

Early European Books, Copyright © 2010 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di
Firenze.
Ald.2.2.1

Early European Books, Copyright © 2010 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di
Firenze.
Ald.2.2.1

Early European Books, Copyright © 2010 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di
Firenze.
Ald.2.2.1

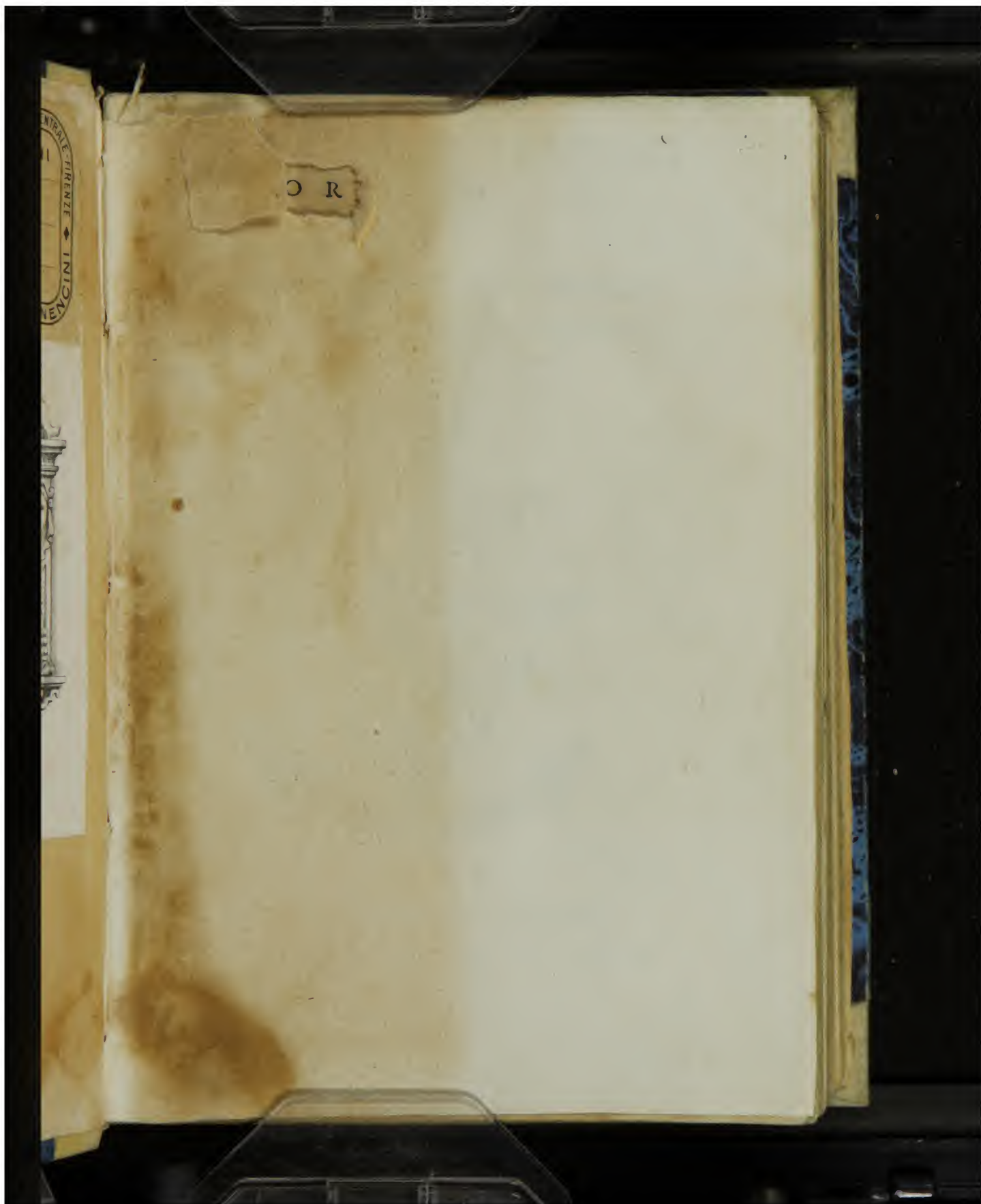

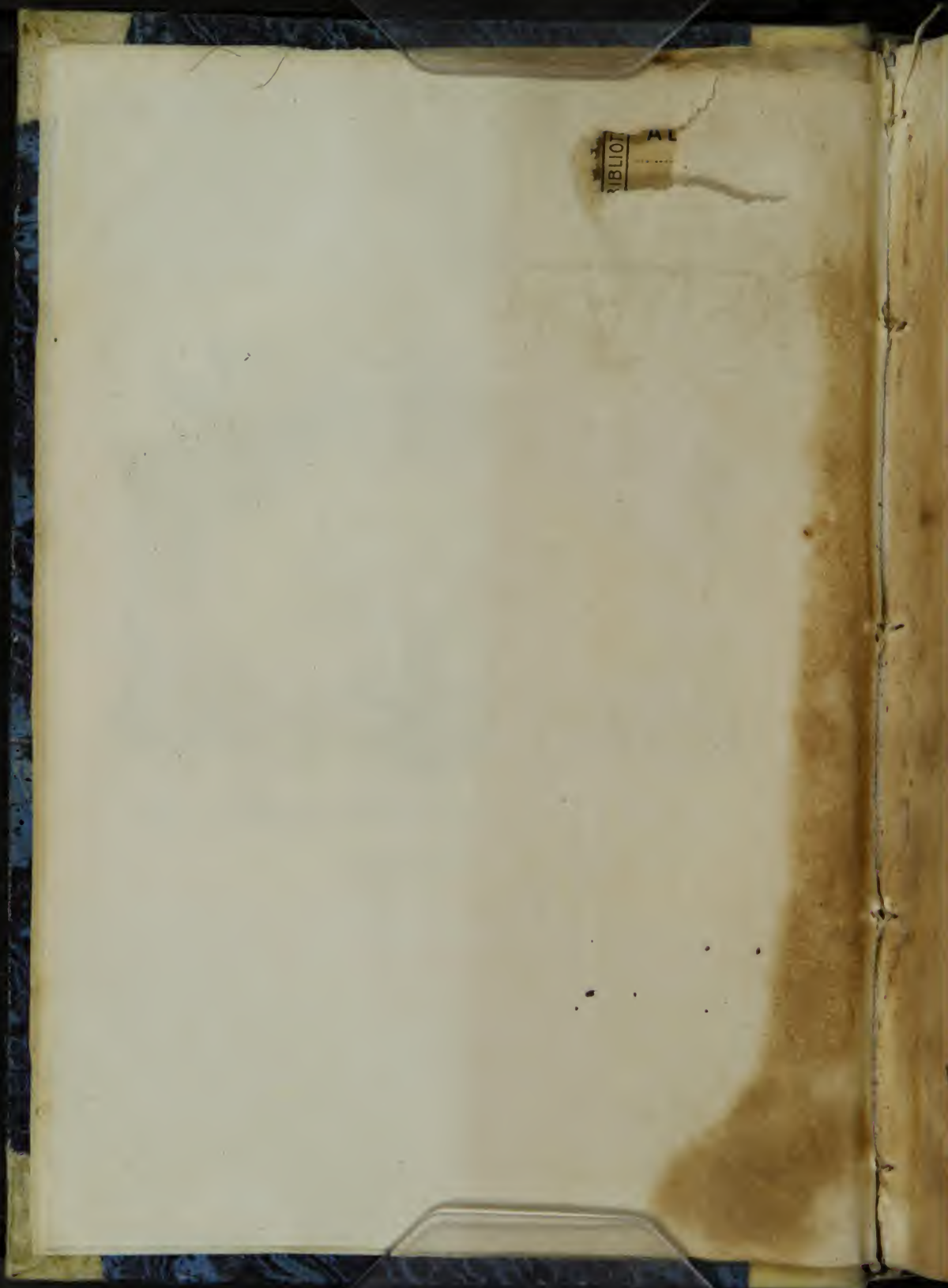
Early European Books, Copyright © 2010 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di
Firenze.
Ald.2.2.1

Atto. 2/3.

Ex Libris Joannis Nenoni
1874

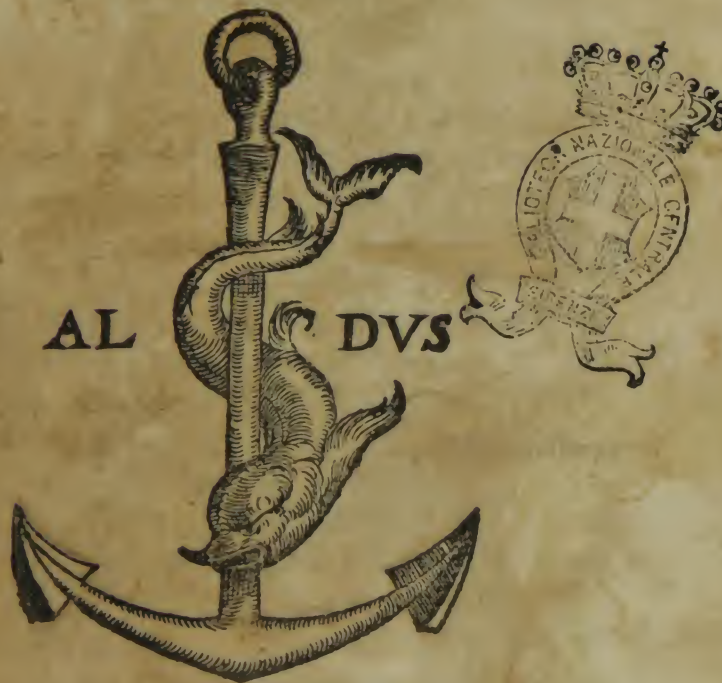

M. TVLLII CICERONIS

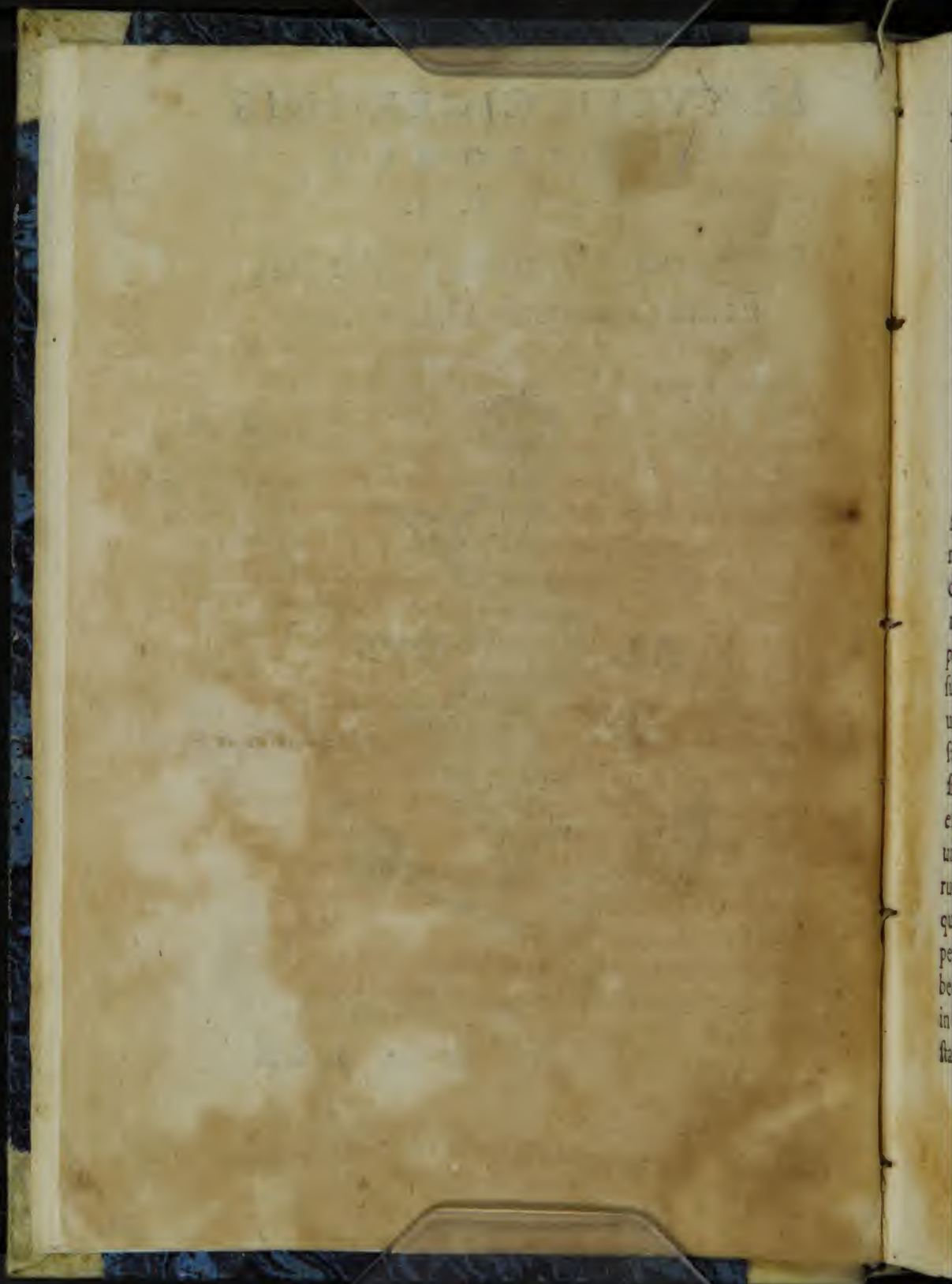
O R A T I O N V M

P A R S I.

Cum correctionibus P. Manutij,
Et annotationib. D. Lambini.

EX BIBLIOTHECA ALDINA.
V E N E T I I S. M. D. L X X.

2

BENEDICTO ACCOLTO,
RAVENNAE CARDINALI,

PAVLVS MANVTIVS, ALDI F.
S. P. D.

MAXIME esset optandum, Accolte clarissime, ut, quæ olim a doctissimis uiris magno labore, magnisque uigiliis sunt elucubrata, ea nostram ad ætatem peruenire omnia potuissent. artium plurimarum scientia, quarum adiumento ad uitam recte instituendam indigemus, non desideraretur. uerum ita casu nescio quo accidit, ut ex iis scriptis, quæ ueteres illi, homines sapientissimi, reliquerunt, non solum multa prorsus interierint, sed etiam, quæ in hanc diem seruata sunt, ita deprauata, ita mutila legantur, ut sæpissime uix, aut ne uix quidem intelligi possint. hoc incommodum pater olim meus magna ex parte sustulit. cuius industria multos excitauit, ut eandem rem aggressi, iacentem litterarum laudem pro suis quisque uiribus subleuaret. quod si alii fecerunt, æmulatione tantum gloriæ permoti: certe, cur ego id faciam, hoc plus habeo causæ, quod, cum pater studiosis id, quid in hoc genere promiserat, morte præuentus præstare non potuerit, hoc me nomine ita appel-

A ii

lant, quasi ad filios soleat non paternæ solum rei,
sed uoluntatis etiam hæreditas peruenire. hæc
me, ut debet, opinio multum mouet, sed aucto-
ritas, Accolte, tua plurimum: quam ego tanti
soleo facere, ut, quamcumque tu probas ratio-
nem, ea demum & utilis mihi, & honesta uidea-
tur esse. tu igitur cum nos ad hoc posteritatis adiu-
uandæ studium & uehementer, & sæpe sis cohor-
tatus, effecisti, ut in eam rem tanto alacrius in-
cumbamus, quanto pluri apud me tua, quam re-
liquorum omnium, consilia sunt. quod si labore,
studio, diligentia profici in hoc genere quidquam
potest, ut certe potest: magnopere spero fore,
ut neque officii tui in me admonendo, neque libe-
ralitatis in adiuuando pæniteat. cuius rei quasi spe-
cimen erit hæc prima Ciceronis orationum pars,
quam ex ueterum exemplarium collatione diligen-
ter emendatam, nomini tuo in scriptam emitti-
mus. nam cum usu, & consuetudine ita compara-
tum sit, ut, quibus rebus principes uiri delecten-
tur, in iis rebus multi suum studium probare ue-
lint; ex quo fit, ut ab aliis canes, ab aliis equos, aut
aues nobiles dono dari uideamus: commodè me
facturum existimaui, si quid ego eius generis ad
te mitterem, quod omnibus te præter uoluptati-
bus intellexissem. soles enim quotidie fere a gra-
uissimarum artium tractatione, in hæc studia, quæ
sibi ab humanitate nomen asciuerunt, quasi si in
hortum amoenissimum diuertere: ubi te modo ora

torum, & poetarum flores, modo dulcium amico-
rum colloquia mirifice delectant: ut præter id tem-
poris, quod ualeitudini dare soles, quod sane pusil-
lum est, hora nulla sit, quam non in literis, & cum
uirtute traducas. quam tuæ uitæ rationem qui igno-
rant, mirantur scilicet, un de illa tibi in aduersis
rebus fortitudo tanta, unde animi robur illud in-
uicti, quod ne illa quidem ipsa, quæ in rebus hu-
manis Fortuna dominatur, ullo pacto potuerit in-
fringere; contra cuius uim duplici te præsidio iam
antea muniueras, artium maximarum cognitio-
ne, & mentis optimæ conscientia, hæc est alia-
rum uirtutum, quæ in te sunt multæ, quasi prin-
ceps & regina quadam; ut in aliis neminem tibi
anteponere, in hac ne conferre quidem possim.
Nam de prudentia, de pietate, de iustitia, ne ui-
dear assentari, nihil dicam: ne de liberalitate qui-
dem; quæ tamen ita nota est, ut non, qui eam lau-
det, assentator, sed, qui non laudet, maleuolus
existimetur. cum enim hæc dandi beneficii ratio
eiusmodi sit, ut nulla certior ad laudem, nulla item
magis lubrica uideatur uia; propterea quod in be-
neficiis collocandis plerique fortunam hominum
spectare solent, ut eandem gratiam, aut etiam
cum sœnore recipiant: non est, quod in hoc te la-
bi quisquam arbitretur; cum & rarissime contin-
gat, cuiusquam opera ut egere uidearis, & tu tamen
quamplurimis ob eximiam naturæ tuæ liberalita-
tem, atque amplitudinem benigne facere & so-

A iii

leas, & possis. & cum de omnibus ad bene me-
rendum natura es maxime propensus; tum uero
ipsa te ratio, atque doctrina ita conformauit, ut
ad eos honestandos, qui se iis artibus, in quibus
ipse excellis, dedidere, tuum soleas studium li-
bentissime conferre. quæ quidem humanitas, &
beneficentia tua, non sane uideo, qui possit in
ullo maior esse, quam in me tuendo fuit. quæ est
enim a te res, quæ ad meum commodum attine-
ret, prætermissa? quis diligentius est adhortatus,
ut hanc restituendæ antiquitatis laudem, qua pa-
ter meus olim excelluit, pæne afflictam excita-
rem? quis eam ipsam ad rem perficiendam plu-
ra contulit? cum etiam magnis principibus, tui
simillimis, ita me commendaueris, ut iudicii tui
testimonio permoti, non minimis ad se præmiis
euocarint. quæ cum recordor, etsi me ipsum pro-
be noui, tamen interdum mihi assentor, & mihi
aliquid uideor esse, quod a te sim ornatus. hæc
me inanis ambitio ita delectat, ut illum dolo-
rem, quem ex difficultate capio remunerandi, si
non tollat omnino, minuat quidem certe. quam-
quam tu is es, qui te satis superque, remunera-
tum existimas, si modo id, quod dedisti, ab eo,
qui accepit, intelligis memoria teneri. quo in of-
ficio præstando, noli credere, quemquam esse, qui
me uincat. & huius quidem rei, confido fore, ut
aliquando eiusmodi a me signa dentur, quæ nul-
lum cuiquam de mea in te uoluntate dubitandi

4
locum relinquunt. nunc earum rerum, quas ipsi
quidem hoc tempore possumus, maxima, pri-
mum, ut dixi, Ciceronis orationum uolumen in
tuo nomine apparebit. omnino neque am-
plitudine tua, neque iis officiis, quæ in
mo contulisti, digna res uidetur:
sed, ut spero, numeris no-
stri tenuitatem hu-
manitatis tuæ
magnitu-
do
subleuabit.
Vale.

A iiii

M. TVLLII CICERONIS

ORATIONVM, QVAE PRIMO

VOLVGINE CONTINENTVR.

I N D E X

Pro P. Quinctio, oratio prima, char.	5.
Pro Sex. Roscio Amerino, oratio II.	22.
Pro Q. Roscio Comædo, oratio III.	48.
Divinatio in C. Verrem, oratio IV.	58.
In C. Verrem actio prima, oratio V.	69.
In C. Verrem actionis I I. liber I. de antea acta uita, oratio VI.	111.
In C. Verrem actionis III. liber II. de prætura Si- ciliensi; uel, de iure dicendo, oratio VII.	149.
In C. Verrem actionis IV. liber III. de re frumen- taria, oratio I I X.	200.
In C. Verrem actionis V. liber IV. de signis, ora- tio I X.	235.
In C. Verrem actionis V I. liber V. de supplicijs, ora- tio X.	274.
Pro M. Fonteio, oratio X I.	282.
Pro A. Cecina, oratio X I I.	311.

M. TVLLII CICERONIS

PRO. P. QVINCTIO

ORATIO I.

QVAE res in ciuitate duae plurimum
possunt, eae contra nos ambae faciunt in
hoc tempore, summa gratia, & elo-
quentia. quarum alteram, C. Aquilli,
uereor, alteram nutuo. eloquentia, Q.

Hortensij. ne me dicendo impediatur, non nihil commoueor:
gratia Sex. Neuij ne P. Quinctio noceat, id uero non me-
diocriter pertimesco. neque hoc tantopere querendum ui-
deretur, haec summa in illis esse; si in nobis essent saltem
mediocria. uerum ita se res habet, ut ego, qui neque usus
satis, & ingenio parum possum, cum patrono disertissi-
mo comparer; P. Quinctius, cui tenues opes, nullae fa-
cultates, exiguae amicorum copiae sunt, cum aduersario
gratiosissimo contendat. Illud quoque nobis accedit incom-
modum, quod M. Iunius, qui hanc causam, Aquilli, ali-
quoties apud te egit, homo & in alijs causis exercitatus,
& in hac multum & saepe uersatus, hoc tempore abest,
nova legatione impeditus: & ad me uentum est, qui ut sum-
ma haberem cetera, temporis quidem certe uix satis habui,
ut rem tantam, tot controuersis implicatam, possem co-
gnoscere. ita, quod mihi consuevit in ceteris causis esse ad-
iumento, id quoque in hac causa deficit. nam. quo minus
ingenio possum, subsidio mihi diligentiam comparavi:
quae quanta sit, nisi tempus, & spatium datum sit, in-

ORATIO

relligi non potest. Quæ quo plura sunt C. Aquilli, eo te,
 & hos, qui tibi in consilio adsunt, meliori mente nostra
 uerba audire oportebit; ut multis incommodis ueritas de-
 bilitata, tandem aequitate talium uirorum recreetur. quod
 si tu iudex nullo praesidio fuisse uidebere contra uim, &
 gratiam solitudini, atque inopia; si apud hoc consilium
 ex opibus, non ex ueritate caussa pendetur: profecto ni-
 hil est iam sanctum, atque sincerum in ciuitate; nihil,
 quod humilitatem cuiusquam grauitas & uirtus iudicis
 consoletur. certe aut apud te, & eos, qui tibi adsunt, ue-
 ritas ualebit: aut, ex hoc loco repulsa ui, & gratia, lo-
 cum, ubi consistat, reperire non poterit. Non eo dico,
 C. Aquilli, quo mihi ueniat in dubium tua fides, &
 constantia; aut quo non in ijs, quos tibi aduocasti, ui-
 ris electissimis ciuitatis, spem summam habere P. Quin-
 ctius debeat. quid ergo est? primum magnitudo peri-
 culi summo timore hominem afficit, quod uno iudicio de
 fortunis omnibus decernit. idq; dum cogitat, non minus
 saepe ei uenit in mentem potestatis, quam aequitatis tuæ:
 propterea quod omnes, quorum in alterius manu uita
 posita est, saepius illud cogitant, quid possit is, cuius in di-
 tione ac potestate sunt, quam quid debeat facere. deinde
 habet aduersarium P. Quinctius uerbo Sex. Nauium, re-
 uera huiusce ætatis homines disertissimos, fortissimos, or-
 natissimos nostræ ciuitatis, qui communi studio summis
 opibus Sex. Nauium defendunt: si id est defendere, cu-
 piditati alterius obtemperare, quo is facilius, quem ue-
 lit, iniquo iudicio opprimere possit. nam quid hoc ini-
 quius, aut indignius, C. Aquilli, dici, aut commemo-
 rari potest, quam me, qui caput alterius, famam, for-

runasq; defendam, priore loco causam dicere? cum præ-
 sertim Q. Hortensius, qui hoc iudicio partes accusato-
 ris obtinet, contra me sit dicturus; cui summam copiam
 facultatemq; dicendi natura largita est. ita sit, ut ego, qui
 tela depellere, & uulneribus mederi debam, tum id face-
 re cogar, cum etiam telum aduersarius nullum iecerit: il-
 lis autem id tempus impugnandi detur, cum & uitandi
 illorum impetus potestas adempta nobis erit, & si qua
 in re, id quod parati sunt facere, falsum crimen, quasi
 uenenatum aliquod telum, iecerint, medicinæ faciendæ lo-
 cus non erit. id accidit prætoris iniquitate, & iniuria:
 primum, quod contra omnium consuetudinem iudicium
 prius de probro, quam de re, maluit fieri: deinde, quod
 ita constituit id ipsum iudicium, ut reus, ante quam uer-
 bum accusatoris audisset, causam dicere cogeretur. quod
 eorum gratia, & potentia factum est, qui, quasi sua res,
 aut honos agatur, ita diligenter Sex. Næuij studio & cupi-
 ditatem morem gerunt; & in eiusmodi rebus opes suas
 experiuntur, in quibus quo plus propter uirtutem nobi-
 litatemq; possunt, eo minus, quantum possint, debent ostē-
 dere. Cum tot tantisq; difficultatibus affectus, atque affli-
 ctus, in tuam, C. Aquilli, fidem, ueritatem, misericordiam
 P. Quinctius confugerit; cum adhuc ei propter uim ad-
 uersariorum non ius par, non agendi potestas eadem, nō ma-
 gistratus æquus reperiri potuerit; cum ei summam per in-
 iuriā omnia inimica, atque infesta fuerint: te, C. Aquilli,
 uosque, qui in consilio adestis, orat, atque obsecrat, ut mul-
 tis iniurijs iactatam, atque agitatam æquitatem; in hoc
 tandem loco consistere, & confirmari patiamini. id quo
 facilius facere possitis, dabo operam, ut, a principio res

ORATIO

quemadmodum gesta & contracta sit, cognoscatis. C. Quinctius fuit P. Quinctij huius frater, sane ceterarum rerum paterfamilias & prudens, & attentus, una in re paullo minus consideratus, qui societatem cum Sex. Nevio fecerit, viro bono, verumtamen non ita instituto, ut iura societatis, & officia certi patresfamilias nosse posset: non quo ei deesset ingenium: (nam neque parum facetus scurra Sex. Nevius, neque inhumanus praeceps est umquam existimatus) quid ergo est? cum ei natura nihil melius, quam uocem, dedisset, pater nihil, praeter libertatem, reliquisset; uocem in quaestum contulit; libertate usus est, quo impuni dicax esset. quare, quod socium tibi esse uelles adiungere, nihil erat, nisi ut in tua pecunia condisceretur, qui pecuniae fructus esset. tamen inductus consuetudine, ac familiaritate Quinctius fecit, ut dixi, societatem earum rerum, quae in Gallia comparabantur. erat ei pecuaria res ampla, & rustica sane bene culta, & fructuosa. tollitur ab atrijs Licinijs, atque a praconum confessu in Galliam Nevius, & trans alpes usque transfertur. fit magna mutatio loci, non ingenij. nam qui ab adolescentulo quaestum sibi instituisset sine impendio; postea quam nescio quid impendit, & in commune contulit, mediocri quaestu contentus esse non poterat. nec mirum, si is, qui uocem uenalem habuerat, ea, quae uoce quaesuerat, magno sibi quaestui fore putabat. itaque hercule haud mediocriter de communi, quidquid poterat, ad se in priuatam domum seuocabat. qua in re ita diligens erat, quasi ij, qui magna fide societatem gererent, Arbitrium pro socio condemnari solerent. Verum his de rebus non necesse habeo dicere ea, quae me P. Quinctius cupit com-

memorare. tametsi caussa postulat, tamen, quia postulat, non flagitat, præteribo. Cum annos iam complures societas esset; & cum sepe suspectus Quinctio Neuius fuisset; neque ita commode posset rationem reddere earum rerum, quas libidine, non ratione gesserat; moritur in Gallia Quinctius, cum adesset Neuius, & moritur repentino. heredem testamento reliquit hunc P. Quinctiū; ut, ad quem summus maior morte sua ueniebat, ad eundem summus honos quoque perueniret. quo mortuo, nec ita multo post, in Galliam proficiscitur Quinctius. ibi cum isto Neuius familiariter uiuit. annum fere una sunt; cum & de societate inter se multa communicarent, & de tota illa ratione atque re Gallicana: neque interea uerbum ullum interposuit Neuius, aut societatem sibi quippiam debere, aut priuatim Quinctium debuisse. cum æris alieni aliquantulum esset relictum, quibus nominibus pecuniam Romæ curari oporteret; auctionem in Gallia P. hic Quinctius Narbone se facturum esse proscribit earum rerum, quæ ipsius erant priuatæ. ibi tum uir optimus sex. Neuius hominem multis uerbis deterret, ne auctionetur: eum non ita commode posse eo tempore, quæ proscripsisset, uendere: Romæ sibi nummorum facultatem esse, quam, si sciperet, communem existimaret pro fraterna illa necessitudine, & pro ipsius affinitate. nam P. Quinctij consobrinam habet in matrimonio Neuius, & ex ea liberos. quia, quod uirum bonum facere oportebat, id loquebatur Neuius; credidit Quinctius, eum, qui orationem bonorum imitaretur, facta quoque imitaturum. auctionem uelle facere desistit: Romam proficiscitur: decedit ex Gallia Romam

O R A T I O

simul Neuius. Cum pecuniam C. Quinctius P. Scapulæ debuisset; per te, C. Aquilli, decedit P. Quinctius, quod liberis eius dissolueret. hoc eo per te agebatur, quod propter ærariam rationem non satis erat, in talibus inspexisse quantum deberetur, nisi a quæstoribus quæsisset quantum solueretur. decidis, statuisq; tu propter necessitudinem, quæ tibi cum Scapulis est, quid ijs ad denarium soluere-tur. hæc omnia Quinctius agebat auctore, & consuatore Neuius. nec mirum, si eius utebatur consilio, cuius auxilium sibi paratum putabat. non modo enim pollicitus erat in Gallia, sed Romæ quotidie, simul atque sibi hic annuisset, numeraturum se dicebat. Quinctius porro istum posse facere uidebat: debere, intelligebat: mentiri, quia causa, cur mentiretur, non erat, non putabat. Quasi domi nummos haberet, ita constituit Scapulis se daturum: Neuium certiore facit: rogat, ut curet, quod dixisset. Tum iste, uir optimus, (uereor, ne se derideri putet, quod iterum iam dico, optimus) qui hunc in summas angustias adductum putaret; ut eum suis condicionibus in ipso articulo temporis adstringeret, a se se negat daturum, nisi prius de rebus rationibusq; societatis omnibus decidisset, & scisset sibi cum Quinctio controuersie nihil futurum. Posterius, inquit, ista uidebimus, Quinctius: nunc hoc uelim cures, si tibi uidetur, quod dixisti. Negat se alia ratione facturum: quod promississet, non plus sua referre, quam si, cum auctione uenderet, domini iussu quippiam promississet. Destitutione illa perculsus Quinctius, a Scapulis paucos dies aufert; in Galliam mittit, ut ea, quæ proscripserat, uenirent. deteriore tempore absens auctonatur: Scapulis difficiliore conditione dis-

Soluit. tunc appellat ultro Neuium, ut, quoniam suspi-
 caretur aliqua de re fore controuerſiam, uideret, ut quā
 primum, & quam minima cum molestia tota res transi-
 geretur. dat iste amicum **M. Trebellium**: nos communem
 neceſſarium, qui istius domi erat educatus, & quo ute-
 batur iste plurimum, propinquum nostrum, **Sex. Alphe-**
num. res conuenire nullo modo poterat; propterea quod
 hic mediocrem iacturam facere cupiebat, iste nudicri
 praeda contentus non erat. itaque ex eo tempore res esse
 in uadimonium cœpit. cum uadimonia sepe dilata es-
 sent; & cum aliquantum temporis in ea re eſſet consum-
 ptum, neque quidquam profectum eſſet; uenit ad uadi-
 monium Neuius. Obsecro, **C. Aquilli**, uosque, qui
 adestis in consilio, ut diligenter attendatis, ut singulare
 genus fraudis, & nouam rationem insidiarum cogno-
 scere possitis. Ait se auſionatum esse in Gallia: quod
 sibi uideretur, se uendidiſſe: curaſſe, ne quid sibi socie-
 tas deberet: se iam neque uadari amplius, neque uadi-
 monium promittere: si quid agere secum uelit **Quir-**
etius, non recusare. Hic, cum rem Gallicanam cuperet
 reuiſere, hominem in præſentia non uadatur. ita sine ua-
 dimonio diſceditur. deinde Romæ dies **XXX** fere **Quin-**
etius commoratur: cum ceteris, quæ habebat, uadimo-
 nia differt, ut expeditus in Galliam proficiſci poſſet. pro-
 fiſcitur: Roma egreditur ante diem **I I. kal. Febr.**
Scipione & **Norbanio** cos. quaſo, ut cum diem memo-
 riæ mandetis. **L. Albius**, **Sex. filius**, **Quirina**, uir
 bonus, & cum primis honeſtus, una profectus est.
 cum ueniſſent ad **Vada Volaterrana** quæ nominantur,
 uident per familiarem **Neuij**, qui ex Gallia pueros ue-

ORATIO

nales isti adducebat, L. Publicium. qui ut Romam uenit, narrat Neuio, quo in loco uiderit Quinctium. quod nisi ex Publicio narratum Neuio esset, non tam cito res in contentionem uenisset. tum Neuus ipse pueros circum amicos dimittit: ipse suos necessarios ab atrijs Licinijs, & à faucibus macelli corrogat, ut ad tabulam Sextiam sibi adsint hora secunda postridie. ueniunt frequentes: testificatur iste, P. Quinctium non stitisse, & se stitisse. tabula maxime signis hominum nobilium consignantur. disceditur. postulat a Burrieno pratore Neuus, ut ex edicto bona possidere liceat. iussit bona proscribi eius, qui cum familiaritas fuerat, societas erat, affinitas, liberis istius uiuus, diuelli nullo modo poterat. qua ex re intelligi facile potuit, nullum esse officium tam sanctum, atque sollemne, quod non auaritia comminuere, atque uiolare soleat. etenim si ueritate amicitia, fide societas, pietate propinquitas colitur; necesse est, iste, qui amicum, socium, affinem fama fortunis spoliare conatus est, uanum se, & perfidiosum, & impium esse fatzatur. Libellos Sex. Alphenus, procurator P. Quinctij, familiaris & propinquus Sex. Neuij, deijcit: seruulum unum, quem iste preherat, abducit: denunciat, sese procuratorem esse, istum equum esse famæ fortunisq; P. Quinctij consulere, & aduentum eius expectare: quod si facere nolit, atque imbiberit eiusmodi rationibus illum ad suas condiciones perducere; sese nihil precari, &, si quid agere uelit, iudicio defendere. Hec dum Romæ geruntur, Quinctius interea, contra ius, & consuetudinem, edicto prætoris de saltu agroq; cõmunis à seruis communibus ui detruditur. Existima, C. Aquilli, modo, & ratione omnia Romæ Neuum fecisse, si hoc,

si hoc, quod per literas istius in Gallia gestum est, recte,
 atque ordine factum uidetur. Expulsus atque eiectus e
 praedio Quinctius, accepta insigni iniuria, confugit ad C.
 Flacum imperatorem, qui tum erat in provincia: quem,
 ut ipsius dignitas poscit honoris gratia nomino. is eam rem
 quam uehementer uindicandam putarit, ex decretis eius
 poteritis cognoscere. Alphenus interea Romae cum isto gla
 diatore uetulo quotidie pugnabat: uerbatur populo sane
 suos; propterea quod iste caput petere non desinebat. Iste po
 stulat, ut procurator iudicatum solui satisfaceret. negat Al
 phenus equum esse procuratorem satisfacere, quod reus
 satisfacere non deberet, si ipse adesset. Appellatur tribu
 ni: a quibus cum esset certum auxilium petiitum, ita ta
 men disceditur, ut idibus Sept. P. Quinctium sibi Sex.
 Alphenus promitteret. Venit Romam Quinctius, ua
 dimonium sistit. iste homo acerrimus, bonorum possessor,
 expulsor, ereptor, annum et sex menses nihil petit, quie
 scit, condicionibus hunc, quoad potest, producit: a Cn.
 Dolabella denique praetore postulat, ut sibi Quinctius
 iudicatum solui satisfat, ex formula, quod ab eo perat,
 cuius ex edicto praetoris Romani bona dies XXX
 possessa sint. non recusabat Quinctius, quin ita sa
 tisfacere iuberet, ni bona possessa essent ex edicto. De
 cernit: quam equum, nihil dico: unum hoc dico, nouum:
 et hoc ipsum tacuisse mallem; quoniam utrumque qui
 uis intelligere potuisset. Iubet P. Quinctium aut satisfac
 re, aut sponsonem cum Sex. Neuiro facere, ni bona sua ex
 edicto P. Burrieni praetoris dies XXX possessa essent, Re
 cusabant, qui aderant tum Quinctio: demonstrabant, de
 re iudicium fieri oportere; ut aut uterque inter se, aut neu

ORATIO

ter satisfaceret: non necesse esse famam alterius in iudicium uenire. clamabat porro ipse Quinctius, sese ideo nolle salutare, ne uideretur iudicasse, bona sua ex edicto possessa esse: sponsonem porro si istiusmodi faceret, se, id quod nunc euenit, de capite suo priore loco causam esse dicturum. Dolabella (quemadmodum solent homines nobiles: seu re-
 Ete, seu perperam facere ceperunt, ita in utroque excel-
 lunt, ut nemo nostro loco natus assequi possit) iniuriam
 facere fortissime perseuerat; aut salutare, aut sponsonem
 iubet facere, & interea recusantes nostros aduocatos acer-
 rime submoueri. Conturbatus sane discedit Quinctius:
 neque mirum, cui hac optio tam misera, tamque iniqua,
 daretur, ut aut ipse se capitis damnalet, si satisfecisset;
 aut causam capitis, si sponsonem fecisset, priore loco dice-
 ret. Cum in altera re causae nihil esset, quin secus iudica-
 ret ipse de se, quod iudicium grauissimum est; in altera
 spes esset ad talem tamen uirum iudicem ueniendi, unde
 eo plus opis auferret, quo minus attulisset gratiae: sponso-
 nem facere maluit, fecit, te iudicem, C. Aquilli sumpsit, ex
 sponso egit. in hoc summa iudicii, causaque tota consistit.
 Iudicium esse, C. Aquilli, non de re pecuniaria, sed de fa-
 ma fortunisque P. Quinctij uides. cum maiores ita consti-
 tuerint, ut, qui pro capite diceret, u posteriori loco dice-
 ret: nos, inaudita criminatione accusatorum, priore loco
 causam dicere intelligis: eos porro, qui defendere consue-
 runt, uides accusare, & ea ingenia conuerti ad perni-
 ciam, quae antea uersabantur in salute, atque auxilio feren-
 do. Illud etiam restiterat, quod hesterno die fecerunt, ut
 te in ius adducerent, ut nobis tempus, quam diu dicere-
 mus, praestitueres. quam rem facile à pratore impetrassent,

nisi tu, quod esset tuum ius, & officium, partesque, do-
cuisses. neque nobis adhuc, præter te, quisquam fuit, ubi
nostrum ius contra illos obtineremus: neque illis umquam
satis fuit illud obtinere, quod probari omnibus posset: ita
sine iniuria potentiam leuem, atque inopem esse arbitran-
tur. Verum, quoniam tibi instat Hortensius, ut eas in conse-
silium; à me postulat, ne dicendo tempus absumam; queri-
tur, priore patrono causam defendente, numquam perora-
ri potuisse: non patiar istam manere suspicionem, nos rem
iudicari nolle. nec illud mihi arrogabo, me posse causam cō-
modius demonstrare, quam antea demonstrata sit: neque ta-
men tam multa uerba faciam: propterea quod & ab illo,
qui ante dixit, informata iam causæ est; & à me, qui ne-
que excogitare, neque pronunciare multa possum, breuitas
postulatur, quæ mihi met ipsi amicaissima est. faciam, quod
te sæpe animaduerti facere Hortensi: totam causæ meæ di-
ctationem certas in partes dividam. tu id semper facis, quia
semper potes: ego in hac causâ faciam, propterea quod
in hac uideor posse facere. quod tibi natura dat ut sem-
per possis, id mihi causâ dat ut hodie possim. certos mi-
hi fines, terminosq; constituam, extra quos egredi non
possim, si maxime uelim: ut & mihi sit propositum, de
quo dicam; & Hortensius habeat exposita, ad quæ re-
spondeat; & tu, C. Aquilli iam ante animo prospicere
possis, quibus de rebus auditurus sis. Negamus, te bona
P. Quinctij, Sex. Neui, possedisse ex edicto prætoris. in
eo sponso facta est. ostendam, primum, causam non fuisse,
cur à prætore postulares, ut bona P. Quinctij possideres:
deinde, ex edicto te possidere non potuisse: postremo, non
possedisse. Quæso, C. Aquilli, uosque, qui estis in con-

filio, ut quid pollicitus sim, diligenter memoria mandetis. etenim rem facilius totam accipietis, si hac meminertis. Et me facile uestra existimatione reuocabitis, si extra hos cancellos egredi conabor, quos mihi ipse circumdedit. Nego fuisse causam, cur postulare: nego, ex edicto possidere potuisse. nego possedisse. hæc tria cum docui, perorabo. Nō fuit causa, cur postulare. qui hoc intelligi potest? quia Sex. Neui neq; ex societatis ratione, neque priuatim quidquam debuit Quinctius. quis huic retulit est? idem, qui acerrimus aduersarius. in hac re te, te inquam testem Neui, citabo. annum, Et eo diutius post mortem C. Quinctij fuit in Gallia tecum simul Quinctius. doce, te petuisse ab eo istam nescio quam innumerabilem pecuniam. doce, aliquando mentionem fecisse; dixisse, deberi: debuisse, cōcedam moritur C. Quinctius, qui tibi, ut ais, certis nominibus grandem pecuniam debuit: heres eius P. Quinctius in Galliam ad te ipsum uenit, in agrum communem, eo denique, ubi non modo res erat, sed ratio quoque omnis, Et omnes literæ. quis tam dissolutus in re familiari fuisset, quis tam negligens, quis tam tui Sexte dissimilis, qui, cum res ab eo, qui cum contraxisset, recessisset, Et ad heredem peruenisset, non heredem, cum primum uidisset, certiores faceret? appellaret? rationem afferret? si quid in controuersiam ueniret, aut intra parietes, aut summo iure experiretur? ita ne est? quod uiri optimi faciunt, si qui suos propinquos, ac necessarios caros, Et honestos esse, atque haberi uolunt, id Sex. Neuius non faceret? quē usque eo feruet, fertur auaritia, ut de suis commodis nolit aliquam partem amittere, ne quam partem huic propinquo suo ullius ornamenti relinquat. Et is pecuniam,

si qua deberetur, non peteret, qui, quis, quod debitum
numquam est, id datum non est, non pecuniam modo,
uerum etiam hominis propinqui sanguinem, uitamq; er-
pere conatur? Huic tu molestus esse uidelicet noluisti, quem
nunc respirare libere non sinitis. quem nunc interficere ne
farie cupis, cum tum pudenter appellare uolebas. ita cre-
do, hominem propinquum, tui obseruantem, uirum bo-
num, prudentem, maiorem natu, uolebas, aut non aude-
bas appellare. saepe, ut fit, cum ipse te confirmasses, cum
statuisses de pecunia mentionem facere, cum paratus, me
dicatusq; uenisses, homo timidus, uirginali uerecundia,
subito ipse te retineas, excidebat repente oratio; cum cu-
peres appellare, non audebas, ne inuitus audiret. id erat
profecto. credamus hoc, Sex. Neutrum, cuius caput oppu-
gnet, eius auribus pepercisse. si debuisset, Sexte, petisses
statim, si non statim, paullo quidem post, si non paullo, at
aliquando, sex quidem illis mensibus profecto anno uerteret
te sine controuersia. anno & sex mensibus uero, cum tibi
quotidie potestas hominis fuisset admonendi, uerbum nul-
lum facis: biennio iam confecto fere, appellas. quis tam
perditus ac profusus nepos, non adesa iam, sed abundan-
ti pecunia, sic dissolutus fuisset, ut fuit Sex. Neuius? cū
hominem nomino, satis mihi uideor dice. Debit tibi C.
Quinctius: numquam petisti. moruus est ille: res ad here-
dem uenit: cum eum quotidie uideres, post biennium denē
que appellas. dubitabitur, utrū sit probabilius, Sex. Neuiū
statim, si quid deberetur, petiturum fuisse, an ne appella-
turum quidem biennio? Appellandi tempus non erat?
at tecum anno plus uixit. In Gallia agi non potuit? at
& in provincia ius dicebatur; & Romae iudicia fiebant.

B iiij

ORATIO

Restat, ut aut summa negligentia tibi obstiterit, aut unica liberalitas. si negligentiam dices, mirabimur: si bonitatem, ridebimus. neque, præterea quid possis dicere, inuenio. Satis est argumenti, nihil esse debitum Neuius, quod tam diu nihil petiuit. quid, si hoc ipsum, quod nunc facit, ostēdo testimonio esse, nihil deberi? Quid enim nunc agit Sex. Neuius? qua de re controuersia est? quod est hoc iudicium, in quo iam biennium uersamur? quid negotij geritur, in quo ille tot et tales uiros defatigat? pecuniam petit: nunc denique? uerum tamen peti: audiamus. de rationibus & controuersijs societatis uult diiudicari, sero, uerum aliquando tamen: concedamus. Non, inquit, id ago, C. Aquilli, neque in eo nunc laboro: pecunia mea tot annos uititur P. Quinēlius: utatur sane, non peto. Quid igitur pugnas? an, quod sæpe multis in locis dixisti, ne in ciuitate sit? ne locum suum quem adhuc honestissime defendit, obtineat? ne numeretur inter uiuos? decernat de uita, & ornamentis suis omnibus? apud iudicem causam priore loco dicat? & eam cum perorarie, eum denique uocem accusatoris audiat? Quid? hoc quo pertinet? ut ocyus ad tuum peruenias? at, si id uelles, iam pridem actum esse poterat. ut honestiore iudicio consistere? at sine summo scelere P. Quinēlium, propinquum tuum, iugulare non potes. ut facilius iudicium sit? at neque C. Aquilius de capite alterius libenter iudicat; & Q. Hortensius contra caput non didicit dicere. Quid a nobis autem, C. Aquilli, refertur? pecuniā petit. negamus deberi. iudicium fiat statim: non recusamus. numquid præterea? si ueretur, ut res, iudicio facto, parata sit; iudicatum solui satis accipiat: quibus a me uerbis satis accipiet, iisdem ipse,

quod peto, satisset. Actum iam potest esse, C. Aquilli: iam tu potes discedere liberatus molestia prope dicam non minore, quam Quinctius. Quid agimus, Hortensi? quid de hac condicione dicimus? possumus aliquando, depositis armis, sine periculo fortunarum, de re pecuniaria disceptare? possumus ita rem nostram persequi, ut hominis propinqui caput incolume esse patiamur? possumus petitoris personam capere, accusatoris deponere? Immo, inquit, abs te satis accipiam; ego autem tibi non satisdabo. Quis tandem nobis ista iura tam æqua describit? quis hoc statuit, quod æquum sit in Quinctium, id iniquum esse in Neuium? Quinctij bona, inquit, ex edicto prætoris possessa sunt. Ergo, id ut constitear, postulas: ut, quod numquam factum esse iudicio defendimus, id, perinde quasi factum sit, nostro iudicio confirmemus. Inueniri ratio, C. Aquilli, non potest, ut ad suum quisque quamprimum sine cuiusquam dedecore, infamia, perniciēq; perveniat? profecto, si quid deberetur, peteret; non omnia iudicia fieri mallet, quam unum illud, unde hæc omnia nascuntur. Qui inter tot annos ne appellaret quidem Quinctiū, cum potestas esset agendi quotidie; qui, quo tempore primo male agere cœpit, in uadimonijs differendis tempus omne consumpserit; qui, postea quam uadimonium missum fecerit, hunc perinsidias uide agro communi delecerit; qui, cum de re agendi, nullo recusante, potestas fuisset, sponsonem de probo facere maluerit; qui, cum reuocetur ad id iudiciū, unde hæc nata sunt omnia, condicionē æquissimā repudiet; fateatur, se non pecuniam, sed uitam, & sanguinem petere: is non hoc palam dicit? mihi si quid deberetur, peterem, atque adeo iam pridem abstulisset: nihil hoc tam

O R A T I O

negotio, nihil tā inuidioso iudicio, nihil tā copiosa aduocatio-
ne uterer, si petendū esset: extorquendū est inuito, atq; in-
gratis, quod non debet; eripiendum, atque exprimen-
dum est: de fortunis omnibus P. Quinctius deturbandus
est: potentes, disertī, nobiles omnes aduocandi sunt: adhi-
benda uis est ueritati: minae iactentur: pericula intendan-
tur: formidines opponantur, ut his rebus aliquando ui-
ctus, & perterritus ipse cedat. quae mehercule omnia, cū,
qui contra pugnent, uideo, & cum illum confessum con-
sidero, adesse atque impendere uidentur, neque uitari ul-
lo modo posse. cum autem ad te, C. Aquilli. oculos, ani-
mūq; retuli; quo maiore conatu studioq; aguntur, eo le-
uiora, infirmioraq; existimo. Nihil igitur debuit, ut tu ip-
se praedicas. Quid, si debuisset? continuo ne caussa fuisset,
cura praetore postulares, ut bona possideres? non opinor id
quidem neque ius esse, neque cuiquam expedire. Quid
igitur demonstrat? uadimonium sibi ait esse desertum. an-
te quam doceo id factum non esse, libet mihi, C. Aquilli,
ex officij ratione, atque ex omnium consuetudine rem ip-
sam, et factum simul Sex. Neniū considerare. Ad uadimo-
nium non uenerat, ut ais, is, qui cum tibi affinitas, societas,
omnes denique caussae, & necessitudines ueteres intercede-
bant: illico ne ad praetorem ire conuenit? continuo ne uerū
fuit postulare, ut ex edicto bona possidere liceret? ad haec
extrema, & inimicissima iura tam cupide decurrebas,
ut tibi nihil in posterum, quod grauius, atque crudelius
facere posses, reseruares? nam quid homini potest turpius,
quid uiro miserius, aut acerbius usu uenire? quod tantum
enenire dedecus? quae tanta calamitas inueniri potest? pecu-
niam si auipiam fortuna ademit, aut si alicuius eripuit in-

turia, tunc i, dum existimatio est integra, facile consolatur
 honestas egestatem. ac non nemo aut ignominia affectus,
 aut iudicio turpi conuictus, bonis quidem suis uitur,
 alterius opes, id quod miserrimum est, non expectat; hoc
 tamen in miseris adiumento, & solatio subleuatur. cu-
 ius uero bona uenerunt; cuius non modo ille amplissime
 fortune, sed etiam uictus, uestitusq; necessarius sub prae-
 cum dedecore subiectus est; is non modo ex numero uiuorum
 exturbatur, sed, si fieri potest, infra etiam mortuos amanda-
 tur. etenim mors honesta saepe uitam quoque turpem exor-
 nat: uita turpis ne morti quidem honeste locum relinquit.
 ergo hercule, cuius bona ex edicto possidentur, huius omnis
 fama, & existimatio cum bonis simul possidetur: de quo libel-
 li in celeberrimis locis proponuntur, huic ne perire quidem
 certe tacite, obscuraq; conceditur. cui magistri sunt, & do-
 mini constituuntur, qui, quae lege, & qua conditione pereat,
 pronunciant; de quo homine praconis uox praedicat, &
 pretium conficit; huic acerbissimum in uiuo, uidetiq; funus du-
 citur: si funus id habendum, sit quo non amici conueniunt
 ad exequias cohonestandas, sed bonorum emptores, ut carni-
 fices, ad reliquias uitae lacerandas & distrahendas. itaque
 maiore nostri raro id accidere uoluerunt; praetores, ut cosi-
 derate fieret, comparauerunt. uiri boni, cum palam fraudari
 tur, cum experiundi potestas non est, timide tamen & pe-
 dentim istuc descendunt, ut ac necessitate coacti, inuiti mul-
 tis uadimonijs desertis, saepe illusi, ac destituti. considerant
 enim, quid & quantum sit, alterius bona proscribere. in-
 gulare ciuem ne iure quidem quisquam bonus uult: manu-
 enim commemorare, se, cum posset perdere, peperisse, quam,
 cum parcere posuerit, perdidisse, haec in homines alie-

O R A T I O

nissimos, denique in inimicissimos viri boni faciunt & hominum existimationis, & communis humanitatis causa; ut, cum ipsi nihil alteri scientes incommodarint, nihil ipsis iure incommodi cadere possit. Ad uadimonium non uenit: quis? propinquus. si res ista grauißima sua sponte uideretur, tamen eius atrocitas necessitudinis nomine leuaretur. Ad uadimonium non uenit: quis? socius. etiam grauius aliquid ei deberes concedere, qui cum te aut uoluntas congregasset, aut fortuna coniunxisset. Ad uadimodum non uenit: quis? is, qui tibi præsto semper fuit. ergo in eum, qui semel hoc commisit, ut tibi præsto non esset, omnia tela coniecisti, quæ parata sunt in eos, qui permulta male agendi causa fraudandiq; fecerunt? si de prædijs tuis ageretur, Sex. Neui, si in paruula re captionis aliquid uerere, non statim ad C. Aquillium, aut ad eorum aliquem, qui consuluntur, concurrisses? cum ius amicitiae, societatis, affinitatis ageretur; cum officij rationem, atque existimationis duci conueniret; eo tempore tu non modo C. Aquillium, aut L. Lucullum, sed ne ipse quidem te consuluit, sed ne ipse quidem ad te retulisti: ne hæc quidem tecum locutus es: horæ duæ fuerunt: Quinctius ad uadimonium non uenit: quid ago? si mehercule hæc tecum duo uerba fecisses, quid ago? respirasset cupiditas, atque auaritia paullulum: aliquid loci rationi, & consilio dedisses: tu te collegisses: non in eam turpitudinem uenisses, ut hoc tibi esset apud tales uiris confitendum, quia tibi uadimonium non sit obitum, eadem te hora consilium cepisse, hominis propinqui; fortunas funditus euertere. Ego pro te nunc hoc consulo, post tempus, in aliena re, quod tu in tua re, cum tempus erat, consulere oblitus es. quæro abs te, C. Aquilli,

L. Lucullum
hi non ob
li necess
tercedit
ceat; an, c
potius de
possit uia
deniam
quid sit
rare, ac
rere, qu
quam m
quam ad
re. Qu
qui in u
stibus bon
cum illa
iste officia
habeam. sed
admodum
rus est de
lia fieri pos
palam loqui
uiure, mul
ti utrumque
nium de ferra
niam tu id r
quid, sinu
mā fraudem
dācā P. Q

L. Luculle, P. Quinctili, M. Marcelle, uadimonium mihi non obijt quidam socius, & affinis meus, quicum mihi necessitudo uetus, controuersia de re pecuniaria recēs intercedit: postulo ne a pratore, ut eius bona mihi possidere liceat; an, cum Romæ domus eius, uxor, liberi sint, domum potius denunciem? quid est, quod hac tandem de re uobis possit uideri? profecto, si recte uestram bonitatem, atque prudentiam cognoui, non multum me fallit, si consulamini, quid sitis responsuri. primum, expectare: deinde, si latitare, ac diutius ludificare uidiatur, amicos conuenire; quæ rere, quis procurator sit: domum denunciare. dici uix potest, quam multa sint, quæ respondeatis ante fieri oportere, quam ad hanc rationem extremam necessariam deuenire. Quid ad hæc Neuius? ridet scilicet nostram amentiam, qui in uita sua rationem summi officij desideremus, & instituta bonorum uirorum requiramus. quid mihi, inquit, cum ista summa sanctimonia, ac diligentia? uiderint iste officia uiri boni, de me autem ita considerent: non quid habeam, sed quibus rebus inuenerim, quærant, & quemadmodum natus, & quo pacto educatus sim. memini: uetus est de scurra, multo facilius diuitem, quam patrem familias fieri posse. hæc ille si uerbis non audet, re quidem uera palam loquitur. etenim si uult uirorum bonorum instituto uiuere, multa oportet discat, atque dediscat: quorum illi ætati utrumque difficile est. Non dubitauit, inquit, cum uadimonium desertum esset, bona proscribere. improbe: uerum, quoniam tu id tibi arrogas, & concedi postulas, concedamus. quid, sin unquam deseruit? si ista causa abs te tota per summam fraudem, & malitiam ficta est? si uadimonium omnino tibi cū P. Quinctio nullū fuit, quo te nomine appellemus?

O R A T I O

improbum? at, etiam si desertum uadimonium esset, ta-
men in ista postulatione, & proscriptione bonorum impro-
bissimus reperiebare. num malitiosum? negas. fraudulen-
tum? iam id quidem arrogas tibi, & præclarū putas. auda-
cem? cupidum? perfidiosum? uulgaria, & obsoleta sunt; res
autem noua, & inaudita. quid ergo est? uereor mehercule,
ne aut grauioribus utar uerbis, quam natura fert, aut leui-
oribus, quam causa postulat. Aus esse uadimonium deser-
tum. Quasiuit à te statim, ut Romam redijt, Quinctius,
quo die uadimonium istuc factum esse diceres. respondisti
statim, nonis Febr. discedens in memoriam redijt Quin-
ctius, quo die Roma in Galliam profectus sit: ad ephemeri-
dem reuertitur: inuenitur dies profectiois, pridie Kal. Fe-
bruarij. nonis Febr. si Romæ fuit, causæ nihil dicimus, quin
tibi uadimonium promiserit. quid hoc inueniri qui potest?
profectus una L. Albius, homo in primis honestus: dicit te
testimonium. profecti sunt familiares & Albi, & Quin-
ctij: dicent hi quoque testimonium. literæ P. Quinctij, te-
stes tot, quibus omnibus causa iustissima est: cur scire pote-
runt, nulla cur mentiantur, cum ad stipulatorem tuo compara-
buntur. Et in hac eiusmodi causa P. Quinctius labora-
bit? & diutius in tanto metu miser, periculoq; uersabitur?
& uehementius eum gratia aduersarij perterrebit, quam
fides iudicis consolabitur? uixit enim semper inculte, atque
horride: natura tristi, ac recondita fuit: non ad solarium,
non in campo, non in conuiuijs uersatus est: id egit, ut am-
ici obseruantia, rem parsimonia retineret: antiquam offi-
cij rationem dilexit, cuius splendor omnis his moribus obs-
leuit. at si in causa pari discedere inferior uideretur, tamen
esset non mediocriter conquerendum: nunc in causa supe-

Plur, ne
dumtaxat
Sex Neut
num pol
laret, non
maxime
rationem
na P. Q
QVI.
TIT
ad nego
CVI.
QVI.
quo tem
Etiam d
na possid
re poterat
recusare
ba, qui lo
datus offi
lis directi
seruatus
mus, que
prehensio
nus, uiribi
Etiam hic
ficiam. De
ri uir pr
uosa. Q

fiore, ne ut par quidem sit, postulat. inferiorem esse patitur, duntaxat usque eo, ne cum bonis, fama, fortunisque omnibus Sex. Neuij cupiditati, crudelitatiq; dedatur. Docui, quod primum pollicitus sum, C. Aquilli, causam omnino, cur postulare, non fuisse; quod neque pecunia debebatur, et, si maxime deberetur, commissum nihil esset, quare ad istam rationem perveniretur. attende nunc, ex edicto prætoris bona P. Quinctij possideri nullo modo potuisse. recita edictum.

QVI. FRAVDATIONIS. CAUSSA. LATITARIT. non est is Quinctius: nisi si latitant, qui ad negotium suum, relicto procuratore, proficiscuntur. CVI. HERES. NON. EXTABIT. ne ijs quidē QVI. EXILII. CAUSSA. SOLVM. VERTERIT.

*

quo tempore existimas oportuisse, Neui, absentem Quinctium defendi? aut quo modo? tum, cum postulabas, ut bona possideres? nemo affuit: neque enim quisquam divina re poterat te postulatorem: neque quemquam attinebat id recusare, quod prætor fieri, sed non fieri ex edicto suo iubebat. qui locus igitur absentis defendendi procuratori primus datus est? cum proscribebas. ergo affuit, non passus est, libellos deiecit Sex. Alphenus: qui primus erat officij gradus, servatus est a procuratore summa cum diligentia. uideamus, quæ deinde sint consecuta. Hominem P. Quinctij deprehensis in publico, conatus abducere: non patitur Alphenus, ut tibi admittat, curat ut domum reducat ad Quinctium hic quoque summe constat procuratoris diligentis officium. Debere tibi dicis Quinctium: procurator negat. uadari ui: promittit. in ius uocas: sequitur. iudicium postulas: nō recusat. Quid aliud sit absentem defendi, ego non intelligo.

ORATIO

At quis erat procurator? credo aliquem ciecū hominem, egentem, litigiosum, improbum, qui posset scurræ diuitis quotidianum conuictum sustinere: nihil minus eque R. lo cuples, sui negotij bene gerens, denique is, quem, quoties Neuius in Galliam profectus est, procuratorem Romæ reliquit. & audes, Sex. Neui, negare absentem defensum esse Quinctium, cum eum defenderit idem, qui solebat? & cum is iudicium acciperet pro Quinctio, cui tu & rem, & famam tuam commendare proficiscens, & credere solebas, conaris hoc dicere, neminem extitisse, qui Quinctium iudicio defenderet? Postulabam, inquit, ut scis daret: iniuria postulabas. ita iubebare. recusabat Alphenus. ita: uerum prætor decernebat. tribuni igitur appellabantur. Hic te, inquit, teneo: non est istud, iudicium pati, neque iudicio defendere, cum auxilium a tribunis petas. Hoc ego, cum attendo qua prudentia sit Hortensius, dicturum esse eum non arbitror: cum autem antea dixisse audio, & causam ipsam considero, quid aliud dicere possit, non reperio. fatetur enim libello Alphenum de iecisse, uadimonium promisisse; iudicium quin acciperet in ea ipsa uerba, quæ Neuius edebat, non recusasse, ita tamen, more & instituto per eum magistratum, qui auxilij causa constitutus est, aut hæc facta non sint, necesse est; aut C. Aquillius, talis uir, iuratus, hoc ius in ciuitate constituat; cuius procurator non omnia iudicia acceperit, quæ quisque in uerba postularit; cuius procurator a prætore tribunos appellare ausus sit; eum non defendi; eius bona recte possideri posse; ei misero, absenti, ignaro omnia fortunarum suarum, omnia uitæ ornamenta per summum dedecus, & ignominiam diripi conuenire, quod si proba-

et nemi
fensum
et, ex ed
ne audier
creto præ
recessur
nam, &
pellatio
inde fit
defendi
officio,
plures de
cessu di
Etiam ab
miam si
varum eff
quod præ
eius rei, co
plures, res
inceptis, n
nus prom
nium Qu
te, bierum
uicta con
cium causas
li, comme
teritum esse
absens neg
quia nup
ultatum a

et nemini potest; illud certe probari omnibus necesse est, defensum esse iudicio absentem Quinctium. quod cum ita est, ex edicto bona possessa non sunt. At enim tribuni plene audierunt quidem. Fateor, si ita est, procuratorem decreto praeoris R. oportuisse parere. quid, si M. Brucius intercessurum se dixit palam, nisi quid inter ipsum Alphenum, et Neuium conueniret? uidetur ne intercessisse appellatio tribunorum non more, sed auxilij causa? quid deinde fit? Alphenus, ut omnes intelligere possent iudicio defendi Quinctium, ne qua subesse posset aliena aut ipsius officio, aut huius existimatione suspicio, uiros bonos complures aduocat: testatur isto audiente, se pro communi necessitudine id primum petere, ne quid atrocius in P. Quinctium absentem sine causa facere conetur: sin autem inimicissime, atque infestissime contendere persereret, se paratum esse omni recta, atque honesta ratione defendere: quod petat, non debere: se iudicium id, quod edat, accipere. eius rei, condicionisque tabellas obsignauerunt uiri boni complures. res in dubium uenire non potest. fit, rebus omnibus integris, neque proscriptis, neque possessis bonis, ut Alphenus promittat Neuium sisti Quinctium. uenit ad uadimonium Quinctius: iacet res in controuersis, isto calumniantem, biennium, usque dum inueniretur, qua ratione res ab usitata consuetudine recederet, et in hoc singulare iudicium causas omnis concluderetur. Quod officium, Aquili, commemorari procuratoris potest, quod ab Alphenio praeteritum esse uideatur? quid affertur, quare P. Quinctius absens negetur esse defensus? an uero id, quod Horrensium, quia nuper iniecit, et quia Neuius semper id clamat, dicturum arbitror, non fuisse Neuium parem certationem

O R A T I O

cum Alpheno, illo tempore, illis dominantibus? quod se
uelim confiteri; illud, opinor, concedent, non procurato
rem P. Quinctij neminem fuisse, sed gratiosum fuisse. mi
hi autem ad uincendum satis est, fuisse procuratorem, qui
cum experiri posset. qualis is fuerit, si modo absentem de
fendebat per ius, & magistratum, nihil ad rem arbitror
pertinere. Erat, inquit, illarum partium. quid ni? qui
apud te esset educatus; quem tu a puero sic instituis, ut
nobili ne gladiatori quidem haberet. sicut tu semper summe
concupisti, idem uolebat Alphenus: ea re tibi cum eo par
contentio erat. Bruti, inquit, erat familiaris: itaque is in
tercedebat, tu contra Burrieni, qui iniuriam decernebat;
omnium denique illorum, qui eum & poterant per uim,
& scelus plurimum, &, quod poterant, id audebant. an
omnes tu istos uincere uolebas, qui nunc, tu ut uincas, eam
topere laborant? aude id dicere, non palam, sed his ipsis,
quos aduocasti. tamen si nolo eam rem commemorando re
nouare, cuius omnino rei memoriam omnem tolli fundi
tus, ac deleri arbitror oportere. unum illud dico: si pro
pter partium studium potens erat Alphenus; potentiissi
mus Neuus: si fretus gratia postulabat aliquid iniquius
Alphenus; multo iniquiora Neuus impetrabat. neque
enim inter studium uestrum quidquam, ut opinor, inter
fuit: ingenio, uetustate, artificio tu facile uicisti. ut alia
omittam, hoc satis est: Alphenus cum ijs, & propter eos
perijt, quos diligebat: tu postquam, qui tibi erant amici,
non poterant uincere; ut amici tibi essent, qui uincebant,
effecisti. quod si tum par tibi ius cum Alpheno fuisse non
putas, quia tamen aliquem contra te aduocare poterat;
quia magistratus aliquis reperiebatur, apud quem Alphe
ni

ni causa
dum est
neque in
sponso, m
multo aq
dita. De t
construer
oportet. a
te, nouo
est: pra
arcesser
minem a
tiam neq
grauitat
suis, exc
autem ho
quoniam
de capite
poteresc
era Alphe
contra te.
phenus m
lor, iudici
sint, ex ed
das. etiam
uenierint
runt? memo
complexes
um aris alie
hoc omnes al

ni caussa consisteret: quid hoc tempore Quinctio statuen-
dum est? cui neque magistratus adhuc æquus inuentus est;
neque iudicium redditum est usitatum; non condicio, non
sponsio, non denique ulla umquam intercessit postulatio,
mitto æqua, uerum ante hoc tempus nefando quidem au-
dita. De re pecuniaria cupio contendere: non licet. at ea
controuersia est: nihil ad me attinet: caussam capitis dicas,
oportet. accusa, ubi ita necesse est: non, inquit, nisi tu an-
te, nouo modo, priore loco dixeris: dicendum necessàrio
est: præstituenda horæ ad arbitrium nostrum: iudex ipse
arcessetur. quid tum? tu aliquem patronum inuenies, ho-
minem antiqui officij, qui splendorem nostrum, & gra-
tiam negligat. pro me pugnabit L. Philippus, eloquentia,
grauitate, honore florentissimus ciuitatis: dicet Horten-
sius, excellens ingenio, nobilitate, existimatione: aderunt
autem homines nobilissimi, ac potentissimi, quorum fre-
quentiam, & confessum non modo P. Quinctius, qui
de capite decernit, sed quiuis, qui extra periculum sit,
perorrescat. hæc est iniqua certatio, non illa, qua tu con-
tra Alphenum uelitabaris. huic, ne ubi consisteret quidem
contra te, locum reliquisti. quare aut doceas oportet, Al-
phenum negasse se procuratorem esse, non deiecisse libel-
los, iudicium accipere noluisse: aut, cum hæc ita facta
sint, ex edicto te bona P. Quinctij non possedisse conce-
das. etenim, si ex edicto possedisti; quæro, cur bona non
uenierint? cur ceteri sponsores, & creditores non conuene-
rint? nemo ne fuit, cui deberet Quinctius? fuerunt, &
complures fuerunt: propterea quod Caius frater aliquan-
tum æris alieni reliquerat. quid ergo est? homines erant ab
hoc omnes alienissimi, & ijs debebatur; neque tamen quis

ORATIO

quam inuentus est tam insignite improbus, qui uiolare P.
 Quinctij exstimationem absentis auderet. unus fuit affi-
 nis, socius. necessarius, Sex. Neuius, qui, cum ipse ul-
 ero deberet, quasi eximio premio sceleris exposito, cupidis-
 sime contenderet, ut, per se afflictum, atque euersum,
 propinquum suum non modo honeste partis bonis, uerum
 etiam communi luce priuaret. ubi erant ceteri creditores?
 denique hoc tempore ubi sunt? quis est, qui fraudationis
 causa latuisse dicatur? quis, qui absentem defensum neget es-
 se Quinctium? nemo inuenitur. at contra omnes, quibus
 cum ratio huic aut est, aut fuit, adsunt, defendunt; fides
 huius, multis locis cognita, ne perfidia Sex. Neuij deroge-
 tur, laborant. in huiusmodi sponsonem testes daret oportebat,
 ex eo numero, qui hac dicerent: uadimonium mihi
 deseruit: me fraudauit, a me non minis eius, quod inficiatus
 esset, diem petiuit: ergo experiri non potui, latitauit, pro-
 curatorem nullum reliquit. horum nihil dicitur. parantur
 testes, qui hac dicant. uerum opinor uideremus, cum di-
 xerint. unum tamen hoc cogitent, ita se graues esse, ut si
 ueritatem uolent retinere, grauitatem possint obtinere; sin-
 eam negligant, ita leues, ut omnes intelligant, non ad obti-
 nendum mendacium, sed ad uerum probandum auctorita-
 tem adiuuare. Ego hac duo quero: primum, qua ratione
 Neuius susceptum negocium non transegerit, hoc est cur
 bona, quae ex edicto possidebat, non uendiderit: deinde,
 cur ex tot creditoribus alijs ad istam rationem nemo acces-
 serit: ut necessario confitetur, neque eorum tam te-
 merarium quemquam fuisse, neque et ipsum id, quod
 turpissime suscepisses, perseuerare & transigere potuisse.
 Quid, si tu ipse, Sex. Neui, statuisli bona P. Quinctij ex

edicto possessa non esse? opinor tuum testimonium, quod in aliena re leue esset, id in tua, quoniam contra te est, grauissimum debet esse. emisti bona Sex. Alpheni, L. Sylla dictatore uendente: socium tibi in his bonis edidisti Quintium. plura non dico. cum eo tu uoluntariam societatem coibas, qui te in hereditaria societate fraudarat: & cum iudicio tuo comprobabas, quem spoliatum fama fortunisque omnibus arbitrabare. diffidebam mehercule, C. Aquilli, satis animo certo & confirmato me posse in hac causa consistere: sic cogitabam, cum contra dicturus esset Hortensius, & cum esset attente auditurus Philippus, fore, uti permultis in rebus timore prolaberer. dicebam huic Q. Roscio, cuius soror est cum P. Quinctio, cum a me pereret, & summe contenderet, ut propinquum suum defenderem, mihi perdifficile esse contra tales oratores non modo tantam causam perorare, sed omnino uerbum facere conari. cum cupidius instaret, homini pro amicitia familiaris dixi, mihi uideri ore durissimo esse, qui praesente eo gestum agere conaretur; qui uero cum ipso contenderent, eos, etiam si quid antea recti aut uenusti habere uisi sunt, id amittere: ne quid mihi eiusmodi accideret, cum contra talem artificem dicturus essem, me uereri. Tum mihi Roscius & alia multa, confirmandi mei causa, dixit: & mehercule, si nihil diceret, tacito ipso officio, & studio, quod abhibebat erga propinquum suum, quemuis commoueret. etenim cum artifex eiusmodi sit, ut solus dignus uideatur esse, qui in scena spectetur: tum uir eiusmodi est, ut solus dignus uideatur, qui eo non accedat. Veruntamen, quid si, inquit, habes eiusmodi causam, ut hoc tibi planum sit faciendum, neminem esse, qui

ORATIO

possit biduo, ad summum triduo DCC millia passuum
ambulare? tamen ne uereris, ut possis hac contra Hortensio
cōtendere? minime, inquam. sed quid id ad rem? nimium,
inquit: in eo causa consistit. quo modo? doceat me eius-
modi rem, & factum simul. Sex. Neuij, quod si so-
lum proferretur, satis esse deberet. quod abs te, C. Aquil-
li, & a uobis, qui adestis in consilio, quaeso, ut diligen-
ter attendatis. profecto intelligetis, illinc ab initio cu-
pidoitatem pugnasse, & audaciam; hinc ueritatem &
pudorem, quoad potuerit, ristiisse. Bona, postulas,
ut ex edicto possidere liceat: quo die? te ipsum Neui uo-
lo audire: uolo inaudireum facinus ipsius, qui id com-
misit, uoce conuinci. dic Neui diem. ante V. kal. inter-
calares. bene agis. quam longe est hinc in saltum uestrum
Gallicanum? Neui te rogo. DCC millia passuum. opti-
me. de saltu deijcitur Quinctius, quo die? possumus hoc
quoque ex te audire: quid taces? dic inquam diem. pu-
det dicere: intelligo: uerum & sero, & nequidquam
pudet. deijcitur de saltu, C. Aquilli, pridie kal. intercala-
res. biduo post, aut, ut statim de iure aliquis cucurrerit,
non toto triduo DCC millia passuum conficiuntur. o
rem incredibilem: o cupiditatem inconsideratam: o nun-
cium uolucrem. administri, & satellites Sex. Neuij Roma
trans alpes in Sebusianos biduo ueniunt. o hominem fortu-
natum, qui eiusmodi nuncios, seu potius Pegasi habeat.
hic ego, si Crassi omnes cum Antonijs existant; si tu L. Phi-
lippe, qui inter illos florebas, hanc causam uoles cum
Hortensio dicere; tamen superior sim necesse est. non e-
nim, quemadmodum putatus, omnia sunt in eloquentia;
est quadam tamen ita perspicua ueritas, ut eam infirmare

nulla res possit. An, antequam postulasti ut bona posside-
 res misisti, qui curarent ut dominus de suo fundo a sua fa-
 milia ui deiceretur? utrumlibet elige. alterum incredi-
 bile est, alterum nefarium, & ante hoc tempus utrum-
 que inauditum. DCC millia passuum uis esse decur-
 sa biduo? dic. negas? ante igitur misisti. malo. si enim il-
 lud diceres improbe mentiri uiderere: cum hoc confiteris
 id te admisisse concedis, quod ne mendacio quidem tegere
 possis. Hoc consilium Aquillio, & talibus uiris, tam cu-
 pidum, tam audax, tam temerarium, probabitur? quid
 hæc amentia? quid hæc festinatio? quid hæc immaturitas
 tanta significat? non uim? non scelus? non latrocinium?
 non denique omnia potius, quam ius, quam officium,
 quam pudorem? mittis iniussu prætoris: quo consilio? ius-
 surum sciebas? quid? cum iussisset, tum mittere non ne
 poteras? postulaturus eras: quando? post dies XXX:
 nempe, si te nihil impediret; si uoluntas eadem ma-
 neret; si uoleres; denique si uiueres. Prætor iussisset.
 opinor, si uellet, si ualleret, si ius diceret, si nemo re-
 cusaret, qui ex ipsius decreto & satisfdaret, & iudi-
 cium accipere uellet. nam, per deos immortales, si Al-
 phenus, procurator P. Quinctij, tibi tum satisfdaret, &
 iudicium accipere uellet, denique omnia, quæ postulares,
 facere uoluisset, quid ageres? reuocares eum, quem in Gal-
 liam miserat? at hic quidem iam de fundo expulsus, iam a
 suis dijs penatibus præceptus eiectus, iam, quod indignissi-
 mum est, suorum seruorum manibus, nuncio atque impe-
 rio tuo uiolatus esset. corrigeres hæc scilicet tu postea. De
 cuiusquam uita dicere audes, qui hoc concedas necesse est,
 ita te cecum cupiditate, & auaritia fuisse, ut, cum, po-

O R A T I O

scia quid futurum esset, ignorares, (accidere autem multa possent) spem maleficij præsenti in incerto reliqui temporis euentu collocares? Atque hæc perinde loquor, quasi ipso illo tempore, cum te prator iussisset ex edicto possidere, si in possessionem misisses, debueris, aut potueris P. Quintium de possessione disturbare. omnia sunt C. Aquilli eiusmodi, qui ut perspicere possit, in hac causa improbitatem, et gratiam cum inopia, ueritate contendere. Prator quemadmodum possidere iussit? opinor, ex edicto. Sponsio quæ in uerba facta est? ni ex edicto pratoris bona P. Quintij possessa non sint. Redeamus ad edictum. id quidem quemadmodum iubet possidere? numquid est causæ, C. Aquilli, quin, si longe aliter posset, quam prator edixit, iste ex edicto non possederit, ego sponsione uicerim? nihil, opinor. cognoscamus edictum. QVI. EX. EDICTO. MEO. IN POSSESSIONEM. VENERIT. de te loquitur, Neui, quemadmodum tu putas: ais enim, te ex edicto uenisse: tibi, quid facias, desinit, te instituit, tibi præcepta dat. EOS. ITA. VIDETVR. IN. POSSESSIONE. ESSE. OPORTERE. quo modo? QVOD. IBIDEM. RECTE. CVSTODIRE. POTERVNT. ID. IBIDEM. CVSTODIANT. QVOD. NON. POTERVNT. ID. AVFERE. ET. ABDVCERE. LICEBIT. quid eum? DOMINVM, inquit, INVITVM. DETRVDERE. NON PLACET. eum ipsum, qui fraudandi causa latet eum ipsum, quem iudicio nemo defendat; eum ipsum, qui cum omnibus creditoribus suis male agat, inuitum de predio deerudi uetat. proficiscenti tibi in possessionem prator ipse, Sex. Neui, palam dicit, Ita possideto, ut tecum si

enul possideat Quinctius: ita possideto, ut Quinctio ult
non afferatur. quid? tu id quemadmodum obseruas? mitto
illud dicere, eum, qui non latitarit, cui Romæ domus,
uxor liberi, procurator esset; eum, qui tibi uadimonium
non deseruisset: hæc omnia mitto; illud dico, dominum
expulsum esse de prædio, domino a familia sua manus al-
latus esse ante suos lares familiares. hoc dico,

*

Nenium ne appellauisse quidem Quinctium, cum simul
esset, experiri posset quotidie: deinde, quod omnia iudi-
cia difficillima cum summa sua inuidia, maximoq; peri-
culo P. Quinctij fieri mallet, quam illud pecuniarium iu-
diciū, quod uno die transigi posset: ex quo uno hæc omnia
nata, & profecta esse concedit. Quo in loco condicionem
tulit; si uellet pecuniam petere, P. Quinctium iudicatum
solui satisfaturum, dū ipse, si quid peteret, pari condicione
uteretur. Ostendi, quam multa ante fieri conuenerit, quam
hominis propinqui bona possideri postularentur, præser-
tim cum Romæ domus eius, uxor, liberi essent, & procura-
tor æque utriusque necessarius. Docui cum desertum es-
se dicat uadimonium, omnino uadimonium nullum fuis-
se: quo die hunc sibi promississe dicat, eo die ne Romæ qui-
dem eum fuisse. id testibus me pollicitus sum planum factu-
rum, qui & scire deberent, & causam, cur mentirentur,
non haberent. Ex edicto autem non potuisse bona possideri,
demonstravi: quod neq; fraudandi causa latitasset, neq; ex
siliij causa solu uertisse diceretur. Reliquū est, ut eū nemo
iudicio defenderit: quod cōtra copiosissime defensum esse cō-
tēdi, nō ab homine alieno, neq; ab aliquo calumniatore, atq;
improbo, sed ab equite R. propinquo. & necessario suo. quē

C iiij

O R A T I O

ipse Sex. Neuius procuratorem relinquere antea consue-
 set: neque eum, si tribunos appellarit, iccirco minus iudi-
 cium pati paratum fuisse, neque potentia procuratoris
 Neuius ereptum: contra, istum potentia sua tum tan-
 tum modo superiorem fuisse, nunc nobis uix respirandi
 potestatem dare. Quasiui, quæ caussa fuisset, cur bona
 non uenissent, cum ex edicto possiderentur. Deinde illud
 quoque requisui, qua ratione ex tot creditoribus nemo
 que tum idem fecerit, neque nunc contra dicat, om-
 nesq; pro P. Quinctio pugnent, præsertim cū intali iudi-
 cio testimonia creditorum existimentur ad rem maxime
 pertinere. Postea sum usus aduersarij testimonio, qui sibi
 eum nuper edidit socium, quem, quo modo nunc inten-
 dit, ne in uiuorum quidem numero tum demonstrat fuis-
 se. Tum illam incredibilem celeritatem, seu potius auda-
 ciam protuli: confirmaui necesse esse aut biduo DCC mil-
 lia passuum esse decursa, aut Sex. Neuium diebus complu-
 ribus ante in possessionem misisse, quam postularet, ut
 ei liceret bona possidere. Postea recitauī edictum, quod
 aperte dominum de prædio detrudi uetaret: in quo consti-
 tit, Neuium ex edicto non possedisse, cum confiteretur ex
 prædio ui detrusum esse Quinctiū. Omnino autem bona
 possessa non esse constitui, quod bonorum possessio specte-
 tur non in aliqua parte, sed in uniuersis, quæ teneri, ac
 possideri possint. Dixi, Romæ domum fuisse, quo iste ne
 aspirarit quidem; seruos complures, ex quibus iste posse-
 derit neminem, ne attigerit quidem: unum fuisse, quem
 attingere conatus sit; prohibitum fuisse, quieuisse. in ipsa
 Callia cognostis in prædia priuata Quinctij Sex. Neuium
 non uenisse: denique ex hoc ipso saltu, quem, peruiim.

expulso socio, possedit, seruos priuatos Quinctij non omnes eiectos esse. Ex quo, & ex ceteris dictis, factis, cogitatisq; sex. Neuij quiuus potest intelligere, istum nihil aliud egisse, neque nunc agere nisi uti peruim, per. iniuriam, per iniquitatem iudicij totum agrum, qui communis est, suum facere possit. Nunc, caussa perorata, res ipsas, & periculi magnitudo, C. Aquilli, cogere uidetur, ut te, atque eos, qui tibi in consilio sunt, obsecret, obtesteturq; P. Quinctius per senectutem, ac solitudine suam, nihil aliud, nisi ut uestre naturæ bonitatiq; obsequamini: ut, cum ueritas cum hoc faciat, plus huius inopia possit ad misericordiam, quam illius opes ad crudelitatem. quo die ad te iudicem uenimus, eodem die illorum minas, quas ante horrebamus, negligere cœpimus. si caussa cum caussa contenderet, nos nostram per facile cuius probaturos statuebamus. quod uite ratio cum ratione uitæ decerneret, iccirco nobis etiam magis te iudice opus esse arbitrati sumus ea res enim nunc discrimen uersatur. uerum ne possit se contra luxuriam, ac licentiam rusticana illa, atque inculta parsimonia defendere; an deformata atque ornamentis omnibus spoliata, nuda cupiditati, petulantiaq; addicatur. Non comparat se tecum gratia P. Quinctius. Sex. Neui, non opibus, non facultate contendit: omnes tuas artes, quibus tu magnus es, tibi concedit. fatetur se non belle dicere, non ad uoluntatem loqui posse, non ab afflictis amicitia transfugere, atque ad florentem aliam deuolare, non profusis sumptibus uiuere, non ornare magnifice, splendideq; conuiuium, non habere domum clausam pudori, & sanctimonie, patenter atque adeo expositam cupiditati, & uoluptatibus:

ORATIO

contra, sibi officium, fidem, diligentiam, uitam omnino
semper horridam, atque aridam cordi fuisse. ista superio-
ra esse, ac plurimum posse his moribus, sentit. quid ergo
est? non usque eo tamen, ut in capite fortunæq; hominum
honestissimorum dominantur ij, qui, relicta bonorum
uirorum disciplina, & quæstum, & sumptum Galloni
sequi maluerunt, atque etiam, quod in illo non fuit, cum
audacia perfidiaq; uixerunt. si licet uiuere eum, quem Sex.
Nenius non uult; si est homini honesto locus in ciuitate in-
uito Nenio; si fas est respirare P. Quinctium contra nutum
diuionemq; Nenij; si, quæ pudore ornamenta sibi peperit,
ea potest contra petulantiam te defendente obtinere: spes est,
& hunc miserum. atque infelicem aliquando tandem pos-
se consistere. sin & poterit Nenius id, quod liber, & ei li-
bebit, quod non licet: quid agendum est? qui deus appel-
landus est? cuius hominis fides imploranda est? qui deni-
que questus, qui mæror dignus inueniri calamitate tanta
potest? miserum est, excurbari fortunis omnibus: mi-
serius est, iniuria. acerbum est, ab aliquo circumueniri:
acerbius, a propinquo. calamitosum est, bonis eueriti, ca-
lamitosius, cum dedecore. funestum est, à forti, atque
honesto uiro ingulari: funestius, ab eo, cuius uox præco-
nio quæstu prostitit. indignum est, a pari uinci, aut supe-
riore; indignius, ab inferiore, atque humiliore. luctuo-
sum est, tradi alteri cum bonis: luctuosius, inimico. horri-
bile est, causam capitis dicere: horribilius, priore loco
dicere. omnia circumspexit Quinctius, omnia periclitatus
est, C. Aquilli: non prætorem modo, a quo ius impetra-
ret, inuenire non potuit, atque adeo ne unde arbitratus
quidem suo postulare, sed ne amicos quidem Sex. Nenij,

quorum saepe & diu ad pedes iacxit stratus, obsecrans
 pro deos immortales, ut aut secum iure contenderent,
 aut iniuriam sine ignominia sibi imponerent. denique
 ipsius inimici uultum superbissimum subijt: ipsius Sex.
 Neuij lacrymans manum apprehendit, in propinquorum
 bonis proscribendis exercitatus: obsecrauit per fratris sui
 mortui cinerē, per nomen propinquitatis, per ipsius coniu-
 gem, & liberos, quibus propior P. Quinctio nemo est, ut
 aliquando misericordia caperet; aliquam, si non propin-
 quitatis, at ætatis suæ, si non hominis, at humanitatis ra-
 tionē haberet ut; secum aliquid, integra sua fama, qua-
 liber, dummodo tolerabili, condicione transigeret. ab ipso re-
 pudatus, ab amicis eius non subleuatus, ab omni magistræ
 tu agitatus, atque perterritus, quem præter te appellet,
 habet neminem. tibi se, tibi suas omnes opes, fortunasq; com-
 mendat: tibi committit existimationem, ac spem reliquæ ui-
 tæ: multis uexatus contumelijs, plurimis iactatus iniurijs,
 non turpis ad te, sed miser confugit. efundo ornatisimo
 deiectus, ignominijs omnibus appetitus, cum illum in suis
 paternis bonis dominari uideret, ipse filie nubili dotem con-
 ficere non posset, nihil alienum tamen uita superiore com-
 misit. itaque te hoc obsecrat C. Aquilli, ut, quam existi-
 mationem quam honestatem in iudicium tuum prope acta-
 iam ætati decursa; attulit, eam liceat ei secum ex hoc loco
 efferre. ne is, de cuius officio nemo umquam dubitauit,
 sexagesimo denique anno dedecore, macula, turpissimaq;
 ignominia notetur. ne ornamentis eius omnibus Sex. Ne-
 uius pro spolijs abutatur; ne per te ferat, quo minus, quæ
 existimatio P. Quinctium usque ad senectutem perduxit,
 eadem usque ad rogum prosequatur.

Donauit

PRO. SEX. ROSCIO.

A M E R I N O.

ORATIO II.

CREDO ego nos iudices mirari, quid sit, quod, cum tot summi oratores, hominesq; nobilissimi sedeant, ego potissimum surrexerim, is, qui neq; ætate, neque ingenio, neque auctoritate sum cum his, qui sedeant, comparandus. omnes enim hi, quos uidetis adesse in hac causa, iniuriam nouo scelere conflata putant oportere defendi, defendere ipsi propter iniquitatem temporum non audent. ita fit, ut adsint, propterea quod officium sequuntur; taceant autem iccirco, quia periculum metunt. quid ergo? audacissimus ego ex omnibus? minime. at tanto officiosior, quam ceteri? ne istius quidem laudis ita sum cupidus, ut alijs eam præreptam uelim. quæ me igitur res præter ceteros impulit, ut causam Sex. Roscij reciperem? quia, si quis istorum dixisset, quos uidetis adesse, in quibus summa auctoritas est, atque amplitudo; si uerbum de rep. fecisset, id quod in hac causa fieri necesse est; multo plura dixisset, quam dixisset, putaretur: ego etiam si omni, quæ dicenda sunt, libere dixero, nequaquam tamen similiter oratio mea exire, atque in uulgus emanare poterit: deinde, quod ceterorum neque dictum obscurum potest esse propter nobilitatem, & amplitudinem. neque temere dicto concedi propter ætatem, & prudentiam; ego si quid liberius dixero, uel occultum esse propterea, quod non dum ad remp. accessi, uel ignosci adolescentiæ meæ poterit, tamen non modo ignoscendi ratio,

I O. uerum etiam cognoscendi consuetudo iam de ciuitate subla-
 ta est. accedit illa quoque causa, quod a ceteris forsitan,
 ita petum sit, ut dicerent, ut utrumvis saluo officio se
 facere posse arbitrarentur: a me autem ij contenderunt,
 qui apud me & amicitia, & beneficijs, & dignitate plu-
 rimum possunt: quorum ego neque beneuolentiam er-
 ga me ignorare, nec auctoritatem aspernari, nec uolunta-
 tem negligere debeam. His de causis ego huic causae
 patronus extiti, non electus unus, qui maximo ingenio,
 sed relictus ex omnibus qui minimo periculo possem dice-
 re: neque uiri satis firmo praesidio defensus Sex. Roscius,
 uerum uti ne omnino desertus esset. Forsitan quaeratis,
 qui iste terror sit, & quae tanta formido, quae tot, ac tales
 uiros impediat, quo minus pro capite & fortunae alterius,
 quemadmodum consueuerunt, causam uelint dicere. quod
 adhuc uos ignorare non mirum est: propterea quod con-
 sulto ab accusatoribus eius rei, quae confluuit hoc iudiciu,
 mentio facta non est. quae res ea est bona patris huiusce Sex.
 Roscij, quae sunt sexagies, quae de uiro fortissimo, &
 clarissimo L. Sylla, quem honoris causa nomino, duo-
 bus millibus numum sese dicit emisse, adolescens uel po-
 tentissimus hoc tempore nostrae ciuitatis, L. Cornelius
 Chrysogonus. is a uobis, iudices, hoc postulat, ut, quo-
 niam. in alienam pecuniam, tam plenam, atque praecela-
 ram, nullo iure inuaserit; quoniamq; ei pecuniam ui-
 ta Sex. Roscij obstare, atque officere uideatur, deleatis
 ex animo suo suspicionem omnem, metumq; tollatis. sese,
 hoc incolumi, non arbitratui huius innocentis patrimo-
 nium tam amplum, & copiosum posse obtinere; dam nato,
 & eiecto, sperat se posse, quod adeptus est per scelus, id

ORATIO

per luxuriam effundere, atque consumere. hunc sibi ex animo scrupulum, qui se dies noctesq; stimulat. ac pungit, ut euellatis, postulat; Et ad hanc suā prædam tam nefariam adiutores uos profiteamini. Si uobis aqua, Et honesta postulatio uidetur, iudices; ego contra breuem postulationem afferro, Et, quo modo mihi persuadeo, aliquanto æquiores. Primum a Chrysogono peto, ut pecunia, fortunisq; nostris contentus sit, sanguinem, et uitā ne petat: deinde a uobis, iudices, ut audacium sceleri resistatis, innocentium calamitatem leuetis, Et in causâ Sex. Roscij periculum, quod in omnes intenditur, propulsetis. quod si aut causâ criminis, aut facti suspicio, aut qualibet denique uel minima res reperietur, quamobrem uideantur illi non nihil tamen in deferendo nomine secuti; postremo si præter eam prædam, quam dixi, quidquam aliud causâ inueneritis: non recusamus, quin illorum libidini Sex. Roscij uita dedatur. sin aliud agitur nihil nisi ut ijs ne quid desit, quibus satis nihil est; si hoc solum hoc tempore pugnatur, ut ad illam opimam, præclaramq; prædam damnatio Sex. Roscij, uelut cumulus, accedat: nonne cum multa indigna, tum uel hoc indignissimum est, uos idoneos habitos, per quorum sententias, iusq; iurandum id assequantur, quod antea ipsi scelere, Et ferro assequi consuerunt? qui ex ciuitate in senatū propter dignitatem, ex senatu in hoc consilium delecti estis propter seueritatem, ab his hoc postulare homines si carios, atque gladiatores, non modo ut supplicia uiuent, quæ a uobis pro maleficijs suis metuere atque horrere debent, uerum etiam ut spolijs Sex. Roscij hoc iudicio ornati auctiq; discedant? His de rebus tan-

tis, tamq̃; atrocibus neque satis me commode dicere, ne-
que satis grauit̃r conqueri, neque satis libere uociferari
posse intelligo. nam commoditati ingenium, grauitati æ-
tas, libertati tempora sunt impedimento. huc accedit sum-
mus timor: quem mihi natura, pudorq̃; meus attribuit,
& uestra dignitas, & uis aduersarium, & Sex. Ro-
scij pericula. Quapropter uos oro, atque obsecro, iudi-
ces, ut attente, bonaq̃; cum uenia uerba mea audiat̃s.
fide sapientiãq̃; uestra fretus, plus oneris sustuli, quam
ferre me posse intelligo. hoc onus si uos aliqua ex parte
allenabit̃s, feram, ut potero, studio, & industria, iu-
dices. sin a uobis, id quod non spero, deferar; tamen ani-
mo non deficiam, & id, quod suscepi, quoad potero, per-
feram. quod si perferre non potero, opprimi me onere of-
ficij malo, quam id, quod mihi cum fide semel imposi-
tum est, aut propter perfidiam abijcere, aut propter in-
firmiãt̃em animi deponere. Te quoque magnopere, M.
Fanni, quaeso, ut, qualem te iam antea populo R. præbui-
sti, cum huic idem quaestioni iudex præesses, talem te & no-
bis, & populo R. hoc tempore impertias. quanta multitu-
do hominum conuenerit ad hoc iudiciũ, uides: quæ sit
omnium mortalium expectatio, quæ cupiditas, ut acria
ac seuera iudicia fiant, intelligis. longo interuallo iudi-
cium inter sicarios hoc primum committitur, cum interea
cædes indignissimæ, maximãq̃; factæ sint. omnes hanc quæ-
stionem, te prætor̃e, de manifestis maleficijs, quotidiana-
noq̃; sanguine haud remissius sperant futuram. qua uocife-
rationem in ceteris iudicijs accusatores uti consueuerunt,
ea nos hoc tempore utimur, qui causam dicimus. petimus
abs te, M. Fanni, a uobisq̃; iudices, ut quam acerrime malefi-

O R A T I O

cia uindicetis, ut quamfortissime hominibus audacissimis resistatis, ut hoc cogitetis, nisi in hac caussa, qui uester animus sit, ostendetis, eo prorumpere hominum cupiditatem, & scelus, & audaciam, ut non modo clam, uerum etiam hic in foro, ante tribunalium, M. Fanni, ante pedes uestros, iudices, inter ipsa subsellia cedes futuræ sint. etenim quid aliud hoc iudicio tentatur, nisi ut id fieri liceat? accusant ij, qui in fortunas huius inuaserunt: caussam dicit is, cui præter calamitatem nihil reliquerunt. accusant ij, quibus occidi patrem Sex. Roscij bono fuit: caussam dicit is, cui non modo luctum mors patris attulit, uerum etiam egestatem. accusant ij, quid hunc ipsum iugulare summe cupierunt: caussam dicit is, qui etiam ad hoc ipsum iudicium cum præsidio uenit, ne hic ibidem ante oculos uestros erucideretur. denique accusant ij, quos populus poscit: caussam dicit is, qui unus relictus ex illorum nefaria cæde restat. atque ut facilius intelligere possitis, iudices, ea, quæ facta sunt, indigniora esse, quam hæc sunt quæ dicimus; ab initio res quemadmodum gesta sit, uobis exponemus; quo facilius & huius hominis innocentissimi misérias, & illorum audaciam cognoscere possitis, & reip. calamitatem. Sex. Roscius pater huiusce, municipis Amerinus, fuit cum genere, & nobilitate, & pecunia non modo sui municipij, uerum etiam eius uicinitatis facile primus, tum gratia, atque hospitij florens hominum nobilissimorum. nam cum Metellis, Seruilijs, Scipionibus erat ei non modo hospitum, uerum etiam domesticus usus, & consuetudo. quas, ut æquum est, familias honestatis amplitudinisq; gratia nomino. itaque ex suis omnibus commodis hoc solum filio reliquit, nam patrimonium domestici

domestici prædones ui ereptum possident : fama , & uita
innocentis ab hospitibus , amicusq; paternis defenditur . hic
cum omni tempore nobilitatis fautor fuisset , cum hoc tumultu
proximo , cum omnium nobilium dignitas , & salus in
discrimen ueniret , præter ceteros in ea uicinitate eam par-
tem , causamq; opera , studio , auctoritate defendit . etenim
rectum putabat , pro eorum honestate se pugnare , propter
quos ipse honestissimus inter suos numerabatur . postea quã
uictoria constituta est , ab armisq; recessimus ; cum proscri-
berentur homines , atque ex omni regione caperentur ij ,
qui aduersarij fuisse putabantur ; erat ille Romæ frequens ,
atque in foro , & in ore omnium quotidie uersabatur , ma-
gis ut exultare uictoria nobilitatis uideretur , quam time-
re ne quid ex ea calamitatis sibi accideret . erant ei ueteres
inimicitia cum duobus Roscijs Amerinis : quorum alte-
rum sedere in accusatorum subsellis uideo , alterum tria
huiusce prædia possidere audio . quas inimicitias si tam ca-
uere potuisset , quam metuere solebat , uiueret . neque enim ,
iudices , iniuria metuebat . nam duo isti sunt T. Roscij ,
quorũ alteri Capitoni cognomen est ; iste , qui adest , Magnus
uocatur : homines eiusmodi : alter plurimarum palmarum
uetus ac nobilis gladiator habetur : hic autem nuper se ad
eum lanistam contulit : qui , cum ante hanc pugnam tyro
esset scientia , facile ipsum magistrum scelere , audaciãq;
superauit . nam cum hic Sex. Roscius esset Amerinũ , T. autẽ
iste Roscius Romæ ; cum hic filius assiduus in prædijs es-
set ; cumq; se uoluntate patris rei familiari , uitãq; rusti-
cæ dedisset ; iste autem frequens Romæ esset ; occiditur ad
balneas Palatinas rediens a cœna Sex. Roscius . spero ex
hoc ipso non esse obscurum , ad quem suspicio maleficij per

D

O R A T I O

elineat. uerum id, quod adhuc est suspiciosum, nisi per-
 spicuum res ipsa fecerit, hunc affinem culpae indicatote.
 Occiso Sex. Roscio, primus Ameriam nunciat Manlius
 Glaucia quidam, homo tenuis, libertinus, cliens, & fa-
 miliaris istius T. Roscij: & nunciat domum, non filij, sed
 T. Capitonis inimici. & cum post oram primam noctis
 occisus esset, primo diluculo nuncius hic Ameriam uenit.
 decē horis nocturnis sex & quinquaginta millia passuum
 cisis peruolauit; non modo ut exoptatum inimico nun-
 ciam primus afferret, sed etiam cruorem inimici quam recē-
 tissimum, telumq; paullo ante e corpore extractum ostende-
 ret. quatrinduo, quo haec gesta sunt, res ad Chrysogonum
 in castra L. Syllae Volaterras deferitur: magnitudo pecuniae
 demonstratur: bonitas praediorum, (nam fundos decem
 & tres reliquit, qui Tiberim fere omnes tangunt) huius
 inopia, & solitudo commemoratur. demonstrant, cum
 pater huiusce Sex. Roscius, homo tam splendidus, & gra-
 tiosus, nullo negotio sit occisus, per facile hunc, hominem in-
 cautum, et rusticū, & Romae ignotum de medio tolli posse.
 ad eam rem operam suam pollicentur. ne diutius uos teneā,
 iudices, societas coitur. cum iam proscriptionis mentio nul-
 la fieret; & cum, etiam qui antea metuerant, redirent, ac
 iam defunctos sese periculis arbitarentur: hominis studiosis-
 simi nobilitatis manceps sit Chrysogonus: tria praedia uel no-
 bilissima Capitoni propria traduntur, quae hodie possidet:
 in reliquas omnes fortunas iste T. Roscius nomine Chryso-
 goni, quemadmodum ipse dicit, impetum facit. haec bona
 sexagies HS, emuntur duobus millibus nummum. haec om-
 nia, iudices, imprudente L. Sylla facta esse certo scio. neque
 enim mirum, cum eodem tempore & ea, quae praeterita

sunt, & ea, quæ uidentur instare, præparet; cum & pa-
cis constituendæ rationem, & belli gerendi potestatem solus
habeat; cum omnes in unum spectent, unus omnia guber-
net; cum tot tantisq; negotiis distentus sit, ut respirare libe-
re non possit; si aliquid non animaduertat; cum præsertim
tam multi occupationem eius obseruent, tempusq; aucupen-
tur, ut, simul atque illa despexerit, aliquid huiuscemodi
moliantur. huc accedit, quod, quamuis ille felix sit, sicut
est, tamen tanta felicitate nemo potest esse in magna familia,
qui neminem neque seruum, neque libertum improbum
habeat. Interea iste T. Roscius, uir optimus, procurator
Chrysogoni, Ameriam uenit; in prædia huius inuadit; hunc
miserum, luctu perditum, qui nondum etiam paterno su-
neri iusta soluisset, nudum eijcit domo, atque focis patrijs,
dijsq; penetibus præcipitem, iudices, exturbat: ipse amplis-
simæ pecuniæ fit dominus: qui in sua re fuisset egestissimus,
erat, ut fit, insolens in aliena: multa palam domum suam au-
ferebat, plura clam de medio remouebat: non pauca suis
adiutoribus large effuseq; donabat, reliqua constituta au-
ctione uendebat. quod Amerinis usque eo uisum est indi-
gnum, ut urbe tota fletus gemitusq; fieret. etenim multa si-
mul ante oculos uersabatur; mors hominis florentissimi,
Sex. Roscij crudelissima; filij autem eius egestas indignissi-
ma, cui de tanto patrimonio prædo iste nefarius ne iter qui-
dem ad sepulcrum patrum reliquisset; bonorum emptio, fla-
gitiosa possessio, furta, rapinæ, donationes. nemo erat, qui
non ardere omnia mallet, quam uidere in Sex. Roscij, uiri
optimi, atque honestissimi, bonis iactantem se, ac dominan-
tem T. Roscium. itaque decurionum decretum statim fit,
ut decem primi proficiscantur ad L. Syllam; doceantq;

D ij

O R A T I O

eum, qui uir Sex. Roscius fuerit; conquerantur de istorum scelere, & iniurijs; orent, ut & illius mortui famam, & filij innocentis fortunas conseruatas uelit. atque ipsum decretum, quaeso, cognoscite. DECRETVM. DE CVRIONVM. legati in castra ueniunt, intelligitur, iud. id quod iā ante dixi, imprudente L. Sylla scelera hęc & flagitia fieri. nam statim Chrysognus & ipse ad eos accedit, & homines nobiles allegat ijs, qui peterent, ne ad Syllam adirent, & omnia Chrysogonum, quæ uellent, esse facturum pollicerentur. usque adeo autem ille perimuerat, ut mori mallet, quam de his rebus Syllam doceri. homines antiqui, qui ex sua natura ceteros fingerent, cum ille confirmaret sese nomen Sex. Roscij de tabulis exemplurum, prædia uacua filio traditurum. cumq; id ita futurum T. Roscius Capito, qui in X legatis erat, adpromitteret, crediderunt, Ameriam re inorata reuerterunt. ac primo rem differre quotidie ac procrastinare isti cœperunt, de inde aliquanto lentius, nihil agere, atque deludere, postremo, id quod facile intellectum est, insidias uitæ huiusce Sex. Roscij parare, neque sese arbitrari posse diutius alienam pecuniam, domino incolumi, obtinere. quod is simul atque sensit, de amicorum cognatorumq; sententia Romam confugit, & sese ad Cæciliam Nepotis filiam, quam honoris causa nomino, contulit, qua pater usus erat plurimum. in qua muliere, iudices, etiam nunc, id quod omnes semper exstimauerunt, quasi exempli causa uestigia antiqui officij remaneri. ea Sex. Roscium inopem, eiectum domo, atq; expulsam ex suis bonis, fugientem latronum tela & minas recepit domum, hospitijq; oppresso iam, desperatoq; ab omnibus opitulata est. eius uirtute, fide, diligentia factum est,

ut hic potius uiuus in reos, quam occisus in proscriptos
 referretur. nam postquam isti intellexerunt, summa dili-
 gentia uitam Sex. Roscij custodiri, neque sibi ullam cadis
 faciundæ potestatem dari: consilium ceperunt plenum sce-
 leris, & audaciæ, ut nomen huius de paricidio deferrent;
 ut ad eam rem aliquem accusatorem ueterem compararēt,
 qui de ea re posset dicere aliquid, in qua re nulla subesset su-
 spicio; denique, ut, quoniam crimine non poterant, tēpore ip-
 so pugnarent: ita loqui homines, quod iudicia tādū facta
 non essent, condemnari eum oportere, qui prius in iudi-
 cium adductus esset; huic autem patronos propter Chryso-
 goni gratiam defuturos; de bonorum uenditione, et de ista so-
 cietate uerbum esse facturum neminem; ipso nomine parici-
 dij, & atrocitate criminis, fore, ut hic nullo negotio tollere-
 tur, cū ab nullo defensus esset. hoc consilio, atque adeo hac
 amentia impulsī, quem ipsi, cum cuperent, non potuerunt
 occidere, eum iugulandū uobis tradiderunt. Quid primū
 querar? aut unde potissimum exordiar, iudices? aut quod,
 aut a quibus auxilium petam? deorum ne immortalū, po-
 puli ne Romani. uestram ne, qui summa potestatem habetis,
 hoc tempore fidem implorem? pater occisus nefarie, domus
 obsepta, ab inimicis bona adempta, possessa, dirapta; filij ui-
 ta infesta, sæpe ferro atque insidijs appetita. quid ab his tot
 maleficijs sceleris abesse uidetur? tamen hæc alijs nefarijs cu-
 mulant, atque adaugent: crimen incredibile confingunt: te-
 stes in hunc, et accusatores huiusce pecunia cōparant: hanc
 condicionem misero ferunt, ut optet utrum malit, ceruices
 Roscio dare, an insutus in culeum, per sumum dedecus ui-
 tam amittere. patronos huic defuturos putauerunt: desunt,
 qui libere dicat, qui cum fide defendat, id quod in hac caus

O R A T I O

sa est satis, quoniam quidem suscepi, non de est profecto, in
iudices. & forsitan in suscipienda causa temere impulsus
adolescencia fecerim: quoniam quidem semen suscepi, licet
hercules undique omnes terrores, mina, pericula impen-
deant omnia, succuram, atque subibo. certum est, delibera-
tumque, quæ ad causam pertinere arbitror, omnia nō mo-
do dicere, uerum etiam libenter, audacter, liberēq; dicere.
nulla res tanta existat, iudices, ut possit uim mihi maiorem
adhibere metus, quam fides. etenim quis tam dissoluto ani-
mo est, qui, hæc cum uideat, tacere, ac negligere possit? pa-
terem meum, cum proscriptus non esset, iugulastis: occisum
in proscriptorum numerum retulistis: me domo mea per
uim expulistis: patrimonium meum possidetis: quid uultis
amplius? etiam ne ad subsellia cum ferro atque telis ueni-
stis, ut hic aut iuguletis, aut condemnatis Sex. Roscium? Ho-
minem longe audacissimum nuper habuimus in ciuitate C.
Fimbriam, & quod inter omnes constat, nisi inter eos, qui
ipsi quoque insaniunt, insaniissimum. is cum curasset in fia-
nere C. Marij, ut Q. Scauola uulneraretur, uir sanctissi-
mus, atque ornatissimus nostræ ciuitatis, de cuius laude ne-
que hic locus est ut multa dicantur, neque plura tamen di-
ci possunt, quam populus R. memoria retinet; diē Scauolæ
dixit, postea quam comperit eum posse uiuere. cū ab eo quæ-
reretur, quid tandem accusaturus esset eum, quem pro di-
gnitate ne laudare quidem quisquam satis commode pos-
set, aiunt hominem, ut erat furiosus, respondisse, quod non
totum telum corpore recepisset. quo pop. R. nihil uidit indi-
gnius, nisi eiusdem uiri mortem: quæ tantum potuit, ut om-
nes ciues suos perdiderit, & afflixerit: quos quida seruare
per compositionem uolebat, ipse ab ijs interemptus est. Est

ne hoc illi dicto, atque facto Fimbria non simillimum? accusatis Sex. Roscium: quid ita? quia de manibus uestris effugit, quia se occidi passus non est. illud, quia in Scauola factum est, magis indignum uidetur: hoc, quia fit a Chrysogono, num est ferendum? nam, per deos immortales, quid est in hac causa, quod defensionis indigeat? qui locus ingenium patroni requirit, aut oratoris eloquentia magnopere desiderat? totam causam, iudices, explicemus, atque ante oculos expositam consideremus. ita facillime, quæ res totum iudicium contineat, et quibus de rebus nos dicere oporteat, et quid uos sequi conueniat, intelligetis. Tres sunt res, quantum ego existimare possum, quæ obstant hoc tempore Sex. Roscio, crimen aduersariorum, et audacia, et potentia. criminis confictionem accusator Erutius suscepit: audacia partes Roscij sibi poposcerunt: Chrysogonus autem, is, qui plurimum potest, potentia pugnat. de hisce omnibus rebus me dicere oportere intelligo. quid igitur est? non eodem modo de omnibus: ideo quod prima illa res ad meum officium pertinet, duas autem reliquas uobis populus R. imposuit ego crimen, oportet, diluam: uos et audaciæ resistere, et hominum eiusmodi perniciosam atque intolerandam potentiam primo quoque tempore extinguere, atque opprimere debetis. Occidisse patrem Sex. Roscius arguitur. scelestum, di immortales, ac nefarium facinus, atque eiusmodi, quo uno maleficio scelera omnia complexa esse uideantur. etenim si, id quod præclare a sapientibus dicitur, uultu sæpe leditur pietas; quod supplicium satis acre reperietur in eum, qui mortem obtulerit parenti? pro quo mori ipsum, si res postularet, iura diuina atque humana cogeant; in hoc tanto, tam atroci, tam singula-

D iiij

O R A T I O

ri maleficio, quod ita raro extitit, ut, si quando auditum sit, portenti ac prodigij simile numeretur, quibus tandem te, C. Eruti, argumentis accusatorem censes uti oportere? non ne & audaciam eius, qui in crimen uocetur, singularem ostendere, & mores feros, immanemq; naturam, et uitam uitijis flagitijsq; omnibus dedita, & denique omnia ad perniciem profligata, atque perditā? quorum tu nihil in Sex. Roscium, ne obijciendi quidem caussa, contulisti. Patrem occidit Sex. Roscius: qui homo? adolescentulus corruptus, & ab hominibus nequam inductus? annos. natus magis quadraginta. Vetus uidelicet sicarius, homo audax, & sæpe in cæde uersatus? at hoc ab accusatore ne dici quidem audistis. Luxuries igitur hominem nimirum, & aeris alieni magnitudo, & indomita animi cupiditates ad hoc scelus impulerunt. de luxuria purgauit Erutius, cum dixit hunc ne in conuiuio quidem ullo fere inter fuisse. nihil autem umquam debuit. cupiditates porro quæ possunt esse in eo, qui, ut ipse accusator obiecit, ruri semper habitare, & in agro colendo uixerit? quæ uita maxime disiuncta a cupiditate, & cum officio coniuncta. quæ res igitur tantum istum furorem Sex. Roscio obiecit? Patri, inquit, non placebat. patri non placebat? quam ob causam? necesse est enim eam quoque iustam, & magnam, & perspicuam fuisse. nam ut illud incredibile est, mortem oblatam esse patri a filio sine plurimis & maximis causis: sic hoc uerisimile non est, odio fuisse parenti filiū sine causis multis. & magnis, & necessarijs: rursus igitur eodem reuertamur, & queramus, quæ tanta uitia fuerint in unico filio, quare is patri displiceret, ac perspicuū est, nullum fuisse, pater igitur amens, qui odisset eum sine caussa,

quem procrearat. at is quidem fuit omnium constantissi-
mus. ergo illud iam perspicuum profecto est, si neque a-
mens pater, neque perditus filius fuerit, neque odij causam
patri, neque sceleris filio fuisse. Nescio, inquit, quæ caus-
sa odij fuerit: fuisse odium intelligo, quia antea, cum
duos filios haberet, illum alterum, qui mortuus est, se-
cum omni tempore uolebat esse, hunc in prædia rustica re-
legarat. Quod Erutio accidebat in mala negotiorumq; accu-
satione, idem mihi usu uenit in causa optima. ille, quo
modo crimen commentitium confirmaret, non inueniebat:
ego, res tam leues qua ratione infirmem, ac diluam, reperire
non possum. quid ais Eruti? tot prædia, tam pulchra, tam
fructuosa, Sex. Roscius filio suo relegationis, ac suppli-
cij gratia colenda, ac tuenda tradiderat? quid hoc? pa-
tres familias, qui liberos habent, præsertim homines il-
lius ordinis, ex municipijs rusticanis, non ne optatissimum
sibi putant esse, filios suos rei familiari maxime seruire, &
in prædijs colendis operæ plurimum studijq; consumere?
At amandarat hunc sic, ut esset in agro, ac tantum modo
aleretur ad uillam, ut commodis omnibus careret. Quid,
si constat, hunc, non modo colendis prædijs præfuisse, sed
certis fundis, patre uiuo, frui solitum esse? tamen ne hæc at-
tenta uita, & rusticana, relegatio, atque amandatio ap-
pellabitur? uides Eruti, quantum distet argumentatio tua
ab re ipsa, atque a ueritate. quod consuetudine patres fa-
ciunt, id quasi nouum reprehendis: quod beneuolentia fit,
id odio factum criminariis. quod honoris causa pater filio
suo concessit, id eum supplicij causa fecisse dicis. neque hæc
tu non intelligis, sed usque eo, quid arguas non habes, ut
non modo tibi contra nos dicendum putes, uerum etiam con-

ORATIO

era rerum naturam, contrāq; consuetudinem hominum,
 contrāq; opiniones omnium. At enim, cum duos filios ha-
 beret, alterum a se non dimittebat, alterum ruri esse pa-
 tiebatur. Quæso Eruti, ut hoc in bonam partem accipias:
 non enim exprobrandi causa, sed commonendi gratia di-
 cam. Si tibi fortuna non dedit, ut patre certo nascere, ex
 quo intelligere posses, qui animus patrius in liberos esset:
 at natura certe dedit, ut humanitatis non parum haberes.
 eo accessit studium doctrinæ, ut ne a literis quidem alienus
 esses. ecquid tandem tibi uidetur (ut ad fabulas ueniamus)
 senex ille Cæcilianus minoris facere Eutychem filium rusti-
 cum, quam illum alterum Chærestratum? (nam, ut opi-
 nor, hoc nomine est) alterum in urbe secum honoris causa
 habere, alterum rus supplicij causa relegasse? quid ad istas
 ineptias abis, inquires? quasi uero mihi difficile sit quamuis
 multos nominatim proferre (ne longius abeam) uel tribu-
 les, uel uicinos meos, qui suos liberos, quos plurimi faciunt,
 agricolas assiduos esse cupiunt. uerum homines notos sume
 re odiosum est: cum & illud incertum sit, uelint ne hi sese
 nominari; & nemo uobis magis notus futurus sit, quam
 est hic Eutychem; & certe ad rem nihil interfit, uerum
 hunc ego comicum adolescentem, an aliquem ex æro uel
 te nominem. etenim hæc conficta arbitror a poetis esse, ut
 effictos nostros mores in alienis personis, expressamq; ima-
 ginem nostram uitæ quotidianæ uideremus. age nunc, re-
 fer animum, sis, ad ueritatem; & considera, non modo
 in Umbria, atque in ea uicinitate, sed in his ueteribus muni-
 cipijs quæ studia a patribus familias maxime laudentur:
 iam profecto te intelliges inopia criminum summam lau-
 dem Sex. Roscio uitio & culpæ dedisse, at non modo hoc

patrum uoluntate liberi faciunt; sed permultos & ego no-
 ui, & nisi me fallit animus, unusquisque uestrum, qui
 & ipsi incensi sunt studio, quod ad agrum colendum at-
 tinet, uitamq; hanc rusticam, quam tu probro & crimi-
 ni putas esse oportere, & honestissimam, & suauissimam
 esse arbitrantur. quid censes hunc ipsum Sex. Roscium,
 quo studio, & qua intelligentia esse in rusticis rebus? ut
 ex his propinquis eius, hominibus honestissimis, audio,
 non tu in isto artificio accusatorio callidiores, quam hic in
 suo. uerum, ut opinor, quoniā ita Chrysogono uidetur, qui
 huic nullum prædium reliquit, & artificium obliuiscen-
 tur, & studium deponat, licebit. quod tamen si miserum. &
 indignū est, feret tamen æquo animo iudices, si per uos ui-
 tam, & famam potest obtinere. hoc uero est, quod ferri non
 potest. si & in hanc calamitatem uenit propter prediorum
 bonitatem, & multitudinem? & quod ea studiose coluit,
 id erit ei maxime fraudi: ut parum miseria sit, quod alijs co-
 luit, non sibi; nisi etiam, quod omnino coluit, crimini fuerit.
 Næ tu Eruti accusator esses ridiculus, si illis temporibus na-
 tus esses, cum ab aratro arcessebantur, qui consules fierent.
 etenim, qui præesse agro colendo flagitium putes, profecto
 illum Atilium, quem sua manu spargentem semen, qui mis-
 si erant, conuenerunt hominem turpissimum, atque inho-
 nestissimum iudicares. at hercule maiores nostri longe ali-
 ter & de illo, & de ceteris talibus uiris existimabant: ita
 que ex minima tenuissimaq; rep. maximam & florentissi-
 mā nobis reliquerunt. suos enim agros studiose colebāt, non
 alienos cupide appetebant: quibus rebus & agris, & urbi-
 bus, & nationibus remp. atque hoc imperium, & populi
 R. nomen auxerunt. Neque ego hæc eo profero, quo conse-

ORATIO

renda sint cum hisce, de quibus nunc quærimus; sed ut illud intelligatur, cum apud maiores nostros summi uiri clarissimiq; homines, qui omni tempore ad gubernacula reip. sedere debebant, tamē in agris quoque colendis aliquantum operæ temporisq; cōsumpserint; ignosci oportere ei homini, qui se fateatur esse rusticū, cū ruri assiduus semper uixerit; cum præsertim nihil esset, quod aut patri gratius, aut sibi incundius, aut re uera honestius facere posset. Odium igitur acerrimum patris in filium ex hoc opinor ostenditur Eruti, quod hunc ruri esse patiebatur. numquid est aliud? immo uero, inquit, est: nam istum exheredare in animo habebat. audio. nunc dicis aliquid, quod ad rem pertineat. nam illa opinor tu quoque concedis leuia esse, atque inepta. Conuiuia cum patre non inibat. quippe qui ne in opidum quidem, nisi perraro, ueniret. Domum suam istum non fere quisquam uocabat. nec mirum, quem neque in urbe uideret, neque rure uocaturus esset. uerum hæc tu quoque intelligis esse nugatoria. illud, quod cœpimus, uideamus; quo certius argumētum odij reperiri nullo modo potest. Exheredare pater filium cogitabat. mitto quærere, quæ de causa: quæro, qui scias tamen si te dicere, atque enumerare causas omnes oportebat: Et id erat certi accusatoris officium, qui tanti sceleris argueret, explicare omnia uitia, atque peccata filij, quibus incensus parens potuerit animum inducere, ut naturam ipsam uinceret, ut amorem illū penitus insitum eijceret ex animo, ut denique patrem se esse obliuisceretur: quæ sine magnis huiusce peccatis accidere potuisse non arbitror. uerum concedo tibi, ut ea prætereas, quæ cum iaces, nulla esse concedis. illum quidem uoluisse exheredare, certe tu planum facere debes. quid ergo

affers, quare id factum putemus? uere nihil potes dicere, finge aliquid saltem commode, ut ne plane uidearis id facere, quod aperte facis, huius miseri fortunis, & horum uirorum talium dignitati illudere. Exheredare filium uoluit: quam ob causam? nescio. exheredauit ne? non. quis prohibuit? cogitabat. cogitabat? cui dixit? nemini. quid est aliud, iudicio, ac legibus, ac maiestate uestra abuti ad quaestum, atque ad libidinem, nisi hoc modo accusare, atque id obijcere, quod planum facere non modo non possis, uerum ne coneris quidem? nemo nostrum est Eruii, quin sciat tibi inimicitias cum Sex. Roscio nullas esse: uident omnes, qua de causa huic inimicus uenias: sciunt huiusce pecunia te adductum esse. quid ergo est? ita tamen quaestus te cupidum esse oportebat, ut horum existimationem, & legem Memmiam putares aliquid ualere oportere. accusatores multos esse in ciuitate utile est, ut metu contineatur audacia. uerumtamen hoc ita est utile, ut ne plane illudamur ab accusatoribus. innocens est quispiam: uerumtamen, quamquam abest a culpa, suspitione tamen non caret. tamen si miserum est, tamen ei, qui hunc accuset, possim aliquo modo ignoscere: cum enim aliquid habeat, quod possit criminoſe, ac suspicioſe dicere, aperte ludificari, & calumniari sciens non uideatur. quare facile omnes patimur esse quamplurimos accusatores: quod innocens, si accusatus sit, absolui potest; nocens, nisi accusatus fuerit, condemnari non potest. utilius est autem absolui innocentem, quam nocentem causam non dicere. Anseribus cibaria publice locantur, & canes aluntur in Capitolio, ut significant, si fures uenerint. ac fures internoscere non possunt, significant tamen, si qui noctu in Capitolium uene-

O R A T I O

runt: & quia id est suspiciosum, tamen si bestiae sunt, tamen in eam partem potius peccant, quae est cautior. quod si luce quoque canes latrent; cum deos salutarum aliqui uenerint: opinor, ijs crura suffringantur; quod acres sint etiam tum, cum suspicio nulla sit. Simillima est accusatorum ratio. alij uestrum anseres sunt, qui tantummodo clamant, nocere non possunt: alij canes, qui & latrare, & mordere possunt. cibaria uobis praebere uidentur: uos autem maxime debetis in eos impetum facere, qui merentur. hoc populo gratissimum est. deinde, si uoletis, etiam tum, cum uerissimile erit aliquem commisisse, in suspicionem latratote. id quoque concedi potest. sin autem sic agetis, ut arguatis aliquem patrem occidisse, neque dicere possitis aut quare, aut quo modo, ac tantummodo sine suspicionem latrabitis: crura quidem uobis nemo suffringet; sed, si ego hos benenoui, literam illam, cui uos usque eo inimici estis, ut etiam alias omnes oderitis, ita uehementer ad caput affigent, ut postea neminem alium, nisi fortunas uestras accusare possitis. Quid mihi ad defendendum dedisti bone accusator? quid hisce autem ad suspicandum? Ne exheredaretur, ueritus est. audio: sed qua de causa uereri debuerit, nemo dicit. Habebat pater in animo: planum fac. nihil est; non, qui cum de liberarie, quem certiore fecerit, unde istud uobis suspicari in mentem uenerit. Cum hoc modo accusas Eruti, non ne hoc palam dicis? ego, quid acceperim, scio: quid dicam, nescio. unum illud spectavi, quod Chrysogonus aiebat, neminem isti patronum futurum; de bonorum emptione, deq; ea societate neminem esse, qui uerbum facere hoc tempore auderet. hac te opinio falsa in ista fraudem impulit. non mehercule uerbum fecisses, si ti-

bi quoniam
si autem
considera
felicis se
se; de mo
publicum
nem cora
pit, ut, c
tiaretur
canam
ueneru p
do, affec
potius d
ces, eum
fagonum
mo se ere
gisset. iur
ultra & c
ciarent, e
ius dicere
ret; aperit
tem, gratia
endere, po
fellerunt, E
sum pro Sex
dedi puta b
des iudicare
calliditate
nisse, quod p
De paricidi

bi quemquam responsurum putasses. Operæpretium erat, si animaduertisti iudices, negligentiam eius in accusando considerare. credo, cum uidisset, qui homines in hisce sub sellijs sederent, quassisse, num ille, aut ille defensurus esset; de me ne suspicatum quidem, quod antea causam publicam nullam dixerim. postea quam in uenit, neminem eorum, qui possunt, & solent: ita negligens esse cœpit, ut, cum in mentem ueniret ei, resideret, deinde spatiaretur, nonnumquam etiam puerum uocaret, credo cui cœnam imperaret; prorsus ut uestro confesso, & hoc conuentu pro summa solitudine abuteretur. perorauit aliquando, assedit. surrexi ego. respirare uisus est, quod non aliud potius diceret. cœpi dicere. usque eo animaduerti, iudices, eum iocari, atque alias res agere, ante quam Chrysogonum nominauim. quem simul atque attigi, statim homo se erexit, mirari uisus est. intellexi, quid eum pupugisset. iterum, ac tertio nominauim. postea homines cursare ultero & citro non destiterunt, credo, qui Chrysogono nunciarent, esse aliquem in ciuitate, qui contra uoluntatem eius dicere auderet; aliter causam agi, atque ille existimaret; aperiri bonorum emptionem, uexari pessime societatem, gratiam potentiamque eius negligi, iudices diligenter attendere, populo rem indignem uideri. Quæ quoniam te fefellerunt, Eruti; quoniamque uides uersa esse omnia, causam pro Sex. Roscio si non commode, at libere dici; quem dedi putabas, defendi intelligis; quos tradituros sperabas, uides indicare: restitue nobis aliquando ueterem tuam illam calliditatem, atque prudentiam: confitere huc ea spe uenisse, quod putares hic latrocinium, non iudicium futurum. De paricidio causa dicitur: ratio ab accusatore redditæ

ORATIO

non est, quam ob causam patrem filius occiderit. quod in minimis noxis, & in his leuioribus peccatis, quæ magis crebra, & iam prope quotidiana sunt, maxime, & primum quæritur, quæ causa maleficij fuerit; id Erutius in paricidio quæri non putat oportere. in quo scelere, indices, etiam cum multæ causæ conuenisse unum in locum, atque inter se congruere uidentur; tamen non temere creditur; neque leuî coniectura res penditur; neque testis incertius auditur; neque accusatoris ingeniores iudicatur: cum multa antea commissæ maleficia, tum uita hominis perditissima, tum singularis audacia ostendatur, necesse est, neque audacia solum, sed summus furor, atque amentia. hæc cum sint omnia, tamen extent oportet expressa sceleris uestigia, ubi, qua ratione, per quos, quo tempore maleficium sit admissum. quæ nisi multa, & manifesta sunt; profecto res tam scelestæ, tam atrox, tam nefaria credi non potest. magna est enim uis humanitatis: multum ualet communio sanguinis: reclamat istiusmodi suspicionibus ipsa natura: portentum, atque monstrum certissimum est, esse aliquem humana specie, & figura, qui tantum immanitate bestias uicerit, ut, propter quos hanc suauissimam lucem aspexerit, eos indignissime luce priuaret; cum etiam feras inter sese parius, atque educatio, & natura ipsa conciliet. non ita multis ante annis aiunt T. Cloelium quendam Tarracinensem, hominem non obscurum, cum cœnatus cubitum in idem conclave cum duobus adolescentibus filijs isset, inuentum esse mane iugulatum. cū neque seruus quisquam reperiretur, neque liber, ad quem ea suspicio pertineret; id ætatis autem duo filij propter cubantes ne sensisse quidem se dicerent: nomina filiorum de paricidio delata sunt. quid postea? erat sane suspiciosum.

suspiciosum. neutrum sensitse? ausum autem esse quem
 quam se in id concludere committere, eo potissimum tempore,
 cum ibidem essent duo adolescentes filij, qui sentire, &
 defendere facile possent? erat porro nemo, in quem ea su-
 spicio conueniret. tamen, cum planum iudicibus esset fa-
 ctum, aperto ostio dormientes eos repertos esse, iudicio abso-
 luti adolescētes, et suspitione omni liberati sunt. nemo enim
 putabat quemquam esse, qui, cum omnia diuina atque
 humana iura scelere nefario polluisset, somnum statim ca-
 pere potuisset: propterea quod qui tantum facinus commi-
 serunt, non modo sine cura quiescere, sed ne stirare, quidē
 sine metu possunt. Videtis ne, quos nobis poetæ tradiderunt
 patris ulciscendi causa supplicium de matre sumpsisse, cū
 præsertim deorum immortalium iussis, atque oraculis id
 fecisse dicātur; tamen ut eos agitent furie, neque consistere
 usquam patiantur? quod ne pij quidem sine scelere esse po-
 tuerunt. sic se res habet, iudices: magnam uim, magnam
 necessitatem, magnam possidet religionem paternus, ma-
 ternusq; sanguis. ex quo, si qua macula concepta est, non
 modo elui non potest, uerum usque eo permanat ad ani-
 mum, ut sumus furor, atque amentia consequatur. nolite
 enim putare quemadmodum in fabulis sæpe numero uide-
 tis, eos, qui aliquid impie sceleratq; commiserint, agitari,
 et perterriti furiarū tedis ardentibus. sua quemque fraus,
 & suus terror maxime uexat: suum quemque scelus agi-
 tat, amentiaq; afficit: suæ malæ cogitationes, conscientiaq;
 animi terrent. hæc sunt impijs assiduæ domesticaq; furie,
 quæ dies noctesq; parentum pœnas a consceleratissimis fi-
 lijs repetant. hæc magnitudo maleficij facit, ut, nisi pæne ma-
 nifestum paricidium proferatur, credibile non sit; nisi tur-

E

ORATIO

pijs adolescentia, nisi omnibus flagitijs uita inquinata, nisi
 sumptus effusi cum probro atque dedecore, nisi prorupta
 audacia, nisi tanta temeritas, ut non procul ab horreat ab
 insania. accedat huc oportet odium parentis, animaduer-
 sionis paternae metus, amici improbi, serui consci, tem-
 pus idoneum, locus opportune captus ad eam rem: pene
 dicam, respersas manus sanguine paterno iudices uideant,
 oportet, si tantum facinus, tum immane, tam acerbū creditu-
 ri sunt. quare hoc, quo minus est credibile, nisi ostenditur;
 eo magis est, si conuincitur, uindicandum. ita que cum nul-
 lis ex rebus intelligi potest, maiores nostros non modo armis
 plus, quam ceteras nationes, uerum etiā consilio sapientiaq;
 potuisse, tum ex hac re uel maxime, quod in impios singula-
 re supplicium inuenerunt. qua in re quantum prudentia
 praestiterint ijs, qui apud ceteros sapientissimi fuisse dicun-
 tur, considerate. Prudentissima ciuitas Atheniensium, dum
 ea rerum posita est, fuisse traditur. eius porro ciuitatis
 sapientissimum Solonem dicunt fuisse, eum, qui leges, quā-
 bus hodie quoque utuntur, scripserit. is cum interrogare-
 tur, cur nullum supplicium constituisset in eum, qui pa-
 rentem necasset; respondit, se id neminem facturum pu-
 tasse. sapienter fecisse dicitur, cum de eo nihil sanxerit.
 quod antea commissum non erat; ne non tam prohibere,
 quam admonere uideretur. Quanto maiores nostri sapien-
 tius; qui, cum intelligerent, nihil esse tam sanctum, quod
 non aliquando uiolaret audacia, supplicium in paricidas
 singulare excogitauerunt: ut, quos natura ipsa retinere in
 officio non potuisset, ij magnitudine poenae maleficio sum-
 mouerentur. in sui uoluerunt in culeum uiuos, atque ita
 influmen deiici. o singularem sapientiam, iudices. non

ne uidentur hunc hominem ex rerum natura sustulisse, & eripuisse, cui repente cælum, solem, aquam, terramq; ademurunt? ut, qui eum necasset, unde ipse natus esset; careret ijs rebus omnibus, ex quibus omnia nata esse dicuntur. noluerunt feris corpus obijcere, ne bestiis quoque, quæ tantum scelus attigissent, immanioribus uterentur; non sic nudos in flumen deijcere, ne, cum delati essent in mare, ipsum polluerent, quo cætera, quæ uiolata sunt, expiari putantur. denique nihil tam uile, neque tam uulgare est, cuius partem ullam reliquerint. etenim quid tam commune, quam spiritus uiuis? terra mortuis? mare fluctuantibus? litus eiectis? ita uiuant. dum possunt, ne ducere animam de cælo non queant: ita moriuntur, ut eorum ossa terra non tangant: ita iactantur fluctibus, ut nunquam alluantur: ita postremo eiiciuntur, ut ne ad saxa quidem mortui conquiescant. Tanti maleficii crimen, cui maleficio tam insigne supplicium est constitutum, probare te, Eruti, censes posse talibus uiribus, si ne causam quidem maleficii protuleris? si hunc apud bonorum emptores ipsos accusares, eiq; iudicio Chrysognus præfesset; tamē diligentius, paratiusq; uenisses. utrum, quid agatur, nō uides; an, apud quos agatur? agitur de paricidio: quod sine multis causis suscipi non potest. apud homines autem prudentissimos agitur: qui intelligunt neminem ne minimum quiddē maleficium sine causa admittere. Esto: causam proferre non potes tamen si statim uicisse debeo, tamen de meo iure decedam, & tibi, quod in alia causa non concederem, in hac concedam, fretus huius innocentia. non quæro abs te, quare patrem Sex. Roscius occiderit: quæro, quo modo occiderit. ita quæro abs te, C. Eruti, quo modo, & sic ita

O R A T I O

cum agam, ut in eo loco uel respondendi, uel interpellan-
di tibi potestatem faciam, uel etiam, si quid uoles, interro-
gandi. Quo modo occidit? ipse percussit, an alijs occiden-
dum dedit? si ipsum arguis: Romæ non fuit. si per alios
dicis: quero, seruos ne, an liberos? quos homines? indidem
ne Ameria, an hosce ex urbe sicarios? si Ameria, qui sunt
hi? cur non nominantur? si Roma, unde eos nouerat Ro-
scius? qui Romam multis annis non uenit, neque umquam
plus triduo fuit. ubi eos conuenit? quicum locutus est? quo
modo persuasi? pretium dedit? cui dedit? per quem dedit?
unde, aut quantum dedit? non ne his uestigijs ad caput
malefici perueniri solet? Et simul tibi in mentem ueniat fa-
cito, quemadmodum uitam huiusce depinxeris: hunc homi-
nem ferum, atque agrestem fuisse: numquam cum homi-
ne quoquam collocutum esse: numquam in opido constitis-
se. Quia in re prætereo illud, quod mihi maximo argumen-
to ad huius innocentiam poterat esse; in rusticis moribus,
in uictu arido, in hac horrida, inculta quæ uita, istiusmodi
maleficia gigni non solere. ut non omnem frugem, neque
arborem in omni agro reperire possis: sic non omne facinus
in omni uita nascitur. in urbe luxuries creatur: ex luxuria
existat auaritia necesse est, ex auaritia erumpat audacia: in-
de omnia scelera ac maleficia gignuntur. uita autem hac ru-
stica, quam tu agrestem uocas, parsimonie, diligentie, iusti-
tie magistra est. Verum hæc missa facio: illud quero, is
homo, qui, ut tute dicis, numquam inter homines fuerit,
per quos homines, hoc tantum facinus, tam occultum, ab-
sens præsertim, conficere potuerit. Multa sunt falsa, iudices,
quæ tamen argui suspiciose possunt: in his rebus si suspicio
reperita erit, culpam inesse concedam. Romæ Sex. Ro-

scius occiditur, cum in agro Amerino esset filius. literas cre-
do, misit alicui sicario, qui Romæ nouerat neminem. arcessi-
uit aliquem: at quando? nuncium misit: quem? aut ad quæ?
pretio, gratia, spe, promissis induxit aliquem: nihil ho-
rum ne confingi quidem potest: & tamen causa de pari-
cidio dicitur. Reliquum est, ut per seruos id admiserit. o-
dij immortales, rem miseram, & calamitosam. quod in tali
crimine innocenti saluti solet esse, ut seruos in quæstionem
polliceatur; id Sex. Roscio facere non licet: uos, qui hunc
accusatis, omnes eius seruos habetis: unus puer, uictus
quotidiani administer, ex tanta familia Sex. Roscio reli-
ctus non est. Te nunc appello, P. Scipio, te, Metelle: uo-
bis aduocatis, uobis agentibus, aliquoties duos seruos pater-
nos in quæstionem ab aduersarijs Sex. Roscius postulauit.
meministis ne T. Roscium recusare? quid? ñ serui ubi sunt?
Chrysgonum, iudices, sectantur, apud eum sunt in hono-
re, & in pretio. etiam nunc, ut ex his queratur, ego postu-
lo, hic orat, atque obsecrat. quid facitis? cur recusatis? Du-
bitate etiam nunc, iudices; si potestis, a quo sit Sex. Roscius
occisus: ab eo ne, qui propter illius mortem in egestate,
& insidijs uersatur, cui ne querendi quidem de morte pa-
tris potestas permittitur; an ab ijs, qui quæstionem fugi-
tant, bona possidēt, in cæde, atque ex cæde uiuunt. Omnia,
iudices, in hac causa sunt misera, atque indigna: tamen
hoc nihil neque acerbius, neque iniquius proferri potest.
mortis paterna de seruis paternis quæstionem habere filio
non licet. ne tam diu quidem dominus erit in suos, dum ex
ijs de patris morte queratur. ueniā, neque ita multo post, ad
hunc locum. nam hoc totum ad Roscios pertinet: de quorum
audacia tū ne dicturū pollicitus sum, cū Eruij crimina

E iij

O R A T I O

Nunc, Erui, ad te uenio. Conueniat mihi tecum, neces-
se est; si ad hunc maleficium istud pertinet, aut ipsum sua
manu fecisse, id quod negas; aut per aliquos liberos, aut ser-
uos. liberos ne? quos neque ut conuenire potuerit, neque qua
ratioe inducere, neque ubi, neque per quos, neque qua spe,
aut quo pretio, potes ostendere. ego contra ostendo, nō modo
nihil eorum fecisse Sex. Roscium, sed ne potuisse quidem fa-
cere; quod neque Romæ multis annis fuerit, neque de præ-
dijs umquam temere discesserit. Restare tibi uidebatur ser-
uorum nomen, quo, quasi in portum reiectus a ceteris suspi-
cionibus, confugere posses: ubi scopolum offendis eiusmodi,
ut non modo ab hoc crimen resilire uideas, uerum omnē
suspicionem in uosmet ipsos recidere intelligas. Quid est er-
go, quo tandem accusator inopia argumentorum confuge-
rit? eiusmodi tempus erat, inquit, ut homines uulgo impu-
ne occiderentur. quare tu hoc, propter multitudinem sicario-
rum, nullo negotio facere potuisti. interum mihi uideris,
Erui, una mercede duas res assequi uelle, nos iudicio per-
fundere, accusare autem eos ipsos, a quibus mercedem ac-
cepisti. Quid ais? uulgo occidebantur? per quos? & a qui-
bus? non ne cogitas te a sectoribus huc adductum esse? quid
postea? nescimus, per ista tempore eosdem fere sectores fuisse
collorum, & bonorum? ij denique, qui tū armati dies no-
ctesq; concursabant, qui Romæ erant assidui, qui omni tem-
pore in præda & sanguine uersabantur, Sex. Roscio tem-
poris illius acerbiter iniquitatemq; obijciunt? et illam si-
cariorum multitudinē, in qua ipsi duces ac principes erāt,
huic crimini putabunt fore? qui nō modo Romæ non fuit,
sed omnino, quid Romæ ageretur, nescires; propterea quod
ruri assiduus, quemadmodum tunc confiteris, fuit. Vereor,

ne aut molestus sim uobis, iudices, aut ne ingenijs uestris uidear diffidere, si de tam perspicuis rebus diutius differam. Eruij criminatio tota, ut arbitror, dissoluta est. nisi forte expectatis, ut illa diluā, quæ depeculatu, ac de eiusmodi rebus commenticijs, inaudita nobis ante hoc tempus, ac noua, obiecit. quæ mihi iste uisus est ex alia oratione declamare quā in aliū reū commentaretur: ita neque ad crimen participij, neque ad eum, qui causam dicit, pertinebant. de quibus quoniam uerbo arguit, uerbo satis est negare. si quid est, quod ad testes reseruet; ibi nos quoque, ut in ipsa causa, paratiores reperiet, quam putabat. Venio nunc eo, quo me non cupiditas ducit, sed fides. nam si mihi liberet accusare, accusarem alios potius, ex quibus possem crescere: quod certum est nō facere, dū uerum uis licebit. is enim mihi uidetur amplissimus, qui sua uirtute in altiore locum peruenit, non qui ascendit per alterius incommodum, et calamitatem. Desinamus aliquando ea scrutari, quæ sunt inania: queramus, ubi melescium est, et inueniri potest. iam intelliges Eruij, certum crimen quam multis suspicionibus coarguatur. tamen si neque omnia dicam, et leuiter unumquodque tangam. neque enim id facerem, nisi necesse esset: et id erit signi me inuitū facere, quod non prosequar longius, quā salus huius, et mea fides postulabit. Causam tu nullam reperiabas in Sex. Roscio. at ego in T. Roscio reperio. tecum enim mihi res est, T. Rosci, quoniam istic sedes, ac te palam aduersarium esse profiteris. de Capitone post uiderimus, si, quemadmodum paratū esse audio, testis prodierit. tum alias quoque suas palmas cognoscer, de quibus me ne audisse quidē suspicatur. L. Cassius ille, quē populus R. uerissimū et sapientissimū indicem putabat,

E iij

ORATIO

identidem in causis querere solebat, cui bono fuisset. sic
uita hominum est, ut ad malefium nemo conetur sine spe,
atque emolumento accedere. hunc quæsitorem, ac iudicem
fugiebant, atque horrebant ij, quibus periculum creaba-
tur: ideo quod, tamen si ueritatis erat amicus, tamen natu-
ra non tam propensus ad misericordiam, quam inclinatus
ad seueritatem uidebatur. Ego, quamquam præst hic quæ-
stioni uir & contra audaciam fortissimus, & ab innocen-
tia clementissimus, tamen facile me paterer, uel illo ipso
acerrimo iudice quærente, uel apud Casianos iudices, quo-
rum etiam nunc ij, quibus causa dicenda est, nomen ip-
sum reformidant, pro Sex. Roscio dicere. in hac enim caus-
sa cum uiderent illos amplissimam pecuniam possidere,
hunc in summa mendicitate esse, illud quidem non quæ-
rerent, cui bono fuisset; sed & perspicuum crimen, & su-
spicionem potius ad prædam adiungerent, quam ad egesta-
tem. quid, si accedit eodem, ut tenuis antea fueris? quid, si,
ut auarus? quid, si, ut audax? quid, si, ut illius, qui occisus
est inimicissimus? num quærenda causis; quæ te ad tantum
facinus adduxerit? quid ergo horum negari potest? tenui-
tas hominis eiusmodi est, ut dissimulari non queat, atque eo
magis eluceat, quo magis occultatur. auaritiâ præfers, quæ
societatem coieris de municipis, cognatiq; fortunis cum alie-
nissimo. quæ sis audax, (ut alia obliuiscar) hinc omnes intel-
ligere potuerunt, quod ex tota societate, hoc est ex tot sica-
rijs, solus tu inuētus es, qui cum accusatoribus sederes, at-
que os tuū non modo ostēderes, sed etiā offerres. inimicitias
tibi fuisse cū Sex. Roscio, et magnas rei familiaris cōtrouer-
sias, concedas, necesse est. Restat, iudices, ut hoc dubitemus,
uter potius Sex. Rosciū occideris, ad quæ morte eius diu-

rix uenerint; an is, ad quem mendicitas: is, qui antea tenuis
 fuerit; an is, qui postea factus sit egentissimus: is, qui ar-
 dens auaritia feratur infectus in suos; an is, qui semper ita
 uixerit, ut quæstum nosset nullum, fructum autem eum
 solum, quem labore peperisset: is, qui omnium sectorum
 audacissimus sit; an is, qui propter fori iudiciorumq; insolentiam
 non modo subsellia, uerum etiam urbem ipsam reformi-
 dat postremo, iudices, id quod ad rem mea sententia maxi-
 me pertinet, uerum inimicus potius, an filius. Hæc tu, Eru-
 ti, tui & tanta si naetus esses in reo, quam diu diceres? quo-
 te modo iactares? tempus hercule te citius, quam oratio desi-
 ceret: etenim in singulis rebus eiusmodi materies est, ut dies
 singulos possis consumere: neque ego non possum: non enim
 mihi tantum derogo, tametsi nihil arrogo, ut te copiosius,
 quam me, putem posse dicere. uerum ego forsitan propter
 multitudinem patronorum in grege annumerer: te pugna
 Cannensis accusatorem sat bonum facit. multos cesos non ad
 Thrasimenum lacum, sed ad Seruiliū uidimus. quis ibi non est
 uulneratus ferro Phrygio? non necesse est omnes commemo-
 rare, Curtios, Marios, denique Mamercos, quos iam ætas a
 præliis auocabat; postremo Priamū ipsum, senē Antistiū,
 quem non modo ætas, sed etiā leges pugnare prohibebant.
 iam quos nemo propter ignobilitatē nominat, sexcenti sunt,
 qui inter sicarios, & de ueneficijs accusabant. qui omnes,
 quod ad me attinet, uellem uiuerent: nihil enim mali est, ca-
 nes ibi quamplurimos esse, ubi permulti obseruandi, mul-
 taq; seruanda sunt. uerum, ut fit, multa sæpe, imprudenti-
 bus imperatoribus, uis belli, ac turba molitur. dum is in
 alijs rebus erat occupatus, qui summam rerum administra-
 bat; erant interea, qui suis uulneribus mederentur, qui,

O R A T I O

tanquam si offusa reip. sempiterna nox esset, ita ruebant
 in tenebris, omniaq; miscebant. a quibus miror, ne quod
 iudiciorum esset uestigium, non subselia quoque esse combu-
 sta: nam et accusatores, & iudices sustulerunt. hoc cōmo-
 di est, quod ita uixerunt, ut testes omnes, si cuperent, inter-
 ficere non possent. nam, dum hominum genus erit; qui
 accuset eos, non de erit: dum ciuitas erit, iudicia fient. Ve-
 rum, ut cœpi dicere, & Erutius, hæc si haberet in caus-
 sa, quæ commemorauī, posset ea quamuis diu dicere, &
 ego iudices possum: sed in animo est, quemadmodum an-
 te dixi leuiter transire, ac tantummodo perstringere unam
 quamque rem: ut omnes intelligant, me non studio accu-
 sare, sed officio defendere. Video igitur causas esse per-
 multas, quæ istum impellerent: uideamus nunc, ecquæ fa-
 cultas suscipiendi maleficij fuerit. Vbi occisus est Sex. Ro-
 scijs? Romæ. quid tu, Rosci, ubi tunc eras? Romæ. ue-
 rum quid ad rem? & alij multi. quasi nunc id agatur,
 qui ex tanta multitudine occiderit; ac non hoc quærat,ur,
 eum, qui Romæ sit occisus, utrum uerisimilius sit ab eo ef-
 se occisum, qui assiduus eo tempore Romæ fuerit; an ab
 eo, qui multis annis Romam omnino non accesserit. Age
 nunc, ceteras facultates quoque consideremus. Erat tum mul-
 tudo sicariorum, id quod commemorauit Erutius: & ho-
 mines impune occidebātur, quid? ea multitudo quæ erat? op-
 nor, aut eorum, qui in bonis erant occupati; aut eorum,
 qui ab ijs conducebantur, ut aliquem occiderent. si eos pu-
 tas, qui alienum appetebant; tu es eo numero, qui nostra
 pecunia diues es: sin eos, quos, qui leuiore nomine appel-
 lant, percussores uocant; quare, in cuius fide sint, &
 clientela: mihi crede, aliquem de societate tua reperies.

Et quidquid tu contra dixeris, id cum defensione nostra
 contendito: ita facillime causa Sex. Roscij cum tua confe-
 retur. Dices, quid postea, si Romae assiduus fuit? respon-
 debo: at ego omnino non fui. Fateor me sectorem esse; ue-
 rum et alij multi. at ego, ut tute arguis, agricola, et rusti-
 cus. non continuo, si me in gregem sicariorum contuli, sum
 sicarius. at ego profecto, qui ne novi quidem quemquam
 sicarium, longe absum ab eiusmodi crimine. Per multa sunt
 quae dici possunt, quare intelligatur summam tibi faculta-
 tem fuisse malefici suscipiendi: quae non modo iccirco prae-
 reo, quod te ipsum non libenter accuso; uerum eo magis
 etiam, quod, si de illis cedibus uelim commemorare, quae
 eum factae sunt ista eadem ratione, qua Sex. Roscius occisus
 est, uereor ne ad plures oratio mea pertinere uideatur. Vide-
 mus nunc stri etim, sicut cetera, quae post mortem Sex. Ro-
 scij abs te, T. Rosci, factae sunt: quae ita aperta et manife-
 sta sunt, ut mediusfidius, iudices, inuicem ea dicam. uereor
 enim, cuiusmodi es Rosci, ne ita hunc uidear uoluisse ser-
 uare, ut tibi omnino non perpercerim. cum hoc uereor, et
 cupio tibi aliqua ex parte, quod salua fide possim, parce-
 re; rursus immuto uoluntatem meam. uenit enim mihi in
 mentem oris tui. te ne, cum ceteri socij tui fugerent, ac se
 occultarent, ut hoc iudicium non de illorum praeda, sed de
 huius maleficio fieri uideretur; potissimum tibi partes istas
 depoposcisse, ut in iudicio uersarere, et sederes cum accu-
 satore? qua in re nihil aliud assequeris, nisi ut ab omni-
 bus mortalibus audacia tua cognoscatur, et impuden-
 tia. Occiso Sex. Roscio, qui primus Ameriam nun-
 ciat? Manlius Glaucia, quem iam antea nominavi,
 eius cliens, et familiaris, quid arguit eum potissimum

ORATIO

nunciare, quod, si nullum iam ante consilium de morte, ac de bonis eius inieras, nullamq; societatem neque scel-
 rus, neque praeij cum homine ullo coieras, ad te nunime
 omnium pertinebat? Sua sponte Manlius nūciat? quid, quæ
 so, eius intererat? An cum Ameriam non huiusce rei causa
 uenisset, casus accidit, ut id, quod Romæ audierat, pri-
 mus nunciaret? cuius rei causa uenerat Ameriam? non pos-
 sum, inquit, diuinare. eo rem iam adducam, ut nihil diui-
 natione opus sit. Qua ratione Roscio Capitori primum nū-
 ciavit? cum Ameria Sex. Roscij domus, uxor, liberiq; es-
 sent, cum tot propinqui cognatiq; optime convenientes; qua
 ratione factum est, ut iste tuus cliens, sceleris tui nuncius T.
 Roscio Capitori potissimum nunciaret? occisus est a cena re-
 diens. nondum lucebat, cum Ameria scitum est. quid hic
 incredibilis cursus? quid? hæc tanta celeritas, festinatioq; si-
 gnificat? non quero, quis percussit. nihil est Glaucia, quod
 metuas non excutio te si quid forte ferri habuisti, non ser-
 uator? nihil ad me arbitror pertinere. quoniam, cuius con-
 silio occisus sit, inuenio; cuius manu sit percussus, non la-
 boro. unum hoc sumo, quod mihi apertum tuum scelus,
 resq; manifesta dat: ubi, aut unde audiuit Glaucia, qui tā-
 cito sciuit? fac audisse statim. quæ res eum nocte una tan-
 tum itineris contendere coegit? quæ necessitas eum tanta pre-
 mebat, ut, si sua sponte iter Ameriam faceret, id temporis
 Roma proficisceretur? nullam partem noctis requiesceret?
 Etiam ne in tam perspicuis rebus argumentatio querenda,
 aut coniectura capienda sit? non ne uobis hæc, quæ audi-
 stis, cernere oculis uidemini, iudices? non illum miserum,
 ignarum casus sui, redeuntem a cæna uidetis? non positas
 insidias? non impetum repentinum? non uersatur ante

oculos
 suis ma-
 sceleris
 ut cam
 Capito-
 nem pri-
 in his bo-
 bilissim-
 hanc su-
 ras esse
 eam, q-
 occider-
 tos uen-
 rum, et
 qua, si p-
 dierunt
 illud, qu-
 se: quod
 esse, se om-
 rum se
 uitam ho-
 eius re-
 facto non
 ipsos ca-
 ter ex ip-
 que ad ma-
 perent se
 apertum
 fidijs in-
 Rescuer-
 a

oculos uobis in cede Glaucia? non adest iste T. Roscius? non
 suis manibus in curru collocat Autumedontem illum, sui
 sceleris acerbissimi, nefariaeq; uictoriae nuncium? non orat,
 ut eam noctem peruigilet? ut honoris sui causa laboret? ut
 Capitoni quamprimum nunciet? quid erat, quod Capito-
 nem primum scire uoluerit? nescio: nisi hoc uideo, Capitonē
 in his bonis esse socium: de tribus & decem fundis tres no-
 bilissimos fundos eum uideo possidere. audio praeterea, non
 hanc suspicionem nunc primum in Capitonem cōferri, mul-
 tas esse infames palmas, hanc primam esse tamen lemnisca-
 tam, quae Romae deferatur: nullum modum esse hominis
 occidendi, quo ille non aliquot occiderit: multos ferro. mul-
 tos ueneno. habeo etiam dicere, quem, contra morem maio-
 rum, minorem annis LX de ponte in Tiberim deiecerit.
 quae, si prodierit, atque adeo cum prodierit, scio enim pro-
 dicturum est, audiet. ueniae modo, explicet suum uolumen
 illud; quod ei, planum facere possum, Erutium conscrip-
 sis: quod aiunt illum Sex. Roscio intentasse, & munitatum
 esse, se omnia illa pro testimonio esse dicturum. o praecla-
 rum testem, iudices: o grauitatem dignam expectatione: o
 uitam honestam, atque eiusmodi, ut libentibus animis ad
 eius testimonium uestrum iusiurandum accommodetis. pro-
 fecto non tam perspicue istorum maleficia uideremus, nisi
 ipsos cecos redderet cupiditas, & auaritia, & audacia. Al-
 ter ex ipsa cede uolucrum nuncium Ameriam ad socium, at-
 que ad magistrum suum misit, ut, si dissimulare omnes cu-
 perent se scire ad quem maleficiū pertineret, tamen ipse
 apertum suum scelus ante omnium oculos poneret. Alter,
 si dijs immortalibus placet, testimonium etiam in Sex.
 Roscium dicturus est. quasi uero id nunc agatur, utrum

O R A T I O

id, quod dixerit, credendum, an, quod fecerit, uindican-
dum sit. itaque more maiorum comparatum est, ut in mi-
nimis rebus homines amplissimi testimonium de sua re nō
dicerent. Africanus, qui suo cognomine declarat tertiā par-
tem orbis terrarum se subegisse, tamen, si sua res ageretur,
testimonium non diceret. nam illud in talem uirū non au-
deo dicere: si diceret, non crederetur. Videte nunc, quam uer-
sa, & mutata in peiorem partem sint omnia. cū de bonis, ee-
de cade agatur, testimonium diciturus est is, qui & seātor
est, & sicarius, hoc est, qui & illorum ipsorum honorum,
de quibus agitur, emptor, atque possessor est, & eum homi-
nem occidendū curauit, de cuius morte queritur. Quid
tu, uir optime? ecquid habes, quod dicas? mihi ausculta: ui-
de ne tibi desis: tua quoque res permagna agitur. multa sce-
lerate, multa audacter, multa improbe fecisti, unum stultis-
sime, profecto tua sponte, non de Eruij sententia. nihil
opus fuit te istic sedere. neque enim accusatore muto, neque
teste quisquam utitur eo, qui de accusatoris subsellio surgit.
huc accedit, quod paullo tamen occultior, atque reētiore ue-
stra ista cupiditas esset. nunc quid est, quod quisquam ex
uobis audire desideret; cum, quæ facitis, eiusmodi sint, ut
ea dedita opera a uobis contra uosmet ipsos facere uideamini?
Age, nunc illa uideamus iudices, quæ statim consecuta
sunt. Ad Volaterras in castra L. Syllæ mors Sex. Roscij
qua triduo, quo is occisus est, Chrysogono nūciatur. queri-
tur etiam nunc, quis eum nuncium miserit. non ne perspi-
cuum est, eundem, qui Ameriam? curat Chrysogonus, ut
eius bona ueneant statim. qui non norat hominem, aut
rem? atqui ei uenit in mentem prædia concupiscere homi-
nis ignoti, quem omnino numquam uiderat. soletis, cum

aliqua
se est al
que mal
falsicio
male est
enim eis
ios uere
rem om
Chrysog
omnia d
est ipso
ce, si se
oculis
qui su
dederit
ces. nam
Chrysog
ex ipso
mus. Si
se, fecer
mij dona
runt; non
lier ager
te pecuni
iste Rosci
non ne per
fagonum, r
legatus in
que homin
iudices, n

aliquid huiusmodi auditis, iudices, continuo dicere: neces-
 se est aliquem dixisse municipem, aut uicinum. ij plerum-
 que indicant; per eos plerique produntur. hic nihil est, quod
 suspitionē hanc putetis. non enim ego ita disputabo: uerissi-
 mile est Roscios istam rem ad Chrysogonum detulisse. erat
 enim eis cum Chrysogono iam antea amicitia. nam cū mul-
 tos ueteres a maioribus Roscij patronos, hospitesq; habe-
 rent omnes eos coherere atque obseruare destiterunt, ac se in
 Chrysogoni fidem & clientelam contulerunt. hac possum
 omnia uere dicere: sed in hac causa coniectura nihil opus
 est: ipso certo scio nō negare, ad hac bona Chrysogonum ac-
 cessisse impulsu suo. Si eum, qui indicij partem acceperit,
 oculis cernetis: poteritis ne dubitare, iudices, qui indicari?
 qui sunt igitur in istis bonis, quibus partem Chrysogonus
 dederit? duo Roscij. num quisnam præterea? nemo est, iudi-
 ces. num ergo dubium est, quin ij obtulerint hanc prædam
 Chrysogono, qui ab eo partem prædæ tulerunt? Age, nunc
 ex ipsius Chrysogoni iudicio Rosciorum factum considere-
 mus. Si nihil in ista pugna Roscij, quod operæpretium es-
 set, fecerant, quam ob causam a Chrysogono tantis præ-
 mijs donabantur? si nihil aliud fecerunt, nisi rem detule-
 runt; non ne satis fuit his gratia agi? denique, ut per libera-
 liter ageretur, honoris aliquid haberi? cur tria prædia, tan-
 ta pecunia statim Capioni dantur; cur, quæ reliqua sunt,
 iste Roscius omnia cum Chrysogono communiter possidet?
 non ne perspicuum est, iudices, has manubias Roscius Chry-
 sogonum, re cognita, concessisse? Venit in decemprimis
 legatus in castra Capito. Totam uitam, naturam, mores
 que hominis ex ipsa legatione cognoscite. nisi intellexeritis,
 iudices, nullum esse officium, nullum ius tam sanctum,

ORATIO

atque integrum, quod non eius scelus, atque perfidia uiola-
rit, & imminuerit; uirum opimum esse eum iudicatore.
Impedimento est, quo minus de his rebus Sylla doceatur: ce-
terorum legatorum consilia, & uoluntatem Chrysogono
enunciat: monet, ut provideat, ne palam res agatur: osten-
dit, si sublata sit uenditio bonorum, illum pecuniam gran-
dem amissurum, sese capitis periculum aditurum: illum a-
cuere, hos, qui simul erant missi, fallere: illum identidem
monere, ut cauere; hisce insidiose spem falsam ostendere: cum
illo contra hos inire consilia, horum consilia illi enunciare:
* cum illo partem suam de pacisci, hisce, aliqua fretus hora
semper, omnes aditus ad Syllam intercludere. postremo, isto
hortatore, auctore, intercessore, ad Syllam legati non adie-
runt: istius fide, ac potius perfidia decepti. id quod ex ipsis
cognoscere poteritis, si accusator uoluerit testimonium eis
denunciare, pro te certa spem falsam domum retulerunt. In
priuatis rebus si qui rem mandatam non modo malitiosius
gessisset sui questus, aut commodi causa, uerum etiam ne-
gligentius, eum maiores summum admississe dedecus existi-
mabant: itaque mandati constitutum est iudicium, non mi-
nus turpe quam furti; credo propterea, quod quibus in re-
bus ipsi interesse non possumus, in his operæ nostræ uicaria
fides amicorum supponitur: quam qui ledit, oppugnat om-
nium commune praesidium, & , quantum in ipso est, di-
sturbat uitæ societatem. non enim possumus omnia per nos
agere: alius in alia est re magis utilis: iccirco amicitia compa-
rantur, ut commune commodum mutuis officiis guberne-
tur. quid recipis mandatum, si aut neglecturus, aut ad tuum
commodum conuersurus es? cur mihi te offers, ac meis com-
modis officio simulato officis, & obstas? recede de medio; per
alium

alium transigam. suscipis onus officij, quod te putas susti-
nere posse: quod minime uidetur graue ijs, qui minime ip-
si leues sunt. ergo iccirco turpis hæc culpa est, quod duas res
sanctissimas uiolat, amicitia, et fidem. nam neque mandat
quisquam fere, nisi amico; neque credit, nisi ei, quem fidelē
putat. perditissimi est igitur hominis, simul & amicitiam
dissoluere, & fallere eum, qui laesus non esset, nisi credidisset.
ita ne est? in minimis rebus, qui mandatum neglexerit,
turpissimo iudicio condemnatur, necesse est: in re tanta, cum
is, cui fama mortui, fortunæ uiui, commendatæ sunt, atque
concredita, ignominia mortuum affecerit, is inter honestos
homines, atque adeo inter uiuos numerabitur? in minimis
priuatijq; rebus etiam negligentia in crimen mandati iudi-
* ciumq; infamia reuocatur; propterea quod, si recte fiat, il-
lum negligere oporteat, qui mandarit, nō illum, qui man-
datum receperit: in re tanta, quæ publice gesta, atque com-
missa sit, qui non negligentia priuatū aliquod commodum
laserit, sed perfidia, legationis ipsius caeremoniam polluerit
maculaq; affecerit, qua is tandem pœna afficietur? aut quo
iudicio damnabitur? si hanc ei rem priuatim Sex. Roscius
mandauisset, ut cū Chrysogono transigeret, atque decideret;
inq; eam rem fidem sum, si quid opus esse putaret, interpo-
neret: ille, qui sese facturum recepisset, non ne, si ex eo
negotio tantulum in rem suam conuertisset, damnatus per
arbitrum, & rem restitueret, & honestatem omnem amitte-
ret? nunc non hanc ei rem Sex. Roscius mandauit: sed, id
quod multo grauius est, ipse Sex. Roscius cum fama, uita,
bonis omnibus a decurionibus publice Roscio mādatus est:
& ex eo T. Roscius non paullum nescio quid in rem suam
conuertit, sed hunc funditus euertit bonis: ipse tria præ-

ORATIO

dia sibi de pactus est: uoluntatem decurionum ac municipi-
pum omnium tantidem, quanti fidem suam, fecit. Videte
iam porro cetera, iudices, ut intelligatis fingi maleficium
nullum posse, quo iste sese non contaminarit. In rebus mi-
noribus socium fallere turpissimum est, æqueq; turpe, æ-
que illud, de quo ante dixi: neque iniuria: propterea quod
auxiliū sibi se putat adiunxisse, qui cū altero rē communica-
uit, ad cuius igitur fidem confugiet, cum per eius fidem læ-
ditur, cui se commiserit? at qui ea sunt animaduertenda pec-
cata maxime, quæ difficillime præcauentur. recti esse ad
alienos possumus: intimi multa apertiora uideant necesse est:
socium uero cauere qui possumus? quem etiam si metui-
mus, ius officij lædimus. recte igitur maiores eum, qui sociū
fefellisset, in uirorum bonorum numero non putarunt ha-
beri oportere. at uero T. Roscius non unum rei pecuniariæ
socium fefellit? (quod tamen si graue est, tamen aliquo mo-
do posse ferri uidetur) uerū nouem homines honestissimos,
eiusdem muneris, legationis, officij, mandatorum socios,
induxit, decepit, destituit, aduersarijs tradidit, omni frau-
de & perfidia fefellit. qui de eius scelere suspicari nihil po-
tuerunt, socium officij metuere non debuerunt; eius ma-
litiā non uiderunt, orationi uanæ crediderunt. itaque
nunc illi homines honestissimi propter istius insidias parū
putantur cauti prouidiq; fuisse. iste, qui initio proditor
fuit, deinde perfuga, qui primo sociorum consilia aduer-
sarijs enunciauit, deinde societatem cum ipsis aduersarijs
coijt; terret etiam nos, ac minatur, tribus prædijs, hoc est
præmijs sceleris, ornatus. In eiusmodi uita, iudices, in his
tot tantisq; flagitijs hoc quoque maleficium, de quo iudi-
cium est, reperietis, etenim querere ita debetis: ubi mul-

ta auare, multa audacter, multa improbe, multa perfidio
 se facta uidetis, ibi scelus quoque latere inter illa tot flagi-
 tia putatote, tamen si hoc quidem minime latet? quod ita
 promptum, et propositum est, ut non ex illis maleficijs,
 quæ in illo constat esse, hoc intelligatur; uerum ex hoc, etiã
 si quod illorum forte dubitabitur, conuincatur. Quid tan-
 dem, quæso, iudices? num aut ille lanista omnino iam a
 gladijs recessisse uidetur, aut hic discipulus magistro tantu-
 lum de arte concedere? par est auaritia, similis improbitas,
 eadem impudentia, gemina audacia: etenim, quoniam fi-
 dem magistri cognostis, cognoscite nunc discipuli æquita-
 tẽ. Dixit iã antea, sæpenumero postulatos esse ab istis duos ser-
 uos in questionem: tu semper T. Rosci recusasti. quæro abs-
 te, ij ne qui postulabant, indigni erant, qui impetrarent; an
 iste non commouebat, pro quo postulabant? an res ipsa tibi
 iniqua uidebatur? postulabant homines nobilissimi, atque
 integerrimi nostræ ciuitatis, quos iam antea nominauit: quĩ
 ita uixerunt: talesq; a populo R. putantur, ut, quidquid
 dicerent, nemo esset, qui non æquum putaret. postula-
 bant autem pro homine miserrimo, atque infeliciſſimo, quĩ
 uel ipse sese in cruciatũ dari cuperet, dum de patris morte
 quæreretur. res porro abs te eiusmodi postulabatur, ut nihil
 interesset, utrum eam rem recusares, an de maleficio confi-
 terere. quæ cum ita sint, quæro abs te, quam ob causam recu-
 saris. cum occiditur Sex. Roscius, ibidem fuerunt. seruos ip-
 sos quod ad me uertit, neque arguo, neque purgo. quod a
 uobis hoc pugnari uideo, ne in questionem dentur, suspi-
 ciosum est: quod uero apud uos ipsos in honore tanto sunt,
 profecto necesse est. sciant aliquid, quod si dixerint, per-
 niciosum uobis futurum sit. In dominos quæri de seruis,

F ij

O R A T I O

iniquum est. an ne quæritur? Sextus enim Roscius reus est: neque, cum de hoc quæritur, uos dominos esse dicitis. cum Chrysogono sunt. ita credo: literis eorum, et urbane Chrysognus ducitur, ut inter suos omnium deliciarum atque omnium artium puerulos, ex tot elegantissimis familijs lectos, uelit hos uersari, homines pene operarios, ex Amerina disciplina patrisfamilie rusticani. non est ita profecto, iudices; non est uerisimile, ut Chrysogonus horum literas ad amari, aut humanitatem; non, ut rei familiaris negotio diligentiam cognorit eorum, et fidem. est quiddam, quod occultatur: quod quo studiosius ab ipsis opprimitur, et asconditur, eo magis eminet, et apparet. quid igitur? Chrysogonus, sui maleficii occultandi causa, questionem de his haberi non uult? minime, iudices. non in omnes arbitror omnia conuenire. ego in Chrysogono, quod ad me attinet, nihil eiusmodi suspicor: neque hoc mihi nunc primum in mentem uenit dicere. meministis me ita distribuisse initio causam; in crimen, cuius tota argumentatio permissa Erutio est; et in audaciam, cuius partes Roscius impositæ sunt. quidquid maleficii, sceleris, cædis erit, proprium id Rosciorum esse debet. nimiam gratiam, potenti amque Chrysogoni dicimus et nobis obstare, et perferri nullo modo posse, et a uobis, quoniam potestas data est, non modo infirmari, uerum etiam uindicari oportere. ego sic existimo; qui quæri uelit ex ijs, quos constat, cum cædes facta sit, affuisse, eum cupere uerum inuenire; qui recuset, cum profecto, tamen si uerbo non audet, tamen re ipsa de maleficio suo confiteri. Dixi initio, iudices, nolle me plura de istorum scelere dicere, quam causa postulare, ac necessitas ipsa cogeret. nam et multæ res afferri possunt; et unaquæque earum multis cum argumentis di-

cū potest. uerum ego, quod inuitus, ac necessario facio, ne
 que diu, neque diligenter facere possum: quæ præteriri
 nullo modo poterant, ea leuiter, iudices, attingi: quæ posita
 sunt in suspicionibus, de quibus si cœpero dicere, pluri-
 bus uerbis sit differendum; ea uestri ingenij, coniectu-
 raq; committo. Venio nunc ad illud nomen aureum Chry-
 sogni: sub quo nomine tota societas statuitur. de quo, iudi-
 ces, neque quo modo dicā, neque quo modo taceam, reperī
 re possum. si enim taceo, uel maximam partem relinquo:
 sin autem dico, uereor ne non ille solus, id quod ad me ni-
 hil attinet, sed alij quoque plures læsos se esse putent. tamen si
 ita res se habet, ut mihi in communem causam sectorum
 dicendum nihil magnopere uideatur. hæc enim causā no-
 ua profecto & singularis est. Bonorum Sex. Roscij emptor
 est Chrysogonus. primum hoc uideamus, eius hominis bona
 qua ratione uenerunt, aut quo modo uenire potuerunt. at
 que hoc non ita quæram, iudices, ut id dicam, esse indignū
 hominis innocentis bona uenisse. si enim hæc audientur, ac
 libere dicentur; non fuit tantus homo Sex. Roscius in ciuita-
 te, ut de eo potissimum conqueramur. uerum ego hoc quæ-
 ro: qui potuerunt ista ipse lege, quæ de proscriptione est, siue
 Valeria est siue Cornelia, (non enim noui, nec scio) uerum
 ista ipsa lege bona Sex. Roscij uenire qui potuerūt? scriptū
 enim ita dicūt esse, ut eorum bona ueneant, qui proscripti
 sunt, quo in numero Sex. Roscius nō est: aut eorū, qui in ad-
 uersariorū præsidij occisi sunt. dum præsidia ulla fuerūt,
 in Syllæ præsidij fuit: post ea quā ab armis recesserunt; in
 summo otio, rediens a cœna, Romæ occisus est. si lege: bona
 quoque lege uenisse fateor. sin autē cōstat, contra omnes non
 modo ueteres leges, uerum etiam nouas: bona quo iure,

ORATIO

aut quo modo, aut qua lege uenerint, quæro. In quem hoc dicam, quæris Eruti? non in eum, quem uis, & prius: nam Syllam & erotio mea ab initio, & ipsius eximia uirtus omni tempore purgauit. ego hæc omnia Chrysogonum fecisse dico, ut ementiretur, ut malum ciuē Roscium fuisse fingeret, ut eum apud aduersarios occisum esse diceret, ut his de rebus a legatis Amerinorum doceri L. Syllam passus non sit. denique etiam illud suspicor, omnino hæc bona non uenisse: id quod postea, si per uos, iudices, licitum erit, aperietur. opinor enim esse in lege, quam ad diem proscriptiones, uenditionesq; fiant. nimirum ad Kal. Iun. aliquot post menses & homo occisus est, & bona uenisse dicuntur. profecto aut hæc bona in tabulas publicas nulla redierunt; nosq; ab isto nebulone facilius eludimur, quā putamus: aut, si redierunt, tabulæ publicæ corruptæ aliqua ratione sunt. nam lege quidem bona uenire non potuisset constat. Intelligo, me ante tempus, iudices, hæc scrutari, & propemodum errare, qui, cum capiti Sex. Roscij mēderi debeam, redi uiam curem. non enim laborat de pecunia, non ullius rationē sui commodi ducit: facile egestatem suam se laturū putat, si hac indigna suspicione, et ficto crimine liberatus sit. uerum quæso a uobis, iudices, ut hæc pauca, quæ restant, ita audiat, ut partim me dicere pro me ipso putet; partim pro Sex. Roscio. quæ enim mihi ipsi indigna, & intolerabilia uidentur, quæq; ad omnes, nisi prouidemus, arbitror pertinere, ea pro me ipso, ex animi mei sensu ac dolore pronuncio: quæ ad huius uitæ casum, causamq; pertineant, & quid hic pro se dici uelit, & qua conditione cōtentus sit, iā in extrema oratiōe nostra, iudices, audietis. Ego hæc a Chrysogono mea sponte, remoto Sex. Roscio

quæro
de, quæ
sunt,
nos
die uer
uinculo
cine qua
conferre
gratitud
impru
aliqui
esse q
& ar
ut hē
mio cat
deleuit
no cons
putam
qua si
ri, acq
cum sol
imperij
firmare
ram est,
mana ad
facta sunt
possi int
uim esse
dam curat
nse dicit

quæro : primum , quare ciuis optimi bona uenierint : dein
 de , quare hominis eius , qui neque apud aduersarios occi-
 sus est , neque proscriptus fuerat , bona uenierint , cum in
 eos solos lex scripta sit : deinde , quare aliquanto post eam
 diē uenierint , quæ dies in lege præfinita est : deinde , cur
 tantulo uenierint . quæ omnia si , quemadmodum solent liber
 ei nequam , & improbi facere , in patronum suum uoluerit
 conferre , nihil egerit . nemo est enim , qui nesciat , propter ma-
 gnitudinem rerū multa multos , partim cōnuente , partim
 imprudente L. Sylla , commississe . placet igitur in his rebus
 aliquid imprudentia præteriri ? non placet , iudices ; sed ne-
 cesse est . etenim si Iupiter Optimus Maximus , cuius nuntii
 & arbitrio calum , terra , mariaq̃ reguntur , sæpe uentis
 uehementioribus , aut immoderatis tempestatibus , aut ni-
 mio calore , aut intolerabili frigore hominibus nocuit , urbes
 deleuit , fruges perdidit ; quorum nihil perniciē caussa diui-
 no consilio , sed uī ipsa , & magnitudine rerum factum
 putamus ? at contra , commoda , quibus utimur , lucemque ,
 qua fruimur , spiritumque , quem ducimus , ab eo nobis da-
 ri , atque impertiri uidemus : quid miramur , L. Syllam ,
 cum solus remp. regeret , orbemq̃ terrarum gubernaret ,
 imperijq̃ maiestatem , quam armis receperat , legibus con-
 firmaret , aliqua animaduertere non potuisse ? nisi hoc mi-
 rum est , quod uis diuina assequi non possit , si id mens hu-
 mana adepta non sit . Verum , ut hæc missa faciam , quæ iam
 facta sunt ; ex ijs , quæ nunc maxime fiunt , non ne quiuis
 potest intelligere , omnium architectum , & machinatorē
 unum esse Chrysogonum , qui Sex Roscij nomen deferen-
 dum curauit ? hoc iudicium , cuius honoris caussa accusa-
 re se dicit Erutius .

O R A T I O

De sunt non pauca.

aptam, & ratione dispositam se habere existimant, qui in Salentinis, aut in Brutijs habent, unde, uix ter in anno audire nuncium possunt. alter tibi discedit de Palatio, & ædibus suis: habet animi relaxandi causa rus amœnum, & suburbanum, plura præterea prædia, neque tamen ullum nisi præclarum, & propinquum: domus referta uasis Corinthijs, & Deliacis, in quibus est authepsa illa, quã tanto pretio nuper mercatus est, ut, qui prætereuntes pretium enumerari audiebant, fundum uenire arbitrarentur. Quid præterea cælati argenti? quid stragule uestis? quid pictarum tabularum; quid signorum? quid marmoris apud illum putatis esse? tantum scilicet, quantum multis splendidisq; familijs in turba & rapinis coaceruari una in domo potuit. Familiam uero quantam, & quam uarijs cum artificijs habeat, quid ego dicam? mitto hasce artes vulgares, coquos, pistoros, lecticarios: animi, & aurium caussat tot homines habet, ut, quotidiano cantu uocum, & neruorum, & tibiarum, nocturnisq; conuiujs tota uicinitas personet. In hac uita, iudices, quos sumptus quotidianos, quas effusiones fieri putatis? quæ uero conuiuia? honesta, credo, in eiusmodi domo: si domus hæc habenda est potius, quam officina nequitie, & diuersorium flagitiorum omnium. Ipse uero quemadmodum composito & delibuto capillo passim per forum uolitet cum magna caterua togatorum, uidetis iudices; ut omnes despiciat; ut hominem præ se neminem putet; ut se solum beatum, solum potentem putet. Quæ uero efficiat, & quæ conceit, si ue-

lim commemorare, uereor, iudices, ne quis imperitior exi-
 stimet me causam nobilitatis, uictoriamq; uoluisse ledere.
 tametsi meo iure possum, si quid in hac parte mihi non pla-
 ceat, uituperare. non enim uereor, ne quis alienum me ani-
 mum habuisse a causa nobilitatis existimet. sciunt ij, qui
 me norunt, me pro illa tenui infirmaq; parte, posteaquam
 id, quod maxime uolui, fieri non potuit, ut componeretur,
 id maxime defendisse, ut ij uincerent, qui uincerunt. quis
 enim erat, qui non uideret humilitatem cum dignitate de
 amplitudine contendere? quo in certamine perditu ciuis
 erat, non se ad eos iungere, quibus incolumibus, & domi
 dignitas, & foris auctoritas retineretur. quæ perfecta es-
 se, & suum cuique honorem, & gradum reddidit, gau-
 deo, iudices, uehementerq; letor: eaq; omnia deorum uo-
 lunrate, studio populi R. consilio, & imperio, & felici-
 tate L. Syllæ gesta esse intelligo. quod animaduersum est in
 eos, qui contra omni ratione pugnarunt; non debeo repre-
 hendere. quod uiris fortibus, quarum opera eximia in re-
 bus gerendis exstitit, honos habitus est: laudo. quæ ut fie-
 rent, iccirco pugnatum esse arbitror; meq; in eo studio par-
 tium fuisse confiteor. sin autem id actum est, & iccirco
 arma sumpta sunt, ut homines postremi pecunijs alienis
 locupletarentur, & in fortunas uniuscuiusque impetum
 facerent; & id non modo re prohibere non licet, sed ne uer-
 bis quidem uituperare: tū uero in isto bello non recreatus,
 neque restitutus, sed subactus, oppressusq; populus R.
 est. uerum longe aliter est: nihil horum est, iudices: non
 modo non ledetur causa nobilitatis, si istis hominibus resi-
 stetis, uerum etiam ornabitur. etenim qui hac uitupera-
 re uolunt, Chrysogonum tantum posse quæruntur: qui

O R A T I O

laudare uolunt, concessum ei non esse commemorant. ac iam nihil est, quod quisquam aut tam stultus, aut tam improbus sit, qui dicat: uellem quidem liceret; hoc dixissem dicas licet. hoc fecissem: facias licet; nemo prohibet. hoc decreuissem: decerne, modo recte; omnes approbabit. hoc iudicassissem: laudabunt omnes, si recte, et ordine iudicaris. dum necesse erat, resq; ipsa cogebat, unus omnia poterat. qui postea quam magistratus creauit legesq; constituit: sua cuique procuratio, auctoritasq; est restituta. quam si retinere uolunt ij, qui receperunt: in perpetuum poterunt obtinere. sin has cedes, & rapinas, & hos tantos, tamq; profusos sumptus aut facient, aut approbabit: nolo in eos grauius quidquam ne ominis quidem causa dicere: unum hoc dico: nostri isti nobiles, nisi uigilantes, & boni, & fortes, & misericordes erunt, ij hominibus, in quibus hac erunt, ornamenta sua concedant, necesse est. qua propter desinant aliquando dicere, male aliquem locutum esse, si quis uere, ac libere locutus sit: desinant suam carissam cum Chrysogono communicare: desinant, si ille laesus sit, de se aliquid detractum arbitrari: uideant, ne turpe miserumq; sit, eos, qui equestrem splendorem pati non potuerunt, serui nequis sinu dominationem ferre posse. quæ quidē dominatio, iudices, in alijs rebus antea uersabatur; nunc uero quam uiam muniret, quo iter affeçt, uidetur: ad fidem, ad iusiurandum, ad iudicia uestra, ad id, quod solum prope in ciuitate sincerum, sanctumq; restat. Hic ne etiam sese putat aliquid posse Chrysogonus? hic etiam potens esse uult? o rem miseram, atque acerbam. neque mehercules hoc indigne fero, quod uerear, ne quid possit: uerum, quod ausus est, quod sperauit sese apud tales uiros aliquid ad

petiti
perrect
ut ad lib
formid
fator m
cum ill
tem uic
populo
cuique
quis e
nus u
uit. c
sisteru
illo ra
splend
iam ad
istorum
puar: n
puar: h
omnia
gentium
cupit a
mo a quo
oraiq; de
mis in su
optima f
uestitum
tibi et ad
quidqua
nam: ite

perniciem posse innocentis, id ipsum quæror utcirco ne ex-
 perfecta nobilitas, armis, atque ferro temp. recuperauit,
 ut ad libidinem suam liberti, seruuliq; nobilium, bona,
 fortunas uestras, nostrasq; uexare possent? si id actum est,
 fateor me errasse, qui hoc maluerim: fateor insansisse, qui
 cum illis senserim: tamen si inermis, iudices, sensi. sin au-
 tem uictoria nobilium ornamento, atque emolumento reip.
 populoq; R. debet esse: tum uero optimo, & nobilissimo
 cuique meam orationem gratissimam esse oportet. Quod si
 quis est, qui & se, & causam lædi putet, cum Chrysogo-
 nus uituperetur; is causam ignorat, se ipsum prope non no-
 uit. causa enim splendidior fiet, si nequissimo cuique re-
 sistetur ille improbissimus Chrysogoni fautor, qui sibi cum
 illo rationem communicatam putat, læditur, cum ab hoc
 splendore causæ separatur. Verum hæc omnis oratio, ut
 iam ante dixi, mea est: qua me uti resp. & dolor meus, &
 istorum iniuria coegit. sed Roscius horum nihil indignum
 putat: neminem accusat: nihil de suo patrimonio queritur:
 putat homo imperitus morum, agricola, & rusticus, ista
 omnia, qua uos per Syllam gesta esse dicitis, more, lege, iure
 gentium facta: culpa liberatus, & crimen nefario solutus
 cupit a uobis discedere si hac indigna suspitione careat, ani-
 mo æquo se carere suis omnibus commodis dicit: rogat,
 oratq; te, Chrysogone, si nihil de patris fortunis amplissi-
 mis in suam rem conuertit; si nulla in re te fraudauit; si tibi
 optima fide sua omnia concepsit, adnumerauit, appendit; si
 uestitum, quo ipse rectus erat, annulumq; de digito suum
 tibi tradidit; si ex omnib. reb. se ipsum nudum, neq; præterea
 quidquā, excepit; ut sibi p te liceat innocenti amicorū opibus
 uitam in egestate degere. prædia mea tu possides: ego aliena

O R A T I O

misericordia uiuo. concedo; & quod animus æquus est, &
 quia necesse est. mea domus tibi patet, mihi clausa est fero.
 familia mea maxima uteris: ego seruum habeo nullum. pa-
 tior, & ferendum puto. quid uis amplius? quid insequere-
 ris? quid oppugnas? qua in re tuam uoluntatem lædi a me
 putas? ubi tuis commodis officio? quid tibi obsto? si spoli-
 orum causa uis hominem occidere; spoliasti. quid quæris amplius?
 si inimicitiarum; quæ sunt tibi inimiciæ cum eo, cuius an-
 tea prædia possedisti, quam ipsum cognosti? sin metuis: ab
 eo ne aliquid metuis, quem uides ipsum ab sese tam atrocem
 iniuriam propulsare non posse? sin, quod bona, quæ Roscij
 fuerunt, tua facta sunt, iccirco hunc illius filium studes
 perdere: non ne ostendit id te uereri, quod præter ceteros tu
 metuere non debeas, ne quando liberis proscriptionum bona
 patria reddantur? facis iniuriam Chrysogone, si maiorem
 spem emptionis tuæ in huius exitio ponis, quam in ijs rebus,
 quas L. Sylla gessit. quod si tibi causa nulla est, cur hunc
 miserum tanta calamitate affici uelis; si tibi omnia sua præ-
 ter animam tradidit, nec sibi quid quam paternum, ne mo-
 numenti quidem causa, reseruauit: per deos immortales,
 quæ ista tanta crudelitas est? quæ tam fera immanisq; natu-
 ra? quis umquam prædo fuit tam nefarius, quis pirata tam
 barbarus, ut, cum integram prædam sine sanguine habere
 posset, cruenta spolia detrahere mallet? scis hunc nihil ha-
 bere, nihil audere, nihil posse, nihil umquam contra rem
 tuam cogitasse: & tamen oppugnas eum: quem neque me-
 tuere potes, neque odisse debes, nec quidquam habere iam
 reliqui uides, quod ei detrahere possis: nisi hoc indi-
 gnium putas, quod uestitum sedere in iudicio uides, quem
 tu e patrimonio, tamquam e naufragio, nudum expulisti.

quæ
 a filia
 trem cla
 non hab
 quanto
 nota illi
 gener d
 crede, si
 huius
 copiose
 proq;
 omnes
 non lic
 aduersa
 quæ do
 ri iudic
 quisi
 Roscio
 atq;
 quæ su
 tate, com
 scij uita
 permitte
 maxima
 les restitue
 re Messalla
 iniuria res
 quam in ex
 dem loco
 inuidia

quasi uero nescias hunc & alii, et uestiri a Cacilia Baleari
 a filia, Nepotis sorore, spectatissima femina: quæ cum pa-
 trem clarissimum, amplissimos patruos, ornatissimum fra-
 trem haberet, tamen, cum esset mulier, uirtute perfecit, ut,
 quanto honore ipsa ex illorum dignitate afficeretur, non mi-
 nora illis ornamenta ex sua laude rederet. An, quod dili-
 genter defenditur, id tibi indignum facinus uidetur? mihi
 crede, si pro patris eius hostiis, & gratia uellent omnes
 huius hospites adesse, & auderent libere defendere, satis
 copiose defenderetur: sin autem pro magnitudine iniuriæ,
 proq; eo, quod summa reip. in huius periculo tentatur, hæc
 omnes uindicaret; consistere mehaecule uobis isto in loco
 non liceret. nunc ita defenditur, non sane ut moleste ferre
 aduersarij debeant, neque ut se potentia superari putent,
 quæ domi gerenda sunt, ea per Caciliam transiguntur. fo-
 ri iudicijq; rationem Messalla, ut uidetis iudices, suscepit.
 qui si iam satis ætatis, atque roboris haberet, ipse pro Sex.
 Roscio diceret. quoniam ad dicendum impedimento est
 ætas, & pudor, qui ornat ætatem; causam mihi tradidit,
 quem sua causa cupere ac debere intelligebat. ipse assidui-
 tate, consilio, auctoritate, diligentia perfecit, ut Sex. Ro-
 scij uita erepta de manibus sectorum, sententijs iudicum
 permitteretur. Nimirum, iudices, pro hac nobilitate pars
 maxima ciuitatis in armis fuit, hæc acta res est, uti nobi-
 les restituerentur in ciuitatem, qui hoc facerent, quod face-
 re Messallam uidetis, qui caput innocentis defenderent, qui
 iniuriæ resisterent, qui, quantum possent, in salute alterius,
 quam in exitio, mallet ostendere. quod si omnes, qui eo-
 dem loco nati sunt, facerent: & resp. ex illis, & ipsi ex
 inuidia minus laborarent. Verum si a Chrysogono, iudi-

ORATIO

ces, non impetramus, ut pecunia nostra contentus sit, uitam
ne petat; si ille adduci non potest, ut, cum ademerit nobis om-
nia, quæ nostra erant propria, ne lucem quoque hanc, quæ
communis est, eripe cupiat; si non satis habet auaritiâ suâ
pecunia explere, nisi etiam crudelitate sanguinis perlitus
sit: unum persugium, iudices, una spes reliqua est Sex. Ro-
scio, eadem quæ reip. uera pristina bonitas, & misericor-
dia quæ si manet, salui etiam nunc esse possumus. sin ea cru-
delitas, quæ hoc tempore in rep. uersata est, uestros quoque
animos, id quod fieri profecto non potest, duriores, acerbio-
resq; reddidit: actû est, iudices: inter feras satius est ætatem
degere, quam in hac tanta immanitate uersari. ad eam ne
rem uos reseruati estis, ad eam ne rem delecti, ut eos condem-
naretis, quos sectores, ac sicarij iugulare non potuissent? so-
lent hoc boni imperatores facere, cum prælium committunt,
ut in eo loco, quo fugam hostium fore arbitrantur, milites
collocent, in quos, si qui ex acie fugerint, de improviso inci-
dant. nimirû similiter arbitrantur isti bonorum emptores,
uos hic tales uiros sedere, qui excipiat eos, qui de suis ma-
nibus effugerint. dij prohibeant, iudices, ut hoc, quod
maiores consilium publicum uocari uoluerunt, præsidium
sectorû existimetur. An uero, iudices, uos non intelligitis,
nihil aliud agi, nisi ut proscriptorum liberi quauis ratione
tollantur? & eius rei initium in uestro iureiurando, atque
in Sex. Roscij periculo quæri? dubium est, ad quem male-
ficium pertineat, cum uideatis ex altera parte sectorem, ini-
micum, sicarium, eundemq; accusatorem hoc tempore; ex
altera egentem, probatum suis filium, in quo non modo cul-
pa nulla, sed ne suspicio quidem potuit consistere? numquid
hic aliud uideris ob stare Roscio, nisi quod patris bona uenie

runi? quod si id uos suscipitis, & eadem in re operam uestram profitemini; si iccirco sedetis, ut ad uos adducantur eorum liberi, quorum bona uenerunt: cauete, per deos immortales, iudices, ne noua, & multo crudelior per uos proscriptio instaurata esse uideatur. illam priorem, quæ facta est in eos, qui arma capere potuerunt, tamen senatus suscipere uoluit, ne quid acrius, quam more maiorum comparatum est, publico consilio factum uideretur. hanc uero, quæ ad eorum liberos, atque infantrum puerorum in cunabula pertinet, nisi hoc iudicio a uobis reijcitis, et aspernamini: uidete, per deos immortales, quem in locum repperuenturam putetis. Homines sapientes, & ista auctoritate, & potestate præditos, quæ uos estis, ex quibus rebus maxime resp. laborat, ijs maxime mederi conuenit. uestrum nemo est, quin intelligat populum R. qui quondam in hostes lenissimus existimabatur, hoc tempore domestica crudelitate laborare. hanc tollite ex ciuitate, iudices: hanc pati nolite diutius in hac rep. uersari: quæ non modo id habet in se mali, quod tot ciues atrocissime sustulit; uerum etiam hominibus lenissimis ademit misericordiam consuetudine incommodorum. nam cum omnibus horis aliquid atrociter fieri uidemus aut audimus; etiam qui natura mitissimus, assiduitate molestiarum sensum omnem humanitatis ex animis amittimus.

De sit fortasse quippiam.

PRO. Q. ROSCIO.
COMOEDO.

ORATIO III.

Multa, quæ desunt, quærenda.

M ALITIAM naturæ, crederetur. is
scilicet uir optimus, & singulari fide præ
ditus, in suo iudicio tabulis suis testibus
uti conatur. solent fere dicere qui per ta-
bulas hominis honesti pecuniam expensam
tulerunt: ego ne talem uirum corrumpere potui, ut mea
caussa falsum in codicem referret? exspecto, quam mox
Cherea hac oratione utatur: ego ne hanc manum, plenam
perfidia, & hos digitos meos impellere potui, ut falsum
perscriberent nomen? quod si ille suas proferet tabulas,
proferet suas quoque Roscius. erit in illius tabulis hoc no-
men: at in huius non erit. cur potius illius, quam huius,
credetur? scripsisset ille, si non iussu huius expensum tulis-
set? non scripsisset hic, quod sibi expensum ferri iussisset?
nam quemadmodum turpe est scribere, quod non debetur:
sic improbum est non referre, quod debeas. æque enim ta-
bulæ condemnantur eius, qui uerum non retulit; & eius,
qui falsum perscripsit. Sed ego, copia & facultate causse
confisus, uide, quo progrediar. si tabulas C. Fannius acce-
pti & expensi proferet suas, in suam rem, suo arbitratu scri-
ptas: quo minus secundum illum iudicetis, non recusō.
quis hoc frater fratri, quis parens filio tribuit, ut, quod-
cumque retulisset, id ratum haberet? ratum habebit Ro-
scius

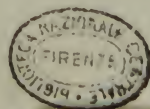
scius, profer. quod tibi fuerit persuasum : huic erit persua-
sum: quod tibi fuerit probatū, huic erit probatū. paullo an-
te a M. Perperna P. Saturi, tabulas poscebamus: nūc tuas, C.
Fāni Cherea, solius flagitamus : et, quo minus secundū eas
lis detur, non recusamus. quid ita non proferes? non conficie
tabulas? immo diligentissime. non refert parua nomina in
codices? immo omnes summas. leue, et tenue hoc nomen HS
CCCCI DDD sunt? quo modo tibi tanta pecunia extra-
ordinaria iacet? quo modo HS CCCCCI DDD in codice
accepti & expensi non sunt? pro dij immortales, esse
ne quemquam tanta audaciā preditum, qui quod nomen
referre in tabulas tineat, id petere audeat? quod in codi-
cem iniuratus referre noluit, id iurare in litem non dubi-
tet? quod sibi probare non possit, id persuadere alteri cone-
tur? Nimum cito ait me indignari de tabulis: non habe-
re se hoc nomen in codice accepti & expensi relatum confi-
tetur, sed in aduersarijs patere contendit. Vsque eo ne te
diligis, & magnifice circumspicis, ut pecuniam non ex
tuis tabulis, sed aduersarijs petas? suum codicem testis lo-
co recitare, arrogantia est: suarum perscriptionum, &
litarum aduersaria proferre, non auentia est? quod si
eandem uim, diligentiam, auctoritatemq; habent aduer-
saria, quam tabulae: quid attinet codicem instituere, con-
scribere? ordinem conseruare? memoriae tradere litera-
rum uetustatem? sed si, quod aduersarijs nihil credimus,
hiccirco codicem scribere instituimus: quod etiam apud om-
nes leue, & infirmum est, id apud iudicem graue, &
sanctum esse ducetur? quid est, quod negligenter scriba-
mus aduersaria? quid est, quod diligenter conficiamus ta-
bulas? qua de causa? quia haec sunt menstrua, illae sunt

æterna: hæc delentur statim, illæ seruantur sancte: hæc par
 ui temporis memoriam, illæ perpetuæ existimationis fidem
 & religionem amplectuntur: hæc sunt deiecta, illæ in ordi
 nem confecta. ita quæ aduersaria in iudicium protulit ne
 mo: codicem protulit: tabulas recitauit. tu, C. Piso, tali fide,
 uirtute, gravitate, auctoritate ornatus, ex aduersarijs pecu
 niam petere non auderes. ergo, quæ clara sunt consuetudi
 ne, diutius dicere non debeo: illud uero, quod ad rem uehe
 menter pertinet, quæro: Quam pridem hoc nomen, Fanni,
 in aduersaria retulisti? erubescit: quid respondeat, nescit:
 quid fingat extemplo, non habet. sunt duo menses iam, di
 ces: tamen in codicem accepti & expensi referri debuit. am
 plius sunt sex menses: cur tam diu iacet de hoc nomen in ad
 uersarijs? quid, si tandem amplius triennium est? quo mo
 do, cum omnes, qui tabulas conficiant, mensuras pene ra
 tiones in tabulas transferant, tu hoc nomen triennium am
 plius in aduersarijs iacere pateris? uerum cetera nomina in
 codicem accepti & expensi digesta habes, an non? si nō, quo
 modo tabulas conficis? si etiam: quamobrem, cum cetera no
 mina in ordinem referebas, hoc nomen triennio amplius,
 quod erat in primis magnum in aduersarijs relinquebas?
 nolebas sciri, debere tibi Roscium: cur scribebas? rogatus e
 ras; ne referres: cur in aduersarijs scriptum habebas? sed
 hæc quamquam firma esse uideo: tamen ipse mihi satisfac
 cere non possum, nisi a C. Fannio ipso testimonium sumo,
 hanc pecuniam ei non deberi. magnum est, quod conor: diffi
 cile est, quod polliceor: nisi eundem & aduersarium, & te
 stem habuerit Roscius, nolo uincat. Pecunia tibi debebatur
 certa, quæ nunc petitur per iudicem, in qua legitimæ par
 tis sponsio facta est. hic tu si amplius HS. nummo petisti,

quam tibi debitum est; causam perdidisti: propterea quod aliud est iudicium, aliud est arbitrium. iudicium est pecunia certa, arbitrium incerta. ad iudicium hoc modo uenimus, ut totam litem aut obtineamus, aut amittamus: ad arbitrium hoc animo adimus, ut neque nihil, neque tantum, quantum postulauimus, consequamur. eius rei ipsa uerba formulae testimonio sunt. quid est iudicio? directum, aspectum, simplex: SI. PARET. HS. 1000. DEBERI. hic, nisi plenum facit HS. 1000. ad libellam sibi deberi, causam perdit. quid est in arbitrio? mite, moderatum, QVANTVM. AEQVIVS. MELIVS. SIT. DARI. ille tamen confitetur plus se petere, quam debeat; sed satis superque habere dicit, quod sibi arbitro tribuitur, itaque alter causae confidit, alter diffidit. Quae cum ita sint, quaro abs te, quid ita de hac pecunia, de his ipsis HS. 1000, de tuarum tabularum fide compromissum feceris, arbitrum sumpseris, quantum equius melius sit dari, re promitti uer; si pateret. quis in hanc rem fuit arbiter? utinam is quidem Romae esset. Romae est. iam utinam adesset in iudicio: adest. utinam sederet in consilio C. Pisonis: ipse C. Piso est. eundem ne tu arbitrum, et iudicem sumebas? eidem et infinitam largitionem remittebas, et eundem in angustissimam formulam sponsionis concludebas? quis umquam ad arbitrum, quantum petijt, tantum abstulit? nemo: quantum enim equius esset sibi dari, petijt. de quo nomine ad arbitrum adisti, de eo ad iudicem uenisti. ceteri cum ad iudicem causam labefactari animaduenerunt, ad arbitrum confugiunt: hic ab arbitro ad iudicem uenire est ausus: qui cum de hac pecunia, de tabularum fide arbitrum sumpsit, indicauit sibi pecuniam non deberi. Iam duae

ORATIO

partes causæ sunt confectæ: adnumerasse sese negat: expensum tulisse non dicit, cum tabulas non recitat. reliquum est, ut stipulatum se esse dicat: præterea enim quem admodum certam pecuniam petere possit, non reperio. Stipularus es? ubi? quo die? quo tempore? quo præsentem? quis sponpondisse me dicit? nemo. Hic ego si finem faciam dicendi, satis fidei, et diligentiae meae, satis causæ, et controuersiae, satis formulæ, et sponcioni, satis etiam iudici fecisse uidear, cur secundum Roscium iudicari debeat. Pecunia petita est certa, cum tertia parte sponsio facta est. hæc pecunia, necesse est, aut data, aut expensa lata, aut stipulata sit. datam non esse, Fannius confitetur: expensam latam non esse, codices Fannij confirmant: stipulatam non esse, taciturnitas testium concedit. Quid ergo est? quod et reus is est, cui et pecunia leuissima, et existimatio sanctissima fuit semper; et iudex est is, quem nos non minus bene de nobis existimare, quam secundum nos iudicare uelinus; et aduocatio ea est, quam propter eximium splendorem, ut iudicem unum uereri debeamus: perinde ac si in hac formulam omnia iudicia legitima, omnia arbitria honoraria, omnia officio domestica conclusa, et comprehensa sint, perinde dicemus. illa superior fuit oratio necessaria, hæc erit uoluntaria: illa ad iudicem, hæc ad C. Pisonem: illa pro reo, hæc pro Roscio: illa uictorie, hæc bonæ existimationis causa comparata. Pecuniam petis, Fanni, a Roscio: quam? dic audacter, et aperte: utrum, quæ tibi ex societate debeat, an, quæ ex liberalitate huius promissa sit, et ostentata? quorum alterum est grauius, et odiosius; alterum leuius, et facilius. quæ ex societate debeat? quid ais? hoc iam non leuiter ferendum est. neque negligenter defendendum. si qua enim sunt

priuata iudicia summa existimationis, & pane dicam cā-
 piis, tria hæc sunt, fiducia, tutela, societatis: æque enim
 perfidiosum, & nefarium est fidem frangere, quæ conti-
 net uitam; & pupillum fraudare, qui in tutelam perue-
 nit; et socium fallere, qui se in negotio coniūxit. quæ cum
 ita sint: qui sit, qui socium fraudarit, & fefellerit, consi-
 deremus. dabit enim nobis iam tacite uita acta in alteru-
 tram partē firmū & graue testimoniū. Q. Roscius? quid
 ais? non ne, ut ignis in aquam coniectus continuo restingui-
 tur, & refrigeratur: sic reseruens falsum crimen in puris-
 simam & castissimam uitam collatum statim concidit, &
 extinguitur? Roscius socium fraudauit. potest hoc homini
 huic herere peccatum? qui mediusfidius (audacter dico)
 plus fidei, quam artis, plus ueritatis, quam disciplinæ pos-
 sidet in se: quem populus R. meliorem uirum, quam histrio-
 nem, esse arbitratur: qui ita dignissimus est scena propter
 artificium, ut dignissimus sit curia propter abstinentiam. sed
 quid ego ineptus de Roscio apud Pisonem dico? ignotum ho-
 minem scilicet pluribus uerbis commendo. est ne quisquam
 omnium mortaliū, de quo melius existimes tu? est ne quis-
 quam, qui tibi purior, pudentior, humanior, officiosior, libe-
 ralior uideatur? Quid tu, Saturi, qui contra hunc uenis,
 existimas aliter? non ne, quotiescunque in causssa in nomen
 huius incidisti, toties hunc & uirum bonum esse dixisti,
 & honoris causssa appellasti? quod nemo nisi aut honestis-
 simo, aut amicissimo facere consueuit. quæ in re mihi ridi-
 cule es uisus esse inconstans, qui eundem & laederes, &
 laudares; & uirum optimum, & hominem improbi-
 simum esse diceres, eundē tu & honoris causssa appellabas, &
 uirum primum esse dicebas. & socium fraudasse argue

bas. sed, ut opinor, laudem ueritati tribuebas? crimen gratia concedebas: de hoc, ut existimabas, predicabas; Cheream arbitratus causam agebas. Fraudauit Roscius. est hoc quidem auribus; animisq; hominum absurdum. quid, si tandem aliquem timidum, dementem, diuitem inertem natum esset, qui experiri non posset? tamen incredibile esset. uerum tamen, quem fraudari, uideamus. C. Fannium Cheream Roscius fraudauit. oro, atque obsecro, uos, qui utrumque nostis; uitam inter se utriusque conferte; qui non nostis, faciem utriusque considerate, non ne ipsum caput et supercilia illa penitus abrasa olere malitiam, et clamitare calliditatem uidentur? non ne ab imis unguibus usque ad uerticem summum, si quam coniecturam affert hominibus tacita corporis figura, ex fraude, fallacijs, mendacijs constare totus uidetur? qui iccirco capite, et supercilijs semper est rasis, ne ullum pilum uiri boni habere dicatur. cuius personam praeclare Roscius in scena tractare consuevit. (neque tamen pro beneficio ei par gratia refertur) nam Ballionem illum improbissimum, et periurissimum lenonem cum agit, agit Cheream. persona illa, lutulenta, impura, inuisa, in huius moribus, natura, uitaq; est expressa. qui quamobrem Roscium similem sui in fraude et malitia existimauit, nihil uidetur: nisi forte, quod praeclara hunc imitari se in persona lenonis animaduertit. Quamobrem etiam atque etiam considera, C. Piso, quis quem fraudasse dicatur: Roscius Fannium? quid est hoc? probus improbum, pudens impudenter, peritum castus, callidum imperitum, liberalis auidum. incredibile est. quemadmodum, si Fannius Roscium fraudasse diceretur, utrumque ex utriusque persona uersimile uideretur, et Fannium per malitiam fecisse, et Roscium per im-

prudentiam deceptū esse: sic, cum Roscius Fannium frau-
 dasse arguatur, utrumque incredibile est, & Rosciū quid-
 quam per auaritiā appetisse, & Fannium quidquam
 per suā bonitatē amisisse. Principia sunt huiusmodi: spe
 Etenus reliqua. HS. I D D D Q. Roscius fraudauit Fannū:
 qua de causa? subridet Saturius ueterator, ut sibi uide-
 tur: ait, propter ipsa HS. I D D D. uideo: sed tamen, cur
 ipsa HS. I D D D tam uehementer concupierit, quero. nam
 tibi, M. Perperna, C. Piso, certe tanti non fuisset, ut
 socium fraudaretis. Roscio cur tanti fuerit, causam re-
 quiro. egebat? immo locuples erat. debebat? immo in suis
 nummis uersabatur. auarus erat? immo etiam ante, quā
 locuples, semper liberalissimus, munificentissimūq; fuit.
 pro deum hominumq; fidem, qui HS. C C C I D D D.
 C C C I D D D. C C C I D D D quæstus facere noluit, (nā
 certe HS. C C C I D D D. C C C I D D D. C C C I D D D. me-
 nere & potuit, & debuit, si potest Dionysia HS. C C C I
 D D D C C C I D D D merere) is per summam fraudem, &
 malitiā, & perfidiam HS. I D D D appetiit? & illa fuit
 pecunia immanis, hæc paruula: illa honesta, hæc sordida:
 illa iucunda, hæc acerba illa propria, hæc in causa, &
 in iudicio collocata. decem his annis proximis HS sexagies
 honestissime consequi potuit, noluit: laborem quæstus rece-
 pit, quæstus laboris reiecit: populo R. adhuc seruire non
 destitit, sibi seruire iam pridem destitit. hoc tu umquam
 Fanni faceres? sed si hos quæstus recipere posses, non
 eodem tempore & gestum, & animam ageres? dic
 nunc te ab Roscio HS. I D D D circumscriptum esse: qui
 tantas, & tam infinitas pecunias non propter inertiam
 laboris, sed propter magnificentiā liberalitatis repudiari.

O R A T I O

Quid ego nunc illa dicam, quæ uobis in mentem uenire certo scio? Fraudabat te in societate Roscius. sunt iura, sunt formulæ de omnib. reb. cõstitutæ, ne quis aut in genere iniuriæ, aut ratione actionis errare possit. expressæ sunt enim ex uniuscuiusque damno, dolore, incommodo, calamitate, iniuria publicæ a prætore formulæ, ad quas priuata lis accommodatur. quæ cum ita sint; cur nõ arbitrum pro socio adegeris? Roscium, quæro formulam nõ noras? notissima erat. iudicio graui experiri nolebas? quid ita? propter familiaritatem ueterem? cur ergo ladis? propter integritatem hominis? cur igitur insimulas? propter magnitudinẽ criminis? ita ne uero; quem arbitrum circũuenire non posses: cuius de ea re proprium erat iudicium: hunc per iudicem condemnabis, cuius de ea re nullum est arbitrium? quin tu hoc crimen aut obijce, ubi licet agere: aut iacere noli, ubi non oportet. tamen si iam hoc tuo testimonio crimen sublatum est. nam quo tu tempore illa formula uti noluiisti, nihil hunc in societatem fraudis fecisse ostendisti. Fecit pactiõnem: num tabulas habet, an non? si non habet, quemadmodum pactio est? si habet, cur non nominas? Dic nunc, Roscium abs te petisse, ut familiarem suum sumeres arbitrum: non petij. dic pactiõnem fecisse, ut absolueretur: nõ pepigit. quare, quare sit absolutus: quod erat summa innocentia, & integritate. quid enim factum est? uenisti domum ultro Roscij? satis fecisti: quod temere commisisses in iudicium ut denunciares, rogasti ut ignosceret: te affuturum negasti: deberi tibi ex societate nihil, clamitasti. iudici hic denunciauit: absolutus est. tamen fraudis, ac furui mentionem facere audes? Perstat in impudentia. pactiõnem enim, inquit, mecum fecerat. iccirco uidelicet,

ne condemnaretur? quid erat cauſſa, cur metueret ne con-
demnaretur? res erat manifeſta: furtum erat apertum. cu-
ius rei furtum factum erat? exorditur magna cum exſpe-
ctatione ueteris hiſtrionis exponere ſocietatem. Panurgus;
inquit, fuit Fannij. is fuit ei cū Roſcio communis. hic primū
quaſtus eſt nō leuiter ſaturius, communem factum eſſe gra-
tis cum Roſcio, qui pretio proprius fuiſſet Fannij. largitus
eſt ſcilicet, homo liberalis, & diſſolutus, & bonitate afflu-
ens, Fannius Roſcio. ſic puto. quoniam ille hic conſtitit paul-
liſſer, mihi quoque neceſſe eſt paulum commorari. Panur-
gum tu, ſaturi, proprium Fannij diciſſe fuiſſe: at ego totum
Roſcij fuiſſe cōtendo. quid erat enim Fannij? corpus: quid
Roſcij? diſciplina. facies non erat, ars erat pretioſa. ex qua
parte erat Fannij, non erat HS. ICCC: ex qua parte erat
Roſcij, amplius erat HS. CCCICCC. nemo enim illum ex
trunco corporis ſpectabat, ſed ex artificio comico aſtimabat.
nam illa membra merere per ſe non amplius poterant duo-
decim æris: diſciplina, quæ erat ab hoc tradita, locabat ſe nō
minus HS. CCCICCC o ſocietatem captioſam, & indignam,
ubi alter HS. ICCC, alter. CCCICCC quod ſit, in ſocieta-
tem aſſere. niſi iccirco moleſte pateris, quod HS. ICCC tu
ex arca proferebas, HS. CCCICCC ex diſciplina & arti-
ficio Roſcius promebat. quam enim rem, & exſpectatio-
nem, quod ſtudium, & quem fauorem ſecum in ſcenam
attulit Panurgus? quod Roſcij fuit diſcipulus. qui dilige-
bant hunc, illi fauebant: qui admirabantur hunc, illum
probabant: qui denique huius nomen audierant, illum eru-
ditum, & perfectum exiſtimabant. ſic eſt uulguſ; ex uerū-
tate pauca, ex opinione multa aſtimat. quid ſciret, ille, per
pauci animaduvertebant: ubi didiciſſet, omnes quærebant:

O R A T I O

nihil ab hoc prauum & peruersum produci posse arbitra-
bantur. si ueniret ab Statilio, tametsi artificio Roscium supe-
raret, aspicere nemo posset. nemo enim, sicut ex improbo
patre probum filium nasci, sic ex pessimo histrione bonum
comœdum fieri posse existimaret. quia ueniebat a Roscio,
plus etiam scire, quam sciebat, uidebatur. quod item nuper
in Erote comœdo usu uenit: qui postea quam e scena non
modo sibilis, sed etiam conuicio explodebatur, sicut in
aram confugit in hulus domum, disciplinam, patrocini-
um, nomen. itaque per breui tempore, qui ne in nouissi-
mis quidem erat histrionibus, ad primos peruenit comœ-
dos. quæ res extulit eum? una commendatio huius: qui ta-
men Panurgum illum non solum, ut Roscij discipulus
fuisse diceretur, domum recepit, sed etiam summo cum la-
bore, stomacho, miseriâq; erudiit. nam quo quisque est
solertior, ingeniosior, hoc docet iracundius, & laboriosius.
quod enim ipse celeriter arripuit, id cum tarde percipi ui-
det. discruciat. paullo longius oratio mea prouecta est hac
de caussa, ut condicionem societatis diligenter cognoscere-
tis. quæ deinde consecuta? Panurgum, inquit, hunc ser-
uum communem, Q. Flauius Tarquinienſis quidam in-
ter fecit. in hanc rem, inquit, me cognitorem dedisti: lite
contestata, iudicio damni iniuria constituto, tu si ne me cum
Flauio decidisti: utrum pro dimidia parte, an pro tota so-
cietate? planius dicam: utrum pro me, an pro me, & pro
te? pro me? potui. exemplo multorum licitum est: iure fece-
runt multi: nihil in ea re tibi iniuriæ feci: pete tu tuum: exi-
ge, & aufer quod debetur: suam quisque partem iuris pos-
sideat, ac persequatur. at enim tu tuum negotium gessisti be-
ne: gere & tu tuum bene. magno tuam dimidiam partem

decidisti
abſtulisti
ſed hanc
licet, re
is. accep
na pred
la parte
fuit. ne
tates om
merita
erat ag
tina u
es, nam
ſuum re
abſtulit
dum ui
re non p
Ergo h
Flauio de
ego Roſci
ſtare deb
fundum
plus a ſe
liquis inre
git, ſatiſda
nio ſibi can
nurgum ſu
ſcio eſſe ſoc
am habeb
minem am

decidisti: magno et tu tuā partem decide. HS. CCCI⅃⅃⅃ tu abstulisti: si sit hoc uero, HS. CCCI⅃⅃⅃ tu quoque aufer. sed hanc decisionem Roscij, oratione, & opinione augere licet, re, & ueritate mediocrem & tenuem esse inuenietis. accepit enim agrum temporibus ijs, cum iacerent pretia pradiorum: qui ager neque nullam habuit, neque ex uilla parte fuit cultus: qui nunc multo pluris est, quam tunc fuit. neque id est mirum. tum enim propter reip. calamitates omnium possessiones erant incertae: nunc, deum immortalium benignitate, omnium fortuna sunt certa. tum erat ager incultus, sine tecto, nunc est cultissimus, cum optima uilla. Veruntamen, quoniam natura tam maleuolus es, numquam ista te molestia, & cura liberabo. Praclare suum negotium gessit Roscius, fundum fructuosissimum abstulit: quid ad te? tuam partem dimidiam, quemadmodum uis, decide. Vertit hic rationem, & id, quod probare non potest, fingere conatur. de tota re, inquit, decidisti. Ergo huc uniuersa causa deducitur, utrum Roscius cum Flavio de sua parte, an de tota societate fecerit pactiōem. nā ego Roscium, si quid communi nomine tetigit, confiteor prestare debere societati. societatis, non suas lires redemit, cum fundum a Flavio accepit. quid ita satis non dedit, amplius a seneminem petiturum? qui de sua parte decidit, reliquis integram relinquit actionem: qui pro socijs transigit, satisfacit neminem eorum postea petiturum. quid ita Flavio sibi cauere non uenit in mentem? nesciebat uidelicet Paurgum fuisse in societate: sciebat. nesciebat Fannium Roscio esse socium: praclare. nam iste cum eo liem contestatam habebat. cur igitur decidit, & non restipulatur, ne minem amplius petiturum? cur de fundo decidit, & iudi

cio non absoluitur? cur tam imperite facit, ut nec Roscium stipulatione alliget, neque a Fannio iudicio se absoluat? est hoc primum & ex condicione iuris, & ex cōsuetudine cautionis grauissimum, & firmissimum argumentum: quod ego pluribus uerbis amplecterer, si non alia certiora & clariora testimonia in causa haberem. & ne forte me hoc frustra pollicitum esse prædices, te, te, inquam, Fanni ab tuis subsellijs contra te testem suscitabo. Criminatio tua quæ est? Roscium cum Flauio pro societate decidisse: quo tempore? abhinc annis quattuor. Defensio mea quæ est, Roscium pro sua parte cū Flauio transegisse. repromittis tu abhinc triennium Roscio. quid? recita istam restipulationem clarius. attende quæso, Piso: Fannium inuitum, & huc atque illuc tergiversantem, testimoniū cōtra se dicere cogo. quid enim restipulatio clamat? QVOD. A. FLAVIO. ABSTV- LERO, PARTEM. DIMIDIAM. INDE. ROSCIO. SOLVTVRVM. SPONDEO. tua uox est, Fanni. quid tu aufere potes a Flauio, si Flauius nihil debet? quid hic porro nunc restipulatur, quod iam pridem ipse exegit? quid uero Flauius tibi daturus est, qui Roscio omne, quod debuit, dissoluit? cur in re tam ueteri, in negotio tam confecto, in societate dissoluta, noua hæc restipulatio interponitur? quis est huius restipulationis scriptor? testis? arbiter? quis? tu, Piso: tu enim Q. Roscium pro opera pro labore, quod cognitor fuisset, quod uadimonia obisset, rogasti ut Fannio daret HS. CCCI DDD, hac condicione, ut, si quid ille exegisset a Flauio, partem eius dimidiam Roscio dissolueret. satis ne ista restipulatio dicere tibi uidetur aperte, Roscium pro se decidisse? At enim forsitan hoc tibi ueniat in mentē, repromisisset Fannium Roscio, si quid a Flauio exigis

ser, eius
en no ex
redes
fuit, iud
Quid,
Rosci,
CCCCI
lisse? ta
Rosci d
er ad re
lite face
que iud
rum
te re dec
nio di
re cupio
CCC non
stulisse?
rat? null
ro. omni
neque Pa
cio, post
a Flauio
cio ab ea
faciam? u
quis erat
dex? Clau
pecuniam
contrower
quæ igitur

set, eius partem dimidiam; sed omnino exegisse nihil. Quid? tu nō exitum exactionis, sed initium reponmissionis spectare debes: neque, si ille persequi noluit, non, quod in se fuit, iudicauit Roscium suas, non societatis lites redemisse. Quid, si tandem planum facio, post decisionem ueterem Roscij, post reponmissionem recentem hanc Fannij HS. CCCIDDD Fannium a Q. Flauio Panurgi nomine abstulisse? tamen diutius illudere uiri optimi existimationi Q. Roscij audebit? paullo ante querebam, id quod uehementer ad rem pertinebat, qua de causa Flavius, cum de tota lite faceret pactiorem, neque satis acciperet a Roscio, neque iudicio absolueretur a Fannio. nunc uero, id quod mirum & incredibile est, requiro, quamobrem, cum de tota re decidisset cum Roscio, HS. CCCIDDD separatim Fannio dissoluit. hoc loco, Saturi, quid pares respondere, scire cupio; utrum, omnino Fannium a Flauio HS. CCCIDDD non abstulisse, an alio nomine, & alia de causa abstulisse? si alia de causa; quæ ratio tibi cum eo intercesserat? nulla. ad dictus erat tibi? non frustra tempus contoro. omnino, inquit, HS. CCCIDDD a Flauio non abstulit neque Panurgi nomine, neque cuiusquam. si planum facio, post hanc recentem stipulationem Roscij HS. CCCIDDD a Flauio te abstulisse; numquid causa est, quin ab iudicio abeas turpissime uictus? quo teste igitur hoc planum faciam? uenerat, ut opinor, hac res in iudicium? certe. quis erat petitor? Fannius. quis reus? Flavius. quis iudex? Cluius. ex his unus mihi testis est producendus, qui pecuniam datam dicat. quis est ex his grauißimus? sine controuersia, qui omnium iudicio comprobatus est, index. quem igitur ex his tribus a me testem expectabis? petito-

ORATIO

rem? Fannius est: contra se numquam testimonium dicet.
reum? Flavius est: is iam pridem est mortuus: si uiueret, uer-
ba eius audiretis. iudicem? Cluuius est. quid is dicit? HS.
CCCCI DDD. Parurgi nomine Flauium Fannio dissoluisse,
quem tu si ex censu spectas, eques R. est: si ex uita, homo
clarissimus est: si ex te, iudicem sumpsisti: si ex ueritate,
id, quod scire potuit, & debuit, dixit. nega, nega nunc, e-
quiti R. homini honesto, iudici tuo, credi oportere. circum-
spicit, aestuat, negat nos Cluuius testimonium recitatu-
ros. recitebimus: erras: inani, & tenui spe te consolaris. recita
testimonium T. Manili, & C. Lusci Ocrea, duorum se-
natorum, hominum ornatissimorum, qui ex Cluui-
o audierunt. Verum dicis, Luscio, & Manilio, an & Clu-
uio non esse credendum? planius atque apertius dicam: u-
trum Luscius, & Manilius nihil de HS. CCCCCI DDD. ex
Cluui-
o audierunt, an Cluuius falsum Luscio, & Manilio
dixit? hoc ego loco, soluto & quieto sum animo: & quor-
sum recidat responsum tuum, non magnopere laboro: fir-
missimis enim, & sanctissimis testimonijs uirorum opti-
morum causa Roscij communita est. si iam tibi delibera-
tum est, quibus abroges fidem iurisiurandi: responde. Man-
lio, et Luscio negas esse credendum? dic, aude. est tuae contu-
maciae, arrogantis, uitaq; uniuersae uox. quid exspectas, quā
mox ego Lusciū, & Maniliū dicā ordine esse senatores,
aetate grandes nati, natura sanctos & religiosos, copijs rei
familiaris locupletes, & pecuniosos? non faciam: nihil mihi
detraham, cum illis exactae aetatis seuerissime fructum, quē
meruerunt, retribuam. magis mea adolescentia indiget illo-
rum bona existimatione, quā illorum seuerissima senectus
desiderat meam laudem. Tibi uero, Piso, diu deliberan-

dum, & concoquendum est, utrum potius Chereæ iniurato in sua lite, an Manilio, & Luscio iuratis in alieno iudicio credas. Reliquum est, ut Cluuium falsum dixisse Luscio, & Manilio contendat. quod si facit, qua impudentia est? eum ne testem improbabit, quem iudicem probabit? ei negabit credi oportere, cui ipse crediderit? eius testis ad iudicem fidem infirmabit, cuius propter fidem & religionem iudicis testes comparabat? quem ego si ferrē iudicem, refugere non deberet; cum testem producam, reprehendere audebit? Dixit enim, inquit, iniuratus Luscio, & Manilio. si diceret iuratus, crederes? at quid interest inter periurum, & mendacem? qui mentiri solet, peierare consuevit. quem ego, ut mentiatur, inducere possum; ut peieret, exorare facile potero. nam qui senul a ueritate deflexit, hic non maiore religione ad periurium, quam ad mendaciū, perducī consuevit. quis enim deprecatione deorum, non conscientiae fide, commouetur? propterea, quæ poena ab dijs immortalibus periuro, hæc eadem mendaci constituta est. non enim pactione uerborum, quibus iusiurandum comprehenditur, sed ex perfidia, & malitia, per quā insidiæ tenduntur alicui, dij immortales hominibus irasci, & succensere consueverunt. At ego hoc ex contrario cōtendo. leuior esset auctoritas Cluuij, si diceret iuratus, quam nunc est, cum dicit iniuratus. tum enim forsitan improbis nimis cupidus uideretur, qui qua de re iudex fuisset, testis esset: nunc omnibus inimicis, necesse est, castissimus, & constantissimus esse uideatur, qui id, quod scit, familiaribus suis dicit. Dic nunc, si potes, si res, si causa patitur, Cluuium esse mentitum. mentitus est Cluuius? ipsa mihi ueritas manū iniecit, & paulisper cōsistere, & commorari cogit. Vn

ORATIO

de hoc totum ductum, & constat mendacium est? Roscius est uidelicet homo callidus, & uersutus: hoc initio cogitare cepit: quoniam Fannius a me petit HS. ICCC, petam a C. Cluio, equite R. ornatissimo homine, ut mea causa mentiatur; dicat decisionem factam esse, quae facta non est; HS. CCCICCC a Flavio data esse Fannio, quae data non sunt. est hoc principium improbi animi, miseri ingenij, nullius consilij. quid deinde? Postea quam se preclare confirmauit uenit ad Cluuium, quem hominem? leuem? immo grauissimum: mobilem? immo constantissimum: familiarem? immo alienissimum. hunc postea quam salutauit, rogare cepit, & blande & concinne scilicet: mentire mea causa; uirus optimis, tuis familiaribus, praesentibus dic Flavium cum Fannio de Panurgo decidisse, qui nihil transegit: dic HS. CCCICCC dedisse, qui assem nullum dedit. Quid illae? ego uero cupide & libenter mentiar tua causa: & si quando meuis peierare, ut paullulum tu compendij facias, paratum fore scito. non fuit causa, cur tantum laborem caperes, & ad me uenires: per nuncium hoc, quod erat tam leue, transigere potuisti. Pro deum hominumque fidem: hoc aut Roscius umquam a Cluio petiisset, si HS millies in iudicium haberet: aut Cluuius Roscio petenti concessisset, si uniuersae praedae particeps esset? uix mediusfidius tu, Fanni, a Ballione, aut aliquo eius simili hoc postulare auderes, & impetrare posses: quod cum est ueritate falsum, cum ratione quoque est incredibile. obliuiscor enim Roscium & Cluuium uiros esse primarios: improbos, temporis causa esse fingo falsum subornauit testem Roscius Cluuium cur tam sero? cur, cum altera pensio soluenda esset, non tum, cum prima?

prima? nam iam antea HS. 1000 dissoluerat. deinde,
 si iam persuasum erat Clauio ut mentiretur; cur potius HS.
 1000, quam 1000. 1000. 1000. 1000, data dixit Fannio a Flavio, cum ex restipulatione
 pars eius dimidia Roscij esset? Iam intelligis, C. Piso, sibi
 soli, societati nihil Roscium petisse. hoc cum sentit Satrius es-
 se apertum, resistere, et repugnare contra ueritatem non
 audeat: aliud fraudis, et insidiarum in eodem uestigio di-
 uericulum reperit. petisse, inquit, suam partem Roscium a
 Flavio confiteor: uacuum, et integram reliquisse Fannij,
 concedo: sed, quod sibi exegit, id commune societatis factum
 esse contendo. quo nihil captiosius, neque indignius potest
 dici. Quæro enim, potuerit ne Roscius ex societate suam par-
 tem petere, nec ne? si non potuit, quemadmodum abstulit?
 si potuit, quemadmodum non sibi exegit? nam quod si peti-
 tur, certa alteri non exigitur. an ita est? si, quod uniuersæ
 societatis fuisset, petisset? quod tum exactum esset, æqua-
 liter omnes partirentur: nunc, cum petierit quod suæ
 partis esset, non, quod abstulit, soli sibi exegit? Quid inter-
 est inter eum, qui per se litigat, et qui cognitor est datus?
 qui per se litem contestatur, sibi soli petit: alteri nemo potest
 nisi qui cognitor est factus. ita ne uero? cognitor si fuisset
 tuus; quod uicisset iudicio, ferres tuum: suo nomine petij;
 quod abstulit, tibi, non sibi exegit? quod si quisquæ petere po-
 test alteri, qui cognitor non est factus: quæro, quid ita, cum
 Panurgus esset interfectus, et lis contestata cum Flavio dam-
 ni iniuria esset, tu in eam litem cognitor Roscij sis factus?
 cum præsertim ex tua oratione, quodcumque tibi peteres, huic
 peteres; quodcumque tibi exigeres, id in societatem recide-
 ret. quod si ad Roscium nihil perueniret, quod tu a Flavio ab-

O R A T I O

stulisses, nisi te in suam liem dedisset oognitorem: ad te peruenire nihil debet, quod Roscius pro sua parte exegit, quoniam tuus cognitor non est factus. quid enim huic rei respondere poteris, Fanni? cum de sua parte Roscius transigit cum Flavio, actionem tibi tuam reliquit, an non? si non reliquit, quemadmodum H-S. CCCIDDD ab eo postea exegisti? si reliquit, quid ab hoc petis, quod per te persequi & petere debes? simillima enim, & maxime gemina societas hereditatis est. quemadmodum socius in societate habet partem. ut heres sibi soli, non coheredibus, petit: sic socius sibi soli, non socijs, petit: & quemadmodum uterque pro sua parte petit, sic pro sua parte dissoluit; heres ex sua parte, qua hereditatem adiit; socius ex ea, qua societatem coijt. quemadmodum suam partem Roscius suo nomine condonare potuit Flavio, ut eam tu non peteres: sic cum exegit suam partem, & tibi integram petitionem reliquit, tecum partiri non debet. nisi forte tu perverso more, quod huius est, ab alio extorquere non potes, huic eripere potes. Perstat in sententia Saturius; quodcunque sibi petat socius, id societatis fieri. quod si ita est: qua, malum, stultitia fuit Roscius, qui ex iuris peritorum consilio & auctoritate restipularetur a Fannio diligenter, ut, quod is exegisset a Flavio, dimidiam partem sibi dissolueret; siquidem sine cautione, & re-premissione nihilo minus id Fannius societati, hoc est Roscio, debebat?

desiderantur non pauca.

DIV
SI

eniam
cognos
sa pro
cabit
provin
eurnam
factu
nullam
arbitr
me pua
niam
licium,
ses, quo
me non
commod
foderim
quos con
etistima

58

DIVINATIO. IN. C. VERREM
SIVE. DE. CONSTITVENDO
ACCVSATORE
ORATIO IV.

S I QVIS uestrum, iudices, aut eorum,
qui adsunt, forte miratur, me, qui tot an-
nos in causis, iudicijsq; publicis ita sim uer-
satus, ut defenderim multos, laeserim nemi-
nem, subito nunc, mutata uoluntate, ad ac-
cusandum descendere; is, si mei consilij causam rationemq;
cognouerit, una & id, quod facio, probabit, & in hac caus-
sa profecto neminem mihi esse praeponendum actorem pu-
tabit. Cū quaestor in Sicilia fuisset, iudices, itaque, ex ea
prouincia decessissem, ut Siculis omnibus iucundam diu-
ernamq; memoriam quaesturae nominisq; mei relinquerē;
factū est, uti cū summū in ueteribus patronis multis, cū nō
nullum etiam in me praesidiū suis fortunis constitutum esse
arbitrarentur. qui nunc populi, atque uexati, cuncti ad
me publice saepe uenerunt, ut suarum fortunarum om-
nium causam defensionemq; susciperem. me saepe esse pol-
licitum, saepe ostendisse dicebant, si quod tempus accidis-
set, quo tempore aliquid a me requirerent, commodis eorum
me non defuturum. uenisse tempus aiebant, non iam ut
commoda sua, sed ut uitam salutemq; totius prouinciae de-
fenderim: sese iam ne deos quidem in suis urbibus, ad
quos confugerent, habere; quod eorum simulacra san-
ctissima C. Verres ex delubris religiosissimis sustulisset:

H ij

DIVINATIO

quas res luxuries in flagitijs, crudelitas in supplicijs, auaricia in rapinis, superbia in contumelijs afficere potuisset, eas omnes sese hoc uno praetore per triennium pertulisse: rogare, & orare, ne illos supplices aspernarer, quos me incolu mi nemini supplices esse oporteret. Tuli grauitate, & acerbitate, iudices, in eum me locum adductum, ut aut eos homines spes falleret, qui opem a me, atque auxilium expectassent; aut ego, qui me ad defendendos homines ab ineunte adolescentia dedissem, tempore atque officio coactus ad accusandum traducerer. Dicebam, habere eos actorem Q. Caecilium, qui praesertim quaestor in eadem provincia post me quaestorem fuisset. quo ego adiumento sperabam hanc a me molestiam posse dimoueri; id mihi erat aduersarium maxime. nam illi multo mihi hoc facilius remisissent, si istum non nossent, aut si iste apud eos quaestor non fuisset. adductus sum, iudices, officio, fide, misericordia, multorum bonorum exemplo, ueteri consuetudine, institutoque maiorum, ut onus hoc laboris, atque officij non ex meo, sed ex meorum necessariorum tempore mihi suscipiendum putarem. quo in negotio tamen illa me res, iudices, consolatur, quod haec quae uideatur esse accusatio mea, non potius accusatio, quam defensio est existimanda. defendo enim multos mortales, multas ciuitates, provinciam Siciliam totam. quamobrem si mihi unus est accusandus, propemodum manere in instituto meo uideor, & non omnino a defendendis hominibus subleuandisque discedere. quod si hanc causam tam idoneam, tam illustrem, tam grauem non haberem; si aut hoc a me Siciliam non petissent, aut mihi cum Siculis causa tanta necessitudinis non intercederet, & hoc, quod facio, me reip. causa faceret profiterer, ut homo singulari cupiditate, au-

ducia, sed
cilijs solum
rome deni
nissimus;
esse, qui m
q; pro de
pore prode
esse debeat
se, aut se
sit: popu
stipendia
stem, se
apud ora
idoneos m
tate defid
dis diffin
atque ill
indictum
cioru leu
tur. iudic
quod aspe
tur, id in
bidine bon
diana qu
fensione, c
se arbitrar
legumq; su
eam partem
raret nanc
necessarium

dacia, scelere præditus, cuius furta, atque flagitia non in sâ
 cilia solum, sed in Achaia, Asia; Cilicia, Pamphylia,
 Romæ denique ante oculos omnium maxima turpißimaq;
 nossemus, me agente in iudicium uocaretur: quis tandem
 esset, qui meum factû, aut cõsiliû posset reprehẽdere? quid
 est, pro deû hominumq; fidem, in quo ego reip. plus hoc tem
 pore prodesse possim? quid est, quod aut populo R. gratius
 esse debeat, aut socijs exterisq; nationibus optatius esse pos
 sit, aut saluti fortunisq; omnium magis accomdatum
 sit? populatæ, uexatæ, funditus euersæ provinciæ: socij,
 stipendiarij; populi R. afflicti, miseri, iam non salutis
 spem, sed exitij solatium quærunt. qui iudicia manere
 apud ordinem senatoriû uolunt, queruntur accusatores se
 idoneos nō habere. qui accusare possunt, iudiciorum seueri
 tatẽ desiderant. populus R. interea, tametsi multis inco
 modis difficultatibusq; affectus est, tamen nihil æque in rep.
 atque illam ueterem iudiciorû uim grauitatemq; requirit.
 iudiciorû desiderio tribunicia potestas efflagitata est. iudi
 ciorû leuitate ordo quoque alius ad res iudicandas postula
 tur. iudicum culpa, atque dedecore etiã censorium nomen,
 quod asperius antea populo uideri solebat, id nunc posci
 tur, id iam populare; atque plausibile factum est, in hac li
 bidine hominum nocentißimorum, in populi R. quoti
 dianæ querimonia, iudiciorum infamia, totius ordinis of
 fensione, cum hoc unum his tot incommodis remedium es
 se arbitrarer, ut homines idonei, atq; integri causßam reip.
 legumq; susciperent; fateor me salutis omnium causßa ad
 eam partem accessisse reip. subleuandæ, quæ maxime labo
 raret nunc, quoniam, quibus rebus adductus ad causßam
 accesserim, demonsttraui; dicendum necessario est de contem

H iij

DIVINATIO

rione nostra, ut in constituendo accusatore, quod sequi
 possitis, habeatis. Ego si intelligo, iudices: cum de pecu-
 nijs reperundis nomen cuiuspiam deferatur, si certamen in-
 inter aliquos sit, cui potissimum delatio deur, hac duo in-
 primis spectari oportere; quem maxime uelint aetorem esse
 ij, quibus facta esse dicantur iniuria; & quem minime ue-
 lit is, qui eas iniurias fecisse arguatur. in hac causa, iudi-
 ces, tamen si utrumque esse arbitror perspicuum, tamen de
 utroque dicam, & de eo prius. quod apud uos plurimum
 debet ualere, hoc est de uoluntate eorum, quibus iniuria
 facta sunt, quorum causa iudicium de pecunijs reperun-
 di est constitutum. Siciliam provinciam C. Verres per
 triennium depopulatus esse, Siculorum ciuitates uastasse,
 domos exinanisse, fana spoliassse dicitur. ad sunt, que-
 runtur Siculi uniuersi: ad meam fidem, quam habens spe-
 etatam iam, & diu cognitam, confugiunt: auxilium sibi
 per me a uobis, atque populo R. legibus petunt. me defen-
 sorem calamitatum suarum, me ultorem iniuriarum, me
 cognitorem iuris sui, me aetorem causae totius esse uolue-
 runt. Verum, Q. Caecilij, hoc dices, me non Siculorum ro-
 gatu ad causam accedere, an optimorum fidelissimorum
 sociorum uoluntatem apud hos grauem esse non oportere?
 si id audebis dicere, quod C. Verres, cui te inimicum esse
 simulas, maxime exstimari uult, Siculos hoc a me non pe-
 tisse: primum causam inimici tui subleuabis; de quo non
 praedudicium, sed plane iudicium iam factum putatur,
 quod ita percrebuit, Siculos omnes aetorem suae causae
 contra illius iniurias quassisse. hoc si tu, inimicus eius,
 factum negabis, quod ipse, cui maxime hac res obstat,
 negare non audeat: uideto, ne nimium familiariter inimicias

Verres al-
 uis: quo
 adit, ap-
 tina me
 ellus: sit
 lins; quon-
 ur, quod
 adueta
 ita sepe,
 bi suscipi-
 dum. se
 obscura
 qui pra
 re causae
 sepeper
 praeter d
 rina uel
 C. Verri
 hoc pra
 praedudic
 id in per
 cur hoc
 me potiss
 dices, &
 opinione q
 ris esse pra
 ualitudin
 semper ha
 hoc malle
 malle

exercere uideare. deinde sunt testes uiri clarissimi nostra ciuitatis: quos omnes a me nominari non est necesse: eos, qui adsunt, appellabo: quos, si mentirer testes esse impudencie mea minime uellem. scitis, qui est in consilio, C. Marcellus: scit is, quem adesse uideo, Cn. Lentulus Marcellinus; quorum fide, atque praesidio Siculi maxime nituntur, quod omnino Marcellorum nomini tota illa prouincia adiuncta est. hi sciunt, hoc non modo a me petutum esse, sed ita saepe, & ita uehementer esse petutum, ut aut causa mihi suscipienda fuerit, aut officium necessitudinis repudiandum. sed quid ego his testibus utor? quasi res dubia, aut obscura sit. adsunt homines ex tota prouincia nobilissimi, qui praesentes uos orant atque obsecrant, iudices, ut in actore causae suae deligendo uestrum iudicium a suo iudicio ne discrepet. omnium ciuitatum totius Siciliae legationes adsunt, praeter duas ciuitates: quarum duarum si adessent, duo crimina uel maxima minuerentur, quae cum his ciuitatibus C. Verri communicata sunt. At enim cur a me potissimum hoc praesidium petiuerunt? si esset dubium, petissent a me praesidium, nec ne; dicerem, cur petissent: nunc uero, cum id ita perspicuum sit, ut oculis iudicare possitis; nescio, cur hoc mihi detrimento esse debeat, si id mihi obijciatur, me potissimum esse delectum. uerum id mihi non sumo, iudices, & hoc non modo in oratione mea non pono, sed ne in opinione quidem cuiusquam relinquo, me omnibus patronis esse praepositum. non ita est; sed uniuscuiusque, temporis, ualitudinis, facultatis ad agendum, ducta ratio est. mea fuit semper haec in hac re uoluntas, & sententia, quemuis ue hoc mallent, de ijs, qui essent idonei, suscipere, quam me; me ut mallent, quam neminem. Reliquum est, iam ut illud quae-

DIVINATIO

ramus; cum hoc constet, Siculos a me petisse, ecquid hanc rem apud uos, animosq; uestros ualere oporteat, ecquid auctoritatis apud uos in suo iure repetendo socij populi R. supplices uestri habere debeant. de quo quid ego plura commemorem? quasi uero dubiū sit, quin tota lex de pecunijs repetundis sociorū caussa constituta sit. nā ciuibus cū sunt ereptæ pecuniæ, ciuili fere actione, et priuato iure repetuntur: hæc lex socialis est: hoc ius nationum exterarum est: hanc habent arcem, minus aliquanto nunc quidem munitam, quam antea; uerumtamen, si qua reliqua spes est, quæ sociorum animos consolari possit, ea tota in hac lege posita est. cuius legis non modo a populo R. sed etiam ab ultimis nationibus iā pridē seueri custodes requiruntur. quis igitur, est qui neget oportere eorū arbitrata lege agi, quorum caussa lex sit constituta? Sicilia tota, si una uoce loqueretur, hoc diceret: quod auri, quod argenti, quod ornamentorum in meis urbibus, sedibus, delubris fuit, quod in unaquaque re beneficio senatus populiq; R. iuris habui, id mihi tu, C. Verres, eripuisti, atque abstulisti. quo nomine abs te sestertium millies ex lege repeto. si uniuersa, uā dixi, provincia loqui posset, hac uoce uteretur. quoniam id non poterat, harum rerum auctorem, quod idoneum esse arbitrata est, ipsa delegit. in huiusmodi re quisquam tam impudens reperietur, qui ad alienam causam innitis ijs, quorum negocium est, accedere, aut aspirare audeat? Si tibi, Q. Cæcili, hoc Siculi dicerent; te non nouimus; nescimus, qui sis; numquam te antea uidimus; sine nos per eū nostras fortunas defendere, cuius fides est nobis cognita: nōne id dicerent, quod cuius probare deberent? nunc hoc dicunt, utrumque se nosse, alterum se cupere defensorem es

se fortunat
etiam si
inuitis
eorum
defensores
defensores esse
qui in neque
nā: cur cor
habere in le
conari iū
consulū
es meritis
re: cur ijs
rande cul
rum aff
sed ut per
solum id
do obscur
quis numq
lute sua cor
hi delatio
tur, quæ
ueroque
in meum
rem in me
pertinet
tibi Heren
bus petis
alle inuind
inquit, illu
inpetare

se fortunarum suarum, alterum plane nolle. cur nolint, etiam si tacent, satis dicunt. uerum non tacent. tamen his inuitissimis te offeres? tamen in aliena causa loquere? tamen eos defendes, qui se ab omnibus desertos potius, quam abs te defensos esse malunt? tamen his operam tuam pollicebere, qui te neque uelle sua causa, nec, si cupias, posse arbitrantur? cur eorum spem exiguum reliquarum fortunarum, quam habent in legis et iudicii seueritate positam, ut extorquere conaris? cur te interponis inuitissimis ijs, quibus maxime lex consultum esse uult? cur, de quibus in provincia non optime es meritis, eos nunc plane fortunis omnibus conaris euertere? cur ijs non modo persequendi iuris sui, sed etiam deplorandae calamitatis adimis potestatem? nam, te aetore, quem eorum affuturum putas, quos intelligis, non ut, per te alium, sed ut per aliquem te ipsum ulciscantur, laborare? At enim solum id est, ut me Siculi maxime uelint: alterum illud credo obscurum est, a quo Verres minime se accusari uelit. ec quis umquam tam palam de honore, tam uehementer de salute sua contendit, quam ille, atque illius amici, ut ne haec mihi delatio detur? sunt multa, quae Verres in me esse arbitrat, quae scit in te, Q. Caecilii, non esse: quae cuiusmodi in utroque nostrum sunt, paullo post commemorabo: nunc tantum id dicam, quod tacitus tu mihi assentiare; nullam rem in me esse, quam ille contemnat; nullam in te, quam pertimescat. ita quae magnus ille defensor, et amicus eius, tibi Hortensius suffragatur, me oppugnat: aperte ab iudicibus petit, ut tu mihi antepanare: et ait, hoc se honeste, sine ulla inuidia, ac sine ulla offensione contendere. non enim, inquit, illud peto, quod soleo, cum uehementius contendere, impetrare: reus ut absoluator, non peto: sed ut ab hoc po-

DIVINATIO

potius, quam ab illo accusetur, id peto. da mihi hoc: concede, quod facile est, quod honestum, quod non inuidiosum: quod cum dederis, sine ullo tuo periculo, sine infamia illud dederis, ut is absoluator, cuius ego causa laboro. Et ait idē, ut aliquis metus adiunctus sit ad gratiā, certos esse in cōsilio, quibus ostēdi tabellas uelit: id esse perfacile: nō enim singulos ferre sententias, sed uniuersos cōstituere: cera iā unicuique tabellam dari cera legitima, non illa infamiae ac nefaria. atque is non tam propter verrem laborat, quam quod eū minime res tota delectat. uidet enim, si a pueris nobilibus, quos adhuc elusit, si a quadruplatoribus, quos non sine causa cōtēpsit semper, ac pro nihilo putauit, accusandi uolūtas ad uiros fortes, spectatosq; homines trāsata sit, se in iudicijs dominari nō posse. huic ego homini iā ante denūcio si a me causam hanc uos agi uolueritis, rationem illi defendendi totam esse mutādam, Et ita tamen mutandam, ut meliore, Et honestiore condicione sit, quam qua ipse esse uult; ut imitetur homines eos, quos ipse uidit, apliſsimos, L. Crassum, Et M. Antoniū, qui nihil se arbitrabantur ad iudicia causasq; amicorū, prater fidē, et ingeniū, afferre oportere. nihil erit, quod me agente arbitretur iudicium sine magno multorū periculo posse corrumpi. ego in hoc iudicio mihi scilicet culorum causam receptam, populi R. susceptam esse arbitror: ut mihi nō unus homo improbus opprimendus sit, id quod Siciuli petiuerūt, sed omnino omnis improbitas, id quod populus R. iam diu flagitat, extinguenda, atque delenda sit. in quo ego quid eniti, aut quid efficere possim, malo in aliorum spe relinquere, quam in oratione mea ponere. Tu uero, Cacili, quid potes? quo tempore, aut qua in re non modo speciem ceteris aliquod dedisti, sed tunc tui pericu-

lum fecisti? in mentem tibi non uenit, quid negotij sit, causam publicam sustinere? uitam alterius totam explicare? atque eam non modo in animis iudicum, sed etiam in oculis, conspectuq; omnium exponere? sociorum salutem, commoda prouinciarum, uim legum, grauitatem iudiciorum defendere? cognosce ex me, quoniā hoc primum tempus discendi nactus es, quam multa esse oporteat in eo, qui alterum accuset: ex quibus si unum aliquo in te cognoueris, ego iā tibi ipse istuc, quod expetis, mea uoluntate concedam. primum integritatē, atque innocentiam singularem: nihil est enim, quod minus ferendum sit, quam rationem ab altero uitae reposcere eum, qui non possit suae reddere. hic ego de te plura non dicam: unum illud credo omnes animaduertere, te ad huc ab nullis, nisi a Siculis, potuisse cognosci: Siculos hoc dicere, cum eidem sint irati, cui tu te inimicum esse dicis, sese tamen, te aetore, ad iudicium non affuturos. quare negent, ex me non audies: hos patere id suspicari, quod necesse est. illi quidem, ut est hominum genus nimis acutum, & suspiciosum, non te ex Sicilia literas in Verrem deportare uelle arbitrantur, sed, cum iisdem literis illius praetura, & tua quaestura consignata sit, asportare te uelle ex Sicilia literas sospicantur. Deinde, accusatorem firmum, uerumq; esse oportet. eum ego si te putem cupere esse, facile intelligo esse non posse. nec ea dico, quae si dicam, tamen in firmare non possis: te, ante quam de Sicilia decesseris, in gratiam redisse cum Verre: Potamonem, scribam, & familiarem tuum, retentum esse a Verre in prouincia, cum tu decederes: M. Caecilium, fratrem tuum, letissimum, atque ornatissimum adolescentem, non modo non adesse, neque tecum tuas iniurias persequi, sed esse cum

DIVINATIO

Verre. cum illo familiarissime, atque amicissime uiuere : sunt hac, & alia in te falsi accusatoris signa permulta : quibus ego nunc non utor : hoc dico, te, si maxime cupias, tamē uerum accusatorem esse non posse. uideo enim permulta esse crimina, quorum tibi societas cum Verre eiusmodi est, ut ea in accusando attingere nō audeas. Queritur sicilia tota C. Verrem ab aratoribus, cum frumentum sibi in cellam imperauisset, & cum esset tritici, modius HS I I, pro frumento in modios singulos duodenos sestertios exegisse. magnum crimen, ingens pecunia, furtum impudens, iniuria non ferenda. ego hoc uno crimine illum condemnem, necesse est. tu, Cæcili, quid facies? uirum hoc tantum crimen prætermittes, an obijcies? si obijcies; id ne alteri crimini dabis, quod eodem tempore in eadem prouincia tu ipse fecisti? audebis ita accusare alterum, ut, quo minus tute condemnare, recusare non possis? si prætermittes; qualis erit ista tua accusatio? quæ domestici periculi me tu, certissimi & maximi criminis non modo suspicionem, uerum etiam mentionem ipsam pertimescat. Emptum est ex S. C. frumentum ab Siculis prætor Verre, pro quo frumento pecunia omnia soluta non est. graue est hoc crimen in Verrem, graue me agente, te accusante nullum. eras enim tu quaestor : pecuniam publicam tu tractabas : ex qua, etiam si cu peret prætor, tamen, ne qua deductio fieret, magna ex parte tua potestas erat. huius quoque igitur criminis, te accusante, mentio nulla fiet. silebitur toto iudicio de maximis, & notissimis illius furtis, & iniurijs. mihi crede, Cæcili, non potest in accusando, socios uere defendere is, qui cum reo criminū societate cōiunctus est. Mancipes a ciuitatibus pro frumento pecuniam exegerunt. quid? hoc Verre prætor factum est so-

nam? non, se
rum et hinc
et de hinc
in iudicio suo
dignus est
disposita sunt
qua ille, ut i
cum quaestor
ad me esse de
ligent, nob
etiam, sed
propter si
fecerit: cor
tione dicim
impedire
sint. Ac me
que tuam de
uissit, Ver
ri, cū sum
le quidem
eo reperire
dunt esse
nulla modo
consecudo,
exercitatio. i
ser. nam cum
atque eloque
hildico de m
naque si esse
de me opinio

lum? non, sed etiam quaestore Cæcilio. quid igitur? daturus es huic crimini, quod & potuisti prohibere ne fieret, & debuisti? an totum id relinques? ergo id omnino Verres in iudicio suo non audiet, quod cum faciebat, quemadmodum defensurus esset, non reperiebat. atque ego hæc, quæ in medio posita sunt, commemoro: sunt alia magis occulta furtiva; quæ ille, ut istius credo animos, atque impetus retardaret, cum quaestore suo benignissime communicavit. hæc tu scis ad me esse delata: quæ si uelim proferre, facile omnes intelligent, uobis inter uos non modo uoluntatem fuisse coniunctam, sed ne prædam quidem adhuc esse diuisam. Quæ propter si tibi indicium postulabas dari, quod tecum una fecerit: concedo, si id lege permittitur. sin autem de accusatione dicimus: concedas oportet ijs, qui nullo suo peccato impediuntur, quo minus alterius peccata demonstrare possint. Ac uide, quantum inter futurum sit inter meam, atque tuam accusationem. ego, etiam quæ tu sine Verre commisisti, Verri crimini daturus sum, quod te non prohibuerit, cum summam ipse haberet potestatem. tu contra, ne quæ ille quidem fecit, obijcies, ne quæ ex parte coniunctus cum eo reperire. Quid illa, Cæcilli? contemnenda ne tibi uidentur esse? sine quibus causæ sustineri, præsertim tanta, nulla modo potest. aliqua facultas agendi, aliqua dicendi consuetudo, aliqua in foro, iudicis, legibus aut ratio, aut exercitatio. intelligo, quam scopuloso, difficiliq; in loco uerser. nam cum omnis arrogantia odiosa est, tum illa ingenij, atque eloquentiæ multo molestissima. quamobrem nihil dico de meo ingenio; neque est, quod possim dicere; neque si esset, dicerem. aut enim id mihi satis est, quod est de me opinionis, quidquid est: aut, si id parum est, ego

DIVINATIO

malus id commemorando facere non possum. de te, Cæcili, tam mehercule hoc extra hanc contentionem certamenq; nostrum familiariter tecum loquar. tu ipse quemadmodum existimes uide etiam atque etiam: & tu te collige: & quis sis, & quid facere possis, considera. putas ne te posse de maximis, acerbissimisque rebus, cum causam sociorum, fortunisque provinciæ, ius populi R. gravitatem iudicii, legumque susceperis, tot res, tam graues, tam uarias, uoce, memoria, consilio, ingenio sustinere? putas ne te posse, quæ C. Verres in quaestura, quæ in legatione, quæ in prætura, quæ Romæ, quæ in Italia, quæ in Achaia, Asia, Pamphiliæque patrarit, ea quemadmodum locis, temporibusque diuisa sint, sic criminibus, & oratione distinguere? putas ne posse, id quod in eiusmodi reo maxime necessarium est, facere, ut, quæ ille libidinoſe, quæ nefariæ, quæ crudeliter fecerit, ea æque acerbæ, & indigna uideantur esse ijs, qui audient, atque illis uisa sunt, qui senserunt? magna sunt ea, quæ dico. mihi crede, noli hæc contemnere. dicenda, demonstranda, explicanda sunt, omnia: causa non solum exponenda, sed etiam grauius copioseque agenda est: perficiendum est, si quid agere, aut perficere uis, ut homines te non solum audiant, uerum etiam libenter, studioseque audiant. in quo si te multum natura adiunxerit; si optimis a pueritia disciplinis, atque artibus studuisses, & in his elaborasses; si literas græcas Athenis, non Lilybæi, latinas Romæ, non in Sicilia didicisses: tamen esset magnum, tantam causam, tam expectatam & diligentia consequi, & memoria complecti, & oratione exponere, & uoce, & uiribus sustinere. Fortasse dices: quid? ergo hæc in te sunt omnia? utinam quidem essent: ueruntamen ut esse possent, magno studio mihi a pueritia est elaboratum

quod sego h
nem esse qui
longe te ab
neumquid
gredis, que
ne omnes se
entis aut ne
qui omne te
in his studi
foremsem, p
proprios, e
ciato reo, p
sed etiam t
gitatione p
sus futuri
su allatura
fama cono
mea impro
meo, quia
fensiq; sunt
rerum dig
hil cogitas
tione; Tunc
lem, si fier
edicere potu
rum arbitrar
ipsum causam
nec illud ne
& addicend
cum modo d

quod si ego hæc propter magnitudinem rerum, ac difficul-
tatem assequi nō potui, qui in omni uita nihil aliud egi: quā
longe tu te ab his rebus abesse arbitrare, quas non modo an-
tea numquam cogitasti, sed ne nunc quidem, cum in eas in-
grederis, quæ, & quantæ sint, suspicari potes? ego. qui, si
cui omnes sciunt, in foro iudicijsq; ita uersor, ut eiusdem
ætatis aut nemo, aut pauci plures caussas defenderint, &
qui omne tempus, quod mihi ab amicorum negotijs datur,
in his studijs, laboribusq; consumam, quo paratior ad usum
forensem, promptiorq; esse possim; tamē, ita deos mihi uelim
propitios, ut, cum illius diei mihi uenit in mentem, quo die
citato reo, mihi dicendum sit, non solum commoueor animo,
sed etiam toto corpore perhorresco. iam nunc mente, & co-
gitatione prospicio, quæ tum studia hominum, qui concur-
sus futuri sint, quantam expectationem magnitudo iudicij
sit allatura, quantam auditorem multitudinem C. Verrus in-
famia concitatura, quantam denique audientiam orationi
meæ improbitas illius factura sit. quæ cum cogito, iā nunc
timeo, quinam pro offensione hominum, qui illi inimici, in-
fensi q; sunt, & expectatione omnium, & magnitudine
rerum dignum eloqui possim. tu horum nihil metuis, ni-
hil cogitas, nihil laboras: &, si quid ex uetere aliqua ora-
tione; Iouem ego Optimum Maximum, aut, Vel-
lem, si fieri potuisset, iudices; aut aliquid eiusmodi
edicere potueris; præclare te paratum in iudicium uentu-
rum arbitraris. ac, si nemo tibi responsurus esset, tamen
ipsam causam, ut ego arbitror, demonstrare non posses:
nunc illud ne quidem cogitas, tibi cum homine disertissimo,
& addicendum paratissimo futurum esse certamen? qui-
cum modo differendum, modo omni ratione pugnandum,

DIVINATIO

certandumq; sit. cuius ego ingenium ita laudo, ut non per-
 timescam; ita probo, ut me ab eo delectari facilius, quam
 decipi putem posse. numquam ille me opprimeret consilio,
 numquam ullo artificio peruerteret: numquam ingenio me
 suo labefactare, atque infirmare conabitur: noui omnes ho-
 minis petitiones, rationesq; dicendi: saepe in iisdem, saepe in
 contrariis causis uersati sumus. ita contra me ille dicet, quā-
 uis sit ingeniosus, ut non nullum etiam de suo genio iudi-
 cium fieri arbitretur. te uero, Cæcili, quemadmodum sit
 elusurus, quā omni ratione iactaturus, uidere iam ui-
 deor: quoties ille tibi potestatem optionemq; facturum sit, ut
 eligas utrum uelis; factum esse, nec ne; uerum esse, an fal-
 sum: utrum dixeris, id contra te futurum. qui tibi æstus,
 qui error, quæ tenebræ, dii immortales, erunt, homini mi-
 nime malo. quid, cum accusationis tuæ membra diuidere
 cœperit, & indigitis suis singulas causas constituere? quid
 cum unumquodque transigere, expere, absolueret? ipse pro-
 fecto metuere incipies, ne innocenti periculum facefferis.
 quid, cum commiserari, conqueri, & ex illius inuidia de-
 onerare aliquid, & in te trahere cœperit? commemorare
 quæstoris cum prætore necessitudinem constitutam? morem
 maiorum? sortis religionem? poteris ne eius orationis subi-
 re inuidiæ? uide modo, etiam atque etiam considera. mi-
 hi enim uidetur periculum fore, ne ille non modo uerbis te
 obruat, sed gestu ipso, ac motu corporis præstringat aciem
 ingenij tui, teq; ab institutis tuis, cogitationibusq; abdu-
 cat. atque huiusce rei iudicium iam continuo uideo futu-
 rum. si enim mihi hodie respondere ad hæc, quæ dico, po-
 tueris; si ab isto libro, quæ tibi magister ludi nescio quis ex
 alienis orationibus composuimus dedit, uerbo uno discesse-
 ris: pos-

ris: posse te & illi quoque iudicio non deesse, & causse ac
que officio tuo satis facere arbitrabo. sin mecum in hac pro
lusione nihil fueris, quem te in ipsa pugna eum acerrimo
aduersario fore putemus? Esto: ipse nihil est, nihil potest:
at uenit paratus cum subscriptoribus exercitatus, & diser
tis. est tamen hoc aliquid, tamen si non est satis. omnibus
enim rebus is, qui princeps in agendo est, ornatus, &
& paratissimus esse debet. uerum tamen L. Apuleium es
se uideo proximum subscriptorem, hominem non etate,
sed usu forensi atque exercitatione tironem. deinde, ut opi
nor, habet Allienum, hunc tamen a subfellijs: qui quid
in dicendo possit, numquam satis attendi: in clamando
quidem uideo eum esse bene robustum, atque exercitatum. in
hoc spes tue sunt omnes. hic, si tu eris actor constitutus,
totum iudicium sustinebit. ac ne is quidem tantum contem
det in dicendo, quantum potest; sed consulat laudi, &
existimationi tue, & ex eo, quod ipse potest in dicendo,
aliquantum remittet, ut tu tamen aliquid esse uideare. ut
in actoribus Græcis fieri uideamus; saepe illum, qui est se
cundarum, aut tertiarum partium, cum possit aliquanto cla
rius dicere, quam ipse primarum, multum summittere, ut
ille princeps quammaxime excellat: sic faciet Allienus: ti
bi seruiet: tibi lenocinabitur: minus aliquanto contendet,
quam potest, iam hoc considerate, cuiusmodi accusatores
in tanto iudicio simus habituri, cum & ipse Allienus ex ea
facultate, si quam habet, aliquantum detracturus sit,
& Cælius tum denique se aliquid futurum putet, si Al
lienus minus uehemens fuerit, & sibi primas in dicendo
partes concesserit. quartum quem sit habiturus, non ui
deo, nisi quem forte ex illo grege oratorum, qui subscriptio

DIVINATIO

nem sibi postularunt, cuiusque uos delationem dedissetis. ex quibus alienissimis hominibus ita paratus uenis, ut tibi hospes aliquis sit recipiendus. quibus ego non sum tantum honorem habiturus, ut ad ea, quae dixerint, certo loco, aut singularem unicuique respondeam. sic breuiter, quoniam non consulto, sed casu in eorum mentionem incidi, quasi prateriens satisfaciam uniuersis. tanta ne uobis inopia uideatur esse amicorum, ut mihi non ex his, quos mecum adduxerim, sed de populo subscriptor addatur? uobis autem tanta inopia reorum est, ut mihi causam praeipere conemini potius, quam aliquos a columna Menia uestri ordinis reos reperiat? Custodem, inquit, Tullio me apponite. quid? mihi quam multis custodibus opus erit, si te semel ad meas causas admisero? qui, non solum ne quid enuncies, sed etiam ne quid auferas, custodiendus sis. sed de isto custode toto sic uobis breuissime respondebo: namquam esse hos tales uiros commissuros, ut ad causam tantam, a me susceptam, mihi creditam, quisquam subscriptor, me inuito, aspirare possit: etenim fides mea custodem repudiat, diligentia speculatorem reformidat. Verum ut ad te, Caecili, redeam quam multum te deficiant, uides: quam multa sint in te, te querens nocens in accusatore suo cupiat esse, profecto iam intelligis. quid ad haec dici potest? non enim quaero, quid tu dicturus sis. uideo, mihi non te, sed hunc librum esse responsurum, quem monitor tuus hic tenet. qui si recte monere uolet, sua debet tibi, ut hinc discedas, neque mihi uerbum ullum respondeas. quid enim dices? an id, quod dictitas, iniuriam tibi fecisse uerum? arbitror: neque enim esset uerisimile, cum omnibus Siculis faceres iniurias, te illi unum eximium, cui consuleret, fuisse, sed

ceteri Siculi ultorem suarum iniuriarum inuenerunt: tu, dum tuas iniurias per te, id quod non potes, persequi conaris, id agis, ut ceterorum quoque iniuriæ sint impunitæ, atque inultæ. Et hoc te præterit, non id solum spectari solere, qui debeat, sed etiã illud, qui possit ulcisci; in quo utrumque sit, eum superiorem esse; in quo alterum, in eo, non quid is uelit, sed quid facere possit, quæri solere. Quod si ei potissimum censes permitti oportere accusandi potestatem, cui maximam C. Verres iniuriam fecerit: utrũ tandem censes hos iudices grauius ferre oportere, te ab illo esse læsum, an prouinciam Siciliam esse uexatam, ac perditam? opinor, concedis, multo hoc esse grauius, Et ab omnibus ferri grauius oportere. concede igitur, ut tibi anteponatur in accusando prouincia. nam prouincia accusat, cũ is agit causam, quem sibi illa defensorem sui iuris, ultorem iniuriarum, a florem totius causæ adoptauit. At eam tibi C. Verres fecit iniuriam, quæ ceterorum quoque animos posset alieno incommodo commouere. Minime. nam id quoque ad rem pertinere arbitror, qualis iniuria dicatur, quæ causa inimicitiarum proferatur. cognoscite ex me: nam iste eam profecto, nisi plane nihil sapit, numquam proferet. Agonis est quædam Lylibætana, liberta Veneris Erycinæ, quæ mulier ante hunc quæstorem copiosa plane, Et locuples fuit. ab hac præfectus Antonij quidam symphonicos seruos abducebat per iniuriam, quibus se in classe uti uelle dicebat. tum illa, ut mos in Sicilia. est omnium Venereorum, Et eorum, qui a Venere se liberauerunt, ut præfecto illi religionem Veneris nomenq; obijceret, dixit Et se, Et omnia sua Veneris esse. ut hoc quæstori Cæcilio, uiro optimo, Et homini æquissimo, nun

D I V I N A T I O

ciatum est; uocari ad se Agonidem iubet; iudicium dat statim, si pareret eam se, & sua Veneris esse dixisse. indicant recuperatores id, quod necesse erat. neque enim erat cuiquam dubium, quin illa dixisset. iste in possessionem bonorum mulieris mittit: ipsam Veneri in seruitutem adiudicat: deinde bona uendit: pecuniam redigit. ita, dum pauca mancipia Veneris nomine Agonis, ac religione retinere uult, fortunas omnes, libertatemque suam istius iniuria perdidit. Lilybaeum Verres uenit postea. rem cognoscit: factum improbat: cogit quaestorem suum pecuniam, quam ex Agonidis bonis rede-gisset, eam mulieri omnem adnumerare, & reddere. est adhuc, id quod uos omnes admirari uideo, non Verres, sed Q. Mucius. quid enim facere potuit elegatius ad hominum existimationem, & quius ad leuandam mulieris calamitatem, uehementius ad quaestoris libidinem coercendam? summe haec omnia mihi uidentur esse laudanda, sed repente e uestigio ex homine, tamquam aliquo Circaeo poculo, factus est Verres: redit ad se, atque ad mores suos: nam ex illa pecunia magnam partem ad se auertit: mulieri reddidit, quantum uisum est. Hic tu si laesum te a Verre esse dices, patiar, & concedam: si iniuriam tibi factam quereris, defendam, & negabo. Deinde, de iniuria, quae tibi facta sit, neminem nostrum grauiorem uindicem esse oportet, quam te ipsum, cui facta dicitur. si tu cum illo postea in gratiam redisti; si domi illius aliquoties fuisti; si ille apud te postea coenauit: utrum, te perfidiosum, an praenicatorē existimari mauis? uideo esse necesse alterutrum. sed ego tecum in eo non pugnabo, quo minus, utrum uelis, eligas. Quid, si ne iniuriae quidem, quae tibi ab illo facta sit, causa remanet? quid habes, quod possis dicere,

quamobrem non modo mihi, sed cuiquam antepondere? nō si forte illud, quod dicturum te esse audio: quastorem illius fuisse. quæ caussa grauis esset, si certares mecum, uter nostrum illi amicior esse deberet: in contentione suscipiendarum inimicitiarum ridiculum est putare, caussam necessitudinis ad inferendum periculum iustam uideri oportere. etenim si plurimas a tuo pratore iniurias acceperis; tamen, eas ferendo, maiorem laudem, quam ulciscendo merere: cū uero nullum illius in uita rectius factum sit, quā id, quod tu iniuriam appellas; hi statuunt, hanc causam, quam ne in alio quidem probarent, in te iustam ad necessitudinē uiolandam uideri? qui si summā iniuriam ab illo acceperis, tamen, quoniam quastor eius fuisti, non potes eum sine ulla uituperatione accusare. si uero nulla tibi facta est iniuria: sine scelere eū accusare non potes. quare, cū incertum sit de iniuria; quemquā esse horum putas, qui non malit te sine uituperatione, quam cum scelere discedere? At uide, quid differat inter meam opinionem, ac tuam. tu cum omnibus rebus inferior sis, hac una re te mihi anteferri putas oportere, quod quastor illius fueris ego, si superior ceteris rebus esses, te hāc unam ob causam accusatorem repudiari putare oportere. sic enim a maioribus nostris accepimus, pratorē quastori suo parentis loco esse oportere, nullam neque iustiore, neque grauiorem causam necessitudinis posse reperiri, quam coniunctionem sortis, quam provinciae, quā officij, quam publicā muneris societatem. quamobrem si iure eum possis accusare, tamen, cum is tibi parentis numero fuisset, id pie facere non posses. cum uero neque iniuriam acceperis, & pratori tuo periculum crees: fatearis, necesse est, te illi iniustū impiumque bellum inferre conari.

D I V I N A T I O

etenim ista quaestura ad eam rem ualet, ut elaborandum tibi in ratione reddenda sit, quamobrem, eum, cui quaestor fueris, accuses; non ut ob eam ipsam causam postulandum sit, ut tibi potissimum accusatio detur. neque fere umquam uenit in contentionem de accusando qui quaestor fuisset, quin repudiaretur. itaque neque L. Philoni in C. Seruilium nominis deferendi potestas est data, neque M. Aurelio Scauro in L. Flaccum, neque Cn. Pompeio in T. Albutium: quorum nemo propter indignitatem repudiatus est, sed ne libido uiolandae necessitudinis auctoritate iudicium comprobaretur. atque ille ita cum C. Iulio contendit, ut tu mecum. quaestor enim Albutij fuerat, ut tu Verris. Iulius hoc secum auctoritatis ad accusandum afferebat, quod, ut hoc tempore nos ab Siculis, sic tum ille ab Sardis rogatus ad causam accesserat semper haec causa plurimum ualuit: semper haec ratio accusandi fuit honestissima, pro socijs, pro salute provinciae, pro exterarum nationum commodis inimicitias suscipere, ad periculum accedere, operam studium, laborem interponere. etenim si probabilis est eorum causa, qui iniurias suas persequi uolunt, qua in re dolori suo, non reip. commodis seruiunt: quanto illa causa honestior, quae non solum probabilis uideri, sed etiam grata esse debet, nulla priuatim accepta iniuria, sociorum atque amicorum populi R. dolore atque iniurijs commoueri? nuper cum in P. Gabinium uir fortissimus et innocentissimus L. Piso delationem nominis postularet, et contra Q. Caecilius peteret, isque se ueteres inimicitias, iam diu susceptas, persequi diceret: cum auctoritas, et dignitas Pisonis ualebat plurimum tum illa erat causa iustissima, quod eum sibi Achaei patronum adoptarant. etenim cum lex ipsa de pecunijs repetundis sociorum, atque

amicorum populi R. causa comparata sit; iniquum est, non
 eū legis iudiciūq; aētorē idoneū maxime putari, quē aēto-
 rem causae suae socij, defensoremq; fortunarum suarū potis-
 simum esse uoluerūt. an quod ad commemorandū est hone-
 stius, id ad probandū non multo uideri debet aequius? utra
 gitur est splēdidiōr, utra illustrior commemoratio: Accusa-
 ui eū, cui quaestor fuerā, quicū me fors consuetudoq; maio-
 rum, quicū me deorum hominumq; iudiciū coniunxerat:
 an, Accusauī rogatu sociorum atque amicorum, delectus
 sum ab uniuerſa prouincia, qui eius iura fortunāsq; defen-
 derem? dubitare quisquam potest, quin honestus sit, eorum
 causa, apud quos quaestor fueris, quā eum, cuius quaestor
 fueris, accusare? Clarissimi uiri nostrae ciuitatis, temporibus
 optimis, hoc sibi amplissimum pulcherrimūq; ducebant, ab
 hospitibus clientibusq; suis, ab exteris nationib. quae in ami-
 citiam populi R. ditionemq; essent iniurias propulsare, eo-
 rumq; fortunas defendere. M. Catonem illum sapientem,
 clarissimum uirum, & prudentissimum, cum multis gra-
 ues inimicitias gēssisse accepimus propter Hispanorū, apud
 quos consul fuerat, iniurias. nuper Cn. Domitium scimus
 M. Silano diem dixisse propter unius hominis Egritomari,
 paterni amici, atque hostitis, iniurias. neque enim ma-
 gis animos hominum nocentium res umquam ulla com-
 mouit, quam haec maiorum consuetudo longo intervallo
 repertita, atque relata. Sociorum querimonia delata ad ho-
 minem non inertissimum: suscepta ab eo, qui uidebatur
 eorum fortunas fide, diligentiaq; sua posse defendere.
 hoc timent homines hoc laborant: hoc institui, atque adeo
 institutum referri, ac renouari moleste ferunt. putant fore,
 uui, si paulatim haec consuetudo serpere, ac prodire coe-
 pe-

DIVINATIO

rit, per homines honestissimos, virosq; fortissimos, non imperitos adolescentulos, aut illiusmodi quadruplatores, leges iudiciaq; administrantur. cuius consuetudinis, atque instituti patres maioresq; nostros non paenitebat, tum cum P. Lentulus, is, qui princeps senatus fuit, accusabat M. Aquiliū, subscriptore C. Rutilio Rufo; aut cum P. Africanus, homo uirtute, fortuna, gloria, rebus gestis amplissimus, postea quā bis consul, & censor fuerat, L. Cottam in iudiciū uocabat. iure tum florebat populi R. nomen: iure auctoritas huius imperij, ciuitatisq; maiestas grauis habebatur. nemo mirabatur in Africano illo, quod in me nunc, homine paruis opibus, ac facultatibus praedito, simulant sese mirari: cum moleste ferāt, Quid sibi iste uult? accusatorem ne se existimari, qui antea defendere consueuerat? nunc praesertim, ea iā aetate, cum aedilitatem petat. ego uero aetatis non modo meae, sed multo etiam superioris, & honoris amplissimi puto esse, & accusare improbos, & miseros calamitososq; defendere. & profecto aut hoc remedium est aegrotæ, ac prope desperatæ reip. iudicijsq; corruptis, ac contaminatis paucorum uitio, ac turpitudine, homines ad legum defensionē, iudiciorumq; auctoritatem quam honestissimos, & integerrimos, diligentissimosq; accedere: aut, sine hoc quidem prodesse poterit, profecto nulla umquam medicina his tot incommodis reperietur. nulla salus reip. maior est, quam eos, qui alterum accusant, non minus de laude, de honore, de fama sua, quam illos, qui accusantur, de capite, ac fortunis suis pertimescere. itaque semper ij diligentissime, laboriosissimeq; accusarunt, qui se ipsos in discrimen existimationis uenire arbitrati sunt. Quamobrem hoc statuere, iudices, debetis, Q. Cæciliū, de quo nulla umquam opinio

fuerit, multo
neque, ut
liqui impo
sam fere, no
rum. habet
cipissime fl
ornamentis
R. quos ut
reperire p
bet honore
nobis habem
uigilijsq; cu
ac diligent
populum R.
offensum,
collecta, fa
pter, iudici
lime posse
diligentia,
anteposuerit
populum R.
accusatione
placere arbit

fuerit, nullatq; in hoc ipso iudicio expectatio futura sit, qui neque, ut ante collectam famam conseruet, neque, ut reliqui temporis spem confirmet, laborat, non nimis hanc causam seuerè, non nimis accurate, non nimis diligenter acturum. habet enim nihil, quod in offensione deperdat, ut turpissime flagitiosissimeq; discedat: nihil de suis ueteribus ornamentis requiret. a nobis multos obsides habet populus R. quos ut incolumes conseruare, tuari, confirmare, ac recuperare possimus, omni ratione erit dimicandum. habet honorem, quem petimus: habet spem, quam propositam nobis habemus: habet existimationem multo sudore, labore, uigilijsq; collectā: ut, si in hac causa nostrum officium, ac diligentiam probauerimus, hæc, quæ dixi, retinere per populum R. incolumia, ac salua possimus: sin tantulum offensum, titubatumq; sit, ut ea, quæ singulatim ac diu collecta, sunt, uno tempore uniuersa perdamus. Quapropter, iudices, uestrum est, deligere quem existimetis facile posse magnitudinem causæ, ac iudicij sustinere fide, diligentia, consilio, auctoritate. uos, si mihi Q. Cæciliū anteposueritis? ego me dignitate superatum non arbitrabor; populus R. ne tam honestam, tam seueram, diligentemq; accusationem neque uobis placuisse, neque ordini uestro placere arbitretur, prouidete.

ACTIO. PRIM A

IN. C. VERREM

ORATIO V.

QUOD erat optandum maxime, iudices,
 & quod unum ad inuidiam uestri ordi-
 nis, infamiamq; iudiciorū sedandam ma-
 xime pertinebat, id non humano consilio,
 sed prope diuinitus datum, atq; oblatum
 uobis summo reip. tempore uidetur inueterauit enim iā opi-
 nio, pernicioſa reip. uobisq; periculosa, quæ non modo Ro-
 mæ, sed & apud exteras nationes omnium sermone percre-
 buit, his iudicijs, quæ nunc sint, pecuniosum hominem quā-
 uis sit nocens, neminem posse dānari. nunc in ipso discrimi-
 ne ordinis iudiciorumq; uestrorum, cum sint parati qui con-
 cionibus et legibus hanc inuidiam senatus inflammare conē-
 tur, reus in iudicium adductus est C. Verres, homo uitz, at-
 que factis, omnium iā opinione, damnatus, pecuniæ magni-
 tudine, sua spe, ac prædicatione absolutus. Hinc ego caus-
 sa, iudices, cum summa uoluntate, & exspectatione popu-
 li R. actor accessi; non ut augerem inuidiam ordinis; sed ut
 infamiae communi succurrerem. adduxi enim hominem, in
 quo reconciliare existimationem iudiciorum amissam, redi-
 re in gratiam cum populo R. satisfacere exteris nationibus
 possetis, depeculatorem ararij, uexatorem Asiæ, atque Pam-
 phyliae, prædonem iuris urbani, labem atque perniciem
 prouincia siciliæ. de quo si uos seuerè, religioseq; iudicaueritis:
 auctoritas ea, quæ in uobis remanere debet, hære-
 bit. sin istius ingentes diuitiæ iudiciorum religionem ue-

ritatemq; perfrugerint : ego hoc tamen assequar , ut iudicium potius reip. quam aut reus iudicibus , aut accusator reo defuisse uideatur . equidem , ut de me confitear , iudices , cum nulla mihi a C. Verre insidia terra mariq; facta sint , quas partim mea diligentia deuitarim , partim amicorum studio , officioq; repulerim ; numquam tamen neque tantum periculum mihi adire uisus sum , neque tantopere perimui , ut nūc in ipso iudicio . neque tantū me expectatio accusationis meae , concursusq; tantae multitudinis , quibus ego rebus uehementissime perturbor , commouet ; quantum istius insidia nefariae , quas uno tempore mihi , uobis , M'. Glabrioni pratori , socijs , exteris nationibus , ordini , nomini denique senatorio facere conatur . qui ita dictitat , ijs esse metuendum , qui , quod ipse solis satis esset , surripuissent ; se tantum rapuisse , ut id multis satis esse possit ; nihil esse tam sanctum , quod non uiolari , nihil tam munitum , quod non expugnari pecunia possit . quod si , quam audax est a conandum , tam esset obscurus in agendo : fortasse aliqua in re quando fefellerisset : uerum hoc adhuc percommode cadit , quod cum incredibili eius audacia singularis stultitia coniuncta est . nam ut apertus in corripiendis pecunijs fuit , sic in spe corrumpendi iudicij perspicua sua consilia , conatusq; omnibus fecit . semel ait se in uita perimuisse , tum , cum primum reus a me factus sit : quod , cum e provincia recens esset , inuidiaq; et infamia non recenti , sed uetere ac diuina flagaret , tum ad iudicium corrumpendum tempus alienum offenderet . itaque cum ego diem in Sicilia inquirendi perexiguam postulauissem , inuenit iste qui sibi in Achaia biduo breuiorem diem postularer : non ut diē

DIVINATIO

conficeret diligentia, & industria sua, quod ego meo labore, & uigilijs consecutus sum: etenim ille Achaicus inquisitor ne Brundisium quidem peruenit: ego Siciliam totam quinquaginta diebus sic obij, ut omnium populorum, priuatorumq; literas, iniuriasq; cognoscerem: ut perspicuum cui uis esse possit, hominem ab isto quasiu esse non qui reum suum adduceret, sed qui meum tempus obsideret. nunc homo audacissimus, atque amentissimus hoc cogitat: intelligit me ita paratum, atque instructum in iudicium uenire, ut non modo in auribus uestris, sed in oculis omnium sua furta, atque flagitia defixurus sim: uidet senatores multos esse testes audaciae suae: uidet multos equites R. frequentes praeterea ciues, atque socios, quibus ipse insignes iniurias fecerit: uidet etiam tot graues ab amicissimis ciuitatibus legationes cum publicis auctoritatibus, ac testimonij conuenisse. que cum ita sint; usque eo de omnibus bonis male existimat; usque eo senatoria iudicia perdita prefligataq; esse arbitrat: ut hoc palam dictitet, non sine causa se cupidum pecuniae fuisse, quoniam tantum in pecunia praesidium experiatur esse: sese, id quod difficillimum fuerit, tempus ipsum emisse iudicij sui, quo caetera facilius emere posset, ut, quoniam criminum uim subterfugere nullo modo poterat, procellam temporis deuitaret. quod si non modo in causa, uerum in aliquo honesto praesidio, aut in alicuius eloquentia aut gratia spem aliquam collocasset: profecto non haec omnia colligeret, atque aucuparetur; non usque eo despicere, contemneretq; ordinem senatorium, ut arbitratu eius diligeretur ex senatu qui reus fieret, qui, dum hic, quae opus essent, compararet, causam interea ante eum diceret: quibus ego rebus quid iste speret, & quo animu in

tendat facile perspicio: quamobrem uero se confidat aliquid
 perficere posse hoc prætor, & hoc consilio, intelligere non
 possum. unum illud intelligo, quod populus R. in reiectio
 ne iudicium iudicauit; ea spe istum fuisse præditum, ut om
 nem rationem salutis in pecunia poneret; hoc erepro præsi
 dio, ut nullam sibi rem adiumento fore arbitraretur. etenim
 quod est ingenium tantum, quæ tanta facultas dicendi, &
 copia, quæ istius uitam tot uitij; flagitijsq; conuictam, iam
 pridem omnium uoluntate, iudicioq; damnatum, aliqua ex
 parte possit defendere? cuius ut adolescentiæ maculas, igno
 miniasq; præteream, quæstura, primus gradus honoris,
 quid aliud habet in se, nisi Cn. Carbonem spoliatum a quæ
 store suo pecunia publica? nudatum, & proditum consu
 lem? desertum exercitum? relictam prouinciam? sortis ne
 cessitudinem, religionemq; uiolatam? cuius legatio exitium
 fuit Asia totius, & Pamphylia. quibus in prouincijs mul
 tas domos, plurimas urbes, omnia fana depeculatus est;
 cum in Cn. Dolabellam scelus suum illud pristinum reno
 uauit, & instaurauit quæstorium; cum eum, cui legatus,
 & pro quæstore fuisset, & in inuidiam suis maleficijs ad
 duxit, & in ipsis periculis non solum deseruit, sed etiam
 oppugnavit, ac prodidit. cuius prætura urbana ædium sa
 crarum fuit, publicorumq; operum depopulatio: simul in
 iure dicendo, bonorum possessionumq; contra omnium
 instituta addictio, & condonatio. iam uero omnium uitio
 rum suorum plurima, & maxima constituit monumenta,
 & indicia in prouincia Sicilia: quam iste per triennium ita
 uexauit, ac perdidit, ut ea restitui in antiquum statum,
 nullo modo possit, uix autem per multos annos, innocen
 tesq; prætores aliqua ex parte recreari aliquando posse uideat

ACTIO. PRIMA

tur . hoc prætor Siculi neque suas leges, neque nostra S. C.
neque communia iura tenuerunt. tantum quisque habet in
Sicilia, quantum hominis auarissimæ, & libidinossimæ
aut imprudentiam subier fugit, aut satietati superfuit. nulla
res per triennium, nisi ad nutum istius, iudicata est: nulla
res cuiusquam tam patrita, atque auita fuit, quæ non ab
imperio istius, abiudicaretur. innumerabiles pecuniæ ex
aratorum bonis nouo nefarioq; instituto coactæ: socij fidelis
simi in hostium numero existimati: ciues Romani seruilem
in modum cruciati, & necati: homines nocentissimi pro
pter pecuniam iudicio liberati, onestissimi, atque integer
rimi, absentes rei facti, indicta causâ damnati, & eiecti:
portus munitissimi, maxima tutissimæq; urbes piratis, præ
donibusq; patefactæ: nauæ, militesq; Siculorum, socij no
stri, atque amici fame necati: classes optimæ, atque opor
tunissimæ cum magna ignominia populi R. amisse, &
perditæ. idem iste prætor monumenta antiquissima partim
regum locupletissimorum, quæ illi ornamento urbibus es
se uoluerunt, partim etiam nostrorum imperatorum,
quæ uictores ciuitatibus Siculis aut dederunt, aut reddide
runt, spoliavit, nudauitq; omnia. neque hoc solum in sta
tuis publicis, ornamentisq; fecit: sed etiam delubra omnia,
sanctissimis religionibus consecrata, de peculatus: est deum
denique nullum Siculis, qui ei paullo magis affabre, atque
antiquo artificio factus uideretur, reliquit. In stupris ue
ro, & flagitijs nefarias eius libidines commemorare, pудо
re deterreor: simul illorum calamitatem commemorando
augere nolo, quibus liberos, coniugesq; suas integras ab
istius petulantia conseruare non licitum est. At enim hæc
ita commissæ sunt ab isto, ut non cognita sint ab omnibus.

Homine
rit, qui
ut m
ate, qu
enim
rent, cog
nem reco
u per diu
cuius elo
are cuius
confidere
fime: prop
rogantium
biles sunt
præsidio
netur. qu
tur, breu
ad eo co
redijt, red
mansit in
iudices re
quod & in
reijciendis
uicere; ren
bebas: lib
nibus erat
des uideba
elacti, atq
molo popu
tur. ita an

Hominem esse arbitror neminem, qui nomen istius audie-
 rit, quin facta quoque eius nefaria commemorare possit:
 ut mihi magis timendum sit, ne nulla crimina pratermit-
 tere, quam ne qua in istum fingere existimer. neque
 enim mihi uidetur hæc multitudo, quæ ad audiendum con-
 uenit, cognoscere ex me causam uoluisse, sed ea, quæscit,
 mecum recognoscere. quæ cum ita sint: iste, homo amens,
 ac perditus, alia mecum ratione pugnat: non id agit, ut ali-
 cuius eloquentiam mihi opponat: non gratia, non auctori-
 tate cuiusquam, non potentia nititur: simulat, his se rebus
 confidere. sed uideo, quid agat: neque enim agit occultis-
 sime: proponit inanio mihi nobilitatis, hoc est hominum ar-
 rogantium, nomina: qui non tam me impediunt, quod no-
 biles sunt; quam adiuuant, quod noti sunt: simulat se eorum
 præsidio confidere, cum interea aliud quiddam iamdiu machi-
 netur. quam spem nunc habeat in manibus, & quid molia-
 tur, breuiter iam iudices, exponam: sed prius, ut ab initio res
 ad eo constituta sit, quæso cognoscite. Ut primum e provincia
 redijt, redemptio est huius iudicij facta grandi pecunia. ea
 mansit in cōdicionē atque pacto usque ad eum finem, dum
 iudices reiecti sunt. postea quam reiectio iudicum facta est:
 quod & in sortitione, istius spem fortuna populi R. & in
 reijciendis iudicibus mea diligentia istorum impudentiam
 uicerat; renunciata est tota conductio. præclare se res ha-
 bebat: libelli nominum uestrorum, consilijq; huius in ma-
 nibus erant omnium: nulla nota, nullus color, nullæ sor-
 des uidebantur his sententijs allini posse: cum iste repente ex
 alacri, atque læto sic erat humilis, atque demissus, ut non
 modo populo R. sed etiam sibi ipse condemnatus uideretur.
 ecce autem repente, his diebus paucis, comitijs con-

DIVINATIO

sularibus factus, eadem illa uetera consilia pecunia maiore
repetuntur, ea edemq; uestrae famae fortunisque omnium in
sidia per eosdem homines comparantur. quae res primo, iu
dices, perinui nobis argumento, iudicioq; patefacta est:
post aperto suspicionis introitu ad omnia intima istorum co
silia sine ullo errore peruenimus. nam ut Hortensius, con
sul designatus, domum reducebatur e campo, cum maxi
ma frequentia, a multitudine; fit obuiam casu ei multitu
dini C. Curio. quem ego hominem honoris potius, quam
conculmeliae causa nominatum uolo. etenim ea dicam, quae
ille si commemorari nolisset, non tanto in conuentu, tam
aperte, palamq; dixisset: quae tamen a me pedetentim, cau
teq; dicentur, ut amicitiae nostrae, et dignitatis illius habi
ta ratio esse intelligatur. Videt ad ipsum fornicem Fabia
num in turba Verrem: appellat hominem, et ei uoce ma
xima uictoriam gratulatur: ipsi Hortensio, qui consul erat
factus, propinquis necessariisque eius, qui tum aderant, uer
bum nullum facit: cum hoc consistit, hunc amplexatur,
hunc iubet sine cura esse. renuncio, inquit, tibi, te hodie
nis comitijs esse absolutum. quod cum tam multi homines
honestissimi audissent, statim ad me defertur, immo ue
ro, ut quisque me uiderat, narrabat. alijs illud indignum
alijs ridiculum uidebatur, ridiculum ijs, qui istius caus
sam in testium fide, in criminum ratione, in iudicum po
testate, non in comitijs consularibus positam arbitraban
tur: indignum ijs, qui altius perspiciebant, et hanc gra
tulationem ad iudicium corrumpendum spectare arbitra
bantur. etenim sic ratiocinabantur, sic honestissimi homi
nes inter se, et mecum loquebantur, aperte iam et per
spicue nulla esse iudicia: qui reus pridie iam ipse se condem
natum

demnatum putabat, is, postea quam defensor eius consul
 est factus, absolvitur. Quid igitur? quod tota Sicilia, quod
 omnes Siculi, omnes negotiatores, omnes publicæ priuæ
 æq; literæ Romæ sunt, nihil ne id ualebit? nihil, inuito
 consule designato. Quid iudices? non crimina, non testes,
 non existimationem populi R. sequentur? non: omnia in
 unius potestate, ac moderatione uertentur. Vere loquar,
 iudices, uehementer me hæc res commouebat, optimos enim
 quisque ita loquebatur: iste quidem tibi eripietur, sed nos
 non tenebimus iudicia diutius. etenim quis poterit, Verre
 absoluto, de transferendis iudicijs recusare? erat omnibus
 molestum: neque eos tam istius perditæ subita lætitia, quam
 hominis ampliissimi noua gratulatio commouebat. Cupie-
 bam dissimulare, me id moleste ferre: cupiebam animi do-
 lorem uultu tegere, & taciturnitate calare. ecce autem il-
 lis ipsis diebus, cum prætores designati sortirentur, & M.
 Metello obligisset, ut is de pecunijs repetundis quæreretur,
 nunciatur mihi, tantam isti gratulationem esse factam,
 ut is quoque domum mitteret, qui uxori suæ nunciarent.
 sane ne hæc quidem res mihi placebat: neque tamen, quid
 tantopere in hac sorte metuendum mihi esset, intellige-
 bam: unum illud ex hominibus certus, ex quibus omnia
 comperi, reperiēbam, fiscos complures cum pecunia Si-
 cilienſi a quodam senatore ad equitem R. esse translato: ex
 his quasi X fiscos ad senatorem illum relictos esse comitio-
 rum meorum nomine: diuisores omnium tribuum noctu
 ad istum uocatos. ex quibus quidam, qui se omnia mea
 causſa debere arbitrabatur, eadem illa nocte ad me uenit:
 demonstrat, qua iste oratione usus esset: commemorasse
 istum, quam liberaliter eos tractasset, & iam antea,

K

ACTIO. PRIMA

eum ipse praturam petisses, & proximis consularibus, præ-
 torijsq; comitijs: deinde esse pollicitum quantum uellens
 pecuniæ, si me adilitate deiecissent: hic alios negasse aude-
 re; alios respondisse, non putare perfici posse: inuentum
 tamen esse fortem amicum, ex eadem familia, Q. Verrem
 Romilla, ex optima diuisorum disciplina, patris istius di-
 scipulū, atque amicū, qui, HS quingentis millibus depositis,
 id se perfecturum polliceretur: & fuisse tamen nonnullos
 qui se una facturos esse dicerent: quæ cum ita essent: sane
 beneuolo animo me, ut magnopere cauerem, præmone-
 bat. Solicitabar rebus maximis uno, atque eo perexiguo
 tempore. urgebant comitia: his ipsis oppugnabar grandi
 pecunia. instabat iudicium: ei quoque negotio fisci Si-
 cilienses minabantur. agere, quæ ad iudicium pertine-
 bant, libere, comitiarum metu deterrebar: petitioni toto
 animo seruire, propter iudicium non licebat. minari deni-
 que diuisoribus, ratio non erat, propterea quod eos intelli-
 gere uidebam, me hoc iudicio districtum, atque obligatū
 futurum. atque hoc ipso tempore Siculis denunciatum esse
 audio, primum ab Hortensio, domum ad illum ut uenirent:
 Siculo sane in eo liberos fuisse; qui, quamobrem accerse-
 rentur, cum intelligerent, non uenissent. interea comitia
 nostra, quorum iste se, ut ceterorum hoc anno comitio-
 rum, dominum esse arbitrabatur, haberi cœpta sunt. cur-
 sare iste, homo potens, cum filio blando, & gratiofo cir-
 cum tribus: paternos amicos, hoc est diuisores, appellare
 omnes, & conuenire. quod cū esset intellectū, & animad-
 uersū, fecit animo libētissimo populus R. ut, cuius diuitiæ
 me de fide deducere non potuissent, ne eiusdem pecunijs de
 honore deicerer. postea quam illa petitionis magna cura lē

berant
 filius
 dier, hoc
 que opus
 prætorum
 M. Metell
 no salum
 attendere
 modi, ut
 me in cito
 reip. exij
 tium, qu
 signatus
 Metellus
 consulem
 obtinere
 Verri ne
 Quid est
 est, restes
 Elos, non
 man. &
 mine vni
 diuissim
 erdu, &
 rā, uerū
 te non futo
 filium iact
 illius ualut
 nem in que
 poli exij

beratus sum, animo cœpi multo magis uacuo, ac soluto nã
 hil aliud, nisi de iudicio, agere, & cogitare. reperio, in
 dices, hæc ab istis consilia imita, & constituta, ut, quacun-
 que opus esset ratiõe, res ita duceretur, ut apud M. Metellũ
 prætorem cussa diceretur: in eo esse hæc comoda, primũ
 M. Metellum amicißimum, deinde Hortensium consulem,
 nõ solum, sed etiam Q. Metellum: qui quam isti sit amicus,
 attendite: dedit enim prærogatiuam suæ uoluntatis eius-
 modi, ut isti pro prærogatiuã iam reddidisse uideatur. An
 me taciturnum tantis de rebus existimauißis? & in tanto
 reip. existimationisq; meæ periculo cuiquã consulturũ po-
 tius, quã officio, & dignitati meæ? Accersit alter consul de
 signatus Siculos ueniunt non nulli, propterea quod L.
 Metellus esset prætor in Sicilia: cum ijs ita loquitur, se
 consulem esse, fratrem suum alterum Siciliam provinciã
 obtinere, alterum esse quæsiturum de pecunijs repetundis:
 Verri ne noceri possit, multis rationibus esse prouisum.
 Quid est, quæso, Metelle iudicium corrumpere, si hoc non
 est, testes, præsertim Siculos, timidos homines, & affli-
 ctos, non solum auctoritate detertere, sed etiam consulari
 metu, & duorum prætorum potestate? quid faceres pro ho-
 mine innocente, & propinquo, cum propter hominem per-
 ditissimum, atque alienißimum de officio. ac dignitate de-
 cedis, & committis, ut, quod ille dictitat, alicui, qui te igno-
 rat, uerũ esse uideatur? nam hoc Verrem dicere aiebant:
 te non fato, ut ceteros ex uestra familia, sed opera sua con-
 sulem factum. Duo igitur consules, & quæsitores erunt ex
 illius uoluntate. non solum effugiemus, inquit, homi-
 nem in querẽdo nimium diligetẽ, nimium seruientem po-
 puli existimationi, M. Glabrimonem: accedet nobis etiã il-

ACTIO. PRIMA

lud: iudex est M. Casonius collega nostri accusatoris, homo in rebus iudicandis spectatus, & cognitus: quem minime expediat esse in eo consilio, quod conemur aliqua ratione corrumpere: propterea quod iam antea, cum iudex in Iuniano consilio fuisset, turpissimum illud facinus non solum graviter tulit, sed etiam in medium protulit. hunc iudicem ex kal. Ian. non habebimus. Q. Mallius, & Q. Cornificius, duos severissimos, atque integerrimos iudices, quod tribunus plebis erunt, iudices non habebimus. P. Sulpicius, iudex eritis, & integer, magistratum in ea necesse est nonis Dec. M. Crepereius, ex acerrima illa equestri familia, & disciplina; L. Cassius, ex familia tum ad ceteras res, tum ad iudicandum severissima; Cn. Tremellius, homo summa religione, & diligentia; tres hi, homines veteres, tribuni militares sunt designati, ex Cal. Ian. non iudicabunt. subfortiemur etiam in M. Metelli locum; quoniam is huic ipsi questionis praefuturus est. ita secundum Cal. Ian. & praetore, & prope toto consilio commutato, magnas accusatoris minas, magnamque iudicis expectationem ad nostrum arbitrium, libidinemque eludemus. Nona sunt hodie Sextiles: hora nona convenire coepistis. hunc diem iam ne numerant quidem. decem dies sunt ante ludos votivos, quos Cn. Pompeius factururus est. hi ludi dies quindecim auferent, deinde continuo Romani consequentur: ita prope XL diebus interpositis, tum denique se ad ea, quae a nobis dicta erunt, responsuros esse arbitrantur: deinde se ducturos & dicendo, & excusando facile ad ludos victoriae: cum his plebeios esse coniunctos, secundum quos aut nulli, aut pauci dies ad agendum futuri sunt: ita, defessa, ac refrigerata accusatione, rem integram ad M. Metellum praetorem esse venturam. quem

ego hominem, si eius fidei diffusus essem, iudicem non recte
 misissem. nunc tamen eo animo sum, ut eo iudice, quam
 pretore, hanc rem transigi malim, & iurato suam, quam
 iniurato aliorum tabellas committere. Nunc ego, iudices, ita
 vos consulo, quid mihi faciendum putetis. id enim consilij
 mihi profecto taciti dabitur, quod egomet mihi necessario ca-
 piendum intelligo. si utar ad dicendum meo legitimo tem-
 pore: mei laboris, industriæ, diligentiaq; capiam fructum,
 & ex accusatione perficiam, ut nemo umquam post homi-
 num memoriam paratior, vigilantior, compositior ad iu-
 dicium uenisse uideatur. sed in hac laude industria mea,
 reus ne elabatur, summum periculum est. quid est igitur,
 quod fieri possit? non obscurum, opinor, neque abscondi-
 tum. fructum istum laudis, qui ex perpetua oratione per-
 cipi potuit, in alia tempora reseruemus: nunc hominem ta-
 bulis, testibus, priuatis, publicisq; literis, auctoritatibusq;
 accusemus. Res omnis mihi tecum erit, Hortensi. dicam
 aperte. si te mecum dicendo, ac diluendis criminibus in
 hac causâ contendere putarem: ego quoque in accusando,
 atque in explicandis criminibus operam consumerem.
 nunc, quoniam pugnare contra me instituisti non tam
 ex tua natura, quam ex istius tempore, & causâ, ma-
 litiose: necesse est istiusmodi rationi aliquo consilio obiste-
 re. tua ratio est, ut secundum binos ludos mihi responde-
 re incipias? mea, ut ante primos ludos comperendinem. ita
 fiet, ut tua ista ratio existimetur astuta, meum hoc consi-
 lium necessarium. uerum illud, quod institueram dice-
 re, mihi rem tecum esse, huiusmodi est. Ego cum hanc
 causam Siculorum rogatu recepissem, idq; mihi amplius,
 & præclarum existimassem, eos uelle meæ fidei, diligen-

K ii

ACTIO. PRIMA

diligentiæq; periculum facere, qui innocentia, abstinentiæq; fecissent: tum, suscepto negotio, maius mihi quiddam proposui, in quo meam in rem p. uoluntatem populus R. perspicere posset. nam illud mihi nequaquam dignum industria, conatuq; meo uidebatur, istum a me in iudiciū, iā omniū iudicio condemnatū, uotari, nisi ista tua intolerabilis potētia, & ea cupiditas, qua p hosce ānos in quibusdā iudicijs usus es, etiā in istius hominis desperati causa interponeretur. nunc uero, quoniā hac te omnis dominatio, regnumq; iudiciorum tantopere delectat; & sunt homines, quos libidinis, infamiæq; suæ neque pudeat, neque tædeat; qui quasi de industria in odium offensionemq; populi R. irruere uideantur: hoc me profiteor suscepisse, magnum fortasse onus, & mihi periculosum, uerumtamen dignum in quo omnes nervos ætatis, industriaq; meæ contenderem. quoniam totus ordo, paucorum improbitate, & audacia, premitur, & urgetur infamia iudiciorum: profiteor, huic generi hominum me inimicum, accusatorē, odiosū, asidū, acerbum aduersarium. hoc mihi sumo hoc mihi depono, quod agā in magistratu, quod agam ex loco, ex quo me populus R. ex kal. Ian. secum agere de rep. ac de hominibus improbis uoluit. hoc munus ædilitatis meæ populo R. amplissimum, pulcherrimumq; pollicor. moneo, prædico, ante denuncio: qui aut deponere, aut accipere, aut recipere, aut polliceri, aut sequestres, aut interpretes corrumpendi iudicij solent esse, quiq; ad hanc rem aut potentiam, aut impudentiam suam professi sunt, abstineant in hoc iudicio manus, animosq; ab hoc scelere nefario. erit tum consul Hortensius cū summo imperio, & potestate: ego autē ædilis, hoc est paullo amplius, quā priuatus, tamē hac huius-

modi res est, quam me acturum esse polliceor, ita populo
 R. grata, atque iucunda, ut ipse cōsul in hac caussa prae
 me minus etiam, si fieri possit, quam priuatus esse uidea
 tur. omnia non modo commemorabuntur, sed etiam, ex
 positis certis rebus, agētur, quae intradecē annos, postea quā
 iudicia ad senatū trāsata sunt, in rebus iudicandis nefarie
 flagitioseq; facta sunt. cognoscat ex me populus R. quid sit,
 quamobrem, cum equester ordo iudicaret, annos prope
 quinquaginta continuos nullo iudice equite R. iudicante
 ne tenuissima quidem suspicio acceptae pecuniae ob rē iudi
 dicandam cōstituta sit: quid sit, quod, iudicijs ad senatoriū
 ordinē translatis, sublataq; populi R. in unumquemque
 nostrū potestate, Q. Calidius damnatus dixerit, minoris
 tricies praetoriū hominem honeste non posse damnari: quid
 sit, quod, P. Septimio senatore damnato, Q. Hortensio prae
 tore, de pecunijs repetundis, lus aestimata sit eo nomine, quod
 ille ob rem iudicandam pecuniam accepisset: quod in C.
 Herennio, quod in C. Popilio senatoribus, qui ambo pe
 culatus damnati sunt, quod in M. Atilio, qui de maiesta
 te damnatus est, hoc planum factum est, eos pecuniam ob
 rem iudicandā accepisse: quod inuenti sunt senatores, qui,
 C. Verre praetore urbano sortiente, exirent in eum reum,
 quem incognita caussa condemnarent: quod inuentus est
 senator, qui cum iudex esset, in eodem iudicio ab reo pecu
 nia acciperet, quam iudicibus diuideret, et ab accusato
 re, ut reum damnalet. Iam uero quo modo illam labem
 ignominiam, calamitatemq; totius ordinis conquerar?
 hoc factum esse in hac ciuitate, cum senatorius ordo iu
 dicaret, ut discoloribus signis, iuratorum hominum sen
 tentia notarentur. Haec omnia me diligenter, seueriq;

ACTIO. PRIMA

acturum esse polliceor. quo me tandem animo fore putatis, si quid in hoc ipso iudicio intellexero simili aliqua ratione esse uiolatum, atque commissum? cum praesertim planum facere multis testibus possim, C. Verrem in Sicilia, multis audientibus, saepe dixisse, se habere hominem potentem, cuius fiducia provinciam spoliaret; neque sibi soli pecuniam quaerere, sed ita triennium illud praeturae Siciliensis distributum habere, ut secum praclare agi diceret, si unius anni quaestum in rem suam conuerteret, alterum patronis, et defensoribus suis eraderet, tertium illum uberrimum quaestuosissimumque annum totum iudiciis reseruaret. ex quo mihi uenit in mentem illud dicere, quod apud M'. Clabionem nuper cum in reiiciendis iudiciis commemorassem, intellexi uehementer populum R. commoueri; me arbitrari fore, uti nationes externae legatos ad populum R. mitterent, ut lex de pecunijs repetundis iudiciumque tolleretur. si enim iudicia nulla sint, tantum unumquemque ablaturum putant, quantum sibi ac liberis suis satis esse arbitretur: nunc, quod eiusmodi iudicia sint, tantum unumquemque auferre, quam eum sibi patronis, aduocatis, praetoribus, iudicibus satis futurum sit: hoc profecto infinitum esse: se auarissimi hominis cupiditati satisfacere posse, nocentissimae uictoriae non posse. o commemoranda iudicia, praclarumque existimationem nostri ordinis, cum socij populi R. iudicia de pecunijs repetundis fieri nolunt, quae a maioribus nostris sociorum causa comparata sunt. An iste umquam de se bonam spem habuisset, nisi de uobis malam opinionem animo imbibisset? quo maiore etiam, si fieri potest, apud uos odio esse debet, quam est apud populum R. cum in auaritia, scelere, perjurio uos sui similes esse arbitretur, cui loco, per deos im-

mortales, iudices consulite, ac provide. monito, spradi-
coq; id, quod intelligo, tempus opportunissimum vobis hoc
diuinitus datum esse, ut odio, inuidia, infamia, turpitu-
dine totum ordinem liberetis. nulla in iudicijs seueritas,
nulla religio, nulla denique iam existimantur esse iudicia.
itaque a populo R. contemnitur, despiciuntur: graui, diu-
turnaq; iam flagramus infamia. neque enim ullam aliam
ob causam populus R. tribuniciam potestatem tanto stu-
dio requisivit: quam cum poscebat, uerbo illam poscere ui-
debatur, re uera iudicia poscebat. neque hoc Q. Catulum,
hominem sapientissimum, atque amplissimum, fugit: qui,
Cn. Pompeio, uiro fortissimo, & clarissimo, de tribuni-
cia potestate referente, cum esset sententiam rogatus, hoc
initio est, summa cum auctoritate, usus: patres conscri-
ptos iudicia male & flagitiose tueri: quod si in rebus iudi-
candis populi R. existimationi satisfacere uoluissent, non tam
topere homines fuisse tribuniciam potestatem desideratu-
ros. ipse denique Cn. Pompeius, cum primum concionem
ad urbem consul designatus habuit, ubi, id quod maxi-
me expectari uidebatur, ostendit se tribuniciam potesta-
tem restitutum; factus est in eo strepitus, & grata con-
cionis admurmuratio. idem in eadem concione cum dixis-
set, popularas, uexatasq; esse prouincias, iudicia autem
turpia, & flagitiosa fieri, ei rei se providere, ac consu-
lere uelle: tum uero non strepitu, sed maximo clamore
suam populus R. significauit uoluntatem. nunc autem ho-
mines in speculis sunt: obseruant, quemadmodum se unus
quisque uestrum gerat in retinenda religione, conseruan-
disq; legibus: uident, adhuc post legem tribuniciam unum
senatorem uel tenuissimum esse damnatum, quod tamen si

ACTIO. PRIMA

non reprehendunt, tamen magnopere, quod laudent, non habent: nulla est enim laus, ibi esse integrum, ubi nemo est, qui aut possit, aut conetur corrumpere. hoc est iudicium in quo uos de reo, populus R. de uobis iudicabit. in hoc homine statuetur, possit ne, senatoribus indicantibus, homo nocentissimus, pecuniosissimusq; damnari. deinde est huiusmodi reus, in quo homine nihil sit, præter summa peccata; maximamq; pecuniã: ut, si liberatus sit nulla alia suspicio, nisi ea, quæ turpissima est, residere possit. non gratia, non cognatione, non alijs recte factis, non denique aliquo mediocri uitio tot tantaq; eius uitia subleuata esse existimabuntur. postremo ego causam sic agam, iudices, eiusmodi res, ita notas, ita testatas, ita magnas, ita manifestas proferam; ut nemo a uobis, ut istum absoluat, per gratiam conetur contendere. habeo autem certam uiam, atque rationem, qua omnes illorum conatus inuestigare, & consequi possim. ita res a me ageatur, ut in eorum consilijs omnibus non modo aures hominum, sed etiam oculi populi R. interesse uideantur. uos aliquot iam per annos conceptam huic ordini turpitudinem, atque infamiam delere, ac tollere potestis. constat inter omnes, post hæc constituta iudicia, quibus nunc utimur, nullum hoc splendore, atque hac dignitate consilium fuisse. hic si quid erit offensum; omnes homines nō iam ex eodem ordine alios magis idoneos, quod fieri non potest, sed alium omnino ordinem ad res iudicandas querendum arbitrabuntur. Quia propter primum ab dijs immortalibus, quod sperare mihi uideor, hoc idem, iudices, peto, ut in hoc iudicio nemo improbus præter eum, qui iam pridem inuentus est, reperiatur. deinde, si plures improbi fuerint, hoc uobis, hoc

populo R.
quoniam
sequenda
ritus, in
dicus seuer
tunc sap
res proxi
seueritati
seuerus,
laude, &
quid da
factibi p
pulus R.
risimū
ritates,
dies nocte
tissimum
brimis p
dum hom
ad profici
comparat
de uera,
pulus R. in
consilio, no
momenti ad
tis. mihi cer
et nobis, co
pus adduci
consilium na
asserent.

populo R. iudices confirmo, uitam mehercule mihi prius,
 quam uim perseverantiamq; ad illorum improbitatem per
 sequendam, defuturam. Verum quod ego laboribus, pe-
 riculis, inimicitijsq; meis tum, cum admissum erit, de-
 decus seuerē me persecuturum esse polliceor; id ne accidat,
 tu tua sapientia, auctoritate, diligentia, M'. Glabrio, po-
 tes providere. suscipe causam iudiciorum: suscipe causam
 seueritatis, integritatis, fidei, religionis: suscipe causam
 senatus, ut is hoc iudicio probatus cum populo R. & in
 laude, & in gratia esse possit. cogita, qui sis, quo loco sis,
 quid dare populo R. quid reddere maioribus tuis debeas.
 fac tibi paternae legis Aciliae ueniat in mentem: qua lege po-
 pulus R. de pecunijs repetundis, optimis iudicijs, seue-
 rissimisq; iudicibus usus est. circumstant te summa aucto-
 ritates, quae te obliuisci laudis domestica non sinant, quae te
 dies noctesq; commoneant, fortissimum tibi patrem, sapien-
 tissimum auum, grauissimum socerum fuisse. quare si Gla-
 brionis patris uim, & acrimoniam ceperis ad resisten-
 dum hominibus audacissimis; si aui Scauole prudentiam
 ad prospiciendas insidias, quae tuae, atque horum fama
 comparantur; si soceri Scauri constantiam, ut ne quis te
 de uera, & certa possit sententia dimouere: intelliget po-
 pulus R. integerrimo, atque honestissimo pretore, delectoq;
 consilio, nocenti reo magnitudinem pecuniae plus habuisse
 momenti ad suspicionem criminis, quam ad rationem salu-
 tis. mihi certum est non committere, ut in hac causa pra-
 eor nobis, consiliumq; mutetur. non patiar rem in id tem-
 pus adduci, ut Siculi, quos adhuc serui designatorum
 consulum non mouerunt, cum eos nouo exemplo uniuersos
 arcesserent, eos tum lictores consulum uocent, ut homines

ACTIO. PRIMA

miseri, antea socij, atque amici populi R. nunc serui, ac supplices, non modo ius suum fortunasq; omnes eorum impetio amittant, uerum etiam deplorandi iuris sui potestatem non habeant: non sinam profecto, causa a me perorata, XL diebus interpositis, tum nobis denique respondeant, cum accusatio nostra in obliuionem diuturnitate adducta sit. non committam, ut tum res iudicetur, cum hac frequentia totius Italiae Roma discesserit, quae conuenit uno tempore undique, comitiorum, ludorum, censendiq; causa. huius iudicij & laudis fructum, & offensionis periculum, uestrum; laborem, sollicitudinemque, nostram, scientiam quid agatur, memoriamq; quid a quoque dictum sit, omnium puto esse oportere, faciam hoc non nouum, sed ab ijs, qui nunc principes nostrae ciuitatis sunt, ante factum, ut testibus utar statim. illud a me nouum, iudices, cognoscetis; quod ita testes constituam, ut crimen totum explicem: ubi id interrogando, argumentis, atque oratione firmauero, tum testes ad crimen accommodem, ut nihil inter illam usitatam accusationem, atque hanc nouam intersit, nisi quod in illa tunc, cum omnia dicta sunt, testes dantur, hic in singulas, res dabuntur, ut illis quoque eadem interrogandi facultas, argumentandi, dicendiq; sit. si quis erit, qui perpetuam orationem, accusationemq; desideret; altera actione audiet. nunc id, quod facimus, ea ratione facimus, ut malitia illorum consilio nostro occurramus, necessario fieri intelligat. hac primae actionis erit accusatio. Dicimus C. Verrem cum multa libidinoſe, multa crudeliter in ciues R. atque in socios, multa in deos, hominesq; nefarie fecerit, tum praeterea quadringenties sestertium ex Sicilia contra leges abstulisse. hoc testibus,

hoc tabula
m faciem
stro commo
longa nubi

ACT

N

que fam
rat, ac d
quemque
fore ante
testibus
R. ostend
ut ad audi
praeſto est,
qui fecit,
freticet,
exim quae
fero, me lab
ros. nam
deſter; m

hoc tabulis, priuatis publicisq; auctoritabus ita nobis pla-
nū faciemus, ut hoc statuatur, etiam si spatiū ad dicendū no-
stro commodo, uacuosq; dies habuissēmus, tamen oratione
longa nihil opus fuisse. Dixi.

ACTIONIS. II. IN. VERREM

L I B. I.

O R A T I O VI.

N E M I N E M uestrum ignorare arbitror,
iudices, hunc per hosce dies sermonem uul-
gi, atque hanc opinionem populi R. fuis-
se, C. Verrem altera actione responsurum
non fuisse; neque ad iudicium affuturum.

quæ fama non iccirco solum emanarat, quod iste certe statue-
rat, ac deliberauerat, non adesse; uerum etiam, quod nemo
quemquam tam audacem, tam amentem, tam impudentem
fore arbitrabatur, qui, tam nefarijs criminibus, tam multis
testibus euictus, ora iudicum aspicere, aut os suum populo
R. ostendere auderet. est idem Verres, qui fuit semper,
ut ad audiendum proiectus, sic paratus ad audiendum:
præsto est, respondet, defenditur: ne hoc quidem sibi reli-
qui fecit, ut in rebus turpissimis, cum manifesto teneatur,
si reticeat, & absit; tamen impudentiæ suæ pudentem
exitum quassisse uideatur. patior, iudices, & non moleste
fero, me laboris mei, uos uirtutis uestræ fructum esse latus-
ros. nam si iste id fecisset, quod primo statuerat, ut non
adesset; minus aliquanto, quam mihi opus esset cogno-

A C T I O N I S. II.

sceretur, quid ego in hac accusatione comparanda, con-
 stituendaq; elaborassem: uestra uero laus tenuis plane, de-
 que obscura, iudices, esset: neque enim hoc a uobis populus
 R. expectat, neque eo potest esse contentus, si condemnatus
 sit is, qui adesse noluerit, & si fortes fueritis in eo, quem
 nemo sit ausus defendere. immo uero adsit, respondeat,
 summis opibus, summo studio potentissimorum hominum
 defendatur: certet mea diligentia cum illorum omnium cu-
 piditate, uestra integritas cum istius pecunia, testium con-
 stantia cum illius patronorum minis, atque potentia. tum
 denum illa uicta uidebuntur, cum in contentionem certa-
 menq; uenerint. absens si iste esset damnatus, non tam ipse
 sibi consuluisse, quam inuidisse uestrae laudi uideretur, ne-
 que enim salus ulla maior reip. hoc tempore reperiri potest,
 quam populum R. intelligere, diligenter reiectis ab accusa-
 tore iudicibus, socios, leges, remp. senatorio consilio maxi-
 me posse defendi: neque tanta fortunis omnium pernicie
 potest accidere, quam opinione populi R. rationem uerita-
 tis, integritatis, fidei, religionis ab hoc ordine abiudicari.
 itaque mihi uideor, iudices, magnam, & maxime agram,
 & prope depositam reip. pariem suscepisse, neque in eo ma-
 gis mea, quam uestra laudi existimationiq; seruisse. acces-
 si enim ad inuidiam iudiciorum leuandam, uituperatio-
 nemq; tollendam; ut cum hac res pro uoluntate populi R.
 esset iudicata, aliqua ex parte mea diligentia constituta au-
 thoritas iudiciorum uideretur: postremo, ut esset hoc iudi-
 catum, ut finis aliquando iudiciariae contouersiae constituere-
 tur. etenim sine dubio, iudices, in hac causa ea res in di-
 serimen adducitur. reus est enim homo nocentissimus: qui
 si condemnatur, desinent homines dicere, his iudicijs pe-

cuniam plurimū posse; sin absoluitur, desinemus non de iudicijs transferendis recusare. tametsi de absolutione istius neque ipse iam sperat, nec populus R. metuit, de impudentia singulari, quod adest, quod respondet, sunt qui mirentur: mihi, pro cetera eius audacia, atque amentia, ne hoc quidem mirandum uidetur: multa enim & in deos, & in homines impie nefarieq; commisit. quorum scelerum pœnis agitur, & a mente consilioq; deducitur. agunt eum præcipuem pœnæ ciuium R. quos partim securi percussit, partim in uinculis necauit, partim implorantes iura libertatis & ciuitatis in crucem sustulit. rapiunt eum ad supplicium dii patrij, quod iste inuentus est, qui e complexu parentum abreptos filios ad necem duceret, & parentes prætium pro sepultura liberum posceret. religiones uero, cærimoniaq; omnium sacrorum, fanorumque, uiolatæ simulacraq; deorum, quæ non modo ex suis templis ablata sunt, sed etiam iacent in tenebris ab isto reclusa, atque abdita, consistere eius animum sine furore atque amentio non sinunt neque iste mihi uidetur se ad damnationem offerre solum, neque hoc auaritiæ supplicio communi, qui tot sceleribus se obstrinxerit, contentus esse: singularem quandam pœnam istius immanis, atque importuna natura desiderat. non id solum quæritur, ut, isto damnato, bona restituantur ijs, quibus erepta sunt: sed & religiones deorum immortalium expianda, & ciuium R. cruciatus, multarumq; innocentium sanguis istius supplicio luendus est. non enim furem, sed ereptorem; non adulterum. sed expugnatores pudicitiae; non sacrilegum, sed hostem sacrorum religionumq; non sicarium, sed crudelissimum carnificem ciuium, sociorumq; in uestrum iudicium adduximus: ut ego

A C T I O N I S II.

hunc unam eiusmodi reum post hominum memoriam fuisse arbitrer, cui damnari expediret. nam quis hoc non intelligit, istum absolutum dijs hominibusq; inuitis, tamen ex manibus populi R. eripi nullo modo posse? quis hoc non perspicit, praelare nobiscum actum iri, si populus R. istius unius supplicio contentus erit? ac non sic statuerit, non istum maius in sese scelus concepisse, cum fana spoliarit, cum tot homines innocentes necarit, cum ciues R. morte, cruciatu, cruce affecerit, cum prædonum duces accepta pecunia dimiserit; quam eos, si qui istum, tot, tantis, tam nefarii sceleribus coopertum, iurati sententia sua liberarent? non est, non est in hoc homine cuiquam peccandi locus, iudices: non is est reus, non id tempus, non id consilium; (metuo, ne quid arrogantius apud tales uiros uidear dicere) ne actor quidem est is, cui reus tam nocens, tam perditus, tam uictus aut occulte surripi, aut impune eripi possit. huius ego iudicibus non probabo, C. Verrem contra leges pecunias cepisse? sustinebunt tales uiri, se tot senatoribus, tot equitibus R. tot ciuitatibus, tot hominibus honestissimis ex tam illustri prouincia, tot populorum, priuatorumq; literis non credidisse? tantæ populi R. uoluntati restituisse? sustineant. reperiemus, si istum uiuum ad aliud iudicium perducere potuerimus, quibus probemus, istum in quæstura pecuniâ publicam, Cn. Carboni consuli datam, aueruisse: quibus persuadeamus, istum alieno nomine a quæstoribus urbanis, quod priore actione didicisti, pecuniam abstulisse. erunt, qui et in eo quoque audaciam eius reprehendant, quod aliquot nominibus de capite, quantum commodum fuerit, frumenti decumani detraxerit. erunt etiam fortasse, iudices, qui illum eius peculatum uel acerrime uindicandum putent,

purent, quod iste M. Marcelli, & P. Africani monumen-
ta, quæ nomine illorum, re uera populi R. & erant, &
habebantur, ex fanis religiosissimis, ex urbibus sociorum,
atque amicorum non dubitauerit auferre, emerferit ex pe-
culatus etiam iudicio: meditetur de ducibus hostium, quos
accepta pecunia liberauit: uideat. quid de illis respondeat,
quos in eorum locum subditos domi suæ reſeruauit. quæ-
rat, non solum quemadmodum nostro crimini, uerum
etiam quo pacto suæ confessioni possit mederi meminerit,
se priore actione clamore populi R. infecto, atque inimi-
co excitatum, confessum esse, duces a se prædonum securi
nō esse percussos: se iā tum esse ueritum, ne sibi crimini dare-
tur, eos ab se pecunia liberatus. fateatur id, quod negari non
potest, se priuatum hominem prædonum duces uiuos, atque
incolumes domi suæ, postea quam Romam redierit, usque
dum per me licuerit tenuisse. hoc in illo maiestatis iudicio
si licuisse sibi ostenderit, ego oportuisse concedam. ex hoc
quoque euaserit: proficiscar eo, quo me iam pridem uocat
populus R. de iure enim libertatis, & ciuitatis suum pu-
tat esse iudiciū, & recte putat. confringat iste sane ui suæ
consilia senatoria; quæstiones omnium perrumpat; euolet
ex uestra seueritate: mihi credite, arctioribus apud po-
pulum R. laqueis tenebitur. credet ijs equitibus R. pop. R.
qui ad uos antea producti testes, ipsis inspectantib. ab isto ci-
uē R. qui cognitores homines honestos daret, sublatū esse in
crucem dixerunt. credent omnes V & XXX tribus homi-
ni grauiſſimo, atque ornatissimo M. Annio, qui se præ-
sente ciuem R. securi percussum esse dixit. audietur a
populo R. uir primarius, eques R. L. Fluius, qui suum
familiarem Herennium negotiatorem ex Africa, cum eum

ACTIONIS. II.

Syraculis amplius centum ciues R. cognoscerent, lacry-
mantesq; defenderent pro testimonio dixit, securi esse per-
cussum. probabit fidem, & auctoritatem, & religionē
suam L. Suetius, homo omnibus ornamentis præditus,
qui iuratus apud uos dixit, multos ciues R. in Latunijs
istius imperio crudelissime per uim morte esse multatos.
Hanc ego causam cum agam beneficio populi R. de loco
superiore, non uereor, ne aut istum uis ulla ex populi R.
suffragijs eripere, aut a me ullum munus adilitatis am-
plius, aut gratius populo R. esse possit. Quapropter
omnes in hoc iudicio contentur omnia: nihil est iam, quod
in hac causa peccare, iudices, quisquam, nisi uestro per-
iculo, possit. mea quidem ratio cū in præteritis est rebus co-
gnita, tu in reliquis explorata, atque prouisa est. ego meum
studium in remp. iam illo tempore ostendi, cum longo in-
teruallo ueterem consuetudinem retuli, & rogatu socio-
rum, atque amicorum populi R. meorum autem necessa-
riorum, nomen hominis audacissimi detuli. quod meum
factum lætissimi uiri, atque ornatissimi, quo in numero
& nobis complures fuere, ita probarunt, ut ei, qui istius
quæstor fuisset, & ab isto læsus inimicitias iustas persequere-
tur, non modo deferendi nominis, sed ne subscribendi qui-
dem, cum id postularet, facerent potestatem. In Siciliam
sum inquirendi causa profectus. quo in negotio indu-
striam meam celeritas reditionis, diligentia multitudo litera-
rum, & testium declarauit: pudorem uero, ac religio-
nem, quod, cum uenissem senator ad socios populi R. quæ-
stor in ea prouincia fuisset, ad hospites meos, ac ne-
cessarios causæ communis defensor diuertere potius, quam
ad eos, qui a me auxilium petuissent. nemini meus aduen-

tu labor
fuit. uim
ta debet
quis ite
aque isti
semodi
magna
probab
qui qu
mines
unum
quis de
ciendo
nullos
in ipse
ita rei
nume
lum fu
qui ca
nuire
simos
esse, n
tenie
onus me
nois, se
tam, qu
ta largi
pecunia
apud se
die pri

tus labori, aut sumptui neque publice, neque priuatim
 fuit. uim in inquirendo tantum habui, quantam mihi
 lex dabat, non quantam habere poteram istorum studio,
 quos iste uexarat. Romam ut ex Sicilia redij, cum iste,
 atque istius amici, homines lauti, et urbani, sermones huius
 scemodi dissipassent, quo animos testium retardarent, me
 magna pecunia a uera accusatione esse deductum: tamen si
 probabatur nemini, quod & ex Sicilia testes erant ij,
 qui quaestorem me in provincia cognouerant, & hinc ho-
 mines maxime illustres, qui ut ipsi noti sunt, sic nostrum
 unumquemque optime norunt; tamen usque eo timui, ne
 quis de mea fide, atque integritate dubitaret, donec ad rei-
 ciendos iudices uenimus. sciebam, in reiiciendis iudicibus non
 nullos memoria nostra pactionis suspensionem non uita-
 sse, cum in ipsa accusatioe eorum industria, ac diligentia probaretur.
 ita reieci iudices, ut hoc constet, post hunc statum reip. quo
 nunc utimur, simili splendore, & dignitate consilium nul-
 lum fuisse. quam iste laudem communem ait sibi esse mecum:
 qui cum P. Galbam iudicem reiecisset, M. Lucretium reit-
 nuit: et, cum eius patronus ex eo quaereret, cur suos familiaris-
 simos, Sex, Peduceum, Q. Considium, Q. Iunium reijci passus
 esset, respondit, quod eos in iudicando nimium sui turis, sen-
 tentiaque cognosceret. itaque, iudicibus reiectis, sperabam, iam
 onus meum uobiscum esse commune: putabam, non solum
 notis, sed etiam ignotis probatam meam fidem esse, & diligen-
 tiam. quod me non sefellit. nam comitijs meis, cum iste infini-
 ta largitione contra me uteretur, populus R. iudicauit, istius
 pecuniam, quae apud me contra fidem meam nihil potuisset,
 apud se contra honorem meum nihil posse debere. quo quidem
 die primum iudices citati in hunc reum consedistis, quis iam

L ij

ACTIONIS. II.

inimicus huic ordini fuit, quis tam nouarum rerum, iudiciorum, iudicumq; cupidus, qui non conspectu, confectusq; uestro commoueretur? cum in eo uestra mihi dignitas fructum diligentiae referret, id sum assecutus, ut una hora, qua coepi dicere, reo audaci, pecunioso, profuso, perditio spem iudicii corrumpendi preciderem: ut primo die testium tanto numero citato populus R. iudicaret, ipso absoluto remp. stare non posse: ut alter dies amicis istius, & defensoribus non modo spem uictoriae, sed etiam uoluntatem defensionis auferret: ut tertius dies sic hominem prosterneret, ut, morbo simulato, non quid responderet, sed quemadmodum non responderet, deliberaret. deinde reliquis diebus, his criminibus, his testibus, & urbanis, & provincialibus, sic obrutus, atque oppressus est, ut, his ludorum diebus interpositis nemo istum comperedinatum, sed codemnatum iudicaret. Qua propter ego, quod ad me attinet iudices, uici. non enim spolia C. Verris, sed existimationem populi R. concupivi. meum fuit, cum causa accedere ad accusandum: quae causa fuit iustior, quam a tam illustri provincia defensor rem constitui, & deligi? reip. consulere: quipiam reip. honestius, quam in tanta inuidia iudiciorum adducere hominum, cuius damnatione totus ordo cum populo R. & in laude, & in gratia possit esse? ostendere, ac persuadere, hominem nocentem adductum esse: quis est in populo R. qui hoc non ex priorae actione abstulerit. omnium ante damnatorum scelera, furti, flagitia, si in unum locum conferantur, uix cum huius parua parte aequari, conferriq; posse? Vos, quod ad uestram famam, existimationem, salutemq; communem pertinet, iudices, prospicite, atque consulite splendor uester facit, ut peccare sine summo reip. detrimento, ac periculo non

positis. non enim potest sperare populus R. esse alios in se-
 natu, qui recte possint iudicare, uos si non potueritis. ne-
 cesse est, cum de toto ordine desperari, aliud genus homi-
 nū, atque aliā rationē iudiciorū requirat. hoc si uobis ideo
 lenius uidetur, quod putatis onus esse graue, & incommo-
 dū, iudicare: intelligere debetis, primū interesse, utrum id
 onus uosmet ipsi reieceritis, nō, quod probare populo R. fidē
 uestrā, & religionem non potueritis, eo uobis iudicandi po-
 testas erepta sit. deinde etiam illud cogitate, quanto peri-
 culo uenturi simus ad eos iudices, quos propter odiū uestri
 populus R. de uobis uoluerit iudicare. uerū uobis dicā id,
 quod intellexi iudices. homines scitote esse quosdam, quos
 tantum odium uestri ordinis teneat, ut hoc palam iam dicti
 tent, se istū, quem sciant esse hominem improbiſsimū; hoc
 uno nomine absolui uelle, ut ab senatu iudicia per ignomiā
 turpitudinemq; auferantur. Hæc me, iudices, pluribus
 uerbis uobiscū agere coegit non timor meus de uestra fide,
 sed spes illorum noua: quæ cum Verrem a porta subito ad
 iudiciū retraxisset: nonnulli suspicati sunt, non sine caus-
 sa illius consilium tam repente esse mutatū. nunc ne nouo
 querimoniæ genere uti possit Hortensius, & ea dicere, op-
 primi reū, de quo nihil dicat accusator; nihil esse tam peri-
 culosum fortunis innocentium, quam tacere aduersarios;
 & ne aliter, quam ego uelim, meum laudet ingeniū, cum
 dicat, me, si multa dixissem, subleuaturum fuisse eum, quē
 contra dicerem; quia non dixerim, perdidisse: morem illi
 geram: utar oratione perpetua; non quoniā hoc sit necesse;
 uerum ut experiar, utrum ille ferat molestius, me tunc ta-
 cuisse, an nunc dicere. Hic tu fortasse eris diligens, ne quā
 ego horam de meis legitimis horis remittam: nisi omni tem-

ACTIONIS. II.

pore, quod mihi lege concessum est, abusus ero, quere-
re, deum atque hominum fidem implorabis, circumueni-
ri C. Verrem, quod accusator nolit tam diu, quam diu
liceat, dicere. quod mihi lex mea causa dedit, eo mihi non
uti non licebit: nam accusandi mihi tempus mea causa da-
tum est, ut possem oratione mea crimina causamq; expli-
care. hoc si non utor, non tibi iniuriam facio, sed de meo iu-
re aliquid, & commodo detraho. Causam enim, inquit,
cognosci oportet. Ea re quidem, quod aliter condemna-
ri reus, quamvis sit nocens, non potest. id igitur tu mole-
ste tulisti, a me aliquid factum esse, quo minus iste condem-
nari posset: nam, causa cognita, possunt multi absolui: in-
cognita quidem, condemnari nemo potest. adimo enim com-
perendinatum; quod habet lex in se molestissimum; bis ut
causa dicatur. quod aut mea causa potius est constitutum,
quam tua; aut nihilo tua potius, quam mea. nam si, bis di-
cere, est commodum: certe utriusque commune est. sin eū,
qui posterius dixit, opus est redargui: accusatoris causa,
ut bis ageretur, constitutum est. Verum, ut opinor, Clau-
cia primus tulit, ut comperendinaretur reus. antea uel
iudicari primo poterat, uel amplius, pronunciari. utram
igitur putas legem molliorem? opinor, illam ueterem;
qua uel cito absolui, uel tarde condemnari licebat. ego ti-
bi illam Aciliam legem restituo: qua lege multi semel accu-
sati, semel dicta causa, semel auditis testibus condemnati
sunt, nequaquam tā manifestis, neque tantis criminibus,
quantis tu conuinceris. puta te non hac tam atroci, sed illa
lege mitissima causam dicere. accusabo: respondebis. te-
stibus editis, ita mittam in consilium, ut, etiam si lex am-
pliandi faciat potestatem, tamen isti turpe sibi existiment,

non primo iudicare. Verum, si causam cognosci opus est, parum ne cognita est? dissimulamus, Hortensi: quod saepe in dicendo experti sumus. quis nos magnopere attendit umquam, in hoc quidem genere causarum, ubi aliquid ereptum, aut ablatum a quopiam dicitur? nonne aut in tabulis, aut in testibus omnis expectatio iudicum est? dixi prima a Etione, me planum esse facturum, C. Verrem HS quadringentis contra legem abstulisse. quid hoc planius egissem, si ita narraſsem. Dio quidam fuit Halesinus: qui, cum eius filio, pratore Sacerdote, hereditas a propinquo permagna uenisset, nihil habuit neque negotij, neque conerouersiae. Verres, simul ac tetigit prouinciam, statim Messana litteras dedit, Dionem euocauit, calumniatores ex sinu suo apposuit, qui illam hereditatem Veneri Erycinæ commissam esse dicerent. hac de re ostendit se ipsum cogniturum. possum deinceps totam rem explicare, deinde ad extremum id, quod accedit, dicere; Dionem HS decies centena millia numerasse, ut causam certissimam obtineret; praetera greges equarum eius istum abigendos curaſse; argenti uestusque stragula quod fuerit, curaſse auferendum. hac neque cum ego dicerem, neque cum tu negares, magni momenti nostra esset oratio. quo tempore igitur aures iudex erigeret, animumque attenderet? cum Dio ipse prodiret; cum ceteri, qui tum in Sicilia negotijs Dionis interfuiſſent, cum per eos ipsos dies, per quos causam Dio diceret, reperiretur, pecunias sumpsisse mutuas, nomina sua exegisse, praedia uendidiſſe; cum tabulae uirorum benorum proferrentur; cum, qui pecuniā Dioni dederunt, dicerent se iam tum audiſſe, eo nummos sumi, ut Verri darentur, cum amici, hospites, patroi Dionis, homines honestissimi,

ACTIONIS. II.

hæc eadem se audisse dicerent. opinor, cum hæc fierent; tum uos audiretis, sicut audistis, tum caussa agi uideretur. sic a me sunt acta omnia priore actione, ut in criminibus omnibus nullum esset, in quo quisquam uestrum perpetuam accusationem requirat. nego esse quidquam a testibus dictum, quod aut uestrum cuiquam esset obscurum, aut cuiusquam oratoris eloquentiam quæreret. etenim sic me ipsum egisse memoria tenetis, ut in testibus interrogandis omnia crimina proponerem, & explicarem; ut, cum rem totam in medio proposuissem, tum denique testem interrogarem. ita que non modo uos, quibus est iudicandum, nostra crimina tenetis: sed etiam populus Rom. totam accusationem causamque cognouit. Tamen si ita de meo facto loquor, quasi ego illud mea uoluntate potius quam uestra iniuria adductus fecerim. interposuistis accusatorem, qui, cum ego mihi C & X dies solos in Siciliam postulassem, C & VII sibi in Achaiam postulare: menses mihi tres cum eripuissetis, ad agendum maxime appositos; reliquum omne tempus huius anni me uerbis remissurum putastis: ut, cum horis nostris nos essemus usi, tu, binis ludis interpositis, quadragesimo post die responderes; ita deinde ita tempus duceretur, ut me a M. Glabrione prætore & a magna parte horum iudicum ad prætorem alium, iudicesque alios ueniremus. hæc si ego non uidissem; si me non omnes noti ignoti que monuissent, id agi, id cogitari, in eo laborari, ut res in illud tempus reuiceretur: credo, si meis horis in accusando uti uoluissim, uerrer, ut mihi crimina non sup peterent, ne oratio deesset, ne uox uiresque deficerent, ne, quem nemo prima actione defendere ausus esset, eum ego bis accusare non possem. ego meum consilium tum iudicibus, tum

populo R.
iuria, ap
qua fluita
redimerat
post kal. I
uissim uir
mihi ad d
omnem et
num illa
num pr
cuiusq;
qualis f
produxe
turpia o
uerum
fo, date
de istius
quod f
acceffe
Etiam
rum, p
qua re
lucetur
me hanc
Papirio
hanc die
cia a f
fata am
& pre
dem erit

populo R. probavi . nemo est, qui alia ratione istorum iniuriæ, atque impudentiæ potuisse obsisti arbitretur . etenim qua stultitia fuisset, si, quam diem, qui istum eripiendum redemerunt, in cautione uiderunt, cum ita cauerent, si post kal. Ian. in consilium iretur; in eam diem ego, cum potuisset uitare, incidisset? nunc mihi temporis eius, quod mihi ad dicendum datur, quoniam in animo est causam omnem exponere, habenda ratio est diligenter . itaque primum illum actum istius uitæ turpissimum, & flagitiosissimum prætēmittam: nihil a me de pueritiæ suæ flagitijs, peccatisq; audiet: nihil ex illa impura adolescentia sui: quæ qualis fuerit, aut meministis, aut ex isto, quem sui simillimū produxit, recognoscere potestis . omnia prætēibo; quæ mihi turpia dictu uidebuntur; neque solum, quid istum audire, uerum etiam quid me deceat dicere, considerabo . uos, quæso, date hoc, & concedite pudori meo, ut aliquam partem de istius impudentia reticere possim . omne illud tempus, quod fuit ante quam iste ad magistratus, remq; publicam accessit, habeat per me solutum, ac liberum . sileatur de nocturnis eius bacchationibus, ac uigilijs: lenonum, aleatorum, perductorum nulla mentio fiat: damna, dedecora, quæ res patris eius, ætas ipsius pertulit, prætēantur: lucretur indicia ueteris infamiæ: patiaturs uita reliqua me hanc tantam iacturam criminum facere. Quæstor Cn. Papirio consul fuisti abhinc annos XIV . ex ea die ad hanc diem quæ fecisti, in iudicium uoco . hora nulla uacua a furto, a scelere, crudelitate, flagitio reperietur . hi sunt anni consumpti in quæstura, & legatione Asiaticæ, & prætura urbana, & prætura Siciliensi . quare hæc eadem erit quadripartita distributio totius accusationis meæ .

ACTIONIS. II.

Quæstor ex S. C. provinciam sortitus es: obtigisse tibi consularis: ut cum consule Cn. Carbone esses, eamq; provinciam obtineres. erat tum dissensio civium: de qua nihil sum dicturus, quid sentire debueris: unum hoc dico, in eiusmodi tempore ac sorte statuere te debuisse, utrum malles sentire, atque defendere. Carbo graviter ferebat, sibi quæstorem obtigisse hominem singulari luxuria, atque inertia; uerumtamen ornabat eum beneficijs, officijsq; omnibus. ne diutius teneam, pecunia attributa numerata est: profectus est quæstor in provinciam: uenit in Galliam expectatus ad exercitum consularem cum pecunia: simul ac primum ei occasio uisa est, (cognoscite hominis principium magistratum gerendorum, & reip. administrandæ) auersa pecunia publica quæstor consulem, exercitum, provinciamq; deseruit. uideo, quid egerim: erigit se: sperat sibi auram posse aliquam afflari in hoc crimine uoluntatis, assensionisq; eorum, quibus Cn. Carbonis mortui nomen odio sit: quibus illam relictionem, prodicionemq; consulis sui gratam sperat fore. quasi uero id cupiditate defendæ nobilitatis, aut studio partium fecerit, ac non apertissime consulem, exercitum, provinciamq; compilarit, & propter impudentissimum furtum aufugerit. est enim obscurum, aut eiusmodi factum eius, ut possit aliquis suspicari, C. Verrem, quod ferre novos homines non potuerit, ad nobilitatem, hoc est ad suos, transisse, nihil fecisse propter pecuniam. uideamus, rationes quemadmodum retulerit: iam se ipse ostendet, quam obrem Cn. Carbonem reliquerit: iam se ipse indicabit. primum breuitatem cognoscite. ACCEPI, inquit, VICIES. DVCENTA. TRIGINTA QVINGVE. MILLIA. QVADRINGENTOS XVII.

NUMMO
LEGAT
PRAETOR
CINTA.
GENTOS
MINI.
dones refer
aut quisq
impudent
numm
HS sexce
quibus
bie reliqu
eta sunt
neque in
minum
pressum
nunc sen
sum teste
nuo. P. I
STOR
RELA
dones refer
honor, &
line inanis
prodicio con
improbus, &
alijs: ubi qu
rem frum
commisit.

NUMMOS. DEDI. STIPENDIO. FRUMENTO.
 LEGATIS. PRO. QVAESTORI. COHORTI.
 PRAETORIAE. HS MILLE. SEXCENTA. TRI
 CINTA. QVINQVE. MILLIA. QVADRIN
 GENTOS. XVII. NUMMOS. RELIQVI. ARI
 MINI. HS. SEXCENTA. MILLIA. hoc est ra
 tiones referre? hoc modo aut ego, aut tu, Hortensi,
 aut quisquam hominum retulit? quid hoc est? quæ
 impudentia? quæ audacia? quod exemplum ex toi ho
 minum rationibus relatis huiusmodi est? illa tamen
 HS sexcenta millia, quæ ne falso quidem potuit,
 quibus data essent, describere, quæ se Arimini scri
 bit reliquisse, quæ ipsa HS sexcenta millia reliqua fa
 cta sunt, neque Carbo attigit, neque Sylla uidit,
 neque in ærarium relata sunt. opidum sibi elegit Ari
 minum, quod tum, cum iste rationes referebat, op
 pressum, direptumq; erat. non suspicabatur id, quod
 nunc sentiet, satis multos ex illa calamitate Ariminen
 sium testes nobis in hanc rem reliquos esse. recita de
 nuo. P. LENTULO. L. TRIARIO QVÆ
 STORIBVS. VRBANIS. RATIONVM
 RELATARVM. recita. EX. S.C. ut hoc pacto ra
 tiones referre liceret, eo Syllanus repente factus est, non ut
 honos, & dignitas nobilitati restitueretur. quod si il
 linc inanis profugisses; tamen ista tua fuga, nefaria
 proditio consulis tui, scelerata indicaretur. malus ciuis,
 improbus, consul seditiosus homo Cn. Carbo fuit. fuerit
 alijs: tibi quando esse cœpit? postea quam tibi pecuniam,
 rem frumentariam, rationes omnes suas, exercitumq;
 commisit. nam si tibi antea displicuisset, idem fecisses.

ACTIONIS. II.

quod anno post M. Piso quæstor, cum L. Scipioni consuli ob-
tigisset: non attigit pecuniam: non ad exercitum profectus
est: quod de rep. sensit, ita sensit, ut nec fidem suā, nec morē
maiorum, nec necessitudinem sortis læderet. etenim si hæc
perturbare omnia, & permiscere uolumus, totam uitam
periculosam, infestamq; reddemus, si nullā religionem fors
habeat, nullam societatem coniunctio secundæ, dubiæq; for-
tunæ, nullam auctoritatem mores, atque instituta maio-
rum. omnium est communis inimicus, qui fuit hostis suo-
rum. nemo unquam sapiens proditori credendum puta-
uit. ipse Sylla, cui aduentus istius gratissimus esse debuit,
ab se hominem, atque ab exercitu suo remouit, Beneuen-
ti esse iussit apud eos, quos suis partibus amicissimos esse
intelligebat, ubi iste summæ rei, caussæq; nocere nihil pos-
set. ei postea præmia tamen liberaliter tribuit: bona quæ-
dam proscriptorum in agro Beneuentano diripienda con-
cessit: habuit honorem ut proditori, non ut amico fidem.
nunc, quamuis sint homines, qui mortuum Cn. Carbo-
nem oderint: tamen hi debent, non quid illi accidere uo-
luerint, sed quid ipsis in tali re metuendum sis cogitare.
commune est hoc malum, communis metus, commune peri-
culum. nullæ sunt occultiores insidiæ, quam eæ, quæ latent
in simulatione officij, aut in aliquo necessitudinis nomine.
nam eum, qui palam aduersarius, facile cauendo uitare pos-
sis: hoc uero occultum, intestinum, ac domesticum malum
non modo nō existit, uerum etiam opprimit ante quam per-
spicere, atque explorare potueris. Ita ne uero? tu, cum quæ-
stor ad exercitum missus sis, custos non solum pecuniæ, sed
etiam consulis; particeps omnium rerum, consiliorumq;
fueris, habitus sis in liberum loco, sicut mos maiorum se

rebat; rep-
o celus: op-
enim p-
hoc una cele-
modi molia-
ueretur. it-
malleo oc-
ior etiam h-
plus iudic-
idem in C-
qua in ip-
samq; illi-
se in eum
sumum, a-
ser cum e-
bo, & f-
parte ista
uit. Qui
fidiosum,
Carbone
uolant, e-
derit, atq;
orationis
crimina p-
ut omnia u-
re. quæ mo-
gistratus
in quibus
pinarum
muni calat

rebat; repente relinquant? deferat? ad aduersarios transeat?
o scelus: o portentum in ultimas terras exportandum. non
enim potest ea natura, quæ tantum facinus commiserit,
hoc uno scelere esse contenta: necesse est, semper aliquid eius
modi molitur: necesse est, in simili audacia, perfidiaq;
uersetur. itaque idem iste, quem Cn. Dolabella postea, C.
Malleolo occiso, pro quaestore habuit, (haud scio, an ma-
ior etiam hæc necessitudo fuerit, quam illa Carbonis. ac
plus iudicium uoluntatis ualere, quam sortis, debeat)
idem in Cn. Dolabellam, qui in Cn. Carbonem, fuit. nam,
quæ in ipsum ualebant crimina, contulit in illum, caus-
samq; illius omnem ad inimicos, accusatoresq; deuulit: ip-
se in eum, cui legatus, cui pro quaestore fuerat, inimicis-
simum, atque improbissimum testimonium dixit. ille mi-
ser cum esset; tum prodicione istius nefaria, tum impro-
bo, & falso eiusdem testimonio, tum multo ex maxima
parte istius furtorum, ac flagitiorum inuidia conflagra-
uit. Quid hoc homine faciatis? aut ad quam spem tam per-
fidiosum, tam importunum animal reseruetis? qui in Cn.
Carbone sortem, in Cn. Dolabella uoluntatem neglexerit, ac
uiolarit, eosq; ambos non solum deseruerit, sed etiam prodi-
derit, atque oppugnarit. Nolite, quaeso, iudices, breuitate
orationis meæ potius, quam rerum ipsarum magnitudine
crimina pōdere. mihi enim properandum necessario est,
ut omnia uobis, quæ mihi constituta sunt, possim expone-
re. quamobrem. quaestura istius demonstrata, primiq; ma-
gistratus & furto, & scelere perspecto, reliqua attendite.
in quibus illud tempus Syllanarum proscriptionum, ac ra-
pinarum prætermittam: neque ego istum sibi ullam ex com-
muni calamitate defensionem sinam sumere: suis eum cer-

ACTIONIS. II.

his proprijsq; criminibus accusabo. quamobrem, hoc omni
 tempore Syllano ex accusatione circumscripto, legationem
 eius præclaram cognoscite. Postea quam Cn. Dolabellæ pro
 uincia Cilicia constituta est, odij immortales, quanta iste cu
 piditate, quibus allegationibus illam sibi legationem expu
 gnauit? id quod Cn. Dolabellæ principium maximæ cala
 mitatis fuit. nam ut iste profectus est, quacunque iter fecit,
 eiusmodi fuit, non ut legatus populi R. sed ut quædam cala
 mitas peruadere uideretur. In Achaia (præmittam mi
 mora omnia, quorum simile forsitan alius quoque aliquid
 aliquando fecerit: nihil dicam, nisi singulare, nisi quod, si
 in alium reum diceretur, incredibile uideretur) magistra
 rum Sycionium nummos poposcit. ne sit hoc crimen in Ver
 rem: fecerunt alij. cum ille non daret, animaduertit. impro
 bum, sed non inauditum. genus animaduersionis uidete:
 queretis, ex quo genere hominum istum iudicetis. ignem ex
 lignis uiridibus, atque humidis in loco angusto fieri iussit:
 ibi hominem ingenuum, domi nobilem, populi R. sociu, at
 que amicum, fumo extruciatum, semiuivum reliquit. Iam
 quæ iste signa, quas tabulas pietas ex Achaia sustulerit, nō
 dicam hoc loco: est alius mihi locus ad hanc cupiditatem de
 monstrandam seruatus. Athenis, audistis, ex æde Mineruæ
 grande auri pondus ablatum. dictum hoc est in Cn. Dolabel
 læ iudicio: dictum etiam æstimatum. huius consilij non mo
 do participem C. Verrem, sed principem fuisse reperietis.
 Delum uenit: ibi ex fano Apollinis religiosissimo noctu clā
 sustulit signa pulcherrima, atque antiquissima, eaq; in one
 rariam nauem suam coniicienda curauit. postridie cum spo
 liatum fanum uiderent ij, qui Delum incolebant, grauius
 ferebant. est enim tāta apud eos eius fani religio, atque anti

quibus ut
 uerbum
 bellum ipse
 maxima
 bella non
 eius ei
 religiosus
 signa illa
 cur: tem
 dubito, q
 rano uir
 que, tuor
 la spes fa
 mortales
 Apollin
 tam ant
 crilegas
 disciplin
 disceres
 ipsa loca
 moria
 grauid
 exactu
 perisse. q
 ram sacr
 est, et sem
 tie, dñs,
 uium clā
 cur aut u
 homo im

quitas, ut in eo loco ipsum Apollinē natum esse arbitrentur.
 verbum tamen facere non audebant; ne forte ea res ad Dola-
 bellam ipsum pertineret. cum subito tempestates coorta sunt
 maxima, iudices, ut non modo proficisci, cum cuperet, Dola-
 bella non posset, sed uix in opido consisteret: ita magni flu-
 ctus eiciebantur. hic navis illa prædonis istius, onusta signis
 religiosis, expulsa, atque eiecta fluctu, frangitur: in littore
 signa illa Apollinis reperiuntur: iussu Dolabellæ reponun-
 tur: tempestas sedatur: Dolabella Delo proficiscitur. Non
 dubito, quin, tamen si nullus in te sensus humanitatis, nulla
 ratio unquam fuit religionis, nunc tamen, in metu periculo
 que, tuorū tibi scelerum ueniat in mentem. Potest ne tibi ul-
 la spes salutis commoda ostendi, cum recordaris, in deos im-
 mortales quam impius, quam sceleratus, quā nefarius feris?
 Apollinem ne tu Delium spoliare ausus es? illi ne tu templo,
 tam antiquo, tam sancto, tam religioso, manus impias, ac sæ-
 crilegas afferre conatus es? si in pueritia non ijs artibus, et
 disciplinis institutus eras. ut ea, quæ literis mandata sunt,
 disceres, atque cognosceres: ne postea quidem, cum in ea
 ipsa loca uenisti, potuisti accipere id, quod est prodium me-
 moriæ, ac literis? Latonam ex longo errore, et fuga,
 grauidam, et iam ad pariendum uicinam, temporibus
 exactus fugisse Delum, atque ibi Apollinem Dianamq; pe-
 perisse. qua ex opinione hominum illa insula eorum, deo-
 rum sacra putatur: tantaq; eius auctoritas religionis et
 est, et semper fuit, ut ne Persæ quidem, cum bellum toti Græ-
 ciæ, dijs, hominibusq; indixissent, et nulle numero na-
 uium classē ad Delum appulissent, quidquam conaren-
 tur aut uiolare, aut attingere. hoc tu fanum depopulari,
 homo improbiſſime, atque amentissime, audebas? fuit

ACTIONIS. II.

ulla cupiditas tanta, quæ tantam extingueret religionem?
 Et si tum hæc non cogitabas, ne nunc quidem recordaris,
 nullum esse tantum malum, quod non tibi pro sceleribus
 tuis iamdiu debeat? In Asiam uero postquam uenit, quid
 ego aduentu istius prandia cenas, equos, muneraq; comme-
 morem? nihil cum Verre de quotidianis criminibus actu-
 rus sum. Chio per uim signa pulcherrima dico abstulisse,
 item Erythris, & Halicarnasso. Tenedo (prætereo pecuniâ,
 quam eripuit) Tenem ipsum, qui apud Tenedios sanctissi-
 mus deus habetur, qui urbem illam dicitur condidisse, cu-
 ius ex nomine Tenedus nominatur, hunc ipsum, inquam,
 Tenem, pulcherrime factum, quem quondam in Comitio
 uidistis, abstulit magno cum gemitu ciuitatis. Illa uero ex
 pugnatione fani antiquissimi, & nobilissimi Iunonis Samiæ
 quam luctuosa Samiis fuit? quam acerba toti Asiæ? quam
 clara apud omnes? quam nemini uestrum inaudita? de qua
 expugnatione cum legati ad C. Neronem in Asiam Samo
 uenissent, responsum tulerunt, eiusmodi querimonias, quæ
 ad legatum populi R. pertinerent, non ad prætorem, sed
 Romam deferri oportere. Quas iste tabulas illinc, quæ
 signa sustulit? quæ cognoui egomet apud istum in ædibus
 nuper, cum obsignandi gratia uenissem. quæ signa nunc,
 Verres, ubi sunt? illa quæro, quæ apud te nuper ad om-
 nes columnas, omnibus etiam intercolumniis, in silua deni-
 que disposita sub dio uidimus. cur ea, quam diu alium
 prætorem cum iis iudicibus, quos in horum locum subforti-
 tuses, de te in consilium iturum putasti, tam diu domi fue-
 runt: postea quam nostris testibus nos, quam horis tuis, uti
 malle uidisti, nullum signum domi reliquisti, præter duo,
 quæ in medijs ædibus sunt, quæ ipsa Samo sublata sunt?

non

non putasti me tuis familiarissimis in hanc rem testimonia
denunciaturum? qui tuæ domi sæpe fuissent, ex quibus
quererem, signa scirent ne fuisse, quæ non essent. quid
tum hos de te iudicaturos arbitratus es, cum uiderent, te
iam non contra accusatorem tuum, sed contra questorem,
sectoremq; pugnare? qua de re Charidemum Chiũ testimo-
niũ priore actione dicere audistis: sese. cũ esset trierarchus,
& Verrem ex Asia decedentem prosequeretur, iussu Do-
labellæ fuisse una cum isto Sami, seseq; tum scire spolia-
tum esse fanum Iunonis, & oppidum Samũ, posteaq; se
causam apud Chios, ciues suos, Samijs accusantibus publi-
ce dixisse, eoq; se esse absolutũ, quod planũ fecisset, ea, quæ
legati samiorum dicerent, ad Verrem, nõ ad se, pertinere.
Aspendũ, uetus opidum, & nobile in Pamphylia, scitis es-
se plenissimum signorum optimorum, non dicã, illinc hoc si-
gnum ablatum esse, & illud: hoc dico, nullum te Aspendi
signum, Verres, reliquisse, omnia ex fanis, ex locus pu-
blicis, palam, spectantibus omnibus, plostris euecta, aspor-
tataq; esse. atque etiam illum Aspendium ciuicariam. de
quo sæpe audistis id, quod est Græci hominibus in prouer-
bio, quem omnia intus canere dicebant, sustulit, & inti-
mis suis ædibus posuit; ut etiã illum ipsum artificio suo su-
perasse uideatur. Pergæ fanum antiquissimam, & san-
ctissimum Dianæ scimus esse. id quoque a te nudatum,
& spoliatum esse, ex ipsa Diana, quod habebat auri, de-
tractum, atque ablatum esse dico. Quæ, malum, est ista
tanta audacia, atque amentia? quas enim sociorum, atque
amicorũ urbes adisti legationis iure, & nomine; si in eas ui-
cũ exercitu, imperioq; inuasisses, tamen opinor, quæ signa,
atque ornamenta ex his urbibus sustulisses, hæc non in tuã

M

ACTIONIS. II.

domum, neque in suburbana amicorum, sed Romam in publicum deportasset. Quid ego de M. Marcello loquar, qui Syracusas, urbem ornatissimam, cepit? quid de L. Scipione, qui bellum in Asia gessit, Antiochumque regem potentissimum uicit? quid de Flaminio, qui regem Philippum, et Macedonia subegit? quid de L. Paulo, qui regem Persen uicit, ac uirtute superauit? quid de L. Mummius, qui urbem pulcherrimam, atque ornatissimam Corinthum, plenissima rerum omnium, sustulit, urbesque Achaiae, Boetiaeque; multas sub imperium populi R. ditionemque subiunxit? quorum domus cum honore, et uirtute florerent, signis. et tabulis pictis erant uacuae. at uero urbem totam, templa deorum, omnesque Italiae partes illorum donis, ac monumentis exornatas uidemus. Vereor, ne haec forte cuiquam nimis antiqua, et iam obsoleta uideantur. ita enim tum aequabiliter omnes erant huiusmodi, ut haec laus eximia uirtutis, et innocentiae non solum hominum, uerum etiam temporum illorum esse uideatur. P. Seruilius, uir clarissimus, maximis rebus gestis, adest, de te sententiam laturus est: Olympum uicisti, copijs, consilio, uirtute cepisti, urbem antiquam, et omnibus rebus auctam, et ornata. recens exemplum fortissimi uiri proferro: nam postea Seruilius imperator populi R. Olympum urbem hostium, cepit, quam tu in iisdem illis locis legatus quaestorius opida pacata sociorum, atque amicorum diripienda, ac uexanda curasti. tu quae ex fanis religiosissimis per scelus, et per latrocinium abstulisti, ea nos uidere, nisi in tuis, amicorumque tuorum teetis, non possumus: P. Seruilius, quae signa, atque ornamenta ex urbe hostium, et uirtute capta, belli lege, atque imperatorio iure sustulisti, ea populo R. apportauit, per triumphum uexit, in tabulas

publicas ad ararium perscribenda curauit. Cognoscite ex literis publicis hominis amplissimi diligentiam rectam. **RATIONES RELATAE. P. SERVILII.** Nō solum numerum signorum, sed etiā uniuscuiusque magnitudinem, figuram, statum literis definiri uides. certe maior est uirtutis, uictoriaeque iucunditas, quam ista uoluptas, quae percapitur ex libidine, et cupiditate. multo diligentius habere dico Seruiliū pradam populi R. quam te tua furtiua nota ea, atque descripta. dices, tua quoque signa, et tabulas pietas ornamento urbi, foroque populi R. fuisse. Memini: uidi simul cum populo R. forum, Comitiumque adornatū ad speciem magnifice ornatu, ad sensum, cogitationemque acerbo, et lugubri: uidi collucere omnia furtis tuis, pradam provinciarum, spolijs sociorum, atque amicorum. quo quidem tempore, iudices iste spem maximam reliquorum quoque peccatorū nactus est. uidit enim eos, qui iudiciorum dominos esse dici uolebant, harū cupiditatum esse seruos. socij uero, nationesque exteræ spem omnium tum primū abiecere rerum, ac fortunarū suarum: propterea quod casu legati ex Asia, atque Achaia plurimi Romae tunc fuerunt, qui deorum simulacra ex suis fanis sublata in foro uenerabuntur: item cetera signa, et ornamenta cum cognosceret, alia alio in loco lacrymantes intuebantur. quorum omnium hunc sermonem tum esse audiebamus, nihil esse, quod quisquam dubitaret de exitio sociorum, atque amicorum, cum quidem uiderent in foro populi R. quo in loco antea, qui socijs iniurias fecerant, accusari, et condemnari solebāt, ibi esse palam posita ea, quae ab socijs per scelus ablata, ereptaque essent. Hic ego nō arbitror illū negaturū, signa sese plurima, tabulas pietas innumerabiles habere. sed, ut opinor, solet

ACTIONIS. II.

hec, quæ rapuit, & furatus est, non numquam dicere se emisse, quoniam quidem in Achaïam, Asiam, Pamphyliam sumptu publico, & legationis nomine, cum imperio, & securibus mercator signorum tabularumq; pictarum missus est. Habeo & istius & patris eius accepti tabulas omnes, quas diligentissime legi, atque digessi: patris, quoad vixit; tuas, quoad ais te confecisse. nam in isto, iudices, hoc novum reperietis. audimus aliquem tabulas numquam confecisse: quæ est opinio hominum de Antonio, falsa: nam fecit diligentissime. verum sit hoc genus aliquod, minime probandum. audimus alium non ab initio fecisse, sed ex tempore aliquo confecisse. est aliqua etiam huiusce rei ratio. hoc vero novum, & ridiculum est, quod hic nobis respondit, cum ab tabulas postularem; usque ad M. Terentium, & C. Cassium consules confecisse, postea destitisse. alio loco, hoc cuiusmodi sit, considerabimus. nunc nihil ad me attinet. horum enim temporum, in quibus nunc uersor, habeo tabulas & tuas, & patris. plurima signa pulcherrima, plurimas tabulas deportasse te, negare non potes: atque utinam neges. unum, ostende in tabulis aut tuis, aut patris tui, emptum esse: uicisti. ne hæc quidem duo signa pulcherrima, quæ nunc ad impluvium tuum stant, quæ multos annos ad ualuas Iunonis Samiæ steterunt, habes quo modo emeris; hæc, inquam, duo, quæ in ædibus tuis sola iam sunt, quæ sectorem expectant, relictæ, ac destituta a ceteris signis. At credo in hisce solis rebus indomitas cupiditates, atque effrænatas habebat: ceteræ libines eius ratione aliquo, aut modo continebantur. quam multis istum ingenuis, quam multis matribus familias in illa terra atque impura legatione uim attulisse existimatis? ecquo in opido pedem

posuit, ubi non plura stuproprum, flagitiorumq; suorum, quam aduentus sui, uestigia reliquerit: sed ego omnia, quæ negari poterunt, præmittam: etiam hæc, quæ certissima sunt, & clarissima, relinquam: unū aliquod de nefarijs istius factis eligam, quo facilius ad Siciliam possim aliquando, quæ mihi hæc oneris, negotijq; imposuit, peruenire. Opidum est in Hellesponto Lampſacum, iudices, in primis Asiæ prouinciæ clarum, & nobile: hominis autem ipsi Lampſaceni tum summe in omnes ciues Romanos officiosi, tū præterea maxime sedati, et quieti, prope præter ceteros ad summū Græcorum otij potius, quā ad uiliam uim, aut tumultum accommodati, accidit, cū iste a Cn. Dolabella efflagitasset, ut se ad regem Nicomedem, regemq; Sadaſſam mitteret; cumq; iter hoc si magis ad quæstum suum, quam ad reip. tempus accommodatum depoposcisset; ut illo itineret ueniret Lampſaciū, cū magna calamitate, et prope perniciæ ciuitatis. deducitur iste ad Ianitorē quendā, hospitem: comitesq; eius item apud ceteros hospites collocantur. ut mos erat istius, atque ut eum suæ libidines flagitiosæ facere admonuerant, statim negotium dat illis suis comitibus, nequissimis. turpissimisq; hominibus, ut uideant, & inuestigent, ecquæ uirgo sit, aut mulier, digna, quam obrem iste Lampſaci diutius commoraretur. erat comes eius Rubrius quidam, homo factus ad istius libidines; quī miro artificio, quocūque uenerat, hæc inuestigare omnia solebāt. is ad eum rem istam deferre. Philodamum esse quendam, genere, honore, copijs, existimatione facile principem Lampſacenorum: eius esse filiam, quæ cum patre habitaret, propterea quod uirum non haberet, mulierem eximia pulchritudine, sed eam summa integritate pudicitiaq; existima-

ACTIONIS. II.

vi. homo ut hæc audiuit, sic exarsit ad id, quod non modo ip-
 se numquam uiderat, sed ne audierat quidem ab eo, qui ip-
 se uidisset; ut statim ad Philodamum migrare se diceret uel-
 le. hospes Ianitor, qui nihil sufficere, ueritus ne quid in
 ipso se offenderit, hominē summa uī retinere cœpit. iste, qui
 hospitii relinquēdi causam reperire non posset, alia sibi ra-
 tione uiam munire ad stuprum cœpit: Rubrium, deli-
 cias suas, in omnibus eiusmodi rebus adiutorem suum, &
 conscium, parum laute diuersari dicit, ad Philodamum de-
 duci iubet. quod ubi est Philodamo nunciatum; tamen si erat
 ignarus, quantum sibi ac liberis suis iam tum male consti-
 tueretur, tamen ad istum uenit, ostendit munus illud suum
 non esse: se cum suæ partes essent hospitū recipiendorum,
 tamen ipsos tantum prætores, & consules, non legato-
 rum assecclas, recipere solere. iste, qui una cupiditate ra-
 peretur, totum illius postulatū causamq; neglexit: per-
 uim ad eum, qui recipere non debebat, Rubrium deduci
 imperauit. hic Philodamus, postea quam ius suum obtine-
 re non potuit; ut humanitatem, consuetudinemq; suam
 retineret, laborabat. homo, qui semper hospitalissimus,
 amicissimusq; nostrorum hominum existimatus esset, no-
 luit uideri ipsum illum Rubrium inuitus indomum suam
 recepisse: magnifice, & ornate, ut erat in primis inter
 suos copiosus, conuiuium comparat: rogat Rubrium, ut,
 quos ei commodum sit, inuitet; locum sibi soli, si uidea-
 tur, relinquat: ut etiam filium suum, lectissimum adole-
 scentem, foras ad propinquum suum quendam mitteret
 ad cenam. tum Rubrius comites inuitat. eos omnes Ver-
 res certiores facit, quid opus esset. mature ueniunt: di-
 scumbit ut: fit sermo inter eos, & inuitatio, ut græco more

biberat
 braur
 san cel
 an ad no
 summa g
 pau hom
 aliquid
 conuiui
 alia par
 lier. &
 & ip
 xit, id
 uos su
 liam d
 a mal
 gna in
 sua ut
 man
 dam
 nimate
 foror
 ut hoc
 turia
 licitor
 quasi
 ciditur
 ba fauci
 tatos uic
 ne hom
 num f

biberetur. hospes hortatur: poscunt maioribus poculis: celebratur omniumque sermone letitiaque conuiuium. postea quā satus calere res Rubrio uisa est; quāso, inquit, Philodame, cur ad nos filiam tuam non intro uocari iubes? homo, qui ea summa gravitate, et iam id ætatis, et parens esset, obstupuit hominis improbi dicto. instare Rubrius. cum ille, ut aliquid responderet, negavit moris esse Græcorum, ut in conuiuium uirorum accumberent mulieres. hic tum alius ex alia parte: enim uero ferendum hoc non est: uocetur mulier. et simul seruis suis Rubrius, ut ianuam clauderent, et ipsi ad fores assisterent, imperat. quod ubi ille intellexit, id agi, atque id parari, ut filia sua uis afferretur; seruos suos ad se uocat; his imperat, ut se ipsum negligant, filiam defendant; excurrat aliquis, qui hoc tantum domestici mali filio suo nunciet. clamor interea fit tota domo: pugna inter seruos Rubrii, atque hospitum: iactatur domus sua uir optimus, et homo honestissimus. pro se quisque manus affert: aqua denique feruenti a Rubrico ipso Philodamus perfunditur. hæc ubi filio nunciata sunt, statim exanimatus ad ædes contendit, ut et uitæ patris, et pudicitia sororis succurreret. omnes eodem animo Lampfaceni, simul ut hoc audierunt, quod eos tum Philodami dignitas, tum iniuriæ magnitudo mouebat, ad ædes noctu conuenerunt. hic liCTOR istius Cornelius, qui cum eius seruis erat a Rubrio, quasi in presidio, ad auferendam mulierem collocatus, occiditur: serui nonnulli uulnerantur: ipse Rubrius in turba sauciatur. iste, qui sua cupiditate tantorum tumultus concitatos uideret, cupere aliqua euolare, si posset. postridie mane homines in concionem ueniunt: querunt, quid optimum factu sit: pro se quisque, ut in quoque erat auctori-

ACTIONIS. II.

tatis plurimum, ad populum loquebatur: inuentus est ne-
 mo, cuius non hæc & sententia esset, & oratio: non esse
 metuendum, si istius nefarium scelus Lampfaceni uliui, ma-
 ruiq; essent, ne senatus populusq; R. in eam ciuitatem ani-
 maduertendum putaret: quod si hoc iure legati populi R.
 in socios, nationesq; exterarum uterentur, ut pudicitiamq; li-
 berorum seruare ab eorum libidine tutam non liceret; quiduis
 esse perpeti satius, quam in tanta ui, atque acerbitate uer-
 sari. hæc cum omnes sentirent; & cum in eam rationem
 pro suo quisque sensu, ac dolore loqueretur; omnes ad eam
 domum, in qua iste diuersabatur, profecti sunt. cedere ia-
 nuam saxi, instare ferro, ligna & sarmenta circumda-
 re, ignem subijcere cœperunt. tum ciues R. qui Lampsa-
 ci negotiabantur, concurrunt, orant Lampfacenos, ut gra-
 uius apud eos nomen legationis, quam iniuria legati puta-
 retur: sese intelligere, hominem illum esse impurum, ac
 nefarium; sed quoniam nec perfecisset, quod conatus esset,
 neque futurus esset Lampfaci postea, lenius eorum pecca-
 tum fore, si homini scelerato pepercissent, quam si legato
 non pepercissent. sic iste, multo sceleratior, & nequior,
 quam ille Adrianus, aliquanto etiam felicius fuit. ille, quod
 eius auaritiâ ciues R. ferre non potuerant, Vitæ domus
 suæ uiuus exustus est; idq; ita illi merito accidisse existima-
 tum est, ut lætarentur omnes, neque ulla animaduersio con-
 stitueretur: hic, sociorum ambustus incendio, tamen ex illa
 flamma, periculoq; euolauit: neque adhuc causam ullam
 excogitare potuit, quam obrem euenerit, aut, quid commi-
 serit, ut in tantum periculum ueniret. non enim potest dice-
 re, cum seditionem sedare uellem, cum frumentum impera-
 rem, cum stipendium cogerem, cum aliquid denique reip.

caussa gererem, quod acrius imperavi, quod animaduer-
 ti, quod minatus sum. quæ si diceret; tamen ignosci nō oport-
 teret, si nimis atrociter imperando socijs, in tantum adductus
 periculum uideretur. nunc, cum ipse causam illius tumultus
 neque ueram dicere, neque falsam confingere audeat;
 homo autem ordinis sui frugalissimus, qui tum accensus C.
 Neroni fuit, P. Tettius hæc eadem se Lampaci cognosse di-
 xerit; uir omnibus rebus ornatissimus C. Varro, qui tum
 in Asia tribunus militum fuit, hæc eadem ipsa se ex Philo-
 damo audisse dicat: potestis dubitare, quin istum fortuna
 non tam ex illo periculo eripere uoluerit, quam ad uestrum
 iudicium referuare? nisi uero illud dicet, quod & in testi-
 monio Tettij priore actione interpellauit Hortensius: quo
 tempore quidem signi satis dedit, si quid esset, quod posse
 dicere, se tacere, non posse: ut, quam diu in ceteri rebus
 tacuerit, scire omnes possemus, nihil habuisse quod diceret.
 hoc tum dixit, Philodamum, & eius filium a C. Nerone es-
 se damnatos, de quo ne multa differam, tantum dico, secu-
 tum id esse Neronem, & eius consilium; quod Cornelium
 lictorem occisum esse constaret, putasse nō oportere esse cui-
 quam, ne in ulciscenda quidem iniuria, hominis occidendi
 potestatem. in quo uideo, Neronis iudicio non te absolutum
 esse improbitatis, sed illos damnatos esse cedis. Verum ista
 damnatio tamen cuiusmodi fuit? audite, quæso, iudices, &
 aliquando miseremini sociorum, & ostendite aliquid his in
 uestra fide præsidij esse oportere. Quod toti Asia iure oc-
 cisus uidebatur istius ille uerbo lictor, reuera minister im-
 probissimæ cupiditatis, pertimuit iste, ne Philodamus Ne-
 ronis iudicio liberaretur. rogat, & orat Dolabellam, ut de
 sua provincia decedat, ad Neronem proficiatur: se de

ACTIONIS. II.

monstrat incolumem esse non posse, si Philodamo uiuere, ac
que aliquando Romam uenire licuisset. commotus est Dola-
bella: fecit id, quod multi reprehenderunt, ut exercitum,
prouinciam, bellum relinqueret, & in Asiam hominis ne-
quiissimi causa, in alienam prouinciam, proficisceretur. po-
stea quam ad Neronem uenit, contendit ab eo, ut Philodami
causam cognosceret. uenerat ipse, qui esset in consilio, &
primus sententiam diceret: adduxerat etiam praefectos, &
tribunos militares suos; quos Nero omnes in consilium uo-
cauit: erat in consilio etiam, aequissimus iudex, ipse Ver-
res: erant nonnulli togati, creditores Graecorum; quibus
ad exigendas pecunias improbiissimi cuiusque legati pluri-
mum prodest gratia. ille miser defensorem reperire nemi-
nem poterat. quis enim esset aut togatus, qui Dolabella
gratia, aut Graecus, qui eiusdem ui, & imperio non moue-
retur? accusator autem apponitur ciuis Romanus, de cre-
ditoribus Lampsacenorum; qui, si dixisset quod iste iussisset
per eiusdem istius lectores a populo pecuniam posset exigere.
cum haec omnia tanta contentione, tantis copiis egerentur;
cum illum miserum multi accusarent, nemo defenderet;
cumque Dolabella cum suis praefectis pugnaret in consilio;
Verres fortunas agi suas diceret, idem testimonium diceret,
idem esset in consilio, idem accusatorem parasset; haec cum
omnia fierent; & cum hominem constaret occisum; tamen
tanta uis istius iniuriae, tanta in isto improbitas putabatur,
ut de Philodamo, amplius, pronunciaretur. Quid ego
nunc in altera actione Cn. Dolabella spiritus, quid huius
lacrymas, & concursationes proferam? quid C. Neronis,
uiri optimi, atque innocentissimi, non nullis in rebus ani-
mum nimis timidum, atque demissum? qui, in illa re quid

faceret
de
quid
quod
per
per
quod
pos
miser
adduc
pudic
roris
rer de
Neronem
se? qu
se per
que am
nam at
labella
atque
tantu
ne lui
ut tua
cula
confite
fuit ne
quater
xilii,
ex hui

facere potuerit, non habebat: nisi forte id, quod omnes tum
 desiderabant, ut ageret eam rem sine Verre, & Dolabella.
 quidquid esset sine his actu, omnes probarent. tum uero
 quod pronunciatum est, non per Neronem iudicatum, sed
 per Dolabellam ereptum existimabatur. cōdemnatur enim
 per paucis sententijs Philodamus, & eius filius. adest, instat,
 urget Dolabella, ut quamprimum securi seriantur, quo
 quamminime multi ex illis de istius nefario scelere audire
 possent. constituitur in foro Laodice spectaculū acerbū, et
 miserū, & graue toti Asiæ prouincia, grandis natu parens
 adductus ad supplicium, ex altera parte filius, ille, quod
 pudiciam liberorum, hic quod uitam patris, famamq; so-
 roris defenderat. flebat uterque, non de suo supplicio, sed pa-
 ter de filij morte, de patris filius. quid lacrymarum ipsum
 Neronem putatis profudisse? quem fletum totius Asiæ fuis-
 se? quem luctum, & gemitum Lampſacenorum? securi es-
 se percussos homines innocentes, nobiles, socios populi R. at-
 que amicos, propter hominis flagitiosissimi singularem nequi-
 tiam atque improbiſsimam cupiditatem. Nemo iam, Do-
 labella, neque tuorum liberum, quos tu miseros in egestate
 atque in solitudine reliquisti, misereri potest. Verres ne tibi
 tanti fuit, ut eius libidinem hominum innocentum sangui-
 ne lui uelles? iccirco ne exercitū, atque hostem relinquebas,
 ut tua uī, & crudelitate istius hominis improbiſsimi perī-
 cula subleuares? quod enim eum tibi quæstoris in locum
 constitueras, iccirco tibi amicū in perpetuum fore puta-
 sti? ne sciebas, ab eo Cn. Carbonem consulem, cuius re uera
 quæstor fuit, non modo relictum, sed etiam spoliatum au-
 xilijs, nefarie oppugnatum, & proditum? expertus igitur
 es istius perfidiam tum, cum se ad inimicos suos consulit, cū

ACTIONIS. II.

in te homo ipse nocens acerrimum testimonium dixit, cum rationes ad ararium, nisi damnato te, referre noluit. Tanta ne tua, verres, libidines erunt, ut eas capere, ac sustinere non provinciae populi R. non nationes exteræ possint? tu ne quod uideris, quod audieris, quod concupieris, quod cogitaris, nisi id ad nutum tuum præsto fuerit, nisi libidini tuæ cupiditatiq; paruerit; immittentur homines? expugnabuntur domus? ciuitates non modo pacatæ, uerum etiam sociorum, atque amicorum, ad uim, atque ad arma confugient, ue ab se, atque ab liberis suis legati populi R. scelus, atque libidinem propulsare possint? nam quæro abs te, circumseffus ne sis Lampfaci? coeperit ne domum, in qua diuersabare, illa multitudo incedere? uoluerint ne legatum populi R. comburere uiuum Lampfaceni? negare non potes: habeo enim testimonium tuum, quod apud Neronem dixisti: habeo quas ad eundem literas misisti. Recita hunc ipsum locum de testimonio. TESTIMONIUM. C. VERRIS. IN. ARTEMIDORVM. Recita de literis ad Neronem missis. LITERAE. C. VERRIS. AD. NERONEM. NON. MVLTTO. POST. IN. DOMVM. Bellum ue populo R. Lampfaceni ciues facere conabantur? deficere ab imperio ac nomine nostro uolebāt? uideo enim, & ex ijs, quæ legi, & audiui, intelligo; in qua ciuitatem non modo legatus populi Rom. circumseffus, non modo igni, ferro, manu, copijs oppugnatus, sed aliqua ex parte uiolatus sit, nisi publice satisfactum sit, ei ciuitati bellum indici, atque inferri solere. quæ fuit igitur causa, cur cuncta ciuitas Lampfacenorum de concione, quem admodum tute scribis, domum tuam concurreret. tu. n. neq; in literis, quas Neronis mittis, neque in testimonio causam

IN
tanti tumultu
tum, sermone
ci: procedendi
causam huius
iniuriam suo
ne, fecisset, de
ne oppugnatus
multus fueri
non ne causam
testimonia, tu
homini par
ij, quibus in
Elare ad ulc
rū differre p
cenis: barba
men contem
consuetudin
R. condicio
ne perspicua
is uis sceleris
tius, quam p
cū progressu
qua metu leg
les, cogere soci
nisi uos iudic
namquā ulla
credidissent. &
lege satis dign
uultu commi
mate, malis

tanti tumultus ostendis ullam. obsessum te dicis: ignem allatum, fumenta circumdata, lectorem tuum occisum esse dicis: prodeundi tibi in publicum potestatem factam negas: causam huius tanti terroris occultas. nā si quam Rubrius iniuriam suo nomine, ac non impulsu tuo, & tua cupiditate, fecisset; de tui comitis iniuria questum ad te potius, quā te oppugnatum uenirent. cum igitur, quæ causa illius tumultus fueris, testes a nobis producti dixerint, ipse calarit; non ne causam hanc, quam nos proposuimus, tum illorum testimonia, tum istius taciurnitas perpetua cōfirmat? Huic homini parceris igitur, iudices? cuius tanta peccata sunt, ut ij, quibus iniurias fecerit, neque legitimum tempus expectare ad ulciscendum, neque uim tantam doloris in posterū differre potuerint. Circumfessus es. a quibus? a Lampsaenis: barbaris hominibus, credo, aut ijs, qui populi R. nomen contemnerent. immo uero ab hominibus & natura, et consuetudine, & disciplina lenissimis; porro autem populi R. condicione socijs fortuna seruis, uoluntate supplicibus: ut perspicuum sit omnibus, nisi tanta acerbitas iniuriæ, tanta uis sceleris fuisset, ut Lampfaceni moriendum sibi potius, quam perpetiendum putarent, nūquam illos in eū locū progressuros fuisse, ut uehementius odio libidinis tuæ, quā metu legationis, mouerentur. Nolite, per deos immortales, cogere socios, atq; exterarum nationes hoc uti perfugio: quo, nisi uos uindicatis, utentur necessario. Lampfacenos in istū numquā ulla res mitigasset, nisi eum pœnas Romæ daturū credidissent. & si talem acceperant iniuriam, quam nulla lege satis digne persequi poterant: tamen incommoda sua uestris committere legibus, et iudicijs, quam dolori suo perminere, maluerunt. Tu mihi, cū circumfessus a tam illustri

ACTIONIS. II.

ciuitate sis propter tuum scelus, atque flagitium; cum coegeris homines miseros, & calamitosos, quasi desperatis nostris legibus, & iudicijs, ad uim, ad manus, ad arma confugere; cum te in opidis, ciuitatibus amicorum nō legatum populi R. sed tyrannum libidinosum, crudelēq; praeberis; cum apud exteras nationes imperij, nominisq; nostri famam tuis probris, flagitijsq; uiolari; cum te ex ferro amicorum populi R. eripueris, atque e flamma sociorum euolaris: hic tibi perfugium speras futurum? erras. ut huc incideres, non ut hic conquiesceres, illi te uiuum exire passi sunt. Et ais iudicium esse factum, te iniuria circumfessum esse Lampfaci, quod Philodamus cum filio condemnatus sit. quid, si doceo, si planum facio, teste homine nequā, uerum ad hanc rem tamen idoneo, te ipso, inquam, teste docebo, te huius circumfessionis tuae causam, & culpam in alios transtulisse, neque in eos, quos tu insularis, esse animaduersum? iam nihil te iudicium Neronis adiunat. Recita, quas ad Neronem literas misit. EPISTOLA. C. VERRIS. AD. NERONEM. Themistagoram, & Thessalum scribit populum concitasse: quem populum? qui te circumfedit, qui te uiuum comburere conatus est. ubi hos persequeris? ubi accusas? ubi defendis ius, nomenq; legati? in Philodami iudicio dices id actum. cedo mihi ipsius Verris testimonium. uideamus, quid idem iste iuratus dixerit. Recita. AB. ACCVSATORE. INTERROGATVS. RESPONDIT. IN. HOC. IUDICIO. NON. PERSEQVI. SIBI. INANIMO. ESSE. ALIO. TEMPORE. PERSEQVI. Quid igitur te iuuat Neronis iudicium? quid Philodami damnatio? legatus cum esses circumfessus; cum

que, quema
communiq;
non es per se
sequi. quod
inuisi ius
proditiu
quisit? non
atrocius in
concitatio
per, M. A.
storem ui
seruum sa
Pericles E
quod au
um ita in
ui comite
fessus per
& principi
salum quib
bi esset fact
periculum
eiusmodi e
federali in
hoc Lamp
me captiua
genere non
di causa de
egregium de
hoc prefatio
a e publica

que, quemadmodum tute ad Neronem scripsisti, populo R. communiq; causse legatorum facta esset iniuria insignis; non es per secutus; dicis tibi in animo esse alio tempore persequi. quod fuit id tempus? quando es per secutus? cur imminuisti ius legationis? cur causam populi R. deseruisti, ac prodidisti? cur iniurias tuas, coniunctas cum publicis, reliquisti? non ne te ad senatum causam deferre, non de tam atrocibus iniurijs conqueri, non eos homines, qui populum concitarent, consulum literis euocandos curare oportuit? nuper, M. Aurelio Scauro postulante, quod is Ephesi se quaestorem ui prohibitum esse dicebat, quo minus e fano Dianæ seruum suum, qui in illud asylum confugisset, abduceret; Pericles Ephesius, homo nobilissimus, Romam euocatus est, quod auctor iniuriæ illius fuisse argueretur. tu, si te legatum ita in Lampsaci tractatum esse, senatum docuisses, ut tui comites uulnerarentur, licetor occideretur, ipse circumfessus pene incenderere, eius autem rei duces & auctores, & principes fuisse, quos scribis, Themistagoram, & Thesalum quis; non commoueretur? quis non ex iniuria, quæ tibi esset facta, sibi prouideret? quis nō in ea re causam tuā, periculum commune agi arbitraretur? etenim nomen legati eiusmodi esse debet, quod non modo inter sociorum iura, sed etiam inter hostium tela incolume uersetur. Magnum hoc Lampsacenum crimen est libidinis, atque improbissimæ cupiditatis: accipite nunc auaritiæ propemodum in suo genere non leuius. Milesios nauem poposcit: quæ eum præsidi causâ Myndum prosequeretur. illi statim myoparonē egregium de sua classe, ornatum, atque armatum, dederūt. hoc præsidio Myndum profectus est. Nam quid Milesiis laetitia publica abstulerit, item de sumptu in aduentum, de con-

ACTIONIS. II.

tumelijs, & iniurijs in magistratum Milesium, tamen si dic-
tum uere, tum grauius, & uehementer potest, tamen dice-
re prætermittam, eaq; omnia testibus integra referuabo. il-
lud, quod neque taceri ullo modo potest, neque dici pro di-
gnitate, cognoscite. milites remigesq; Miletum Myndo pedi-
bus reuerti iubet: ipse myoparonē pulcherrimum, de decem
Milesiorum nauibus electum, L. Magio, & L. Fannio, qui
Myndi habitabant, uendidit. hi sunt homines, quos nuper
senatus in hostium numero censuit habendos. hoc illi naui-
gio ad omnes populi R. hostes usque ad Dianio, quod in Hi-
spania est, ad Sinopem, quæ in Ponto est, nauigauerunt. O-
dij immortales, incredibilem auaritiā, singularemq; au-
daciā. nauem tu de classe populi R. quam tibi Milesia ci-
uitas, ut te prosequeretur, dedisset, ausus es uendere? si te ma-
gnitudo maleficij, si te hominum existimatio non mouebat;
ne illud quidem cogitabas. huius improbißimi furti, hu-
ius adeo nefarie prædæ tam illustrem ac tam nobilem ciuita-
tem testem futuram? an, quia tum Cn. Dolabella in eum,
qui ei myoparoni præfuerat, Milesiusq; rem gestam remun-
ciarat, animaduertere tuo rogatu conatus est, renunciatio-
nemq; eius, quæ erat in publicas literas relata illorum legi-
bus, tolli iusserat; iccirco te ex hoc crimine elapsum esse ar-
bitrabare? multum te ista sefellit opinio, & quidem mul-
tis in locis: semper enim existimasti, & maxime in Sicilia,
satis cautum tibi ad defensionem fore, si aut referri aliquid
in literas publicas uetuisset, aut, quod relatum esse, tolli
coegisses. hoc quam nihil sit, tamen si ex multis Siciliae ciui-
tatibus priore actione didicisti, tamen etiam in hac ipsa ci-
uitate cognosce. sunt illi quidem dicto audientes, quam
diu adsunt ij, qui imperant: simul ac discesserunt, non
solum

solum illud
causam ad
nere ista liti
manebunt.
Milesius, ex
sua quæque
ex decem na-
uocinio, na-
uocorum em-
legati Mil-
qui tamen
designato
nus non
reticere po-
gum dom-
ostender, q-
ta sit, pir-
Cn. Dolab-
est, unam
pro quæsto
Malleoli t-
leolus in p-
sua nihil
populos, &
de pondas
erat in hoc
n. familiam
mines reliq-
cipia uoluit
cuparum

solum illud perscribunt, quod tum prohibiti sunt, sed etiā causam adscribunt. cur non tum in literas relatum sit. manent istæ literæ Mileti: manent, & dum erit illa ciuitas, manebunt. decem enim naues iussu L. Murænæ populus Milesius, ex pecunia uectigali populi R. fecerat, sicut pro sua quæque parte Asiæ ceteræ ciuitates. quamobrē unam ex decem non prædonum repentino aduentu, sed legati latrocinio, non ui tempestatis, sed hac horribili tempestate sociorum emissam, in literas publicas retulerunt. sunt Romæ legati Milesii, homines nobilissimi, ac principes ciuitatis: qui tamen si mensem Februarium expectant, & consulum designatorum nomen extimescunt, tamen hoc tantum facinus non modo negare interrogati, sed ne producti quidem reticere poterunt. dicent, inquit, & religione adducti, & legum domesticarum metu, quid illo myoparone factum sit ostendet. C. Verrem in ea classe; quæ contra piratas ædificata sit, piratâ ipsum cōscleratū fuisse. C. Malleolo, quæstore Cn. Dolabellæ, occiso, duas sibi hereditates uenisse arbitratus est, unam quæstorie procurrationis, (nā a Dolabella statim pro quæstore iussus est esse) alteram tutelæ. nam cū pupillū Malleoli tutor esset, in bona eius impetum fecit. nam Malleolus in prouinciā sic copiose profectus erat, ut domi prorsus nihil relinqueret. præterea pecunias occuparat apud populos, & syngraphas fecerat: argenti optime cælati grā de pondus secum tulerat: (nam ille quoque sodalis istius erat in hoc morbo, & cupiditate) grande pondus argenti, familiam magnam, multos artifices multos formosos homines reliquit. iste, quod argenti placuit, inuasit: quæ mancipia uoluit, abduxit: uina cetera quæ, quæ in Asia facillime coparantur, quæ ille reliquerat, asportauit: reliqua uendi

N

ACTIIONIS. II.

nam exegit. cum ad HS uicies quinquies redegiſſe conſta-
ret: ut Romam redijt, nullam literam pupillo, nullam ma-
tri eius, nullam tutoribus reddidit: ſeruos artiſices pupillæ
cum haberet domi, circumpedes autem homines formoſos,
& literatos, ſuos eſſe dicebat, ſe emiſſe. cum ſapius mater,
& auia pueri poſtularent, uti, ſi non redderent pecuniam,
nec rationem daret, diceret ſaltem, quantum pecunia Mal-
leoli deportaſſet: multis efflagitatus aliquando dixit, HS de-
cies: deinde in codicis extrema cera nomen inſimum in fla-
gitioſa litura fecit: expenſa Chryſogono ſeruo HS ſexcenta
millia, accepta pupillo Malleolo retulit. quo modo ex decies
HS DC ſint facta, quomodo DC eodem modo quadra-
rine, (ut illa de Cn. Carbonis pecunia reliqua HS ſexcen-
ta facta) quo modo Chryſogono expenſa lata ſint, cur id
nomen inſimum, in lituraq; ſit, uos exiſtimabitis. tamen
HS ſexcenta millia cum accepta retuliſſet, HS quadringen-
ta millia ſoluta non ſunt. homines, poſtea quam reus factus
eſt, alij redditij, alij etiam nunc retinentur: peculia omniũ,
uicarij q; retinentur. Hæc eſt iſtius præclara tutela. en cui
tuos liberos committas, en memoria mortui ſodalis en me-
tus uiuorum exiſtimationis. Cum tibi ſe tota Aſia ſpo-
liandam, ac uexandam tradidiſſet: cum tibi expoſita eſ-
ſet omnis ad prædandum Pamphylia; contentus his tam opi-
mis rebus non fuiſti? manus a tutela, manus a pupillo, ma-
nus a ſodalis filio abſtinere non potuiſti? iam te non ſiculi,
non aratores, ut diſticias, circumueniunt, non ij, qui de-
cretis, ediſtis q; tuis in te concitati, inſeſtiq; ſunt: Malleo-
lus, a me productus, & mater eius, atque auia: quæ mi-
ſeræ, flentes, euerſum a te puerum patrijs bonis eſſe dixe-
runt. quid exſpectas? an, dum ab inferis ille Malleolus exti-

ſtat, argu-
ſtagit ip-
ſum, redd-
conſiſſus e-
uocem cum
uocem, ſe
cui conit-
etiſſimas
eas, inu-
STIMO
ſtore uer-
modo L
mento ſi
excogit
ceſſe d
quæ res
eum, con-
his rebu
labelle
ſuolunt
bantur.
re. Recit
LABEL
REDAC
LIADV
numerata
nias max
quam alio
naſſe de
accuſant

stat, atque abs te officia tutelæ, sodalitatis familiaritatisq;
 flagitet? ipsum putato adesse. homo auarissime & spurcis-
 sine, redde bona sodalis filio. si non quæ abstulisti, at quæ
 confessus es. cur cogis sodalis filium hanc primam in foro
 uocem cum dolore, & querimonia emittere? cur sodalis
 uxorem, sodalis socrum, domum denique totam sodalis mor-
 tui contra te testimonium dicere? cur pudentiſſimas, le-
 tiſſimasq; feminas in tantum uirorum conuentum insoli-
 tas, inuitasq; prodire cogis? Recita omniū testimonia. TE-
 STIMONIA. MATRIS. ET. AVIAE. Pro quæ-
 store uero quo modo iste commune Miliadum uexarit; quo
 modo Lyciā, Pamphylia, Pisidiam, Phrygiāq; totā, fru-
 mento imperādo, aestimando hac sua, quam cum primum
 excogitauit, Siciliensi aestimatione, afflixerit; non est ne-
 cesse demonstrare uerbis. hoc scitoie, his nominibus,
 quæ res per eum gestæ sunt, cum iste ciuitatibus frumen-
 tum, coria, cilicia, saccos imperaret, neque ea sumeret, pro
 his rebus pecuniam exigeret, his nominibus solis. Con. Do-
 labellæ HS ad tricies litem esse aestimatam. quæ omnia, etiā
 si uoluntate Dolabellæ fiebant, per istum tamen omnia gere-
 bantur. consistā in uno nomine: multa sunt ex eodem gene-
 re. Recita. DE. LITIBVS. AESTIMATIS. Con. DO-
 LABELLAE. Pro. POPVLO. Rati. PECVNIAE.
 REDACTAE. Quod. A. COMMVNI. MI-
 LIADVM. Te hac coegisse, te aestimasse, tibi pecuniam
 numeratam esse dico: eademq; uī, & iniuria cum pecu-
 nias maximas cogeres, per omnes partes prouinciæ te, tam
 quam aliquam calamitosam tempestatem, pestemque per-
 uasisse demonstro. itaque M. Scaurus, qui Con. Dolabellam
 accusauit istū in sua potestate, ac ditione tenuit. homo ado-

ACTIONIS. II.

lescens, cum istius in inquirendo multa furti, ac flagitia cognosceret, fecit perire, & callide: uolumen eius rerum gestarum maximum isti ostendit. ab homine, quæ uoluit, in Dolabellam abstulit: istum testem produxit. dixit iste, quæ uelle accusatorem putauit. quo ex genere mihi testium, qui cum isto furati sunt, si uti uoluissim, magna copia fuisset; qui, ut se periculo litium, coniunctione criminum, liberarent, quo ego uellē, descensuros pollicebātur, eorum ego uoluntate omniū repudiaui: non modo proditori, sed ne perfugæ quidē locus in meis castris cuiquam fuit. forsitan meliores illi accusatores habendi sunt, qui hæc omnia fecerunt. sed ego defensorem in mea persona, non accusatorem, maxime laudari uolo. Rationes ad ærarium, antequam Dolabella condemnatus est, non audeat referre. impetrat a senatu, ut dies sibi prorogaretur, quod tabulas suas ab accusatoribus Dolabellæ obsignatas diceret: perinde quasi exscribendi potestatem nō haberet. solus est hic, qui nunquam rationes ad ærarium referat. audistis quæstoriæ rationem tribus uersiculis relatum: legationis, non nisi condemnato, & ieiecto eo, qui posset reprehendere: nunc denique præturæ, quam ex S.C. statim referre debuit, usque ad hoc tempus non retulit, quæstorem se in senatu expectare dixit. perinde quasi non, ut quæstor sine præture posset referre, ut tu Hortensi, ut omnes, eodem modo sine quæstore prætor: Dixit, idem Dolabellam impetrasse. omnes magis patribus conscriptis, quam causa placuit. probauerunt. Verum quæstores quoque iam pridem uenerunt: cur non retulisti? illarū rationum ex ea fæce legationis, quæstoriæ quæ tuæ procurationis illa sunt nomina, quæ Dolabellæ necessario sunt aestimata. EX. LITIBVS. AESTIMATIS.

DOLABELLA
Dolabella
sum tulit
plur fecit
bulis habuit
menti facit
lia; quod
hinc illa
men aliq
ratio cum
bus, quæ
ter decies
ciam. hic
dubiū
industri
preclara
tate, quæ
uexisset
uissus, R
confite
commen
repente,
porro po
me, nibe
tum inter
stulissim
cum exa
les, satis
bus pecu
tias habu

DOLABELLAE. PR. ET. PROPR. quod minus Dolabella Verri acceptum retulit, quam Verres illi expensum tulerit, HS quingenta triginta quinque millia: quod plus fecit Dolabella Verrem accepisse, quam iste in suis tabulis habuit, HS ducenta triginta duo millia: quod plus frumenti facit accepisse istum, HS decies & octingenta millia; quod tu, homo castissimus, aliud in tabulis habebas, hinc illæ extraordinariæ pecuniæ, quas, nullo duce, tamen aliqua ex particulo inuestigamus, redundarunt. hinc ratio cum Q. & Cn. Postumijs, Curtijs, multis nominibus, quorum in tabulis iste habet nullum. hinc HS quater decies P. Tadio numerata Athenis. testibus planum faciam. hinc emptæ apertiissime prætura. nisi forte id etiam dubiū est, quo modo iste prætor factus sit. homo scilicet aut industria, aut opera probata, aut frugalitatis exstimatione preclara, aut denique, id quod lenissimum est, assiduitate, qui ante quæsturam cum meretricibus lenonibusq; uexisset, quæsturam ita gessisset, quemadmodum cognouisset, Romæ post quæsturam illam nefariam uix triduum constitisset, absens non in obliuione iacisset. sed in assidua commemoratione omnibus omnium flagitiorum fuisset; is repente, ut Romam uenit, gratis prætor factus est. alia porro pecunia, ne accusaretur, data. cui sit data, nihil ad me, nihil ad rem pertinere arbitror: datam quidem esse, tum inter omnes, recenti negotio, facile constabat. Homo stultissime, & amentissime, tabulas cum conficeres, & cum extraordinaria pecunia crimen subterfugere uelles; satis te elapsorum omni suspitione arbitrabare, si, quibus pecuniam credebas, ijs expensum non ferres, neque in tuas tabulas ullum nomen referres, cum tot tibi nomi-

ACTIONIS. II.

pus acceptum Curiij referrent? quid proderat tibi, te expensum illis non tulisse? an tuis solis tabulis te caussam dicturum existimasti? Verum ad illam iam ueniamus praetoram praetoram, criminaq; ea, quae notiora sunt his, qui adsunt, quam nobis, qui meditati ad dicendum paratiq; uenimus. in quibus, non dubito, quin offensionem negligentiae uitare, atque effugere non possim. multi enim ita dicunt: de illo nihil dixit, in quo ego interfui: illam iniuriam non attigit, quae mihi, aut quae amico meo facta est; quibus ego in rebus interfui. his omnibus, qui istius iniurias norunt, hoc est populo R. uniuerso, me uehementer excusatum uolo, non negligentia mea fore, ut multa praeteream, sed quod alia rebus integra reseruari uelim, multa autem propter rationem breuitatis, ac temporis praetermittenda existimen. fatebor etiam illud inuitus, me prorsus, cum iste punctum temporis nullum uacuum peccato praeterire passus sit, omnia, quae ab isto commissa sunt, non potuissse cognoscere. quapropter ita me de praetura criminibus auditore, ut ex utroque genere, & iuris dicendi, & factorum rectorum exigendorum, ea postuletis, quae maxime digna sunt eo reo, cui paruum ac mediocre obijci nihil oporteat. Nam ut praetor factus est; qui auspiciato a Chelidone surrexisset, sortem nactus est urbanae prouinciae, magis ex sua, & Chelidonis, quam ex populi R. uoluntate: qui principio qualis in edicto constituendo fuerit cognoscite. P. Annius Ascellus mortuus est C. Sacerdote praetore. is cum haberet unicam filiam, neque census esset; quod eum natura hortabatur, lex nulla prohibebat, fecit, ut filiam bonis suis heredem institueret. heres erat filia: faciebant omnia cum pupilla, legis aequitas, uoluntas patris, edicta

praetor
a felix
monu
bus, s
bitum
ciamq
erat in
ab illo
reditu
huic u
samen
riam d
am im
pecunia
praeter
modu
& ista
appell
donat
etum
LEGE
mulier
lires fa
piu uide
potius no
nostro
re: delect
auctorita
VIO CE
TECER

prætorum, consuetudo iuris eius, quod erat tum, cum
 Asellus est mortuus. iste, prætor designatus. (utrum ad
 monitus, an tentatus, an, qua est iste sagacitate in his re
 bus, sine duce ullo sine indice pervenerit ad hanc impro
 bitatem, nescio: uos tantum hominis audaciam, amen
 tiamq; cognoscite) appellat heredem L. Anniū, qui
 erat institutus secū dū filiā. nō enim mihi persuadetur, istū
 ab illo prius appellatū. dicit, se posse ei cōdonare edicto he
 reditatem: docet hominem, quid possit fieri. illi bona res,
 huic uēdibilis uidebatur. iste tamen si singulari est audacia,
 tamen ad pupillæ matrem summittere: malebat pecu
 niam accipere, ne quid noui ediceret, quam ut hoc edictū
 tam improbum & inhumanum interponeret. eutores,
 pecuniam prætori si pupillæ nomine dedissent, grandem
 præsertim, quemadmodū in rationem induceret, quemad
 modū sine periculo suo dare possent, non uidebant: simul
 & istum fore tam improbum non arbitrabantur. sæpe
 appellati, pernegauerunt. iste ad arbitrium eius, cui con
 donaret hereditatem ereptam liberis, quam equum edi
 ctum scripserit, quæso cognoscite. CVM INTELIGAM.
 LEGEM. VOCONIAM. quis umquā crederet Verre
 mulierum aduersariū futurū? an ideo aliquid contra mu
 lieres fecit, ne totum edictum ad Chelidonis arbitrium scri
 ptū uideretur? Cupiditati hominū ait se obuiam ille. quid
 potius non modo his temporibus, sed etiam apud maiores
 nostros? quis tam remotus fuit a cupiditate? Dic, quæso, ce
 tera: delectat enim me hominis grauitas, scientia iuris,
 auctoritas. QVI. AB. A. POSTVMIO. Q. FVL
 VIO CENSORIBVS. POST. VE. EA. FECIT.
 FECERIT. Fecit, fecerit? quis ūquā edixit isto modo? quis

ACTIONIS. II.

umquam eius rei fraudem, aut periculum proposuit edicto, quæ neque post edictum, neque ante edictum provideri potuit? iure legibus, auctoritate omnium, qui consulebantur, testamentum P. Annius fecerat, non improbū, nō inofficiosum. nō inhumanum. quod si ita fecisset; tamen post illius mortem nihil de testamento illius novi iuris constitui oporteret. Voconia lex te uidelicet delectabat. imitatus esses illū ipsum C. Voconium, qui lege sua hereditate ademit nulli neq; uirgini, neq; mulieri: sanxit in posterū; qui post eos censores census esset, ne quis heredem uirginem, ne ue mulierē faceret. in lege Voconia non est, Fecit, fecerit: neque in ulla præteritum tempus reprehenditur, nisi eius rei, quæ sua sponte scelerata, ac nefaria est; ut, etiam si lex non esset, magnopere uitanda fuerit. atque in his rebus multa uidemus ita sancta esse legibus, ut ante facta in iudicium non uocentur. Cornelia, testamentaria, nummaria, ceteræ complures, in quibus non ius aliquod nouum populo constituitur, sed sancitur, ut, quod semper malum facinus fuerit, eius quæstio ad populum pertineat ex certo tempore. de iure uero si quis noui quid instituit, omnia, quæ ante acta sunt, rata esse patitur? cædo mihi leges Atinias, Furias, ipsam ut dixi, Voconiam, omnes præterea de iure ciuili: hoc reperiēs in omnibus statui ius, quo post eā legem populus utatur. qui plurimum tribuunt edicto. prætoris edictum legem annuam dicunt esse. tu edicto plus complecteris. quam lege, si finem edicto prætoris asserunt Kalendæ Ianuarij, cur non initium quoque edicti nascitur a Kalendis Ian.? an in eum annū progredi nemo poterit edicto, quo prætor alius futurus est: in illum, quo alius prætor fuit, regredietur? ac si hoc iuris non unius causa homi-

in edicto
fecit, fecerit
rederit per
sit, licet cu
non generat
cile appare
sterum ed
bum: sed
set: nem
quibus i
cundis
uerbis
eius post
edixit, se
post te p
his mup
eia, pec
cit hered
de istius
stius fecer
instituit
satis fue
deres ma
uoluiti,
eto decer
bas, in ed
ipse edicto
quin uol
deatur, et
su, atque

nus edixisses, cautius composuisses. scribis, si quis heredem
 fecit, fecerit. quid, si plus legarit, quam ad heredem, he-
 redes ue perueniat, quod per legem Voconiam ei, qui census
 sit, licet? cur hoc, cum in eodem genere sit, non caues? quia
 non generis, sed hominis causam uerbis amplecteris: ut fa-
 cile appareat, te pretio esse commotum. atque hoc si in po-
 sterum edixisses, minus esset nefarium, tamen esset impro-
 bum: sed tum uituperari posset, in dubium uenire non pos-
 set: nemo enim committeret: nunc est eiusmodi dictum, ue-
 quitus intelligat, non populo esse scriptum, sed P. Annij se-
 cundis heredibus. itaque cum a te caput illud tam multis
 uerbis mercenario prooemio esset ornatum, ecquis est inuen-
 tus postea prator, qui illud idem ediceret? non modo nemo
 edixit, sed ne metuit quidem quisquam, ne quis ediceret. nã
 post te pratorem multi testamenta eodem modo fecerunt, in
 his nuper Annia. ea de multorum propinquorum senten-
 tia, pecuniosa mulier, quod censa non erat, testamento fe-
 cit heredem filiam. itaque hoc magnum iudicium hominũ
 de istius singulari improbitate, quod Verres sua sponse in-
 stituisse, id neminem metuisse, ne quis reperiretur, qui istius
 institutum sequi uellet. solus enim tu inuentus es, cui non
 satis fuerit corrigere uoluntates uiuorum, nisi etiam rescin-
 deres mortuorum. tu ipse ex Siciliensi edicto hoc sustulisti:
 uoluisti, ex improviso si quæ res nate essent, ex urbano edi-
 cto decernere. quam postea tu tibi defensionem relinque-
 bas, in ea maxime offendisti, cum tuam auctoritatem tute
 ipse edicto prouinciali repudiabas. atque ego non dubito,
 quin ut mihi, cui filia maxime cordi est, res hæc acerba ui-
 deatur, atque indigna, sic unicuique uestrum, qui simili sen-
 su, atque indulgentia filiarũ commouemini. quid enim na

tura nobis incundius, quid carius esse uoluit? quid est dignius, in quo omnis nostra diligentia, indulgentiaq; consuetumatur? homo importunissime, cur tantam iniuriam P. Annio mortuo fecisti? cur hunc dolorem cineri eius, atque ossibus inuissisti, ut liberis eius bona patria, uoluntate patris, iure, legibus tradita, eriperes, et cui tibi esset commodum, condonares? quibuscum uiui bona nostra partimur, ijs prator adimere nobis mortuis bona, fortunasq; poterit? Nec petitionem, inquit, nec possessionem dabo. Eripies igitur pupillae rogam prae-textam? detrahes ornamenta non solum fortuna, sed etiam ingenuitatis? miramur, ad arma contra istum hominem Lampsacenos isse? miramur, istum de prouincia decedentem, clam Syracusis profugisse? nos si alienam uicem pro nostra iniuria doleremus, uestigiū istius in foro esset relictum? Pater dat filiae: prohibes. leges sinunt: tamen te interponis. de suis bonis ita dat, ut ab iure non abeat: quid habes, quod reprehendas? nihil, opinor. at ego concedo: prohibe, si potes; si habes, qui te audiat; si potest tibi dicto audiens esse quisquam. eripis tu uoluntatem mortuis? bona uiuis? ius omnibus? hoc populus R. non manu uindicasset, nisi te huic tempori, atque huic iudicio reseruasset? postea quam ius pratorium constitutum est, semper hoc iure usi sumus, si tabulae testamenti non proferrentur, tum, uti proximum quemque potissimum heredem esse oporteret, ita secundum eum possessio daretur. quare hoc sit aequissimum, facile est docere: sed in re tam usitata, satis est ostendere, omnes antea ius ita dixisse, & hoc uetus edictum, trāslatiuiumq; esse. cognoscite aliud hominis in re uetere edictum nouum: & simul, dum est unde ius civile discatur, adolescentes ei in disciplinam tradite.

nirum est
quidem mo
eum etia
nita. si ha
sed omnes
si quis test
non extat
iudiciat
de heredit
& nos se
componit
unius hom
minem n
bit: ius
negligit.
REDIT
SPONS
pratore
urum po
est, non t
res: nuf
edicto
nam acc
HEREDI
TESTAM
MULTIS
TEAT. A
DVM. T
MVM. H
ciam est.

mirum est hominis ingenium, mira prudentia. Minutius
 quidam mortuus est ante istum praetorem. eius testamen-
 tum erat nullum: lege hereditas ad gentem Minutiam ue-
 niebat. si habuisset iste edictum, quod ante istum, & po-
 stea omnes habuerunt; possessio Minutiae genti esset data.
 si quis testamento se heredem esse arbitraretur, quod tum
 non extaret, lege ageret in hereditatem, aut, pro prae-
 iudicialium cum satis accepisset, sponsonem faceret. ita
 de hereditate certaret. hoc opinor iure & maiores nostri,
 & nos semper usi sumus. uidete, ut hoc iste correxerit.
 componit edictum iis uerbis, ut quiuis intelligere possit,
 unius hominis causa conscriptum esse: tantum quod ho-
 minem non nominat: causam quidem totam perscri-
 bit: ius, consuetudinem, aequitatem, edictum omnium
 negligit. EX EDICTO. VRBANO. SI. DE. HE-
 REDITATE. AMBIGITVR. SI. POSSESSOR.
 SPONSIONEM. NON. FACIET. iam quid id ad
 praetorem, uter possessor sit? non ne id queri oportet,
 utrum possessorem esse oporteat? ergo, quia possessor
 est, non moues possessione: si possessor non esset, non da-
 res: nusquam enim scribis, neque tu aliud quidquam
 edicto amplecteris, nisi eam causam, pro qua pecu-
 niam acceperas. Iam hoc ridiculum est. SI. DE.
 HEREDITATE. AMBIGITVR ET. TABVLAE.
 TESTAMENTI. OBSIGNATAE. NON. MINVS.
 MVLTIS. SIGNIS. QVAM. E. LEGE. OPOR-
 TEAT. AD. ME. PROFERENTVR. SECVN-
 DVM. TABVLAS. TESTAMENTI. POTISSI-
 MVM. HEREDITATEM. DABO. Hoc translati-
 cium est. sequi illud oportet: si tabula testamenti non pro-

ACTIONIS. II.

ferentur. quid ait? se ei daturum, qui se dicat heredem esse quid ergo interest, proferantur, nec ne? si protulerit, uno signo ut sit minus, quam ex lege oportet: non des possessionem: si omnino tabulas non proferet, dabis. quid nunc dicam? neminem umquam postea alium edixisse? ualde sit mirum, neminem fuisse, qui istius se similem dici uellet. ipse in Siciliensi edicto hoc non habet: exegerat enim iam mercedem. Item, ut illo edicto, de quo ante dixi, in Sicilia de hereditatum possessionibus dandis, edixit idem, quod omnes Romæ præter istum. EX. EDICTO. SICILIENSI. SI. DE. HEREDITATE. AMBIGITVR. At, per deos immortales, quid est, quod de hoc dici possit? iterum enim iam quæro abs te, sicut modo in illo capite Anniano de mulierum hereditatibus, nunc in hoc de hereditatum possessionibus, cur ea capita in edictum prouinciale transferre nolueris. utrum digniores homines eximasti eos, qui habitabant in prouincia, quam nos, qui æquo iure uterentur: an aliud Romæ æquum est, aliud in Sicilia? non enim hoc potest hoc loco dici, multa esse in prouincijs aliter edicenda: non de hereditatum quidem possessionibus, non de mulierum hereditatibus: nam utroque genere uideo non modo ceteros, sed te ipsum totidem uerbis edixisse, quot uerbis edici Romæ solet. quæ Romæ magna cum infamia, pretio accepto, edixeras, ea sola te, ne gratis in prouincia male audires, ex edicto Siciliensi sustulisse uideo. Et cum edictum totum eorum arbitratu, quam diu fuit designatus, componeret, qui ab isto ius ad utilitatem suam mundinarentur: tum uero in magistratu contra illud edictum suum si ne ulla religione decernebat. itaque L. Piso multos codices impleuit earum rerum, in quibus ita intercessit, quod iste

aliter, ut
se non ar
isto prout
buij. lapi
iniuria uic
pionis par
lilia, sine
nam, qua
in iure di
dinatio,
ciuli con
a qua mu
in/suura
rat, decr
ulla relig
rat. hinc
tur ex do
dum esse
diores er
esse, cum
quam reli
per facere
si nos illud
tatem tuam
se uerfate
prius memo
uor est, ut
quemadmo
cidere: qua
eum, quem

aliter, atque ut edixerat, decreuisset. quod uos oblitos esse non arbitror, quæ multitudo, qui ordo ad Pisonis sellam isto præore solitus sit conuenire. quem iste collegam nisi habuisset, lapidibus coopertus esset in foro. sed eo leuiiores istius iniuriæ uidebantur, quod erat in æquitate, prudentiâq; Pisonis paratissimum per fugium, quo sine labore, sine molestia, sine impensa, etiam sine patrono homines uterentur. nam, quæso, redite in memoriam, iudices, quæ libido istius in iure dicendo fuerit, quæ uarietas decretorum, quæ nundinatio, quam inanes domus eorum omnium, qui de iure civili consuli solent, quam plena, atque referta Chelidonis: a qua muliere cum erat ad eum uentum, & in aurem eius insusurratum, alias reuocabat eos, inter quos iam decreuerat, decretumq; mutabat; alias inter alios contrarium sine ulla religione decernebat, ac proximis paullo ante decreuerat. hinc illi homines erant, qui etiam ridiculi inueniebantur ex dolore. quorum alij, ut audistis, negabant mirandum esse, ius tam nequam esse Verrinum: alij etiam frigidiore erant; sed, quia stomachabantur, ridiculi uidebantur esse, cum Sacerdotem execrabantur, qui Verrem tam nequam reliquisset. quæ ego non commemorarẽ, (neque enim per facere dicta, neque porro hac seueritate digna sunt) nisi uos illud uellem recordari, istius nequitiam, & iniquitatem tum in ore uulgi, atque in communibus prouerbij esse uersatam. In plebem uero Romanam utrum superbiam prius memorem, an crudelitatem? sine dubio crudelitas grauior est, atque atrocior. oblitos ne igitur hos putatis esse, quemadmodum sit iste solitus uirgis plebem Romanam cõcidere? quam rem etiam tribunus pl. in concione egit, cum eum, quem uirgis iste ceciderat, in prospectum populi R.

ACTIONIS. II.

produxit cuius rei cognoscenda faciam uobis suo tempore potestatem. Superbia uero qua fuerit, quis ignora quemadmodum is tenuissimum quemque contempserit, despexerit, liberum esse numquam duxerit. P. Trebonius uiros bonos, & honestos complures fecit heredes: in his fecit suum libertum. is A. Trebonium fratrem habuerat proscriptum. ei cum cautum uellet, scripsit, ut heredes iurarent, se curaturos, ut ex sua cuiusque parte ne minus dimidium ad A. Trebonium fratrem illum proscripi perueniret. libertum iurari: ceteri heredes adeunt ad Verrem: docent, non oportere se iurare facturos esse quod contra legem Corneliam esset, qua proscriptum iuari uetat: impetrant, ut ne iurent. dat his possessionem. id ego non reprehendo. etenim erat iniquum, homini proscripto, egenti, de fraternis bonis quidquam dari: ille libertus, nisi ex testamento patroni iurasset, scelus se facturum arbitrabatur. itaque ei Verres possessionem hereditatis negat se daturum, ne posset patronum suum proscriptum iuare: simul ut esset poena, quod alterius patroni testamento obtemperasset. Das possessionem ei, qui non iurauit. concedo: praetorium est. adimis tu ei, qui iurauit? quo exemplo? proscripi iuat: lex est: poena est. quid ad eum, qui ius dicit? utrum reprehendis, quod patronum iuabat eum, qui tum in miseris erat: an, quod alterius patroni mortui uoluntatem conseruabat, a quo sumum beneficium acceperat? utrum horum reprehendis? & hoc tum de sella uir optimus dixit, equiti R. tam locupleti libertinus sit homo heres? o modestum ordinem, quod illinc uiuus surrexit. Possum sexcenta decreta proferre, in quibus, ut ego pecuniam non dicam intercessisse, ipsa decretorum nouitas iniquitasque declarat, uerum, ut ex uno de cete

vis coniect
stis, suade
sacerdote p
perit cor p
gar heredit
contrariet
dicto ista
cij patron
re coepit
agebat: d
muliere d
lius casu
oportere
uenissent
redierat
hominu
gaur: no
tate casu
set: dom
sibi heres
ma hom
sent, dix
floritate
luria aff
adueni
debere en
bi opus e
possum ill
propositu
ne hic d

ris coniecturā facere possitis, id quod priore actione cogno-
 stis, audite. C. Sulpicius Olympius fuit. is mortuus est. C.
 sacerdote pratore, nescio an ante, quam Verres praturam
 petere cœperit. fecit heredem M. Octavianum Ligurem. Li-
 gur hereditatem adiit, possedit Sacerdote pratore sine ulla
 controuersia. postea quam Verres magistratum iniit; ex
 edicto istius, quod edictum sacerdos non habuerat, Supli-
 cij patroni filia sextam partem hereditatis ab Ligure pete-
 re cœpit. Ligur non aderat. Lucius frater eius causam
 agebat: aderant amici, propinqui. dicebat iste, nisi cum
 muliere decideretur, in possessionem se ire iussurum. L. Gel-
 lius causam Liguris defendebat: docebat, edictum eius non
 oportere, ad eas hereditates ualere, quæ ante eum pratorem
 uenissent: si hoc tum fuisset edictum, fortasse Ligurem he-
 reditatem aditurum non fuisse. æqua postulatio, summa
 hominum auctoritas pretio superabatur. uenit Romam Li-
 gur: non dubitabat, quin, si ipse Verrem conuenisset, æqui-
 tate causæ, et auctoritate sua commouere hominem pos-
 set: domum ad eum uenit, rem demonstrat: quam pridem
 sibi hereditas uenisset, docet: quod facile in causâ æquissi-
 ma homini ingenioso fuit: multa, quæ quicquid mouere pos-
 sent, dixit: ad extremum petere cœpit, ne usque eo suam au-
 ctoritatem despiceret, gratiamque contemneret, ut se tanta in-
 iuria afficeret. homo Ligurem accusare cœpit, qui in re
 aduenticia, atque hereditaria tam diligens, tam attentus esset:
 debere eum aiebat suam quoque rationem ducere: multa si-
 bi opus esse, multa canibus suis, quos circa se haberet. non
 possum illa planius commemorare, quam ipsum Ligurem
 pro testimonio dicere audistis. quid enim; Verres? utrum
 ne his quidem testibus credatur, an hæc ad rem non

ACTIONIS. II.

pertinent? non M. Octavio? non L. Liguri? quis nobis cre-
det? cui nos? quid est, Verres, quod planum fieri testibus
possit, si hoc non fit? an id, quod dicunt, leue est? nihil le-
uius, quam prætorem urbanum hoc iuris in suo magistra-
tu constituere, omnibus ijs, quibus hereditas uenerit, cohe-
redem prætorem esse oportere. An uero dubitamus, quo
ore iste ceteros homines inferiore loco, auctoritate, ordine,
quo ore homines rusticanos ex municipijs, quo denique ore,
quos numquam liberos putauit, libertinos homines solitus
sit appellare, qui ob ius dicendum M. Octauium Ligu-
rem, hominem ornatissimum loco, ordine, nomine, uir-
tute, ingenio, copijs, poscere pecuniam non dubitauit? In
sartis testis uero quemadmodum sese gesserit, quid ego di-
cam? dixerunt, qui senserunt. sunt alij, qui dicant. no-
tae res ac manifestae prolatae sunt, & proferuntur. di-
xit C. Fannius, eques R. frater germanus: Q. Titinij, iu-
dicis tui, tibi se pecuniam dedisse. recita testimonium C. Fan-
nij. nolite C. Fannio dicenti credere, noli, inquam, tu Q.
Titini C. Fannio, fratri tuo, credere. dicit enim rem incre-
dibilem: C. Verrem insinulat auaritia, & audacia: quae ui-
cia uidentur in quocumque potius, quam in istum conuenire.
dixit Q. Tadius, homo familiarissimus patris istius, non
alienus a matris eius genere, & nomine: tabulas protu-
lit, quibus pecuniam se dedisse ostendit. Recita nomina
Q. Tadij. recita testimonium Q. Tadij. ne tabulis qui-
dem Q. Tadij, nec testimonio credetur. quid igitur in iudi-
cijs sequemur? quid est aliud, omnibus omnia peccata, &
maleficia concedere, nisi hoc, hominum honestissimorum te-
stimonijs, & uirorum bonorum tabulis non credere? Nam
quid ego de quotidiano sermone, querimoniaq; populi
R. loquar?

R. loquar? de istius impudentissimo furto, seu potius nouo ac singulari latrocinio? ausum esse in aede Castoris, celeberrimo, clarissimoq; monumento, quod templum in oculis, quotidianoq; aspectu populi R. est positum, quo saepe nemo senatus conuocatur, quo maximarum rerum frequentissima quotidie aduocationes fiunt, in eo loco, in sermone hominum audaciae suae monumentum aeternum relinquare. Aedem Castoris, iudices, P. Iunius habuit tuendam, L. Sylia, Q. Metello cos. is mortuus est: reliquit pupillum paruum filium. cum L. Octavius, C. Aurelius cos. aedes sacras locauissent, neque potuissent omnia sarta tecta exigere, neque ii praetores, quibus erat negotium datum, C. sacerdos, & M. Casius: factum est S.C. quibus de sarta tectis cognitum, & iudicatum non esset, uti C. Verres, P. Calius praetores cognoscerent, & iudicarent. qua potestate iste permissa, ut ex C. Fannio, & ex Q. Tadio cognouisti, uerumtamen, cum esset omnibus in rebus apertissime impudentissimeq; praedatus, hoc uoluit clarissimum relinquare indicium latrociniorum suorum, de quo non audire aliquando, sed uidere quotidie possemus: quasi uis, quis aedem Castoris sartam tectam deberet tradere. Iunium ipsum mortuum esse sciebat: scire uolebat, ad quem illa res pertineret. audit pupillum esse filium. homo, qui semper ita palam dictitasset, pupillos, & pupillas certissimam praedam esse praetoribus, optatum negotium sibi in sinum delatum esse dicebat. monumentum illa amplitudine, illo opere, quamuis sartum tectum, integrumq; esset, tamen aliquid se inuenturum, in quo moliri, praedariq; posset, arbitrabatur. L. Rabonio aedem Castoris tradi oportebat. is casu pupilli Iunii tutor erat testamento patris. cum

ACTIONIS. II.

eo sine ullo intertrimento conuenerat iam, quemadmodum traderetur. iste ad se Rabonium uocat: quærit, ecquid sit, quod a pupillo traditum non sit, quod exigi debeat. cum ille id, quod erat, diceret, facilem pupillo traditionem esse, signa, & dona comparere omnia, ipsum templum omni opere esse integrum: indignum isti uideri coepit, ex tanta æde, tantoq; opere se non opimum præda, præsertim a pupillo, discedere. uenit ipse in ædem Castoris: considerat templum: uidet undique teetum, pulcherrime laqueatum, præterea cetera noua, atque integra: uersat se: quærit, quid agat. dicit ei quidam ex illis canibus, quos iste Liguri dixerat esse circa se multos: Tu Verres hic quod moliare, nihil habes: nisi forte uis ad perpendiculum columnas exigere. homo omnium rerum imperitus: quærit quid sit, ad perpendiculum. dicunt ei, fere nullam esse columnam, quæ ad perpendiculum esse possit. iam me hercule, inquit, sic agamus: columnæ ad perpendiculum exigantur. Rabonius, qui legem nosset, quæ in lege numerus tantum columnarum traditur, perpendiculi mentio sit nulla; & qui non putaret sibi expedire, ita accipere, ne eodem modo reddendum esset; negat, id sibi deberi; negat, oportere exigi. iste Rabonium quiescere iubet: & simul ei non nullam spem societatis ostendit. hominem modestum, & minime pertinacem facile coereet: columnas ita se exacturum esse confirmat. noua res, atque improuisa, pupilli calamitas nunciatur statim C. Mustio, uirico pupilli, qui nuper est mortuus, M. Iunio patruo, P. Politio, tutori, homini frugalißimo. hi rem ad uirum primum, summo officio, ac uirtute præditum, M. Marcellum, qui erat pupilli tutor, deferunt. uenit ad Verrē M. Marcel-

lus: petit ab eo pro sua fide, ac diligentia pluribus uerbis, ne per summam iniuriam pupillum Iunium fortunis pariteris conetur euertere. iste, qui iam spe, & opinione prædam illam deuorasset, neque ulla æquitate orationis, neque auctoritate M. Marcelli commotus est: itaque, quemadmodum ostendisset, se id exacturum esse respondit. cum sibi omnes ad istum allegationes difficiles, omnes aditus arduos, ac potius interclusos uiderent; apud quem non ius, non æquitas, non misericordia, non propinqui oratio, non amici uoluntas, non cuiusquam auctoritas pro pretio, non gratia ualeret: statuunt id sibi optimum esse factum, quod cuius uenisset in mentem, petere auxilium a Chelidone: quæ isto prætoris non modo in iure civili, priuatorumque omnium controuersis populo R. præfuit, uerum etiam in his fartis tectis dominata est. uenit ad Chelidonem C. Mustius, eques R. publicanus, homo cum primis honestus: uenit M. Iunius, paruus pueri, frugalissimus homo, & castissimus: uenit homo summo honore, pudore, & summo officio, spectatissimus ordinis sui, P. Potitius tutor. O multis acerbam, o miseram, atque indignam praturam tuam. ut mitam cetera, quo tandem pudore tales uiros, quo dolore meretricis domum uenisse arbitramini? qui nulla condicione istam turpitudinem subissent, nisi officij, necessitudinisque ratio coegisset. Veniunt, ut dico, ad Chelidonem domus erat plena: noua iura, noua decreta, noua iudicia petebantur: Mihi det possessionem, mihi ne adimat: in me iudicium ne det: mihi bona addicat. alij nummos numerabant: alij tabulas obsignabant. domus erat non meretricio conuentu, sed prætoris turba referta. Simul ac potestas primum data est, adeunt hi, quos dixi: loquitur Mustius: rem demonstrat: petit au-

ACTIONIS. II.

xilium: pecuniam pollicetur. respondet illa, ut meretrix,
 non inhumane libenter ait se esse facturam, & se cum isto
 diligenter sermocinaturam: reuerti iubet. tum discedunt.
 post die reuertuntur: negat illa posse hominem exorari;
 permagnam eum dicere, ex illa re pecuniā confici posse. Ve
 reor, ne quis forte de populo, qui priore actione non affuit,
 hæc, quia propter insignem turpitudinem sunt incredibi-
 lia, fingi a me arbitretur. ea uos antea, iudices, cognoui-
 stis. dixit iuratus P. Potitius, tutor pupilli Iunij: dixit M.
 Iunius, tutor, & patruus. Mustius dixisset, si uiueret:
 sed pro Mustio, recentire, de Mustio auditum dixit L. Do-
 mitius: qui cum sciret me ex Mustio uiuo audisse, quod eo
 sum usus plurimum; (etenim id iudicium, quod prope om-
 niū fortunarū suarū C. Mustius habuit, me uno defendente
 uicit) cū hoc ut dico, sciret L. Domitius me scire, ad eū res
 omnes Mustiū solitum esse deferre; tamen de Chelidone re-
 ticeat, quoad potuit; alio responsionem suam deriuauit. tan-
 tus in adolescente clarissimo, ac principe iuuentutis pudor
 fuit, ut aliquandiu, cum a me premeretur, omnia responde-
 ret, quam Chelidonem nominaret. primo necessarios istius
 ad eum allegatos esse dicebat: deinde aliquando coactus
 Chelidonem nominauit. Non te pudet, Verres, eius mu-
 lieris arbitratu gessisse praturam, quam L. Domitius ab se
 nominari uix sibi honestū esse arbitrabatur? Reiecti a Che-
 lidone, capiunt consiliū necessariū, ut suscipiant ipsi nego-
 cium. cum Rabonio tutore, quod erat uix HS quadraginta
 millium, transigunt HS ducentis millibus. refert ad istū
 rem Rabonius; ut sibi uidebatur, satis grandem pecu-
 niam, & satis impudentem esse. iste, qui aliquanto plus
 cogitasset, male accipit uerbis Rabonium, negat eum si-

bi illa decisione satisfacere posse. ne multa, locaturum se esse confirmat. Tutores hæc nesciunt: quod actum erat cum Rabonio, putant id esse certissimum, nullam maiorem pupillo metuunt calamitatem. Iste uero non procrastinat: locare incipit, non proscripita, atque edicta die, alienissimo tempore, ludis ipsis Romanis. foro ornato. itaque renuncias Rabonius illam decisionem tutoribus: accurrunt tamen ad tempus tutores: digitum tollit Iunius patrius. isti color immutatus est; uultus, oratio, mens denique excidit. quid ageret, coepit cogitare: si opus pupillo redimeretur, si res abiret ab eo mancipio, quæ ipse apposuisset, sibi nullam prædam esse. itaque excogitat: quid? nihil ingeniose, nihil quod quisquam possit dicere improbe. uel callide: nihil ab isto tractum, nihil ueteratorum expectaueritis: omnia aperta, omnia perspicua reperientur, impudentia, amentia, audacia. Si pupillo opus redimitur, mihi præda de manibus eripitur. quod est igitur remedium? quod? ne liceat pupillo redimere. Vbi illa consuetudo in bonis, prædibus, prædijsque uendendis, omnium consulum, censorum prætorum, quæstorum denique? ut optima condicione sit is, cuius res sit, cuius periculum? excludit eum solum, cui prope dicam soli potestatem facere oportebat. quid enim quisquam ad meam pecuniam me inuito aspirat? quid accedit? locatur opus id, quod ex mea pecunia reficiatur. ego me refecturum esse dico. probatio futura est tua, qui locas: prædibus, & prædijs populo cautum est. & si non putas cautum, scilicet tu prætor in mea bona, quod uoles, immittes? me ad meas fortunas defendas accedere non sinas? operæpretium est ipsam legem cognoscere. dicebis eundem conscripsisse, qui illud edictum de hereditate.

ACTIONIS. II.

EX. OPERE. FACIENDO. QVAE. PVPILLI
IVNII. dic, dic, quaeso, clarius. C. VERRES.
PRAET. VRB. ADDIDIT corriguntur leges
censoriae. quod enim uideo in multis ueteribus legibus, Cn.
Domitius, L. Metellus, L. Cassius, Cn. seruilius censo-
res addiderunt, uult aliquid eiusmodi C. Verres. dic,
quid addidit. QVI. DE L. MARCIO. M. PER-
PERNA. CENSORIBVS. REDEMERIT. EVM.
SOCIVM. NE ADMITTITO. NE. VE. EI.
PARTEM. DATO. NE. VE. EI. REDIMITO.
Quid ita? ne uitiosum opus fieret? at erat probatio tua. ne
parum locuples esset? at erat, & esset amplius, si uelles,
populo cautum praedibus, & praedijs. hic te si res ipsa,
si indignitas iniuriae tuae non commouebat; si pupilli ca-
lamitas, propinquorum lacrymae, D. Bruti, cuius pre-
dia subierant periculum, M. Marcelli tutoris auctoritas
apud te penderis nihil habebat: ne illud quidem animadu-
tebas, eiusmodi fore hoc peccatum tuum, quod tu neque ne-
gare posses, (in tabulas enim retulisti) nec cum defensione ali-
qua confiteri? Addicitur id opus HS DLX millibus; cum tuto-
res HS LXXX millibus id opus ad istius, hominis iniquissi-
mi, arbitrium se effecturos esse clamarent etenim quid erat
operis? id, quod uos uidistis. omnes illae columnae, quas deal-
batas uidetis, machina apposita, nulla impensa deiectae, eis-
demque lapidibus repositae sunt. hoc tu HS DLX millibus
locuisti. atqui in illis columnis dico esse quae a tuo redem-
ptore commotae non sunt: dico esse ex qua tantum te etorium
uetus delitum sit, & nouum inductum. quod si tanta pe-
cunia columnas dealbari putassem, certe numquam adilitate
tem petuisssem. At ut uideatur tamen res agi, & non

eripi pupillo. SI. QUID. OPERIS. CAUSSA
 RESCINDERIS. REFICITO. Quid erat, quod
 rescinderet, cum suo quemque loco lapidem reponeret?
 QVI. REDEM ERIT. SATISDET. DAMNI
 INFECTI. EI. QVI. A. VETERE. REDEM
 PTORE. ACCEPERIT. Deridet, cum sibi ipsum iubet
 satisfacere Rabonium. PECVNIA. PRAESENS. SOL
 VATVR. Quibus de bonis? eius, qui, quod in HS
 DLX millibus locasti, HS. LXXX millibus effecturum
 esse clamauit. quibus de bonis? pupilli. cuius aetatem, et so
 litudinem, etiam si tutores non essent, defendere praetor de
 buit: tutoribus defendentibus, non modo patrias eius for
 tunas, sed etiam bona tutorum adempti. HOC. OPVS.
 BONO. SVO. QVOQVE. FACITO. lapis aliquis
 cadendus, et apportandus fuit machina sua? an, illo non
 saxum, non materies aduecta est: tantum operis sed in
 ista locatione fuit, quantum paucae operae fabrorum
 mercedis tulerunt, et manupretij machinae? utrum exi
 stimatis, minus operis esse, unam columnam efficere ab
 integro nouam, nullo lapide redinuiuo, an quatuor illas
 reponere? nemo dubitat, quin multo maius sit nouam
 facere. ostendam, in aedibus priuatis, longa difficiliq;
 uectura, calumnas singulas ad impluuium HS XL mil
 libus non minus magnas locatas. Sed ineptum est de tam
 perspicua istius impudentia pluribus uerbis disputare,
 praesertim cum iste aperte tota lege omnium sermonem, ac
 que existimationem contempserit, qui etiam ad extremum con
 scripserit. REDIVIVA. SIBI. HABETO. quasi quid
 qua rediuiui ex opere illo tolleretur, ac non totum opus ex
 rediuiuis constitueretur. At enim pupillo rediuiui non lice-

ACTIONIS. II.

bat; non necesse erat rem ad ipsum peruenire; poterat al-
 quis ad id negotium de populo accedere. Omnes exclusi sunt
 non minus aperte, quam pupillus. diem præstituit operi fa-
 ciundo Kal. Dec. locat circiter idus Sept. angustius temporis
 excluduntur omnes. Quid ergo? Rabonius istam diem quo
 modo assequitur? nemo Rabonio molestus est, neque Kal.
 Dec. neq; nonis, neq; idibus. deniq; aliquanto in provinciã
 iste proficiscitur prius, quam opus effectum est postea quã
 reus factus est, primo negabat opus in acceptum referre pos-
 se. cum instaret Rabonius, in me causam conferebat, quod
 eum codicẽ obsignassem. petit a me Rabonius, & amicos al-
 legat: facile impetrat. iste, quid ageret, nesciebat. si in acce-
 ptum non retulisset, putabat se aliquid defensionis habitu-
 rum: Rabonium porro intelligebat rem totam esse pãefa-
 cturum. tamen si quid poterat esse apertius, quam nunc est,
 ut uno minus teste haberet Rabonio? opus in acceptum retu-
 lit quadriennio post, quam diem operi dixerat. hac condi-
 cione. si quis de populo redemptor accessisset, cum die ceteros
 redemptores exclusisset, tũ in eius arbitriũ ac potestatem ue-
 nire nolebat, qui sibi ereptam prãdam arbitraretur. nam
 quid argumentamur, quo ista pecunia peruenerit? fecit
 iste iudicium. primum cum uehementius cum eo D. Bru-
 tius contenderet, qui de sua pecunia HS. D X L millia nu-
 merauit; quod iam iste ferre non poterat, opere addicto,
 prãdibus acceptis, de HS. D L X millibus remisit D. Bru-
 tius HS. C X millia. hoc, si aliena res esset, certe facere non
 potuisset. deinde nummi numerati sunt Cornificio: quem
 scribam suum fuisse, negare non potest. postremo ipsius
 Raboni tabule prãdam illam istius fuisse clamant. Reci-
 ta nomina Raboni. Hic etiam priore actione Q. Horten-

frus pupillum Iunium uenisse prætectum in uestrum cō-
 spectum, & testes, secum, patrio testimonium dicente,
 questus est: & me populariter agere atque inuidiam com-
 mouere, quod puerum producerem, clamitauit. Quid
 erat, Hortensi, tandem in illo puero popolare? quid inui-
 diosum? Gracchi, credo, aut Saturnini, aut alicuius homi-
 nis eiusmodi produxeram filium, ut nomine ipso, & memo-
 ria patris animos imperitæ multitudinis concitarem. P. Iu-
 nij erat, hominis de plebe Romana, filius: quem pater mo-
 riens tum tutoribus, propinquis, tum legibus, tum equi-
 tati magistratum, tum iudicijs uestris commendandum pu-
 tauit. hic istius scelerata locatione, nefarioq; latrocinio,
 bonis patrijs fortunisq; omnibus spoliatus, uenit in iudiciū,
 si nihil aliud, saltem ut eum, cuius opera ipse multos annos
 est in sordibus, paullo tamen obsoletius uestitum uideret.
 itaque tibi, Hortensi, non illius ætas, sed causa, non ue-
 stitus, sed fortuna popularis uidebatur. neque te tam com-
 mouebat, quod ille cum toga prætexta, quam quod sine bul-
 la uenerat: uestitus enim neminem commouebat is, quem
 illi mos, & ius ingenuitatis dabat: quod ornamentum pue-
 ritæ pater dederat, indicium, atque insignem fortunæ, hoc
 ab isto prædone ereptum esse, grauius & acerbè homines
 ferebant. neque erant hæ lacrymæ populares magis, quam
 nostræ, quam tuæ, Q. Hortensi, quam horum, qui sen-
 tentiam laturi sunt. ideo quod communis est causa, com-
 mune periculum; communi præsidio talis improbitas, tam
 quam aliquod incendium, restringenda est. habemus enim
 liberos paruos: incertum est, quam longa nostrum cuius-
 que uita futura sit: consulere uiui ac prospicere debemus
 ut illorum solitudo, & pueritia quam firmissimo præsi-

ACTIONIS. II.

dio munita sit. quis est enim, qui tueri possit liberum nostro
 rum pueritiam contra improbitatem magistratum? ma-
 ter, credo. scilicet magno praesidio fuit Annia pupilla ma-
 ter, femina primaria: minus, illa deos hominesque imploran-
 te, iste infanti pupilla fortunas patrias ademere. tutores ne de-
 fenderent? per facile uero apud istiusmodi praeatorem, a quo
 M. Marcelli tutoris in causa pupilli Iunij et oratio, et
 uoluntas, et auctoritas repudiata est. Quaremus etiam,
 quid iste in ultima Phrygia, quid in extremis Pamphiliae
 partibus fecerit; qualis in bello praedonum praeo ipse fue-
 rit; qui in foro populi R. pirata nefarius reperiatur? Dubi-
 tamus, quid iste in hostium praeda molitus sit, qui manubias
 sibi tantas ex L. Metelli manubijs fecerit, qui maiore pecu-
 nia quatuor columnas dealbandas, quam ille omnes aedifican-
 das, locauerit? Exspectemus, quid dicant ex Sicilia testes?
 quis umquam templum illud accessit, quin auaritia tua,
 quin iniuria, quin audacia testis esset? quis a signo Ver-
 tumni in Circu maximum uenit, quin is in unoquoque gra-
 du de auaritia tua commoneretur? quam tu uia thesauru,
 atque populi eiusmodi exegisti, ut tu ipse illa ire non audeas.
 Te putet quisquam, cum ab Italia freto disrunctus esses, se-
 cius temperasse, qui adem Castoris testem furiorum tuorum
 esse uolueris, quam populus R. quotidie iudices etiam tum,
 cum de te sententiam ferrent, uiderent? Atque etiam iudi-
 cium in praetura publicum exercuit. non enim praetereun-
 dum est ne id quidem. petita multa est apud istum praetorem
 a Q. Opimio: qui adductus est in iudiciu, uerbo, quod, cum
 esset tribunus pl. intercessisset contra legem Corneliam; re,
 quod in tribunatu dixisset contra alicuius hominis nobilis
 uoluntatem. de quo iudicio si uelim dicere omnia, multi ap-

per...
 dicam...
 ad...
 bu...
 die...
 sum...
 na...
 iudicij...
 trum...
 Q. Op...
 impro...
 min...
 hoc tot...
 senator...
 domum...
 ulla ab...
 tione ill...
 abules...
 non em...
 annu...
 bare di...
 primar...
 sum co...
 gratat...
 Hoc me...
 do in tab...
 set, tolle...
 do, cur...
 que pro...
 suum...

pellandi, ledendiq; sunt: quod mihi non est necesse. tantum
dicam, paucos homines, ut leuissime dicam, arrogantes hoc
adiutore Q. Opimium per ludum & iocum fortunis omni-
bus eueruisse. is mihi etiam queritur, quod a nobis IX solis
diebus prima actio sui iudicii transacta sit; cum apud ip-
sum tribus horis Q. Opimius senator populi R. bona, fortu-
nas, ornamenta omnia amiserit. cuius propter indignitatē
iudicii, sepius est actum in senatu, ut genus hoc totū mul-
tarum, ac iudiciorum eiusmodi tolleretur. Iā uero in bonis
Q. Opimij uendendis, quas iste prædas, quam aperte, quā
improbe fecerit, longum est dicere, hoc dico: nisi uobis id ho-
minum honestissimorum tabulis planum fecero, fingi a me
hoc totum temporis causa putate. Iam, qui ex calamitate
senatoris populi R. cum prætor iudicio eius præfuisse. spolia
domum suam referre, et manubias detrahare conatus sit; is
ullā ab sese calamitatem poterit deprecari? Nam de subforti-
tione illa Iuniana iudicium nihil dico. quid enim? contra
tabulas, quas tu protulisti, audeam dicere? difficile est:
non enim me tua solum & iudicium auctoritas, sed etiam
annulus aureus scribæ tui deterret. nō dicam id, quod pro-
bare difficile est: hoc dicā, quod ostendam; multos ex te uiros
primarios audisse, cū diceres, ignosci tibi oportere, quod fal-
sum codicem protuleris: nam qua inuidia C. Iunius consti-
grarat, ea, nisi prouidisses, tibi ipsum pereundum fuisse.
Hoc modo iste sibi, & salutis suæ prospicere didicit, referen-
do in tabulas & priuatas, & publicas, quod gestum non es-
set, tollendo quod esset, & semper aliquid demendo, mutan-
do, curando ne litura appareat, interpolando. eo enim us-
que progreditur, ut ne defensionem quidem maleficiorum
suorum sine alijs maleficijs reperire possit. eiusdē modi sub

ACTIONIS. II.

sortitionem homo amantiſſimus ſuorum quoque iudicum
fore putavit per ſodalem ſuum Q. Curtius, iudicem
quaſtionis: cui niſi ego ui populi, & hominum clamo-
re, atque conuicio reſtiſſem, ex hac decuria no-
ſtra, cuius mihi copiam quam largiſſima
factam oportebat, erepta eſſet facul-
tas bonorum, cum is annue-
rat: in ſuum conſilium
ſine cauſſa ſub-
ſortieba-
tur.

Deſideratur quippiam.

ACTI

M

eraxit. e
Siciliensi
pienno
quod pu
do reus
rms acc
Sicilia
ac flagit
dicendum
quam de
eſſe de p
na n. cur
ligeret
mis, iusti
num exte
populi R.
omperq
noſtros,
re: ſola
cinnam

III

ACTIONIS. III. IN. VERREM

L I B. II.

O R A T I O VII.

M **U**LT A mihi necessario, iudices, praetermittenda sunt, ut possim aliquando de ijs rebus, quae meae fidei commissae sunt, dicere. recepi enim causam Siciliae. ea me ad hoc negotium provincia attraxit. ego tamen, hoc onere suscepto, & recepta causa Siciliensi, amplexus animo sum aliquanto amplius. suscepi enim causam totius ordinis: suscepi causam populi R. quod perabam tum denique recte iudicari posse, si non modo reus improbus adduceretur, sed etiam diligens, & firmus accusator ad iudicium ueniret. quo mihi maturius ad Siciliae causam ueniendum est, relictis ceteris eius furtis, ac flagitijs; ut & uiribus quam integerrime agere, & ad dicendum tempori satis habere possim. atque adeo ante quam de incommodis Siciliae dico, pauca mihi uidentur esse de provinciae dignitate, uenustate, uilitate dicenda. nam cum omnium sociorum, provinciarumque rationem diligenter habere debetis: tum praecipue Sicilia, iudices, plurimis, iustissimisque de causis primum, quod omnium nationum exterarum princeps Sicilia se ad amicitiam, fidemque populi R. applicuit: prima omnium, id quod ornamentum imperij est, provincia est appellata: prima docuit maiores nostros, quam praeclarum esset exteris gentibus imperare: sola fuit ea fide, beneuolentiaque erga populum R. ut ciuitates eius in uila, quae semel in amicitiam nostram ue-

ACTIONIS. III.

nissent, nunquam postea deficerent, pleræq; autem, & maxime illustres in amicitia perpetuo manerent. itaque maioribus nostris in Africam ex hac provincia gradus imperij factus est. neque enim iam facile opes Carthagini tanta cōcidissent, nisi illud & rei frumentariæ subsidium, & receptaculum classibus nostris pateret. quare P. Africanus, Carthagine deleta, Siculorum urbes signis, monumentisq; pulcherrimis exornauit, ut, quos uictoria populi R. maxime latari arbitrabatur, apud eos monumenta uictoriae plurima collocaret. denique ille ipse M. Marcellus cuius in Sicilia uirtutē hostes, misericordiam uicti, fidē ceteri siculi perspexerūt, nō solum socijs in eo bello consuluit, uerū etiā superatis hostibus temperauit, urbē pulcherrimam Syracusas, quæ cum manu munitissima esset, cum loci natura terra, ac mari claudebatur, cū uī consilioq; cepisset, non solum incolumem passus est esse, sed ita reliquit ornata, ut esset idem monumentū uictoriae, mansuetudinis, continentiae; cum homines uiderent, & quid expugnasset, & quibus perpecisset, & quæ reliquisset tantū ille hominem Siciliae habendum putauit, ut ne hostiū quidem urbem ex sociorum insula tollendam arbitraretur. itaque ad omnes res Sicilia provincia semper usi sumus: ut, quidquid ex sese posset efferre, id non apud eos nasci, sed domi nostræ conditum putaremus. Quando illa frumentum, quod deberet, non ad diem dedit? quando id, quod opus esse putaret, non ultra pollicita est? quando id, quod imperaretur, recusauit? itaque ille M. Cato sapiēs cellā penariā reip. nostræ, uericem plebis Romanae Siciliam nominauit. nos uero experti sumus Italico maximo difficillimoq; bello, Siciliam nobis non pro penaria cella, sed pro arario il-

lo maior
nostra co
citas
ne sentia
placiorib
fidelem
ubi libera
suppedite
retinet
que se
diocres
pe ab d
niam q
stra, ad
stria pr
urbani
rū. in
me ad
nunc in
le Grae
bor in
diligen
que pul
autem n
quam ad
strum p
peruener
nisi C.
familia
conq int

lo maiorum uetere, ac referto fuisse. nam sine ullo sumptu nostro, corijs, tunicis, frumētisq; suppeditato maximos exercitus nostros uestiuit, aluit, armavit. Quid illa, quæ forsitan sentimus quidem, indices, quanta sunt? quod multis locupletioribus ciuibus utimur: quod habent propinquam, fidelem, fructuosamq; provinciam, quo facile excurrant, ubi libenter negotium gerant: quos illa partim mercibus suppeditandis cum quæstu, compendioq; dimittit, partim retinet, ut arare, ut pascere, ut negotiari libeat, ut denique sedes, ac domicilium collocare. quod commodum nō mediocre populi R. est, tantum ciuium R. numerum tam prope ab domo, tam bonis fructuosisq; rebus detineri. Et quoniam quasi quædam prædia populi R. sunt uectigalia nostra, atque provincia; quemadmodum propinquis ues uestris prædijs maxime delectamini, sic populo R. iucunda sub urbanitas est huiusce provinciae. Iam uero hominum ipsorum. iudices, ea patientia, uirtus, frugalitasq; est, ut proxime ad nostram disciplinam, illam ueerem, non hanc, quæ nunc increbuit, uideantur accedere. nihil eorum simile Græcorū. nulla desidia, nulla luxuria contra summus labor in publicis, priuatisq; rebus, summa parsimonia, summa diligentia. Sic porro nostros homines diligunt, ut his solis neque publicanus, neque negotiator odio sit: Magistratuum autem nostrorum iniurias ita multorum tulerunt, ut nunquam ante hoc tempus ad aram legum præsidiumq; uestrum publico consilio confugerint. tamen si illum annū pertulerant, qui sic eos affligerat, ut salui esse non possent, nisi C. Marcellus, quasi aliquo fato, uenisset; ut bis ex eadem familia salus Sicilia constitueretur; postquam M. Antonij infinitum illud imperium senserant. sic a maioribus

ACTIONIS. III.

suis acceperant, tanta populi R. in Siculos esse beneficia,
 ut etiam iniurias nostrorum hominum perferendas puta-
 rent. in neminem ciuitates ante hunc testimonium publi-
 ce dixerunt. hunc denique ipsum perulissent, si humano
 modo, si usitato more, si denique uno aliquo in genere
 peccasset. sed cum perferre non possent luxuriam, crudeli-
 tatem, auaritiam, superbiam; cum omnia sua commoda,
 iura, beneficia senatus populusq; R. unius scelere, ac li-
 bidine perdidissent: hoc statuerunt, aut istius iniurias per
 uos ulcisci, & persequi, aut, si uobis indigni essent nisi,
 quibus opem auxiliumq; ferretis, urbes, ac sedes suas re-
 linquere, quandoquidem iam ante istius iniurijs ex agita-
 ti reliquissent. hoc consilio a L. Metello legationes uniuersae
 petiuerunt, ut quamprimum isti succederet. hoc ani-
 mos toties apud patronos de suis miserijs deplorarunt: hoc
 commoti dolore postulata consulibus, quae non postulata,
 sed in istum crimina uiderentur esse, ediderunt: fecerunt
 etiam, ut me, cuius fidem, continentiamq; cognouerant,
 prope de uitae meae statu dolore, ac lacrymis suis deduceret,
 ut ego istum accusarem; a quo mea longissime ratio uolun-
 tasq; abhorrebat. quamquam in hac causa multo plures
 partes mihi defensionis, quam accusationis, suscepisse ui-
 deor. postremo homines ex tota prouincia nobilissimi, pri-
 mique publice priuatimq; uenerunt: grauisima, atque ho-
 nestissima quaque ciuitas uehementissime suas iniurias per-
 secuta est. at quemadmodum, iudices, uenerunt? uideor e-
 nim mihi liberius apud uos iam pro Siculis loqui debere,
 quam forsitan ipsi uelint. saluti enim eorum potius consu-
 lam, quam uoluntati. Ecquem existimatis umquam ulla
 in prouincia reum absentem, contra inquisitionem accu-
 satoris,

satoris, tantis opibus, tanta cupiditate esse defensum? quæsto
 res utriusque provincie, qui isto prætore fuerant, cum fasci-
 bus mihi præsto fuerunt. hi porro, qui successerunt, uehemē-
 ter istius cupidi, liberaliter ex istius cibarijs tractati, non mi-
 nus acres contra me fuerunt. uidete, quid potuerit, quæ
 quatuor in provincia quæstiores studiosissimos defensores,
 propugnatoresq; habuerit, prætorem uero cohortemq; totā
 sic studiosam, ut facile appareret, non tam illis Siciliam,
 quam inanem offenderant, quam Verrem ipsum, qui ple-
 nus decesserat, provinciam fuisse. minari Siculis, si decre-
 sent legationem, quæ contra istum diceret: minari, si qui
 essent profecti: alijs, si laudarent, benignissime promitterez
 grauissimos priuatarum rerum testes, quibus nos præsen-
 tibus denunciavimus, eos ui custodijsq; retinere, quæ cum om-
 nia facta sint, tamen unam solam scitote esse ciuitatem Ma-
 mertinam, quæ publice legatos, qui istum laudarent, mise-
 rit. eius autem legationis principem ciuitatis nobilissimum
 C. Heium iuratum dicere audistis, isti nauem onerariam
 maximam Messanæ esse publicæ coactis operis ædificatam.
 idemq; Mamertinorum legatus, istius laudator, non solum
 istum bona sua, uerum etiam sacra, deosq; penates, a maio-
 ribus traditos, ex ædibus suis eripuisse dixit. Præclara lau-
 datio, cum duabus in rebus legatorum una opera consumit-
 ur, in laudando, atque repetendo. atque ea ipsa ciuitas
 qua ratione illi amica sit, dicitur certo loco. reperietis enim,
 quæ causæ beneuolentiæ sint Mamertinis erga istum, ea ip-
 sas causas satis iustas esse damnationis. alia ciuitas nulla,
 iudices, publico consilio laudat. uis illa summi imperij tan-
 tum potuit apud perpaucos homines, non ciuitates, ut aue-
 leuissimi quidam ex miserrimis, desertissimisq; opidis in-

ACTIONIS. III.

uenirentur, qui iniussu populi, ac senatus profiscerentur:
aut ij, qui contra istum legatos decreuerant, & testimo-
nium publicum, mandataq; acceperant, ut ac metu retine-
rentur. quod ego in paucis tamē usu uenisse non moleste
fero, quo reliquæ tot, & tantæ, et tam graues. ciuitates, to-
tæ denique sicilia plus auctoritatis apud uos haberet, cum
uideretis nulla ui retineri, nullo periculo prohiberi posse,
quo minus experirentur, ecquid apud uos queriminæ uale-
rent antiquissimorū, fidelissimorūq; sociorū. nā, quod for-
tasse non nemo uestrū audierit, istum a Syracusanis publi-
ce laudari; id tamen si priore actione ex Heraclij Syracusani
testimonio, cuiusmodi esset, cognouistis; tamen uobis alio lo-
co, ut se tota res habet, quod ad eam ciuitatē attinet, demon-
strabitur. intelligetis enim, nullis hominibus quemquam
tanto odio, quanto istū Syracusanis, esse, & fuisse. At enim
istum soli Siculi persequuntur, ciues R. qui in sicilia ne-
gotiantur, defendunt, diligunt, saluum esse cupiunt. Pri-
mum. si ita esset, tamen uos in quaestione de pecunijs repe-
tundis, qua sociorum ciussa constituta est, lege iudicioq; so-
ciali sociorum querimonias audire oporteret. sed intelli-
gere potuistis priore actione, ciues R. ex sicilia plurimos, hone-
stissimos, maximis de rebus, & quas ipsi acceperant iniu-
rias, & quas sciret alijs esse factas, pro testimonio dicere.
ego hoc, quod intelligo, iudices, sic confirmo. uideor mihi
gratum fecisse siculis, quod eorum iniurias meo labore, in
amicitias periculo sim persecutus. non minus hoc gratum
me nostris ciuibus intelligo fecisse, qui hoc existimāt, iuris,
libertatis, rerum fortunarumq; suarum salutē in istius dē
natione consistere. Quapropter de istius pratura Siciliēsi
nō recuso, quin ita me audiat, ut, si cuiquā generi homi-

rum, siue Siculorum, siue nostrorum ciuium siue cuiquā
ordini, siue aratorum, siue pecuariorum, siue mercato-
rum probatus sit; si non horum omnium communis hostis
prædæque fuerit; si cuiquam denique ulla in re umquam tem-
perauit, ei uos quoque temperetis. Qui simul atque ei sorte
prouincia Sicilia obuenit, statim Romæ et ad Urbem, ante
quā proficisceretur, quærere ipse secum, et cogitare cum
suis coepit, quibusnam rebus in ea prouincia maximā uno
anno pecuniam facere posset. nolebat in agendo discere, (ta-
men si non prouincia rudis erat, et tyro) sed in Siciliam in-
paratus ad prædā, meditatūque uenire cupiebat. O præ-
clare cōiectum a uulgo in illam prouinciā omen commu-
nis famæ, atque sermonis; cum ex nomine istius, quid in
prouincia facturus esset, perridiculi hominis augura-
bantur. etenim quis dubitare posset, cum istius in que-
stura fugam, et furtum recognosceret, cum in legatione
opidorum finorumque spoliaciones cogitaret, cum uideret
in foro latrocinia præturæ, qualis iste in quarto actū im-
probatis futurus esset; atque ut intelligatis eum Romæ
quæsisse non modo genera furandi, sed etiam nomina: cer-
tissimum occipite argumentum quo facilius de singulari
eius impudentia existimare possitis. Quo die Siciliam teti-
git, (uidete, satis ne paratus ex illo omne urbano ad cuer-
rendā prouinciā uenerit) statim Messana literas Halesā
mittit: quas ego istum in Italia scripsisse arbitror: nā simul
etque e nauis egressus est, dedit operā, ut Halesinus ad se Dio-
cōtinuo ueniret: se de hereditate uelle cognoscere, quæ eius
filio a propinquo homine Apollodoro Laphirone uenisset.
ea erat, iudices, pergrandis pecunia. hic est Dio, iudices, nūc
beneficio Q. Metelli ciuis R. factus: de quo multis uiris

ACTIONIS. III.

primarijs testibus, multorumq; tabulis uobis priore actio-
 ne satisfactum est, HS undecies numeratum esse, ut eam
 causam, in qua ne tenuissima quidem dubitatio posset ef-
 se, isto cognoscente obtineret: praterea greges nobilissima-
 rum equarum abactos: argenti, uestisq; stragulae, domi
 quod fuerit, esse direptum: ita HS undecies Q. Dionem,
 quod hereditas ei obuenerat, nullam aliam ob causam, perdi-
 disse. Quid? hac hereditas quo pratore Dionis filio uene-
 rat? eodem, quo P. Annij senatoris filiae, eodem quo M.
 Liguri senatori, C. Sacerdote pratore, quid? tum nemo mo-
 lestus Dioni fuerat: non plus, quam Liguri Sacerdote pra-
 tore. quid ad Verrem quis detulit? nemo: nisi forte existi-
 matus ei quadruplatores ad fretum praesto fuisse. ad urbem cum
 esset, audiuit, Dioni cuidam Siculo permagna uenisse here-
 ditatem, heredem statuas iussu esse in foro ponere: nisi posuisset,
 Veneri Erycinae esset multatum. tamen si posuisset, essent
 ex testamento; putabat tamen, quoniam Veneris nomen es-
 set, causam pecuniae se reperiturum. itaque apponit, qui
 petat Veneri Erycinae illam hereditatem. non enim qua-
 stor petit, ut est consuetudo, is, qui Erycinum montem obtine-
 bat. petit Neuius Turpio, quidam istius excursor, et
 emissarius, homo omnium ex illo conuentu quadruplatorum
 deterrimus, C. Sacerdote pratore condemnatus iniuriarum.
 etenim erat eiusmodi causa, ut ipse prator cum quereretur
 calumniatorem, paullo tamen considerationem reperire
 non posset. hoc hominem Veneri absoluit, sibi condemnat.
 maluit uidelicet homines peccare. quam deos; se potius a
 Dione, quod non licebat, quam Venerem, quod non debebatur,
 auferre. Quid ego nunc hic Sex. Pompeij Chlorigestis testimoni-
 um recitem? qui causam egit Dionis, qui omnibus rebus inter

fuit, hominis honestissimi; tamen civis R. uirtutis causa
iam diu est, tamen omnium Siculorum primi, ac nobilissi-
mi. quid ipsius Q. Cælij Dionis, hominis probatissimi,
ac pudensissimi? quid L. Vetealij Liguris, T. Mælij, L. Ca-
leni? quorum omnium testimonijs de hac Dionis pecunia
confirmatum est. dixit hoc idem M. Lucullus. se de his Dionis
incommodis pro hospitio, quod sibi cum meo esset, iam ante
cognosse. quid? Lucullus, qui cum in Macedonia fuit, me-
lius hac cognouit, quam tu, Hortensi, qui Romæ fuisti? ad
quem Dio confugit: qui de Dionis iniurijs grauissime per-
literas cum Verre questus es, noua tibi hæc sunt, & ino-
pinata? nunc primum hoc aures tuæ crimen accipiunt? nihil
de Dione, nihil de socru tua, femina primaria, Seruilia, ue-
tere Dionis hospita, audisti? nonne multa mei testes, quæ tu
scis, nesciunt? nonne te mihi testem in hoc crimine eripuit, non
istius innocentia, sed legis exceptio? Recita testimonia. TE-
STIMONIA. M. LVCVLLI. CHLORI. DIONIS.
Satis ne uobis magnā pecuniā Venerius homo, qui e Cheli-
donis sinu in prouinciā profectus esset, Veneris nomine
quassisse uidetur? accipite aliam in minore pecunia nō mi-
nus impudentem calumniā, Sosipus, & Epicrates fratres
sunt Agyrinenses. horū pater ab hinc duos & XX annos
est mortuus, in cuius testamento quodam loco, si commis-
sum quid esset, multa erat Veneri. ipsos XX annos, cum
tot interea pratores, tot quaestores, tot calumniatores in pro-
uincia fuissent, hereditas ab his Veneris nomine petita non
est. causam Verres cognoscit: per Volcatium pecuniam ac-
cepit, fere ad HS CCCC nullia ab duobus fratribus multo-
rum testimonium audisti antea: uicerunt Agyrinenses fra-
tres, ita, ut egentes inanesq; discederent. At enim ad Verre

ACTIONIS. III.

ista non peruenit. quæ est ista defensio? utrum, asseueratur in hoc, an tentatur? mihi enim noua res est. Verres calumniatores apponebat: Verres adesse iubebat: Verres cognoscebat: Verres iudicabat: pecuniæ maximæ debantur: qui dabant, cassas obtinebant. tu mihi ita defendas. Nō est ista Verri numerata pecunia? adiuuo te: mei quoque testes idem dicunt: Volcatio dicunt sese dedisse. quæ uis erat Volcatio tanta, ut HS CCCC millia duobus hominibus auferret? ecquis Volcatio, si sua sponte uenisset, unam libellam dedisset? ueniat nunc, experiatur: tecto recipiet nemo. at ego amplius dico. HS quadringenies accepisti te arguo contra leges: nego, tibi ipsi ullum nummum esse numeratum: sed cum ob tua decreta, ob imperata, ob iudicata pecuniæ dabantur, non erat quærendum, cuius in manus numerarentur, sed cuius iniuria cogerentur. comites illi tui delecti, manus erant tuæ: præfecti, scribæ, medici, accensi, aruspices, præcones, manus erant tuæ: ut quisque te maxime cognatione, affinitate, necessitudine aliqua attingebat, ita maxime manus tua putabatur. cohors tota illa tua, quæ plus mali Siciliæ dedit, quam si centum cohortes fugitiuorum fuissent, tua manus sine controuersia fuit quid quid ab horum quopiam captum est, id non modo tibi datum, sed in tua manu numeratum iudicari necesse est. nam si hanc defensionem probabitis, Non accepit ipse: licet omnia de pecunijs repetundis iudicia tollatis: nemo unquam tam reus, tam nocens adducetur, qui ista defensione non possit ui. etenim cum Verres utatur, quis erit uquam posthac reus tam perditus, qui non ad Q. Mucij innocentiam referatur, si cum isto conferatur? neque nunc tam mihi isti Verrem defendere uidentur, quam in Verre defen-

fionis tentare rationem . qua de re , iudices , uobis magnopere providendum est . pertinet hoc ad summam recipi . Et ad existimationem ordinis , salutemq; sociorum si enim innocentibus existimari uolumus ; nō solū nos abstinentes , sed etiā nostros comites prestare debemus . primum omnium , operanda est , ut eos nobiscum ducamus , qui nostræ famæ , capitiq; consulant : deinde , si in hominibus eligendis nos spes amicitie fefellerit , ut uindicemus , missos faciamus ; semper ita uiuamus , ut rationem reddendam nobis arbitremur . Africani est hoc , hominis liberalissimi , uerumtamen ea liberalitas est probanda , quæ sine periculo existimationis est : ut in illo fuit . cū ab eo quidam uetus asseclator ex numero amicorum non impetraret ut se præfectum in Africam duceret , Et id ferret moleste : Noli , inquit , mirari , si tu a me hoc non impetras : ego iam pridem ab eo , cui meam existimatione caram fore arbitror , peto , ut mecum præfectus proficiscatur , Et adhuc impetrare non possum . Etenim re uera multo magis est petendum ab hominibus , si salui esse uolumus , ut eant nobiscum in prouinciā , quam hoc illis in beneficii loco deferendum . sed tu , cum tuos amicos in prouinciā , quasi in prædā , inuitabas ; ac cū illis , ac per eos prædabare ; Et eos in concione annulis aureis donabas : non statuebas , tibi non solum de te , sed etiam de illorum factis rationem esse reddendam ? Cum hos sibi quæstus constituisset magnos , atque uberes ex ijs causis , quas ipse instituerat in consilio , hoc est cum sua cohorte , cognoscere ; tum infinitum genus inuenerat ad innumerabile pecuniā corripientā . Dubiū nemini est , quin omnes omnium pecuniæ posite sint in eorum potestate , qui iudicia dant , Et eorum , qui iudicant ; quin nemo no

ACTIONIS. III.

strum possit ades suas, nemo fundum, nemo bona patria
obtinere, si, cum hac a quopiam uestrum petita sunt,
prætor improbus, cui nemo intercedere possit, det quem
uelit iudicem, iudex nequam, & leuis quod prætor iusse
rit, iudicet. si uero illud quoque accedet, ut prætor in ea
uerba iudicium det, ut uel Octanius Balbus iudex, ho-
mo & iuris, & officij peritissimus, non possit aliter iudi-
care: sit eiusmodi: L. OCTAVIVS. IUDEX. ESTO.
SI. PARET. FVNDVM. CAPENATEM. QVO.
DE. AGITVR. EX. IVRE. EVM. P. SERVILII.
ESSE. NEQVE. IS. FVNDVS. Q. CATVLO. RESTI-
TVETVR. non necesse erit L. Octauio iudici, cogere P.
Seruilium, Q. Catulo fundum restituere, aut condemna-
re eum, quem non oporteat? eiusdem modi totum ius præ-
torium, eiusdem modi omnis res iudiciaria fuit in Sicilia
per triennium Verre prætore. Decreta eiusmodi. SI. NON
ACCIPIT. QVOD. TE. DEBERE. DICIS. ACCV-
SES. SI. PETIT. DVCAS. C. Fuscium duci iussit pe-
titorem, L. Suetium, L. Racilium. iudicia huiusmodi.
QVI CIVES. R. ERANT. SICVLI. ESSENT.
IVM. SI. EORVM. LEGIBVS. DARI. OPORTE-
RET. QVI. SICVLI. SI. CIVES. R. ESSENT.
Verum, ut totum genus complectamini iudiciorum, prius
iura Siculorum, deinde istius instituta cognoscite. Siculi
hoc iure sunt, ut, q̄ ciuis cū ciue agat, domi certet suis le-
gibus; quod Siculus cum Siculo, non eiusdem ciuitatis, ut
de eo prætor iudices ex P. Rupilij decreto, quod is de decem
legatorum sententia statuit, quam legem Siculi Rupiliam
uocant, sortiatur. quod priuatus a populo petit, aut po-
pulus a priuato, senatus ex aliqua ciuitate, qui iudicet,

datur, cum alteræ ciuitates reiectæ sunt. quod ciuis Ro-
 manus a Siculo petit, Siculo index datur. quod Siculo
 a ciue Romano, ciuis R. datur. ceterarum rerum selecti
 iudices ex ciuium R. conuentu proponi solent. inter ara-
 tores, & decumanos lege frumentaria, quem Hieroni-
 cam appellant, iudicia fiunt. hæc omnia isto pratore non
 modo perturbata, sed plane & Siculi, & ciuibus R.
 erepta sunt. primum suæ leges. quod ciuis cum ciue age-
 ret, aut eum iudicem, quem commodum erat, præconem,
 aruspitem, medicum suum dabat: aut, si legibus erat iu-
 dicium constitutum, & ad ciuem suum iudicem uene-
 rant, libere ciui iudicare non licebat. edictum enim ho-
 minis cognoscite: quo edicto omnia iudicia redegerat in
 suam potestatem: si quis perperam iudicasset, se cognitu-
 rum: cum cognosset, animaduersurum. idq; cum facie-
 bat, nemo dubitat, quin, cum index alium de suo iudicio
 putet iudicaturum, seq; in eo capitis periculum aditurum,
 uoluntatem spectet eius, quem statim de capite suo putet iu-
 dicaturum. selecti e conuentu, aut propositi ex negotia-
 toribus iudices, nulli. hæc copia, quam dico, iudicum,
 cohors non Q. Scæuolæ, qui tamen de cohorte sua dare non
 solebat, sed C. Verris. cuiusmodi cohortem putatis hoc
 principe fuisse? sicui uidetis edictum. SI. QUID. PER-
 PERAM. IUDICARIT. SENATVS. eum quoque
 ostendam, si quando sit datus, coactu istius, quod non
 senserit, iudicasse. ex lege Rupilia sortitio nulla, nisi cum
 nihil intererat istius. lege Hieronica iudicia constituta
 plurimarum controuersiarum sublata uno nomine omnia.
 de conuentu, ac negotiatoribus nulli iudices. quantam
 potestatem habuerit, uidetis: quas res gesserit, cogno-

ACTIONIS. III.

scite. Heraclius est, Hieronis filius, Syracusanus, homo in primis domi suae nobilis, et ante hunc praetorem uel pecuniosissimus Syracusanorum, nunc nulla alia calamitate, nisi istius auaritia, atque iniuria, pauperimus. huic hereditas facile ad Hieronem uenit testamento propinqui sui Heracly: plena domus calti argenti optimi, multaeque stragulae uestis, pretiosissimorumque mancipiorum. quibus in rebus istius cupiditates, et insanias quis ignorat? erat in sermone res, magnam Heraclio pecuniam uenisse, non solum Heraclium diuitem, sed etiam ornatum suppellectili, argento, ueste, mancipijs futurum. audit haec etiam Verres: et primo illo suo leuiore artificio Heraclium aggredi conatur, ut cum roget inspicienda, quae non reddat: deinde a quibusdam Syracusanis admonetur hi autem quidam erant affines istius, quorum uxores iste nunquam alienas existimauit, Cleomenes, et Aeschrio: qui quantum apud istum, et quam turpi de causa potuerint, ex reliquis criminibus intelligitis. hi, ut dico, hominem admonent, rem esse praecalam, refertam omnibus rebus: ipsum autem Heraclium hominem esse maiorem natu, non proptissimum; et cum, praeter Marcellos, patronum, quem iure suo adire, aut appellare posset, habere neminem: esse in eo testamento, quo ille heres esset, scriptum, ut statuas in palastra deberet ponere. faciemus, ut palaestra negent ex testamento esse positas: petant hereditatem quod etiam palaestra commissam esse dicant. placuit ratio Verri: nam hoc animo providebat; cum tanta hereditas in controuersia uenisset, iudicioque peteretur, fieri non posse, ut sine praeda ipse discederet. approbat consilium: auctor est, ut quamprimum agere incipiat, hominemque id aetatis minime litigiosum quam tumultuosissime adoriantur. Scribitur Heraclio dica. primo

mirantur omnes improbitatem calumnie: deinde, qui istū
 nossent, partim suspicabantur, partim plane uidebant edi-
 ctum esse oculum hereditari. interea dies aduenit, quo die
 sese ex instituto, ac lege Rupilia dicas sortiturum Syracusis
 iste dixerat. paratus ad hanc dicam sortiendam uenerat.
 cum eum docet Heraclius non posse eo die sortiri, quod lex
 Rupilia uetaret diebus XXX sortiri dicam, quibus scripta
 esset dies XXX nondum fuerant. sperabat Heraclius si il-
 lum diem effugisset, ante alteram sortitionem Q. Arium,
 quem provincia iū maxime expectabat, successurum. iste
 omnibus iudicijs diem distulit, & eam diem constituit, ut
 hanc Heraclij dicam sortiri post dies XXX ex lege posset. po-
 stea quam ea dies uenit, iste incipit simulare se uelle sortiri.
 Heraclius cum aduocatis adit, & postulat, ut sibi cum pa-
 lestriis, hoc est cum populo Syracusano, æquo iure disceptare
 liceat. aduersarij, postulant, ut in eam rem iudices den-
 tur ex ijs ciuiatibus, quæ in id forum conuenirent, electi
 qui Verri uiderentur: Heraclius contra, ut iudices e lege Ru-
 pilia dentur, ut ab institutis superiorum, ab auctoritate se-
 natus, ab iure omnium Siculorum ne recedatur. Quid ego
 istius in iure dicendo libidinem demonstrum? quis uestrum
 non ex urbana iurisdictione cognouit? quis umquam, isto
 pretore, Chelidone inuita, lege agere potuit? non istum, ut
 nō neminē, provincia corripit: idem fuit, qui Romæ. Cū
 id, quod omnes intelligebant, diceret Heraclius, ius esse cer-
 eum Siculis, inter se quo iure certarent; legem esse Ru-
 piliam, quam prætor Rupilius ex S. C. decem legatorum sen-
 tentia dedisset; hoc omnes semper in Sicilia consules præto-
 resq; seruasse: negauit se iudices lege Rupilia sortiturum:
 quinque iudices, quos commodum ipsi fuit, dedit. Quid

ACTIONIS. III.

huic hominī facias? quod supplicium dignum libidini eius inuenies? Præscriptum tibi cum esset homo deterreme, et impudentissime, quemadmodum inter Siculos iudices dares; cū imperatoris populi R. auctoritas, legatorum decem, sum morum hominum, dignitas. S. C. intercederet; cuius consulto P. Rupilius prætor ex legatorum sententia leges in Sicilia constituera; cum omnes ante te prætores Rupilius leges in ceteris rebus, & in iudijs maxime obseruassent: tu ausus es pro nihilo præ tua præda tot res sanctissimas ducere? tibi nulla lex fuit? nulla religio? nullus existimationis pudor? nullus iudicij metus? nullius apud te grauis auctoritas? nullum exemplum, quod sequi uelles? Verum, ut institui dicere, quinque iudicibus nulla lege, nullo instituto, nulla religione, nulla sorte, ex libidine istius datis, non qui causam cognoscerent, sed qui, quod imperatum esset, iudicarent, eo die nihil actum est; adesse iubentur postridie. Heraclius interea, cum omnes insidias a prætore fortunæ suæ fieri uideret, capit consilium de amicorum, & propinquorum sententia, non adesse ad iudicium: itaque Syracusis illa nocte profugit. iste postero die mane, cum multo maturius, quam umquam antea, surrexisset, iudices citari iubet: ubi comperit Heraclium non adesse, cogere incipit eos, ut absentem Heraclium condemnarent. illi cum commune faciunt, ut, si ei uideatur, utatur instituto suo. nec cogat ante horam decimam de absente secundum præsentem iudicare. impetrant. interea sane perturbatus & ipse, & eius amici, & consiliarij, moleste ferre cœperunt, Heraclium profugisse. putabant absentis damnationem, præsertim tante pecuniæ, multo inuidiosiore fore, quam si præsens damnatus esset. eo accedebat: quod iudices e lege

Rupilius
iniquitate
gere
nam
inuito
es, qui
forti
atque
postea
porter
dema
fuit
ditur
ros ex
præda
tur ho
hoc
lati
est, ut
nus om
dicio
profect
iudicia
in illu
impedi
primam
haberet
iudices
quæ de
M. post

Rupilia dati non erant, multo etiam rem turpiorem, & iniquiorem uisum iri intelligebant. itaque hoc dum corrigere uult, apertior eius cupiditas, improbitasq; facta est. nam illis quinque iudicibus uti sese negat: iubet id, quod initio e lege Rupilio fieri oportuerat, citari Heraclium, & eos, qui dicam scripserant: aitq; iudices e lege Rupilia uelle sortiri. quod ab eo pridie, cum multis lacrymis eum oraret, atque obsecraret Heraclius, impetrare non potuerat, id ei postera die uenit in mentem, e lege Rupilia sortiri dicas oportere. educit ex urna tres. ijs, ut absentem Heraclium condemnent, imperat: ita que condemnant. Quæ, malum, ista fuit amentia? ecquando te rationem factorum tuorum redditurum putasti? ecquando his de rebus tales uiros audituros existimasti? petatur hereditas ea, quæ nulla debetur, in prædam prætoris? interponatur nomen ciuitatis? imponatur honestæ ciuitati turpissima persona calumniæ? neque hoc solum, sed ita res agatur, ut ne simulatorio quidem æquitatis ulla adhibeatur? nam, per deos immortales quid interest, utrum prætor imperet, uiq; cogat aliquem de suis bonis omnibus decedere; an huiusmodi iudicium det, quo iudicio, indicta causa, fortunæ onibus euertere necesse sit? profecto enim negare non potes, te ex lege Rupilia sortiri iudicium debuisse, cum præsertim Heraclius id postularcet. sin illud dices, te Heraclij uoluntate ab lege recessisse: ipse te impediens, ipse tu tua defensione implicabere. quare enim primum ille ipse adesse noluit, cum ex eo numero iudices haberet, quos postularat? deinde tu cur post illius fugam iudices alios sortitus es, si eos, qui erant antea dati, ueriusque dederas uoluisse? deinde ceteras dicas omnes illo foro **M. Postumius** quæstor sortitus est: hanc solum tu illo con-

ACTIONIS. III.

uentu reperiere fortitius. Ergo, inquit aliquis, donauit populo Syracusano illam hereditatem. Primum, si id confiteri uelim, tamen istum cōdemnetis necesse est. neque enim permissum est, ut impune nobis liceat, quod alicui eripuerimus, id alteri tradere. uerum ex ista reperietis hereditatem ita istum prædatum, ut per pauca occulte fecerit; populum quidem Syracusanum in maximam inuidiam sua infamia, alieno præmio peruenisset; paucos Syracusanos, eos, qui se nunc publice laudationis causa uenisse dicunt, & tunc participes prædæ fuisse, & nunc non ad istius laudationem, sed ad communem litium astimationem uenisse. Postea quam damnatus est absens; non solum illius hereditatis, de qua ambigebatur, quæ erat Hs tricies, sed omnium bonorum paternorum ipsius Heraclij, quæ non minor erat pecunia, palestra Syracusanorum, hoc est Syracusanis, possessio traditur. Quæ est ista prætura? eripis hereditatem, quæ uenerat a propinquo, uenerat testamento, uenerat legibus: quæ bonis, qui testamentum fecit, huic Heraclio ante aliquando, quam est mortuus, omnia uenda, ac possidenda tradiderat: cuius hereditatis, cum ille aliquanto ante te prætorem esset mortuus, controuersia fuerat nulla, mentionem fecerat nemo, uerum esto, eripe hereditatem propinquis, da palestritis: prædare in bonis alienis nomine ciuitatis: euertere leges, testamenta, uoluntates mortuorum: iura uiuorum: num etiam patrijs Heraclium bonis exturbare oportuit? qui simul ac profugit; quam impudenter, quam palam, quam acerbe, di immortales, illa bona direpta sunt; quam illa res calamitosa Heraclio, quæstiosa Verri, turpis Syracusanis, miseranda omni uidebatur. nam illud quidem statim curatur, ut, quidquid calati argenti

fuit in illis bonis, ad istum deferatur; quidquid Corinthiorum uasorum, stragulae uestis. haec, nemo dubitabat, quin non modo ex illa domo capta, & oppressa, uerum ex tota prouincia ad istum comportari necesse esset. mancipia, quae uoluit, abduxit: alia diuisit: auctio facta est. in qua cohors istius inuicta dominata est. Verum illud est praeclarum. Syracusani, qui praesuerant his Heraclij bonis uerbo redigendis, re disperendiis, reddebant eorum negotiorum rationem in senatu: dicebant, scyphorum paria complura, hydrias argenteas, pretiosam uestem stragulam, multa mancipia pretiosa Verri data esse dicebant, quantum cuique eius iussu nummorum esset datum. gemebant Syracusani, sed tamen patiebantur. repente recitatur, uno nomine HS C C L millia iussa praetoris data fuisse maximus clamor omnium, non modo optimi cuiusque, neque eorum, quibus indignum semper uisum erat, bona priuati, populi nomine, per summam iniuriam erepta: uerum etiam ipsi illi auctores iniuriae, & ex aliqua particula socij praedae, ac rapinarum, clamare coeperunt, sibi ut haberet hereditatem. tantus in curia clamor factus est, ut populus concurreret. res, ab omni conuentu cognita, celeriter domum nunciatur. homo inimicus ijs, qui recitassent, hostis omnibus, qui acclamaissent, exarsit ira eundia, ac stomacho; uerum tamen fuit tum sui dissimilis. nostis os hominis: nostis audaciam: tamen tum rumore populi, & clamore, & furto manifesto grandis pecuniae perurbatus est. ubi se collegit, uocat ad se Syracusos: quia non posset negare, ab illis pecuniam datam; non quassit procul alicunde, (neque enim probaret) sed proximum pene alterum filium, quem illam pecuniam diceret abstulisse, ostendit se reddere coacturum. qui postea quam id audiuit, habuit

ACTIONIS. III.

dignitatis, & ætatis, & notabilitatis suæ rationem : uerba apud senatum fecit : docuit, ad se nihil pertinere : de isto id, quod omnes uidebant, neque ille quidem obscure, locutus est : itaque illi Syracusani statuam postea statuerunt : et is, ubi primum potuit, istum reliquit, de prouinciaq; discessit. & tamen aiunt eum queri solere non numquam, se miserum, quod non suis, sed suorum comitum peccatis, & criminibus prematur. triennium prouinciam obtinuisti : gener electus adolescens unum annum tecum fuit : sodales, uiri fortes, legati tui primo anno te reliquerunt : unus legatus P. Tadius, qui erat reliquus, non ita multum tecum fuit : qui si semper una fuisset, tamen summa cura tum tuæ, tum multo etiam magis suæ famæ pepercisset. quid est, quod tu alios accuses ? quid est, quamobrem putes te tuam culpam non modo deriuare in aliquem, sed communicare cum aliquo posse ? Numerantur illa HS ducenta quinquaginta Syracusanis. ea quemadmodum ad istum postea per pseudo-tyron reuertantur, tabulis uobis, & testibus, iudices, planum faciam. Ex hac iniquitate istius, & improbitate, iudices, quod præda ex illis bonis ad multos Syracusanos, inuito populo senatūq; Syracusano, uenerat, etiam illa, sunt, quæ per Theomnastū, et Aeschrionē, et Dionysodorum, et Cleomenē, inuicissima ciuitate, facta sunt : primū, ut urbs tota spoliaretur : qua de re alius mihi locus ad dicendum est constitutus : ut omnia signa iste per eos homines, quos nomi nauī, omne ebur ex ædibus sacris, omnes undique tabulas pietas, deorum denique simulacra, quæ uellet, auferret : deinde. ut in curia Syracusis, quem locum illi Buleuteriū uocant, honestissimo loco, & apud illos clarissimo, sub illius ipsius M. Marcelli, qui cum Syracusanis locum eum eripere

eripere belli, ac uictoriae lege posset, conseruauit, & red-
didit, statua ex aere facta, ibi inauratam isti, & alteram
filio statuam posuerint; ut, dum istius hominis memoria ma-
neret. senatus Syracusanus sine lacrymis, & gemitu in cu-
ria esse non posset. per eosdem istius iniuriarum, furtorum,
uorumque socios, istius imperio Syracusis Marcella tolli-
tur, maximo gemitu luctuque ciuitatis: quae ille diem festum
cum recentibus beneficijs M. Marcelli debitum reddebant.
tum generi, nomini, familiae Marcellorum maximam uolun-
tate tribuebant. Mithridates in Asia, cum eam prouinciam
totam occupasset, Mucia non sustulit. hostis, & hostis in
ceteris rebus nimis ferus, & immanis, tamen honorem ho-
minis, deorum religione consecratum, uiolare noluit. tu Sy-
racusanos unum diem festum Marcellis impertiri uetuisti,
per quos illi adepti sunt, ut ceteros dies festos agere possent.
at uero praclarum diem reposuisti, Verrea ut agerent, et ue-
ad eum diem, quae sacris epulisque opus essent, in complures
annos locarentur. sed iam in tanta istius impudentia remitte-
tendum aliquid uidetur, ne omnia contendamus, ne omnia
cum dolore agere uideamur. nam me dies, uox, latera deficiant,
si hoc nunc uociferari uelim, quam miserum indignumque
sit, istius nomine apud eos diem festum esse, qui sese istius
opera funditus extinctos esse arbitrentur. o Verrea pracla-
ra, quoquam si accessisti, quo non attuleris tecum istum
diem. etenim quam tu domum, quam urbem adisti, quod
fauum denique, quod non euersum atque extersum relique-
ris? quare appellantur sane ista Verrea, quae non ex nomine,
sed ex moribus, naturaque tua constituta esse uideantur. Quae
facile serpat iniuria, & peccandi consuetudo, quam non fa-
cile reprimatur, uidete indices. Vidis opidum est, tunc-

Q

ACTIONIS. III.

sane, non longe a Syracusis. huius longe primus ciuitatis est Epicrates quidam. huic hereditas HS quingentorum milium uenerat a muliere quadam propinqua, atque ita propinqua, ut, ea etiam si intestata esse mortua, Epicratem Bidinorum legibus heredem esse oporteret. recens Syracusana erat illa res, quam ante demonstrauimus, de Heraclio Syracusano: qui bona non perdidisset, nisi ei uenisset hereditas. huic quoque Epicrati uenerat, ut dixi, hereditas cogitare ceperunt eius inimici, nihilominus eodem pratore hunc eueri bonis posse, quo Heraclius esset euerus. rem occulte instituunt, ad Verrem per eius interpretes deferrunt: ita causa componitur, ut iudex palastritae Bidentis peterent ab Epicrate hereditatem, quemadmodum palastritae Syracusani ab Heraclio petissent. numquam uos pratorum palastricum uidistis. uerum ita palastritas defendebat, ut ab illis ipse unctior discederet. qui statim cum praesensisset, iubet cuidam suorum amicorum numerari HS LXXX, res occultari satis non posse. per quendam eorum, qui interfuerant, fit Epicrates certior. primo negligere, et contemnere cepit, quod causa prorsus, quod dubitari posset, nihil habebat. deinde cum de Heraclio cogitaret, et istius libidine nosset: commodissimum putauit esse, de provincia clara abire: itaque fecit: profectus est Rhegium. quod ubi auditum est, astuare illi, qui dederant pecuniam; putare nihil agi posse absente Epicrati. nam Heraclius tamen affuerat, cum primum dati sunt iudices: de hoc, qui, ante quam in ius aditum esset, ante quam denique mentio controuersiae facta esset, discessisset, putabant nihil agi posse. homines Rhegium proficiscuntur: Epicratem conueniunt: demonstrant id, quod ille sciebat, se HS LXXX dedisse: rogant eum, ut

id, quod ab ipsis abisset pecuniæ, cures; ab sese caueat, quæ-
admodum uelit: de illa hereditate cum Epicrate neminem
esse acturum. Epicrates homines multis uerbis male a se ac-
ceptos dimisit. redeunt ille Rhegio Syracusas: quæri cū mul-
tis, ita ut sit, incipiunt, sese HS L XXX nummum fru-
stra dedisse. res percrebuit, in ore, atque sermone omnium
cœpit esse. Verres refert illam suam Syracusanam: ait sese
uelle de illis HS LXXX cognoscere: aduocat multos: dicunt
Bidini Volcatio se dedisse: illud non addunt, iussu istius
Volcatium uocat: pecuniam referri imperat. Volcatius an-
mo æquissimo nummos affert, qui nihil amitteret: reddit
inspectantibus multis: Bidini nūmos auferunt. Dicit ali-
quis: quid ergo in hoc Verrem reprehendus? qui non mo-
do ipse fur nō est, sed in alium quidem passus est esse. at-
tendite: iā intelligetis hanc pecuniā, qua uia modo uisa est
exire ab isto, eadem semita reuertisse. quid enim debuit præ-
tor? cum consilio re. cognita, cum comperisset suum comi-
tē, iuris, decreti, indicij corrumpendi causa, qua in re ipsius
prætoris caput, existimatioq; ageretur, pecuniam accepisse,
Bidinos autem contra prætoris famā, ac fortunas dedisse; nō
et in eum, qui accepisset, animaduertisse, et in eos, qui de-
dissent? tu, qui institueras in eos animaduvertere, qui per-
peram iudicassent; quod sæpe per imprudentiam fit; hos
patieris impune discedere, qui ob tuum decretum, ob
tuum iudicium pecuniam aut dandam, aut accipiendam
putarant? Volcatius idem apud te postea fuit, eques R.
tanta accepta ignominia. nam quid est turpius ingenio,
quid minus libero dignum, quam in conuentu maximo
cogi a magistratu furtū reddere? qui si eo animo esset, quo
non modo eques R. sed quiniis liber debet esse; aspicere te

Q 4

ACTIONIS. III.

postea non potuisset: inimicus, hostis esset, tanta contumelia accepta; nisi tecum collusisset, & tua potius estimationi seruisset, quam suae. qui quam tibi amicus non modo tum fuerit, quam diu tecum in prouincia fuit, uerum etiam nunc sit, cum iam a ceteris amicis sis relictus: & tu intelligis, & nos existimare possumus. An hoc solū argumentū est, nihil isto imprudente factū, quod Volcatius ei nō succensuit? quod iste nec in Tolcatium, nec in Bidinos animaduertit? est magnum argumentum, uerum illud maximum, quod illis ipsis Bidinis, quibus iratus esse debuit, ut a quibus comperit, quod iure agere cū Epicrate nihil possent, etiā si adesset, iccirco suū decretū pecunia esse tēratū; his, inquam, ipsis non modo illam hereditatē, quae Epicrati uenerat, sed, ut in Heraclio Syracusano, item in hoc, paullo etiā atrocius, quod Epicrates appellatus omnino non erat, bona patria, fortunāq; eius Bidinis tradidit. ostēdit enim nouo modo, si quis quid ab absente peteret, se auditurum. adeunt Bidini: petunt hereditatem: procuratores postulant, ut se ad leges suas reijciant, aut ex lege Rupilia dicam scribi iubeat. aduersarij non audebant contradicere: exitus nullus reperiēbatur. insimulant, hominē fraudādi causa discessisse: postulant, ut bona possidere liceat. debebat Epicrates ullum nummum nemini. amici, si quis quid peteret, iudicio secum agi passuros, indicatū solui satisfaduros esse dicebant. cum omnia consilia frigerent, admonitu istius insimulare cœperunt, Epicratem literas publicas corrupisse: a qua suspicione ille aberat plurimum. actionem eius rei postulant. amici recusare, ne quod nouum iudiciū, ne qua ipsius cognitio illo absente de estimatione eius constitueretur: & simul idē illud postulare nō

desistebant, ut se ad leges suas reuiceret. iste amplam occasionem calumniæ nactus, ubi uidet esse aliquid, quod amici absentem Epicratem nollent defendere; asseuerat se eius rei in primis actionem esse daturum. cū omnes perspicerent ad istum non modo illos nūmos, qui per simulationem ab isto exierant, reuertisse, sed multo etiam plures eū postea nūmos abstulisse: amici Epicratem defendere destiterunt. iste Epicratis bona Bidinos omnia possidere, & sibi habere iussit. ad illa HS D nullia hereditaria accessit ipsius antiqua HS quindecies pecunia. Verum res ab initio ita ducta est, an ad extremum ita perducta? an ita parua est pecunia? an is homo Verres, ut hæc, quæ dixi, gratis facta esse uideatur? hic nūc de miseria Siculorum, iudices, audite. Et Heraclius ille Syracusanus, & hic Bidinus Epicrates expulsi bonis omnibus Romam uenerunt sordidati, maxima barba, & capillo Romæ biennium prope fuerunt. cum L Metellus in prouinciam profectus est, tum isti bene commendati cū Metello una proficiscuntur. Metellus, simul ac uenit Syracusas, utrumque rescindit. de Epicrate, & de Heraclio. in utriusque bonis nihil erat, quod restitui posset, nisi quod moueri loco nō poterat. fecerat hæc egregie primo aduentu Metellus, ut omnes istius iniurias, quas modo posset, rescinderet, & irritas faceret. Heraclium restitui iusserat; non restituebatur: quisquis erat ductus senator Syracusanus ab Heraclio duci iubebat: itaque permulci ducti sunt. Epicrates quidem continuo restitutus est. alia iudicia Lilibai, alia Agrigenti, alia Panorme restituta sunt. census, qui isto prætoris sunt habiti, nō seruaturū Metellus ostenderat: decumas quas iste cōtra legem Hieronicā uendiderat, sese uenditurū Hieronica lege dixerat. omnia erant Metelli eiusmodi;

Q iiij

ACTIONIS. III.

di, ut non tam suam praturam gerere, quam istius praturam retexere uideretur. simul atque ego in Siciliam ueni mutatus est. uenerat ad eum illo biduo Letilius quidam, homo non alienus a literis: itaque eo iste tabellario semper usus est. is epistolas complures attulerat, in his unā domo, quæ totū immutarat hominem. repente cœpit dicere, se omnia Verri causa uelle, sibi cum eo amicitiam, cognationemq; esse. mirabatur omnes, hoc ei tum denique in mentem uenisse, postea quam tam multis eum factis, decretisq; iugulasset. erant, qui putarent Letilium legatum a Verre uenisse, qui gratiam, amicitiam, cognationemq; commoraret. ex illo tempore a ciuitatibus laudationem petere, testes non solū deterrere uerbis, sed etiam ui retinere cœpit. quod nisi ego meo aduentu illius conatus aliquantulum repressissem, & apud Siculos non Metelli, sed Glabronis literis, ac lege pugnassem; tam multos huc euocare non potuissem. uerum, quod institui dicere, miseras cognoscite Siculorum. Heraclius ille, & Epicrates longe mihi obuiam cū suis omnibus processerunt: uenienti Syracusas egerunt gratias flentes: Romam decedere mecum cupierunt. quod erāt mihi opida complura etiam reliqua, quæ adire uellem; constitui cum hominibus, quo die mihi Messanæ præsto essent. eo mihi nuncium miserunt, se a prætore retineri quibus ego testimonium denunciaui, quorum nomina edidi Metello, cupidissimi ueniendi, maximis iniurijs affecti, adhuc non uenerunt. hoc iure sunt socij, ut ijs ne deplo rare quidē de suis incommodis liceat. iam Heraclij Centurij pini, optimi, nobilissimiq; adolescentis, testimonium audistis. a quo HS C millia per calumniam, malitiamq; perita sunt. iste, pœnus, compromissisq; interpositis, HS CCC ex-

torquenda curavit: quodq; iudicium secundum Heraclium de compromissis factum erat, quod civis Centurpinus inter duos cives iudicasset, id irritum iussit esse, eumq; iudicem falsum iudicasse iudicavit, in senatu ne esset: locis, commodiq; publicis uti uetuit: si quis eum pulsasset, edixit sese iudiciu iniuriarum non daturum: quidquid ab eo peteretur, iudicem de sua cohorte daturu, ipsi autem nullius actione rei sese daturum. quae istius auctoritas tantum ualuit, ut neque illum pulsaret quisquam, cum praetor in provincia sua uerbo permitteret, re hortaretur; neque quisquam ab eo quidquam peteret, cum iste calumniae licentiam sua auctoritate praeuisset. ignominia autem illa grauis tam diu in illo homines fuit, quae diu iste in provincia mansit. Hoc iniecto metu iudicibus, nouo more, nullo exemplo, ecquam rem putatis esse in Sicilia, nisi ad nutum istius, iudicatam? uerum id solum uidetur esse actum, quod est tamen actum, ut Heraclio pecunia eriperetur, an etiam illud, in quo praeda erat missimam, ut nomine iudiciorum, omnium bona, atque fortuna in istius unius essent potestate? iam uero in rerum capitalium, quaestionibus quid ego unamquamque rem colligam, et causam? ex multis similibus ea sumam, quae maxime improbitate excellere uidebuntur. Sopater quidam fuit Haliciensis, homo domi suae cum primis locuples, atque honestus. is ab inimicis suis apud C. sacerdotem praetorem rei capitalis cum accusatus esset, facile eo iudicio est liberatus. huic eidem Sopatro iidem inimici ad C. Verrem, cum is sacerdoti successisset, eiusdem rei nomen detulerunt. res Sopatro facilis uidebatur, et quod erat innocens, et quod sacerdotis iudicium improbare istum ausurum non arbitrabatur, citatur rem: causa agitur Syracusis:

Q iij

ACTIONIS. III.

crimina tractantur ab accusatore, ea, quæ erant antea non solum defensione, uerum etiam iudicio dissoluta. causam Sopatri defendebat Q. Minutius, eques R. in primis splendidus, atque honestus, uobisque, iudices, non ignotus. nihil erat in causa, quod metuendum, aut omnino quod dubitandum uideretur. interea istius libertus, & accensus idem Timarchides, qui est, id quod ex plurimis testibus priore actione didicistis, rerum huiusmodi omnium transactor, & administer, ad Sopatrum uenit: monet hominem, ne nimis iudicio Sacerdotis, & causæ confidat: accusatores, inimicosque eius habere in animo pecuniam prætori dare: prætorem tamen ob salutem malle accipere; & simul malle, si fieri posset, rem iudicatam non rescindere. Sopater, cū hoc illi improuisum, atque inopinatum accidisset, commotus est sane: neque in præsentia, Timarchidi quid responderet, habuit, nisi, se consideraturum, quid sibi de ea re esset faciendum: & simul ostendit, se in summa difficultate esse nummaria. post ad amicos retulit. qui cum ei fuissent auctores redimendæ salutis, ad Timarchidem uenit: expositis suis difficultatibus, hominem ad HS LXXX. perducit, eamque ei pecuniam numerat. postea quam ad causam dicendam uentum est; tum uero sine metu. sine cura omnes erant, qui Sopatrum defendebant: crimen nullum erat, res iudicata: Verres nūmos acceperat. quis posset dubitare, quidnam esset futurum? res illo die non peroratur: dimittitur iudicium. iterum ad Sopatrum Timarchides uenit: ait accusatores eius multo maiorem pecuniam prætori polliceri, quam quantam hic dedisset: proinde: si sciret, uideret quid sibi esset faciendum. homo, quamquam erat & Siculus, & reus, hoc est & iure iniquo, &

tempore aduerso, ferre tamen, atque audire diutius Timarchidem non potuit. facite, inquit, quod uobis libet: daturus non sum amplius. idemq; hoc amicis eius, & defensoribus uidebatur, atque eo etiam magis, quod iste, quoquo modo se in ea quaestione praebebat, tamen in consilio habebat homines honestos e conuentu Syracusano, qui sacerdotis quoque in consilio fuerant, tunc, cum esset idem hic Sopater absolutus. hoc rationis habebant, facere eos nullo modo posse, ut eodem crimine, iisdem testibus Sopatrum condemnarent iisdem homines, qui antea absoluissent. itaque hac una spe ad iudicium uenitur. quo postea quam uentum est; cum in consilium frequentes conuenissent iisdem, qui solebant; & hac una spe tota defensio Sopatri nitteretur, consilij frequentia, & dignitate; & quod erant, ut dixi, iisdem, qui antea Sopatrum eodem illo crimine liberarant: cognoscite hominis apertam, ac non modo non ratione, sed ne dissimulatione quidem tectam improbitatem, & audaciam. M. Petilium, equitem R. quem habet in consilio, iubet operam dare, quod rei priuatae iudex esset. Petilius recusabat, quod suos amicos, quos sibi in consilio esse uellet, ipse Verres retineret. iste, homo liberalis, negat, se quemquam retinere eorum, qui Petilio uellent adesse: itaque discedunt omnes: nam ceteri quoque impetrant, ne retineantur: qui se uelle dicebant alterutri eorum, qui tum illud iudicium habebant, adesse. itaque iste, solus cum sua cohorte nequissima relinquitur. non dubitabat Minutius, qui Sopatrum defendebat, quin iste, quoniam consilium dimisisset, illo die rem illam quaesiturus non esset, cum repente iubetur dicere. respondet, ad quos? ad me, inquit; si tibi idoneus uideor, qui de homine sicculo, ac Graculo iudicem, idoneus es, inquit: sed peruellem

ACTIONIS. III.

adessent ij, qui affuerant antea, causam cognorant. dic, inquit: illi adesse non possunt. nam hercule, inquit Minutius, me quoque Petilius, ut sibi in consilio adessem, rogauit: & simul a subsellij abire coepit. iste iratus hominem uerbis uehementioribus prosequitur; atque ei grauius etiam minari coepit, quod in se tantum crimen inuidiamque constaret. Minutius, qui Syracusis sic negotiaretur, ut suis iuris dignitatisque meminisset; & qui sciret, se ita in prouincia rem augere oportere, ut ne quid de libertate perderet; homini, quæ uisa sunt, & quæ tempus illud tulit, & causa, respondit: causam sese, dimisso, atque ablegato consilio, defensorum negauit: itaque a subsellij discessit: idemque hoc præter Siculos ceteri Sopatri amici, aduocarique fecerunt. iste quamquam est incredibili importunitate, & audacia, tamen subito solus destitutus pertimuit, et conturbatus est. quid ageret, quo se uerteret, nesciebat. si dimisisset eo tempore questionem; post, illis adhibitis, quos ablegarat, absolutum iri Sopatrum uidebat. sin autem hominem miserum, atque innocentem condemnasset, cum ipse prætor sine consilio, reus autem sine patrono, atque aduocatis fuisset; iudiciumque C. Sacerdotis rescidisset: inuidiam se sustinere non posse tantam arbitrabatur: itaque astuabat dubitatione: uersabatur se in utramque partem non solum mente, uerum etiam corpore: ut omnes, qui aderant, intelligere possent, in animo eius metum, cupiditatemque pugnare. erat hominum conuentus maximus, summum silentium, summa expectatio, quonam esset eius cupiditas ereptura. crebro dimittebat, se accensus ad aurem Timarchides. tum iste aliquando, age dic, inquit. Sopatrius implorare hominum, atque deum fidem, ut cum consilio cognosceret, tum repen-

te iste testes citari iubet. dicit unus, & alter breuiter: nihil interrogatur. præco, dixisse, pronunciaat. iste, quasi metueret, ne Petilius, privato illo iudicio transacto, aut dilato, cum ceteris in consilium reuenteretur, ita properans de sella exiit; hominem innocentem, a Sacerdote absolutum, in dicta causa, de sententia scribæ, medici, aruspiciq; condemnauit. Retinete, retinete hominem in ciuitate, iudices: parcite, & conseruate, ut sit qui uobiscum res iudicet, qui in senatu sine ulla cupiditate de bello & pace sententiam ferat. tametsi minus id quidem nobis, minus populo R. laborandum est, qualius istius in senatu sententia futura sit. quæ enim eius auctoritas erit? quando iste sententiam dicere audebit, aut poterit? quando autem homo tanta luxuria, atque desidia, nisi Februario mense aspirabit in curiam? uerum ueniat sane, decernat bellum Cretensisibus: liberet Byzantios: regem appellet Ptolemæum: quæ uult Hortensius, omnia dicat, & sentiat. minus hæc ad nos, minus ad uitæ nostræ discrimen, minus ad fortunarum nostrarum periculum pertinent. illud, illud est capitale, illud est formidolosum, illud optimo cuique metuendum, quod iste, ex hoc iudicio si aliqua uis se eripuerit, in iudiciis sit necesse est, sententiam de capite cuius R. ferat, sit in eius exercitu signifer, qui imperium iudiciorum tenere uult. hoc populus R. recusat, hoc ferre non potest; clamat, permittiq; uobis, ut si istis hominibus delectemini, si ex hoc genere splendorem ordini, atque ornamentum curiæ constituere uelit, habeatis sane uobis istum senatorem, istum de uobis iudicem, si uultis, habeatis. de se homines, si qui exera istum ordinem sunt quibus ne reijciundi quidem amplius quam trium iudicum, præclaræ leges Corne-

ACTIONIS. III.

lia faciunt potestatem, hunc hominem, tam crudelem, tam
 sceleratum, tam nefarium nolunt iudicare. etenim si illud
 est tam flagitiosum, quod mihi omnium rerum turpissimū,
 maximeq; nefarium uidetur, ob rem iudicandam pecuniā
 accipere, pretio habere addictam fidem, & religionem: quā
 to illud flagitiosius, improbius, indignius, eum, a quo pecu-
 niam ob absolvendum acceperis, condemnare, ut ne prædo-
 rum quidē prætor in fide retinēda cōsuetudinem conserva-
 ret? scelus est, accipere ab reo: quanto magis, ab accusatore?
 quanto etiam sceleratius, ab utroque? fidem cum propo-
 suisses venalem in provincia, ualuit apud te plus is, qui pe-
 cuniam maiorem dedit. concedo, forsitan aliquis aliquan-
 do eiusmodi quippiam fecerit. cum uero fidem, ac religio-
 nem tuam alteri addictam, pecunia accepta, habueris, post
 eandem aduersarijs tradideris maiore pecunia: utrumque
 falles? & trades, cui uoles? & ei, quem se felleris, ne pecu-
 niam quidem reddes? quem mihi tu Bulbum? quem Seale-
 num? quod umquam huiusmodi monstrum, aut prodigiū
 audiuimus, aut uidimus, qui cum reo transigat, post cum
 accusatore decidat; honestos homines, qui causam norint,
 ableget, consilioq; dimittat; ipse solus reum absolutum, a
 quo pecuniam acceperit, condemnet, pecuniamq; non red-
 dat? Hunc hominem iudicum numero habebimus? hic al-
 teram decuriam senatoriam iudex obtinebit? hic de capite li-
 bero iudicabit? huic iudicialis tabula committetur? quam
 iste nō modo cera, uerū etiam sanguine, si uisum erit, nota-
 bit. quid enim horum se negat fecisse? illud uidelicet unū,
 quod necesse est, pecuniam accepisse. quid nī iste neget?
 at eques R. qui Sopatrum defendit, qui omnibus eius cō-
 silijs, rebusq; interfuit, Q. Minutius iuratus dicit pecu-

niam d
 accusat
 Halit
 homin
 ris priu
 fere non
 consilio
 cer doti
 iudica
 sa cog
 gnita,
 Syrac
 sane, si
 qui, cu
 occul
 eius de
 istius,
 rum e
 facin
 eius mo
 dice et
 tate, e
 conclu
 antea
 linat
 insign
 cum e
 per
 absol
 pisse

niam datam: iuratus dicit Timarchidem dixisse, maiorem ab accusatoribus pecuniā dari. dicent hoc Siculi oēs, dicēt oēs Halicienses, dicet etiā prætectatus Sopatri filius: qui ab isto, homine crudelissimo, patre innocentissimo, pecuniāq; patriaria priuatus est. Verum si de pecunia testibus planum facere non possem, illud negare posses, aut nunc negabis, te, consilio tuo dimisso, uiris primariis, qui in consilio C. Sacerdotis fuerant, tibiq; esse solebant, remotis, de re iudicata iudicasse? teq; eum quem C. Sacerdos, adhibito cōsilio, causa cognita, absoluisset, eundem, remoto consilio, causa incognita, condemnasse? cum hac confessus eris, quæ in foro palam Syracusis, in ore, atque oculis prouinciæ gesta sunt; negato sane, si uoles, pecuniam accepisse: reperies, credo, aliquem, qui, cum hac, quæ palam gesta sunt, uideat, quærat quid tu occulte egeris, aut qui dubitet, utrū malit meis testibus, an tuis defensoribus credere. Dixi iam antea, me non omnia istius, quæ in hoc genere essent, enumeraturum, sed electurum ea, quæ maxime excelerent. accipite nunc aliud eius facinus nobile, & multis locis sæpe commemoratum, & eiusmodi, ut in uno omnia maleficia inesse uideantur. attendite enim diligenter: inuenietis id facinus natum a cupiditate, auctum per stuprum, crudelitate perfectum, atque conclusum. Sthenius est, is qui nobis aßidet, Thermitanus, antea nullus propter summam uirtutem, summamq; nobilitatem, nunc propter summam calamitatem, atque istius insignem iniuriam omnibus notus. huius hospitio verres cum esset usus; & cum apud eum non modo Therms sæpenumero fuisset, sed etiam habitasset; domo eius omnia abstulit, quæ paullo magis animum cuiuspiam, aut oculos possent commouere. etenim Sthenius ab adolescentia paul

ACTIONIS. III.

lo studiosius hæc comparabat, suppellectilem ex ære elegatio-
rem & Deliacam, & Corinthiam, tabulas pictas, etiam
argenti bene facti, prout Thermitani hominis facultates
ferebant, satis, quæ cum esset in Asia adolescens, studiose, ut
dixi, comparabat, non tam suæ delectationis causa, quam
ad imitationes aduentusq; nostrorum hominum, suorum
amicorum, atque hospitum. quæ postea quam iste omnia ab-
stulit, alia rogando, alia poscendo, alia sumendo; ferebat
Sthenius ut poterat, tangebatur tamen animi dolore neces-
sario, quod domum eius exornatant, atque instructam fe-
re iam iste reddiderat nudam, atque inanem: uerumtamen
dolorem suum nemini impertiebat: prætoris iniurias taci-
te, hospitis placide ferendas arbitrabatur. interea cupiditate
iste illa sua notæ, atque apud omnes peruulgata, cum signa
quædam pulcherrima, atque antiquissima Thermis in pu-
blico posita uidisset, adamauit: a Sthenio petere cœpit, ut
ad ea tollenda operam suam profiteretur, seq; adiuuaret.
Sthenius uerum non solum negauit, sed etiam ostendit id
fieri nullo modo posse, ut signa antiquissima, monumenta
P. Africani, ex opido Thermitanorum, incolumi illa ciuita-
te, imperioq; populi R. tollerentur. etenim, ut simul P.
Africani quoque humanitatem cognoscatis, opidum Hime-
ram Carthaginenses quondam ceperant, quod fuerat in-
primis Siciliae clarum, & ornatum. Scipio, qui hoc dignum
populo R. arbitraretur, bello confecto socios sua per no-
stram uictoriam recuperare; Siculis omnibus, Carthagine
capta, quæ potuit, restituenda curauit. Himera deleta, quos
ciues belli calamitas reliquos fecerat, ij sese Thermis collo-
carant in eiusdem agri finibus, neque longe ab opido an-
tiquo, hi se patrum fortunam, ac dignitatem recuperare

1
arbitratur
opido alio
ra pulcherrima
tumq; forma
sestatori p
ma, ut pua
q; & fuit
re, & non
quod para
etia nos,
scire facti
abierat
Thermi
banum,
beret: sed
rentur,
nunc ijs
deantur,
ea res in
ut in pri
ranis: ut
pati tolli
beneficia
amicitiæ.
quin mor
testimoni
modi reru
rio, nubi
men has
ni reuer

arbitrabantur, cum illa maiorum ornamenta in eorum opido collocabantur. erant signa ex ære complura, in his mira pulchritudine ipsa Himeræ, in muliebrem figuram, habitumque formata, ex opidi nomine, & fluminis. erat etiam Stesichori poeta statua, senilis, incurua, cum libro, summo, ut putant artificio facta ab eo, qui fuit Himeræ, sed est, & fuit tota in Græcia summo propter ingenium honore, & nomine. hæc iste ad insaniam concupierat. etiam, quod pane præterij, capella quædam, ea quidem mire, ut etiā nos, qui rudes harū rerū sumus, intelligere possumus scite facta, & uenuste. hæc & alia Scipio non negligenter abiecerat, ut homo intelligens Verres auferre posset, sed Thermitanis restituerat: non quo ipse hortus, aut suburbanum, aut locum omnino, ubi ea poneret, nullum haberet: sed, si domum abstulisset, non diu Scipionis appellarentur, sed eorum, ad quoscumque ipsius morte uenissent: nunc ijs locis posita sunt, ut mihi semper Scipionis fore uideantur, itaque dicantur. hæc cum iste posceret; agereturque ea res in senatu, Sthenius uehementissime restitit, multaque, ut in primis Siculorum in dicendo copiosus est, commemorauit: urbem relinquere Thermitanos esse honestius, quam pati tolli ex urbe monumenta maiorum, spolia hostium, beneficia clarissimi uiri, indicia societatis populi R. atque amicitie. commoti animi sunt omnium. repertus est nemo, quin mori diceret satius esse. itaque hoc adhuc opidum Verres inuenit prope solum in orbe terrarum, unde nihil eius modi rerum de publico peruim, nihil occulte, nihil impetio, nihil gratia, nihil precario posset auferre. uerum tamen hæc eius cupiditates exponam alio loco: nunc ad Stheniū reuertar, itaque iste uehementer Sthenio insensus, hosti

ACTIONIS. III.

rium ei renunciat, domo eius emigrat, atque adeo exit:
 nā iam ante migrarat. eum autem inimicissimi Sthenij do-
 mū suā statim inuitat, ut animū eius in Sthenium inflam-
 marent, ementiendo aliquid, & criminando. hi autem
 erant inimici, Agathinus, homo nobilis, & Dorotheus, qui
 habebat in matrimonio Callidamam, Agathini eius filiam,
 de qua iste audierat: itaq; ad generū Agathini migrare ma-
 luit. una nox intercesserat, cum iste Dorotheum sic dilige-
 bat, ut diceret omnia inter eos esse communia: Agathinum
 ita observabat, ut aliquem affinē ac propinquum. contem-
 nere etiam signum illud Himeræ iam uidebatur, quod eum
 multo magis figura, & lineamenta hospitæ delectabant.
 itaque hortari homines cœpit, ut aliquid Sthenio periculi
 crederent, criminisq; confingerent. dicebant se illi nihil ha-
 bere, quod dicerent. tum iste his aperte ostendit, & con-
 firmavit, eos, in Sthenium quidquid uellent dicerent, si-
 mul atque ad se detulissent, probaturos. ita illi non procrastina-
 nant: Sthenium statim educunt: aiunt ab eo literas publi-
 cas esse corruptas. Sthenius postulat, ut secum sui ciues agāt
 de literis publicis corruptis, eiusq; rei legibus Thermitano-
 rum actio sit: cum senatus populusq; R. Thermitanis, quod
 semper in amicitia, fideq; mansissent, urbes, agros, legesq;
 suas reddidisset; Publiusq; Rupilius postea leges ita Siculis
 ex S. C. de decem legatorum sententia dedisset, ut ciues in-
 ter se legibus suis agerent; idemq; hoc habuerit verres ipse
 in edicto; ut de his omnibus causis se ad leges reiiceret. iste,
 homo omnium æquissimus, atque a cupiditate omnium
 remotissimus, se cogniturum esse confirmat: paratum ad
 causam dicendam uenire hora octaua iubet. non erat ob-
 scurum, quid homo improbus, ac nefarius cogitaret. neq;
 enim

enim ipse satis occultarat, nec mulier tacere poterat. intel-
 lectum est id istum agere, ut, cum Sthenium sine ullo argu-
 mento, ac sine teste damnaſſet, tum homo nefarius de ho-
 mine nobili, atque id erat, ſuoq; hospite uirgis ſuppli-
 cium crudeliſſime ſumeret. quod cum eſſet perſpicuum;
 de amicorum hoſpitiūq; ſuorum ſententia Thermiſ Sthe-
 nius Romam profugit; hiem fluetibusq; ſeſe committere
 maluit, quam non iſtam communem Siculorum tempeſta-
 tem, calamitatemq; uitare. iſte homo certus, & diligens,
 ad horam octauam præſto eſt Sthenium citari iubet: quem
 poſtea quam uidet non adēſſe, dolore ardere, atque iracun-
 dia furere cœpit, Venerios in domum Sthenij mittere, e-
 quites circum agros eius, uillasq; dimittere. itaque cum
 exſpectat quid nam ſibi certi afferatur, ante horam tertiam
 noctis de foro non diſceſſit. poſtridie mane deſcendit: A-
 gathinum ad ſeſe uocat: iubet eum de literis publicis in ab-
 ſentem Sthenium dicere. erat eiꝰ modi cauſſa, ut ille ne ſi
 ne aduerſario quidem apud inimicum iudicem reperire poſ-
 ſet, quid diceret: itaque tantum uerbo poſuit, ſacerdote præ-
 tore Sthenium literas publicas corrupiſſe. uix ille hoc dixe-
 rat, cum iſte pronūciat, Sthenium literas publicas corrupiſ-
 ſe uideri. & hæc præterea addidit homo Venerius nouo mo-
 do, nullo exemplo, ob eam rem HS D Veneri Erycinæ de
 Sthenij nobis exacturum: bonaq; eiꝰ ſtatim cœpit uende-
 re: & uendidiſſet, ſi tantulum moræ fuiſſet, quo minus ei
 pecunia illa numeraretur. ea poſtquam numerata eſt, conie-
 tus hac iniquitate non fuit: palam de ſella, ac tribunali pro-
 nūciat; ſi quis abſentem Sthenium rei capitalis reum face-
 re uellet, ſeſe eiꝰ nomen recepturum: & ſimul, ut ad cauſ-
 ſam accederet, nomenq; deferret, Agathinum, nouum affi-

R

ACTIONIS. III.

nem, atque hospitem, cœpit hortari. tum ille clare, omnibus audientibus, sese id non esse facturum, neque se usque eo Sthenio esse inimicum, ut eum rei capitalis affinem esse diceret. hic tum repente Pacilius quidam, homo egens, & levis, accedit: ait, si liceret, nomen absentis deferre se uelle iste uero, & licere, & fieri solere, & se recepturum. itaque deferretur. edicte statim, ut kal. Dec. adsit Sthenius Syracusis. hic, qui Romam uenisset, satisque feliciter anni iam aduerso tempore nauigasset, omniaque habuisset æquiora, & placabiliora, quam animum prætoris, atque hospitis, rem ad amicos suos detulit. quæ ut erant acerba, atque indigna, sic uidebatur omnibus. itaque in senatu continuo Cn. Lentulus, & L. Gellius eos faciunt mentionem, placere statui, si patribus conscriptis uideretur, ne absentes homines in provinciis rei fierent rerum capitalium: causam Sthenij totam, & istius crudelitatem, & iniquitatem senatum docent. aderat in senatu Verres, pater istius: flens unumquemque senatorem rogabat, ut filio suo parceret: neque tamen multum proficiebat. erat enim summa uoluntas senatus: itaque sententiæ dicebantur: cum Sthenius absens reus factus esse, de absente iudicium nullum fieri placere, & si quod esset factum, id ratum esse non placere. eo digressi nihil poruit, quod & id temporis erat, et, ille pater istius inuenerat homines, qui dicendo tempus consumerent. postea senex Verres defensores, atque hospites omnes Sthenij conuenit: rogat eos, atque orat, ne oppugnent filium suum, de Sthenio ne laborarent: confirmat his, curaturum se esse, ne quid ei per filium suum noceretur; se homines certos eius rei causa in Siciliam & terra, & mari missurum. & erat spatium dierum fere triginta ante kal. Dec. quo iste, ut Syracusis Sthenius

adesset, edixerat. commouentur amici Sthenij: sperant fore, ut patris literis, nuncijsq; ab incepto favore renocetur. in senatu postea causa non agitur. ueniunt ad istum domestici nuncijs, literasq; a patre afferunt ante kal. Dec. cum istum etiam tum de Sthenio integra tota res esset: eodemq; ei tempore de eadem re literæ complures a multis eius amicis, ac necessarijs afferuntur. hic iste, qui præ cupiditate neque officij sui, neque periculi, neque pietatis, neque humanitatis rationem habuisset umquam, neque in eo quod monebatur, auctoritatem patris, nec in eo, quod rogabatur, uoluntatem ante ponendam putauit libidini suæ. mane Kal. Dec. ut edixerat, Sthenium citari iubet. Si abs te istam rem patris tuus alicuius amici rogatu, benignitate, aut ambitione indutus petisset grauissima tamen apud te uoluntas patris esse debuisset. cum uero abs te tui capitis causa peteret, hominesq; certos domo misisset, hiq; eo tempore ad te uenissent, cum tibi in integro tota res esset: ne tum quidem te petuit si non pietatis, at salutis tuæ ratio ad officium, sanitatem reducere? Citat reum non respondet. citat accusatorem (attendite, quæso: uidete, quantopere istius amentiae fortuna ipsa aduersata sit: & simul uidete, quis Sthenij causam casus adiunxit) citatus accusator M. Pacilius nescio quo casu non respondit, non affuit. si præsens Sthenius reus esset factus, si manifesto in maleficio teneretur: tamen, cum accusator non adesset, Sthenium condemnari non oportere. etenim, si posset reus absente accusatore damnari, non ego a Vibone Veliam paruulo nauigio inter fugitiuorum, ac pradonum, ac tua tela uenissem: quo tempore omnis illa mea festinatio fuit, cum periculo capitis, ob eam causam, ne tu ex reis eximerere, si ego non affuissem ad

R ij

ACTIONIS. III.

diem. quod igitur erat in tuo iudicio optatissimum, me, cum citatus essem, non adesse; cur Sthenio non putasti prodesse oportere, cum eius accusator non affuisset? ita que fecit ut exitus principio simulimus reperiretur. quem absentem reum fecerat, eum absente accusatore condemnat. Nunciabatur illi primis illis temporibus id, quod pater quoque ad eum pluribus uerbis scripserat, agitatum rem esse in senatu, etiam in concione tribunum pl. de causa Sthenij M. Palicanum esse questum, postremo me ipsum apud collegium hoc tribunorum pl. cum eorum omnium edicto non liceret quemquam Romae esse, qui rei capitalis condemnatus esset, egisse causam Sthenij, cum rem ita exposuissem quemadmodum nunc apud uos, docuissemque hanc damnationem duci non oportere; tribunos pl. hoc statuisse, idque omnium sententia pronunciatum esse, non uideri Sthenium impediri edicto, quo minus ei liceret Romae esse. cum haec ad istum afferrentur, timuit aliquando, et commotus est: uertit stilum in tabulis suis: quo facto causam omnem euerit suam: nihil enim sibi reliqui fecit, quod defendi aliqua ratione posset. nam si ita defenderet, recipi nomen absentis licet, hoc fieri in provincia nulla lex uetat: mala, et improba defensione, uerum aliqua tamen uti uideretur. postremo illo desperatissimo perfugio uti posset, se imprudentem fecisse, existimasse id licere. quamquam haec perditissima defensio est, tamen aliquid dici uideretur. tollit ex tabulis id quod erat, et facit coram delatum esse. hic uidete, in quos laqueos se induerit, quorum ex nullo se umquam expediret. primum ipse in Sicilia saepe, et palam de loco superiore dixerat, et in sermone multis demonstrarat, licere nomen recipere absentis, se exemplo fecisse id quod fecisset. haec

eum dilectasse priore actione, et Sex. Pompeius Chlorus dixit, de cuius uirtute antea commemoravi; et Cn. Pompeius Theodorus, homo Cn. Pompeij, clarissimi uiri, iudicio plurimis maximisque in rebus probatissimus, et omnium existimatione ornatissimus; et Posides Matro Solentinus, homo summa nobilitate, existimatione, uirtute; et hæc actione quæ uoletis multi dicent; et qui ex isto ipso audierint, uiri primarij nostri ordinis; et alij, qui interfuerint, cum absentis nomen reciperetur. deinde Romæ cum res esset acta in senatu, omnes istius amici, in his etiam pater eius, hoc defendebat licere fieri: sæpe esse factum: istum, quod fecisset, aliorum exemplo, institutoque fecisse. dicit præterea testimonium tota Sicilia quæ in communibus postulatis ciuitatum omnium consulibus edidit, rogare, atque orare patres conscriptos, ut statuerent, ne absentium nomina reciperentur. quæ de re Cn. Lentulum, patronum Siciliae, clarissimum adolescentem, dicere audistis: Siculos, cum se causam, quæ pro his sibi in senatu agenda esset, docerent, de Sthenij calamitate questos esse, propterque hanc iniuriā, quæ Sthenio facta esset, eos statuisse, ut, quod dico, postularetur. Quæ cum ita essent; tanta ne amentia præditus, atque audacia fuisti, ut in re tam clara, tam testata, tam ob te ipso peruulgata tabulas publicas corrumpere auderes? at quemadmodum corrupisti? non ne ita, ut, omnibus nobis tacentibus, ipsæ te tuæ tabulæ cōdemnare possent? Quæ so, codicem circumfer, ostende. uidetis ne totum hoc nomen, coram ubi facit delatum, esse in litura? quid fuit istuc antea scriptum? quod mendum ista litura correxit? Quid a nobis, iudices, expectatis argumenta huius criminis? nihil dicimus: tabulæ sunt in medio: quæ se corrup-

ACTIONIS. III.

que inter litas esse clamant. ex istis etiam tu rebus effugere te posse confidis? cum te nos non opinione dubia, sed tuis vestigijs persequamur, quæ tu in tabulis publicis expressa, ac recentia reliquisti. Is mihi etiã, Sthenium literas publicas corrupisse, causa incognita iudicabit, qui defendere non potuerit, se ex ipsius Sthenij nomine literas publicas non corrupisse, uice te porro aliam dementiam: uidete, ut, dum expedire sese uult, induat. Cognitorẽ adscribit Sthenio: quẽ cognatum aliquem, aut propinquum? non: Thermitanum aliquem, honestum hominem, ac nobilem? ne id quidem: ac Sicalum, in quo aliquis splendor, dignitasq; esset? minime. quid igitur? ciuem R. cui hoc probari potest? cum Sthenius ciuitatis suæ nobilissimus, amplissima cognatione, plurimis amicis, cum præterea tota Sicilia multum auctoritate, et gratia posset; inuenire neminem Siculum potuit, qui pro se cognitor fieret? hoc probabis? an ipse ciuem R. maluit? cedo, cui Siculo, cum is reus fieret, ciuis Romanus cognitor factus umquam sit. omnium prætorũ literas, quæ ante fuerunt, profer, explica: si unum inueneris, ego hoc tibi, quemadmodum in tabulis scriptum habes, ita gestum esse concedam. ac credo Sthenius hoc sibi amplum esse putauit, eligere e ciuium R. numero, ex amicorum, atque hospitum suorum copia, quem cognitorem daret. quẽ delegit? quis in tabulis scriptus est? C. Claudius, C. filius, Palatina. non quæro, quis hic sit Claudius, quam splendidus, quam honestus, quam idoneus, propter cuius auctoritatem et dignitatem Sthenius ab omnium Siculorum consuetudine discederet, et ciuem Romanum cognitorem daret. nihil horum quæro. fortasse enim Sthenius non splendorem hominis, sed familiaritatẽ secutus est. quid, si omnium mortu-

lium Sthenio nemo inimicior, quam hic C. Claudius tum
semper, tum in his ipsis rebus, et tēporibus fuit? si de literis
corruptis contraheret? si contra omni ratione pugnaret?
utrum potius, pro Sthenio inimicum cognitorem esse fa-
ctum, an te in Sthenij periculum inimici eius nomine abu-
sum esse credemus? ac ne quis forte dubitet, cuiusmodi totū
sit negotium: tamen si iamdudum omnibus istius impro-
bitatem perspicuam esse confido, tamen paullulum etiam
attendite. Videtis illum subcrispo capillo, nigrum? qui eo
vultu nos intuetur, ut sibi ipse peracutus esse videatur? quā
tabulas tenet? qui scribit? qui monet? qui proximus est? is est
C. Clodius, qui in Sicilia sequester istius, interpretes, confe-
tor negotiorū, prope collega Timarchidis numerabatur;
nunc obtinet eum locum, ut uix Apronio illi de familiari-
tate concedere videatur; & qui se non Timarchidis, sed
ipsius Verris collegam, & socium esse dicebat: Dubitate
etiam, si potestis, quin eum iste potissimum ex omni numero
delegerit, cui improbam personam imponeret, quē & huic
inimicissimum, & sibi amicum esse arbitraretur. hic uos
dubitatis, iudices, tantam istius audaciam, tantam crudeli-
tatem, tantam iniuriam uindicare? dubitatis exemplum
iudicum illorum sequi, qui, damnato Cn. Dolabella, dam-
nationem Philodami Opuntij resciderunt, quod is non
absens reus factus esset, quæ res iniquissima, & acerbissi-
ma est, sed cū ei legatio Romā a suis ciuibus esset data? quod
illi iudices multo in leniore causa statuerunt, æquitatem se-
cuti; uos id statuere in grauißima causa, præsertim alio-
rum auctoritate iam confirmatum, dubitabitis? At quem
hominem C. Verres tanta, tam insigni iniuria affecisti?
cuius absentis nomen recepisti? quem absentem non modo

R iiij

ACTIONIS. III.

sine crimine, et sine teste, uerum etiam sine accusatore dam-
nasti? quem hominem, dii immortales: non dicam amicū
tuum, quod apud homines carissimum est: non hospitem
quod sanctissimum est. nihil enim minus libenter de Sthe-
nio commemoro: nihil aliud in eo, quod reprehendi possit,
inuenio, nisi quod homo frugalissimus, atq; integerrimus
te hominem plenum stupri, flagitij sceleris domum suam in-
uitauit; nisi quod qui C. Marij, & Cn Pompeij, C. Marcel-
li, L. Sisennae, tui defensoris, ceterorumq; fortissimorum ho-
spes fuisset, atque esset, ad eum numerum clarissimorū ho-
minum tuum quoque nomen adscripserit. quare de hospi-
tio uiolato, & de isto tuo nefario scelere nihil queror: hoc di-
co, non ijs, qui Sthenium norunt, hoc est nemini eorum, qui
in Sicilia fuerunt: nemo enim ignorat, quo hic in ciuitate
sua splendore, qua apud omnes Siculos dignitate, atque exi-
stimatione sit: sed ut illi quoque, qui in ea prouincia non
fuerunt, intelligere possint, in quo homine tu statueris exē-
plum eiusmodi, quod tum propter iniquitatem rei, tū etiā
propter hominis dignitatem acerbum omnibus, atque in-
tolerandum uideretur. Est ne Sthenius is, qui omnes hono-
res domi suae, facillime cum adeptus esset, amplissime ac ma-
gnificentissime gessit? qui opidum non maximum maximis
ex pecunia sua locis communibus, monumentisq; decorauit?
cuius de meritis in remp. Thermitanorum, Siculosq; uni-
uersos fuit aenea tabula fixa Thermis in curia? in qua pu-
blice erat de huius beneficijs scriptum, & incisum: (quae ta-
bula tum imperio tuo reuulsa, nunc a me tamen reportata
est) ut omnes huius honores inter suos, & amplitudinem
possent cognoscere. Est ne hic, qui, apud Cn. Pompeium,
clarissimum uirum, cum accusatus esset, quod propter C.

Marij fa-
se eum in
inuidio
pro de
no suo dig-
suiq; do
solū, sed
gratia d
in rem
suos ci
quod n
euiſſet
merita
ſerim
ni que
dies ſe
ſtatua
dū in
hunc
interſ
gation
nium
furor
uo mo
tates p
runt
arbitr
ce mo
poſui
uidi a

Marij familiaritatem, & hospitium contra temp. sensis-
 se eum inimici & accusatores eius dicerent, cum magis
 inuidioso crimine, quam uero accerseretur, ita a Cn. Pom-
 peio absolutus est, ut in eo ipso iudicio Pompeius hunc hospi-
 tio suo dignissimum statuerit? ita porro laudatus, defen-
 susq; ab omnibus Siculis, ut idē Pompeius non ab homine
 solū, sed etiam a provincia tota se huius absolutione inire
 gratiā arbitraretur? Postremo est ne hic, qui & animum
 in temp. habuit eiusmodi, & tantum auctoritate apud
 suos ciues potuit, ut perficeret in Sicilia solus te prætorē,
 quod non modo Siculus nemo, sed ne Sicilia quidē tota po-
 tuisset, ut ex opido Thermis nullum signum, nullum orna-
 mentum, nihil ex sacro, nihil de publico attingeres? cū præ-
 sertim essent multa præclara, & tu omnia concupisset. De-
 niq; nūc uide, quid inter te cuius nomine apud Siculos
 dies festi agitur, & præclara illa Verrea celebratur, cui
 statua Romæ stat inaurata, a communi Sicilia, quemadmo-
 dū inscriptū uidemas, data; uide, inquam, quid inter te, &
 hunc Siculū, qui abs te est, patrono Sicilia, condemnatus,
 interfuit. hunc ciuitates ex Sicilia permultæ testimonio suo, le-
 gationibusq; ad eam rem missis publice laudant: te, om-
 nium Siculorum patronum, una Mamertina ciuitas, socia
 furtorum, ac flagitiorū tuorū, publice laudat, ita tamen no-
 uo more, ut legati ledant, legatio laudet. ceteræ quidem ciui-
 tates publice literis, legationibus, testimonijs accusant, que-
 runtur, arguunt: si tu absolutus sis, funditus euersas se esse
 arbitrantur. Hoc de homine, ac de huius bonis etiam in Ery-
 ce monte monumentum tuorum flagitiorū, crudelitatisq;
 posuisti: in quo Sthenij Thermitani nomen adscriptum est.
 uidi argenteum Cupi dinem cum lampade. quid tandem

ACTIONIS. III.

habuit argumenti, aut rationis res, quam obrem in eo potissimum Sthenianum primum poneretur? uerum hoc signum cupiditatis tuæ, an trophæum necessitudinis, atque hospitij an amoris indicium esse uoluisti? Faciunt hoc homines, quos in summa nequitia non solum libido, & uoluptas, uerum etiam ipsius nequitiae fama delectat, ut multis in locis notas, ac uestigia scelerum suorum relinqui uelint. Ardebat amore illius hospita, propter quam hospitij iura uiolarat. hoc non solum sciri tum, uerum etiam commemorari semper uolebat. itaque ex illa ipsa re, quam accusante Agathino gesserat, Veneri potissimum deberi primum statuit, quæ illam totam accusationem, iudiciumque constarat. Putarem te gratum in deos, si hoc donum Veneri non de Sthenij bonis dedisses, sed de tuis: quod facere debuisti, præsertim cum tibi illo ipso anno a Chelidone uenisset hereditas. Hic ego si hanc causam non omnium sicularum rogatu recepissem; si hoc a me muneris non uniuersa prouincia poposcisset; si me animus, atque amor in remp. existimatioque, offensa nostri ordinis, ac iudiciorum non hoc facere coegisset; atque hæc una causa fuisset, quod amicū atque hospitē meū Stheniū, quem ego in quæstura mea singulariter dilexissem, de quo optime existimassem, quem in prouincia estimationis meæ studiosissimū, cupidissimūque cognossem, tam crudeliter, scelerate, nefarieque tractasses: tamen digna causa esset, cur inimicitias hominis improbiissimi susceperem, ut hospitē salutem, fortunasque defenderē. fecerunt hoc multi apud maiores nostros, fecit etiam nuper, homo clarissimus, Cn. Domitius, qui M. Silanum, consularem uirum accusauit propter Egritomari, trāsalpini hospitē, iniurias. putarem me idoneum, qui exemplū sequerer humanitatis,

atque officiū, proponerentq; spem meis hospitibus, ac necessarijs, quo tutiorem uitam sese meo præsidio uiéturos esse arbitarentur. cum uero in communibus iniurijs totius provinciae Sthenij quoque causa cōtineatur; multiq; uno tēpore a me hospites, atque amici publice, privatimq; defendantur: profecto uereri nō debeo, ne quis hoc, quod facio, nō existimet summi officiū ratione impulsū, coactūq; suscepisse. Atque, ut aliquando de rebus ab isto cognitis, iudicatisque. & de iudicijs datis dicere desistamus; &, quoniam facta istius in his generibus infinita sunt, nos modum aliquem, & finē orationi nostrae, criminibusq; faciamus, pauca ex alijs generibus sumemus. Audistis, ob ius dicendū, Q. Variū dicere, procuratores suos isti centū & triginta milia nummum dedisse: meministis, Q. Varij testimonium, remq; hanc totam C. sacerdotis, hominis ornatissimi, testimonio comprobari: scitis, Cn. Sertium, M. Modium, equites R. sexcentos praeterea ciues R. multosq; sículos dixisse, isti pecunia ob ius dicendum dedisse. de quo crimine quid ego dispuerem, cum totum positū sit in testibus? quid porro argumēter, qua de re dubitare nemo possit? an hoc dubitabit quisquam omnium, quin is uenalem in Sicilia iurisdictionem habuerit, qui Romae totum edictū, atque omnia decreta uendiderit? & quin ab Siculis ob decreta interponenda pecuniam acceperit, qui M. Octauium Ligurem ob ius dicendum poposcerit? quod enim praeterea genus pecuniae cogēdae praeter ius? quod non, ab omnibus alijs praeteritū, excogitauit? ecquae res apud ciuitates Siculas expetitur, in qua aut honos aliquis si aut potestas, aut procuratio, quin eam rē tu ad tu quaestum, nundinationemq; hominum traduxerunt dicta sunt priore actione & privatim, & publice.

ACTIONIS. III.

testimonia legati Centuripini, Halesini, Catineses, Panormitaniq; dixerunt, multarum praterea ciuitatu, iam uero priuatim plurimi: quorum existimo testimonijs cognoscere potuisti, tota Sicilia per triennium neminem ulla in ciuitate senatorem factum esse gratis; neminem, ut leges eorum sunt, suffragijs; neminem nisi istius imperio, aut literis: atque in his omnibus senatoribus cooptandis non modo suffragia nulla fuisse, sed ne genera quidem spectata esse, ex quibus in eum ordinem cooptari liceret; neque census, neque ætatis, neque cetera Sicularum iura ualuisse: quicumque senator uoluerit fieri, quamuis puer, quamuis indignus, quamuis ex eo loco, ex quo non liceret; si is pretio apud istum fieret idoneus ut uinceret, factum esse semper: non modo Sicularum nihil in hac re ualuisse leges, sed ne ab senatu quidem populoq; R. datas. quas enim leges socijs amicisq; datus, qui habet imperium a populo R. auctoritatem legum dandarum a senatu hæ debent & populi R. & senatus existimari Halesini pro multis, & magnis suis, maiorumq; suorum in remp nostrā meritis, atque beneficijs suo iure nuper, L. Licinio, Q. Mucio cos. cum haberent inter se controuersias de senatu cooptando, leges ab senatu nostro petiuerunt. decreuit senatus honorifico S. C. ut his C. Claudius, Appij filius, Pulcher prætor de senatu cooptando leges conscriberet. C. Claudius, adhibitis omnibus Marcellis, qui tunc erant, de eorum sententia leges Halesinus dedit, in quibus multa sanxit; de ætate hominū, ne quis minor triginta annis natus; de quæstu, quem qui fecisset, ne legere tur; de censu, de ceteris rebus, quæ omnia ante istum prætorē et nostrorum magistratum auctoritate, & Halesinorū summa uoluntate ualuerunt. ab isto & præco, qui uoluit, istū

ordinem pretio mercatus est: & pueri annorum senum, se-
ptenūq; denum senatorium nomen nundinati sunt: &
quod Halesini, antiquissimi & fidelissimi socij, atque ami-
ci, Romæ impetrarant, ut apud se ne suffragijs quidem fie-
ri liceret, id pretio ut fieri posset, effecit. Agrigentini de se-
natu cooplando Scipionis leges antiquas habent: in quibus
& eadem illa sancta sunt, & hoc amplius. cum Agrigen-
tinorum duo genera sint, unum ueterum, alterum colono-
rum, quos T. Manlius prætor ex S. C. de opidis Siculorum
deduxit Agrigentinum: cautum est in Scipionis legibus, ne
plures essent ex colonorū numero, quam ex ueterum Agri-
gentinorum. iste qui omnia iura pretio exaquaſſet, om-
niumq; rerum delectum, atque discrimen pecunia sustulif-
ſet, non modo illa, quæ erant ætatis, ordinis, quæstusque,
permiscuit, sed etiam in his duobus generibus, ciuium no-
uorum, ueterumq; delectum, ordinemq; turbauit. nam cū
esset ex ueterū numero quidam senator demortuus; & cū
ex utroque genere par numerus reliquus esset; ueterē coop-
tari necesse erat legibus, ut his amplius numerus esset.
quæ cum ita se res haberet, tamen ad istum uenerunt em-
ptum locum illum senatorium non solum ueteres, sed etiā
noui sit ut pretio nouus uincat, literasq; a prætorē aſe-
rat. Agrigentini ad istum legatos mittunt, qui eum leges
doceant, consuetudinemq; omnium annorum demonstrare
ut iste intelligeret, ei se illum locum uendidisse, cui ne com-
mercium quidem esse oporteret. quorum oratione iste, cum
pretium iam accepisset, ne tantulum quidem commotus
est. Idem fecit Heracleæ: nam eo quoque colonos P. Rupilius
deduxit, legesq; similes de cooplando senatu, ac de nume-
ro ueterum, ac nouorum dedit. ibi non solum iste, ut apud

ACTIONIS. III.

ceteros, pecuniam accepit, sed etiam genera ueterum, ac nouorum, numerumque permiscuit. Nolite expectare, dum omnes obeam oratione mea ciuitates: hoc uno complector crimine omnia, neminem isto praetore senatorem fieri potuisse, nisi qui isti pecuniam dedisset. hoc idem transfero in magistratus, curationes, sacerdotia: quibus in rebus non solum hominum iura, sed etiam deorum religiones immortalium omnes repudiavit. Syracusis lex est de religione, quae in annos singulos Iouis sacerdotem sortito capi iubeat: quod apud illos amplissimum sacerdotium putatur. cum suffragiis tres ex tribus generibus creati sunt, res reuocatur ad sortem. perfecerat iste imperio, ut pro suffragio Theomnastus, familiaris suus, in tribus illis renunciaretur. in sorte, cui imperare non poterat, expectabant homines, quidnam acturus esset. homo, id quod erat facillimum, primo uocat sortiri: iubet extra sortem Theomnastum renunciari. negat id Syracusani per religiones sacrorum ullo modo fieri posse, fas denique negant esse. iubet ille sibi legem legi. recitatur: in qua scriptum erat, ut quot essent renunciati, tot in hydriam sortes conijcerentur; cuius nomen exisset, ut is haberet sacerdotium. homo ingeniosus, et peracutus, optime, inquit: nempe scriptum ita est, quot renunciati erunt: quot ergo sunt renunciati? responsum, tres. numquid igitur oportet nisi tres sortes conijci, unam educi? nihil. conijci iubet tres, in quibus omnibus scriptum esset nomen Theomnasti. fit clamor maximus, cum id uniuersis indignum, atque nefarium uideretur. ita Iouis illud sacerdotium amplissimum per hanc rationem Theomnasto datur. Cephaledis mensis est certus, quo mense sacerdotem maximum creari oporteat, erat eius honoris cupidus Athenio quidam, Climachias

cognomine
ri nullo mo
ille, aequa
ne climach
cipium mo
fratru
na tempor
se, ac fas
honos ad
minime
mo acuo
admodu
men Hen
rorum q
uolunt
discrep
biduan
item no
aut bida
non tam
mi iube
tumq;
oportet
beret: it
dies is e
Climach
tetur, e
fendit
gim
mactat

cognomine, homo sane locuples, & domi nobilis: sed is fieri nullo modo poterat, si Herodotus quidam adesset. ei locus ille, atque honos in illum annum ita deberi putabatur, ut ne Climachias quidem contradiceret. res ad istum deferretur, et istius more decideret. toreumata sane nota ac pretiosa auferuntur. Herodotus Romæ erat: satis putabat se ad comitia tempore venturum, si pridie uenisset. iste, ne aut alio mense, ac fas erat, comitia haberentur, aut Herodoto præsentì honos adimeretur, id quod iste non laborabat, Climachias minime uolebat, excogitat (dixi iam dudum: non est homo acutior quisquam, nec fuit) excogitat, inquam, quem admodum mense illo legitimo comitia haberentur, nec tamen Herodotus adesse posset. est consuetudo Sicularum, ceterorumq; Græcorum, quod suos dies mensesq; congruere uolunt cum solis lunæq; ratione, ut non numquam, si quid discrepet, eximant unum aliquem diem, aut, summum, biduum ex mense: quos illi ἐξαιρέσι μὲν dies nominant. item non numquam uno die longiorem mensem faciunt, aut biduo. quæ iste cum cognouisset, nouus astrologus, qui non tam celi rationem, quam calati argenti duceret, eximi iubet non diem ex mense, sed ex anno unum dimidiumq; mensem, hoc modo, ut, quo die, uerbi causa, esse oporteret idus Ianuarias, eo die kalendas Martias proscriberet: itaq; fit omnibus recusantibus, & implorantibus. dies is erat legitimus comitijs habendis. eo modo sacerdos Climachias renunciatus est. Herodotus cum Roma reuer- titur, dies, ut ipse putabat, quindecim ante comitia, offendit eum mensem comitiale, comitijs iam abhinc triginta diebus habitus. tunc Cephaleditani decreuerunt intercalarium XLV dies longum, ut reliqui menses in

ACTIONIS. III.

suam rationem reuerterentur. hoc si Romæ fieri posset,
 certe aliqua ratione expugnasset iste, ut dies **X L V** inter
 binos ludos tollerentur, per quos solos iudicium fieri posset.
 Iam uero censores quemadmodum in Sicilia isto prætor
 creati sunt, operæpretium est cognoscere ille enim est magi-
 stratus apud Siculos, qui diligentissime mādatur a populo
 propter hanc causam, quod omnes Siculi ex cēsu quotannis
 tributa conferunt; in censu habendo potestas omnis astima-
 tionis habendæ, summæq; faciundæ censori permittitur. ita
 que eum populus; cui maximam fidem suarum rerum ha-
 beat, maxima cura d. ligi: & propter magnitudinem pote-
 statis hic magistratus a populo summa ambitione contendi-
 tur. in ea re nihil obscure facere uoluit, non in sortitio-
 ne fallere, neque dies de fastis eximere: nihil sane ua-
 fre, nec malitiose facere conatus est: sed, ut studia cupi-
 ditatesq; honorum, atque ambitiones ex omnibus ciuitati-
 bus tolleret, quæ res euertendæ reip. causæ solent esse, osten-
 dit sese in omnibus ciuitatibus censores esse facturum. tan-
 to mercatu prætoris indicto. concurritur undique ad
 istum Syracusas. flagrabat domus tota prætoria studio
 hominum, & cupiditate: nec mirum, omnibus comi-
 tijs tot ciuitatum unam in domum reuocatis, tantæq; am-
 bitione provinciæ totius in uno cubiculo inclusa. exqui-
 sitis palam pretijs, & licitationibus factis, describebat cē-
 sores binos in singulas ciuitates Timarchides. is suo labore,
 suisq; accessionibus, huius negotij, atque operis molestia cō-
 sequebatur, ut ad istum sine ulla sollicitudine summa pecu-
 nia referretur. Iā hic Timarchides quāta pecuniā fecerit,
 plane adhuc cognoscere nō potuistis uerumtamen priore
 actione, quam uarie, quā improbe prædatus esset, multorū
ex testimo-
nio

ex testimonijs cognouistis. sed, ne miremini qua ratione hic tantum apud istū libertus potuerit; exponam uobis breuiter, quid hominis sit: ut & istius nequitiam, qui illum secum habuerit, eo præsertim numero, ac loco, & calamitatem provinciae cognoscatis. In mulierum corruptelis; & in omni eiusmodi luxuria, atque nequitia mirandū in modum reperiēbam hunc Timarchidem ad istius flagitiosas libidines, singularemq; nequitiam natum, atque aptum fuisse: inuestigare, adire, appellare, corrumpere, quiduis facere in eiusmodi rebus, quamuis callide, quamuis audacter, quamuis impudenter: eundem mira quædam excogitare genera furandi: nam ipsū Verrem tantū semper auaritia hiantē, atque imminenti fuisse, ingenio, & cogitatione nulla, ut, quidquid sua sponte faciebat, item ut uos Romæ cognouistis, eripere potius, quam fallere uideretur. huius uero erat ars, & malitia miranda, quod acutissime tota provincia, quid cuique esset necesse, indagare, & odorari solebat omnium inimicos diligenter cognoscere, colloqui, attentare ex utraque parte causas euoluntates perspicere, facultates, & copias; quibus opus esset, metum afferre; quibus expediret, spem ostendere: accusatorum, & quadruplatorum quidquid erat, habebat in potestate: quod cuique negotij consilium uolebat, nullo labore faciebat: istius omnia decreta, imperia, literas peritissime & callidissime uenditabat: ac non solum erat administer istius cupiditatum, uerum etiam ipse sui meminerat æque: non solum nūmos, si qui isti exciderant, tollere solebat, ex quibus pecuniam maximam fecit, sed etiam uoluptatum, flagitiorumq; istius ipse reliquias colligebat. itaque in Sicilia non Athenionem, qui nullum opidum cepit, sed Timarchidem

ACTIONIS. III.

fugituum omnibus opidis per triennium scitote regnasse, in Timarchidis potestate sociorum populi R. antiquissimo rum, atque amicissimorum liberos matres familias, bona, fortunasque omnes fuisse. is igitur, ut dico, Timarchides in omnes civitates, accepto pretio, censores dimisit. comitia, isto praetore, censorum ne simulandi quidem causa fuerunt. Iam hoc impudentissime. palam (licebat enim videlicet legibus) singulis censoribus denarii trecenti ad statuam praetoris imperati sunt. censores CXXX facti sunt. pecuniam illam ob censuram contra leges clam dederunt, haec denarium XXXIX millia palam salvis legibus contulerunt in statuam. Primum, quo tantam pecuniam? deinde, quam ob rem censores ad statuam tibi conferebant? ordo aliquis censorum est collegium? genus aliquod hominum? nam aut publice civitates istos honores habent, aut generatim homines, ut aatores, ut mercatores, ut navicularii. censores quidem qui magis, quam aediles? ob beneficium? ergo hoc fatebere, abs te haec petita (nam erepta non audebis dicere) te eos magistratus hominibus beneficium, non reip. causa permississe. hoc autem cum tute fatebere, quisquam dubitabit, quin tu istam apud populos provinciae istius invidiam atque offensionem non ambitionis, neque beneficiorum collocandorum, sed pecuniae conciliandae causa suscepis? itaque censores fecerunt idem, quod in nostra rep. solent ij, qui per largitionem magistratus adepti sunt: dederunt operam, ut ita potestatem gererent, ut illam lacunam rei familiaris explerent. sic census habitus est te praetore, ut eo censu nullius civitatis resp. posset administrari. nam locupletissimi cuiusque census exterminant, tenuissimi auxerant: itaque in tributis imperandis tantum oneris plebi imponebatur, ut, etiam

si homines tacerent, res ipsa illum censum repudiaret. id quod intelligi facillime re ipsa potest. nam L. Metellus, qui, postea quam ego inquirendi causa in Siciliam ueni, repente Letili aduentu istius non modo amicus, uerum etiam cognatus factus est, is, quod uidebat istius censum stare nullo modo posse, eum censum obseruari iussit, qui, uiro fortissimo, atque innocentissimo, Sex. Peducaeo praetore habitus esset. erant enim tum censes legibus facti, delecti a suis ciuitatibus: quibus, si quid commisissent, poena legibus erant constituta. te autem praetore qui censor aut legem metueret, qua non tenebatur, quoniam creatus lege non erat, aut animaduersionem tuam cum id, quod abs te emerat, uendidisset? Teneat iam sane meos testes Metellus: cogat alios laudare, sicut in multis conatus est: modo haec faciat, quae fecit. quis enim umquam tanta a quoquam contumelia, quis tanta ignominia affectus est? Quinto quoque anno Sicilia tota censetur. erat censa praetore Peducaeo. quintus annus eum te praetorem incidisset. censa denum est. postero anno L. Metellus mentionem tui census fieri uetat: censes dicit de integro sibi creari placere: interea Peducaeanum censum obseruari iubet. hoc si tuus inimicus tibi fecisset, tamen, si animo, a quo provincia tulisset, inimici iudicium graue uideretur. fecit amicus recens, et cognatus uoluntarius. aliter enim, si provinciam retinere, si saluus ipse in provincia uellet esse, facere non potui. Exspectas etiam, quid hi iudicent? si tibi magistratum abrogasset, minore ignominia te affecisset, quam cum ea, quae in magistratu gessisti, sustulit, atque irrita iussit esse. neque in hac re sola fuit eiusmodi, sed, antequam ego in Siciliam ueni, in maximis rebus, ac plurimis, nam et Heraclio Syracusano tuos illos palae-

ACTIONIS. III.

stritas bona restituere iussit, & Epicratis Bidinos, et pupi-
lo Drepanitano A. Claudium: & , nisi mature Letilius in
Siciliam uenisset cum literis, minus XXX diebus Metellus
totam triennij praturā rescidisset. Et quoniam de ea pecu-
nia, quam tibi ad statuum censes contulerunt, dixi: non
mibi pratermittendum uidetur ne illud quidem genus pe-
cuniae conciliatae, quam tua ciuitatibus statuarum nomine
coegisti. uideo enim eius pecuniae summā esse pergrādē, ad
HS CXX millia. tantum conficitur ex testimonijs, ac lite-
ris ciuitatum: & iste hoc concedit, nec potest aliter dicere.
quare cuiusmodi putamus esse illa, quae negat, cum haec tā
improba sunt, quae fatetur? Quid enim uis constitui? con-
sumptam esse omnem istam pecunia in statuis? fac ita esse:
tamen hoc ferendum nullo modo est, tantam ab socijs
pecuniam auferri, ut omnibus in angiporis praedonis im-
probijs statuae ponantur, qua uix tuto transire posse
uideamur. uerum ubi tandem, aut in quibus statuis ista tan-
ta pecunia consumpta est? consumetur, inquires. scilicet exspe-
ctemus legitimū illud quinquennij: si hoc intervallo non
consumpserit, tum denique nomen eius de repetundis pecu-
nij statuarum nomine deferemus. reus est maximis pluri-
misq; criminibus in iudiciū uocatus: HS CXX millia ex
hoc uno genere capta uidemus. si codemnatu eris; nō opi-
nor, id ages, ut ista pecunia in quinquennio consumatur
in statuis. si absolutus eris; quis erit tam amens, quite, ex tot
tantijsq; criminibus elapsū, post quinquennium statuarū
nomine accersat? ita si neque adhuc cōsumpta ista pecunia
est, & perspicuū nō cōsumptū iri: licet iā intelligamus inuē-
tam esse rationem, quare & iste HS CXX millia uno gene-
re conciliarit, & ceperit, & ceteri, si a nobis hoc erit

comprob-
capere po-
hominu de
cupiendar
smu reba
millia pop
set, eam
se dubio
necesse e
poscit,
quod a
ne nō o
stis ma
deamur
earum
necessa
deinde
deinde
tenda p
lita sim
ma con
qui sta
ses, de
a quib
pecuni
manife
rum p
ceit: et
causa
tuam

comprobarum, quam uolent magnas hoc nomine pecunias capere possint. ut iam uideamur non a pecunijs capiendis hominis abstertere, sed cum genera quædam pecuniarum cupiendarum comprobauerimus, honesta nomina turpissimis rebus imponere, etenim si C. Verres HS C XX millia populum, uerbi gratia, Centuripinum poposcisset, eamq; ab his pecuniam abstulisset: non, opinor, esset dubium, quin eum, si tum id planum fieret, condemnari necesse esset. quid, si eundem populum HS C C C millia poposcit, eaq; coegit atque abstulit; num ideo absoluetur, quod adscriptum est, eam pecuniam datâ statuarum nominis non opinor: nisi forte id agimus, non ut magistratibus nostris mora accipiendo, sed ut socijs causa dâdi afferre uideamur. quod si quæ statuæ magnopere delectât, & si quis earum honore, & gloria ducitur; is hæc tamen constituat, necesse est, primum, auerti pecuniam domum non placere; deinde ipsarum statuarum modum quendam esse oportere; deinde illud certe, ab inuitis exigi non oportere. Ac de auertenda pecunia, quero abs te, utrum ipsæ ciuitates solitæ sint statuas tibi faciundas locare ei, cui possent optima condicione locare; an aliquem curatorem præficere, qui statuis faciundis præesset; an tibi, an cui tu imperasses, adnumerare pecuniam? nam si per eos statuæ fiebant, a quibus tibi iste honos habebatur: audio. si Timarchidi pecunia numerabatur: desine, quaeso, simulare, te, cum in manifesto furto teneare, gloriæ studiosum, ac monumentorum fuisse. Quid uero modum statuarum haberi nullum placeat? atqui, habeatur, necesse est. etenim sic considerate. Syracusana ciuitas (ut eam potissimum nomen) dedit ipsi statuam: est honos. & patri: bella hæc pietatis, & quaestiosa

ACTIONIS. III.

simulatio. Et filio: ferri hoc potest: hunc enim puerum non oderant. uerum quoties, Et quot nominibus a Syracusanis statuas auferes? ut in foro statueret, abstulisti: ut in curia, coegisti: ut pecuniam conferrent in eas statuas, quæ Romæ poneretur, imperasti: ut ijdē darent homines aratorum nomine; dederunt: ut ijdē pro parte in commune Sicilia conferrent; etiā id cōtulerūt. Vna ciuitas cū tot nominibus pecuniā contulerit, idemq; hoc ciuitates cetera fecerint, nō res ipsa nos admonet, ut putetis modū aliquem huic cupiditati constitui oportere? Quod si hoc uolūtate sua nulla ciuitas fecit; si omnes imperio, metu, uī, malo ad ducta tibi pecuniam statuarū nomine contulerūt: per deos immortales, nū cui dubiū esse poterit, quā, etiam si quis statuerit accipere ad statuas licere, idem tamen statuatur, eripere certe nō licere? primū igitur in hanc rē testem totam Siciliam citabo: quæ mihi una uoce statuarum nomine magnam pecuniam coactam esse demonstrat. nam legationes omnium ciuitatū in postularis cōmunibus, quæ fere omnia ex tuis iniurijs nata sunt, etiam hoc ediderunt, ut statuas ne cui, nisi cū is de provincia decessisset, pollicerentur. tot praetores in Sicilia fuerunt: toties apud maiores nostros Siculi senatum adierunt, toties hac memoria: tamen huiusce noui postulati genus, atque principiū tua prætura attulit. quid enim tam nouum non solum re, sed genere ipso postulandi? nam cetera, quæ sunt in iisdem postularis, de iniurijs tuis, sunt noua sed tamen non nouo modo postulantur. Rogant, Et orant Siculi patres conscriptos ut nostri magistratus posthac decumas lege Hieronica uendant: tu primus contra uendideras. audio. ne, in cellam quod imperatur, astiment: hoc quoque propter tuos ternos denarios nunc primum postulatur: sed

genus istud postulandi non est nouum. ne absentis nomen recipiatur: ex *Sthenij* calamitate, & tua natū est iniuria. cetera non colligam. sunt omnia *Siculorum* postulata eiusmodi ut crimina collecta in unum te reum esse uideantur. quæ tamen omnia nouas iniurias habent. sed postulationum formulas usitatas. Hoc postulatū de statuīs ridiculū esse uideatur ei, qui rem, sententiāq; non perpiciat. postulant. n. non, ut ne cogātur statuere: quid igitur? ut ipsis ne liceat. quid est hoc? petis a me, quod in tua potestate est, ut id tibi facere ne liceat? pete potius, ne quis te inuitum polliceri, aut facere cogat. nihil ergo, inquit; negabunt enim omnes se coegisse. si me saluum esse uis, mihi impone istam uim, ut omnino mihi ne liceat polliceri. ex tua prætura primum nata est hæc postulatio. qua cum utuntur, hoc significant, atque adeo aperte ostēdunt, sese pecuniam, metu, ac malo coactos, inuitissimos contulisse. quid, si hoc non dicant, tibi non necesse sit ipsi id confiteri? uide, & perspice qua defensione sis usus: iam intelliges, hoc tibi de statuīs confitendum esse. mihi enim renunciatur, ita constitui a tuis patronis, hominibus ingeniosis, causa tuam, & ita eos abs te institui, & doceri, ut quisque ex prouincia *Sicilia* grauior homo, atque honestior testimonium uehementius dixerit, sicuti *Siculi* multi primarij uiri multa dixerunt, te statim hoc istis tuis defensoribus dicere: inimicus est propterea, quod arator est. itaque uno genere opinor circumscribere habetis in animo genus hoc aratorum, quod eos infenso animo, atque inimico uenisse dicatis, quia fuerit in decumis iste uehementior. ergo aratores inimici, omnes aduersarij: nemo eorū est, quin perisse te cupiat. omnino præclare te habes, cū is ordo, atque id genus hominū, quod optimū, atq; honestissimū est, a quo

ACTIONIS. III.

uno et summa reip. et illa prouincia maxime continetur,
tibi est inimicissimum. uerum esto alio loco de aratorum ani-
mo, & iniurijs uidero: nunc, quod mihi abs te datur, id ac-
cipio, eos tibi esse inimicissimos. nepe ita dicis: propter decu-
mas. concedo: non quero, iure, an iniuria sint inimici. quid
ergo illæ sibi statuæ equestres inauratæ uolunt, quæ populi
R. oculos, animosq; maxime offendunt, propter ædem Vul-
cani? nam scriptum esse uideo, quandam ex his statuam
aratores dedisse. si honoris causa statuam dederunt, inimi-
ci non sunt credamus testibus: tum enim honori tuo, nunc
iam religioni suæ consulunt. sin autem metu coacti dede-
runt, confiteare necesse est, te in prouincia pecuniâ statuârũ
nomine per uim, ac metum coegisse. utrũ tibi commodum
est, elige. equidem libenter hoc iam crimen de statuīs relin-
quā, ut mihi tu illud concedas, quod tibi honestissimũ est, a-
tores tibi ad statuam honoris tui causa uoluntate sua contu-
lisse. da mihi hoc: iam tibi maximam partem defensionis
præcideris. non enim poteris, aratores tibi iratos esse, atque
inimicos, dicere. O causam singularem: o defensionem mi-
seram, ac perditam: nolle hoc accipere reum ab accusatore,
et eum reum, qui prætor in Sicilia fuerit, aratores ei statuā
sua uoluntate statuisse, aratores de eo bene existimare,
amicos esse, saluum esse cupere. Metuit, ne hoc uos existi-
metis: obruitur enim aratorum testimonijs. uar eo, quod
datur. certe ita uobis hoc iudicandum est; eos, qui isti inimi-
cissimi sunt, ut ipse existimari uult, ad istius honores, atque
monumenta pecuniam non uoluntate sua contulisse. atque
ut hoc tamẽ facillime intelligi possit; quẽ uoles eorũ testiũ,
quos produxero, qui in Sicilia testes sint, siue ciuem R. uelis,
siue Siculum, rogato, & eum, qui tibi inimicissimus esse uĩ

debitur, qui se spoliatum a te dicet, ecquid suo nomine in tuam statuam contulerit? neminem reperies, qui neget: etenim omnes dederunt. quemquam igitur putas dubitaturum, quin is, quem inimicissimum tibi esse oporteat, qui abs te gravissimas iniurias acceperit, pecuniam statuæ nomine dederit ui, atque imperio adductus, non officio, ac uoluntate? Et huius ego pecuniæ, iudices, quæ permagna est, impudentissimeq; coacta ab inuitis, non habui rationem, neque habere potui, quantum ab aratoribus, quantum ab negotiatoribus, qui Syracusis, qui Agrigenti, qui Panormi, qui Lilybæi negotiantur, esset coactum; quoniam intelligitis ipsius quoque confessione ab inuitissimis coactam esse. Venio nunc ad ciuitates Sicilia: de quibus facillime iudicium fieri uoluntatis potest. An etiam Siculi inuiti contulerunt? non est probabile. etenim sic C. Verrem præturam in Sicilia gessisse constat, ut, cum utrisque satisfacere non posset, & Siculis, & togatis; officij potius in socios, quam ambitionis in ciues rationem duxerit. itaque eum non solū patronum istius insulæ, sed etiam soteria inscriptum uidi Syracusis. hoc quantum est? ita magnum, ut latino uno uerbo exprimi non possit. is est nimirum soter, qui salutem dedit. Huius nomine etiam dies fecisti agitantur, pulchra illa Verrea, non quasi Marcellea, sed pro Marcelleis, quæ illi istius iussu sustulerunt. Huius fornix in foro Syracusis est, in quo nudus filius stat: ipse autem ex equo nudatam ab se prouinciam prospicit. Huius statuæ omnibus locis erectæ sunt quæ hoc demonstrare uidentur, propemodum non minus multas statuas istū posuisse Syracusis, quam abstulisse. Huic etiam Roma uidemus in basi statuarū maximis literis incisum, a communi Siciliae datas. Quamobrē qui hoc probari potest cū-

ACTIONIS. III.

quam tantos honores habitos esse ab inuitis? Hic tibi etiā multo magis, quam ante in aratoribus, uidendum, & considerandum est, quid uelis. magna res est. uerum tibi Siculos publice priuatimq; amicos, an inimicos existimari uis? si inimicos, quid te futurum est? quo confugies? ubi niteri? modo oratorum, honestissimorum hominum, & locupletissimorum, maximum numerum abs te abalienasti; nunc de Siculis ciuitatibus quid ages? dices, tibi Siculos esse amicos? qui poteru? qui, quod nullo in homine antea fecerunt, ut in eum publice testimonium dicerent, cum praesertim ex ea provincia condemnati, sint complures, qui ibi praetores fuerunt, duo soli absoluti, huc conueniunt cum literis, ueniunt cum mandatis, ueniunt cum testimonijs publicis. qui si te publice laudarent, tamen id more potius suo, quam merito tuo, facere uiderentur: hi cum de tuis tantis publice conqueruntur, non ne hoc indicant, factis esse iniurias, ut multo maluerint de suo more decedere, quam de tuis moribus non dicere? confitendum est igitur tibi necessario, Siculos inimicos esse; qui quidem & in te grauissima postulata consulibus ediderunt; & me, ut hanc causam, salutisq; suae defensionem susceperem, obsecrarunt: qui cum a praetore prohiberentur, a quatuor quaestoribus impedirentur; omnium minas, atque omnia pericula praesalute sua leuia duxerunt: qui priore actione ita testimonia grauitate, uehementerq; dixerunt, ut Artemonem Centuripinum, legatum, & publice testem, Q. Hortensius accusatorem, non testem esse diceret. etenim cum propter uirtutem, & fidem cum Androne, homine honestissimo, & certissimo, in etiam propter eloquentiam legatus a suis ciuibus electus est, ut posset multas istius, & uarias iniurias quamapertis-

fime uobis, planissimeq; explicare. dixerunt Halesini, Caii
nenses, Tyndaritani, Ennenses, Herbitenses, Agyrinenses,
Netinenses, Segestani. numerare omnes non est necesse. scī
tis, quam multi, & quam multa priore aēione dixerunt.
nunc & illi, & reliqui dicent. omnes denique hoc in hac
caussa intelligent, hoc animo esse Siculos, ut, si in istum anī
maduersum non sit, sibi relinquendas domos, ac sedes suas,
& ex Sicilia decedendum, atque adeo fugiendum esse arbi
rentur. Hos homines, tu persuadebis, ad honorem, atq; am
plitudinem tuam pecunias maximas uoluntate sua contulif
se? credo, qui te in tua ciuitate incolumen esse nollent, iū mo
numenta tuæ formæ, ac nominis in suis ciuitatibus esse cu
piebant. res declarauit, ut cupierint. iam dudum enim mi
hi nimium tenuiter Siculorum erga te uoluntatis argumen
ta colligere uideor, utrum statuas uoluerint tibi statuere, an
coacti sint. de quo homine auditum est umquam, quod tibi
accidit, ut eius in prouincia statuæ in locis publicis posite,
partim etiam in ædibus sacris, per uim, per uniuersam mul
titudinem deiicerentur? tot homines in Asia nocentes, tot in
Africa, tot in Hispania, Gallia, Sardina, tot in ipsa Sicilia
fuerunt: ecquo de homine hoc umquam audiuius? nouū
est, iudices, in Siculis quidem, et in omnibus Græcis monstrū
simile. non crederem hoc de statuīs, nisi iacentes, reuulsasq;
uidissem: propterea quod apud omnes Græcos hic mos est,
ut honorem hominibus habitum in monumētis huiusmodi,
non nulla religione deorum consecrari arbitrentur. itaq; cū
Rhodij bellum illud prope soli superius cū Mithridate rege
gesserint, omnesq; eius copias acerrimumq; eius impetum
mœnibus, littoribus, classibusq; suis exceperint, cū & regis
inimici præter ceteros essent, statuā eius, quæ erat apud ipsos

ACTIONIS. III.

in celeberrimo urbis loco, ne tum quidem in ipsis urbis periculis auigerunt. forsitan uix conuenire uideretur; quem ipsum hominem cuperent euertere, eius effigiem, simulacrūq; seruare: sed tamen uidebam, apud eos cum essem, & religio nem esse quandam in his rebus a maioribus traditam et hoc disputare; cum statua, se eius habuisse temporis rationem, quo posita esset; cum homine uero, quo gereret bellum, atque hostis esset. uidetis igitur consuetudinem, religionemq; Græcorum, quæ monumenta hostium in bello ipso soleat de fendere, eā summam in pace prætoris populi R. statuis præsidio non fuisse. Taurominitani, quorum est ciuitas fœderata, homines quietissimi, qui maxime ab iniurijs nostrorū magistratuum remotissimi consueuerant esse præsidio fœderis, hi tamen istius euertere statuem non dubitarunt. quæ ablata, basin tamē in foro manere uoluerunt: quod grauius in istū fore putabant, si scirent homines statuam eius a Taurominitanis esse deiectam, quam si nullam unquam positam arbitrarentur. Tyndaritani deiecerunt in foro, & eadem de causā equum inanem reliquerunt. Leontinis, misera in ciuitate, atque inani, tamen istius in gymnasio statua deiecta est. Nam quid ego de Syracusanis loquar, quod non est proprium Syracusanorum, sed & illorum commune, et conuentus illius, ac prope totius provincie? quanta illuc multitudo, quanta uis hominum conuenisse dicebatur, tū, cum statuæ sunt illius deiectæ, atque euersæ: at quo loco? celeberrimo, ac religiosissimo, ante ipsum Iouem, in primo aditu, uestibuloq; templi. quod nisi Metellus hoc tam graui ter egisset, atque illum imperio, edictoq; prohibuisset: uestigiū statuarum istius in tota Sicilia nullum esset relictum. atq; ego hoc non uereor, ne quid horum non modo impulsu, ne

rum om
ante fact
quam ipse
ius dicit
gnosce. C
ui, quæ si
quæstora
senatore
ciuitati
uoluer
neque
quod n
sent: &
si per
statua
uier
cem p
tur. ill
hil pro
lo, hom
simile
eius st
fieri so
herfio
ex hom
repon
indice
atque
Cent
tantis

rum omnino aduentu meo factum esse uideatur. omnia ista ante facta sunt, non modo quam ego Siciliam, uerum etiā quam iste Italiam attigit. dum ego in Sicilia sum, nulla statua deiecta est: postea quā illinc discessi, quæ sunt gesta, cognoscite. Centuripinorū senatus decreuit, populusq; iussit, ut, quæ statua C. Verris ipsius, et patris, et filij essent, eas quæstores demoliendas locarent; dumq; ea demolitio fieret, senatores triginta non minus adessent. Videte gravitatem ciuitatis, et dignitatem. neque eas in urbe sua statuas esse uoluerunt, quas inuiri per uim atque imperium dedissent; neque eius hominis, in quem ipsi cū grauisimo testimonio, quod numquam antea, Romam mandata legatosq; misissent: et id grauius esse putauerunt, si publico consilio, quā si per uim multitudinis factum uideretur. Cum hoc consilio statuas Centuripini publice sustulissent, audit Metellus, grauius fere, euocat ad se Centuripinum magistratum, et decem primos: nisi restituisent statuas, uehementer ijs minatur. illi ad senatum renunciant: statua, quæ istius causæ nihil prodesse, reponuntur. Hic ego aliud aliq; concedo: Metello, homini sapienti, prorsus non possum ignoscere, si quid stulte facit. quid? ille hoc putabat Verri criminosum fore, si eius statua essent deiectæ? quod sæpe uento, aut aliquo casu fieri solet. non erat in hoc neque crimen ullum, neque reprehensio. ex quo igitur crimen, atque accusatio nascitur? ex hominum iudicio, et uoluntate. ego, si Metellus statuas reponere Centuripinos non coegisset, hæc dicerem. uidete iudices, quantum, et quam acerbum dolorem sociorum, atque amicorum animis inusserint istius iniuriæ, cum Centuripinorum amicissima, et fidelissima ciuitas, quæ tantis officijs cum populo R. coniuncta est, ut non so-

ACTIONIS. III.

lum remp. nostram, sed etiam in quouis homine privato no-
men ipsum Romanorum semper dilexerit, ea publico conse-
lio, atque auctoritate iudicavit, C. Verris statuas esse in ur-
be sua non oportere. recitarem decreta Centuripinorum:
laudarem illam civitatem: id quod verissime possem: com-
memorarem decem millia civium Centuripinorum, fortissi-
morum, fidelissimorumq; sociorum, eos omnes statuisse mo-
numentum istius in sua civitate nullum esse oportere. hac
tum dicerem, si statuas Metellus non reposuisset. Velim
querere nunc ex ipso Metello, quidnam sua vi, & aucto-
ritate mihi ex hac oratione praeciderit. eadem opinor omnia
convenire. neque enim, si maxime statua deiecta essent,
eas ego vobis possem iacentes ostendere: hoc uno uterer, cū
vitatem tam gravem statuas iudicasse C. Verris demolien-
das. hoc mihi Metellus non eripuit: hoc etiam addidit, ut
quererem, si mihi videretur, tam iniquo iure socijs, atque
amicis imperari, ut ijs ne in suis quidem beneficijs libero
iudicio uti liceret: ut vos rogarem, ut coniecturam facere
tis, qualem in ijs rebus in me L. Metellum fuisse putaretis,
in quibus rebus obesse mihi posset, cum in hac re tam aper-
ta cupiditate fuerit, in qua nihil obsuit. sed ego Metello
non irascor: neque ei suam purificationem eripio, qua ille
apud omnes utitur, ut nihil malitiose, neque consulto fe-
cisse videatur. Iam igitur est ita perspicuum, ut negare
non possis, nullam tibi statuam voluntate cuiusquam da-
tam, nullam pecuniam statuarum nomine, nisi vi, expres-
sam, & coactam. quo quidem in crimine non illud solū in-
telligi volo, te ad statuas HS CXX millia coegisse; sed multo
etiam illud magis, quod simul demonstrandum est, quācum
odium in te aratorum, quantum omnium Siculorum sit, & sue

rit. in quo quæ uestra defensio futura sit, coniectura assequi non queo. Oderunt Siculi. togatorum enim causa multa feci. At hi quidem acerrimi, inimicissimiq; sunt. inimicos habeo ciues R. quod sociorum commoda, ac iura defendi. At socij in hostium numero se abs te habitos queruntur. aratores inimici sunt propter decumas. Quid? qui agros immunes liberosq; arant, cur oderunt? cur Hale sini? cur Centuripini? cur Segestani? cur Halicyenses? quod genus hominũ, quem numerum, quem ordinem proferre possis, qui te non oderit, siue ciuium R. siue Siculorum? ut, etiam si causam, cur te oderint, non possim dicere, tamen illud dicendum putem, quem omnes mortales oderint, eum quoque uobis odio esse oportere. An hoc dicere audebis; utrum de te aratores, utrum denique Siculi iunuerſi bene existiment, ad rē id nō pertinere? neque tu hoc dicere audebis, neque, si cupies, licebit. eripiunt tibi istam orationem contemnendorum Siculo rum, atque aratorum statua illæ equestres, quas tu paullo ante, quam ad Urbem uenires, poni inscribiq; iussisti; ut omnium inimicorum animos, accusatorumq; tardares. quis enim tibi molestus esset, aut quis appellare auderet, cū uideret statuas ab negotiatoribus, ab aratoribus, a communi Sicilia? quod est aliud in illa prouincia genus hominum? nullũ. ergo ab uniuersa prouincia, generatimq; a singulis eius partibus nō solum diligitur, sed etiam ornatur. quis hunc attingere audeat? potes igitur dicere, nihil tibi ob esse oportere aratorũ, negotiatorum, Siculorumq; omnium testimonia, cum, eorũ nominibus in statuarũ inscriptione positus omnē te speraris inuidiam, atque infamiam tuam extinguere posse? an, quorũ auctoritate tu statuas cohonestare tuas conatus es, eorũ ego dignitate accusationem meam comprobare

ACTIONIS. III.

non potero? Nisi forte, quod apud publicanos gratiosus fui
 sti, in ea re spes te aliqua consolatur. quæ gratia ne quid tibi
 prodesse posset, ego mea diligentia perfeci, ut etiam obesse de
 beret, tu tua sapientia. curasti. etenim rem totam, iudices, bre
 uiter cognoscite. In scriptura Sicilia pro magistro est qui
 dam L. Carpinatius: qui & sui quæstus causa, & for
 tasse quod sociorum interesse arbitrabatur, bene penitus
 in istius familiaritatem sese dedit. is cum prætorem circū
 omnia fora sectaretur, neque ab eo umquam discederet; in
 eam iam uenerat familiaritatem, consuetudinemq; in uen
 dendis istius decretis, & iudicijs, transigendisq; negotijs,
 ut prope alter Timarchides numeraretur. hoc erat etiam ca
 pitalior, quod idem pecuniam ijs, qui ab isto aliquid mer
 cabantur, fenori dabat, ea autem feneratio erat huiusmo
 di, iudices, ut etiam hic quæstus huic cederet. nam quas pe
 cunias ijs ferebat expensas, quibuscum contrahebat, aut
 scribe istius, aut Timarchidi, aut etiam isti ipsi referebat
 acceptas. idem præterea pecunias istius extraordinarias grā
 des suo nomine fenerabatur. hic primo Carpinatius, ante
 quam in istius tantam familiaritatem peruenisset, aliquo
 ties ad socios literas de istius iniurijs miserat. Canuleius ue
 ro, qui in portu Syracusis operas dabat, furti quoque istius
 permulta nominatim ad socios perscripserat ea, quæ sine
 portorio Syracusis erant exportata. portum autem, & scri
 pturas eadem societas habebat. ita factum est, ut essent per
 multa, quæ ex societatis literis dicere in istum, ac proferre
 possemus. uerum accidit, ut Carpinatius, qui iam cum isto
 summa consuetudine, præterea ratione coniunctus esset, cre
 bras postea literas ad socios de istius summis officijs in rem
 communem, beneficijsq; mitteret, etenim tum iste omnia,
 quacunque

quæcunque Carpinatius postulabat, facere, ac decernere solebat: tum ille etiam plura scribebat ad socios; ut, si posset, quæ antea scripserat, ea plane exstingueret. ad extremum vero, cū iste iam decedebat, eiusmodi literas ad eos misit, ut hic frequentes obuiam prodirent, gratiasq; agerent; facturos esse, si quid imperasset. studiose pollicerentur: itaq; socij fecerunt: uetere instituto publicanorum, non quo istum ullo honore dignum arbitrarentur, sed quod sua interesse putabant, se memores, gratosq; existimari, gratias isti egerunt: Carpinatium saepe ad se de eius officijs literas misisse dixerunt. iste cum respondisset, ea se libenter fecisse, operasq; Carpinatij magnopere laudasset: dat amico suo cuidam negotium, qui tum magister erat eius societatis, ut diligenter caueret, atque prospiceret. ne quid esset in literis sociorum, quod contra suum caput, atque existimationem ualere posset. itaque ille multitudine sociorum remota, decumanos conuocat: rem deferre statuunt illi, atque decernunt, ut ea litera, quibus existimatio C. Verris laederetur, remouerentur, operaq; daretur, ne ea res C. Verris fraudi esse posset. si ostendo, hoc decreuisse decumanos; si planum facio, hoc decreto remotas esse literas; quid expectatis amplius? possum ne rem magis iudicatam asferre? magis reum condemnatum in iudicium adducere? at quorum iudicio condemnatum? nempe eorum, quos ij, qui seueriora iudicia desiderant, arbitrentur res iudicare oportere, publicanorum iudicio; quot uidelicet nunc populos iudices poscit; de quibus, ut eos iudices habeamus, legem ab homine non nostri generis, non ex equestri loco profecto, sed nobilissimo promulgatam uidemus. Decumani, hoc est principes, & quasi senatores publicanorum, remouendas de me-

ACTIONIS. III.

dio literas censuerunt. habeo ex ijs, qui affuerunt, quos pro-
 ducam, homines honestissimos, ac locupletissimos, istos
 principes equestris ordinis, quorum splendore uel maxime
 istius, qui legem promulgauit, oratio, et causa nititur. ue-
 nient in medium: dicent, quid statuerint: profecto, si recte
 homines noui, non metietur. literas enim communes de me-
 dio remouere potuerunt, fidem suam et religionem remo-
 uere non possunt. ergo equites R. te suo iudicio cōdemnari
 uoluerunt: uos nunc, utrum illorum iudicium, an uolun-
 tatem, sequi malitis, considerate. at uide, quid te amicorum
 quorum studium, quid tuum consiliū, quid sociorum uolun-
 tas addiuuet. dicam paullo amplius. neque enim iā uereor,
 ne quis hoc me magis accusatorie, quam libere dixisse arbi-
 tretur. Si istas literas non decreto decumanorum magistri
 remouissent, tantum possem in te dicere, quantum in lite-
 ris inuenissem: nunc, decreto isto facto, literisq; remotis,
 tantum mihi licet dicere, quantum possum; tantum iudici
 suspicari, quantum uelit. dico, te maximum pondus auri,
 argēti, eboris, purpuræ, plurimā uestem Meliensem, plu-
 rimam stragulam, multam Deliacam supellectilem, plu-
 rima uasa Corinthia, magnum numerū frumenti, uim
 mellis maximā Syracusis exportasse; his pro rebus, quod
 portoriū nō esset datū, literas ad socios misisse L. Canuleiū,
 qui in portu operas daret. satis ne magnum hoc crimen uel
 detur? nullum, opinor, maius. quid defendet Hortensius?
 postulabit, ut literas Canulei proferam? crimen huiusmo-
 di, nisi literis confirmetur, inane esse dicet? clamabo, literas
 remotas esse de medio decreto sociorū erepta mihi esse istius
 indicia, ac monumēta furtorū. aut hoc contendat nūquā
 esse factum: aut omnia tela excipiat, necesse est. negas esse

factum? placet mihi ista defensio: descendo: aqua enim con-
 dicio, æquumq; certamen proponitur. producam testes, &
 producam plures eodem tempore. quoniam tum, cum actū
 est, una fuerunt, nunc quoque una sunt. cum interrogabū-
 tur, obligetur non solum iurisiurandi, atque estimationis
 periculo, sed etiam communi inter se conscientia. si planum
 fit, hoc ita, quemadmodum dico, esse factum: non poteris
 dicere Hortensi, nihil in istis fuisse literis, quod Verrem le-
 deret. non modo id non dices, sed ne illud quidem tibi di-
 cere licebit, tantum, quantum ego dicam, non fuisse. ergo
 hoc uestro consilio, & gratia perfecistis, ut, quemadmo-
 dū paullo ante dixi, & mihi summa facultas ad accusandū
 daretur, & iudicibus libera potestas ad credendum. quod
 cum ita sit, nihil fingam tamen, meminero me non sumpsis-
 se, quē accusarem, sed recepisse, quos defenderem; uos ex me
 causam nō a me prolatam, sed ad me delatam audire oportere;
 me Siculis satis esse facturum, si, quæ cognoui in Sici-
 lia, quæ accepi ab ipsis, diligenter exposuero; populo R. si
 nullius uim, nullius potentiam pertinuero; uobis, si faculta-
 tem uere, atque honeste iudicandi fide, & diligentia mea fe-
 cero; mihi in eo, si ne minimum quidē de eo curriculo uitæ,
 quod mihi semper propositum fuit, decessero. Quapropter
 nihil est, quod metuas, ne quid mecum fingam: etiam
 quod latere, habes. multa enim, quæ scio abs te esse commis-
 sa, quod aut nimium turpia, aut parū credibilia sunt, præ-
 termittam: tantum agam de hoc toto nomine societatis: &
 ut uerum scire possitis; quæram, decretum ne sit. cum id in-
 uenero; quæram, remotæ ne sint literæ. cum id quoque
 cōstabit; uos iam, me tacito, intelligetis si illi, qui hoc istius
 causa decreuerunt, equites R. nunc i'dem in eum iudices

ACTIONIS. III.

essent, an non istum sine dubio condemnarent, de quo literas eas, quæ istius furta indicarent, & ad se missas, & suo decreto remotas scirent esse? quem igitur ab ijs equitibus R. qui istius causæ cupiunt omnia, qui ab eo benignissime tractati sunt, condemnari necesse esset; is a uobis, iudices, uel la uel, aut ratione absolui potest? ac ne forte ea, quæ remota de medio, atque erepta uobis sunt, omnia ita condita fuisse, atq; ita abdite latuisse uideantur, ut hac diligentia, quam ego a me expectari maxime puto, nihil horum inuestigari, nihil assequi potuerit: quæ consilio aliquo, aut ratione inueniri potuerunt, inuenta sunt, iudices: manifestis in rebus hominem iam teneri uidebitis. nam quod in publicanorum causis uel plurimum ætatis meæ uersor, uehementerq; illum ordinem obseruo; satis commode mihi uideor eorum consuetudinem usu, tractandoq; cognouisse. itaque, ut hoc comperi, remotas esse literas societatis; habui rationem annorum, per quos iste in Sicilia fuisset: deinde quæ sui, quod erat inuentu facillimum, qui per eosdem annos magistri istius societatis fuissent. sciebam enim hanc magistrorum, qui tabulas haberent, consuetudinem esse, ut cum tabulas nouo magistro traderent, exempla literarum ipsi habere non nolent. itaque ad L. Vibium, equitem R. uirum primum, quem reperiēbam magistrum fuisse eo ipso anno, qui mihi maxime quærendus erat, primum ueni. sane homini præter opinionem improviso incidi. scrutatus sum quæ potui, & quæ sui omnia: inueni duos solos libellos ab L. Canuleio missos socijs ex portu Syracusis, in quibus erat ratio scripta mensium complurium, rerum exportatarum istius nomine sine portorio: itaque obsignaui statim. nec erant hac ex eo genere, quod ego maxime genus ex sociorum lite

rīs reperire cupiebam. uerū tantum inueni, iudices, quod
 apud uos quasi exempli causa proferre possū. sed tamen
 quidquid erit in his libellis, quantulumcūque uidebitur es-
 se, hoc quidem certe manifestū erit. de ceteris ex hoc conie-
 cturā facere debetis. Recita mihi, quaeso, hunc primum li-
 bellum, deinde illum alterū. **LIBELLVS CANVLEII.**
 Iam nō quaero, unde CCCC amphoras mellis habueris, un-
 de tantam Melitensem uestem, unde quinquaginta triclinio-
 rum lectos, unde tot candelabra: non, inquam, iam qua-
 ro, unde haec habueris; sed, quo tibi tantum opus fuerit,
 id quaero. mitto de melle: sed tantum ne Melitensium, qua-
 si etiam amicorum uxores, tantum lectorum, quasi etiam
 omnium istorum uillas ornaturus esses? cum haec pauco-
 rum mensium ratio in his libellis sit, facite ut uobis trien-
 nij totius ueniat in mentem. sic contendo, ex his paruis li-
 bellis apud unum magistrum societatis repertis uos iam
 coniectura assequi posse, cuiusmodi praeda iste in illa pro-
 uincia fuerit, quam multas cupiditates, qua uarias, quam
 infinitas habuerit, quantam pecuniam non solū numera-
 tam, uerū etiam huiusmodi in rebus positam confecerit.
 quae nobis alio loco planius explicabūtur: nūc hoc attendite.
 His exportationibus, quae recitatae sunt, scribit HSLX socios
 perdidisse ex uicesima portorij Syracusis. pauculis igitur
 mensibus, ut hi pusilli et contempti libelli indicant, furti
 praetoris, quae essent HS duodecies, ex uno opido solo exporta-
 ta sunt. cogitate nunc, cum illa sit haec insula, quae undique
 exitus maritimos habeat, quid ex ceteris locis exportatum
 putetis, quid Agrigēto, quid Lilybaeo, quid Panormo, quid
 Thermis, quid Halesa, quid Catina, quid ex ceteris opidis,
 quid uero Messana, quem iste sibi locum maxime tuū arbi-

ACTIONIS. III.

erabatur, ubi animo semper soluto, liberoq; erat, q̄ sibi iste Mamertinos delegerat, ad quos omnia, quæ aut diligentius seruanda, aut occultius exportanda erant, deportaret. his inuentis libellis, ceteri remoti, & diligentius sunt reconditi. nos tamē, ut omnes intelligant hoc nos sine cupiditate agere, his ipsis libellis cotenti sumus. nunc ad sociorum tabulas accepti & expensi, quas remouere honeste nullo modo poterunt, & ad amicum tuum Carpinatium reuertemur. Inspiciebamus Syracusis a Carpinatio confectas tabulas societatis, quæ significabant, multis nominibus eos homines uersuram a Carpinatio fecisse, qui pecuniam Verri dedissent. erit uobis luce clarius, indices, cum eos ipsos produxero, qui dederūt. intelligetis enim, illa tempora, per quæ, cū essent in periculo, pretio sese redemerunt, cum societatis tabulis non solum consulibus, uerum etiam mensibus conuenire. Cum hæc maxime cognosceremus, & iam in manibus tabulas haberemus, repente aspiciamus lituras eiusmodi, quasi quædam uulnera tabularum recentia. statim suspicionem offensi, ad ea ipsa nomina oculos, animumq; transtulimus. erant acceptæ pecuniæ a C. Verrutio, sic tamen, ut usque alterum, & literæ constarent integræ, reliquæ omnes essent in litura. alterum, tertium, quartum, per multa erant eiusmodi nomina. cum manifesta res, cum flagitiosa tabularum, atque insignis turpitude teneretur, quæ rere incepimus de Carpinatio, quisnam esset is Verrutius, quicum tantæ pecuniæ rationem haberet. hæere homo, auersari, rubere. quod lege excipiuntur tabulæ publicanorum, quo minus Romam deportentur, ut res quam maxime clara, ac testata esse posset, in ius ad Metellum Carpinatium uoco, tabulasq; societatis in forum deferō.

fit maximus concursus hominum; & quod erat Carpinati-
 ej notum cum isto pratore societas, ac feneratio, summe exspe-
 ctabant omnes, quid in tabulis contineretur. rem ad Metel-
 lum deferro: me tabulas perspexisse sociorum: in his tabulis
 magnam rationem C. Verrutij permultis nominibus esse:
 meq; hoc perspicere ex consulum mensiumq; ratione, hunc
 Verrutium neque ante aduentum C. Verris, neque post de-
 ceptionem quidquam cum Carpinatio rationis habuisse. po-
 stulo, mihi respondeat, qui sit iste Verrutius, mercator, ara-
 rator, an pecuniarius? in Sicilia sit, an decesserit? clamare
 omnes ex conuentu, neminem umquam ex Sicilia fuisse
 Verrutium. ego instare, ut mihi responderet, ubi esset? quis
 esset? unde esset? cur seruus societas, qui tabulas, confecerit,
 semper in Verrutij nomine certo ex loco mendosus es-
 set? atque hæc postulabam, non quo illum cogi putare oportere,
 ut ea mihi responderet inuitus; sed ut omnibus istius
 furta, illius flagitium, utriusque audacia perspicua esse pos-
 set. itaque illum iniuriæ metu, conscientiaq; peccati mu-
 tum, atque exanimatum, ac uix uiuum relinquo: tabulas
 in foro summa hominum frequentia exscribo: adhibentur
 in exscribendo de conuentu uiri primarij: literæ, lituræq;
 omnes assimulatæ, expressæ, de tabulis in libros transferun-
 tur. hæc omnia summa cura, & diligentia recognita, &
 collata, & ab hominibus honestissimis obsignata sunt. Si
 Carpinatius tum mihi respondere noluit; responde mihi
 nunc tu Verres, quem esse hunc tuum pane genilem Ver-
 rutium putes. fieri non potest, ut quem uideo te pratore in
 Sicilia fuisse, & quem ex ipsa ratione intelligo locupletem
 fuisse, eum tu in tua prouincia non cognoris. atque adeo,
 hoc ne longius, aut obscurius esse possit, procedite in ma-

ACTIONIS. III.

dium, explicate descriptionem, imaginemq; tabularum; ut omnes mortales istius auaritiæ non iam uestigia, sed ipsa cubilia uidere possint. Videtis Verrutium? uidetis primas literas integras? uidetis extremam partem nominis, caudam illam Verris, tamquam in luto, demersam esse in litura? sic habent se tabulæ, iudices, ut uidetis. quid exspectatis? quid quæritis amplius? tu ipse Verres quid sedes? quid moraris? nam aut exhibeas nobis Verrutium, necesse est, aut te esse Verrutium fateare. Laudantur oratores ueteres, Crassi illi, & Antonij, quod crimina diluere dilucide, quod copiose reorum causas defendere solebant. nimirum illi non ingenio solum his patronis, sed fortuna etiam præstiterunt. nemo enim tunc ita peccabat, ut defensionem locum non relinqueret: nemo ita uiuebat, ut nulla eius uitæ pars summæ turpitudinis esset expertus: nemo ita in manifesto peccato tenebatur, ut, cum impudens fuisset in factis, tum impudentior uideretur, si negaret. nunc uero quid faciat Hortensius? auaritiæ ne crimina frugalitatis laudibus deprecetur? at hominem flagitiosissimum, libidinosisimum, nequissimumq; defendit. An ab hac eius infamia nequitia uestros animos in aliam partem fortitudinis commemoratione traducat? at homo inertiior, ignauior, magis uir inter mulieres nequam, impura inter uiros muliercula, proferri non potest. At mores commodi. quis contumacior? quis inhumanior? quis superbior? At hæc sine cuiusquam malo. quis acerbior? quis insidiosior? quis crudelior umquam fuit? In hoc homine, atque in eiusmodi causa quid facerent omnes Crassi, & Antonij, tantum, opinor, Hortensi ad hanc causam non accederent; ne in alterius impudentia sui pudoris existi-

mationem amitterent. liberi enim ad causæ, solutiq; uenie-
bant; neque committebant, ut si impudentes in defendendo
esse nolissent, ingrati in deferendo existimarentur.

ACTIONIS.IV. IN.C.VERREM

L I B. III.

O R A T I O IIX.

O M N E S, qui alterum, iudices, nullis im-
pulsu inimicij, nulla priuatim læsi iniu-
ria, nullo præmio adducti, in iudiciū reip.
caussa uocant, prouidere debent, non solū
quid oneris in præsentia tollant, sed etiam
quantum in omnem uitam negotij suscipere conentur. legē
enim sibi ipsi indicunt innocentie, continentie, uirtutumq;
omnium, qui ab altero rationem uitæ reposcunt, atque eo
magis, si id, ut ante dixi, faciunt nulla re commoti alia, nisi
utilitate communi. nam qui sibi hoc sumpsit, ut corrigat mo-
res aliorum, ac peccata reprehendat; quis huic ignoscat, si
qua in re ipse ab religione officij declinarit? quapropter
hoc etiam magis ab omnibus eiusmodi ciuis laudandus, ac
diligendus est, qui non solum reip. ciuem improbum remo-
uet, uerum etiam se ipsum eiusmodi fore profiteatur, ac præ-
stat, ut sibi non modo communi uoluntate uirtutis, atque
officij, sed etiam ut quadam magis necessaria ratione recte
sit, honesteq; uiuendum. ita hoc, iudices, ex homine clarissi-
mo, atque eloquentissimo L. Crasso saepe auditum est, cū se
nullius rei tā pænitere diceret, quam quod C. Carbonē um-
quam in iudiciū uocauisset. minus enim liberas omnium

ACTIONIS. IV.

uoluntates rerum habebat, & uitam suam pluribus, quam uellet, obseruari oculis arbitrabatur. atque ille ijs præsidijs ingenij, fortunaq; munitus, tamen hac cura continebatur, quam sibi, non dum confirmato consilio, sed ineunte aetate susceperat. quo minus etiam perspicitur eorum uirtus, & integritas, qui ad hanc rem adolescentuli, quam qui iam firmata aetate descendunt. illi enim, ante quam potuerunt existimare, quanto liberior uita sit eorum, qui neminem accusarint, gloriae causa, atque ostentationis accusant: nos, qui iam, & quid facere, & quantulum iudicare possemus, ostendimus, nisi facile cupiditates nostras teneremus, numquam ipsimet nobis præcideremus istam licentiam, libertatemq; uendi. atque hoc ego plus oneris habeo, quam qui ceteros accusarunt: (si onus est id appellandum, quod cum latinitia feras, ac uoluptate) ueruntamen hoc ego amplius suscepi, quam ceteri, quod ita postulatur ab omnibus, ut ab ijs se abstineant maxime uitijs, in quibus alterum reprehenderunt. furem aliquem, aut rapacem accusari: uitanda tibi semper erit omnis auaritiæ suspicio. maleficum quempiam adduxeris, aut crudelem: cauendum erit semper, ne qua in re asperior, aut inhumanior fuisse uideare. corruptorem, adulterum: prouidendum diligenter, ne quod in uita uestigium libidinis appareat. omnia postremo, quæ uindicari in altero, tibi ipsi uehementer fugienda sunt. etenim non modo accusator, sed ne obiurgator quidem ferendus est is, qui, quod in altero uitium reprehendit, in eo ipse deprehenditur. ego in uno homine omnia uitia, quæ possunt in homine perditio, nefarioq; esse, reprehendo; nullum esse uitium libidinis, sceleris, audaciæ, quod non in unius istius uitia perspicere possitis, ego in isto reo legem hanc, iudices, mi-

hi statuo, uiuendum ita esse, ut isti nō modo factis, dictisq;
 omnibus, sed etiam oris, oculorumq; illa consummata, ac su-
 perbia, quam uidetis, dissimillimus esse, ac semper fuisse ui-
 dear. patior non moleste, iudices, eam uitam, quæ mihi sua
 sponte antea iucunda fuerit, nunc iam mea lege, & condi-
 tione necessariam quoque futuram. Et in hoc homine sæpe
 a me quæris, Hortensi, quibus inimicitijs, aut qua iniuria
 adductus ad accusandum descenderim? mitto iam rationem
 officij mei, necessitudinuq; Siculorum: de ipsis tibi inimici-
 ijs respōdeo. an tu maiores ullas inimicitias putas esse, quā
 contrarias hominum sententias, ac dissimilitudines studio-
 rum, & uoluntatum? fidem sanctissimam in uita qui pu-
 tat, potest ei non inimicus esse, qui quæstor consulem suum,
 consilijs commissis, pecunia tradita, rebus omnibus creditis,
 spoliare, relinquere, prodere, oppugnare ausus sit? pudorē,
 & pudicitiam qui colit, potest animo æquo istius quotidie
 na adulteria, meretriciam disciplinam, domesticum lenoci-
 nium uidere? qui religiones deorum immortalium retinere
 uult, ei, qui fana spoliari omnia, qui extensarū orbitis præ-
 dari sit ausus, inimicus non esse qui potest? qui iure æquo
 omnes putat esse oportere, is tibi non infestissimus sit, cum
 cogitet uarietatem, libidinemq; decretorum tuorum? qui
 ociorum iniurijs, prouinciarumq; incommodis doleat, is in-
 te non expilatione Asiæ, uexatione Pamphylia, squalore, &
 lacrymis Sicilia concitetur? qui ciuium R. iura, ac liber-
 tatem sanctam apud omnes haberi uult, is non tibi plus e-
 tiam, quam inimicus, esse debeat, cum tua uerbera, cum
 secures, cum cruces ad ciuium R. supplicia fixas recorde-
 tur? an, si qua in re contra rem meam decreffet aliquid iniu-
 ria, iure me ei inimicum esse arbitrare: cum omnia cōtra

ACTIONIS. IV.

omnium bonorum rem, causam, rationem, utilitatem, uoluntatemq; fecerit, quæris cur ei sim inimicus, cui populus R. infestus sit? qui præsertim plus etiam, quam pars uirilis postulat, pro uoluntate populi R. oneris, ac muneris suscipere debeam. Quid illa, quæ leuiores uidentur esse, non cuiusuis animum possunt mouere? quod ad tuam ipsius amicitiam, ceterorumq; omnium maiorum, atque nobilium faciliore aditum istius habet nequitia, & audacia, quam cuiusquæ nostrum uirtus, & integritas. odistis hominum nouorum industrias: despicitis eorum frugalitatem: pudorem contemnitis: ingenium uero, & uirtutem depressam, extinctamq; cupitis: Verrem amatis. ita credo, si non uirtute, non industria, non innocentia, non pudore, non pudicitia, at sermone, at literis, at humanitate eius delectamini. nihil horum est: contraq; sunt omnia cum summo dedecore, ac turpitudine, tum singulari stultitia, atque inhumanitate oblecta. Huic homini si cuius domus patet, uerum ea patere, an hiare, ac poscere aliquid uidetur? hunc uestri ianitores, hunc cubicularij diligunt: hunc liberti uestri, hunc serui, ancillæq; amant: hic cum uenit, extra ordinem uocatur: hic solus introducit, ceteri sæpe frugalissimi homines excluduntur. ex quo intelligi potest, eos uobis esse carissimos, qui ita uixerunt, ut sine uestro præsidio salui esse non possint. Quid? hoc cuiquam ferendum putatis esse, nos ita uiuere in pecunia tenui, ut prorsus nihil acquirere uelimus, ut dignitatem nostram, populiq; R. beneficia non copijs, sed uirtute tuamur; istum rebus omnibus undique ereptis impune eludentem circumfluere, atque abundare? huius argento domos uestras, huius signis, & tabulis forum, Comitiumq; ornari? præsertim cum uos uestro marie his rebus

omnibus abundetis. Verrem esse, qui uestras uillas suis manubijs ornet? Verrem esse, qui cū L. Mummio certet? ut plures hic sociorum urbes, quā ille hostium, spoliasse uideatur; plures hic solus uillas ornamentis fanorum, quam ille fana spolijs hostium ornasse et is erit ob eam rem uobis carior ue ceteri libentius suo periculo uestris cupiditatibus seruiant? uerum hæc dicentur alio loco, & dicta sunt: nunc profiscemur ad reliqua; si pauca ante erimus a uobis, iudices, deprecati. Superiore omni oratione perattentos uestros animos habuimus. id fuit nobis gratū admodum, sed nullo erit gratius, si reliqua uoleis attendere: propterea quod in his omnibus, quæ antea dicta sunt, erat quædam ex ipsa uarietate, ac nouitate rerum, ac criminum delectatio: nunc tractare causam instituimus frumentariam, quæ magnitudine iniuriæ fere criminibus ceteris antecellit, iucunditatis in agendo, & uarietatis minus habebit. uestra autem aucto-ritate, & prudentia dignissimum est, iudices, in audiendo diligentiam non minus religioni tribuere, quam uoluptati. In hac causâ frumentaria cognoscenda, hæc uobis proponite, iudices, uos de rebus fortunisq; Siculorum omnium, de ciuium R. qui arant in sicilia, bonis, de uectigalibus a maioribus traditis, de uita uictuq; populi R. cognituros. quæ si magna, atque adeo maxima uobis uidentur; quam uarie, & quam copiose dicantur, exspectare nolite. Neminem uestrum præterit, iudices, omnem utilitatem, oportunitatemq; prouinciæ Siciliæ, quæ ad commoda populi R. ad iuncta sit, consistere in re frumentaria maxime: in ceteris rebus adiuanur ex illa prouincia, hac uero alimur, ac sustinemur. ea causâ tripartita, iudices, erit in accusatione. primū enim de decumano, deinde de empto dicemus frumento,

ACTIONIS. IV.

postremo de aestimato. Inter Sicilia, ceterasque provincias, ita
dices, in agrorum uestigalium rationibus hoc interest, quod
ceteris aut impositum uectigal est certum, quod stipendia-
rium dicitur, ut Hispanis, & plerisque Poenorum, quasi
uictoriae premium, ac poena belli; aut censoria locatio con-
stituta est, ut Asia lege Sempronia. Siciliae ciuitates sic in
amicitiam, fidemque receperunt, ut eodem iure essent, quo
fuissem; eadem condicione populo R. parerent, qua suis an-
tea paruissent. per pauca Siciliae ciuitates sunt bello a ma-
ioribus nostris subactae: quarum ager cum esset publicus po-
puli R. factus, tamen illis est redditus. is ager acensoribus lo-
cari solet. foederatae ciuitates duae sunt, quarum decumae ue-
nire non soleant, Mamertina, & Taurominitana. quin-
que praeterea sine foedere immunes ciuitates, ac liberae, Cen-
turipina, Halesina, Segestana, Halyciensis, Panormitana.
praeterea, omnis ager Siciliae ciuitatum decumanus est, itaque
ante imperium populi R. ipsorum Siculorum uoluntate,
& institutis fuit. uidete nunc maiorum sapientiam: qui,
cum Sicaliam tam opportunum subsidium belli, atque pacis
ad remp. adiunxissent, tanta cura Siculos tueri, & retine-
re uoluerunt, ut non modo eorum agris uectigal nouum
nullum imponerent, sed ne legem quidem uenditionis decu-
marum, ne ue uendundis aut tempus, aut locum commuta-
rent, ut certo tempore anni, ut ibidem in Sicalia, denique ut
lege Hieronica uenderent. uoluerunt eos in suis rebus ipsos
interesse, eorum animos non modo lege noua, sed ne nomina
quidem legis nouo commoueri. ita decumas lege Hieroni-
ca semper uendendas censuerunt, ut iis iucundior esset mu-
neris illius functio, si eius regis, qui Siculis carissimus
fuit, non solum instituta commutato imperio, uerum etiam

nomen maneret. hoc iure ante Verrem prætorem Siculi semper usi sunt. hic primus instituta omnium, consuetudinem a maioribus traditam, condicionem amicitiae, ius societatis conuellere, & commutare ausus est. qua in re primum illud reprehendo, & accuso, cur in re tam ueteri, tam usitata quidquam noui feceris? ingenio aliquid affecutus es? tot homines sapientissimos, qui illam prouinciā ante te te muerunt, prudentia, consilioq; uicisti? est tuum, est ingenij, prudentiaeq; tuae. do hoc tibi, & concedo: scio te Romae, cum prætor esses, edicto tuo possessiones hereditatum ad alienos, a primis heredibus ad secundos, a legibus ad libidinem tuam transtulisse: scio te edicta superiorum omnium correxisse, & possessiones hereditatum non secundum eos, qui proferrent, sed secundum eos, qui dicerent testamentum factum, dedisse: easq; res nouas, abs te prolucas, & inuentas, magno tibi quaestui fuisse scio: eundemq; te memini censorias quoque leges in sartis rectis exigendis tollere, & commutare; ne is redimeret, cui res esset; ne pupillo tutores, propinquiq; consulerent, quo minus fortunis omnibus euerteretur; exiguam diem praefinire operi, qua ceteros ab negotio excluderes, cum ipse in tuo redemptore nullam certam diem obseruares. quamobrem nouam legem te in decumis statuisse non miror, hominem in edictis prætorijs, in censorijs legibus tam prudentem, tam exercitatum. non, inquam, miror, te aliquid excogitasse: sed, quod tua sponte, iniussu populi, sine senatus auctoritate iura prouinciæ Sicilia mutarus, id reprehendo, id accuso. L. Octauio & C. Cottæ ces. senatus permisit, ut uini, & olei decumas, & frugū minuarum, quas ante quæstores in Sicilia uendere consueverant, Romæ uenderent, le-

ACTIONIS. IV.

gemq; his rebus, quam ipsis uideretur, edicerent. cum locatio fieret, ut publicani postularunt, quasdam res ut ad legē adderent, neque tamen a censorijs ceteris legibus recederet. contradixit is, qui casu tum Romæ fuit, tuus hospes, Verres, hospes, inquam, et familiaris tuus, Sthenius hic Thermitæ nus. censores causam cognouerunt: cum uiros primarios, atque amplissimos ciuitatis multos in consilium aduocassent, de consilij sententia pronunciarunt, se lege Hieronica uendituros. ita ne uero? prudentissimi uiri summa auctoritate præditi, quibus senatus legum dicendarum in locandis uectigalibus omnem potestate permiserat, populusq; R. idem iusserat; Siculo uno recusante, cum amplificatione uectigalium nomen Hieronica legis mutare noluerunt: tu, homo minimi consilij, nullius auctoritatis, iniussu populi, ac senatus, tota Sicilia recusante, cum maximo detrimento, atque adeo exitio uectigalium totam Hieronicam legem sustulisti. at quam legem corrigit, iudices, atque adeo totam tollit? acutissime, ac diligentissime scriptam; quæ omnibus custodijs subiectum aratorem decumano tradit; ut neque in segetibus, neque in areis, neque in horeis, neque in amouendo, neque in asportando frumento grano uno posset arator sine maxima poena fraudere decumanum. scripta lex ita diligenter est, ut eum scripsisse appareat, qui alia uectigalia non haberet; ita acute, ut Siculum; ita seuerè, ut tyrannum. qua lege Siculis tamen arare expediret. nam ita diligenter constituta sunt iura decumani, ut tamen ab inuito aratore plus decuma non posset auferri. cum hæc essent ita constituta, Verres tot annis, atque adeo sæculis inuentus est, qui hæc non commutaret, sed euerteteret, eaq; quæ iam diu ad salutem sociorum,

rum, utilitatemq; rep. compo sita, comparataq; essent, ad
 suos improbiſſimos quaestus conuerteret: qui primum cer-
 tos instituerit, nomine decumanos, re uera ministros, ac sa-
 tellites cupiditatum suarum: per quos ostendam sic provin-
 ciam per triennium uexatam, deque uastatam, iudices,
 ut eam multis annis, multorum innocentia, sapientiaq; re-
 creare nequeamus. Eorum omnium, qui decumani uoca-
 bantur, princeps erat Q ille Apronius, quem uidetis: de
 cuius improbitate singulari grauissimarum legationum
 querimonias audistis afficite, iudices, uultum hominis, &
 aspectum; & ex ea contumacia, quam hic in perditis rebus
 retinet, illos eius spiritus Sicilienses, quos fuisse putetis, cogi-
 tate, ac recordemini. hic est Apronius, quem in pro-
 uincia tota Verres, cum undique nequissimos homines
 conquiſſet, & cum ipse secum similes duxisset non parũ
 multos, nequitia, luxuria, audacia sui simillimum iudicauit.
 itaque istos inter se per breui tempore nõ res, non ratio, non
 commendatio aliqua, sed studiorum turpitudine, similitudoq;
 coniunxit. Verris mores improbos, impurosq; nostis:
 fingite uobis, si potestis, aliquem, qui in omnibus isti rebus
 par ad omnium flagitiorum nefarias libidines esse possit:
 is erat Apronius ille: qui, ut ipse non solum uita, sed
 etiam corpore, atque ore significat, immensa aliqua uo-
 rago est, aut gurgis uitiorum, turpitudinumq; omnium.
 hunc in omnibus stupris, hunc in fanorum expilationi-
 bus, hunc in impuris conuiujs principem adhibebat: tan-
 tamq; habebat morum similitudo coniunctionem, atque
 concordiam, ut Apronius, qui alijs inhumanus, ac bar-
 barus, isti uni commodus, ac disertus uideretur; ut, quem
 omnem odissent, neque uidere uellent, sine eo iste esse nõ

ACTIONIS. IV.

non posset; ut, cū alij ne conuiujs quidem ijsdem, quibus Apronius, hic ijsdem etiam poculis uteretur; postremo ut odor Apronij teterrimus oris, et corporis, quē, ut aiunt, ne bestia quidē ferre possent; uni isti suavis, et incundus uideretur. ille erat in tribunali proximus, in cubiculo socius in conuiuio dominus, ac tum maxime, cum, accubante preextato pratoris filio, in conuiuio saltare nudus cōperat. hunc, uti dicere institui, principem Verres ad euerendas fortunas aratorum, uexandas, diripiendasq; esse uoluit: huius audaciæ, nequitia, crudelitati fidelissimos socios optimosq; ciues scitote hoc pratore traditos, iudices, atque additos fuisse, nouis institutis, et edictis, tota Hieronica lege, quē admodum antea dixi, reiecta, et repudiata. primū edictū, iudices, audite præclarum: Quantū decumanus edidisset aratorem sibi decumæ dare oportere, ut tantum arator decumano dare cogeretur. quo modo? quantum poposcerit Apronius, dato. quid est hoc? utrum, pratoris institutum in socios, an in hostes uictos insani edictū, atque imperium tyranni? ego tantumdem, quantum ille poposcerit? poscet omne, quantum exarauero. quid omne? immo plus etiam, inquit, si uolet. quid tum? quid censes? aut dabis, aut, contra edictum fecisse. damnabere. per deos immortales, quid, quid est hoc? uerisimile enim non est. sic mihi persuadeo, iudices: tamen si omnia in istum hominem conuenire putatis, tamen hoc uobis falsum uideri. ego enim, cum hoc tota Sicilia dicere, tamen affirmare non auderem, si hæc edicta non ex ipsius tabulis totidem uerbis recitare possem, sicuti faciā. Da, quæso, scribe: recitet ex codice. recita. EDICTVM. DE PROFESSIONE. Negat me recitare totum. nam id nutu significare uidetur. quid pratereo? an illud, ubi caues

tamen Siculis, & miseros respicis aratores? edicis enim, te in decumanum, si plura sustulerit, quam debitum sit, in octuplum iudicium daturum esse. nihil mihi placet prætermitti. recita hoc quoque, quod postulat, totum, recita EDICTVM. DE. IVDICIO. IN. OCTVPLVM. Iudicio ut arator decumanum persequatur? miserum, atque iniquum ex agro homines traduci in forum, ab aratro ad subsellia, ab usu rerum rusticarum, ad insolitam litem, atque iudicium. cum omnibus in alijs uectigalibus, Asia, Macedonia, Hispania, Gallia, Africa, Sardinia, ipsius Italia, qua uectigalia sunt, cum in his, inquam, rebus omnibus publicanus petitor, ac pignerator, non ereptor, neque possessor soleat esse; tu de optimo, de iustissimo, de honestissimo genere hominum, hoc est, de aratoribus, ea iura constituebas, quæ omnibus alijs essent contraria? utrum est æquius, decumanum petere, an aratorem repetere? iudicium integrare. an perdita fieri? eum, qui manu quesierit, an eum, qui digito licitus sit, possidere? quid, qui in singulis iugis arant, qui ab opere ipsi non recedunt, quo in numero magnus ante te pretorem numerus, magna multitudo Siculorum fuit, quid facient? cum dederint Apronio, quod poposcerit, relinquent arationes? relinquent larem familiarem suam? uenient Syracusas? ut te pratore, uidelicet æquo iure, Apronium, delicias, ac uitam tuam, iudicio recuperatorio persequantur. uerum esto: reperietur aliquis fortis, experiens arator: qui cum tantum dederit decumano, quantum ille deberi dixerit, iudicio repetat, & poenam octupli persequatur. exspecto uim edicti, seueritatem pratoris: faueo aratori: cupio octupli damnari Apronium. quid tandem postulat arator? nihil, nisi ex edicto iudicium in octuplum.

ACTIONIS. IV.

quid Apronius? non recusat. quid prætor? iubet recuperatores reiicere. decurias scribamus, quas decurias? de cohorte mea reiicies, inquit. quid? ista cohors quorum hominum est? Volusii aruspici, & Cornelij medici, & horum canum, quos tribunal meum uidet lambere. nam de conuentu nullum umquam iudicem, nec recuperatorem dedit: iniquos decumanis omnes dicebat esse, qui unam agri glebam possiderent. ueniendum erat ad eos contra Apronium, qui non dum etiam Aproniani cōuiuij crapulam exhalassent. o præclarum, & commemorandum iudiciū: o se uerū edictum: o tutum per fugium aratorum. atque ut intel ligatis, cuiusmodi ista iudicia in octuplū, cuiusmodi istius de cohorte recuperatores existimati sint; sic attendite. Ecquem putatis decumanum, hac licētia permissa, ut tantum ab aratore, quantum, poposcisset, auferret, plus, quam deberetur, poposcisse? considerate cum uestris animis uosmet ipsi, ecquem putetis: præsertim cum id non solum sine aua ritia, sed etiā impudentia accipere potuerit. multos, necesse est. at ego omnes dico plus, quam decumas, abstulisse. cedo mihi unum ex triennio præturæ tuæ, qui octupli damna tus sit. damnatus? immo uero in quem iudicium ex edi cto tuo postulatum sit. nemo erat uidelicet aratorum, qui iniuriam sibi factam queri posset: nemo decumanorum, qui grano amplius, sibi quam deberetur, deberi professus esset. immo uero contra, rapiebat, & asportabat, quan tum a quoque uolebat, Apronius: omnibus autem locis aratores spoliati, ac uexari querebantur: neque tamen ul lum iudicium reperietur. quid est hoc? uiri fortes, honesti, gratiosi, tot Siculi, tot equites R. ab homine nequissimo, ac turpissimo laesi, pœnam octupli, sine ulla dubitatione

commissam, non persequerentur? quæ causâ? quæ ratio
 est? una illa, iudices, quam uidetis: quod ultero etiam illu-
 sos se, et irrisos ab iudicio discessuros uidebant. etenim
 quod esset iudicium, cum e Verris turpissimo, flagitiosissi-
 moq; conitatu tres recuperatorum nomine assedissent, asse-
 cle istius, non a patre ei traditi, sed a meretricula commen-
 dati? ageret uidelicet causâ arator: nihil sibi frumenti ab
 Apronio relictû, bona sua etiâ direpta, se pulsatum, uerbe-
 ratumq; diceret. conferrêt uiri boni capita: de commissatione
 loquerentur inter se, ac de mulieribus, si quas a prætore ab-
 euntes possent deprehendere: res agi uideretur. surrexisset,
 Apronius, noua dignitas publicani, non, ut decumanus,
 squaloris plenus, ac pulueris, sed unguentis oblitus, uino ui-
 gilijsq; languidus: omnia primo motu, ac spiritu suo, uini,
 unguenti, corporis odore compleisset: dixisset hæc, quæ
 uulgo dicere solebat, non se decumas emisse, sed bona, for-
 tunasq; aratorum; non se decumanum esse Apronium,
 sed Verrem alterum, dominum illorum, ac tyrannum. quæ
 cum dixisset, illi uiri optimi, de cohorte istius recuperato-
 res, non de absoluendo Apronio, deliberarent, sed quærerêt,
 quo modo petito rem ipsum Apronio permitterent, ut, quan-
 tum uellet, posceret; quantum poposcisset, auferret. Hoc
 tibi defensionis ad iudicium tuum comparabas, habuisse
 te edictû. recuperatores daturum in octuplum? si mehercu-
 le ex omni copia conuētus Syracusani, splendidissimorû ho-
 minum, honestissimorumque, faceres potestatem aratori, non
 modo reiiciendi, sed etiam sumendi recuperatores; tamē hoc
 nouum genus iniuriæ ferre nemo posset, te, cum tuos om-
 nes fructus publicano tradidisses, et rem de manibus amis-
 sisses, tû bona tua repetere, ac persequi lite, atque iudicio. cū

ACTIONIS. IV.

uero uerbo iudicium sit in edicto, re quidem uera tuorum
 comitum, hominum nequissimorum, collusio cum decu-
 manis socijs tuis, atque adeo procuratoribus; tamen audes
 illius iudicij mentionem facere? praesertim cum id non mo-
 do oratione mea, sed etiam re ipsa refellatur: cum in tantis
 incommodis aratorum, iniurijsq; decumanorum nullū ex
 isto praclaro edicto non modo factum, sed ne postulari qui-
 dem iudicium inueniatur. Erit tamen in aratores lenior,
 quam uidetur. nam qui in decumanos octupli iudicium se-
 daturum edixit, idem habuit in edicto, se in aratorem in-
 quadruplū. qui daturum. qui hunc audet dicere aratori-
 bus infestum, aut inimicum fuisse? quanto lenior, est quā
 in publicanū. edixit, ut, quod decumanus edidisset sibi dari
 oportere, id ab aratore magistratus Siculus exigeret. quid
 dereliquit iudicij, quod in aratore dari posset? Non malū
 est, inquit, esse istam formidinem ut, cum exactum sit ab
 aratore, tamen, ne se commoueat, reliquus metus iudicij sit.
 Si iudicio a me uis exigere, remoue Siculum magistratum.
 si hanc uim adhibes, quid opus est iudicio? quis porro erit,
 qui non malit decumanis tuis dare quod poscent, quam ab
 affeclis tuis quadrupli cōdemnari? Illa uero praclara est
 clausula edicti, quod omniū controuersiarum, quæ essent
 in aratorum, et decumanum, si uter uolet, edicit se recupe-
 ratores daturum. Primum, quæ potest esse controuersia, cū
 is, qui petere debet, aufert; & cū is, non quantum debetur,
 sed quantū commodum est, auferat; ille autem, unde abla-
 tum est, iudicio suum recuperare nullo modo potest? deinde
 in hoc homo luteus, etiam callidus, ac ueterator esse uult,
 quod ita scribit: si uter uolet, recuperatores dabo. quam
 lepide se furari putat. utrique facit potestatem. sed

utrum ita scripserit; si uter uolet, an, si decumanus uolet; nihil interest. arator enim tuos istos recuperatores num-
 quid uolet? Quid? illa cuiusmodi sunt, quæ ex tempore ab
 Apronio admonitus edixit? Q. Septitio, honestissimo homi-
 ne, equitèq; R. resistente Apronio, & affirmante se plus
 decuma non daturum, exoritur peculiare edictum repen-
 tinum, ne quis frumentum de area tolleret, antequam cū de-
 cumano pactus esset. ferebat hanc quoque iniquitatē Septi-
 tius, et imbrī frumentum corrumpi in area patiebatur: cū
 illud edictum repente uberrimum, & quæstuosissimum na-
 scitur: ut ante kal. Sext. omnes decumas ad aquam deporta-
 ras haberent. hoc edicto non Siculi, (nam eos quidem iam sū-
 perioribus edictis satis perdiderat, atque afflixerat) sed illi
 ipsi equites R. qui suum ius retinere se contra Apronium pos-
 se erant arbitrati, splendidi homines, & alijs prætorib. gra-
 tiosi, uincti Apronio traditi sunt. attendite enim, cuiusmo-
 di edicta sunt. Ne tollat, inquit, ex area, nisi erit pactus, sa-
 tis hæc magna uis est ad inique paciscendum: malo enim
 plus dare, quam non mature ex area tollere. at ista uis Septi-
 tium, & non nullos Septitij similes non coercet: qui ita di-
 cunt: ne tollam potius, quam paciscar. his hoc apponitur:
 Deportatum habeas ante Kal. Sex. deportabo igitur. Nisi
 pactus eris, non commouebis. sic deportandi dies præstituta
 tollere cogebat ex area: cohibitio tollendi, nisi pactus esset,
 uim adhibebat pactiōni, non uoluntatem. Iam uero illud,
 non solum contra legem Hieronucam, nec solum contra
 consuetudinem superiorum, sed etiam contra omnia iura
 Siculorum, quæ habent a senatu, populoq; R. ne extra suū
 forum uadimonium promittere cogantur, statuit iste, ut
 arator decumano, quo uellet decumanus, uadimonium

ACTIONIS. IV.

promitteret: ut hic quoque Apronio, cum ex Leontino usque Lilybæum aliquem uadaretur, ex miseris aratoribus calumniandi quæstus accederet, quamquam illa fuit ad calumniam singulari consilio reperia ratio, quo edixerat, ut aratores iugera sationum suarum profiterentur. quæ res cū ad pactiones iniquissimas magnā uim habuit, sicut ostēdemus, nec ad ullā utilitatem reip. pertinuit, tū uero ad calumnias, in quas omnes incideret, quos uellet Apronius. ut enim quisque cōtra uoluntatem eius dixerat, ita in eum iudicium de professione iugerum postulabatur. cuius iudicij metu magnus a multis frumenti numerus ablati, magnæq; pecunie coactæ sunt: non quo iugerū numerū uere profiteri esset difficile, aut amplius etiā profiteri: (quid enim in eo periculi esse posset? sed causā erat iudicij formidandi, quod ex edicto professus non esset. iudicium autem quod fuerit isto prætore, si, quæ cohors, et qui comitatus fuerit, meministis, scire debetis. Quid igitur est, quod ex hac iniquitate nouorum edictorum intelligi uelim, iudices? iniuriam ne factam socij uidetis. auctoritatem superiorum repudiatam? non audebit negare. tantum Apronium isto prætore potuisse? confiteatur, necesse est. Sed uos fortasse, quod uos lex commonet, id in hoc loco quaeritis. num quas ex hisce rebus pecunias ceperit. docebo, cepisse maximas; omnesq; eas iniquitates, de quibus antea dixi, sui quæstus causā reperisse conuincam, si prius illud propugnaculum, quo contra omnes meos impetus usurum se puer, defensione eius deiecero. Magno, inquit, decumas, uendidi. quid ais? an tu decumas, homo audacissime, atque amentissime, uendidisti? tu partes eas, quas te senatus, populusq; R. uoluit, an fructus integros, atque adeo

bona, for
co iussu
dian uen
dian pæ
curi dec
præco de
condicio
tibi præ
ros, qu
quam
ce ade
centia
nij T
ingen
ijs ea
patro
ais, q
lio uia
quissi
te uid
imita
diti q
uis, cu
cos, qu
dedere
ratem
ut dec
cani
misi
ut de

bona, fortunasq; aratorum omnes uendidisti? si palam præco iussu tuo prædicasset, non decumas frumenti, sed dimidias uenire partes; & ita emptores accessissent, ut ad dimidias partes emendas; si pluris uendidisses tu dimidias, quam ceteri decumas; cuiam mirum uideretur? quid uero? si præco decumas pronunciauit; re uera, hoc est lege, edicto, conditione, plus etiã quam dimidia, uenierunt; tamen hoc tibi præclarũ putabis, te pluris, quod nõ licebat, quam ceteros, quod oportebat, uendidisse? Pluris uendidi decumas, quam ceteri. quibus rebus id affecutus es? innocentia? aspice ædem Castoris: deinde, si audes. fac mentionem innocentie. diligentia? codicis lituras tui contemplare in Sihermij Thermitani nomine: deinde aude te dicere diligentem. ingenio? qui testes interrogari priore actione nolueris, & ijs tacitum os tuum præbere malueris; quamuis & te, & patronos tuos ingeniosos esse dicito. qua re igitur id, quod ais, affecutus es? magna est enim laus, si superiores consilio uicisti, posterioribus exemplum, atque auctoritatem reliquisti. tibi fortasse idoneus fuit nemo, quem imitare. ac te uidelicet inuentorem rerum optimarum, ac principem, imitabuntur omnes. quis aratorum te præcore decumam dedit? quis duas? quis non maximo se affectum beneficio putauit, cum tribus decumis pro una defungeretur? præter paucos, qui propter societatem furtorum tuorum nihil omnino dederunt. Vide, inter importunitatem tuam, senatusq; bonitatem quid intersit. senatus, cum temporibus reip. cogitur, ut decernat, ut altera decumæ exigantur, ita decernit, ut pecunia pro his decumis soluatur aratoribus; ut, quod plus sumitur quam debetur, id emi, non auferri puerit. tu, cum eos decumas non S. C. sed nonis edictis tuis, nefarijsq; in-

ACTIONIS. IV.

stituitis exigeres, & eriperes, magnum te fecisse arbitrare, si pluris uendideris, quam L. Hotensius, pater istius Q. Hortensij, quam Cn. Pompeius, quam M. Marcellus: qui ab æquitate, ab lege, ab institutis non recesserunt. an tibi unius anni, aut biennij ratio habenda fuit; salus prouinciæ, com-
moda rei frumentariæ, ratio reip. in posterum fuit negli-
genda? cum ita rem constitutam accepisses, ut & populo R. satis frumenti ex Sicilia suppeditaretur, & aratoribus ta-
men arare, atque agros colere expediret; quid effcisti? quid
asscutus es? ut prætor te nescio quid ad decumas accederet,
deferendas arationes, relinquendasq; curasti. successit tibi L.
Metellus. tu innocentior, quā Metellus? tu laudis, & ho-
noris cupidior? tibi enim consulatus quærebatur, Metello
paternus honor, & auitus negligebatur. multo minoris uē-
didit, non modo quam tu, sed etiam quam qui ante te uendi-
derunt. quæro, si ipse excogitare non poterat, quemadmo-
dum quamplurimo uenderet: ne tua quidem recentis pro-
ximæ prætoris uestigia persequi poterat, ut tuis præclaris,
ab te principe inuentis, & excogitatis, edictis, atque insti-
tutis uteretur? ille uero cum se Metellum minime fore pu-
tasset, si te ulla in re imitatus esset. qui ab urbe Roma,
quod nemo unquam post hominum memoriam fecit, cum
sibi in prouinciam proficiscendum putaret, literas ad Sici-
liæ ciuitates misit, per quas hortatur, & rogat, ut arent,
ut serant in beneficio populi R. hoc petit aliquanto ante ad-
uentum suum: & simul ostendit se lege Hieronicæ uenditu-
rum, hoc est in omni ratione decumarum nihil isti simile
facturum. atque hæc non cupiditate aliqua scribit addu-
ctus, ut in alienam prouinciam mittat literas ante tempus,
sed consilio, ne, si tempus sationis præterisset, granum in

provincia Sicilia nullū haberemus. Cognoscite Metelli literas. Recita. Epist. L. Metelli. Hæ literæ, iudices, L. Metelli, quas audistis, hoc, quantum est, ex Sicilia frumenti horntini exarauerunt. glebam commosset in agro decumano Sicilia nemo, si Metellus hanc epistolam non misisset. quid, Metello diuinitus hoc uenit in mentem, an ab Siculis, qui Romam frequentissimi conuenerant, negotiatoribusq; Siciliae doctus est? quorum quāti conuentus ad Marcellos, antiquissimos Siciliae patronos, quanti ad Cn. Pompeium, consulem designatum, ceterosq; illius provinciae necessarios fieri soliti sint, quis ignorat? quod quidem iudicium nullo umquam de homine factum est, ut absens accusaretur ab ijs palam, quorum in bona, liberosq; summum imperium, potestatemq; haberet. tanta uis erat iniuriarum, ut homines quiduis perpeti, quam non de istius prauitate, & iniurijs deplorare, & conqueri mallent. quas literas cum ad omnes ciuitates prope suppliciter misisset Metellus, tamen antiquum modum sationis nulla ex parte exequi potuit. difugerant enim permultis, id quod ostendam: non solum arationes, sed etiam sedes suas patrias, istius iniurijs exagitati, reliquerant. non mehercule criminis augendi causa dicam, iudices: sed quem accepi ipse oculis, animoq; sensum, hunc uere apud uos, & ut potero, planissime exponam. nam cum quadriennio post in Siciliam, uenissem, sic mihi affecta uisa est, ut æe terræ solent, in quibus bellum acerbum, diuturnumq; uersatum est. quos ego campos antea, collesq; nitidissimos, uiridissimosq; uidissem, hos ita uastatos nunc, ac desertos uidebam, ut ager ipse cultorem desiderare, ac lugere dominum uideretur. Herbitensis ager, Ennensis, Murgentinus, Assorinus, Macharensis,

ACTIONIS. IV.

Agyrinensis ita relictus erat ex maxima parte, ut non solum iugerum, sed etiam dominorum multitudinem quæreremus. Aetnensis uero ager, qui solebat esse cultissimus, & quod, caput est rei frumentariæ, campus Leontinus, cuius antea species hæc erat, ut, cum obsitum uidisses, annonæ caritatem non uerere, sic erat deformis, atque horridus, ut in uberrima Sicilia parte Siciliam quæreremus. labefactarat enim uehementer aratores iam superior annus, proximus uero funditus euerterat. Tu mihi etiam audes mentionem facere decumarum? tu in tanta acerbitate, in tot, & tantis iniurijs, cum in arationibus, & in earum rerum iure prouincia Sicilia consistat, euersis funditus aratoribus, relictis agris, cum in prouincia tam locuplete, ac referta, non modo rem, sed ne spem quidem ullam reliquam cuiquam feceris, aliquid te populare putabis habere, cum dices te pluris, quam ceteros, decumas uendidisse? quasi uero aut populus R. hoc uoluerit, aut senatus hoc tibi mandauerit, ut, cum omnes aratorum fortunas decumarum nomine eriperes, in posterum fructu illo, commodoq; rei frumentariæ populum R. priuares; deinde, si quam partem tuæ prædæ ad summam decumarum addidisses, bene de populo R. meritis uiderere. Atque hæc perinde loquor, quasi in eo sit iniquitas eius reprehendenda, quod propter gloriæ cupiditatem, ut aliquos summa decumarum uinceret, acerbiorē legem, duriora edicta interposuerit. omnium superiorum auctoritatem repudiarit. Magno tu decumas uendidisti. quid, si doceo te non minus domum tuam auertisse, quam Romam misisse decumarum nomine? quid habet populare ratio tua, cum ex prouincia populi R. æquam partem tu tibi sumpseris, atque populo R. miseris? quid, si duabus partibus, doceo,

te amplius frumenti abstulisse, quam populo R. misisse? tamen ne putamus patronum tuum in hoc crimine cerviculam iactaturum, & populo se ad coronam daturum? Hæc vos antea, iudices, verum fortasse ita audisti, ut a-
ctorem rumore habereis, sermonemq; omnium. cognos-
cite nunc innumerabilem pecuniam frumentario nomine
ereptam, ut simul illam quoque, eius uocem improbam
agnoscatis; qui se uno quaestu decumarum omnia sua peri-
cula redempturum esse dicebat. Audiuius hoc iam diu,
iudices: nego quemquam esse uestrum, quin saepe audie-
rit, socios istius decumanos. nihil aliud arbitror in istum
falso esse dictum ab ijs, qui male de isto existimant, nisi
hoc. nam socij putandi sunt, quos inter res communicata
est. ego rem totam, fortunâq; aratorum omnes istius fuis-
se dico: Apronium, Veneriosq; seruos, quod isto præto-
re fuit nouum genus publicanorum, ceterosq; decumanos,
procuratores istius quaestus, & ministros rapinarum di-
co fuisse. Quo modo hoc doces? quo modo ex locatione illa
columnarum docui istum esse prædatum? opinor ex eo
maxime, quod iniquam legem, nouam dixisset. quis e-
nim umquam conatus est iura omnia, & consuetudi-
nem omnium commutare cum uituperatione, sine quaestu?
Pergam, atque insequar longius. iniqua lege uendebas,
quo pluris uenderes. cur, iam addictis, & uenditis decu-
mis, cum iam ad summam decumarum nihil, ad tuum quæ-
stum multum posset accedere, subito atque ex tempore noua
nascebantur edicta? nam ut uadimonium decumano, quo
cumque is uellet, promitteretur: ut ex area, nisi pactus es-
set, arator ne tolleretur; kal. Sext. decumas deportatas habe-
rent; hæc omnia, iam uenditis decumis, anno tertio te edi-

ACTIONIS. IV.

xisse dico. quæ si recip. causa faceres, in uendendo essent
 pronunciata: quia tua causa faciebas, quod erat impru-
 dentia prætermisum, id, quæstu, ac tempore admonitus,
 reprehendisti. Illud uero cui probari potest, te sine tuo quæ-
 stu, ac maximo quæstu, tantam tuam infamiam, tantum
 capitis tui, fortunarumq; periculum neglexisse? ut cum to-
 tius Siciliae quotidie gemitus, querimoniasq; audires; cum,
 ut ipse dixisti, reum te fore putares; cum huiusce iudicii di-
 scrimen ab opinione tua non abhorreret, paterere tamen ara-
 tores indignissimis iniurijs uexari, ac diripi. profecto,
 quamquam es singulari crudelitate, & audacia, tamen
 abs te totam alienari provinciam, tot honestissimos tibi ini-
 micissimos fieri nolles, nisi hanc rationem, & cogitatio-
 nem salutis tuæ, pecuniæ cupiditas, ac presens illa præda su-
 peraret. etenim, quoniam summam, & numerum iniu-
 riarum, iudices, uobis non possum exponere, sigillatim
 autem de uniuscuiusque incommodo dicere infinitum est; ge-
 nera ipsa iniuriarum, quæso, cognoscite. Nympho est
 Centuripinus, homo nauus, & industrius, experientis-
 simus, ac diligentissimus arator. is cum arationes magnas
 conductas haberet, quod homines etiam locupletes, sicut ille
 est, in Sicilia facere consueuerunt; easq; magna impensa,
 magno instrumento tueretur; tanta ab isto iniquitate oppres-
 sus est, ut non modo arationes relinqueret, sed etiam ex Si-
 cilia profugeret, Romamq; cum multis una ab isto eiectis
 ueniret. fecit, ut decumanus Nymphonem uocaret ex edi-
 cto illo præclaro; quod nullam ad aliam rem, nisi ad hu-
 iusmodi quæstus, pertinebat; numerum iugerum profes-
 sum non esse. Nympho cum se uellet a quo iudicio defen-
 dere, iste uiros optimos recuperatores dat, eundem illum

medicum
 sua parte
 Diana
 rium præ
 neat. quæ
 u. frum
 amarus
 atque co
 phonis
 iure to
 fundu
 rius fe
 nem in
 profes
 tum e
 modo
 no da
 quod
 catore
 ipsam
 dore, &
 hilo m
 perato
 dicium
 Vener
 tur, ho
 ducar
 pter d
 gas co
 amiam

medicum Cornelium, (is est Artemidorus Pergæus, qui in
 sua patria duxisti quondam, & magister ad despoliandū
 Dianæ templum fuit) & aruspitem Volusianum, & Vale
 rium præconem. Nympho, antequam pline constitit, condē
 natur. quanti, fortasse queritis. nulla erat edicti pœna cer
 ta. frumenti eius omnis, quod in arcis esset. sic Apronius de
 cumanus non decumam debitam, non frumentum remotū,
 atque celatum. sed tritici septem millia medimnum ex Nym
 phonis arationibus edicti pœna, non redemptionis aliquo
 iure tollit. Xenonis Meneni, nobilissimi hominis, uxoris
 fundus erat colono locatus: colonus, quod decumanorū iniu
 rias ferre non poterat, ex agro profugerat. Verres in Xeno
 nem iudicium dabat illud suum damnatorium de iugerū
 professione. Xenon ad se pertinere negabat, fundum eloca
 tum esse dicebat. dabat iste iudicium; si pareret iugera eius
 modo fundi esse plura, quā colonus esset professus, tum Xe
 no damnaretur. dicebat ille, non modo non arasse se id,
 quod in satis erat, sed nec dominum eius esse fundi, nec lo
 catorem; uxorem esse, eam ipsam suum negotium gerere,
 ipsam locauisse. defendebat Xenonem, homo summo splen
 dore, & summa auctoritate præditus, M. Cossætius. iste ni
 hilo minus iudicium HS LXXX dabat. ille tamen si recu
 peratores de cohorte latronum sibi parari uidebat; tamen iu
 dicium accepturum se esse dicebat. tum iste magna uoce
 Venerijs imperat, ut Xenonem adirent; dum res indicare
 tur, hominem ut asseruarent; cum iudicatum sit, ad se ad
 ducant. & illud simul dixit, se non putare illum, si pro
 pter diuitias pœnas damnationis contemneret, etiam uir
 gas contemnere. hac ille ui, & hoc metu adductus
 tantum decumanis, quantum iste imperauit, exoluit.

ACTIONIS. IV.

Polemarchus est Murgentinus, uir bonus, atque honestus. is, cum, pro iugeribus quinquaginta, medimna DCC decumae imperarentur, quod recusabat, domum ad istum in ius deductus est; & cum iste iam cubaret, in cubiculum introductus est; quod nisi mulieri, & decumano, parebat alij nemini. ibi cum pugnis, & calcibus concisus esset, qui DCC medimnis decidere noluisse, mille promisit. Eubulides est Cropsphus Centuripinus, homo cum uirtute, & nobilitate domi suae, tum etiam pecunia princeps. huic homini, iudices, honestissimae ciuitatis honestissimo, non modo frumenti scitote, sed uitae, & sanguinis tantum relictum esse, quantum Apronij libido tulit. nam ui, malo, plagis adductus est, ut frumenti daret, non quantum haberet, sed quantum cogereetur. Sostratus, & Numenius, & Nymphodorus eiusdem ciuitatis, cum ex agris tres fratres consortes profugissent, quod ijs plus frumenti imperabatur, quam quantum exararant; hominibus exactis, in eorum arationes Apronius uenit, omne instrumentum diripuit, familiam abduxit; pecus abegit. postea, cum ad eum Nymphodorus uenisset Ennam, & oraret, ut sibi sua restituerentur; hominem corripit, ac suspendi iussit in oleastro, quaedam, quae est arbor, iudices, in foro. tamdiu pependit in arbore socius, amicusq; populi R. in sociorum urbe, ac foro colonus, aratorq; uester, quam diu uoluntas Apronij tulit. Genera iam dudum innumerabilium iniuriarum, iudices, singulis nominibus profero: infinitam multitudinem iniuriarum praetermitto. uos ante oculos, animosq; uestros tota Sicilia decumanorum hos impetus, aratorum direptiones, huius importunitatem, Apronij regnum proponite. Cōtempnit Siculos: non duxit homines: nec ipsos ad persequendum

dum uehementes fore, & uos eorum iniurias leuiter latius
 ros existimauit. esto: falsam de illis habuit opinionem, ma-
 lam de uobis. uerumtamen, cum de Siculis male mereretur,
 ciues R. coluit, his indulsit, eorū uoluntati & gratiæ dedi-
 tus fuit. iste ciues R. at nullis inimicior, aut infestior fuit.
 mitto uincla, mitto carcerem, mitto uerbera. mitto secures,
 crucem denique illam prætermitto, quam iste ciuibus R. te-
 stem humanitatis in eos, ac beneuolentiæ suæ uoluit esse: mi-
 to, inquam, hæc omnia, atque in aliud dicendi tempus rei-
 cio: de decumis, de ciuium R. condicione in arationibus
 disputo. qui quemadmodum essent accepti, iudices, audistis
 ex ipsis: bona sibi erepta esse dixere. uerum hæc, quoniam
 huiusmodi casus affuit, ferenda sunt, nihil ualuisse æqui-
 tatem, nihil consuetudinem: damna denique, iudices, nul-
 la tanta sunt, quæ non uiri fortes, magno, & libero ani-
 mo affecti, ferenda arbitrentur. quid, si equitibus R.
 non obscuris, neque ignotis, sed honestis, & illustribus ma-
 nus ab Apronio, isto prætore, sine ulla dubitatione affere-
 bantur? quid expectatis? quid a me amplius dicendum pu-
 rat? an id agendum, ut eo celerius de isto transigamus, quo
 maturius ad Apronium possimus, id quod ego illi iam in
 Sicilia pollicitus sum, uenire? qui C. Marcinium, iudices,
 summa uirtute hominem, summa industria, summa gratia
 Leontinis in publico biduum tenuit, atque ab Apronio, iu-
 dices, homine in dedecore nato, ad turpitudinem educato,
 ad Verris flagitia, libidinesq; accommodato, equitem R.
 scitote biduum cibo, tectoq; prohibitum. biduum Leontinis
 in foro custodijs Apronij retentum, atque seruatum, neque
 ante dimissum quam ad condiciones eius depactus est. Nam
 quid ego de Q. Lollio, iudices, dicam, equite R. spectato,

ACTIONIS. IV.

atque honesto? clara res est, quam dicturus sum, tota Sicilia celeberrima, atque notissima. qui cum araret in Ennensi, cum is ager Apronio cum ceteris agris esset traditus, equestri uetere illa & auctoritate, et gratia fretus affirmavit, se decumanis plus, quam deberet, non daturum. refertur eius sermo Apronio. enumeratio iste ridere, ac mirari Lollium nihil de Matrino, nihil de ceteris rebus audisse. meum ad hominem Venereos. (hoc quoque attendite, apparitores a praetore assignatos habuisse decumanum: si mediocriter argumentum uideri potest, istum decumanorum nomine ad suos quaestus esse abusum) adducitur a Venerijs, atque adeo attrahitur Lollius, commodum, cum Apronius e palaestra redisset, & in triclinio, quod in foro Ennaestrauerat, decubisset. statuitur Lollius in illo tempestivo gladiatorum convivio. non mehercule, quae loquor, crederem, iudices, tametsi uulgo audieram, nisi mecum ipse senex, cum mihi, atque huic uoluntati accusationis meae lacrymans gratias ageret, summa cum auctoritate esset locutus, statuitur, ut dico, eques R. prope annos LXXXX natus in Apronii conuiuio, cum interea Apronius caput, atque os suum unguento perfricaret. quid est Lolli, inquit? tu, nisi malo coactus, recte facere nescis? homo, quid ageret, taceret, responderet, quid faceret denique, illa auctoritate, & aetate praeditus nesciebat. Apronius interea cenam, ac pocula poscebat. serui autem eius, qui & moribus iisdem essent, quibus dominus, & eodem genere, ac loco nati, praeter oculos Lollij haec omnia ferebant. ridere conuiuia, cachinnari ipse Apronius. nisi forte existimatis, cum in uino, ac luxu non risisse, qui nunc in periculo, ac exitio suo risum tenere non possit. ne multa, iudices: his contumelijs scitose Q.

Lollium coactum ad Apronij leges, condicionesq; uenisse. Lollius aetate, & morbo impeditus, ad testimonium dicendum uenire non potuit quid opus est Lollio? nemo hoc nescit: nemo tuorum amicorum, nemo abs te productus. nemo abs te interrogatus, nunc se primum hoc dicere audire. M. Lollius, filius eius, adolescens lectissimus, praesto est: huius uerba auditis. nam Q. Lollius eius filius, qui Calidium accusauit, adolescens & bonus, & fortis, & in primis disertus, cum his iniurijs contumelijsq; commotus in Siciliam esset profectus, in itinere occisus est. cuius mortis causam fugiui sustinent: re quidem uera nemo Sicilia dubitat, quin eo sit occisus, quod habere clausa non potuerit sua consilia de Verre, iste porro non dubitabat, quin is, qui antea alium studio aductus accusasset, sibi aduenienti praesto esset futurus cum esses parentis iniurijs, & domestico dolore commotus. Iam ne intelligitis, iudices, quae pestis, quae immanitas in uestra antiquissima, fidelissima, proximaq; prouincia uersata sit: iam ne uidetis, quam ob causam Sicilia, tot hominum antea furti, rapinas, iniquitates, ignominiasq; perpeffa, hoc non potuerit nouum, ac singulare, atque incredibile genus iniuriarum, contumeliarumq; ferre? iam omnes intelligunt, cur uniuersa prouinciam defensorem suae salutis cum qua fuit, cuius iste fidei, diligentiae, perseverantiae nulla ratione eripi possit. tot iudicijs inter fuistis: tot homines nocentes, & improbos accusatos & uestra, & superiorum memoria scitis esse: eque uidistis, eque audistis in tantis furtis, in tam apertis, in tanta audacia, tanta impudentia esse uersatum Apronius stipatores Venerios secum habebat: ducebat eos circum ciuitates: publice sibi conuiuia parari, sterni, iclinia etiam in foro iubebat, eo conuoca-

ACTIONIS. IV.

ri hominis honestissimos, nō solū sículos, sed etiā equites R.
 ut, quocum inire conuiuium nemo umquam, nisi turpis,
 impurusq; uoluisset, ad eius conuiuium spectatissimi, at-
 que honestissimi uiri tenerentur. hæc tu omnium mortaliū
 profligatissime, ac perditissime cum scires, cū audires quo-
 tidie, cum uideres; si sine tuo maximo quæstu fierent, cum
 tanto periculo tuo fieri paterere, atque concederes? Et tan-
 tum apud te quæstus Apronij, tantum eius sermo inquina-
 tissimus, et blanditiæ flagitiosæ ualuerunt, ut numquam
 animum tuum cura tuarum fortunarum, cogitatioq; tange-
 ret. Cernitis, iudices, quod, et quantum incendium decuma-
 norum impetu non solum per agros, sed etiam per reliquas
 fortunas aratorū, non solum per bona, sed etiam per iura li-
 bertatis, et ciuitatis isto pratore peruasit. uidetis pen-
 dere alios ex arbore, pulsari autem alios, et uerberari, por-
 ro alios in publico custodiri, destitui alios in conuiuiis, con-
 demnari alios a medico, et præcone prætoris: bona tamen
 interea nihilo minus eorum omnium ex agris auferri, ac
 diripi. quid: est hoc populi R. imperium? populi R. leges?
 iudicia? socij fideles? provincia suburbana? non ne om-
 nia potius eiusmodi sunt, quæ, si Athenio uicisset, in Sici-
 lia non fecisset? non, inquam, iudices, esset ullam partem
 istius nequitie fugitiuorum insolentia consecuta. Priuatim
 hoc modo. quid publice? ciuitates quemadmodum tractatæ
 sunt? audistis permulta iudicia, et testimonia ciuitatum,
 et reliquarum audietis. ac primum de Agyrinensi populo,
 fideli, et illustri, breuiter cognoscite. Agyrinensis est in pri-
 mis honesta ciuitas Sicilia, hominum ante hunc prætorem
 locupletium, summorumq; aratorum. eius agri decumias
 cum emisset idem Apronius, Agyrium uenit. qui cum eo

cum apparitoribus, id est cum minis, ac ui uenisset, posce-
 re pecuniam grandem coepit, ut accepto lucro discederet. nol-
 le se negotij quidquam habere dicebat, sed, accepta pecu-
 nia, quamprimum aliam ciuitatem occurrere. sunt omnes
 Siculi non contemnendi, si per nostros magistratus liceat,
 sed homines & satis fortes, & satis plane frugi, ac sobrii,
 & in primis hæc ciuitas, de qua loquor, iudices. ita que ho-
 mini in primis improbissimo respondenti Agyrinenses, se se
 decumas ei, quemadmodum deberet, daturus, lucrum, cum
 ille magno præsertim emisset, non addituros. Apronius cer-
 tiorem facit istum, cuius res erat, quid esset. statim, tamquã
 coniuratio aliqua Agyrii contra temp. facta, aut legatus
 prætoris pulsatus esset, ita Agyrio magistratus, & quin-
 que primi accitu istius euocantur. ueniunt Syracusas:
 præsto est Apronius: ait eos ipsos, qui uenissent, con-
 tra edictum prætoris fecisse. quærebant, quid? responde-
 bat, se ad recuperatores esse dicturum. iste, æquissimus ho-
 mo, formidinem illam suam miseris Agyrinensibus iniicie-
 bat, recuperatores se de cohorte sua daturum minabatur.
 Agyrinenses, uiri fortissimi, iudicium se passuros esse dice-
 bant. ingerebat iste Artemidorum medicum Cornelium, præ-
 conem Tlepolemum, & eiusmodi recuperatores: quorum ci-
 uis R. nemo erat. sed Græci sacrilegi, iam pridem improbi,
 repente Cornelij. uidebant Agyrinenses, quidquid ad eos re-
 cuperatores Apronius attulisset, illum per facile probaturus:
 condemnari cum istius inuidia, infamiaq; malebant, quam
 ad eius condiciones, pactionesq; accedere. quærebant, quæ
 in uerba recuperatores daret: respondebat, si pareret aduer-
 sus edictum fecisse, quæ in iudicio dicturum esse dicebat. ini-
 quissimis uerbis, improbissimis recuperatoribus, conflictæ

ACTIONIS. IV.

ri malebant, quam quidquam cum isto sua uoluntate deci-
 dere. summittebat iste Timarchidem, qui moneret eos, si sape-
 rent, ut transigerent. pernegabant. quid ergo? in singulos
 HS quinquagenis millibus damnari mauultis? malle dice-
 bant. tum iste, clare omnibus audientibus, qui damnatus
 erit, inquit, uirgis ad necem cadetur. hic illi flentes rogare,
 atque orare coeperunt, ut sibi suas segetes, fructusq; om-
 nes, arationesq; uacuas Apronio tradere liceret, ut ipsi sine
 ignominia, molestiaq; discederent. Hac lege, iudices, decu-
 mas uendidit Verres. dicat licet Hortensius, si audet, magno
 Verrrem uendidisse. hac condicio fuit isto pratore aratorum,
 ut secum praeclare agi arbitrentur, si uacuos agros Apronio
 tradere liceret. multas enim cruces propositas effugere cu-
 piebant. quantum Apronius edidisset deberi, tantum ex
 edicto dandum erat. etiam ne si plus edidisset, quam quan-
 tum natum esset? etiam. quo modo magistratus ex ipsius
 edicto exigere debebant. at arator repetere poterat. ue-
 rum Artemidoro recuperatore. quid, si minus arator
 dedisset, quam poposcisset Apronius? iudicium in ara-
 torem in quadruplum. ex quo iudicum numero? ex co-
 horie praetoris, praeclara, honestissimorum. quid amplius?
 minus te iugerum professum esse dico: recuperatores
 reiice, quod aduersum edictum feceris, ex quo numero? ex
 eadem cohorte. quid erit extremum? si damnatus eris, nam
 dubitatio damnationis, illis recuperatoribus, quae po-
 terat esse? uirgis te ad necem cedi necesse erit. His legi-
 bus, his condicionibus, erit quisquam tam stultus, qui de-
 cumas uenisse arbitretur? qui aratori nouae partes reliquas
 factas esse existimet? qui non intelligat, istum sibi quastui,
 praedaeq; habuisse bona, possessiones, fortunas aratorum?

Virgarum metu Agyrinenses, quod imperatum esset, fa-
 cturos se esse dixerunt. accipite nunc, quid imperari: &
 dissimulate, si potestis, uos intelligere ipsum prætorem, quod
 tota Sicilia perspexerit, redemptorem decumarum, atque a-
 deo aratorum dominum, ac regem fuisse. Imperat Agyri-
 nensibus, ut decumas ipsi publice accipiant, Apronio lucrū
 dent. si magno emerat; quoniam tu es, qui diligentissime
 pretium exquisisti, qui, ut ais, magno uendidisti; quare pu-
 tabas emptori lucrum addi oportere? esto: putabas. quam-
 obrem imperabas, ut adderent? quid est aliud capere, et con-
 ciliare pecunias, in quo te lex tenet, si hoc non est, ui, atque
 imperio cogere inuitos lucrum dare alteri, hoc est pecuniā
 dare? Age, quid tum. si Apronio, delicijs prætoris, lucellū
 aliquid iussi sunt dare, putate Apronio datum, si Apronia-
 num lucellum, ac non prætoria præda uobis uidebitur. Im-
 peras, ut decumas accipiant; Apronio dent lucrum, triti-
 ci medimnum XXXIII. quid est hoc? una ciuitas, ex uno
 agro plebis Romanæ, prope mensura cibaria, prætoris im-
 perio, donare Apronio cogitur. tu magno decumas uendidisti;
 cum tantum lucri decumano sit datum? perfecto, si pre-
 tium exquisisses diligenter, eum, cum uendebas, X medim-
 num potius addidissent, quam HS DC postea. Magna
 præda uidetur: audite reliqua, & diligenter attendite; quo-
 minus mirenni Siculos re necessaria coactos auxilium a
 patronis, a consulibus, ab senatu, ab legibus, a iudicijs pe-
 tuisse. Ut probares Apronius hoc triticum, imperat
 Agyrinensibus Verres, uti in medimna singula dentur
 Apronio HS tres. quid est hoc? tanto numero frumenti in
 lucri nomen imperato, expresso, nummi præterea exigentur
 ut probeatur frumentum? an poterat non modo Apronius,

ACTIONIS. IV.

sed quibus, exercitui si metiendum esset, improbare Siculum frumentum, quod illi ex area, si uellet, admetiri licebat? frumenti tantus numerus imperio tuo datur, & cogitur. non est satis. nummi praterea imperantur. dantur. parum est. pro decumis hordei, alia pecunia cogitur. iubes HS XXX lucri dari. ita ab una ciuitate, uis, minis, imperio iniuriaque: praetoris, eripiuntur critici medimnum XXXIII, et praterea HS CXXI. an hac obscura sunt? aut, si omnes homines uelint, obscura esse possunt? quae tu palam egisti: in conuentu imperasti: omnibus inspectantibus coegisti: qua de re Agyrinenses magistratus, & quinque primi, quos tui quaestus causa euocasti, acta, & imperia tua domum ad senatum suum renunciauerunt: quorum renunciatio legibus illorum, literis publicis mandata est. quorum legati, homines nobilissimi, Romae sunt, qui hoc idem pro testimonio dixerunt. Cognoscite Agyrinensium publicas literas, deinde testimonium publicum ciuitatis. Recita. LITERAE. PVBLICAE. TESTIMONIVM. PVBLICVM. Animaduertistis in hoc testimonio. iudices, Apollodorum, cui Pyragro cognomen est, principem suae ciuitatis, lacrymantem testari, ac dicere, numquam, post populi R. nomen ab Siculis auditum, & cognitum, Agyrinenses contra quemquam infimum ciuem R. dixisse, aut fecisse quippiam; qui nunc contra praetorem populi R. magnus iniurijs, & magno dolore, publice testimonium dicere cogerentur. uni mehercule huic ciuitati Verres obsistere tua defensione non potes: tanta auctoritas est in eorum hominum fidelitate, tantus dolor iniuriae, tanta religio in testimonio. uerum non una te, sed uniuersa similibus afflicta incommodis, legationibus, ac testimonijs publicis persequuntur. etenim deinceps uidea-

mus, Herbitensis ciuitas honesta, & antea copiosa quemadmodum spoliata ab isto, ac uexata sit. at quorum hominum? summorum aratorum, remotissimorum a foro, iudicijs, & controuersijs: quibus parcere, & consulere homo impurissime, & quod genus hominum studiosissime conseruare debuisti. primo anno uenerunt eius agri decumæ tritici medimnum **XV III M.** accensus istius, item minister in decumis, cum emisset, & præfecti nomine cum uenisset Herbita cum Venerijs, locusq; ei publice, quo diuerteretur, datus esset: coguntur Herbitenses ei lucri dare tritici medimnum **XXXVII** millia, cum decumæ uenissent tritici modium **XVIIII.** atque hoc triticum lucri coguntur dare publice, cum iam priuatim aratores ex agris spoliati, atque exagitati decumanorū iniurijs profugissent. anno secundo cū emisset Apronius decumas tritici modium **XXV**, & ipse Herbita cum illa prædonum copia, manuq; uenisset: populus publice coactus est ei conferre lucri tritici modium **XXVI**, & accessionem **HS CIO CIO.** de accessione dubito an Apronio ipsi data sit merces operæ, pretiumq; impudentiæ. tritici quidem numero tanto, quis potest dubitare, quin ad istū prædonem frumentarium, sicut Agyrinense frumentum, peruenerit? Anno uero tertio in hoc agro consuetudine usus est regia. solere aiunt barbaros reges Persarum, ac Syrorum plures uxores habere; his autem uxoribus ciuitates attribuere, hoc modo: hæc ciuitas mulieri in redimiculum præbeat, hæc in collum, hæc in crines. ita populos habens uniuersos non solum conscios libidinis suæ, uerum etiam ad ministros. eandem istius, qui se regem Siculorum esse dicebat, licentiam, libidinemq; fuisse cognoscite. Aeschritonius Syracusani uxor est Pippa, cuius nomen, istius nequitia

ACTIÖNIS. IV.

tota Sicilia peruulgatum est. de qua muliere uersus plurimā
 supra tribunal, & supra prætoris caput scribebantur. hic
 Aeschrio Pippæ uir adumbratus, in Herbitensibus decu-
 mis nouus instituitur publicanus. Herbitenses cum uideret,
 si ad Aeschrionem pretium redisset, se ad arbitrium libidi-
 nosissimæ mulieris spoliatum iri, liciti sunt usque eo, quoad
 se efficere posse arbitrabatur. supra adiecit Aeschrio. neque
 enim metuebat, ne, prætor Verre, decumana mulier dam-
 no affici posset. addicitur medimnum XXXV millibus, dē
 midio fere pluris, quam superiore anno. aratores funditus
 eueriebantur, & eo magis, quod iam superioribus annis ex
 hausti erant, ac pæne perditii. intellexit iste ita magno uenif-
 se, ut amplius ab Herbitensibus exprimi non posset. demit
 de capite medimnum CIO CIO CIO: iubet in tabulas, pro
 medimnum XXXI, referri XXXI, & CCEC. hordei
 decumas eiusdē agri Docimus emerat. hic est Docimus, quē
 ad istum deduxerat Tertiam, Isidori mimi filiam, uī abdu-
 ctam ab Rhodio tibicine. huius Tertiæ plus etiam, quam
 Pippæ, plus quam ceterarum, ac prope dicam tantū apud
 istum in Siciliensi prætura auctoritas ualuit, quantum in
 urbana Chelidonis. Veniunt Herbitam duo prætoris amul-
 non molesti, muliercularum deterrimarum improbißimā
 cognitores incipiunt postulare, poscere, minari: non pote-
 rant tamen, cum cuperent, Apronium imitari: Siculi St-
 culos non tam pertimescebant. cum omni ratione tamen il-
 li calumniarentur, promittunt Herbitenses uadimonium
 Syracusas. eo postea quam uentum est, coguntur Aeschrio
 ni, id est Pippæ, dare tantum, quantum erat de capite dem-
 prium, tritici medimnum DC. muliercula publicana no-
 luit ex decumis nimium lucri dare, ne forte ab nocturno

suo quaestu animum ad uectigalia redimenda transferret.
 transactum putabant Herbitenses, cum iste, quid de hor-
 deo, inquit, & Docimo, amiculo meo? quid cogitatis? at hoc
 agebat in cubiculo, iudices, atque in lectulo suo. negabant
 illi sibi quidquam esse mandatum. non audio: numerate
 HS XV. quid facerent miseri? aut quid recusarent? præ-
 sertim cum in lectulo decumanae mulieris uestigia uiderent
 recentia, quibus illum inflammari ad persuerandum in-
 telligebant. ita ciuitas una sociorum, atque amicorum,
 duabus deterrimis mulierculis, Verre prætoris, uectigalis
 fuit. Atque ego nunc, ex frumenti numerum, & eas pu-
 blice pecunias decumanis ab Herbitensibus datas esse dico.
 quo illi frumento, et quibus pecunijs tamen a decumanorū
 iniurijs ciues suos non redemerunt. perditis enim, & dire-
 ptis aratorum bonis, hæc decumanis merces dabatur, ut ali-
 quando ex eorum agris, atque ex urbibus abirent. itaque
 cum Philinus Herbitensis, homo disertus, & prudens, do-
 mi nobilis, de calamitate aratorum, & de fuga, & de re-
 liquorum paucitate publice diceret; animaduertiſtis, iudi-
 ces, gemitum populi R. cuius frequentia huic caussa num-
 quam defuit. qua de paucitate aratorum alio loco dicam.
 nunc illud, quod pæne præterij, non omnino relinquen-
 dum uidetur. Nam, per deos immortales, quod de capite
 ipso dempsit, quo tandem modo ferendum, uerum etiam
 animaduertendum uidetur? unus adhuc fuit post Romam
 conditam (dij immortales faxint, ne sit alius) cui res p. totam
 se tradidit, temporibus coacta, & malis domesticis, L. Sil-
 la. hic tantum potuit, ut nemo, illo inuito, nec bona, nec pa-
 triam, nec uitam retinere posset: tantum animi habuit ad
 audaciam, ut dicere in concione nō dubitaret, bona ciuium

ACTIONIS. IV.

R. cum uenderet, se prædam suam uendere. eius omnes res gestas non solum obtinemus, uerum etiam, propter maiorum incommodorum, & calamitarum metum, publica auctoritate defendimus. unum hoc illius S. C. reprehensum: decretumq; est, ut, quibus ille de capite dempsisset, ij pecunias in ærarium referrent. statuit senatus, hoc ne illi quidem esse licitum, cui concesserat omnia, a populo factarium, quasitarumq; rerum summas imminuere, illum uiris fortissimis iudicarunt patres cōscripti dimittere de summa non potuisse: te mulieri deterrimæ recte remisisse senatores iudicabunt? ille, de quo lege populus R. iusserat, ut ipsius uoluntas populo R. esset pro lege, tamen in hoc uno genere, ueterum religione legum reprehenditur: tu, qui omnibus legibus implicatus tenebare, libidinem tibi tuam pro lege esse uoluisti? in illo reprehenditur, quod ex ea pecunia remisserit, quam ipse quasierat: tibi concedetur, qui de capite uectigalium populi R. remisisti? Atque in hoc genere audaciæ multo etiam impudentius in decumis Segestensium uersatus est. quas cum addixisset eidem illi Docimo, hoc est tritici modium quinque millibus, & accessionem adscripsisset HS M D; coegit Segestenses a Docimo tantidem publice accipere, id quod ex Segestensium publico testimonio cognoscite. Recita. TESTIMONIUM. PVBLICVM. Audistis, quanti decumas acceperit a Docimo ciuitas, tritici modium quinque millibus, & accessionem: cognoscite nunc, quanti se uendidisse retulerit, LEX. DECVMIS. VENDVNDIS. C. VERRE. PR. Hoc nomine uidistis tritici modium MMM de capite esse dempta. quæ cū de populi R. uictu, de uectigalium neruis, de sanguine de traxisset ærarij; Tertiæ mimæ condonauit, utrum, impu-

dentius a socijs abstulit, an turpius meretrici dedit? an im-
 probius populo R. ademit? an audacius tabulas publicas
 commutauit? ex horum seueritate te ulla uis, aut ulla lar-
 gitio eripiet? sed si eripuerit, non intelligis hæc, quæ iam
 dudum loquor, ad aliam quæstionem, atque ad peculatus
 iudicium pertinere? itaque hoc mihi reseruabo genus inte-
 grum totum: ad illam, quam institui, causam frumenti,
 ac decumarum reuertar. Qui cum agros maximos, ac fe-
 racissimos per se ipsum, hoc est per Apronium, Verrem al-
 terum, depopularetur; ad minores ciuitates, habebat alios,
 quos, tamquam canes, immitteret, nequam homines, &
 improbos, quibus aut frumentum, aut pecuniam publi-
 ce cogebat dari. A. Valentius est in Sicilia interpres, quo
 iste interprete non ad linguam græcam, sed ad furtæ, &
 flagitia uiri solebat. sit interpres hic, homo leuis, atque
 egens, repente decumanus: emit agri Liparenfis, miseri, at
 que ieiuni decumas tritici medimnis DC. Liparenfes uo-
 cantur: ipsi accipere decumas, & numerare Valentio co-
 guntur lucri H-S XXX millia. Per deos immortales,
 utrum tibi sumes ad defensionem? tanto ne minoris tibi de-
 cumas uenisse, ut ad medimna DC HS XXX millia lu-
 cri statim sua uoluntate ciuitas adderet, hoc est tritici me-
 dimnum II millia: an, cum magno decumas uendi-
 disses, te expressisse ab inuitis Liparensibus hanc pecuniã?
 sed quid ego ex te quæro, quid defensurus sis, potius, quã
 cognoscam ex ipsa ciuitate quid gestum sit? Recita testi-
 monium publicum Liparensium: deinde, quemadmodũ
 Valentio nummi sint dati. TESTIMONIUM. PV-
 BLICVM. QVO. MODO. SOLVTVM. SIT.
 EX. LITERIS. PVBLICIS. Etiam ne hæc tam par

ACTIONIS. IV.

na ciuitas, tam procul a manibus tuis, atque a conspectu
 reuota, seiuncta a Sicilia, in insula inculta tenuiq; posi-
 ta, cumalata alijs tuis maioribus iniurijs, in hoc quoque fru-
 mentario genere praeda tibi, & quastui fuit? quam tu to-
 tam insulam cuidam tuorum sodalium, sicut aliquod mu-
 nusculum, condonaras, ab hac etiam hac frumentaria lu-
 cra tamquam a mediterraneis exigebantur? itaque qui tot
 annis agellos suos ante te prætorem redimere a piratis sole-
 bant, iidem se ipsos a te pretio imposito redemerunt. quid
 ergo? a Tiffensibus, perpauca & tenui ciuitate, & arato-
 ribus laboriosissimis, frugalissimisq; hominibus, non ne
 plus lucri nomine eripitur, quam quantum frumenti om-
 nino exararant? ad quos tu decumanum Diognotum Ve-
 nerium misisti, nouum genus publicani, cur hoc auctore
 non Romæ serui publici ad uectigalia accedant? anno se-
 cundo Tiffense. HS XXI lucri dare coguntur inuisi: ter-
 tio anno C I D C I D medimnum tritici lucri Diognoto Ve-
 nerio dare coacti sunt. hic Diognotus, qui ex publicis ue-
 ctigalibus tanta lucra facit, uicarium nullum habet, ni-
 hil omnino peculij. Vos etiam nunc dubitate, si potestis,
 uerum tantum numerum tritici Venerius apparitor istius
 sibi acceperit, an huic exegerit. atque hac ex publico Tif-
 fensium testimonio cognoscite. **TESTIMONIUM**
PUBLICVM. TISSENSIVM. Obscure, iu-
 dices, prator ipse decumanus est? cum eius apparitores fru-
 mentum a ciuitatibus exigant, pecunias imperent, aliquan-
 to plus ipsi auferant, quam quantum populo R. decumarij
 nomine daturi sunt. Hæc æquitas in tuo imperio fuit, hæc
 prætoris dignitas, ut seruos Venerios Siculorum dominos
 esse uelles. hic delectus, hoc discrimen te pratore fuit, ut

attores in seruorum numero essent, serui in publicano-
 rum. Quid Amestratini miseri? impositis ita magnis de-
 cumis, ut ipsis reliqui nihil fieret, non ne tamen numerare
 pecunias coacti sunt? addicuntur decumæ M. Cæsio, cum
 adessent legati Amestratini. statim cogitur Heraclius lega-
 tus numerare HS XXII quid hoc est? quæ est ista præda?
 quæ uis? quæ direptio sociorum, si erat Heraclio ab sena-
 tu mandatum, ut emeret: emissæ. si non erat: qui pote-
 rat sua sponte pecuniam numerare? Cæsio renunciat se
 dedisse. cognoscite renunciationem ex literis. recita,
 EX. LITERIS. PVB LICIS. Quo S. C. erat
 hoc legato permissum? nullo. cur fecit? coactus est. quis
 hoc dicit? tota ciuitas. Recita. TESTIMONIUM.
 PVB LICVM. Ab hac eadem ciuitate anno secundo
 simili ratione extortam esse pecuniam, et Sex. Vennonio da-
 tam, ex eodem testimonio cognouistis. at Amestratinos, homi-
 nes tenues, cum eorum decumas medimnis DCCC uendidif-
 sei, Banobali Venereo (cognoscite nomina publicanorū) co-
 gis eos plus lucri addere, quam quanti uenierant, cum ma-
 gno uenissent. dant Banobali medimnis pro DCCC HS
 MD. profectio numquam iste tam amens fuisset, ut ex
 agro populi R. plus frumenti seruo Venereo, quam populo
 R. tribui pateretur, nisi omnis ea præda serui nomine ad
 istum ipsum perueniret. Petrini, cum eorum decumæ ma-
 gno addictæ essent, tamen inuitissimi P. Nauio Turpioni,
 improbißimo homini, qui iniuriarū sacerdote præferebat
 natus est, HS XXXVII & D. dare coacti sunt. ita
 ne dissolute decumas uendidisti, ut, cum modium XV mil-
 libus uenissent, medimnum CIO CIO CIO, hoc est
 HS XLV lucri decumano HS MMM darentur? at

ACTIONIS. IV.

permagno decumas eius agri uendidi. uidelicet gloriatur non Turpioni lucrum datum, sed Petrinis pecuniam ereptam. Quid Halycienses, quorum incolae decumas dant, ipsi agros immunes habent; non ne huic eidem Turpioni, cum decumae C mod. uenissent, HS XV dare coacti sunt? si id, quod maxime uis posses probare, haec ad decumanos lucra uenisse, nihil te attigisse: tamen haec pecuniae per uim atque iniuriam tuam captae, & conciliatae, tibi fraudi, & damnationi esse deberent. cum uero hoc nemini persuadere possis, te tam amentem fuisse, ut Apronium, ac Turpionem, seruos homines, tuo, liberorumque tuorum periculo diuites fieri uellis: dubitaturum quemquam existimas, quin illis emissariis haec tibi omnis pecunia quasita sit? Segestam item ad immunem ciuitatem Venerius Symmachus decumanus immittitur. is ab isto literas affert, ut sibi, contra iura omnia, contraque legem Rupiliam, extra forum uadi monium promittant aratores. audite literas, quas ad Segestanos miserit. LITERAE. C. VERRIS. hic Venerius quem admodum aratores eluserit, ex una pactiione hominis honesti, gratiosi que cognoscite: in eodem enim genere sunt cetera. Diocles est Panormitanus, Phimes cognomine, homo illustris, ac nobilis arator. is agrum in Segestano (nam commercium in eo agro Panormitanis est) conductum habebat HS sex millibus. pro decuma, cum pulsatus a Venerio esset, dedit HS sexdecim millia, & DCLIIII. id ex tabulis ipsius cognoscite. NOMEN. DIOCLIS. PANORMITANI. Huic eidem Symmacho Anniius Brochus, senator, homo eo splendore, ea uirtute, qua omnes existimatis, nummos praeter frumentum coactus est dare. Venerio ne seruo, te praetore, talis uir, senator

nator populi R. quaestui fuit? hunc ordinem si dignitate antecellere non existimabas; ne hoc quidem sciebas, iudicare? antea, cum equester ordo iudicaret? improbi & rapaces magistratus in provinciis inserviebant publicanis, ornabant eos, quicumque in operis erant: quemcumque equitem R. in provincia uiderant, beneficijs, ac liberalitate prosequerantur: neque tantum illa res nocentibus proderat, quantum obfuit multis, cum aliquid contra utilitatem eius ordinis, uoluntatemque fecissent. retinebatur hoc tum nescio quo modo quasi communi consilio ab illis diligenter, ut, qui unum equitem R. contumelia dignum putasset, ab uniuerso ordine malo dignus iudicaretur. tu sic ordinem senatorium despectisti, sic ad iniurias libidinesque tuas omnia coequasti, sic habuisti statutum cum animo, ac deliberatum, omnes, qui habitarent in Sicilia, aut qui Siciliam te praetore attigissent, iudices reijcere; ut illud non cogitares, tamen ad eiusdem ordinis homines te iudices esse uenturum? in quibus, si ex ipsorum domestico incommodo nullus dolor insideret, tamen esset illa cogitatio, in alterius iniuria se se despectos, dignitatemque ordinis contemptam, & abiectam. quod mehercule, iudices, mihi non mediocriter ferendum uidetur. habet enim quendam aculeum contumelia, quem pati pudentes ac uiri boni difficillime possunt. Spoliaisti Siculos: solent enim inulti esse in iniurijs suis provinciales. uexasti negotiatores: inuicti enim Romam raroque decedunt. equitem R. ad Apronij iniurias dedisti: quid enim iam nocere possunt, quibus non licet iudicare? quid, cum senatores summis iniurijs afficis; quid aliud dicis, nisi hoc? cedo mihi etiam istum senatorem: ut hoc amplissimum nomen senatorium non modo ad inuidiam imperitorum, sed

ACTIONIS. IV.

etiam ad contumeliam improborum natum esse uideatur. neque hoc in uno fecit Anneio, sed in omnibus senatoribus; ut ordinis nomen nō tantum ad honorem, quātum ad ignominiam ualeret. In C. Cassio, uiro clarissimo, & fortissimo, cū is eo ipso tēpore, primo istius anno consul esset, tanta improbitate usus est, ut, cū eius uxor, femina primaria, paternas haberet arationes in Leonino, frumentum omne in decumas auferret iusserit. hunc tu in hac caussa testem Verres habebis; quoniam, iudicem ne haberes, prouidisti. uos autem, iudices, putare debetis, esse quiddam nobis inter nos commune, atque coniunctum. multa sunt imposita huic ordini onera, multi labores, multa pericula, non solum legum, ac iudiciorum, sed etiam rumorum, ac temporum. sic est hic ordo quasi propositus, atque editus, in altum, ut ab omnibus uentis inuidiæ circumstari posse uideatur. in hac tam misera, et indigna condicione uitæ, ne hoc quidem retinebimus, iudices, ut magistratibus nostris, in obtinendo iure nostro, ne cōtemptissimi, ac despectissimi esse uideamur? Thermitani miserunt, qui decumas emerent agri sui. magni sua putabant interesse, publice potius quam uis magno emi, quam in aliquem istius emissarium incidere. appositus erat Venuleius quidam, qui emeret. is liceri non destitit. illi, quoad uidebatur ferri aliquo modo posse, cōtenderunt; postremo liceri destiterunt. addicitur Venuleio tritici mod. V I I. millibus. legatus Posidorus renunciat. cum omnibus hoc intolerandum uideretur, tamen Venuleio datur, ne accedat, tritici mod. V I. præterea HS I I. ex quo facile apparet, quæ merces decumani, quæ prætoris præda esse uideatur. Cedo Thermitanorum mihi literas, & testimoniū. TABVLAE. THERMITANORVM. ET. TE

TESTIMONIUM. Imacharenses, iam omni frumento ab
lato, iam omnibus iniurijs tuis exinanitos, tributum ferre
miseros, ac perditos coegisti, ut Apronio, darent HS XX. Re
cita decretum de tributis, & publicum testimonium. S. C.
DE. TRIBUTO. CONFERENDO. TESTIMO-
NIVM. IMACHARENSIVM. Ennenses, cum decu
mae uenissent agri Ennēsis, medimnis MMMCC, Apronio
coacti sunt dari tritici mod. LXXIII, & HS III. quāso,
attēdite quantus numerus frumenti cogatur ex omni agro
decumano. nam per omnes ciuitates, quæ decumas debent,
percurreret oratio mea: et in hoc genere nunc, iudices uersor,
in quo non singulatim aratores euerſi bonis omnibus sunt,
sed publice decumanis lucra data sunt, ut aliquādo ex eorū
agris, atque urbibus expleti, atque saturati cum hoc cumu
lo quāstus deciderent. Calatinis quamobrem imperasti an
no tertio, ut decumas agri sui, quas Calatæ dare consue
uerant, Ameſtrati M. Cæſio decumano darent? quod neque
ante te prætorem illi fecerunt, neque tu ipse hoc ita statue
ras antea per bienniu. Theomnastus Syracusanus in agrū
Muriyensem cur abs te immiſſus est? qui aratores ita uexa
uit, ut illi in alteras decumas, id quod in alijs quoque ciui
tatibus ostendam, eriticum emere necessario propter ino
pliam cogerentur. Iam uero ex Hyblensium pactionibus
intelligeris, quæ pactæ sint cum decumano Cn. Sergio, ſe
xies tantum, quam quantum satum sit, ablatum esse ab ara
toribus. Recita ſationes, & pactiones ex literis publicis: re
cita ex literis publicis. Cognoscite pactiones Menenorum
cum Venerio seruo. Recita ex literis publicis. Cognoscite
item proſeſſiones ſationum, & pactiones Menenorum. Re
cita ex literis publicis. Patiēmini, iudices, a ſocijs, ab

Y ij

ACTIIONIS. IV.

aratoribus populi R. ab ijs, qui uobis laborant, uobis ser-
uiunt, qui ita plebem Romanam ab sese ali uolunt, ut sibi,
ac liberis suis tantum supersit, quo ipsi ali possint, ab his
per summam iniuriã, per summas contumelias plus aliqua
eo ablatum esse, quam natum sit? Sentio, iudices, moderan-
dum mihi esse iã orationi meæ, fugiendamq; uestram satieta-
tem. non uersabor in uno genere diutius, & ita cetera de
oratione mea tollam, ut in causa relinquam. audietis Agri-
gentinorum, fortissimorum uirorum, diligentissimorum
que, querimonias: cognoscetis, iudices, Entellinorum, sum-
mi laboris, summæq; industriæ, dolorem, & iniurias: Hera-
clienarium, Iciliensium, Aethensium, Solentinorum incom-
moda proferentur: Catinensium, locupletissimorum homi-
nũ, amicissimorumq; agros uexatos ab Apronio cognosce-
tis: Tyndaritanam nobilissimam ciuitatem, Cephaledita-
nam, Halentinam, Apolloniensem, Eggynam, Capitinam,
perditas esse hac iniquitate decumanorum intelligetis: Mur-
gentinis, Assorinis, Elorinis, Ennensibus, Letinis nihil om-
nino relietum: Citarinos, Acherinos, paruarum ciui-
tatum homines, omnino abieetos esse, ac perditos: om-
nes denique agros decumanos abieetos per triennium pop-
R. ex parte decuma, C. Verri ex omni reliquo uectigales
fuisse: & plerisque aratoribus nihil omnino superfuisse:
quibus quod tum aut remissum, aut relietum sit, id fuisse
tantum, quantum ex eo, quo istius auaritia cõtenta fuit, re-
dundarit. Duarum mihi ciuitatum reliquos feci agros, iu-
dices, fere optimos, ac nobilissimos, Aetnensium, & Leõ-
einorum. horum agrorum ego missos faciam quæstus trien-
nij: unum annum eligam, quo facilius id, quod institui,
explicare possim. summam annum tertium, quod & recen-

eissimus est, & ab isto ita administratus, ut, cum se certe de
 cessurum uideret, non laboraret, si aratorem nullum in Si-
 cilia omnino esset relicturus. agri Aetnensis, & Leonti-
 ni decumas agemus, attendite, iudices, diligenter. agri sunt fe-
 races, annus tertius, decumanus Apronius. de Aetnensibus
 per pauca dicam. dixerunt enim ipsi priore actione publi-
 ce: memoria tenetis, Arthenidorum Aetnensem, legatio-
 nis eius principem, publice dicere, Apronium uenisse Aet-
 nam cum Venerijs, uocasse ad se magistratum, imperasse,
 ut in foro sibi medio lecti sterneretur: quotidie solitum esse
 nō modo in publico, sed etiam de publico cōuiuari: cū in eis
 conuiuijs symphonia caneret, maximūq; poculis ministra-
 retur, retinere solitum esse aratores, atque ab ijs non mo-
 do per in iuriam, sed etiam per contumeliam tantum ex-
 primi frumenti, quantum Apronius imperasset. audistis
 hæc, iudices: quæ nunc ego omnia prætereo, ac relinquo. ni-
 hil de luxuria Apronii loquor, nihil de insolentia, nihil de
 singulari nequitia, ac turpitudine: tantum de quæstu, ac lu-
 cro dicam unius agri, & unius anni, quo facilius uos conie-
 cturam de triennio, & de tota Sicilia facere possitis. sed
 mihi Aetnensium breuis est oratio. ipsi enim uenerunt:
 ipsi publicas literas deportarunt: docuerunt uos, quid
 lucelli fecerit homo non malus, familiaris prætoris, Apro-
 nius. id, quæso, ex ipsorum testimonio cognoscite. recita. TE-
 STIMONIUM. AETNENSIVM. Quid ais? dic, dic,
 quæso, clarius, ut populus R. de suis uectigalibus, de suis
 aratoribus, de suis socijs, atque amicis audiat, L. MIL-
 LIA. Per deos immortales, unus ager, uno anno, CCC mil-
 lia mod. tritici & præterea HS L millia lucri dat Apronio?
 tanto ne minoris decumæ uenerunt, quam fuerunt: an,

ACTIONIS. IV.

eum satis magno uenissent, hic tantus tamen frumenti, pecuniaque numerus ab aratoribus per uim ablati est? utrum enim horum dixeris, in eo culpa, & crimen hærebit. nam illud quidē non dices: quod utinam dicas: ad Apronium non peruenisse tantū. ita te non modo publicis tenebo, sed etiam priuatis aratorum pactionibus, ac literis: ut intelligas, non te diligentiore in faciendis furtis fuisse, quam me in deprehendēdis. hoc tu feres, quisquam defendet, hoc hi, si aliter de te statuere uoluerint, sustinebunt uno aduentu, ex uno agro, Q. Aproniū, præter eā, quam dixi, pecuniam numeratam, CCC millia mod. tritici, lucri nomine, sustulisse? quid? hoc Aetnenses soli dicunt? immo etiam Centuripini; qui agri Aetnensis multo maximam partem possident. quorum legati hominibus nobilissimis, Androni, & Artemoni senatus ea mandata dedit, quæ publice ad ciuitatē ipsorum pertinebant. de ijs iniurijs, quas ciues Centuripini non in suis, sed in aliorum finibus acceperunt, senatus & populus Cēturipinus legatos noluit mittere; ipsi aratores Cēturipini. qui numerus est in Sicilia maximus, hominum honestissimorum, & locupletissimorum, tres legatos ciues suos delegerunt; ut eorum testimonio non unius agri, sed prope totius Siciliæ calamitates cognoscereis. arant enim tota Sicilia fere Centuripini. & hoc in te grauiorē, certiorēque testes sunt, quod ceteræ ciuitates suis solum incommodis commouentur; Centuripini, quod in omnium fere finibus habent possessiones, etiam ceterarum ciuitatum damna, ac detrimenta senserunt. Verum, ut dixi, ratio certa est Aetnensium, & publicis, & priuatis literis cōsignata mea diligentia: pensum magis in Leontino agro est exigendum, propter hanc causam, quod ipsi Leontini publice non sane ma-

multum adiuerunt: neque enim eos isto pratore hæc decu-
 manorum iniuria læserunt, potius etiam adiuerunt. Mi-
 rum fortasse hoc uobis, aut incredibile uideatur, in tantis
 aratorum incommodis Leontinos, qui principes rei frumen-
 tariae fuerunt, expertes incommodorum, atque iniuriarum
 fuisse. hoc causæ est, iudices, quod in agro Leontino, præ-
 ter unam Mnasistrati familiam, glebam Leontinorum pos-
 sedit nemo. itaque Mnasistrati, hominis honestissimi.
 atque optimi uiri, testimoniū iudices audietis. ceteros Leon-
 tinos, quibus non modo Apronius in agris, sed ne tempestas
 quidem ulla nocere potuit, expectare nolite: etenim non mo-
 do incommodi nihil ceperunt, sed etiam in Apronianis illis
 rapinis, in quæstu sunt cōpedioq; uersati. quapropter, quo-
 niam me Leontina ciuitas, atque legatio propter eam, quā
 dixi, causam defecit: mihimet ineunda ratio, et uia repe-
 rienda est, qua ad Apronij quæstū, siue adeo qua ad istius
 ingēte immanemq; prædam possim peruenire: Agri Leon-
 tini decumæ anno tertio uenierunt tritici medimni XXX-
 VI, hoc est tritici mod. CCXVI, magno, iudices, magno:
 neque enim hoc possum negare: itaque necesse est, aut
 damnum, aut certe non magnū lucrum fecisse decuma-
 num: hoc enim solet usu uenire ijs, qui magno redeme-
 runt. quid, si ostendo in hac una emptione lucri fieri triti-
 ci modium C? quid, si CC? quid, si CCCC? dubitabitis etiam,
 cui ista tanta præda quæsitæ sit? iniquum me esse quispiam
 dicet, qui ex lucri magnitudine coniecturam faciam fur-
 ti, atque præda. quid, si doceo, iudices, eos, qui CCCC
 mod. lucri faciunt, damnum facturos fuisse, si, ut tua
 iniquitas fuit, ex cohorte recuperatores non intercede-
 rent? num quis poterit in tanto lucro, tantaq; iniquitate

ACTIONIS. IV.

dubitare, quin propter iniquitatem tam magnos quaestus feceris, propter magnitudinem quaestus improbus esse uolueris? quo modo igitur hoc assequar, iudices, ut sciam, lucri quantum factum sit? non ex Apronij tabulis: quas ego cum conquirerem, non inueni: & cum in ius ipsum eduxi, expressi, ut, conficere tabulas se negaret. si mentiebatur: quamobrem remouebat, si hæc tabula nihil tibi erant obsutura? si omnino nullas confecerat literas: ne id quidem satis significabat, illum non suum negotium gessisse? ea est enim ratio decumarum, ut sine plurimis literis conficere non possit. singula enim nomina aratorum, & cum singulis pactioes decumanorum, literis persequi, & conficere necesse est. Iugera professi sunt aratores omnes imperio, atque instituto tuo. non opinor quemquam minus esse professum, quam quantum arasset, cum tot cruces, tot iudicia, tot ex cohorte recuperatores proponerentur. in iugere Leontini agri medimnum fere tritici seritur, perpetua, atque æquabili satione: ager efficit, cum octauo, bene ut agatur; uerum, ut omnes dii adiuuent, cum decimo. quod si quando accidit, tum fit, ut tantum decumæ sit, quantum seueris, hoc est, ut, quot iugera sunt sata, totidem medimna decumæ debeantur. hoc cum ita esset, primum illud dico, pluribus millib. medimnū uenisse decumas agri Leontini, quā quot millia iugerū sata erant in agro Leontino. quod si fieri non poterat, ut plus quam decē medimna ex iugere exararēt; medimnum autem ex iugere decumano dari poterat, cum ager, id quod per raro euenit, cum decumo extulisset: quæ erat ratio decumani, si quidem decumæ, ac non bona ueniebant aratorum, ut pluribus aliquanto medimnis decumas emeret, quam iugera erant sata? In Leontino iuge-

rum subscriptio, ac professio non est plus XXX, decumæ
XXXVI medimnis uenerunt. errauit, an potius insaniuit
Apronius? immo tum insaniisset, si aratoribus, quod debe-
rent, licitum esset, & non, quod Apronius imperasset, neces-
se fuisset dare. si ostendo minus tribus medimnis in iuge-
rum neminem dedisse decumæ: concedes, opinor, ut cum de-
cimo fructus arationis perceptus sit, neminem minus tribus
decumis dedisse. Atque hoc in beneficij loco petatum est ab
Apronio, ut in iugera singula ternis medimnis decidere lice-
ret. nam cum a multis quaterna, etiam quina exigerentur;
multis autem non solum granum ullum, sed ne palea qui-
dem ex omni fructu, atque ex annuo labore relinqueretur:
tum aratores Centuripini, qui numerus in agro Leontino
maximus est, unum in locum conuenerunt; hominem suæ ci-
uitatis in primis honestum, ac nobilem, Andronem Centuri-
pinum legarunt ad Apronium, eundem, quem hoc tempo-
re ad hoc iudicium legatum, & testem Centuripina ciuitas
miserat; ut is apud eum causa aratorum ageret, ab eoq; peteret,
ut ab aratoribus Centuripinis ne amplius in iugera singu-
la, quam terna medimna exigeret. hoc uix ab Apronio in
summo beneficio, pro ijs, qui etiam tum incolumes erant, im-
petratum est. id cum impetrabatur, hoc uidelicet impetraba-
tur, ut pro singulis decumis ternas decumas dare liceret.
Quod si tua res non ageretur, a te potius postularent, ne am-
plius quam singulas, quam ab Apronio, ut ne plus, quam ter-
nas decumas darent. Nunc, ut hoc tempore ea, quæ regie,
seu potius tyrannice statuit in aratores Apronius, præter-
mittam; neque eos appellem, a quibus omne frumentum
eripuit, & quibus nihil non modo de fructu, sed ne de bo-
nis quidem suis reliqui fecit: ex his ternis medimnis, quod

ACTIONIS. IV.

beneficii gratiaque causa concessit. quid lucri fiat, cognoscere. Professio est agri Leontini ad iugerum XXX, hac sunt ad tritici medimnum XC, id est tritici mod. DXL, deducta tritici mod. CCXVI, quanti decumae uenierunt, reliqua tritici CCCXXIV. adde totius summa DXL, mod. tres quinquagesimas, id est tritici mod. XXXII CCC. ab omnibus enim ternae praeterea quinquagesimae exigebantur. sunt haec iam ad CCCXL, mod. tritici. at ego CCC lucri facta esse dixeram: non enim duco in hac ratione eos, quibus ternis medimnis non est licitum decidere. uerum ut hac ipsa ratione summam mihi promissi compleam, ad singula medimna multi HS duos, multi HS quinque accessionis cogebantur dare: qui minimum, singulos nummos. hoc minimum, ut sequamur, quoniam XC medimnum duximus, accedane eo nouo, pessimoque exemplo ad HS XC. Hic mihi etiam dicere audebit, magno se decumas uendidisse; cum ex eodem agro dimidio ipse plus abstulerit, quam populo R. miserie. CCXVI modium decumas agri Leontini uendidisti: si ex lege, magno: si, ut lex esset libido tua, paruo: si, ut, quae dimidia essent, decumae uocarentur, paruo uendidisti: multo enim pluris fructus annui Siciliae uenire potuerunt, si id te senatus, aut populus R. facere uoluisset. etenim saepe decumae tanti uenierunt, cum lege Hieronica uenirent, quanti nunc lege Verrea uenierunt. Cedo mihi C. Norbani decumas uenditas. C. NORBANI. DECUMAB. VENDITAE. AGRI. LEONTINI. Atque tum neque iudicium de modo iugerum dabatur: neque enim erat Artemidorus Cornelius recuperator: neque ab aratore magistratus Siculus tantum exigebat, quantum decumenus ediderat: nec beneficium petebatur a decumano, ut in iugo

Ta singula ternis medimnis decidere liceret: nec nummo-
 rum accessionem cogebatur arator dare, ternas quinquage-
 simas frumenti addere: & tamen populo R. magnus frum-
 menti numerus mitebatur. quid uero iste sibi quinquagesi-
 ma? quid porro nummorum accessiones uoluit? quo id iu-
 re, atque adeo quo id potius ore fecisti? nummos dabat ara-
 tor. quo modo? aut unde? qui, si largissimus esse uellet, cumu-
 latiore mēsurā ueretur, ut antea solebāt facere in decumis,
 cū aqua lege, et cōdicionē ueniebant. is nummū dabat. unde?
 de frumento? quasi habuisset te pratore, quod uenderet. de
 uiuo igitur erat aliquid refecandum; ut esset, unde Apro-
 nio ad illos fructus arationum hoc corollarium nummo-
 rum adderetur. Iam id porro utrum libentes, an inuiti da-
 bant? libentes? amabant, credo, Apronium. inuiti? qua re,
 nisi ui & malo, cogebantur? Iam iste: homo amantissi-
 mus, in uendundis decumis nummorum faciebat accessiones
 ad singulas decumas: neque multum bina, aut terna millia
 addebat. fiunt per triennium HS fortasse D. hoc neque
 exemplo cuiusquam, neque ullo iure fecit: neque eam pe-
 cuniam retulit: neque, hoc paruū crimen quemadmo-
 dum defensor sit, homo quisquam umquam excogita-
 uit. Quod cum ita sit, audes dicere te magno decumas
 uendidisse? cum sit perspicuum, te bona, fortunasq; ara-
 torum non populi R. sed cui quæstus causā uendidisse. ut,
 si quis uillicus ex fundo, cui HS X merces esset, excisis
 arboribus ac uenditis, demptis regulis, instrumento,
 pecore abalienato, domino XX nummum pro X mise-
 rit, sibi alia præterea centum confecerit; primo do-
 minus, ignarus incommodi sui, gaudeat; uillicoq; dele-
 ctetur; quod tanto sibi plus mercedis ex fundo refectum sit;

ACTIONIS. IV.

deinde, cum audierit, eas res, quibus fundi fructus, & cul-
tura continentur, amotas & uenditas, summo supplicio uil-
licum afficiat, & secum male actum putet: item populus
R. cum audit pluris decumas uendidisse C. Verrem, quam
innocentissimum hominem, cui iste successit, C. Sacerdotem;
putat se bonum in arationibus fructibus suis habuisse cu-
stodem, ac uillicum: cum senserit istum omne instrumen-
tum aratorum, omnia subsidia uectigalium uendidisse, om-
nem spem posteritatis auaritia sua sustulisse, arationes, &
agros uectigales uastasse, atque exinanisse, ipsum maximos
quaestus, praedasque fecisse, intelliget secum actum esse pes-
sime; istum autem summo supplicio dignum existimabit.
unde ergo hoc intelligi potest? ex hoc maxime, quod ager
decumanus provinciae Siciliae propter istius auaritiam de-
sertus est. neque id solum actum est, ut minus multis in-
gis arent, si quis in agris remanserunt; sed etiam, ut per
multi locupletes homines, magni, & naui aratores, agros
latos, ac fertiles defererent, totasque arationes derelinque-
rent. id adeo sciri facillime potest ex literis publicis ciuita-
tum: propterea quod lege Hieronica numerus aratorum
quotannis apud magistratus publice subscribitur. Recita-
tandem, quot acceperit aratores agri Leontini Verres.
OCTVAGINTA. TRES. Quot anno tertio profitean-
tur. TRIGINTA. DVO. Vnum & quinquaginta
aratores ita uideo deiectos, ut his ne uicarij quidem suc-
cesserint. quot aratores adueniente te fuerunt agri Mu-
ticensis? uideamus ex literis publicis. CENTVM.
OCTVAGINTA. OCTO. Quid? anno tertio? CEN-
TVM. ET. VNVS. Octuaginta septem aratores unus
ager istius iniuria desiderat: atque adeo nostra resp.

quoniam illa populi R. uectigalia sunt, hunc tot patrum-
familias numerum desiderat, & reposcit. Ager Herbiten-
sis primo anno habuit aratores ducentos quinquaginta sep-
tem, tertio centum uiginti. hinc centum triginta septem
patres familias extorres profugerunt, Agyrinensis ager, quo-
rum hominum? quam honestorum? quam locupletum? du-
centos quinquaginta aratores habuit primo anno praturæ
tuæ. quot tertio anno? octuaginta, quemadmodum lega-
tos Agyrinenses recitare ex publicis literis audistis. pro di-
im mortales, si ex prouincia totum septuaginta eiec-
ses, posses ne seuerus iudicibus, saluus esse? unus ager Agi-
rynensis centum septuaginta aratoribus inanior cum sit,
uos coniecturam totius prouinciae non facietis? atque hoc
peræque in omni agro decumana reperietis: quibus aliquid
tamen reliqui fuerit ex magno patrimonio, eos in agris,
minore instrumento, minus multis iugis, remansisse, quod
meruebant, si recessissent, ne reliquas fortunas omnes a-
mitterent; quibus autem iste nihil reliqui, quod perde-
rent, fecerat, eos plane non solum ex agris, uerum ex ci-
uitatibus suis profugisse. illi ipsi, qui remanserant, uix de-
cuma pars aratorum, relicturi agros omnes erant, nisi ad
eos Metellus Roma literas misisset, decumas lege Hieroni-
ca uenditurum; & nisi ab is hoc petuisset, ut sererent
quamplurimum: quod illi semper sua causa ficerant, cum
eos nemo rogaret, quam diu intelligebant se sibi, & po-
pulo R. non Verri, & Apronio serere, impendere, labora-
re. Iam uero, iudices, si Siculorum fortunas negligitis; si
quemadmodum socij populi R. a magistratibus nostris tra-
ctentur, non laboratis; at uos communem populi R. causam
suscipite, atque defendite. eiectos aratos esse dico; agros

ACTIONIS. IV.

ueſtigales uexatos, atque exinanitos a Verre; populatam,
 uexatamq; prouinciam: hæc omnia doceo ciuitatum, & pri
 uatis primariorū uirorū testimonijs. quid uultis amplius?
 nū expectatis, dū L. Metellus, is qui multos in istum ceſtes
 imperio, & potestate deterruit, idem absens de istius ſcele
 re, improbitate, audacia testimonium dicat? non, opi
 nor. at is optime, qui ſucceſſit isti, potuit cognoscere. ita
 eſt, uerum amicitia impeditur. ar debet nos certiores facere,
 quo pacto se habeat prouincia. debet, uerumtamen non co
 gitur. num quis in Verrem L. Metelli testimonium requi
 rit? nemo. num quis postulat? non, opinor. quid, testi
 monia L. Metelli, ac literis hæc omnia uera eſſe docebo?
 quid dicetis, utrum, Metellum falſum ſcribere, an amicum
 ledendi eſſe cupidum? an prætorem, quemadmodum pro
 uincia affecta ſit, neſcire? Recita literas L. Metelli, quas ad
 Cn. Pompeium, et M. Cræſſum cos. quas ad M. Mummiū
 prætorem, quas ad quæſtores urbis miſit. EPISTOLA.
 L. METELLI. DECUMAS. FRUMENTI. LEGE,
 HIERONICA. VENDIDI. Cum ſcribit ſe lege Hiero
 nica uendidiſſe, quid ſcribit? ita ſe uendidiſſe, ut omnes præ
 ter Verrem. cum ſcribit ſe lege Hieronica uendidiſſe, quid
 ſcribit? ſe per iſtum erepta, Siculis maiorum noſtrorum be
 neficia, ius ipſorum, condicionem ſocietatis, amicitia, for
 derum reddidiſſe. Dicit deinde, quanti cuiusque agri de
 cumas uendiderit. quid ſcribit? Recita de epiſtola reliqua.
 SVMMA. DATA. EST. OPERA. A. ME. VT.
 QVAMPLVRIMO. DECUMAS. VENDEREM.
 Cur igitur, Metelle, non ita magno uendidiſti? quia deſertas
 arationes, inanes agros, prouinciam miſeram, perditamq;
 offendi, quid id iſſum, quod ſatum eſt, qua ratione quiſq;

quam, qui sereret, inuentus est? Recita literas. Ait se misisse
& presentem confirmasse, suam interposuisse auctoritatē.
tantum quod aratoribus Metellus obsides non dedit, se in
nulla re Verrisimilem futurum. at quid est tandem, in quo
se laborasse dicat? Recita. VT. ARATORES. QVI.
RELIQVI. ERANT. QVAMPLVRIMVM. SE
RERENT. Qui reliqui? quid hoc est? reliqui? quo ex
bello? qua ex uastitate? quānam in Sicilia tanta clades, aut
quod bellum tam diuturnum, tam calamitosum te prae-
re uersatum est, ut is, qui tibi successerit, reliquos arato-
res collegisse, & recreasse uideatur? cum bellis Charche-
ginensibus Sicilia uexata est; & post, nostra, patrumq;
memoria, cum bis in ea prouincia magnae fugitiuorum co-
piae uersata sint; tamen aratorum internicio facta nulla est.
eum semine prohibita, aut messe amissa, fructus annuus
interibat: tamen incolumnis numerus manebat domino-
rum, atque aratorum. eum qui M. Lenino, aut P. Rupi-
lio, aut M'. Aquillio praetoribus in eam prouinciam suc-
cesserant, aratores reliquos non colligebant. tanto ne plus
Verres cum Apronio prouinciae Siciliae calamitatis impor-
tauit, quam aut Hasdrubal cum Poenorum exercitu, aut
Athenio cum fugitiuorum maximis copiis, ut temporibus
illis, simul atque hostis superatus esset, ager araretur om-
nis, neque aratori praetor per literas supplicaret, neque
eum praesens oraret, ut quimplurimum sereret; nunc au-
tem ne post abitum quidem huius importunissimae pestis
quisquam reperiretur, qui sua uoluntate araret? pauci es-
sent reliqui, qui L. Metelli auctoritate in agros, atque ad
suum larem familiarem redirent? Huius te literis, homo auda-
cissime, atque amentissime, iugularum non sentis? non ui-

ACT IONIS. IV.

des, cum is, qui tibi successit, aratores reliquos appellet, hoc eum diserte scribere, reliquos hos esse, non ex bello, neque ex aliqua huiusmodi calamitate, sed ex tuo scelere, importunitate, auaritia, crudelitate? Recita cetera. TAMEN. PRO. EO. VT. ET. TEMPORIS. DIFFICULTAS. ARATORVMQVE. PAENURIA. TVLIT. aratorum, inquit, paenuria. Si ego accusator toties de re eadem dicerem, uererer, ne animos uestros offenderem, iudices. clamat Metellus: Nisi literas misissem: non est satis: Nisi praesens confirmassem: ne id quidem satis est: Reliquos, inquit, aratores. reliquos? probe lugubri uerbo calamitatem prouinciae Siciliae significat. addit: Aratorum paenuria. expectate etiam, iudices, si potestis, auctoritatem accusationis meae. dico aratores istius auaritia eiectos: scribit Metellus reliquos ab se esse confirmatos. dico agros relictos, arationesque desertas esse: scribit, Metellus aratorum esse paenuriam. hoc cum scribit, illud ostendit, deiectos, eiectos, fortunis omnibus expulsos esse populi R. socios, atque amicos. quibus si qua calamitas propter istum, saluis uectigalibus nostris, accidisset, animaduertere in eum uos oportebat, praesertim cum ea lege iudicaretis, quae sociorum causa esset constituta. cum uero, perditis, profligatisque sociis, uectigalia populi R. sint diminuta, res frumentaria, commeatus, copiae, salus urbis, atque exercituum nostrorum in posteritatem istius auaritia, interierit: saltem commoda uestra respicite, si sociis fidelissimis prospicere non laboratis. Atque ut intelligatis, ab isto, praelucro, praedaque praesenti, nec uectigalium, nec posteritatis habitam esse rationem; cognoscite, quid ad extremum scribat Metellus. In reliquum tempus ait se uectigalibus prosterxisse. non scri-

scriberet se uectigalibus prospexisse, nisi hoc uellet ostendere, te uectigalia perdidisse. quid enim erat, quod uectigalia prospiceret Metellus in decumis, et in tota re frumentaria, si iste nō uectigalia populi R. suo quæstu peruertisset? atque ipse Metellus, qui uectigalibus prospiciat, qui reliquos aratores colligit, quid assequitur, nisi hoc? ut arent, si qui possunt, quibus aratrū saltem aliquod satellites istius Apronius reliquum fecit; qui tamen in agris spe, atque expectatione Metelli remanserunt. Quid ceteri Siculi? quid ille maximus numerus aratorum, qui nō modo ex agris eiekti sunt, sed etiam ex ciuitatibus suis, ex prouincia, denique bonis, fortunisque omnibus ereptis profugerunt, qua ratione ij reuocabuntur? quot pratorum innocentia, sapientiaque opus est, ut illa aratorum multitudo aliquādo in suis agris, ac sedibus collocetur? Ac, ne miremini tantam multitudinem profugisse, quantam ex literis publicis aratorumque professionibus cognouistis: scitote, tantam acerbiteriam istius, tantum scelus in aratores fuisse, (incredibile dictu est, iudices: sed et factum, et tota Sicilia peruulgatum) ut homines propter iniurias, licentiamque decumanorum, mortem sibi ipsi consciuerint. Centuripinum Dioclem, hominē locupletem, suspendisse se constat, quo die sit ei nunciatū Apronium decumas redemisse. Dyrrachinum, primum ciuitatis, eadem ratione mortem oppetisse, dixit apud uos, homo nobilissimus, Archonidas Elorinus, tum audisset, tantum decumanum professum esse, ex edicto istius sibi deberi, quā tum ille bonis suis omnibus efficere nō posset. Hæc tu, tamen si omnium hominum dissolutissimus, crudelissimusque semper fuisti, tamen numquam perpeterere; quod illi gemitus, luctusque prouinciæ ad tui capitis periculum pertine-

ACTIONIS. IV.

bant; non, inquā, perpeterere, ut homines iniuriæ tuæ remedium morte, ac suspendio quærerent, nisi ea res ad quæstum, & ad prædam tuam pertineret. quid, illud perpeterere res attendite, iudices: omnibus enim nervis mihi contendendum est, atque in hoc laborandum, ut omnes intelligant, quam improbam, quam manifestam, quam confessam rem pecunia redimere conentur. græue crimen est hoc, & uehemens, et post hominum memoriam, iudiciâq; de pecunijs repetundis constituta grauissimum: prætorem populi R. socios habuisse decumanos. non hoc nunc primum audit priuatus de inimico, reus ab accusatore: iam antea in sella sedens prætor, cum prouinciam Siciliam obtineret, cum ab omnibus non solum, id quod commune est, propter imperiũ sed etiam, id quod istius præcipuum est, propter crudelitatem metueretur, millies audiuit, cum eius animum ad persequendum non negligentia tardaret, sed conscientia sceleris, auaritiæq; suæ frænaret: loquebantur enim decumani palam, & præter ceteros is, qui apud istum plurimum poterat, maximosq; agros populabatur, Apronius. per paruum ex illis magnis lucris ad sese peruenire; prætorem esse socium. Hoc cum palam decumani tota prouincia loquerentur, tuumq; nomen in re tam turpi, nefariaq; interponerent; nihil ne tibi uenit in mentem existimationi tuæ consulere? nihil denique capiti, ac fortunis tuis providere? cū tui nominis terror in auribus, animiisq; aratorum uersaretur: cum decumani aratoribus ad pactiones faciendas non suam uim, sed tuũ scelus, ac nomen opponerent; ecquod iudicium Romæ tam dissolutum, tam perditum, tam nummarium fore putasti, quo ex iudicio te ulla salus seruare posset? cum planum fieret, decumis contra instituta, leges, consuetudinẽq;

omnium uenditis, in aratorum bonis fortunisque diripien-
dis decumanos dictitasse, tuas esse partes, tuam prædam,
idque te tacuisse. Et cum dissimulare non posses, potuisse ta-
men perpeti, et perferre; quod magitudo lucri obscuraret
periculi magnitudinem, plusque aliquanto apud te pecuniæ
cupidas, quam iudicii metus posset. Esto: cetera negare non
potes: ne illud quidem tibi reliquum fecisti, ut hoc posses
dicere, nihil eorum te audisse, nihil ad tuas aures de infamia
tua peruenisse. Querebatur cum luctu, et gemitu arato-
res: tu id nesciebas? fremebat tota provincia: nemo id tibi re-
nunciabat? Romæ quærimonia de tuis iniurijs conuentus-
que, habebatur: ignorabas hæc? ignorabas hæc omnia? quid?
cum palam Syracusis, te audiente, maximo conuentu, P.
Rubrius Q. Apronium sponsione lacecessiuit, ni Apronius
dictitaret, te sibi in decumis esse socium, hæc te uox non per-
culit? non perturbauit? non, ut capiti, et fortunis tuis pro-
spiceres, excitauit? tacuisti, sedasti etiam lites illorum, et
sponsio illa ne fieret, laborasti. Pro dii immortales,
hoc aut innocens homo perpeti potuisset, aut, qua-
muis nocens, qui modo iudicia Romæ fore putaret, non
aliqua se simulatione existimationi hominum uindicasset?
Quid est hoc? sponsio fit de capite, ac fortunis tuis: tu
sedes, et quiescis? non persequeris? non perseueras? non per-
quiris, cui dixerit Apronius? quis audierit? unde hoc na-
tum, quemadmodum prolatum sic, si quis tibi ad aurem
accessisset, et dixisset Apronium dictitare, te sibi esse so-
cium: commoueri te oportuit, uocare Apronium, nec illum
ante tibi satisfacere, quam tu omnium existimationi satis-
fecisses. cum uero in foro celeberrimo, tanta frequentia,
hoc uerbo, et simulatione Apronio, re uera tibi obie-

ACTIONIS. IV.

Etum esset: tu umquam plagam tacitus accipere potuisses, nisi hoc ita statuisses, in re tam manifesta quidquid dixisses te deterius esse facturum? quæstores, legatos, præfectos suos, tribunos multi missos fecerunt, & de provincia decedere iusserunt, quod eorum culpa se minus commode audire arbitrarentur, aut quod peccare illos aliqua in re iudicarent. tu Apronium, hominem uix liberum, contaminatum, perditum, flagitiosum, qui non modo animum integrum, sed ne animam quidem puram conseruare potuisset, eum in tanto tuo dedecore non profecto ne uerbo quidem grauiore appellasses, neque apud te tam sancta religio societatis fuisset ut tui capitis periculum negligeres, nisi rem tam notam esse omnibus, et tam manifestam uideres. cum eodem Apronio postea P. Scandilius, eques R. quem uos omnes nostis, eandem sponsonem de societate fecit, quam Rubrius facere uoluerat. instituit, oppressit, non remisit: facta est sponso HS V cœpit Scandilius recuperatores, aut iudicem postulare. Satus ne uobis pratori improbo circumdati cancelli uidentur in sua prouincia, immo uero in sella, ac tribunali, ut aut de suo capite iudicium fieri patiatur præsens, ac sedens, aut confiteatur se omnibus iudicijs conuinci necesse esse? Sponso est, ni te Apronius in decumis socium esse dicat: prouincia tua est: ades: ab te iudicium postulatur: quid facis? quid decernis? recuperatores dicis te daturum. bene agis. tamen si qui erunt tantis ceruicibus recuperatores, qui audeant in prouincia, cum prætor adsit, non solum cōtra uoluntatem eius, sed etiam contra fortunas iudicare? uerum esto; manifesta res est: cū nemo esset, quin hoc se audisse liquido diceret: locupletissimus quisque certissimus testis esset: nemo erat Sicilia tota, qui nesciret decumas

esse pratoris; nemo, qui non audisset, ita Apronium dictitasse. præterea conuentus honestius Syracusis, multi equites R. uiri primarij. ex qua copia recuperatores reijci oporteret, qui aliter iudicare nullo modo possent. instat Scandilius poscere recuperatores. tum iste, homo innocens, qui illam suspicionem leuare, atque ab se remouere cuperet, recuperatores dicit se de cohorte sua daturum. Pro deum hominūq; fide, quē ego accuso? in quo meā industriā, ac diligentiam spectari uolo? quid est, quod ego dicendo, aut cogitando efficere, aut assequi debeam? teneo in medijs uectigalibus populi R. in ipsis fructibus provinciae Siciliae furem manifesto auertere rem frumentariā omnem, pecuniā maximā: teneo. inquam, ita, ut negare non possit. nā quid hic diceret? Sponsio facta est cū cognitore tuo Apronio de fortunis tuis omnibus, ni socium te sibi in decumis esse dictitaret. expectant omnes, quantū tibi ea res curae sit, quemadmodum hominum existimationi te, atque innocentiam tuam probari uelis. hic tu medicum, & haruspicem, & præconem tuum recuperatores dabis? aut etiam illum ipsum, quē tu in cohorte tua Cassianū iudicē habebas, si qua res maior esset, Papiū Potamonem, hominē seuerū, ex uetere illa equestri disciplina? Scādilius postulare de conuentu recuperatores. tū iste negat se de existimatione sua cuiquam, nisi suis, commissurū. negotiatores putant esse turpe, id forum sibi iniquū eiurare, ubi negotientur: prator provinciam suam totam sibi iniquam eiurat. o impudentiā singularem: hic postulat se Romae absolui, qui in sua provincia iudicauit se absolui nullo modo posse, qui plus existimet apud lectissimos senatores pecuniā, quam apud tres negotiatores metum ualere? Scandilius uero negat sese apud Artemidorum recuperato-

ACTIONIS. IV.

peratorem uerbum esse facturum, & tamen augeat, atque onerat te bonis condicionibus, si tu uti uelis. si ex provincia Sicilia tota statuebas idoneum iudicem, aut recuperatorem nullum posse reperiri, postulat a te, ut Romam reijcias. hic enim uero tu exclamas hominem improbum, qui postulet ibi de tua existimatione iudicium fieri, ubi te inuidiosum esse intelligebat: negas te Romam reiecturum: negas de conuentu recuperatores daturum: cohortem tuam proponis. Scandilius rem se totam relicturum dicit, & suo tempore esse rediturum. quid tu ibi tum? quid facis? Scandilium cogis: quid? sponsonem acceptam missam facere? impudenter tollis expectatum existimationis tue iudicium. non facis. quid ergo? Apronio permittis, ut, quot uelit, de cohorte sumat recuperatores? indignum, uni potius ex iniquis sumendi, quam utrisque ex æquis reijciendi, fieri potestatem. neutrum facis eorum. quid ergo? est aliquid, quod improbius fieri potest: cogit enim Scandilium quinque illa millia nummum dare, atque adnumerare Apronio. quid potuit elegantius facere prætor cupidus existimationis bonæ, qui ab sese omnem suspicionem propulsaret, qui se eripere ex infamia cuperet? adductus erat in sermonem, inuidiam, uituperationem: deditur erat homo improbus, atque impurus Apronius, socium esse prætorem, uenerat res in iudiciū, atque discrimē: potestas erat isti, homini integro, atque innocenti, data, ut, in Aproniū cū animaduertisset, sese grauissima leuaret infamia quid excogitat pœnæ? quid animaduersionis in Aproniū? cogit Scandiliū Apronio, ob singularem improbitatē, atque audaciam, prædicationemq; nefariæ societatis, HS V millia, mercedis nomine, ac præmij, dare. Quid interfuit,

homo audacissime, utrum hoc decerneres, an id, quod Apronius dictabat, tu de te proferres, ac dictitares? quem hominem si quis pudor in te, atque adeo si quis metus fuisset, sine supplicio dimittere, non debuisti, hunc abs te sine premio discedere noluisse. Omnia simul intelligere potuisti, in dices, ex hoc uno crimine Scandiliano: primum, hoc non esse Romæ natum, de societate decumarum, non ab accusatore fictum, non, ut solemus interdum in defensionibus dicere, crimen domesticum, ac uernaculum, non ex tempore periculi tui constitutum, sed uetus; non incognitum tam, sed te prætoris iætatū; non ab inimicis Romæ composum; sed Romæ de provincia exportatum. simul intelligi potest illud istius in Apronium studium. Apronij de isto non modo confessio, uerum etiam commemoratio eodē accedit, quod hoc quoque intelligere potestis, istū statuisse in provincia sua, existimationis suæ iudicium extra cohortem suam mittendū fuisse nemini. ecquis est iudex, cui non ab initio decumani criminis persuasum sit, istum in aratorum bona, fortunasque impetum fecisse? quis hoc non ex eo statim iudicauit, quod ostēdi, istū decumas noua lege, atque adeo nulla lege, contra omnium consuetudinem, atque instituta uendidisse? uerum, ut istos ego iudices, tam seueros, tam diligentes, tam religiosos, non haberem, ecquis est, ex iniuriarum magnitudine, improbitate decretorum, iudiciorum iniquitate, qui hoc non iā dudum statuerit, et iudicauit? etiam sane, sit aliquis dissolutior in iudicando, legum, officij, reip. doctorum, atque amicorum negligentior. quid uero possit ne de istius improbitate dubitare, cum tanta lucra facta, tam iniquas pactiones ui, et metu expressas cognouerit? cum tanta præmia ciuitates ui, atque imperio, uirgarum, ac mortis metu, non modo

ACTIONIS. IV.

Apronio, atque eius similibus, uerum etiam Venerijs seruus dare coactas? quod si quis sociorum incommodis minus mouetur; si quem aratorum fuga, calamitates, exilia, suspēdia denique non premouent: non possum dubitare, quin is tamen, cum uastatam Siciliam, relictos agros, ex ciuitatum literis, & epistola L. Metelli cognouerit, statuatur fieri non posse, ut de isto non seuerissime iudicetur. erit etiam aliquis, qui hæc omnia dissimulare, ac negligere possit? attuli sponsones, ipso præsente factas de decumarum societate, ab ipso prohibitas iudicari. quid est, quod posset quisquam manifestius hoc desiderare? Non dubito, quin uobis satisfecerim, iudices: uerum tamen progrediar longius; non mehercule quo magis hoc uobis persuadeatur, quam iam persuasum esse confido; sed ut ille aliquando impudentiæ suæ finem faciat, aliquando desinat ea se putare posse emere, quæ ipse semper habuit uenalia, fidem, iusiurandum, ueritatem, officium, religionē; desinant amici eius ea dictitare, quæ detrimento, maculæ, inuidiæ, infamiæ nobis omnibus esse possint. at qui amici? o miserum, atque inuidiosum, offensumq; paucorum culpa, atque indignitate ordinem senatorium. Albam Aemilium, sedentem in faucibus macelli loqui palam, uicisse Verrem, emptos habere iudices, alium HS CCCC millibus, alium HS D; quem minimo, CCC; atque ei cum responsum esset fieri non posse; multos testes esse dicturos: me præterea causæ nō defuturum: licet hercules, inquit, omnes omnia dicant: nisi ita res manifesta erit allata, ut responderi nihil possit, uicinus. Bene agis Alba: ad tuam ueniam condicionem. nihil putas ualere in iudicijs coniecturam, nihil suspensionem. nihil anteactæ uitæ existimationem, nihil bonorum uirorum testimo-

nia, nihil ciuitatum auctoritates, testimonia, literas: res manifestas quæris. non quæro iudices Cassianos: ueterem iudiciorum seueritatem non requiro: uestram in hoc fidem, dignitatem, religionem in iudicando non imploro, Albam habebo iudicem, eum hominem; qui se ipse scurræ improbissimum existimari uult; qui a scurris potius semper gladiator, quam scurræ, appellatus sit. afferam rem eiusmodi in decumis, ut Alba fateatur, istum in re frumentaria, & in bonis aratorum aperte, palamque esse prædatum. Decumas agri Leontini magno dicit se uendidisse. ostendi iam illud initio, non existimandum magno uendidisse eum, qui uerbo decumas uendiderit; re, & condicione, & lege, & edicto, & licentia decumanorum, decumas aratoribus nullas reliquas fecerit. etiam illud ostendi, uendidisse alios magno decumas agri Leontini, ceterorumque agrorum; & lege Hieronica uendidisse; & pluris etiam, quam te, uendidisse; nec aratorem quemquam esse questum. nec enim fuit, quod quisquam queri posset, cum lege æquissime scripta uenirent. neque illud umquam aratoris interfuit, quanti decumæ uenirent. nō enim ita est, ut, si magno uenierint plus arator debeat; si paruo, minus. ut frumenta nata sunt, ita decumæ ueneunt. aratoris autem interest, ita se frumenta habere, ut decumæ quamplurimo uenire possint. dum arator ne plus decuma det, expedit ei decumam esse quammaximi. uerum hoc, ut opinor, esse uis caput defensionis tuæ, magno te decumas uendidisse, agri uero Leontini, qui plurimum efficit, critici mod. CCXVI. si doceo, pluris aliquanto potuisse te uendere, neque ijs uoluisse addicere, qui contra Apronium licerentur, & Apronio multo minoris, quam alijs potueris, tradidisse.

ACT IONIS. IV.

si hoc doceo, potuerit ne te ipse Alba, tuus antiquissimus non solum amicus, uerum etiam amator, absolueret? dico equitem R. hominem in primis honestum, Q. Minucium, cum sui similibus, ad decumas agri Leontini tritici mod. non M, non MM, non MMM, sed ad unas unius agri decumas tritici mod. XXX uoluisse addere; Et ei potestatem emendi non esse factam, ne res abiret ab Apronio. negare hoc, nisi forte negare omnia constituisti, nullo modo potes. palam res gesta est, maximo conuentu, Syracusis: testis est tota provincia; propterea quod undique ad emendas decumas solent eo conuenire. quod siue fateris, siue conuinceris: quot, Et quam maximis in rebus tenere, non uides? primum, tuam rem illam, Et prædam fuisse: nam, nisi ita esset, cur tu Apronium malebas, quem omnes tuum procurare in decumis negotium loquebantur, quam Minucium, decumas agri Leontini sumere? deinde, immensum, atque infinitum lucrum esse factum: nam si XXX mod. tritici tu commotus non esses, certe hoc idem lucri Minucius Apronio libenter dedisset, si ille accipere uoluisset. quantum igitur illi spem prædæ propositam arbitramur fuisse, qui tantum præsens lucrum, nulla opera insumpta, contempserit, atque despexerit? deinde ipse Minucius numquam tanti habere uoluisset, si decumas tu lege Hieronica uenderes: sed quod tuis nouis edictis, et iniquissimis institutis plus aliquanto se, quam decumas ablaturum uidebat, iccirco longius progressus est. ac Apronio semper plus etiã multo abs te permissum est, quam quod edixeras. quantum igitur quæstum putamus factum esse per eum, cui quiduis licitum sit, cum tantum lucri uoluerit addere is, cui si decumas emisset, idem non liceret? Postremo, illa quidem certe tibi præcisa

defensio est, in qua tu semper omnia tua furtiva, atque flagitia latere posse arbitratus es, magno te decumas uendidisse, plebi R. consuluisse, annonæ prospexisse. non potest hoc dicere is, qui negare nō potest, se unius agri decumas XXX mod. minoris, quam potuerit, uendidisse: ut, etiam si tibi hoc concedam, Minucio ideo te non tradidisse, quod iam addixisses Apronio; (aiunt enim te ita diētitare: quod ego exspecto, cupioq; te illud defendere) uerum ut ita sit; tamen non potes hoc, quasi præclarum aliquid, prædicare, magno te decumas uendidisse, cum fuisse fateare, qui multo pluris uoluerint emere. Tenetur igitur iam, iudices, & manifeste tenetur auaritia, cupiditas hominis, scelus, improbitas, audacia. quid, si hæc, quæ dico, ipsius amici, defensoresq; iudicarunt? quid uultis amplius? Aduentu L. Metelli prætoris, cum omnes eius comites iste sibi suo illo πικρῷ medicamento amicus redemisset, aditum est ad Metellum: eductus est Apronius: eduxit, uir primarius, C. Gallius senator: a L. Metello, ut ex edicto suo iudicium daree in Apronium, quod per uim, aut metum abstulisset, quam formulam Octauianam & Romæ Metellus habuerat, & habebat in prouincia, non impetrat; cum hoc diceret Metellus, præiudicium se de capite C. Verris per hoc iudicium nolle fieri. tota Metelli cohors, hominum non ingratorum, aderat Apronio. C. Gallius, homo nostri ordinis, a suo familiarissimo L. Metello iudicium ex edicto non potest impetrare. non reprehendo Metellum. pepercit homini amico, & quæ admodum ipsum dicere audiui necessaria: non reprehendo, inquam, Metellum: sed hoc miror, quo modo, de quo homine præiudicium noluerit fieri per recuperatores, de hoc ipso non modo præiudicari, uerum grauiissime,

ACTIONIS. IV.

ac uehementissime iudicauit. primum enim, si Apronium absolutum iri putaret, nihil erat, quod ullum praeiudicium uereretur: deinde, si, condemnato Apronio, coniunctam cum eo Verris causam omnes erant existimaturi, Metellus quidem certe iam hoc iudicabat, eorum rem, causamque esse coniunctam; qui statuerit, Apronio condemnato de isto praeiudicium futurum. Et simul una res utriusque rei est argumento; Et aratores ui, Et metu coactos Apronio multo plus, quam debuerint, dedisse; Et Apronium istius rem suo nomine egisse, cum L. Metellus statuerit, non posse Apronium condemnari, quin simul de istius scelere, atque improbitate iudicaretur. Venio nunc ad epistolam Timarchidis, liberti istius, Et accensi: de qua cum dixerō, totum hoc crimen decumanum perorabo. haec epistola est, iudices, quam nos Syracusis in aedibus Apronii, cum literas conquireremus, inuenimus. missa est, ut ipsa significat, ex itinere, cum Verres iam de provincia decessisset, Timarchidis manu scripta. Recita epistolam Timarchidis. TIMARCHIDES. VERRIS. ACCENSUS. APRONIO. SALVTEM. DICIT. Iam hoc quidem non reprehendo, quod adscripsit, accensus. cur enim si hoc scribae soli sumant? L. Papius scriba. uolo ego hoc esse commune, lectorum. uiatorum. FAC. DILIGENTIAM. ADHIBEAS. QVOD. AD. EXISTIMATIONEM. PRAETORIS. ATTINET. Commendat Apronio Verrem, Et hortatur ut inimicis eius resistat. bono praesidio munitur existimatio tua, si quidem in Apronii constituitur diligentia, atque auctoritate. HABEAS. VIRTUTEM. ATQVE. ELOQVENTIAM. Quam copiose laudatur Apronius a Timar-

chide? q
oportet
BES. SV
quod real
potissimu
APPAR
L. VV
CAED
confide
pracep
patron
commo
CRED
genit
IN.
hoc,
in uel
rat? Q
Qua
qui in
posse.
mibi ta
quam q
LANT
re quid
ipso M
ESSE
tim L
giuio
OMN

chide? quam magnifice? cui ego non putem illum placere oportere, qui tantopere Timarchidi probatus sit? HABES. SVMPVTVM. VNDE. FACIAS. Neceſſe eſt, quod redundaret de uestro frumentario quaſtu, ad illum potiſſimum, per quem agebatis, defluxiſſe. SCRIBAS. APPARITORES. RECENTES. ARRIPE. CVM. L. VVLTEIO. QVI. PLVRIMVM. POTEST. CAEDE. CONCIDE. Videte, quam ualde malitiæ ſuæ confidet Timarchides, qui etiam Apronio improbitatis præcepta det. iam hoc, Cæde, Concide, non uerba domo patroni depromere uidetur, ad omne genus nequitiae accommodata? VOLO. MIHI. FRATERCVLO. TVO. CREDAS. Conſorti quidem in lucris, atque furtis, gemino, & ſimillimo nequitia, improbitate, audacia. IN. COHORTE. CARVS. HABEARE. Quid eſt hoc, IN cohorte? quo pertinet? Apronium doces? quid? in ueſtram cohortem te monitore, an ſua ſponte peruenerat? QVOD. CVIQUE. OPVS. SIT. APPONE. Qua impudentia putatis eum in dominatione fuiſſe, qui in fuga tam improbus ſit? ait, omnia pecunia effici poſſe. da, profunde, appone, ſi uelis uincere. non hoc mihi tam moleſtum eſt Apronio ſuadere Timarchidem, quam quod hoc idem patrono ſuo præcipit. TE. POSTVLANTE. OMNES. VINCERE. SOLENT. Verre quidem prætor, non Sacerdote, non Peduceo, non hoc ipſo Metello. SCIS. METELLVM. SAPIENTEM. ESSE. Hoc uero ferri iam non poteſt, irrideri uiri optimi L. Metelli ingenium, & contemni, ac deſpici a fugitiuo Timarchide. SI. VVLTEIVM. HABEBIS. OMNIA. LVDIBVNDVS. PERFICIES. Hic

ACTIONIS. IV.

uehementer errat Timarchides, qui aut Vulteium pecunia
 corrumpi putet posse, aut Metellum unius arbitrata gerere
 praturam. sed errat coniectura domestica: quia multos per
 se, & per alios, multa ludibundos libidinosè apud Verrem
 effecisse uidit ad omnes, eosdem patere aditus arbitratur. fa
 cilius uos efficiebatis ludibundi, quæ uolebatis a Verre, quod
 multa eius ludorum genere noratis. INCULCATVM
 EST. METELLO. ET. VVLTEIO. TE. ARATO
 RES EVERTISSE. Quis istuc Apronio attribuebat, cū
 aratorem aliquē euerterat? aut Timarchidi, cum ob iudicā
 dum, aut decernendum, aut imperandū aliquid, aut remit
 tendum, pecuniam acceperat? aut Sextio liētori, cum aliquē
 innocentem securi percusserat? nemo. omne ei Verri tunc
 attribuebant, quem nunc condemnari uolunt. OBTU
 DERVNT. EIVS. AVRES. TE. SOCIVM. PRAETO
 RIS. FVISSE. Vides ne, hoc quam clarum sit, & fue
 rit? cum etiam Timarchides hoc metuat, concedes, non hoc
 crimen nos in te consingere, sed iam pridem ad crimen ali
 quam defensionem liberium quærere? libertus, & accensus
 tuus, & tibi, ac liberis tuis omnibus in rebus coniunctus, ac
 proximus, ad Apronium scribit, uulgo esse ab omnibus ita
 demonstratum Metello, tibi Apronium in decumis socium
 fuisse. FAC. SCIAT. IMPROBITATEM. ARA
 TORVM. IPSI. SVDAVNT. SI. DII. VO
 LENT. Quod istuc, per deos immortales, aut qua de caus
 sa excitatum esse dicamus in aratores tam infestum odium,
 atq; tantū? quantam iniuriā fecerunt Verri aratores, ut eos
 etiam libertus, & accensus eius tam irato animo his literis
 insequatur? Neque ego huius fugitiui iudices, epistolam
 uobis recitarem, nisi ut ex ea totius familie præcepta, &

infinita.
 Apronio
 ritatem de
 pto deli
 hminem
 quod cal
 munitas
 que uer
 tio, ut
 incaut
 non se
 sed bro
 possede
 quod d
 Nam
 erat
 O Tim
 sed ad
 ne. uo
 dum
 non p
 nosse
 duceba
 que a g
 & di
 isto C.
 ex eo b
 rie sic
 brium
 ta at

instituta, & disciplinam cognosceretur. uidetis, ut moneat
 Apronium, quibus rebus, ac muneribus insinuet infamilia-
 ritatem Metelli, Vulteium corrumpat? scribas, accensumq;
 pretio delinias? ea præcipit, quæ uidit: ea monet alienum
 hominem, quæ domi didicit ipse. uerum in hoc errat uno,
 quod easdem existimat uias ad omnium familiaritates esse
 munitas. quamquam merito sum iratus Metello, tamē hæc,
 quæ uera sunt, dicam. Apronius ipsum Metellum non pre-
 tio, ut Verrem, non conuiuio, non muliere, non sermone
 incauto, atque improbo posset corrumpere, quibus rebus
 non sensim, atque moderate ad istius amicitiam arripserat,
 sed breui tempore totum hominem, totamq; eius praturam
 possederat. Cohortem autem Metelli quam uocat, quid erat
 quod corrumpere? ex qua recuperatores nulli dabantur.
 Nam quod scribit Metelli filium puerum esse, uehementer
 erat: non enim ad omnes prætorum filios ijdem aditus sunt.
 O Timarchide, Metelli est filius in prouincia, non puer,
 sed adolescens bonus, ac pudens, dignus illo loco, ac nomi-
 ne. uester ille puer prætextatus in prouincia quemadmo-
 dum fuisset, non dicerem, si pueri esse illam culpam, ac
 non patris, existimarem. Tu ne, cum te, ac tuam uitam
 nosses, in Siciliam tecum grandem prætextatum filium
 ducebas? ut, etiam si natura puerum a paternis uitijs, ac
 que a generis similitudine abduceret, consuetudo tamen eū,
 & disciplina degenerare non sineret. fac enim fuisse in
 isto C. Lælij, M. Catonis materiam, atque indolem; quid
 ex eo boni sperari, atque effici potest, qui in patris luxu-
 rie sic uixerit, ut nullum umquam pudicum, neque so-
 brium conuiuium uiderit? qui in epulis quotidianis, adul-
 ta ætate, per triennium, inter impudicas mulieres, &

ACTIONIS. IV.

intemperantes viros uersatus sit? nihil umquam a patre au-
diuit, quo pudentior, aut melior esset? nihil umquam pa-
terem agere uidit, quod cum imitatus esset, non, id, quod
turpissimum est, similis patri putaretur? Quibus in re-
bus non solum filio, uerum etiam reip. fecisti iniuriam.
susceperas enim liberos non solum tibi, sed etiam patriæ,
qui non modo tibi uoluptati, sed etiam qui aliquando usui
reip. esse possent. eos instituere, atque erudire ad maio-
rum instituta, atque ciuitatis disciplinam, non ad tuas
turpitudines, debuisti. esset, inertis, atque impuro, & im-
probo parente, nauus, & pudens, & probus filius: ha-
beret aliquid abs te resp. muneris. nunc pro te Verrem sub-
stituisi alterum ciuitati. nisi hoc forte deterior est, si fieri
potest, quod tu eiusmodi euasisti non in hominis luxuriosi,
sed tantum in furis, ac diuisoris disciplina educatus: quid
isto festiuus fore arbitramur, qui est tuus natura filius,
consuetudine discipulus, uoluntate similis? quem ego, iu-
dices, quamuis bonum, fortemq; facile paterer euadere: non
enim me inimicitia commouent, si quæ mihi cum isto fu-
turæ sint: nam si in omnibus rebus innocens fuero, mei-
similis, quid mihi istius inimicitia nocebunt? sin aliqua in
re Verri similis fuero, non magis mihi deerit inimicus,
quam Verri defuit. etenim iudices eiusmodi resp. debet es-
se, & erit, seueritate iudiciorum constituta, ut inimicus
neque deesse nocenti possit, neque obesse innocenti. qua-
propter nulla res est, quamobrem ego istum nolim ex pa-
ternis probis, ac uitis emergere: id quod tamen isti dif-
ficile est, tamen haud scio an fieri possit, præsertim si, ut
nunc fit, custodes amicorum eum sectabuntur; quoniam
pater tam negligens, ac dissolutus est. Verum huc lon-
gius,

IN
gius, quam
sa est oratio
denumerum
fragmenti
atque q
to uis iudic
facto: de qu
ter, attendit
S.C. & ex
duo gener
præterea
mani tant
imperati
tuta decet
III. ita
annos sing
res; in alio
ad hanc
uicines erog
ex arario
est ad nece
coribus,
abs te sic la
lim, omne
sic hanc re
aquisimo
tis meam
publicam
fingam: na
ent milim

gius, quam uoluntas fuit, ab epistola Timarchidis digressa est oratio mea: qua recitata, conclusurum me esse crimem decumarum dixeram: ex quo intellexistis, innumerabilem frumenti numerum per triennium auersum a rep. esse, abreptumq; aratoribus. sequitur, ut de frumento empto uos, iudices, doceam, maximo, atque impudentissimo furto: de quo dum certa, & pauca, & magna dicam breuiter, attendite. Frumentum emere in Sicilia debuit Verres ex S. C. & ex lege Terentia, & Cassia frumentaria. emundi duo genera fuerunt, unum certarum decumarum, alterum, quod praeterea ciuitatibus aequaliter esset distributum; illius decumani tantum, quantum ex primis decumis fuisset; huius imperati tritici mod. DCCC millia: pretium autem constitutum decumano in modios singulos HS terni, imperato HS IIII. ita in frumentum imperatum HS II & tricies in annos singulos Verri decernebatur, quod aratoribus solueret; in alteras decumas ferme ad nonagies. sic per triennium ad hanc frumenti emptionem Siciliensem prope centies & uicies erogatum est. Hanc pecuniam tantam, datam tibi ex arario inopi, atque exhausto, datam ad frumentum, hoc est ad necessitatem salutis, & uitae, datam ut Siculis aratoribus, quibus tanta onera resp. imponeret, solueretur, abs te sic laceratam esse dico, ut possim illud probare, si uelim, omnem te hanc pecuniam domum tuam auertisse. etenim sic hanc rem totam administraisti, ut hoc, quod dico, probari aequissimo iudici possit. sed ego habebo rationem auctoritatis meae: meminero, quo animo, quo consilio ad causam publicam accesserim: non agam tecum accusatorie: nihil fingam: nihil cuiquam probari uelim me dicente, quod non ante mihi met ipsi probatum sit. In hac pecunia publica,

A A

ACTIONIS. IV.

Iudices, hæc insunt tria genera furtorum. primum; eam, cum posita esset apud eas societates, unde erat attributa, binis, cētesimis feneratus est: deinde, permultis ciuitatibus pro frumento nihil soluit omnino: postremo, si cui ciuitati soluit, tantum detraxit, quantum commodum fuit, nulli, quod debetum est, reddidit. ac primum, hoc ex te quaero. tu, cui publicæ nî e Carpinati literis, gratias egerunt, pecunia publica ex erario erogata, ex uectigalib. populi R. ad emendū frumentum attributa, fuerit ne tibi quaestui? pensuarit ne tibi binas centesimas? credo te negaturum: turpis enim est, & periculosa confessio. mihi autem hoc per arduum est demonstrare: quibus enim testibus? publicani tractati honorifice sunt: tacebunt. literæ eorum decreto decumanorum remota sunt. quo me igitur ueream? rem tam improbam, crimen tanta audacia, tantaq; impudentia, propter inopiam restitum, ac literarum prætermittam? non faciam, Iudices: uidear teste: quo? P. Vettio Chilone, homine equestris ordinis honestissimo, atque ornatisimo: qui isti ita amicus & necessarius est, ut, etiā si uir bonus non esset, tamen, quod contra istum diceret, graue uideretur; ita uir bonus est, ut, etiā si inimicissimus isti esset, tamen eius testimonio credi oporteret. admiratur, & exspectat, quidnam Vettius dicturus sit. nihil dicit ex tempore, nihil ex sua uoluntate, nihil, ut ei uerum uis licuisse uideatur. misit in Siciliam literas ad Carpinatium, cum esset magister scriptura, & eius societatis publicanorum: quas ego Syracusis apud Carpinatium in literarum allatarum libris, Romæ in literarum missarū apud magistrum Tullium, familiarem tuum, inueni: quibus ex literis impudentiam fenerationis, quæso, cognoscite. LITÆ. RAE. MISSAE. L. VETTII. L. SERVILII.

I
ANTISTIT
ait futurum
tionem ad etat
nam non reu
mus P. Servili
hominū, atq
uis, cuius li
firmiora, ad
rissimus, V
monio, tua
deciſimū
alio nom
Recta reli
piorem fer
in literis, et
Vettio, bin
eant. & r
quis deniq
cui ſenatus
publicanis
homini ſpe
R. indicare
bus debet,
turiſ, quæ
re cogitaſſe
ſenatus negat
roreſtibus
hercule re
fenerationem
cam, ſed

ANTISTITIS. MAGISTRORVM. praesto se ubi
ait futurum Vettius, & observaturum quemadmodum ra-
tiones ad aerariū referas: ut, si hanc ex fenore populo pecu-
niam non retuleris, reddas societati: possumus hoc teste, possumus
P. Seruiliū, & C. Antistitē, magistrorum, primorum
hominū, atque honestissimorū, possumus auctoritate socie-
tatis, cuius literis utimur, quod dicimus, obtinere, an aliqua
firmiora, aut grauiora quædā sunt? Vettius tuus familia-
rissimus, Vettius tuus affinis, cuius sororem habes in matrī
monio, tuæ fratris uxoris Vettius frater tui quaestoris, impu-
dētissimū tuū furtum, certissimūq; peculatū: nam quo
alio nomine pecuniæ publicæ feneratio est appellanda? *
Recita reliqua. Scribam tuum dicte, Verres, huius perscri-
ptorem fenerationis fuisse. eī quoque magistrī minantur
in literis. etenim casu scribæ tum duo magistrī fuerunt cum
Vettio. binas centesimas ab se ablatas, ferundum non pu-
tant. & recte non putant: quis enim hoc fecit umquam,
quis denique conatus est facere, aut posse fieri cogitauit, ut
cū senatus publicanos usura saepe inuisset, magistratus a
publicanis pecuniam pro usuris auderet auferre? certe huic
homini spes nulla salutis esset si publicani. hoc est si equites
R. indicarent: minor esse nunc iudices, uobis disceptanti-
bus debet, & tanto minor, quanto est honestius alienis in-
iurijs, quam re sua, commoueri. Quid ad hæc responde-
re cogitas? uerum, factum negabis, an tibi hoc licitum esse de-
fendes? negare qui potes? an ut tanta auctoritate literarum,
tot testibus publicanis conuincare? leuissime uero qui? si me
hercule te tuam pecuniam, non populi R. in prouincia
feneratum docerem, tamen effugere non posses: sed publi-
cam, sed ob frumentum decretam, sed a publica

ACTIONIS. IV.

nis fenore accepto, hoc licuisse cuiquā probabis? quo nō modo ceteri, sed ipse nihil audacius, improbiusq; fecisti. Non mehercule hoc, quod omnibus singulare uidetur, de quo mihi deinceps dicendum est, possum, iudices, dicere audacius esse, aut impudentius, quod permultis ciuitatibus pro frumento nihil soluit omnino maior: hæc præda fortasse est, sed illa impudentia certe non minor. Et quoniam de illa feneratione satis dictum est, nunc de hac tota pecunia auersa, quæso, cognoscite. Siciliæ ciuitates multæ sunt, iudices, ornata, atque honesta: ex quibus in primis numeranda est ciuitas Halesina, nullā enim re perieris aut officijs fideliorē, aut, copijs locupletiorē, aut auctoritate grauiorē. huic iste in annos singulos cum sexaginta tritici millia modium imperauisset, pro tritico nummos abstulit, quantierat in Sicilia triticum: quos de publico nummos acceperat, retinuit omnes. obstupui, iudices, cum hoc mihi primum Halesæ demonstrauit, in senatu Halesinorum, homo summo ingenio, summa prudentia, summa auctoritate præditus Halesinus Aenias: cui senatus dederat publicæ causam, ut mihi fratriq; meo gratias ageret, et simul qui nos ea, quæ ad iudicium pertinerent, doceret. demonstrat hanc istius consuetudinem, ac rationem fuisse; cum omnis frumenti copia decumarum nomine penes istum esset redacta, solitum esse istum pecuniam cogere a ciuitatibus; frumentum improbare; quantū frumenti Romam esset mittendum, tantum de suo quæstu, ac de sua copia frumenti mittere. posco rationes: inspicio literas: uideo, frumenti granum Halesinos, quibus LX millia modium imperata erant, nullum dedisse; pecuniam Volcatio, Timarchidi, scribæ dedisse. reperio genus huiusmodi, iudices, prædæ, ut præ-

I
ror, qui frum
pecunia qua
auerat, atq
ac prodigiu
re, perit um
uitatibus ad
multis esse
lis insister
mentum
aliquam
pedire
frumentu
Sicilia Sic
uitatum
Aegyptio
bas Hales
inum, T
uitatum
frumentu
antea, u
ferim cu
ex decum
ret, ut ex
tum non
probatio
Halesinum
quod pla
basti. se
nia, qua
ciuitati

bor, qui frumentum emere debebat, non emat, sed uendat;
 pecunias quas ciuitatibus distribuere debebat, eas omnes
 auertat, atque auferat. non mihi iā furum, sed monstrū,
 ac prodigium uidebatur, ciuitatum frumentum improba-
 re, petiū ei frumento constituere; quod constituisset, id ci-
 uitatibus auferre, quod a populo R. accepisset, tenere. quom-
 odo uultis esse in uno furto peccatorum gradus? ut, si singu-
 lis insistere uelim, progredi ipse nō possem. Improbas fru-
 mentum Siculum: quid? ipse quod mittis? peculiarem habes
 aliquam Siciliam, quæ tibi ex alio genere frumentum sup-
 peditare possit? cum senatus decernit, ut ematur in Sicilia
 frumentum, aut populus iubet; hoc, ut opinor, intelligit, ex
 Sicilia Siculum frumentum apportari oportere. tu, cum ci-
 uitatum Siciliae uulgo omne frumentum improbas, nū ex
 Aegypto, aut ex Syria frumentum Romam mittis? impro-
 bas Halesinum, Cephaleditanum, Thermitanum, Amestra-
 tinum, Tindaritanum, Herbitense, multarum præterea ci-
 uitatum. quid accidit tandem, ut horum populorum agri
 frumentum eiusmodi te prætor ferrent, quod numquam
 antea, ut neque tibi, neque populo R. posset probari, præ-
 ferim cum ex iisdem agris, eiusdemq; anni frumentum
 ex decumis Romam mancipēs aduexissent? quid accide-
 rat, ut ex eodem horreo decumanum probaretur, emp-
 tium non probaretur? dubium ne est, quin ista omnis im-
 probatio cogendæ pecuniæ causā nata sit? esto: improbas
 Halesinum: habes ab alio populo, quod probes: eme illud,
 quod placet: missos fac eos, quorum frumentum impro-
 basti. sed ab ijs, quos repudias, exigis tantum pecu-
 nia, quantum ad eum numerum frumenti satis, si quem
 ciuitati imperas. dubium est, quid egeris? in medi-

Λ Λ iij

ACTIONIS. IV.

omnia singula uideo ex literis publicis tibi Halesinos HS qui-
 nos denos dedisse. ostendam ex tabulis locupletissimorum
 aratorum, eodem tempore neminem in Sicilia pluris frumē-
 tum uendidisse. quæ ergo ista ratio, aut quæ potius amentia,
 frumentum improbare id, quod ex eo loco sit, ex quo sena-
 tus, & populus R. emi uoluerit? ex eo acervo, ex quo paritē
 tu idem decumarum nomine probaris? deinde a ciuitati-
 bus pecunias ad emendum frumentum cogere, cum ex ara-
 rio acceperis? utrum te lex Terentia Siculorum pecunia fru-
 mentum emere a Siculis, an populi R. pecuniam frumen-
 tum ab Siculis emere iussit? Iam uero ab isto omnem illam
 ex arario pecuniam, quā his oportuit ciuitatibus pro fru-
 mento dari, lucrifactam uidebitis. Accipis HS XV pro mo-
 dimino tanti enim est illo tempore medimnum. retines HS
 XV III, tanti enim est frumentum Siciliense ex lege aestima-
 tum. quid interest, utrum hoc feceris, an frumentum non
 improbaris, sed, frumento probato, & accepto, pecuniam
 publicam tenueris omnem, neque quidquam ulli dissolueris
 ciuitati? cum aestimatio legis eiusmodi sit, ut ceteris tempori-
 bus tolerabilis Siculis, te prætoris etiam grata esse debuerit
 est enim modius lege HS III aestimatus: fuit autem te præ-
 tore, ut tu in multis epistolis ad amicos tuos gloriaris, HS
 II. sed fuerit HS III: quoniam tu tantum a ciuitati-
 bus in modios singulos exegisti. cum, si solueres Siculis
 tantum, quantum te populus R. iusserat, aratoribus
 fieri gratissimum posset, tu nō modo eos accipere, quod oport-
 rebat, noluisti, sed etiam dare, quod non debebant, coegi-
 sti. atque hæc ita gesta esse, iudices, cognoscite ex literis
 publicis ciuitatum, & ex testimonijs publicis: inquit-
 bus nihil fictum, nihil ad tempus accommodatum intellā

genis omnia,
 possit, ne qua
 tuis, ordine
 lesorum. Cu
 VOLCAT
 est, Verres
 fecisti, ma
 frumentum
 bus decidi
 pecunias
 nihil hac
 prætoris
 assexi, ma
 mis, ma
 am, quæ
 di: mala
 men hac
 tua, tuor
 chides aut
 sionis tu
 rata est. i
 his rebus
 reliquum
 tum Sicul
 tuam cor
 iucundita
 et licentia
 primum
 ab arari
 illis cor

geris. omnia, quæ dicimus, rationibus populorum, non inter
positis, neque perturbatis, neque repentinis, sed certis, insti-
tutis, ordine relata, atque cōfecta sunt. Recita rationes Ma-
lesinorum. Cui pecuniam datam dicis? dic, dic etiam clarius.
VOLCATIO. TIMARCHIDI. MEVIO. Quid
est, Verres? ne illam quidem tibi defensionem reliquam
fecisti, mancipes in istis rebus esse uersator, mancipes
frumentum improbasse, mancipes pretio cum ciuitati-
bus decidiſſe, & eosdem abs te illarum ciuitatum nomine
pecuniās abstulisse, deinde ipsos sibi frumentum coemisse,
nihil hac a te pertinere. mala mehercule, ac misera defensio,
prætorum hoc dicere: ego frumentum neque attingi, neque
aspexi; mancipibus potestatem probandi. improbandi q; per-
misi: mancipes a ciuitatibus pecuniās extorserunt; ego au-
tem, quam pecuniam populis dare debui, mancipibus de-
di: mala est hæc quidem, ut dixi, defensio criminis; sed ta-
men hac ipsa tibi, si uti cupias, non licet. ueracem te Volcatius,
tuæ, tuorumq; delicta, mentionem mancipis facere. Timar-
chides autem, columen familie uestre, premit fauces defen-
sionis tuæ, cui simul, & Volcatio pecunia a ciuitate nume-
rata est. iam uero scriba tuus annulo aureo suo, quem ex
his rebus inuenit, iste te ratione uti non sinet. quid igitur est
reliquum? nisi uti fateare, te Romam frumentum emp-
tum Siculorum pecunia misisse, publicam pecuniam domū
tuam conuertisse. O consuetudo peccandi, quantum habes
iucunditatem in improbis, & audacibus, cū pœna absint,
et licentia consecuta est. iste in hoc genere peculator nō nūc
primum inuenitur, sed nunc demum tenetur: uidimus huic
ab ærario pecuniam numerari quæstori ad sumptum exer-
citus consularis: uidimus paucis post mensibus & exerci-

△△ iiij

ACTIONIS. IV.

tum, & consulem spoliatum. illa omnis pecunia latuit in illa caligine, ac tenebris, qua totam remp. tum occupauerat. iterum gessit hereditariam quaesturam cum Dolabella: magnam pecuniam auerit: sed eius rationem cum damnatione Dolabellae permiscuit. commissa est pecunia tantae praetori: non reperietis hominem timide, nec leuiter hac improbißima lucra ligurientem: deuorare omnem pecuniam publicam non dubitauit. ita serpsit illud insitum in natura malum consuetudine peccandi libera, finem ut audacia statuere ipse sibi non possit. tenetur igitur aliquando, & in rebus tui maxime, tum manifestis tenetur. atque in eam fraudem mihi uidetur diuinitus incidisse, non solum ut eas poenas, quas proxime meruisset, solueret, sed ut illa etiam scelera eius in Carbonem, & in Dolabellam uindicaretur. etenim noua quoque alia res existit, iudices, in hoc crimine, quae tollat omnem dubitationem superioris illius decumani criminis. nam, ut illud missum faciam, permultos aratores in alteras decumas, & in hac DCCC millia modium, quod emptum populo R. darent, non habuisse, sed a tuo procurare, hoc est ab Apronio, emisse, ex quo intelligi potest, nihil te aratoribus reliqui fecisse: ut hoc praeteream, quod in multis est testimonijs expositum; potest illo quidquam esse certius, in tua potestate, atque in tuis horreis omne frumentum Sicilia per triennium, atque omnes fuctus agri decumani fuisse: cum enim a ciuitatibus pro frumento pecuniam exigebas, unde erat frumentum, quod Romam mitteres, si tu id non omne clausum, et compressum possidebas? itaque in eo frumento primus tibi ille quaestus fuit ipsius frumenti. quod erat ereptum ab aratoribus: alter, quod id frumentum improbißime partum, non semel, sed bis, neque

uno, sed duobus prætijs unum & idem frumentum uendi
 disti, semel ciuitatibus HS XV in medimnum, iterum popu-
 lo R. a quo HS XV III in medimna pro eodem illo frumen-
 to abstulisti. At enim frumentum Censuripinorum, & A-
 grigentinorum, & non nullorum fortasse præterea proba-
 sti, & his populis pecuniam dissoluisti. Sint aliqua ciuitates
 in eo numero, quarum frumentum improbare uolueris:
 quid eadem? his ciuitatibus omnis ne pecunia, quæ pro fru-
 mento debita est, dissoluta est? unum mihi reperi non popu-
 lum, sed aratorem: uide, quare, circumspecte, si quis forte est
 ex ea prouincia, in qua tu triennium præfuisi, qui te nolia
 perisse: unum, inquam, da mihi ex illis aratoribus, qui uel
 ad statuam pecuniam contulerunt; qui sibi dicat pro frumē-
 to omne esse, quod oportuerit, solutum. confirmo, iudices,
 neminem esse dicturum. ex omni pecunia, quam aratoribus
 soluere debuisti, certis nominibus deductiones fieri solebant
 primam pro spectatione, & collybo, deinde pro nescio quo
 cerario. hæc omnia, iudices, non rerum certarum, sed furto-
 rum improbißimorum sunt uocabula. nam collybus esse
 qui potest, cum utatur omnes uno genere nummorum? cera-
 rium uero quid uocas? quo modo hoc nomen ad rationes ma-
 gistratus, quo modo ad pecuniam publicam allatum est? Nā
 illud genus tertium, deductionis, erat eiusmodi, quasi non
 modo liceret, sed etiam oporteret, nec solum oporteret, sed pla-
 ne necesse esset. scribe nomine de tota pecunia binæ quin-
 quagesimæ detrahebantur. quis tibi hoc concessit, quæ lex,
 quæ senatus auctoritas, quæ porro aqutitas, ut tantam pecu-
 niam scribe tuus auferret sine de aratorum bonis, siue de po-
 puli R. uectigalibus? nam si potest ista pecunia sine aratorū
 iniuria detrahi: populus R. habeat, præsertim in tantis

ACTIONIS. IV.

ararij angustijs. sin autem & populus id uoluit, & a quibus
ita est, solui aratoribus: tuus apparitor parua mercede po-
puli conductus, de aratorum bonus praedabitur? Et in hac
caussa scribarum ordinem in me concitabit Hortensius? &
eorum commoda a me labefactari, atque oppugnari iniu-
ria dicet? quasi uero hoc scribis ullo exemplo sit, aut ullo tu-
re concessum. quid ego uetera repetam? aut quid eorum scri-
barum mentionem faciam, quos constat sanctissimos homi-
nes, atque innocentissimos fuisse? non me fugit, iudices, uete-
ra exempla pro fictis fabulis iam audiri, atque haberi. in
his temporibus uersabor miseris, ac perditis. nuper, Horten-
si, quaestor fuisti. quid tui scribae fecerint, tu potes dicere. ego
de meis hoc dico: cum in eadem ista Sicilia pro frumento ci-
uitatibus pecuniam soluerem, mecum duos frugalissimos ho-
mines scribas haberem, L. Mamilium, & L. Sergium,
non modo istas duas quinquagesimas, sed omnino num-
mum nullum cuiquam esse deductum. dicerem, hoc mihi
totum esse ascribendum, iudices, si illi umquam a me hoc
postulassent, si umquam omnino cogitassent. quamobrem
enim scriba deducat, ac non potius mulio, qui aduexerit?
tabellarius, cuius aduentu certiores facti petiuerunt? praeco,
qui adesse iussit? uiator, ac Venerius, qui fiscum su-
stulit? quae pars operae, aut opportunitatis in scriba est, cur
ei non modo merces tanta detur, sed cur cum eo tanta pecu-
nia partitio fiat? ordo est honestus: quis negat? aut quid ca-
res ad hanc rem pertinet? est uero honestus, quod eorum ho-
minum fidei tabulae publicae, periculaque magistratum com-
mittuntur. itaque ex ijs scribis, qui digni sunt illo ordine,
patribusfamilias, uiris bonus, atque honestis, percontari
mini, quid sibi istae quinquagesimae uelint: iam omnes in-

intelligetis, nouam rem totam, atque indignam uideri. ad
 eos me scribas reuoca, si placet: noli hos colligere, qui, nu-
 mulis corrogatis de nepotum donis, ac scenicorum collorarijs
 cum decurtam emerunt, ex primo ordine exploforum in se-
 cundum ordinem ciuitatis se uenisse dicunt. eos scribas te-
 cum disceptatores huius criminis habebo, qui istos scribas ef-
 se moleste ferunt. tamen si, cum in eo ordine uideamus esse
 multos non idoneos, qui ordo industriae propositus est, et
 dignitati; mirabimur turpes aliquot in eo esse, quo cuius li-
 cet pretio peruenire? Tu ex pecunia publica HS tredecies scri-
 bam tuum permissu tuo cum abstulisse fateare, reliquam ei
 bi ullam defensionem putas esse? hoc ferre quemquam posse,
 hoc quemquam denique nunc tuorum aduocatorum animo
 te quo audire arbitrare? qua in ciuitate C. Catoni, clarissimo
 uiro, consulari homini, HS XVIII millibus lis aestimatus sit,
 in eadem ciuitate apparitori tuo esse concessum, ut HS uno
 nomine tredecies auferret? hinc ille est annulus aureus,
 quo tu istum in concione donasti. quae tua donatio, singulare
 imprudentia praedita, noua Siculis omnibus, mihi uero in-
 credibilis uidebatur. saepe enim nostri imperatores, supera-
 tis hostibus, optime rep. gesta, scribas suos annulis aureis
 in concione donarunt: tu uero, quibus rebus gestis, quo ho-
 ste superato, concionem, donandi causa, aduocare ausus
 es? neque enim solum scribam tuum annulo, sed etiam uir-
 tum fortissimum, ac tui dissimillimum, Q. Rubrium, excel-
 lenti uirtute, auctoritate, copijs, corona, et phaleris, et tor-
 que donasti; M. Cossutium, sanctissimum uirum, atque hone-
 stissimum; M. Castritium, summo splendore, ingenio, gratia
 praeditum. quid haec sibi horum trium ciuium R. dona uo-
 luerunt? Siculos praeterea potentissimos, nobilissimosque dona-

ACTIONIS. IV.

sti. qui non, quemadmodum sperasti, tardiores fuerunt, sed ornatiores tuo iudicio ad testimonia dicenda uenerunt. quibus ex hostium spolijs, de qua uictoria, qua ex praeda, aut manubijs hæc abs te donatio constituta est? an quod te prætor, paucorum aduentu myoparonum, classis pulcherrima, siciliæ propugnaculum, præsidiumq; prouincia, piratarum manibus incensa est? an quod ager Syracusanus prædonum incendijs, te prætor, uastatus est? an quod forum Syracusanum nauarchorum sanguine redundauit? an quod in portu Syracusano piraticus myoparo nauigauit? nihil possum reperire, quamobrem te in istam amentiam incidisse arbitrer: nisi forte id egisti, ut hominibus ne obliuisci quidem rerum tuarum male gestarum liceret. Annulo est aureo scriba donatus: et ad eam donationem concio est aduocata. quod erat os tuum, cum uidebas in concione eos homines, quorum ex bonis iste annulus aureus donabatur, qui ipsi annulos aureos posuerant, liberisq; suis detraxerant, ut esset unde scriba tuus hoc tuum munus, ac beneficiū ueretur? quæ porro præfatio tuæ donationis fuit? illa scilicet uetus, atque imperatoria? quando quidem tu in prælio, in bello, in re militari: cuius ne mentio quidem te prætor ulla facta est. an illa? quando quidem tu nulla umquam mihi in cupiditate, ac turpitudine defuisti, omnibusq; in ijsdem flagitijs mecum & in legatione, & in prætura & hic in Sicilia ueratus es; ob hæc res, quoniam te locupletauit, hoc annulo aureo dono. uera hæc fuisset oratio: non enim iste annulus aureus, abs te datus, istum uirum fortem, sed hominem locupletem esse declarat. ita eundem annulum ab alio datum, testem uirtutis duceremus; abs te donatum, comitem pecuniæ iudicamus. Dictum, indices, est de decumano frumento: dictum

de empto : extremum et reliquum est de aestimato. quod tum magnitudine pecuniæ, tum iniuriæ genere quemuis debet commouere; & uero eo magis, quod ad hoc crimen non ingeniosa aliqua defensio, sed improbißima confessio comparatur. nam cum ex S. C. & ex legibus frumentum ei in cellam sumere liceret; idque frumentum senatus ita aestimasset, ternis HS tritici modium, binis ordei: iste, numero ad summam tritici adiecto, tritici modios singulos cum aratoribus denarijs ternis aestimauit. non est in hoc crimen, Hortensi, ne forte ad hoc meditare, multos sæpe uiros bonos, & fortes, & innocentes cum aratoribus, & cum ciuitatibus frumentum, in cellam quod sumi oporteret, aestimasse, & pecuniam pro frumento abstulisse. scio, quid soleat fieri: scio, quid liceat. nihil, quod antea fuerat in consuetudine bonorum, nunc in istius facto reprehenditur: hoc reprehendo, quod, cum in Sicilia HS binis modius esset, ut istius epistola ad te missa declarat, summum HS ternis, id quod & testimonijs omnibus, & tabulis aratorum planum factum antea est; tum iste pro tritici modijs singulis ternos ab aratoribus denarios exegit. hoc crimen est: ut intelligis non ex aestimatione, neque ex ternis denarijs pendere crimen, sed ex coactione annonæ, atque aestimationis. etenim hæc aestimatio nata est, iudices, initio non ex prætorum, aut consulum, sed ex aratorum, atque ciuitatum commodo. nemo enim fuit initio tam impudens, qui, cum frumentum deberetur, pecuniam posceret. certe hoc ab aratore primum est profectum, aut ab ea ciuitate, cui imperabatur. cum aut frumentum uendidisset, aut seruare uellet, aut in eum locum, quo imperabatur, frumentum portare nollent; petiuit in beneficij loco, & gratiæ, ut sibi pro frumento,

ACTIÖNIS. IV.

quanti frumentum esset, dare liceret. ex huiusmodi principio, atque ex liberalitate, atque accommodatione magistratum, consuetudo estimationis introducta est. secuti sunt auariores magistratus: qui tamen in auiditia sua non solam quaestum inuenerunt, uerum etiam exitum, ac rationem defensionis insituerunt. semper ad ultima, ac difficillima loca apportandum frumentum imperare; ut, ueluturam difficultate, ad quam uellent estimationem peruenirent. in hoc genere facilior est existimatio, quam reprehensio: ideo quod eum, qui hoc facit, auarum possumus existimare, crimen in eo constituere non tam facile possumus: quod uidetur concedendum magistratibus nostris esse, ut ijs, quaeloco uelint, frumentum accipere liceat. itaque hoc est, quod multi fortasse fecerunt, & ita multi, ut ijs, quos innocentissimos meminimus, aut audiimus, non fecerint. Quero nunc a te, Hortensi, cum uiris tandem istius factum collocaturus es? cum ijs, credo, qui benignitate adducti per beneficium, & gratiam ciuitatibus concesserunt, ut nummos pro frumento darent. ita credo, petiisse ab isto aratores, ut, cum HS ternis tritici modium uendere non possent, pro singulis modijs ternos denarios dare liceret. an, quonia hoc non audes dicere, illuc confugies? ueluturam difficultate adductos, ternos denarios dare maluisse. cuius ueluturam? quo ex loco? in quem locum ne portarent? Philomelo ne Ephesum? uideo, quid inter annonam interesse soleat: uideo, quorundum uia sit: uideo Philomelensibus expedire, quanti Ephesi sit frumentum, tantum dare potius in Phrygia, quam Ephesum portare, aut ad emendum frumentum Ephesum pecuniam, & legatos mittere. in Sicilia uero quid eiusmodi? Enna mediterranea est maxime, coge, ut ad aquam tibi,

Id quod fac
uel placiam
me diuer
ueluturam
estimatione
stratus in
risumum
Hispania
frumentum
rerat, qu
quisque
rei, quare
docere u
esse facit
Verre, te
defensio
motum a
sententia
que in me
uersariis,
re; angust
derelictu
ubi emere
rendum, u
etiam uide
Verri, in
uincia fru
men in isti
uero, cum
cu proxi

Id quod summi iuris est, frumentum Ennenses metiuntur, uel Pluziam, uel Halesiam, uel Catinam, loca inter se maxime diuersa: eodem die, quo iusseris, deportabunt. tamen si ne uectura quidē opus est. nam totus quæstus hic, iudices, æstimationis ex annonæ natus est uarietate. hoc enim magistratus in provincia assequi potest, ut ibi accipiat, ubi est carissimum. ideo ualeat ista ratio æstimationis in Asia, ualeat in Hispania, ualeat in ijs provincijs, in quibus unum pretium frumento esse non solet. in Sicilia uero quid cuiusquam intererat, quo loco darecineque enim portandum erat: et, quo quisque uehere in usus esset, ibi tantidem frumentum emeret, quanti domi uendidisset. Quamobrem si quid, Hortensi, docere uis, aliquid ab isto simile æstimatione, atque a ceteris, esse factum; doceas oportet, aliquo in loco Sicilia, prætor Verre, ternis denarijs triici modum fuisse. uide, quam tibi defensionem patefecerim, quam iniquam in socios, quam remotam ab utilitate reip. quam seiunctam a uoluntate, atque sententia legis. tu, cum tibi ego frumentum in meis agris, atque in mea ciuitate, denique cum in ijs locis, in quibus es, uersaris, rem geris, provinciam administras, paratus sim dare; angulum mihi aliquem eligas provincie reconditum, ac derelictum; iubeas ibi me metiri, quo portare non expediat? ubi emere non possum; improbum facinus, iudices, non ferendum, nemini lege concessum, sed fortasse adhuc in nullo etiam uindicatum. tamen ego hoc, quod ferri nego posse, Verri, iudices, concedo, et largior. si ullo in loco eius provincie frumentum tanti fuit, quanti iste æstimauit: hoc crimen in istum reū ualere oportere non arbitror. uerum enim uero, cum esset HS binis, aut etiam ternis quibusuis in locis provincie, duodenos sesterterios exegisti. si mihi tecum

ACTIONIS. IV.

neque de annona, neque de aestimatione tua potest esse con-
 trouersia, quid sedes? quid exspectas? quid defendes? uerum
 tibi pecunia conciliata uidentur aduersum leges, aduersum
 remp. cum maxima sociorum iniuria; an uero id recte,
 ordine, e rep. sine cuiusquam iniuria factum esse defendes?
 cum tibi senatus ex arario pecuniam prompsisset, & sin-
 gulos tibi denarios adnumerasset, quos tu pro singulis mo-
 dijs aratoribus solueres; quid facere debuisti? si quod L.
 Piso ille Frugi, qui legem de pecunijs repetundis primus tu-
 lit: cum emisset, quanti esset; quod superaret pecunia, re-
 tulisses. si, ut ambitiosi homines, aut benigni, cum plu-
 ris senatus aestimasset, quam quanti esset annona? ex sena-
 tus aestimatione, non ex annonae ratione soluisses. sin, ut
 plerique faciunt, in quo etiam erat aliquis quaestus, sed is
 honestus, atque concessus: frumentum, quoniam uilius
 erat, ne emisset; sumpsisset: id nummorum, quod tibi sena-
 tus cellae nomine concesserat. hoc uero quid est? quam habet
 rationem, non quero aequitatis, sed ipsius improbitatis,
 atque impudentiae? neque enim est fere quidquam, quod
 homines palam facere audeant in magistratu, quamuis im-
 probi, quin eius facti si non bonam, at aliquam rationem
 asserre soleant. hoc quid est? uenit praetor: frumentum,
 inquit, me abs te emere oportet. optime. modium dena-
 rio: benigne, ac liberaliter: nam ego tribus HS non possum
 uendere. mihi frumento non opus est: nummos uolo. nam
 speraueram, inquit arator, me ad denarios peruenturum:
 sed, si ita necesse est, quanti frumentum sit, considera. ut
 deo esse binis HS: quid ergo a me tibi nummorum dari po-
 test, cum senatus tibi quaternos nummos dederit? quid po-
 scit, attendite: & uos quaeso simul, iudices, aequitatem pra-

toris

toris attendite. Quaternos HS, quos mihi senatus decreuit,
 & ex arario dedit, ego habeo, & in cistam transfe-
 ram ex fisco. quid postea? quid? pro singulis modiis,
 quos tibi impero, tu mihi octonos HS dato, qua ratione? quid
 quæris rationem? non tantam rationem res habet, quan-
 tam, utilitatem, atque prædam. dic, inquit ille, planius. sena-
 tus te uoluit mihi nummos dare, me tibi frumentum meti-
 ri: tu eos nummos, quos mihi senatus dari uoluit, ipse habe-
 bis? a me, cui singulos denarios dari oportuit, binos aufers?
 & huic prædæ, ac direptionis cellæ nomē imponis? Hæc de-
 erat iniuria, & hæc calamitas aratoribus te prætor, qua
 reliquis fortunis omnibus euerterentur? nam quid esse re-
 liqui poterat ei, qui per hanc iniuriam non modo fru-
 mentum omne amittere, sed etiam omne instrumentum
 uendere cogeretur? quo enim se uerteret, non habebat. ex
 quo fructu nummos, quos tibi daret, inueniret? decuma-
 rum nomine tantum erat ablatum, quantum uoluntas
 tulerat Apronij: pro alteris decumis, emptoque frumento
 aut nihil datum, aut tantum datum, quantum reliqui scri-
 ba fecerat, aut ultero etiam, id quod didicisti, ablatum. co-
 gantur etiam nummi ab aratore. quo modo? quo iure?
 quo exemplo nam cum fructus diripiebantur aratorum,
 atque omni lacerabantur iniuria; uidebatur id perdere ara-
 tor, quod aratro ipse quæisset, in quo elaborasset, quod
 agi, segetesq; extulissent. quibus iniurijs grauissimis tamen
 illud erat miserum solatium, quod id perdere uidebatur,
 quod alio prætor, eodem ex agro reparare posset. nummos
 uero ut daret arator, quos non aratro, ac manu
 quærit; boues, & aratrum ipsum, & omne instru-
 mentum uendat, necesse est. non enim debetis hoc cogita-

ACTIONIS. IV.

re: habet idem in nummis: habet idem in urbanis prædijs. nam cum aratori onus aliquod imponitur; non hominis, si quæ sunt præterea, facultates, sed arationis ipsius vis, ac ratio consideranda est, quid ea sustinere, quid pati, quid efficere possit, ac debeat. quāquam illi quoque sunt homines ab isto omni ratione exinaniti, ac perditī: tamen hoc vobis est statuendum, quid aratorem ipsum arationis nomine muneris in temp. fungi, ac sustinere uelitis. imponitis decumas; patiuntur: alteras; temporibus uestris seruiendum putant. de emptum præterea: dabunt, si uoleitis. hæc quæ sint grauias, et quid, his rebus detractis, possit ad dominos puri, ac reliqui peruenire, credo uos ex uestris rebus rusticis coniectura assequi posse. addite nunc eodem istius edicta, instituta, iniurias: addite Apronii, Veneriorūq; seruorū in agro decumano regna, ac rapinas: quāquam hæc omitto: de cella loquor. placet ne uobis in cellam magistratibus nostris frumentum Siculos gratis dare? quid hoc indignius? quid iniquius? atqui hoc scitote aratoribus, hoc prætare, optandum, ac petendū fuisse. Sositenus est Entellinus. homo cum primis ciuitatis prudens, & domi nobilis: cuius uerba audistis; qui ad hoc iudicium legatus publice cum Artemone, & Menisco, primarijs uiris, missus est. is cum in senatu Entellino multa mecum de istius iniurijs ageret, hoc dixit, si hoc de cella, atque hac æstimatione concederetur, uelle Siculos senatui polliceri frumentum in cellam gratis, ne post hæc tantas pecunias magistratibus nostris decerneremus. Perspicere uos certo scio, Siculis quantopere hoc expediat, non ad æquitatis condicionem, sed ad minima malorum eligenda. nam qui mille modium Verri sue parui in cellam gratis dedisset, duo millia nummum, aut summum eria de

disset; idem nunc pro eodem numero frumenti HS V I I I dare coactus est. hoc arator assequi per triennium, certo fructu suo non potuit: uendiderit instrumentū, necesse est. quod si hoc munus, & uectigal aratio tolerare, hoc est Sicilia ferre, ac pati potest: populo R. ferat potius, quam nostris magistratibus magna est pecunia, magnum præclarumq; uectigal; si modo id salua provincia, si sine iniuria sociorum percipere possit. nihil detraho magistratibus: tantumdem detur in cellam, quantum semper datum est. quod præterea Verres imperat, id, si facere non possunt, recusent; si possunt, populi R. potius hoc sit uectigal, quam præda prætoris. deinde cur in uno genere solo frumenti ista æstimatio constituitur? si est æqua, & ferenda; populo R. Sicilia decumas det, pro singulis tritici modijs ternos denarios; sibi habeat frumentum. data tibi pecunia est, Verres; una, qua frumentum tibi emeris in cellam; altera, qua frumentum emeris a ciuitatibus, quod Romam mitteres. tibi datam pecuniam domi retines: & præterea pecuniam permagnam tuo nomine aufers. fac idem in eo frumento, quod ad populum R. pertinet: exige eadem æstimatione pecuniam a ciuitatibus, & refer quam accepisti: tum refertius erit ararium populi R. quam umquam fuit. at enim istam rem in publico frumento Sicilia non ferret, hanc rem in meo frumento tulit. proinde quasi aue æquior sit ista æstimatio in tuo, quā in populi R. commodo: aue ea res, quā ego dico, & ea, quā tu fecisti, inter se genere iniuriæ, non magnitudine pecuniæ differant. uerum istam ipsam cellam ferre nullo modo possunt: ut omnia remittantur; ut omnibus iniurijs, & calamitatibus, quas, te prætor, tulerunt, in posterum liberentur; istam se cel

ACTIONIS. IV.

lam, atque istam estimationem negant ullo modo fere posse. Multa Sophocles Agrigentinus apud Cn. Pompeium consulem nuper, homo disertissimus, & omni doctrina, & uirtute ornatissimus, pro tota Sicilia de aratorum miseris grauiter, ac copiose dixisse, ac deplorassee dicitur. ex quibus hoc ijs, qui aderant, (nam magno conuētu acta res est) indignissimū uidebatur: qua in re senatus optime, ac benignissime cum aratoribus egisse, large, liberaliterq; aestimasset, in ea re prædari prætorē, bonis euertere aratores, et id non modo fieri, sed ita fieri, quasi liceat, concessioneq; sit. Quid ad hæc Hortensius? falsum esse crimen? hoc numquam dicet. non magnam hac ratione pecuniam captam? ne id quidem dicet. non iniuriam factam Siculis, atque aratoribus? qui poterit dicere? quid igitur dicet? fecisse alios? quid est hoc? utrum crinini defensio, an comitatus exilio queritur? tu in hac rep. atque in hac hominum libidine, & ut adhuc habuit se status iudiciorum, etiam licentia, non ex iure, non ex æquitate, non ex lege, non ex eo, quod licuit, sed ex eo, quod aliquis fecerit, id, quod reprehenditur, recte factum esse defendes? fecerunt aliqui alia quam multa: cur in hoc uno crimine isto genere defensionis uteris? sunt quædam omnino in te singularia, quæ in nullum aliū hominem dici, neque conuenire possint; quædam tibi cum multis communia. ergo ut omittam tuos peculatus, ut ob ius dicendum pecunias acceptas, ut eiusmodi cetera, quæ forsitan alij quoque etiam fecerint: illud, in quo te grauissime accusant: quod ob indicandam rem pecuniam accepisses, eadē ista ratione defendes, fecisse alios? ut ego assentiar orationi, defensionem tamen non probabo: potius enim, te damnato, ceteris angustior locus improbitatis defenden-

de relinquetur, quam, te absoluto, alij, quod audacissime fecerunt, recte fecisse existimentur. Lugent omnes prouinciae: quærantur omnes liberi populi: regna denique iam omnia de nostris cupiditatibus, & iniurijs expostulant: locus intra Oceanum iam nullus est, neque tam longinquus, neque tam reconditus, quo non per hæc tempora nostrorum hominum libido, iniquitasque peruasit: sustinere iam populus R. omnium nationum non uim, non arma, non bellum, sed luctum, lacrymas, quærimonas non potest. in eiusmodi re, ac moribus, si is, qui erit adductus in iudicium, cum manifestis in flagitijs tenebitur, alios eadem fecisse dicet: illi exempla non deerunt, reip. salus deerit, si improborum exemplis improbi iudicio, ac periculo liberabuntur. Placent uobis hominum mores? placet ita geri magistratus, ut geruntur? placet socios sic tractari, quod restat, ut per hæc tempora tractatos uidetis? cur hæc a me opera consumitur? quid sedetis? cur non in media oratione mea consurgitis, atque disceditis? uultis autem istorum audacias, ac libidines aliqua ex parte refecare? desinite dubitare, utrum sit utilius, propter multos improbos uni parcere, an unius improbi supplicio multorum improbitatem coercere. tamen si quæ ista sunt exempla multorum? nam cum in causa tanta, cum in crimine maximo dici a defensore coeptum est, factum esse aliquid; expectat is, qui audiunt, exempla ex uetere memoria, et monumentis, ac literis, plena dignitatis, plena antiquitatis. hæc plurimum solent & auctoritatis habere ad probandum, & incunditatis ad audiendum. Africanos mihi, & Catones, & Lelios commemora-bis? & eos fecisse idem dices? quamuis res non placeat, tamen contra hominum auctoritatem pugnare non poterō.

ACTIONIS. IV.

an, cum eos non poteris, proferes hos recentes, Q. Catulum patrem, C. Marium. Q. Scaeuolam, M. Scaurum, Q. Metellum? qui omnes prouincias habuerunt, & frumentum cella nomine imperauerunt. magnam est hominum auctoritas, & tanta, ut etiam delicti suspicionem tegere possit. non habes ne ex his quidem hominibus, qui nuper fuerunt, ullum auctorem istius aestimationis. quo me igitur, aue ad quæ exempla reuocas? ab illis hominibus, qui cum uersati sunt in rep. cum & optimi mores erant, & hominum existimatio grauis habebatur, & iudicia seuera fiebant, ad hanc hominum licentiam, & libidinem me abducis? & in quos aliquid exempli populus, R. statui putat oportere, ab ijs tu defensionis exempla quæris? non fugio ne hos quidem mores, dummodo ex his ea, quæ probat populus R. exempla, non ea, quæ condemnat, sequamur. non circumspiciam, non quæram foris, cum habeas iudices principes ciuitatis, P. Seruilius, Q. Catulum: qui tanta auctoritate sunt, tantis rebus gestis, ut in illo antiquorum, & clarissimorum hominum, de quibus antea dixi, numero reponantur. exēpla quarimus, & ea non antiqua. modo uterque horum exercitum habuit quære, Hortensi, quoniam te recentia exempla delectant, quid fecerint ita ne uero? Q. Catulus frumento est usus, pecuniam non coegit: P. Seruilius quinquennium exercitui cum præesset, & ista ratione innumerabilem pecuniam facere posset, nō statuit sibi quidquam licere, quod non patrem suum, nō auum Q. Metellū facere uidisset: C. Verres reperitur, qui, quod expediat, id licere dicat? quod nemo, nisi improbus, fecerit, id aliorum exemplo se fecisse defendat? At in Sicilia facillatū est. quæ est ista condicio Siciliae? cur, quæ optimo iure propter

ueteritatem, fidelitatem, propinquitatem esse debet, huic
præcipua lex iniuriæ definitur; sed in ista ipsa Sicilia non
quæram exemplum foris; hoc ipso ex cōsilio utar exemplis.
C. Marcelle, te appello: Sicilia prouinciæ, cum esses pro con-
sule, præfuiti: nū quæ in tuo imperio pecuniæ cellæ nomine
coactæ sunt? neque ego hoc in tua laude pono. alia sunt tua
facta, atque consilia, summa laude digna, quibus illam tu
prouinciā afflictam, & perditā erexisti, atque recrea-
sti. nam hoc de cella ante ne Lepidus quidem fecerat, cui tu
succesisti. Quæ sunt tibi igitur exempla in Sicilia cellæ, se
hoc crimen non modo Marcelli facti, sed ne Lepidi quidem
potes defendere? an me ad M. Antoniū æstimationem frumē
ei, exactionemq; pecuniæ reuocaturus es? ita, inquit, ad M.
Antoniū. hoc enim mihi significasse, & annuisse uisus
est. ex omnibus ne igitur populi R. prætoribus, consulibus,
imperatoribus M. Antonium delegisti, & eius unum
improbissimum factum, quod imitarere? & hic utrum mi-
hi difficile est dicere, an his existimare, ita se in illo infinito
imperio M. Antoniū gessisse, ut multo isti perniciosius sit di-
cere, se in re improbissima uoluisse Antoniū imitari; quā,
si posset, defendere, nihil in uita se M. Antōio simile fecisse?
homines in iudijs ad crimen defendendum, non quid fe-
cerit quispiam, proferre solent, sed quid probarint. Anto-
nium, cum multa contra sociorum salutem, multa cōtra uti-
litatē prouinciarū & faceret, & cogitaret. in medijs eius
iniurijs, & cupiditatibus mors oppressit. tum mihi, quæ
eius omnia facta, atque consilia senatus populusq; R. iudē-
ces cōprobarint, ita Antoniū exemplo istius audaciam defen-
dis. At idem fecit sacerdos, hominem innocentem, & sum-
ma prudentia præditum nominas: sed tum idem fecisse eris

ACTIONIS. IV.

existimandus, si eodem consilio fecerit. nam genus aestimationis ipsum a me nūquam est reprehensum: sed eius æquitas aratorum commodo, & uoluntate perpenditur. non potest reprehendi illa aestimatio, quæ aratori non modo incommoda non est, sed etiam gratia est. Sacerdos ut in provinciā uenit, frumentum in cellam imperauit. cū esset ante nouū tritici mod. HS XV, petiuerunt ab eo ciuitates ut aestimaret: remissior aliquanto eius fuit aestimatio, quam annona: nam aestimauit denarijs III. Vides eādem aestimationem propter temporis dissimilitudinē in illo laudis causam habere, in te criminis? in illo beneficij, in te iniuriæ? Eodem tempore Antonius III denarijs aestimauit post messem, summa in uilitate, cum aratores frumentum dare gratis malebant; & aiebat, se tantidem aestimasse, quanti Sacerdotem; neque mentiebatur: sed eadem ista aestimatione alter subleuarat aratores, alter euerterat. quod nisi omnis frumenti ratio ex temporibus esset, & annona, non ex numero, neque ex summa consideranda: numquam tam graui hi sesquimodij, Q. Hortensi, fuissent quos tu cū ad mēsurā tam exiguā rationē populo R. in capito descripsisses, grauissimū omnibus fecisti: caritas enim annonæ faciebat, ut istuc, quod re paruū uidebatur, tēpore magnum uideretur. idem istuc si in uilitate populo R. largiri uoluisses, derisum tuum beneficium esset, atque contemptum. noli igitur dicere, istum idem fecisse, quod Sacerdotem: quoniam non eo tempore, neque simili fecit anno. dicito potius, quoniam habes auctorem idoneum, quod Antonius uno aduentu, & uix mensuris cibarijs fecerit, id istum per triennium fecisse: & istius innocentiam M. Antoni factō, atque auctoritate defendito. Nā de Sex. quidē Peduceo, fortissimo,

atque innocentissimo viro, quid dicitis? de quo quis umquā arator questus est? aut quis non ad hoc tempus innocentissimam omnium, diligentissimamq; praturam illius hominis existimauit? biennio prouinciam obtinuit, cum alter annus in uilitate, alter in summa caritate fuerit: num aut in uilitate nummū arator quisquā dedit, aut in caritate de aestimatio-
ne frumenti questus est? at uberiora cibaria facta sunt cari-
tate. credo: neque id est nouum, neque reprehendendum. modo C. Sentium uidimus, hominem uetere illa, ac singu-
lari innocentia preditum, propter caritatem frumenti, quæ fuerat in Macedonia, permagnam ex cibarijs pecuniam re-
portare. quamobrem non ego inuideo tuis commodis, si quæ ad te lege uenerunt: iniuriam queror: improbitatem ar-
guo: auaritiam in crimen; & in iudicium uoco. quod si sus-
spiciones iniicere uoletis, ad plures homines, & ad plures prouincias crimen hoc pertinere: non ego istam defensionem uestram pertimescam, sed me omnium prouinciarum defen-
sores esse profitebor. etenim hoc dico, & magna uoce di-
co: ubicumque hoc factum est, improbe factum est: qui-
cumque hoc fecit, supplicio dignus est. nam, per deos immor-
tales, uidete, iudices, et prospicite animis, quid futurum sit. multi magnas pecunias ab inuitis ciuitatibus, atque ab in-
uitis aratoribus, ista ratione, cellæ nomine coegerunt: (om-
nino ego neminem uideo, præter istum: sed do hoc uobis, &
concedo, esse multos) in hoc homine rem adductam in iudi-
cium uidetur: quid facere potestis? utrum, cum iudices suis
de pecunia capta, conciliata, tantam pecuniam captam ne-
gligere, an, cum lex sociorum causâ rogata sit, sociorū que-
rimonias non audire? uerum hoc quoque uobis remitto. ne
gligite præterita, si uultis: sed, ne reliquas spes turberis, atque

ACTIONIS. IV.

omnes provincias evertatis, id provide; ne auaritia, quae ante hac occultis itineribus, atque angustis uiri solebat, auctoritate uestra uiam patefaciatis illustrem, atque latam. nam si hoc probatis, et si hoc licere, pecunias isto nomine capi, iudicatis: certe hoc, quod adhuc nemo, nisi improbius, fecit, post hac nemo, nisi stultissimus, non faciet. improbi sunt, qui pecunias contra leges cogunt: stulti, qui, quod licere iudicatum est, praetermittunt. Deinde, iudices, uidete, quam infinitam sitis hominibus licentiam pecuniarum eripiendarum daturi. si, ternos denarios qui coegit, erit absolutus: quaterternos, denos denique, aut uicenos coget alius: quae erit reprehensio? in quo primum iniuria gradu resistere incipiet seueritas iudicis? quotus erit iste denarius, qui non sit ferendus? et in quo primum aestimationis iniquitas, atque improbitas reprehendatur? non enim a uobis summa, sed genus aestimationis est comprobatum. neque hoc potestis iudicare, ternis denariis aestimare licere. ubi enim semel ab annonae ratione, et ab aratorum uoluntate res ad praetoris libidinem translata est, non est iam in lege, atque in officio, sed in uoluntate hominum, atque auaritia positus modus aestimandi. quapropter si uos semel in iudicando finem aequitatis, et legis transferitis, scitote uos nullum ceteris in aestimando finem improbitati, et auaritia reliquisse. uidete igitur, quam multa simul a uobis postulentur. absoluite eum, qui se fateatur maximas pecunias cum summa sociorum iniuria cepisse: non satis: sunt alij quoque complures, qui idem fecerint. absoluite etiam illos, si qui sunt; ut uno iudicio quam plurimos improbos liberetis: ne id quidem satis est. facite, ut ceteris post hac idem liceat: licebit: at hoc parum est. permittite, ut liceat: quanti quisque uelit, tanti aestimet: aesti-

mabit. uideris iam profecto, iudices, hac aestimatione a uobis comprobata, neque modum posthac auaritiæ cuiusquam, neque pœnam improbitatis futurâ. Quas ob res, quid agis, Hortensius? consul es designatus: provinciam sortitus es, de aestimatione cum dices frumenti, sic te audiemus, quasi id, quod ab isto recte factum esse defendes, te facturum proficere, & quasi, quod isti licitum esse dices, uehementer cupias tibi licere. atqui si id licebit, nihil est, quod putetis quemquam posthac commissurum, ut de pecunijs repetundis condemnari possit. quantam enim quisque concupierit pecuniam, eam licebit per cellæ nomen aestimationis magnitudine consequatur. At enim est quiddam, quod etiam si palam in defendendo non dicit Hortensius, tamen ita dicit, ut uos id suspicari, & cogitare possitis: pertinere hoc ad commodum senatorium, pertinere ad utilitatem eorum, qui iudicent, qui in provincijs cum potestate, aut cum legatione se futuros aliquando arbitrentur. Præclaros uiros existimas iudices nos habere, quos alienis peccatis concessuros putes, quo facilius ipsis peccare liceat. ergo id uolumus populum R. id provincias, id socios, nationesq; exteras existimare, si senatores iudicent, hoc certe unum genus infinitæ pecuniæ per summam iniuriam cogendæ nullo modo posse reprehendi? quod si ita est; quid possumus contra illum prætorem dicere, qui quotidie templum tenet, qui rem p. stare negat posse, nisi ad equestrum ordinem iudicia referantur? quod si ille hoc unum agitare cœperit, esse aliquod genus cogendæ pecuniæ senatorum commune, & iam prope concessum ordini, quo genere ab socijs maxima pecunia per summam iniuriam auferatur, neque ullo modo senatorijs iudicijs reprehendi posse, idque, dum equester ordo iudicaret, numquam esse com-

ACTIONIS. IV.

missum: quis obste? quis erit tam cupidus uestri, tam fautor ordinis, qui de transferendis iudicijs possit recusare? Atque utinā posset aliqua ratione hoc crimen, quamuis falsa, modo humana, atque usitata, defendere: minore periculo uestro, minore periculo provinciarum omnium iudicaretis. negaret hic aestimatione se usum: uos id credidisse homini, non factum comprobasse uideremini. nullo modo negare potest: urgetur a tota Sicilia: nemo est ex tanto numero aratorum, a quo pecunia cellae nomine non sit exacta. Vellē etiam hoc posset dicere, nihil ad se istam rationem pertinere, per quaestores rem frumentariam esse administratam. ne id quidem ei licebit dicere: propterea quod ipsius literae recitantur, ad ciuitates de ternis denarijs missae. Quae est igitur defensio? feci, quod arguis: coegi pecunias maximas cellae nomine: sed hoc mihi licuit: uobis, si prospiciatis, licebit. periculosum provincijs, genus iniuriae confirmari iudicio: perniciosum nostro ordini, populum R. existimare, non posse eos homines, qui ipsi legibus teneantur, leges in iudicando religiose defendere. Atque isto praetore, iudices, non solum aestimandi frumenti modus non fuit, sed ne imperandi quidem. neque enim id, quod debebatur, sed quantum commodum fuit, imperauit. summam faciam uobis ex publicis literis, Et testimonijs ciuitatum frumenti in cellam imperati. reperiētis quinquies tanto, iudices, amplius istum, quam quātum ei in cellam sumere licitum sit, ciuitatibus imperasse. quid ad hanc impudentiam addi potest, si Et aestimauit tantū, ut homines ferre non possent, Et tanta plus, quam erat ei concessum legibus, imperauit? Quapropter, cognita tota re frumentaria, iudices, iam facillime perspicere potestis, amissam esse populo R. Siciliam, fructuosissimam, atq;

IN
opportuni
ne recuperat
stulit, et
enim potest
aratores, isti
que perueri
ipsis decum
non est: cui
cellam dat
coacti su
rias tollat
incandit
teneri. et
quotanni
na porro
bet. si ad
quintu
ges, si pr
uendere.
ratio, ne
staresq; m
dictione er
na ratione
quotanni
Et legati
quod aut
potestate
quod si hi
quam sil
deferant

opportuniſſimam prouinciam, niſi eam uos iſtius damnatio-
 ne recuperatis. quid eſt enim ſicialia, ſi ei agri cultionem ſu-
 ſtuleris, & ſi aratorum numerum, nomen extinxeris? quid
 enim poteſt eſſe in calamitate reſidui, quod non ad miſeros
 aratores, iſto præſore, per ſummam iniuriam, ignominiam
 que peruenerit? quibus, cum decumas dare deberent, uix
 iſtis decumæ relictæ ſunt: cum pecunia deberetur, ſoluta
 non eſt: cum optima æſtimatione ſenatus frumentum eos in
 cellam dare uoluſſet, etiam inſtrumenta agrorum uendere
 coacti ſunt. dixi iam antea, iudices, ut has omnes iniu-
 rias tollatis, tamen ipſam rationem arandi ſpe magis, &
 iucunditate quadam, quam fructu, atque emolumento,
 teneri. etenim ad incertum caſum, & euentum certus
 quotannis labor, & certus ſumptus impenditur. anno-
 na porro pretium, niſi in calamitate fructuum, non ha-
 bet. ſi autem ubertas in percipiendis fructibus fuit, conſe-
 quitur utilitas in uendendis: ut aut male uendendum intelli-
 gas, ſi proceſſit; aut male perceptos fructus, ſi recte licet
 uendere. totæ autem res ruſticae cuiusmodi ſunt, ut eas non
 ratio, neque labor, ſed, res incertiſſima, uenti, tempe-
 ſtatesq; moderentur. hinc cum unæ decumæ lege, & con-
 ditione trahantur; alteræ nouis inſtitutis, propter anno-
 na rationem, imperentur; ematur præterea frumentum
 quotannis publice, poſtremo etiam in cellam magiſtratibus,
 & legatis imperetur: quid, aut quantum præterea eſt,
 quod aut liberum poſſit habere ille arator, ac dominus in
 poteſtate, ſuorum fructuum, aut in iſtis fructibus ſolutum?
 quod ſi hæc feruntur omnia; ſi uobis potius, ac populo R.
 quam ſibi, & ſuis commodis, opera, ſumptu, labore
 deſeruiant: etiam ne hæc noua debent ediſta, & impe-

ACTIONIS. IV.

ria pratorum, & Apronij dominationem, & Veneriorum
 seruorum furta, rapinasq; perferre? etiam ne frumentum
 pro empto gratis dare? etiamne, in cellam cum cupiant gra-
 tis dare ultero, pecuniam grandem dare? etiam ne hac tota
 detrimensa, atque damna cum maximis iniurijs, contume-
 lijsq; perferre? itaque hac, iudices, quæ pati nullo modo
 potuerunt, non peruulerunt. arationes tota Sicilia deser-
 tas, atque a dominis relictas esse cognoscitis: neque quid-
 quam aliud agitur hoc iudicio, nisi ut antiquissimi socij,
 fidelissimique, Siculi, coloni populi R. atque aratores, ue-
 stra seueritate, & diligentia, me duce, atque auctore, in
 agros, atque in sedes suas reuertantur.

ACTI

V

penditot
 esse non
 pueris.
 uincia,
 reum uo
 ulla m g
 ex auro
 moreum
 bulis, m
 quod pla
 eendite,
 neque c
 co nihil
 se; latin
 nius: n
 nihil in
 apud S
 sum,
 neque
 reliqui

ACTIONIS. V. IN. C. VERREM

L I B. I V.

O R A T I O I X.

VENIO nunc ad istius, quemadmodum
 ipse appellat, studium; ut amici eius,
 morbum, & insaniam; ut Siculi, latrocinium.
 ego, quo nomine appellē, nescio. rem uobis
 proponam: uos eam suo nominis pondere
 penditote. genus ipsum prius cognoscite, iudices: deinde for-
 tasse non magnopere quæretis, quo nomine appellandum
 putetis. Nego in Sicilia tota, tam locuplete, tam uetere pro-
 uincia, tot opidis, tot familijs, tam copiosis, ullum argen-
 teum uas, ullum Corinthium, aut Deliacum fuisse: nego
 ullam gemmam, aut margaritam fuisse, aut quidquam
 ex auro, aut ebore factum, signum ullum æneum, mar-
 moreum, eburneum: nego ullam picturam neque in ta-
 bulis, neque textilem fuisse, quin quæsierit, inspexerit;
 quod placitum sit, abstulerit. magnum uideor dicere: at-
 tendite, etiam quemadmodum dicam. non enim uerbi,
 neque criminis causa augendi complector omnia. cum di-
 co nihil istum eiusmodi rerum in tota prouincia reliquis-
 se; latine me scitote, non accusatorie, loqui. etiam pla-
 nius: nihil in ædibus cuiusquam, ne in opidis quidem,
 nihil in locis communibus, ne in fanis quidem, nihil
 apud Siculum, nihil apud ciuem R. denique nihil i-
 stum, quod oculos, animumq; accenderit, neque priuati,
 neque publici, neque profani, neque sacri tota in Sicilia
 reliquisse. unde igitur potius incipiam, quam ab ea ciui-

ACT IONIS. V.

rate, quæ tibi una in amore, atque in delicijs fuit? aut ex quo potius numero, quam ex ipsis laudatoribus tuis? facilius enim perspicitur, qualis apud eos fueris, qui te oderunt, qui accusant, qui persequuntur; cum apud tuos Mamertinos inuenire improbißima ratione esse prædatus. C. Heius est Mamertinus, (omnes hoc mihi facile concedent, qui Messanam accesserunt) omnibus rebus in illa ciuitate ornatissimus. huius domus est uel optima Messanæ, notissima quidem certe, & nostris hominibus apertissima, maximeq; hospitalis. ea domus ante aduentum istius sic ornata fuit, ut urbi quoque esset ornamento. nam ipsa Messana, quæ situ, mœnibus, portuq; ornata sit, ab ijs rebus, quibus iste delectatur, sane uacua, atque nuda est. erat apud Heium sacrarium cum magna dignitate in ædibus, a maioribus traditum, perantiquum: in quo signa pulcherrima quattuor, summo artificia, summa nobilitate, quæ non modo istum, hominem ingeniosum, atque intelligentem, uerumetiam quemuis nostrum, quos iste idiotas appellat, delectare possent: unum Cupidinis marmorem, Praxitelis. nimirum didici etiam, dum in istum inquiero, artificum nomina. idem opinor artifex eiusdem modi Cupidinem fecit illum, qui est Thespis: propter quem Thespis uisuntur. nam alia uiscendi causa nulla est. itaque ille L. Mummius, cum Thespis ea, quæ ad ædem Felicitatis sunt, ceteraq; profana ex illo opido signa tolleret, hunc marmoreum Cupidinem, quod erat consecratus, non attigit. uerum, ut ad illud sacrarium redeam; signum erat hoc, quod dico, Cupidinis e marmore: ex altera parte Hercules, egregie factus, ex ære. is dicebatur esse Myronis, ut opinor, & cer-

te.

te. item ante hosce deos erant tabulae, quae cuius sacra-
 rij religionem significare possent. erant aeneae praeterea duo
 signa non maxima, uerum eximia uenustate, uirginali
 habitu, atque uestitu, quae manibus sublatiis sacra quaedam
 more Atheniensium uirginum, reposita in capitibus, susti-
 nebant. Canephora ipsae uocabantur. sed earum artificem,
 quem? quemnam? recte ad mones: Polycleum esse
 dicebant. Messaniam ut quisque nostrum uenerat, haec ui-
 sere solebant omnibus haec ad uisendum patebant quotidie:
 domus erat non domino magis ornamento, quam ciuitati. C.
 Claudius, cuius aeditatem magnificentissimam scimus fuisse,
 usus est hoc Cupidine tam diu, dum forum dijs immortalibus,
 populoque R. habuit ornatum: et cum esset hospes Heio-
 rum, Mamertini autem populi patronus, ut illis benignus
 usus est ad commodandum. sic ipse diligens fuit ad reportan-
 dum. nuper homines nobiles eiusmodi iudices. ecquid dico,
 nuper? immo uero modo, ac plane paullo ante uidimus, qui
 forum, ac basilicas non spolijs prouinciarum, sed ornamen-
 tis amicorum, commodis hospitum, non furis nocentium,
 ornarent: qui tamen signa, atque ornamenta sua cuique red-
 debant, non ablata ex urbibus sociorum, quaterdum causa,
 per simulationem aeditatus, domum deinde, atque ad suas
 uillas auferabant. haec omnia, quae dixi, signa, iudices,
 ab Heio de sacrario Verres abstulit: nullum, inquam, horum
 reliquit, neque aliud ullum tamen, praeter unum peruetus
 ligneum, Bonam fortunam. ut opinor, eam iste domi suae habe-
 re noluit. pro deum hominumque fidem, quid hoc est? quae
 hac causa? quae haec impudentia est? quae, dico, signa, ante
 quam abs te sublata sunt, nemo Messaniam cum imperio
 uenit, quin uideret. tot praetores, tot consules in Sicilia in-

In pace, tum etiam in bello fuerunt: tot homines eutusque
 mori: non loquor de integris, innocentibus, religiosis: tot cu-
 pidi, tot improbi, tot audaces: quorum nemo sibi tam uehemens,
 tam potens tam nobilis uisus est, qui ex illo sacrario quidquam
 poscere, aut tollere, aut attingere auderet. Verres, quod
 ubique erit pulcherrimum, auferet? nihil habere præ-
 terea cuiquam licebit? tot domus locupletissimas domus
 istius una capiet? iccirco nemo superiorum attigit, ut iste tolle-
 ret: ideo C. Claudius Pulcher retulit, ut C. Verres posset au-
 ferre: ac non requirebat ille Cupido lenonis domum, ac me-
 rettriciam disciplinam: facile illo sacrario patrio contineba-
 tur: Heio se a maioribus relictum esse sciebat: ad hereditatem
 sacrorum non quærebat meretricij heredem. Sed quid
 ego tam uehementer inuehor? uerbo iam uno repellar.
 enim, inquit, o diu immortales, præclaram defensionem. mer-
 catorem, cum imperio, ac securibus in provinciam misi-
 mus, qui omnia signa, tabulas pictas, omne argentum, aurum,
 ebur, gemmas coemeret, nihil cuiquam relinquere. hæc
 enim mihi ad omnia defensio patefieri uidetur, emisse. præ-
 mium, si id, quod uis, tibi ego concedam, ut emeris; quo-
 niam in toto hoc genere hac una defensionis usus es:
 quæro, cuiusmodi tu iudicia Romæ putaris esse, si tibi hoc
 quemquam concessurum putasti, te in prætura, ac imperio
 tot res, tam pretiosas, omnes denique res, quæ alicuius pretij
 fuerint, tota ex provincia coemisse. Videte maiorum dili-
 gentiam; qui nihil dum etiam istiusmodi suspicabantur, ue-
 rum tamē ea, quæ paruis in rebus accidere poterant, prouē-
 debant. neminem, qui cum potestate, aut legatione in pro-
 uinciam esset profectus, tam ameuem fore putarunt, ut
 emeret argentum; dabatur enim de publico: ut uestem;

præbatur enim legibus: mancipium putauerunt: quo & omnes uiuimus, & nō præbetur a populo. sanxerūt, ne quis emeret mancipium, nisi in demor tui locum. si quis Romæ esset demortuus: immo, si quis ibidem: non enim te instrueret domum tuam uoluerunt in prouincia, sed illum usum prouincia supplere, quæ fuit caussa, cur tam diligenter nos in prouincijs ab emptionibus remouerent? hac iudices, quod putabāt ereptionem esse, non emptionem, cum uendi tori suo arbitrato uendere non liceret. in prouincijs, inuelligabant, si is, qui esset cum imperio, ac potestate, quod apud quēque esset, emere uellet, idq; ei liceret; fore, uti, quod quisque uellet, siue esset uenale, siue non esset, quanti uellet, auferret. Dicit aliquis: noli isto modo agere cum Verre: noli eius facta ad antiquæ religionis rationem exquirere: concede, ut impune emerit, modo ut bona ratione emerit, nihil ab inuito, nihil per iniuriam. sic agam. si quid uenale habuit Heius, si id, quanti æstimabat, tanti uendidit: desino quærere, cur emeris. quid igitur nobis faciundum est? num argumentis utendum in re eiusmodi? quærendum est, credo, Heius iste num æs alienum habuerit, num auctionem fecerit: si fecit, num tanta difficultas cum rei nummarie tenuerit, tanta egestas, tanta uis oppresserit, ut sacrarium suum spoliaret, ut deos patrios uenderet. at hominem uideo auctionem fecisse nullam, uendidisse præter fructus suos nihil unquam; non modo in ære alieno nullo, sed in suis nummis multis esse, ac semper fuisse: si hac contra, ac dico, essent omnia; tamen illum hæc, quæ tot annos in familia, sacrarioq; maiorum fuissent, uenditurum non fuisse. Quid, si magnitudine pecuniæ persuasum est ei: uerisimile non est, ut ille, homo tam locuples, tam honestus, religioni suæ, monu-

mentisq; maiorum pecuniam anteponeret. Sunt ista: uerum
tamen abducuntur homines nonnumquam etiā ab institutis
suis magnitudine pecuniæ. uideamus, quanta ista pecunia
fuit, quæ potuerit Heium, hominem maxime locupletem, mi-
nime auarum, ab humanitate, & pietate, ab religione dedu-
cere. ita iussisti, opinor, ipsum in tabulas referre; HAEC.
OMNIA SIGNA. PRAXITELIS. MYRONIS. PO-
LYCLETI HS. VI. ET. D. VENDITA. Recita
ex tabulis. Iuuat me, hæc præclara nomina artificum, quæ
isti ad calum ferunt, Verrus æstimatione sic concidisse. Cupi-
dinem Praxitelis HS MDC. profecto hinc natum est, Malo
emere, quam rogare. Dicit aliquis; quid? tu ista perma-
gno æstimas? ego uero ad meam rationem, usumq; non æsti-
mo: uerumtamen a uobis ita arbitror spectari oportere,
quanti hæc eorum iudicio, qui studiosi sunt harum re-
rum, æstimentur: quanti uenire soleant; quanti hæc ip-
sa si palam libereq; uenirent, uenire possent; denique ipse
Verres quanti æstimet. nūquam enim, si denariis quadrin-
gentis Cupidinem illum putasset, commisisset, ut propter eū
in sermonem hominum, atque in tantā uituperationem ue-
niret. quis uestrum igitur nescit, quanti hæc æstimentur?
in auetione signum æneum non magnum HS CXX milli-
bus uenire non uidimus? quid, si uelim nominare homi-
nes, qui aut non minoris, aut etiam pluris emerint; non ne
possum? etenim qui modus est in his rebus cupiditatis, idem
est æstimationis. difficile est enim finem facere pretio, nisi li-
bidini feceris. Video igitur Heium neque uoluntate, neque
difficultate aliqua temporis, neque magnitudine pecu-
niæ adductum esse, ut hæc signa uenderet, etq; ista simu-
latione emptionis, uel, metu, imperio, fascibus ab homine

eo, quē una cum ceteris socijs nō solū potestati tuæ, sed etiā fidei populus R. cōmiserat, eripuisse, atq; abstulisse. Quid mihi tam optandū, iudices, potest esse in hoc crimine, quā ut hac eadem dicat ipse Heius? nihil profecto. sed ne difficilia optemus. Heius est Mamertinus: Mamertina ciuitas istum publice communi consilio sola laudat: omnibus iste ceteris Siculis odio est; ab his solis amatur: eius autem legationis, quæ ad istum laudandum missa est, princeps est Heius: etenim est primus ciuitatis. ne forte, dum publicis mandatis seruias, de priuatis iniurijs reticeat. hæc cum scirē, & cogitarem, commisi tamen me, iudices, Heio: produxi eum prima actione: neque id tamen ullo periculo feci. quid enim poterat Heius respondere, si esset improbus? si sui dissimilis? signa illa domi suæ esse, non apud Verrem? qui poterat quidquam eiusmodi dicere? ut homo turpissimus esset, impudentissimēq; mentiretur, hoc diceret, illa se habuisse uenalia, eaq; sese, quanti uoluerit, uendidisse. homo domi suæ nobilissimus, qui uos de religione sua, ac dignitate uere existimare maxime uellet, primo dixit, se istum publice laudare, quod sibi ita mandatum esset; deinde, neque se habuisse illo uenalia, neque ulla condicione, si, uerum uellet, liceret, adduci umquam potuisse, ne uenderet illa, quæ in sacrario fuissent a maioribus suis relictæ, & tradita. Quid sedes, Verres? quid expectas? quid te a Centuripina ciuitate, a Catinesi, ab Halefina, Tindariana, Ennensi, Agyrinensi, ceterisq; Sicilia ciuitatibus circumueniri, atque opprimi dicis? tua te altera patria, quæ ad modū dicere solebas, Messana circumuenit. tua inquam Messana, tuorum adiutrix scelerum, libidinum testis, prædarium, ac furtorum receperix, adest enim uir amplissimus

eius ciuitatis, legatus huiusce iudicij causa domo missus,
 princeps laudationis tuae, qui te publice laudat. ita enim
 mandatum, atque imperatum est. tamen si rogatus de Cy-
 bea, tenetis memoria, quid responderit: edificatam publicis
 operis, publice coactis, edificandae publice Mamertinum
 senatorem praefuisse. idem ad uos priuatim, iudices, consu-
 git: nititur hac lege, qua iudicium est communis, & priua-
 te rei sociorum. tamen si lex est de pecunijs repetundis; ille se
 negat pecuniam repetere, quam ereptam non tantopere desi-
 derat: sacra se maiorum suorum repetere abs te dicit. deos pe-
 nates a te patrios reposcit. ecqui pudor est? ecquae religio,
 Verres? ecqui metus? habitasti apud Heium Messanae: res
 illum diuinas apud deos in suo sacrario pro quotidie facere
 uidisti. non mouetur pecunia: denique, quae ornamenti caus-
 sa fuerunt, non requirit. tibi habe Canephoras: deorum
 simulacra restitue. Quae quia dixit, quia, tempore dato, mo-
 leste, apud uos, socius, amicusque populi R. questus est; quia
 religioni suae non modo in dijs patrijs repetundis sed etiam
 in ipso iureiurando, ac testimonio proximus fuit: hominem
 missum ab isto scitote esse Messanam delegatis unum, illum
 ipsum, qui naui istius edificandae publice praefuit; qui a
 senatu peteret, ut Heius ignominia afficeretur. Homo ame-
 nissime, quid putasti? te impetraturum? quanti is a ciuibus suis
 fieret, quanti auctoritas eius haberetur, ignorabas? uerum
 fac te impetrauisse: fac aliquid grauius in Heium statuuisse
 Mamertinos. quantam putas auctoritatem laudationis co-
 rum futuram, si in eum, quem constet uero pro testimonio dixisse,
 poenam constituerent? tamen si quae est ista laudatio, cum lau-
 dator interrogatus laudat necesse est? Quid? isti lauda-
 tores tui non ne testes mei sunt? Heius est laudator: lesu gra-

dissimile. producam ceteros: reticebunt, quæ poterunt, liberi-
 ter: dicent, quæ necesse erit, ingratiss. negent isti onerariam
 nauem maximam edificatam esse. Messanæ negent, si pos-
 sint. negent ei naui faciundæ senatorem Mamertinum pu-
 blice præfuisse? utinam negent. sunt etiam cetera, quæ ma-
 lo integra reseruare; ut quamminimum sit illis temporis
 ad meditandum, confirmandumq; periurium. hæc tibi lau-
 datio procedat in numerum. hi te homines auctoritate sua
 subleuent, qui te neque debent adiuuare si possint; neque
 possunt, si uelint: quibus tu priuatim iniurias plurimas, cō-
 tumeliasq; imposuisti: quo in opido multas familias in per-
 pituū infames tuis stupris, flagitijsq; fecisti. At publice com-
 modasti. non sine magno quidem reip. provinciaeq; Siciliae
 detrimento. tritici modium LX millia emptæ populo R. da-
 re debebant, & solebant: abs te solo remissum est. res. deert-
 mentum fecit, quod per te imperij ius una in ciuitate im-
 minutum est: Siculi, quod ipsum hoc non de summa frumē-
 ti detractum est, sed translatum in Ceneuripinos, & Hale-
 sinos, immunes populos; & hoc plus impositum, quam fer-
 re possent. Nauem imperare ex fœdere debuisti: remisisti in-
 triennium. Militem nullum umquam poposcisti per tot an-
 nos: fecisti item uti prædones solent. qui cum communes ho-
 stes sint omnium, tamen aliquos sibi instituunt amicos, quib-
 us non modo parcant, uerum etiam præda quos augeant,
 & eos maxime, qui habent opidum oportuno loco, quo sæ-
 pe adeundum sit nauibus, non numquam etiam necessario
 Rhafelis illa, quam cepit P. Seruilius, non fuerat urbs an-
 te Cilicium, atque prædonum: Lycij illam, Græci homi-
 nes, incolebant: sed quod erat eiusmodi loco, atque ita pro-
 iecta in alium, ut & exemptes e Cilicia prædones sapa-

ad eam necessario deuenirent, & cum ex hisce se locis rec-
perent, eodem deferrentur; ascuerunt illud sibi opidum pi-
rata, primo commercio, deinde etiā societate. Mamertina ci-
uitas improba antea nō erat, etiā erat inimica improbo-
rum: quæ C. Catonis illius, qui consul fuit, impedimenta re-
tinuit: ac cuius hominis? clarissimi, potentiſſimique: qui
tamen, cum consul fuisset, condemnatus est. ita ne uero? C.
Cato duorum hominum clarissimorum nepos, L. Paulli, et
M. Catonis, & P. Africani sororis filius; quo damnata, cū
cum seuera iudicia fiebant, HS XV III millibus lis aestima-
ta est: huic Mamertini irati nō fuerūt, qui maiorem sump-
tū, quam quanti Catonis lis aestimata est, in Timarchidis
prandium sæpe fecerunt? Verum hæc ciuitas isti prædoni,
ac piratæ Siciliensi Phaselis fuit. huc omnia undique de-
portabantur, apud istos relinquebantur: quod calari-
opus erat, habebant sepositum, ac reconditum. per istos, quæ
uolebat, in nauem clam imponenda, occulte exportanda
curabat: nauem denique maximam, quam onustam furtis
in Italiam mitteret, apud istos faciendam, ædificandamq;
curauit. pro hisce rebus uacatio data est ab isto sump-
tus, laboris, militiæ, rerum denique omnium. per erien-
nium soli nō modo in Sicilia, uerum, ut opinio mea fert, his
quidem temporibus in omni orbe terrarum uacui, expe-
tes, soluti, ac liberi fuerunt ab omni sumptu, molestia, mune-
re. hinc illa Verrea nata sunt. hinc in conuiuium Sex. Co-
minium protrahi iussit, in quē scyphum de manu iacere co-
natus est, quem obtorta gula de conuiuio in uincula, atque
in tenebras abripi iussit. hinc illa crux, in quam ciuem R.
iste multis inspectantibus sustulit: quam non ausus est us-
quam defigere, nisi apud eos, quibuscum omnia scelera sua,

I N
de l'arrogancia
uerire audet
terium ordin
ui? ecquæ ci
rum in ulum
aut etiam m
qui senator
honos non
cuius bene
nū auctor
nas nation
tini me pu
natorem
detraxer
bat dom
ci, quo
erat etiam
mms hone
uoluntate
in uestro
alia ciuit
iudicium
interpretabi
queremur
do a uobis
conspetu
cem, quæ
est ad po
fundum
nam, de

ac latrocinia communicasset. Laudatum etiā uos quemquā uenire audetis? qua auctoritate? uerum, quam apud senatorium ordinem, an quam apud populum R. habere debetis? ecquæ ciuitas est, non modo in prouincijs nostris, uerum in ultimis nationibus, aut tam potens, aut tam libera, aut etiam tam immanis, ac barbara; rex denique ecquis est, qui senatorem populi R. teſto, ac domo non inuitet? quæ honos non homini solum habetur, sed primum populo R. cuius beneficio nos in hunc ordinem uenimus; deinde ordinis auctoritati; quæ nisi grauis erit apud socios, atque externas nationes, ubi erit imperij nomen, & dignitas? Mamerтини me publice non inuitauerunt. me cum dico, leue est. senatorem populi R. si non inuitauerunt, honorem debitum detraxerunt non homini, sed ordini. nam ipsi Tullio patre-bat domus locupletissima, & amplissima C. Pompeij Basilici, quo, etiam si esset inuitatus a uobis, tamen diuertisset: erat etiam Percenniorum, qui nunc item Pompeij sunt, domus honestissima: quo Lucius frater meus, summa illorum uoluntate, diuertit. senator populi R. quod in uobis fuit, in uestro opido iacuit, & pernoctauit in publico. nulla hoc alia ciuitas umquam commisit. amicum enim nostrum in iudicium uocabas. tu, quid ego priuatim negotij geram, interpretabere in minuendo honore senatorio? uerum hæc tum queremur, si quid de uobis per eum ordinem agatur, qui ordo a uobis adhuc solis contemptus est. in populi R. quidem conspectum quo ore uos commisistis? nec prius illam crucem, quæ etiam nunc ciuis R. sanguine redundat, quæ fixa est ad portum, urbemq; uestram, reuellistis, neque in profundum abiieistis, locumq; illum omnem expiaſtis, quā Romam, atque in horum conuentum adiretis? in Mamerſino

ACTIONIS. V.

rū solo foederato, atq; pacato monumentū istius crudelitatis constitutum est. uestra ne urbs electa est, ad quam qui adirent ex Italia, crucem ciuis R. prius, quam quemquam amicum uiderem populi R. ? quam uos Reginis, quorum ciuitati inuitis. item incolis uestri, ciuibus R. ostendere soletis, quo minus sibi arrogens, minusq; uos despiciant, cum uideant ius ciuitatis illo supplicio esse maculatum. Verū hæc emisse te dicis: quid illa Attallica, tota Sicilia nominata, ab eodem Heio peripetasma emere oblitus es? licuit eodem modo, ut signa: quid enim actum est? an literis pepercisti? uerum hominem amentem hoc fugit. minus clarum putauit fore, quod de armario, quam quod de sacrario, esset ablatum. at quo modo abstulit? non possum dicere planius, quam ipse apud uos dixit Heius. cum quæsissem, numquid aliud de bonis eius peruenisset ad Verrem: respondit, istum ad se misisse, ut sibi mitteret Agrigentum peripetasma, quæsiui, an misisset: respondit id, quod necesse erat, scilicet dicto audientem fuisse prætori, misisse. rogauī, peruenissent ne Agrigentum: dixit, peruenisse. quæsiui, an domum reuertissent? negauit adhuc reuertisse. risus populi, atque admurmuratio omnium facta est. Hic tibi in mentem non uenit, iubere, ut hæc quoque referret HS VI D se tibi uendidisse: misisti, ne æs alienum tibi cresceret, si HS VI D tibi costarent ea, quæ tu facile posses uendere HS CC millibus. fuit tanti, mihi crede: haberes, quod defenderes: nemo quæreret, quæ ei illa res esset: si modo te posses docere emisse, facile, cui uelles, tuam causam, et factum probares. nunc de peripetasmatis quemadmodum te expedias, non habes. Quid est a Philarcho Centuripino, homine locuplete, ac nobili, phaleras pulcherrime factas, quæ regi Hieronis fuisse dicuntur?

IN
tut, utrum
cum esset, si
enim parum
Centuripino
Aristo Panon
centum si Phi
flus es, red
sare; cogita
lominus eff
protestima
ciui appe
pellatus eff
buisse depo
gaciam, se
fuitum se
to ablatu
persecuta
Cybirata
rum alteru
pietorem. h
sunt suis ci
indici, ac le
cupidum co
diastis, Cyb
profugient
letum. hab
pradis, an
sunt illi, q
su istius, C
bæon, fecit

tur, utrum tandem abstulisti, an emisti? in Sicilia quidem
 cum essem, sic a Centuripinis, sic a ceteris audiebam: non
 enim parum res erat clara. tam te has phaleras a Philarcho
 Centuripino abstulisse dicebant, quam alius item nobiles ab
 Aristo Panormitano, quā tertias a Cratippo Tyndaritano.
 etenim si Philarchus uendidisset, nō ei, postea quam reus fa-
 ctus es, redditurum te promississet. quod quia uidisti plures
 scire; cogitasti, si ei reddidisses, te minus habiturum, rem nihī
 hominis testatam futuram: non reddidisti. dixit Philarchus
 pro testimonio, se, quod nosset tuum istum morbum, ut amī-
 ci tui appellant, cupisse te celare de phaleris: cum abs te ap-
 pellatus esset, negasse habere sese: apud alium quoque eas ha-
 buisse depositas, ne qua inuenirentur: tuam tātā fuisse sa-
 gacitatem, ut eas per illum ipsum inspiceres, ubi erant depo-
 sitae: tum se deprehensum negare non potuisse: ita ab se inui-
 to ablatae phaleras gratis. Iam, ut haec omnia reperire, ac
 perscrutari solitus sit, indices, est operæ pretium cognoscere.
 Cybirata sunt fratres quidam, Tlepolemus, & Hiero: quo-
 rum alterum fingere opinor e cera solitum esse, alterum esse
 pictorem. hosce opinor Cybaria, cum in suspicionem uenif-
 sent suis ciuibus, sanum expilasse Apollinis, ueritos pœnā
 iudicij, ac legis, domo profugisse. quod Verrem artificij suū
 cupidum cognouerant, tum, cum iste, id quod ex testibus di-
 didisti, Cybiram cum inanibus sygraphis uenerat; domo
 profugientes, ad eum se exsules, cum iste esset in Asia, conuo-
 lerunt. habuit secum eos ab illo tempore: & in legationis
 pradis, atq; furtis multum illorū opera, cōsilioq; usus est. hī
 sunt illi, quib. in tabulas reuulit sese Q. Tadius dedisse, ius-
 su istius, Graecis pictorib. quos sibi iā bene cognitos, et re pro-
 batos, secū in Siciliā duxit, quo postea quā uenerūt, mī-

ACTIONIS. V.

dum in modum (canes uenaticos dices) ita odorabantur omnia, & peruestigabant, ut, ubi quidque esset, aliqua ratione inuenirent. aliud minitendo, aliud pollicendo, aliud per seruos, aliud per liberos, per amicū aliud, aliud per inimicum inueniebant, quidquid illius placuerat, perdendum erat. nihil aliud optabant, quorum poscebatur argentum, nisi ut Hieroni, & Tlepolemo displiceret. Verre mehercules hoc, iudices, dicam. memini Pamphilum Lilybætanum, hospitem meum, & amicum, nobilem hominem, mihi narrare; cum iste ab se hydriā Boeti manu factam, præclaro opere, & grandi pondere, per potestatem abstulisset, se sane existem, & conturbatum domum reuertisse. quod uas eiusmodi, quod sibi a patre, & a maioribus esset relictum, quo solitus esset uti ad festos dies, ad hospitum aduentum, a se esset ablatum. Cum sederem, inquit, domi tristis, accurrit Venerius, iubet me scyphos sigillatos ad prætorem statim afferre. permotus sum, inquit. binos habebam: lubeo promi utrosque, ne quid plus mali nasceretur, et mecum ad prætoris domum ferri. eo cum uenio, prætor quiescebat, fratres illi Cybiratione inambulabant. qui simul ut me uiderunt, Vbi sunt Paphile, inquit, inquit, scyphi? ostendo tristis. laudant: incipio, queri, me nihil habiturum, quod alicuius esset prætj, si etiam scyphi essent ablati. tum illi ubi me conturbatum uident; quid uis nobis dare, ut isti ne auferantur abs te? ne multa, HS CC me, inquit, poposcerunt: dixi me C daturum, uocat interea prætor: scyphos poscit. tum illos cœpisse prætori dicere, putasse se, id quod audissent, alicuius prætj scyphos esse Pamphili: luteum negotium esse, non dignum, quod in suo argento Verres haberet. ait ille, idem sibi uideri. ita Pamphilus scyphos optimos aufert. & mehercules ego antea,

IN
ram, si hoc ne
gere, pamen
sensum habet
hominis habet
res Cybiratione
illorum uer
mationis, ut
(uideat homi
tus, cum id
bus mane
erit, clina fir
dignitate
rum, acce
otiose, &
in ipso in
suspicionem
cum tam
in mētem.
in istum u
cere, neq
paruis ex
piditatis,
rendinatus
temperare
fenna arge
uincia præ
cupiditate
libeum,
Pamphili
economy

tamen si hoc nescio quid nugatorium sciebam esse, ista intelli-
gere; tamen mirari solebam, istum in his ipsis rebus aliquem
sensum habere, quem scirem nulla in re quidquam simile
hominis habere. tum primum intellexi, ad eam rem istos fra-
tres Cybiratas, fuisse, ut iste in furando manibus suis, oculis
illorum uteretur. at ita studiosus est huius præclaræ existi-
mationis, ut putetur in hisce rebus intelligens esse, ut nuper,
(videte hominis amentiam) postea quam est comperendina-
tus, cum iam pro damnato, mortuoque esset, ludis Circensi-
bus mane apud L. Sisennam, virum primum, cum essent
ericlina strata, argentumque expositum in ædibus, cum pro
dignitate L. Sisennæ domus esset plena hominum honesto-
rum, accesserit ad argentum, contemplari unumquodque
otiose, & considerare cœperit. minari stultitiam alij, quod
in ipso iudicio eius ipsius cupiditatis, cuius insimularetur,
suspicionem augeret: alij amentiam, cui comperendinato,
cum tam multi testes dixissent, quidquam illorum ueniret
in mentem. pueri autem Sisennæ, credo qui audiissent quæ
in istum testimonia essent dicta, oculos de isto nusquam dei-
cere, neque ab argento digitum discedere. est boni iudicis,
paruis ex rebus coniecturam facere uniuscuiusque & cu-
piditatis, & incontinentiæ. qui reus lege, & reus compe-
rendinatus, re, & opinione hominum pene damnatus,
temperare non, potuerit maximo conuentu, quin L. Si-
sennæ argentum tractaret, & consideraret; hunc in pro-
uincia prætorem quisquam putabit a Siculorum argento
cupiditatem, aut manus abstinere potuisse? Verum uti Ly-
libæum, unde digressa est, oratio reuertatur: Diecles est,
Pamphili gener illius, a quo hydria ablata est, Popillius
cognomine. ab hoc abaci uasa omnia, ut exposita fuerant,

ACTIONIS. V.

abstulit. dicat se licet emisse. etenim hic, propter magnitudinem furti, sunt opinor, literae factae. iussit Timarchidē aestimare argentum. quo modo? quo, qui umquam tenuissime in donatione histrionū aestimauit. tamen si iam dudum erro, qui tam multa de tuis emptionibus uerba faciam, & quæram, utrum emeris, & quo modo, & quanti emeris; quo uerbo transigere possum. ede mihi scriptum; quid argenti in provincia Sicilia pararis, unde quidque, aut quanti emeris. quid sit? quamquam non debebam ego abs te has literas poscere. me enim tabulas tuas habere, & proferre oportebat. uerum negas te horum annorum aliquot confecisse. compone hoc, quod postulo. de argento: de reliquo uidero. nec scriptum habeo: nec possum edere. quid futurum igitur est? quid existimas hosce iudices facere posse? domus plena signorum pulcherrimorum iam etiam ante praturam, multas ad uillas tuas posita, apud amicos multa deposita, multa alijs data, atque donata: tabula nullū indicant emptum: omne argentum ablatum ex Sicilia est: nihil cuiquam, quod suum dici uellet, relictum. Fingitur improba defensio, prætorem omne id argentum coemisse: tamen id ipsum tabulis demonstrari non potest: si quas tabulas proferas, in his, quid habeas, quo modo habeas, scriptum non est. horum autem temporum cum te plurimas res emisse dicas, tabulas omnino nullas proferas; non ne te & prolatis, & non prolatis tabulis condemnari necesse est? tua M. Caelio, equite R. lectissimo adolescente, quæ uolui. si uasa argentea Lilybæi abstulisti: tu P. Cæcurij, promississimi hominis, & experientis, & in primis gratiosi, suppellectilem omnem auferre non dubitasti: tu maximam, & pulcherrimam mensam citream a Q. Lutatius Diodo-

ro, qui Q. Catuli beneficio a L. Sylla civis R. factus est, omnibus scientibus, Lilybæi abstulisti. non tibi obijcio, quod hominem dignissimum tuis moribus, Apollonium Niconis filium, Drepanitanum, qui nunc A. Clodius vocatur, omni argento optime facto spoliasti, ac de peculatus es. ta- ceo: non enim putat ille sibi iniuriam factam, propterea quod homini iam perduto, & collum in laqueum inferen- ti subvenisti, quum pupillis Drepanitanis bona patria ere- pta cum illo partitus es. gaudeo etiam, si quid ab illo abstu- listi; & abs te nihil rectius factum esse dico, a Lisone ve- ro Lilybæatanno, primo homine, apud quem diuersatus es, Apollinis signum ablatum certe esse non oportuit. ac dices te emis- se. scio: HS M: ita opinor: scio, inquam: profe- ram liceras: & tamen id factum non oportuit. A pupillo Heio, cui C. Marcellus tutor est, a quo pecuniam gran- dem eripueras, scaphia cum emblematis Lilybæi utrum em- pta esse dicis, an confiteris erepta? Sed quid ego istius in eius modi rebus mediocres iniurias colligo, quæ tantummodo in furtis istius, & damnis eorum, a quibus aufererat, uersata esse uideantur? accipite, si uultis, iudices, rem eius modi, ut auentiam singularem, ut furorem iam, non cupi- ditatem eius perspicere possitis. Melitensis Diaonorus est; qui apud uos antea testimonium dixit. is Lilybæi multos iam annos habitat, homo & domi nobilis & apud eos, quo se contulit, propter uirtutem splendidus, & graciosus. de hoc Verri dicitur, habere eum per bona toreumata, in his pocula duo quædam, quæ Heraclia nominantur, Men- toris manu summo artificio facta. quod ubi iste audiuit, sic cupiditati inflammatus est non solum inspicundi, ue- rum etiam auferendi, ut Diodorum ad se uocaret, ac posce-

ACTIONIS. V.

ret. ille, qui illa non inuitus haberet, respondit, se Lily-
bæi non habere, Melitæ apud quendam propinquum suum
reliquisse. tum iste continuo mittit homines certos Melitam:
scribit ad quosquam Melitenses, ut ea uasa perquirant; ro-
gat Diodorum, ut ad illum suum propinquum det literas.
nihil ei longius uidebatur, quam dum illud uideret ar-
gentum. Diodorus, homo frugi, ac diligens, qui sua ser-
uare uellet, propinquo suo scribit, ut ijs, qui a Verre ue-
nissent, responderet, illud argentum se paucis illis diebus
misisse Lilybæum. ipse interea recedit. abesse ab domo pau-
lisper maluit, quam præsens illud optime factum argen-
tum amittere. quod ubi audiuit iste, usque eo est commo-
tus, ut sine ulla dubitatione insanire omnibus, ac furere
uideretur. quia non potuerat argentum eripere, ipse a
Diodoro crepta sibi uasa optime facta dicebat; minitari ab-
senti Diodoro, uociferari palam, lacrymas interdum uix te-
nere. Eriphylam accepimus in fabulis ea cupiditate, ut,
cum uidisset monile, ut opinor, ex auro, & gemmis, pul-
critudine eius incensa salutem uiri proderet. simili istius
cupidas, hoc etiam acrior, atque insanior, quod illa cu-
plebat, id quod uiderat; huius libidines non solum oculis,
sed etiam auribus excitabantur. conquiri Diodorum tota
prouincia iubet. ille ex Sicilia castra iam mouerat, & ua-
sa collegerat. homo, ut aliquo modo illum in prouinciam
reuocaret, hanc excogitauit rationem: si hæc ratio potius,
quam amentia nominanda est. apponit de suis canibus
quendam, qui dicat, se Diodorum Melitensem rei capita-
lis reum uelle facere. primo mirum omnibus uideri, Dio-
dorum reum, hominem quietissimum, ab omni non modo
facinore, uerum etiam minimi errati suspitione remotissi-
mum:

num: deinde esse perspicuum, fieri omnia illa propter argē-
eum. iste non dubitat iubere, nomen deferri. Et tum pri-
mum opinor istum absentis nomen recepisse. reclamatione Sici-
lia tota, propter celati argenti cupiditatem reos fieri rerum
capitalium, neque solum praesentes, sed etiam absentes. Dio-
dorus Romae sordidatus, circum patronos, atque hospites
cursare, rem omnibus narrare. literae mittuntur isti a
patre uehementes, ab amicis item; uideret, quid ageret de
Diodoro, quo progredere; rem claram esse, Et inui-
diosam; insanire hominem: periturum hoc uno crimine, ni-
si cauisset. iste etiam tum patrem si non in parentis, at in ho-
minum numero putabat: ad iudicium nondum se satis in-
struxerat: primus annus erat provinciae, non, ut in Sthenio,
iam repleta pecunia: itaque furor eius paululum non pu-
dore, sed metu, ac timore repressus est: condemnare Diodorū
non audebat, absentem de reis eximit. Diodorus interea, prae-
tore isto, prope triennium provincia, domoq; caruit. ceteri
non solum Siculi, sed etiam ciues R. hoc statuerant; quoniam
iste tantum cupiditate progredere, nihil esse, quod quis-
quam putaret se, quod isti paullo magis placeret, conserua-
re, aut domi suae retinere posse. postea uero quam intellexe-
runt, isti uirū fortem, quem summe provincia expectabat,
Q. Arium non succedere; statuerunt se nihil tam clausum,
neque tam reconditum posse habere, quod non istius cupi-
ditati apertissimum, promptissimumq; esset. Tum iste ab
equite R. splendido, Et gratioso, Cn. Calidio, cuius filiū scie-
bat senatorem populi R. et iudicem esse, equuleos argenteos
nobiles, qui Q. Maximi fuerant, aufert. imprudens huc in-
cidi, iudices: emit enim, non abstulit. nollem dixisse. iactabit
se, Et in his equitabit equuleis. emi: pecuniam solui.

D D

ACT IONIS. V.

credo, etiam tabulae proferentur. est tãti. cedo tabulas. dilue
sane crimen hoc Calidianum, dum ego tabulas aspicere pos
sim. uerum tamen quid erat, quod Calidius Romae querere
tur, se, cum tot annos in Sicilia negotiaretur, abs te solo ita ef
se contemptum, ita despectum, ut etiam cum ceteris Siculis
despoliaretur; si emeraset quid erat, quod confirmabat se abs
te argentum esse repetiturum, si tibi sua uoluntate uen
diderat? tu porro posses facere, ut Cn. Calidio non redderes?
praesertim cum is L. Sifenna, defensore tuo, tam familiari
ter uteretur, cum & ceteris familiaribus Sifennae reddidis
ses. denique non opinor negaturum esse te, homini honesto,
sed non gratiosiori, quam Cn. Calidius est, L. Cordio argen
tum per Potamonem, amicum tuum, reddidisse. qui qui
dem ceterorum causam apud te difficiliorem fecit. nam cū
te compluribus confirmasses redditurum; postea quam Cor
dus pro testimonio dixit te sibi reddidisse, finem reddendi
fecisti; quod intellexisti te praeda de manib. amissa, testimo
nium tamen effugere non posse Cn. Calidio, equiti R. per
omne, praetores licuit argentum habere bene factum: licuit
posse, domesticis copiis, cum magistratum, aut aliquem su
periores inuitasset, ornare, & apparare conuiuium. mul
ti domi Cn. Calidij cum imperio, ac potestate fuerunt: ne
mo inuentus est tam amens, qui illud argentum, tam prae
clarum, ac tam nobile, eriperet; nemo tam audax, qui posce
ret; nemo tam impudens, qui postularet, ut uenderet. super
bum est enim iudices, & non ferendum, dicere praetorem
in provincia homini honesto, locupleti, splendido, uen
de mihi uasa calata. hoc est enim dicere, non es dignus
tu, qui habeas, quae tam bene facta sint: meae dignita
tis ista sunt. tu dignior Verres, quam Calidius? qui, ut non

I
confutur
naqueum
superiorem
romanae
tare coner
indignum
Calidium
dum de C
L. Papiu
ribulum
dum pop
is, in hon
pidum, m
abstineret
bus, quae
quam m
cilia flore
insula na
locupletior
terea nihil
simulacra
uerentia
re, &
fuisse aliq
sed, quibus
sisteat, qu
se fere ap
ne unum
quod pro
egisse uia

conferam uitam, atque existimationem tuam cum illius,) neque enim est conferenda) hoc ipsum conferam, quo tu te superiorem fingis quod HS LXXX diuisoribus, ut prator renunciare, dedisti; CCC accusatori, ne tibi odiosus esset. ea re contemnis equestrem ordinem, ac despicis? ea re indignum tibi uisum est, quidquam, quod tibi placeret, Calidium potius habere quam te? iactat se iam dudum de Calidio: narrat omnibus, se emisse. num etiam de L. Papirio, uiro primario, locuplere, honestoq; equite R. thuribulum emisti? qui pro testimonio dixit, te, cum inspiciendum poposcisses, auulso emblemate remisisse: ut intelligatis, in homine intelligentiam esse, non auaritiā; artificij cupidum, nō argenti fuisse. nec solum in Papirio fuit hac abstinētia: tenuit hoc institutum in thuribulis omnibus, quacumque in Sicilia fuerunt. incredibile est autem, quam multa, & quam praeclara fuerint. credo tum, cum Sicilia florebat opibus, & copijs, magna artificia fuisse in ea insula nam domus erat ante istum pratorem nulla paullo locupletior, qua in domo haec non essent, etiam si praeterea nihil esset argenti, patella grandis, cum sigillis ac simulacris deorum; patera, qua mulieres ad res diuinas uterentur, thuribulum. haec autem omnia antiquo opere, & summo artificio facta: ut hoc liceret suspicari, fuisse aliquando apud Siculos peraequa proportione cetera; sed, quibus multa fortuna ademisset, tamen apud eos remansisse ea, quae religio retinisset. Dixi, iudices, multa fuisse fere apud Siculos omnes: ego idem confirmo, nunc ne unum quidem esse. quid hoc est? quod monstrum, quod prodigium in prouinciam misimus? non ne uobis id egisse uidetur, ut non unius libidinem, non suos oculos,

DD ij

ACTIONIS. V.

sed omnium auarissimorum insanias, cum Romam reuertisset, expleret? qui simul atque in opidum quoppiam uenerat. immittebantur illi continuo Cybiritici canes, qui inuestigabant, & perscrutabatur omnia. si quod erat grande uas, & maius opus inuentum, lati auferabant. si minus eius modi quippiam uenari poterant, illa quidem certe pro lepusculis capiebantur, patellae, paterae, thuribula. hic quos putatis fletus mulierum, quas lamentationes fieri solitas esse in hisce rebus? quae forsitan uobis paruae esse uideantur; sed magnum, & acerbum dolorem commouent, mulierculis praesertim, cum eripiuntur e manibus ea, quibus ad res diuinas uti consueuerunt, quae a suis acceperunt; quae in familia semper fuerunt. Hic nolite expectare, dum ego hoc crimen agam ostiatim: ab Aeschilo Tindaritano istum pateram abstulisse, a Thrasone item Tindaritano patellam, a Nemphodoro Agrigentino thuribulum. cum testes ex Sicilia dabo; quem uolet, eligat, quem ego interrogem de patellis, pateris, thuribulis: non modo opidum nullum, sed ne domus quidem ulla paullo locupletior expers huius iniuriae reperietur. quid cum in conuiuium uenisset, si quidquam calati aspexerat, manum abstinere, iudices, non poterat. Cn. Pompeius est Philo; qui fuit Tindaritanus. is cenam isti dabat apud uillam in Tindaritano. fecit, quod Siculi non audebant. ille, cuius R. quod erat, impuni id se facturum putauit. apposuit patellam, in qua sigilla erant egregia. iste continuo, ut uidit, non dubitauit illud insigne penatum, hospitaliumque deorum ex hospitali mensa tollere: sed tamen, quod antea de istius abstinentia dixeram, sigillis auulsis reliquum argentum sine ulla auaritia reddidit. Quid? Eupolemo Calatino, homini nobili, Lucullorum hospiti, ac perfamiliari, qui nunc apud exer-

citum cum L. Lucullo est, non idem fecit? canabat apud cū.
 argentum illi ceterum purum, ne purus ipse relinquere-
 tur, duo pocula nō magna, verumtamen cum emblematis,
 apposuerat. hic, quasi festiū acroama, ne sine corollario de
 conuiuio discederet, ibidē, cōiuiis inspectantibus, emblema
 ta auellenda curauit. Neque ego nunc istius facta omnia
 enumerare conor: neque opus est: nec fieri ullo modo potest:
 tantū modo uniuscuiusque de uaria improbitate generis iu-
 dicia apud uos, & exempla profero. neque enim ita se ges-
 sit in his rebus, tamquam rationem aliquando esset redditu-
 rus; sed prorsus ita, quasi aut reus numquam esset futurus,
 aut, quo plura abstulisset, eo minore periculo in iudicium
 esset uenturus; qui hæc, quæ dico, iā non occulte, non per amī-
 cos, atque interpretes, sed palā de loco superiore ageret pro
 imperio, & potestate. Catinam cum uenisset, opidum locu-
 ples, honestum, copiosum, Dionysiarchum ad se Proagorū,
 hoc est summum magistratum, uocari iubet ei palam impe-
 rat, ut omne argentum, quod apud quemque esset Catinae,
 conquirendum curaret, & ad se transferendū Philarchū
 Centuripinum, primum hominem genere uirtute, pecu-
 nia, nō hoc idē iuratum dicere audistis? sibi istum negotium
 dedisse, atque imperauisse, ut Centuripis, in ciuitate totius
 Siciliae multo maxima, & locupletissima, omne argentum
 conquireret, & ad se comportari iuberet, Agyrio similiter
 istius imperio uasa Corinthia per Apollodorum, quem te-
 stem audistis, Syracusas deportata sunt. illa uero optima,
 quod, cū Halantinum uenisset prator laboriosus, & dili-
 gens, ipse in opidum accedere noluit, quod erat difficili ascē-
 su, atque arduo: Archagathum Halantium, hominem non
 solum domi suæ, sed tota Sicilia in primis nobilem, uo-

ACTIONIS. V.

carri iussit: ei negotium dedit, ut, quidquid Halunti esset ar-
genti calati, aut si quid etiam Corinthiorum, id omne sta-
tim ad mare ex opido deportaretur. ascendit in opidum Ar-
chagathus. homo nobilis, qui a suis & amari, & diligere uol-
let, ferebat grauius, illam sibi ab isto provinciā datā: nec,
quid faceret; habebat: pronunciat. quid sibi imperatū esset:
iubet omnes proferre, quæ haberent. metus erat summus:
ipse enim tyrannus non discedebat longius: Archagathum
& argentum, in lectica cubans, ad mare infra opidum ex-
spectabat. quem concursum factum in opido putatis? quē
clamorem? quem porro fletum mulierum? qui uiderent,
equum Troianum introductum, urbem captam esse dice-
rent. efferri sine thecis uasa, extorqueri alia de manibus
mulierum, effringi multorum fores, reuelli claustra. quid
enim putatis? scuta si quando conquiruntur a priua-
tis in bello, ac tumultu, tamen homines inuicti dant, etsi ad sa-
lutem communem dari sentiunt: ne quem putetis sine maxi-
mo dolore argentum calatum domo, quod alter eriperet,
protulisse. omnia deferuntur. Cybiraē fratres uocantur:
pauca improbant: quæ probant, ijs crustæ, aut emble-
mata detrahuntur. sic Haluntini, excussis delicijs, cum
argento puro domum reuerterunt. Quod umquā, iudices,
huiusmodi euerriculum ulla in provincia fuit? auertere
aliquid de publico quam obscurissime per magistratū sole-
bant: etiam aliquid de priuato non numquam occulte aufe-
rebant: & illi tamen condemnabantur. & si queritis (ut
egomet mihi detraham) illos ego accusatores puto fuisse, qui
huiusmodi hominū furta odore; aut aliquo leuiter presso ue-
stigio persequerentur. nam nos quidem quid facimus in
Verre, quem in luto uolutatum totius corporis uestigijs in

uenimus? permagnum est in eum dicere aliquid, qui præ-
 teriens, lectica paullisper deposita, non per præstigia, sed pa-
 lam, per potestatem, uno imperio, ostiatim, totum opidum
 compilarit; Attamen, ut possit se dicere emisse, Archagatho
 imperat, ut aliquid illis, quorum argenti fuerat, nummo-
 rum dicis causa daree. inuenit Archagathus paucos, qui uel-
 lent accipere: his dedit: eos nummos tamen iste Archag-
 atho non reddidit. uoluit Romæ petere Archagathus: Cn.
 Lentulus Marcellinus dissuasit, sicut ipsum dicere audistis.
 atque hac tota de re audistis Archagathi, & Lentuli testi-
 monium. Et ne forte hominem existimetis hanc tantam
 uim emblematum sine causa coaceruare uoluisse. uidete,
 quāti uos, quanti existimationem populi R. quāti leges, &
 iudicia, quanti testes sículos, negotiatoresq; fecerit. Postea
 quam tantam multitudinem collegerat emblematum, ut ne
 unum quidem cuiquam reliquisset; instituit officinam Sy-
 racusis. in regiā maximam palā artifices omnes, calatores,
 ac uascularios conuocari iuber: & ipse suos complures habe-
 bat. eo conducit magnam hominum multitudinem. menses
 octo continuos opus his non defuit; cum uas nullū fieret, nē
 si aureum. tum illa, ex patellis, et thuribulis quæ uellerat,
 ita scite in aureis poculis illigabat, ita apte in scyphis au-
 reis includebat, ut ea ad illam rem nata esse diceret. ipse ta-
 men prætor, qui sua uigilantia pacem in Sicilia dicit fuisse,
 in hac officina maiorem partem diei cum tunica pulla sede-
 re solebat, & pallio. Hæc ego, iudices, non auderem profer-
 re, ni uererer, ne forte plura de isto ab alijs in sermone,
 quā a me in iudicio, audisse uos diceretis. quis enim est, qui
 de hac officina, qui de uas aureis, qui de istius pallio, tu-
 nica pulla non audierit? quem uoles de conuentu Syracu-

ACTIONIS. V.

sanorum uirum bonum nominato: producam: nemo erit, quin hoc se aut uidisse, aut audisse dicat. o tempora: o mores: nihil nimium uetus proferat. sunt uestri, iudices, quam multi, qui L. Pisonē cognouerunt, huius L. Pisonis, qui prætor fuit, patrem. is cum esset in Hispania prætor, qua in provincia occisus est; nescio quo pacto, dum armis exerceatur, annulus aureus, quem habebat, fractus est, & comminutus: cum uellet sibi annulum facere, aurificem iussit uocari in foro, ad sellam, Cordubæ; & ei palam appendit aurum. hominem in foro sellam iubet ponere, & facere annulum omnibus præsentibus. nimium fortasse dicet aliquis hunc diligentem. hætenus reprehendat, si quis uolet: nihil amplius uerum fuit ei concedendum. filius enim L. Pisonis erat eius, qui primus de pecunijs repetundis legem tulit. Ridiculum est nunc de Verre me dicere, cum de Pisonē Frugi dixerim. uerumtamen, quantum intersit, uidete. Iste cum alio quot abacorum faceret uasa aurea, nō laborauit, quin nō modo in Sicilia, uerum etiam Romæ in iudicio audiretur: ille in auri semuncia totam Hispaniam scire uoluit, unde prætori annulus fieret, nimirum ut hic nomen suum comprobauit, sic ille cognomen. Nullo modo possum omnia istius facta aut memoria consequi, aut oratione complecti: genera ipsa cupio breuiter attingere: ut hic modo me commonuit Pisonis annulus, quod totum effluerat. Quā muleis istiū putatis hominibus honestis de digitis annulos aureos abstulisse? numquam dubitauit, quotiescunque alicuius aut gemma, aut annulo delectatus est. incredibilem rem dicam, sed tam claram, ut ipsum negaturum non arbitrer. Cum Valentio, eius interpreti, epistola Agrigento allata esset, casu signum iste animaduertit in cretula: placuit ei: exquisiuit,

unde esset ei
quos solebat
pote afferre
dam, cui R.
cupidas in
iste non mo
lectos optin
reret, nūm
Sicilia loc
lier est Se
erit nūm
fecit, nūm
sus, nec u
Cleomena
me citius
tunt um,
minari:
se tam m
hoc deniq
cemodi r
bra are a
facta esse
res, iudice
forte nūm
potestatem
non iam a
tem, sed a
rimbi,
uolati,
imminu

unde esset epistola: respondit, Agrigento. iste literas, ad quos solebat, misit, ut is annulus ad se primo quoque tempore afferretur. ita literis istius patrifamilias L. Titio cuidam, cui R. annulus de digito detractus est. Illa uero eius cupiditas incredibilis est. nam, ut in singula conclauia, quæ iste non modo Romæ, sed omnibus in uillis habet, tricenot lectos optime stratos cum ceteris ornamentis conuiuij quæreret, nimium multa comparare uideretur. nulla domus in Sicilia locuples fuit, ubi iste non textrinam instituerit. mulier est Segestanta, per diues, & nobilis, Lamia nomine. per triennium isti, plena domo telarum, stragulam uestem confecit, nihil non conchylio tinctum. Attalus, homo pecuniosus, nec uulgo, Lilybæi, Critolaus Ennæ, Syracusis Aeschrio Cleomenes, Theomnastus, Pelori Archonides, Megistus. uox me citius defecerit, quam nomina. ipse dabat purpuram tantum, amici operas. credo: iam enim non libet omnia criminari: quasi uero hoc mihi non satis sit ad crimen, habuisse tam multum, quod daret; uoluisse deportare tam multa: hoc denique, quod concedit, amicorum operis esse in huiuscemodi rebus usum. Iam uero lectos æratos, & candelabra ænea num cui, præter istum, Syracusis per triennium facta esse existimatis? Emebat, credo: sed tantum uos certiores, iudices, facio, quid iste in provincia prætor egerit, ne cui forte nimium negligens fuisse uideatur, neque se satis, cum potestatem habuerit, instruxisse, & ornasse. Venio nunc non iam ad furtum, non ad auaritiam, non ad cupiditatem, sed ad eiusmodi facinus, in quo omnia nefaria contineri mihi, atque inesse uideantur: in quo dii immortales uiolati, existimatio, atque auctoritas nominis populi R. immixta, hospitium spoliatum, ac proditum, abalienati

ACTIONIS. V.

scelere istius a nobis omnes reges amicissimi, nationesque, quæ in eorum regno, ac ditione sunt. Nam reges Syriæ, regis Antiochi filios, pueros, scitis Romæ nuper fuisse, qui uenerant, non propter Syriæ regnum: nam id sine contro uersa obtinebant, ut a patre, & a maioribus acceperant: sed regnum Aegypti ad se, & ad Selinem, matrem suam, pertinere arbitrabantur. hi postquam, temporibus populi R. exclusi, per senatum agere, quæ uoluerant, non potuerunt; in Syriam in regnum patrium profecti sunt. eorum alter, qui Antiochus uocatur, iter per Siciliam facere uoluit: itaque isto prætore uenit Syracusas. hic Verres hereditatem sibi uenisse arbitratus est, quod in eius regnum, ac manus ueneratis, quem iste & audierat multa secum præclara habere, & suspicabatur. mittit homini munera satis large; ad usum domesticum, uini, olei, quod uisum erat; etiam tritici, quod satis esset, de his decumis. deinde ipsum regem ad cenam uocauit. exornat ample, magnificeq; triclinium: exponit ea, quibus abundat, plurima, ac pulcherrima uasa argentea: namque hæc aurea nondum fecerat. omnibus, curat, rebus instructum & paratum ut sit conuiuium. quid multa? rex ita discessit, ut & istum copiose ornatum, & se honorifice acceptum arbitraretur. uocat ad cenam: deinde ipse prætorem: exponit suas copias omnes, multum argentum, non pauci etiam pocula ex auro: quæ, ut mos est regius, & maxime in Syria, gemmis erant distincta clarissimis. erat etiam uas uinariū ex una gemma pergrandi, trulla excauata, cum manubrio aureo; de qua, credo, satis idoneum, satis grauem testem, Q. Minucium dicere audistis. iste unumquodque uas in manus sumere, laudare, mirari. rex gaudere, prætori populi R.

satis iucundum, & gratum illud esse conuiuium. postea
 quam inde discessum est, cogitare iste nihil aliud, quam,
 id quod ipsa res declarauit, quemadmodum regem ex pro-
 uincia spoliatum, expilatumq; dimitteret. mittit rogatum
 uasa ea, quæ pulcherrima apud illum uiderat: ait se suis
 calatoribus uelle ostendere. rex, qui istum non nosset, si-
 ne ulla suspitione libentissime dedit. mittit etiam erullam
 gemmeam rogatum; uelle eam se diligentius considerare.
 ea quoque ei mittitur. nunc reliquum, iudices, attendite,
 de quo & uos audistis, & populus R. non nunc primum
 audiet, & in exteris nationibus usque ad ultimas terras per-
 uagatum est. Candelabrum e gemmis clarissimis, opere
 mirabili perfectum, reges hi, quos dico, Romam cum at-
 tulissent, ut in Capitolio ponerent; quod nondum etiam
 perfectum templum offenderant, neque ponere, neque
 uulgo ostendere, ac proferre uoluerunt; ut & magnificen-
 tius uideretur cum suo tempore in cella Iouis Optimi Ma-
 ximi poneretur; & clarius, cum pulchritudo eius re-
 cens ad oculos hominum, atque integra perueniret. sta-
 tuerunt id secum in Syriam reportare, ut, cum audis-
 sent simulacrum Iouis Optimi Maximi dedicatum, le-
 gatos mitterent, qui cum ceteris rebus illud quoque exi-
 mium, atque pulcherrimum donum in Capitolium affer-
 rent. peruenit res ad istius aures nescio quo modo: nam
 rex id calatum uoluerat: non quo quidquam metueret,
 aut suspicaretur, sed ut ne multi illud ante perciperent
 oculis, quam populus R. iste petiit a rege, & eum pluri-
 bus uerbis rogat, uti ad se mittat: cupere se dicat inspicere,
 neque se alijs uidendi potestatem esse facturum. Antiochus,
 qui animo & puerili esset, & regio, nihil de istius impro-

ACTIONIS. V.

bitate suspicatus est: imperat suis, ut id in prætorium inuolutum quam occultissime deferrent. quo postea quam attulerunt, inuolucrisq; reiectis constituerunt: iste clamare cœpit, dignam rem esse regno Syriae, dignam regio munere, dignā Capitolio: etenim erat eo splendore, qui ex clarissimis, & plurimis gemmis esse debebat; ea uarietate operum, ut ars certare uideretur cum copia; ea magnitudine, ut intelligi posset, non ad hominum apparatus, sed ad amplissimi templi ornamentum esse factum. quod cum satis iam perspexisse uideretur, tollere incipiunt, ut referrent. iste ait, se uelle illud etiam atque etiam considerare; nequaquam se esse satiatum. iubet illos discedere & candelabrum relinquere. sic illi tū inanes ad Antiochum reuertuntur. rex primo nihil metueret, nihil suspicari. dies unus, alter, plures: non referri. tum mittit rex ad istum: si sibi uideatur, ut reddat. iubet iste posterius ad se reuerti. mirum illi uideri. mittit iterum. non redditur. ipse hominem appellat: rogat, ut reddat. os hominis, insignemq; impudentiam cognoscite. quod sciret, quodq; ex ipso rege audisset in Capitolio esse ponendum, quod Ioui Optimo Maximo, quod populo R. seruari uideret, id sibi ut donaret, rogare, & uehementer petere cœpit. cum ille se & religionem Iouis Capitolini, & hominum existimationem impediri diceret, quod multae nationes testes essent illius operis, ac muneris: iste homini minari acerrime cœpit. ubi uidet eum nihilo magis minis, quam precibus permoueri: repente hominem de provincia iubet ante noctem discedere: ait se comperisse, ex eius regno piratas in Siciliam esse uenturos. rex maximo conuentu Syracusis, in foro, ne quis forte me in crimine obscuro uersari, atque effingere aliquid suspitione hominum arbitretur,

in foro, in
stans clamat
in Capitolio
pulo R. mo
sit, id sibi
ro, & ge
re: hoc sibi
etiam m
esset; tū
re, dicit
sum Ioui
quae later
possint s
nium re
tu fuisse
simo pa
regibus
uincia p
ceptus de
sumam i
turam p
uincia
cium po
R. odio,
futurum
sic omni
de nost
rit; non
approb
uati op

in foro, inquam, Syracusis, flens, deos hominesq; contem-
 ptans clamare cœpit, candelabrum factum e gemmis, quod
 in Capitolium missurus esset, quod in templo clarissimo, po-
 pulo R. monumentum suæ societatis, amicitiaq; esse uoluis-
 set, id sibi C. Verrem abstulisse. de ceteris operibus ex au-
 ro, & gemmis, quæ sua penes illum essent, se non labora-
 re: hoc sibi eripi, miserum esse, & indignum: id etsi an-
 tea iam mente, & cogitatione sua fratrisq; sui consecratum
 esset; tamen tum se in illo conuentu ciuium R. dare, dona-
 re, dicare, consecrare Ioui Optimo Maximo, testemq; ip-
 sum Iouem suæ uoluntatis, ac religionis adhibere. Quæ uox?
 quæ latera? quæ uires huius unius criminis querimoniam
 possint sustinere? rex Antiochus, qui Romæ ante oculos om-
 nium nostrum biennium fere comitatu regio, atque orna-
 tu fuisset, is cum amicus, & socius populi R. esset, amicis-
 simo patre, auo, maioribus, antiquissimis, & clarissimis
 regibus, opulentissimo, & maximo regno, præcepse pro-
 uincia populi R. extrubatus est. Quemadmodum hoc ac-
 cepturas nationes exterar, quemadmodum huius tui facti
 famam in regna aliorum, atque in ultimas terras peruen-
 turam putasti, cum audierint, a prætore populi R. in pro-
 uincia uiolatum regem, spoliatum hospitem, eiec-tum so-
 cium populi R. atque amicum? nomen uestrum, populiq;
 R. odio, atque acerbitati scitote nationibus exteris, iudices,
 futurum, si istius hæc tanta iniuria impunita discesserit.
 sic omnes arbitrabuntur præsertim cum hæc omnino fama
 de nostrorum hominum auaritia, & cupiditate percrebue-
 rit; non istius solius hoc esse facinus, sed eorum etiam, qui
 approbarint. multi reges, multæ liberæ ciuitates, multi pri-
 uati opulenti, ac potentes habent profecto in animo Capi

ACTIONIS. V.

tolium sic ornare, ut templi dignitas, imperijq; nostri no-
men desiderat. qui si intellexerint, interuerso regali hoc do-
no, grauius uos tulisse: grata fore uobis populoq; R. sua-
studia, ac dona arbitrabuntur. sin hoc uos in rege tam no-
bili, in re tam eximia, in iniuria tam acerba neglexisse au-
dierint: non erunt tam amentes, ut operam, curam, pecu-
niam impendant in eas res, quas uobis gratas fore non ar-
bitrentur. Hoc loco, Q. Catule, te appello: loquor enim
de tuo clarissimo, pulcherrimoq; monumento. non iudicis
solum seueritatem in hoc crimine, sed prope inimici, atque
accusatoris uim suscipere debes. tuus est enim honos in illo
templo, senatus populiq; R. beneficio: tui nominis aeterna
memoria simul cum templo illo consecratur: tibi hac cura
suscipienda, tibi hac opera sumenda est, ut Capitolium,
quo modo magnificentius est restitutum, sic copiosius orna-
tum sit, quam fuit; ut illa flamma diuinitus extitisse uidea-
tur, non quæ deleret Iouis Optimi Maximi templum, sed
quæ praelarius magnificentiusq; deposceret. audistis Q.
Minucium Rufum dicere, domi suæ diuersatum esse Antio-
chum regem Syracusis, se illud scire ad istum esse delatum,
se scire non redditum. audisti, & audies omni e conuentu
Syracusano, qui ita dicant, sese audientibus, illud Ioui Op-
timo Maximo dicatum esse ab rege Antiocho, & consecra-
tum. si iudex non esses, & hæc ad te delata res esset; te potis-
simum hoc persequi, te petere, & agere oporteret. quare
nō dubito, quo animo iudex huius criminis esse debeas, quæ
apud alium iudicem multo acrior, quam ego sum, actor, ac-
cusatorq; esse deberes. Vobis autem, iudices, quid hoc indi-
gnius, aut quid minus ferendum uideri potest? Verres ne
habeat domi suæ candelabrum Iouis Optimi Maximi, e gem-

mis auroq; perfectū? cuius fulgore collucere, atque illustra-
 ri Iouis Optimi Maximi templum oportebat, id apud istū
 in eiusmodi conuiujs constituetur, quæ domesticis stupris,
 flagitijsq; flagrabunt? in istius lenonis turpissimi domo si-
 mul cum ceteris Chelidonis hereditarijs ornamentis Capito-
 lij ornamenta ponentur? quid huic sacri umquam fore, aut
 quid fuisse religiosi putatis, qui nunc tanto scelere se obstri-
 ctum esse non sentiat? qui in iudicium ueniat, ubi ne preca-
 ri quidem Iouem Optimum Maximum, atque ab eo auxi-
 lium petere more omnium possit? a quo etiam dij immorta-
 les sua repetunt in eo iudicio, quod hominibus ad suas res
 repetundas est constitutum. Miramur Athenis Mineruam,
 Deli Apolinem, Iunonem Sami, Pergæ Dianam, multos præ-
 terea ab isto deos tota Asia, Græciq; uiolatos, qui a Capito-
 lio manus abstinere non potuerit? quod priuati homines de
 suis pecunijs ornant, ornaturi q; sunt, id C. Verres ab re-
 gibus ornari non est passus. itaque, hoc nefario scelere con-
 cepto, nihil postea tota in Sicilia neque sacri, neque religiosi
 esse duxit, ita sese in ea prouincia per triennium gessit, ut
 ab isto non solum hominibus, uerum etiam dijs immortalib;
 bellum indictum putaretur. Segesta est opidum perue-
 nus in Sicilia, iudices, quod ab Aenea fugiente a Troia, at-
 que in hæc loca ueniente conditum esse demonstrant. ita-
 que Segestani non solum perpetua societate, atque amicitia,
 uerum etiam cognatione se cum populo R. coniunctos esse
 arbitrantur. hoc quondam opidum, cum illa ciuitas cum
 Pœnis, suo nomine, ac sua sponte, bellaret, a Carthaginien-
 sibus ui capium, atque deletum est, omniaque, quæ orna-
 mento urbi esse possent, Carthaginem sunt ex illo loco de-
 portata. fuit apud Segestanos ex ære simulacrum Dianæ,

ACTIONIS. V.

eum summa, atque antiquissima præditum religione, tum singulari opere, artificioq; perfectum. hoc translatum Carthaginem, locum tantum, hominesq; mutarat, religio nem quidem pristinam conseruabat: nam propter eximiam pulchritudinem etiam hostibus digna, quam sanctissime colerent, uidebatur. aliquot sæculis post P. Scipio bello Pu nico tertio Carthaginem cepit. qua in uictoria (uidete ho minus uirtutem, & diligentiam, ut & domesticis præ clariſſimæ uirtutis exemplis gaudeatis, & eo maiore odio dignam istius incredibilem audaciam iudicetis) conuocatis Siculis omnibus, quod diuissime, sæpiſſimèq; Siciliam ue xatam a Carthaginienſibus eſſe cognorat, iubet omnia con quiri: ſibi pollicetur magnæ curæ fore, ut omnia ciuitati bus, quæ cuiusque fuiſſent, reſtituerentur. tum illa, quæ quondam fuerant Himera ſublata, de quibus antea dixi, Thermitanis ſunt redita. tum alia Gellenſibus, alia Agri gentinis, in quibus etiam ille nobilis taurus, quem cru deliſſimus omnium tyrannorum Phalaris habuiſſe dici tur, quo uiuos ſupplicij cauſſa demittere homines, & ſu biocere flammam ſolebat. quem taurum Scipio cum red deret Agrigeniſis, dixiſſe dicitur, æquum eſſe illos cogi tare, utrum eſſet Siculis utilius, ſuis ne ſeruire, an popu lo R. obtemperare, cum idem monumentum & domesti ca crudelitatis, & noſtræ manſuetudinis haberent. illo tempore Segestanis maxima cum cura hæc ipſa Diana, de qua diximus, redditur: reportatur Segestam: in ſuis an tiquis ſedibus, ſumma cum gratulatione ciuium, & læti tia, & reponitur. hæc erat poſita Segeſtæ, ſane excelsa in baſi, in qua grandibus literis P. Africani nomen erat inci ſum, eumq; Cartagine capta reſtitiſſe perſcriptum. cole batur

batur a cunctis: ab omnibus aduersis uisebatur. cum qua-
 stor essem, nihil mihi ab illis est demonstratum prius. erat
 admodum amplum, & excelsum signum cum stola: ue-
 rumtamen inerat in illa magnitudine aetas, atque habitus
 uirginalis: sagitta pendebant ab humero: sinistra manu re-
 tinebat arcum: dextera ardentem faciem praeferebat. hanc cū
 iste, factorum omnium hostis, religionumq; prado, uidis-
 set; qua si ipsa illa face percussus esset, ita flagrare cupidea
 te, atque amentia coepit. imperat magistratibus iste, ut eam
 demoliantur, & sibi dent: nihil sibi gratius ostendit futu-
 rum illi uero dicere, id sibi nefas esse, seq; cum summa reli-
 gione, tum summo metu legum, & iudiciorum teneri. iste
 uero petere ab illis, uero minari, tum spem, tum metum ostende-
 re. opponebant illi interdum nomen Africani: donum po-
 puli R. illud esse dicebant: nihil se in eo potestatis habere,
 quod imperator clarissimus, urbe hostium capta, monumē-
 tum uictoriae populi R. esse uoluisset. cum iste nihilo remis-
 sius, atque etiam multo uehementius instaret quotidie; res
 agitur in senatu: uehementer ab omnibus reclamatur: ita
 que illo tempore, ac primo istius aduentu pernegatur. post
 ea, quidquid erat oneris in nautis reigibusq; exigendis, in
 frumēto imperando, Segestanis prater ceteros imponebat
 aliquanto amplius, quam ferre possent. praterea magistra-
 tus eorum euocabat; optimum, & nobilissimum quemque
 ad se accersebat: circum omnia prouinciae fora rapiebat: si-
 gillatim unicuique calamitati fore se denunciabat: uniuersam
 se funditus illam euersurum esse ciuitatē minabatur.
 ita que aliquando, multis malis, magnoq; metu uicti Segesta-
 ni, pratoris imperio parendum esse decreuerunt. ma-
 gno cum luctu, & gemitu totius ciuitatis, multis cum

ACTIONIS. V.

lacrymis, & lamentatione uirorum, mulierumq; omnium,
 simulacrum Dianæ tollendum locatur. uidete, quanta reli-
 gione fuerit. apud Segestanos repertum esse, iudices, scitote
 ueminem, neque liberum, neque seruum, neque ciuem, ne-
 que peregrinum, qui illud signum auderet attingere: barba-
 ros quosdam Lilybæo scitote aduocatos esse operarios. hi de-
 nique illud, ignari totius negotij, ac religionis, mercede acce-
 pta susulerunt. quod cum ex opido exportaretur, quem cō-
 uentum mulierum factum esse arbiramini? quē fletum ma-
 iorum natu? quorum non nulli etiam illum diem memoria
 tenebant, cum illa eadem Diana, Segestam Carthagine re-
 uecta, uictoriam populi R. reditu suo nunciasset. quam dis-
 similis hic dies illi tempori uidebatur? tum imperator popu-
 li R. uir clarissimus, deos patrios reportabat Segestanis, ex
 urbe hostium recuperatores; nunc ex urbe sociorum. præ-
 tor eiusdem populi turpissimus, atque impurissimus eosdem
 illos deos nefario scelere, auferabat. quid hoc tota Sicilia est
 clarius, quam omnes Segestanas matronas, & uirgines con-
 uenisse, cum Diana exportaretur ex opido? unxisse unguen-
 tis? complexisse coronis, & floribus? thure odoribusq; incensis
 usque ad agri fines prosecutas esse? Hanc tu tantam re-
 ligionem situm in imperio, propter cupiditatem, atque
 audaciam non pertimescebas, ne nunc quidem in tanto
 tuo, liberorumq; tuorum periculo perhorrescis? quem tibi
 aut hominem, inuitis dijs immortalibus, aut uero deum, tā-
 tis eorum religionibus uiolatis, auxilio futurum putas? tibi
 illa Diana in pace, atque in otio religionē nullā attulit, qua
 cū duas urbes, in quibus locata fuerat, captas incensasq; ui-
 disse, bis ex duorum bellorū flamma, ferroq; seruata est;
 quæ, Carthaginensium uictoria loco mutato, religionem

tamen non amisit; P. Africani uirtute, religionem simul cū loco recuperauit? quo quidem scelere suscepto, cum inanis esset basis, & in ea P. Africani nomen incisum, res indigna, atque intolleranda uidebatur omnibus, non solum religiones esse uiolatas, uerum etiam P. Africani, uiri fortissimi, retum gestarum gloriam, memoriam uirtutis, monumenta uictoriæ C. Verrem sustulisse. quod cum isti renunciaretur de basi, ac literis, exstimaui homines in obliuionē totius negotij esse uenturos, si etiam basim, tamquam iudicem sui sceleris, sustulisset: itaque tollendam istius imperio loca uerunt. quæ nobis locatio ex publicis Segestanorum literis priore actione recitata. Te nunc, P. Scipio, te, inquam, lectissimum, ornatissimumq; adolescentem, appello: abs te officium tuum, debitum generi, & nomini, requiro, & flagito. cur pro isto, qui laudem, honoremq; familiæ uestræ depulsus est, pugnas? cur eum defensum esse uis? cur ego etiam partes suscipio? cur tuum onus sustineo? cur M. Tullius P. Africani monumenta requirit? P. Scipio eum, qui illa sustulit, defendit? cum mos a maioribus traditus sit, ut monumenta maiorum ita suorum quisque defendat, ut ea ne ornari quidem nomine alieno sinat: tu isti aderis, qui nō obtrixit aliqua ex parte monumenta P. Scipionis, sed funditus sustulit, ac deleuit? quisnam igitur, per deos immortales uerbitur P. Scipionis memoriam mortui? quis monumenta, atque indicia uirtutis, si tu ea relinquis, ac deseris? neque solū spoliata illa pati, sed etiam eorum spoliatores, uexatoresq; defendes? adsunt Segestani, cliens tui, socij populi R. atque amici: certiores te faciunt. P. Africanum, Carthagine deleta, simulacrum Dianæ maioribus suis restituisse, idq; apud Segestanos eius imperatoris nomine positū,

E E ij

ACTIONIS. V.

ac dedicatum fuisse, hoc verrem demolendum, & aspor-
tandum, nomenq; omnino P. Scipionis delendum, tollen-
dumq; curasse. orant te, atque obsecrant, ut sibi religionem,
generi tuo laudem, gloriamq; restituas; ut, quod ex urbe ho-
stium per P. Africanum recuperarint, id per te ex prado-
nis domo conservare possint. quid aut his respondere hone-
ste potes, aut illi facere, nisi ut te, ac fidem tuam implorent?
adsunt, & implorant. potes domesticae laudis amplitudinē,
Scipio, tueri, potes: omnia in te sunt, quæ aut fortuna homi-
nibus, aut natura largitur. non præterpo fructum
officij tui: non alienam mihi laudem appeto: non est pudoris
mei, P. Scipione, florentissimo adolescente, uiuo. & incolu-
mi, me propugnatorem monumentorum P. Scipionis, defen-
soremq; profiteri. quamobrem si suscipis domesticae lau-
dis patrocinium, me non solum silere de uestris monumentis
oportebit, sed etiam letari, P. Africani eiusmodi esse fortunas
mortui, ut eius honos ab ijs, qui ex eadē familia sint, defen-
datur, neque ullum aduentitium requiratur auxilium. sin
istius amicitia te impediet; si hoc, quod abs te postulo, minus
ad officium tuum pertinere arbitrabere: succedam ego
uicarius tuo muneri: suscipiam partes, quas alienas
esse arbitrabar: ne ista præclara nobilitas desinat que-
ri populum R. hominibus nouis, atque industrijs libenter
honores mandare, semperq; mandasse. non est querendum,
in ea ciuitate, quæ propter uirtute omnibus nationibus im-
perat, uirtutem plurimum posse sit apud alios imago P.
Africane: orrentur alij mortui uirtute, ac nomine: talis ille
uir fuit, ita de pop. R. meritis est, ut non uni familiæ, sed
uniuersæ ciuitati commendatus esse debeat: est aliqua
mea pars utrilis, quod eius ciuitati sum, quam ille am-

plam, illustrem, claramq; reddidit; præcipue quod in his
 tibus pro mea parte uersor, quarum ille princeps fuit, æquē
 tate, industria, temperantia, defensione miserorum, odio
 improborum: quæ cognatio studiorum, & artium prope-
 modum non minus est coniuncta, quam ista, qua uos de-
 lectamini, generis, & nominis. Repeto abs te, Verres,
 monumentum P. Africani: cassam Siculorum, quam su-
 scipi, relinquos iudicium de pecunijs reperundis ne sit hoc
 tempore Segestanorum iniuriæ negligantur: basis P. Afri-
 cani restituatur: nomen inuictissimi imperatoris incidatur:
 signum pulcherrimum, Carthaginē capta recuperatum, re-
 ponatur. hæc abs te non Siculorum defensor, non tuus accu-
 sator, non Segestani postulant, sed is, qui laudem, gloriāq;
 P. Africani tuendam, conseruandamq; suscepit. non uere-
 or, ne hoc officium meum P. Seruilio, iudici, non probem:
 qui cum res maximas gesserit, monumentaq; suarum rerū
 maxime constituat, atque in his elaboret, profecto uolet hæc
 nō solum suis posteris, uerum etiam omnibus uiris forti-
 bus, & bonis ciuibus defendenda, non spolianda improbis
 eradere. non uereor, ne tibi, Q. Catule, displiceat cuius am-
 plissimum in orbe terrarum, clarissimumq; monumentum
 est, quā plurimos esse custodes monumentorum, & puiare
 omnes bonos alienæ gloriæ defensionē ad officiū suum per-
 tinere. & quidem ceteris istius furtis, atque flagitijs ita mo-
 ueor, ut ea reprehendenda tantum putem; hic uero tanto do-
 lore afficior, ut nihil mihi indignius ferendum uideatur.
 Verres Africani monumentis domum suam, plenam stu-
 pri, plenam flagitij, plenam dedecoris, ornabit? Verres tem-
 peratissimi, sanctissimiq; uiri monumentum, Dianæ simul-
 lacrum uirginis, in ea domo collocabit, in qua semper mere

ACTIONIS. V.

tricum, lenonumq; flagitia uersantur? At hoc solum Afri-
 cani monumentum uiolasti. quid? a Tyndaritanis non eius-
 dem Scipionis beneficio positum simulacrum Mercurij, pul-
 cherrime, factum sustulisti? at quemadmodum, dij immor-
 les, quam audacter, quā libidinoſe, quam impudenter. au-
 distis nuper dicere legatos Tyndaritanos, homines honestis-
 simos, ac principes ciuitatis; Mercurium, qui sacris anniver-
 ſarijs apud eos, ac summa religione coleretur, quem P. A-
 fricanus, Carthagine capta, Tyndaritanis non solum ſue
 uictoriae, ſed etiam illorum fidei, ſocietatisq; monumen-
 tum, atque indicium dedisset, huius uī, ſcelere, impe-
 rioq; eſſe ſublatū. qui ut primū in illud opidū uenit, ſtatim,
 tamquam ita fieri non ſolum oporteret, ſed etiam neceſſe eſ-
 ſet, tāquā hoc ſenatus mandasset, populusq; R. iuſſiſſet, ita,
 cōtinuo ſignum ut demolirentur, Et Meſſanam deportaret,
 imperauit. quod cum illis, qui aderant, indignum, qui au-
 diebant, incredibile uideretur; non eſt ab iſto primo illo ad-
 uentu perſeueratum. diſcedens mandat Proagoro Sopa-
 tro, cuius uerba audistis, ut demoliat. cum recusa-
 ret, uehementer minatur. ita eum ex illo opido profici-
 ſcitur. Proagorus refert rem ad ſenatū: uehementer undi-
 que reclamatur. ne multa: iterum iſte aliquanto poſt ad illos
 uenit, quærit continuo deſigno. reſpondetur ei, ſenatū non
 permittere; pœnā capitis cōſtitutā, ſi iniuſſū ſenatus quiſ-
 quā attingiſſet: ſimul religio cōmemoratur. tū iſte, quā mihi
 religionē narras? quā pœnā? quē ſenatū? uinum te nō relin-
 quam: moriere uirgis, niſi ſignum traditur. Sopater iterū
 ſtens ad ſenatum refert; iſtius cupiditatem, minasq; demon-
 ſtrat. ſenatus Sopatro reſponſum nullū dat, ſed commotus,
 perturbatusq; diſcedit. illa a pratore accerſitus nun-

tio, rem demonstrat, negat ullo modo fieri posse. atque hæc
 (nihil enim præmittendum de istius impudentia uide-
 tur) agebantur in conuentu, palam, de sella, ac de loco supe-
 riore. erat hiems summa, tempestas, ut ipsum Sopatrum di-
 cere audistis, per frigida, imber maximus, cum iste impera-
 toribus, ut Sopatrum de porticu, in qua ipse sedebat, præ-
 cipitem in forum deijciant, nudumq; constituant. uix erat
 hoc plane etiam imperatum, cum illum spoliatum, stipen-
 tumq; licitoribus uideres. omnes ideo putabant, ut miser,
 atque innocens uirgis caderetur. fefellit hæc homines opi-
 nio. uirgis iste caderet sine causa socium populi R. atque
 amicum: non usque eo improbus; non omnia sunt in eo uno
 uicia: numquam fuit crudelis. leniter hominē, clementerq;
 accepit. equestres sunt medio in foro Marcellorum statua,
 sicuti fere ceteris in opidis Siciliae. ex quibus iste C. Mar-
 celli statuam delegit: cuius officia in illa ciuitate, totaq; pro-
 uinciam recentissima erant, & maxima. in ea Sopatrum,
 hominem tū domi nobilem, tum summo magistratu prædi-
 tum, diuaticari, ac deligari iubet. quo cruciatu sit affe-
 ctus, uenire in mentem necesse est omnibus, cum esset
 uinctus nudus in ære, in imbri, in frigore. neque tamen fi-
 nis huic iniuriæ, crudelitatiq; fiebat, donec populus, æ-
 que uniuersa multitudo, atrocitate rei, misericordiaq;
 commota, senatum clamore coegit, ut ei simulacrum illud
 Mercurij polliceretur. clamabat fore, ut ipsi sese dii immor-
 tales ulciscerentur: hominem interea perire innocentem non
 oportere. tum frequens senatus ad istum uenit, pollicetur si-
 gnum. ita Sopater de statua C. Marcelli, cū iam pene obri-
 guisset, uix uiuus auferetur. Non possum disposuere istum ac-
 cusare, si cupiam, opus est non solum ingenio, uerumet-

ACTIONIS. V.

iam artificio quodam singulari. Vnum hoc crimen, uide-
tur esse, & a me pro uno ponitur, de Mercurio Tyndari-
tano. plura sunt; sed, ea quo pacto distinguere, ac separare
possim, nescio. est pecuniarum captarum, quod signum a so-
cijs pecunie magnæ sustulit: est peculatus, quod publice po-
puli R. signum, de præda hostium captum, posuit impera-
toris nostri nomine, non dubitauit auferre: est maiesta-
tis, quod imperij nostri gloriæ, rerumq; gestarum monu-
menta euertere, atque asportare ausus est: est sceleris, quod
religiones maximas uolauit: est crudelitatis, quod in homi-
nem innocentem, in socium nostrum, atque amicum.
nouum, ac singulare supplicij genus excogitauit, il-
lud uero quid sit, iam non quæro dicere: quo nemine
appellem, nescio: quod in C. Marcelli status. quid est
hoc? patronus ne quod erat? quid tum? quo id spectat? uirum
ea res ad opem, an ad calamitatem clientium. atque hospi-
tium ualere debebat? an ut hoc ostenderes, contra uim tuam
in patronis præsidij nihil esse? quis hoc non intelli-
get, in improbi præsentis imperio maiorem esse uim, quam
in bonorum absentium patrocínio? an uero ex hoc il-
la tua singularis significatur insolentia, superbia, con-
tumacia? detrudere uidelicet aliquid te de magnitudi-
ne Marcellorum putasti: itaque nunc Siculorum Marcel-
li non sunt patroni; Verres in eorum locum substitutus est.
quam in te tantam uirutem esse, aut dignitatem arbitra-
tus es. ut conarere clientelam tam illustrem, tam splendide
provincia traducere ad te, auferre a certissimis, antiquissi-
misq; patronis? tu ista stultitia, nequitia, inertia, non
modo totius Siciliæ, sed unius tenuissimi Siculi cliente-
lam tueri potes? tibi Marcelli statua pro patibulo in clien-

res Marcellorum fuit: tu ex illis honore in eos ipsos, qui honorem in illi habuerant, supplicia quærebas? quid postea? quid tandem tuis statuis fore arbitrare? an uero id, quod accidit? nam Tyndaritan statuam istius. quam sibi propter Marcellos, altiore etiam basi poni iusserat, deturbarunt, simul ac successum isti audierunt. dedit igitur tibi fortuna Siculorum C. Marcellum iudicem, ut, cuius ad statuam Siculi te pratoræ alligabantur, eius religioni te eundem uinctum, adstrictumq; dedamus. Ac primo, iudices, hoc signum Mercurij dicebat iste Tyndaritanos C. Marcello huic Aesernino uendidisse: atque hoc sua causa etiam Marcellum ipsum sperabatur esse dicturum. quod mihi nunquam uerisimile uisum est, adolescentem illo loco natum, patrum Sicilia, nomen suum isti ad translationem criminis commodaturum. uerum tamen ita res mihi tota præuisa, atque præcæta est, uti, si maxime esset inuenius, qui in se suscipere istius culpam, crimenq; cuperet, tamen is proficere nihil posset. eos enim testes deduxi, & eas literas deportaui, ut de istius facto dubium nemini esse posset. publicæ literæ sunt, deportatum esse Mercurium Messanam sumptu publico: dicunt, quanti: præfuisse huic negotio publice legatum Poleam. quid is? ubi est? præsto est: testis est. Proagori Sopatri iussu. quis est hic? qui ad statuam adstrictus est. quid is? ubi est? testis est. uidisti hominem, & uerba eius audistis. demoliendum curauit Demetrius Gymnasiarchus, quod is ei loco præerat. quid? hoc nos dicimus? immo uero ipse præsens, Romæ nuper istum esse pollicitum, se id signum legatis esse redditurum, si eius rei testificatio tolleretur, cautumq; esset eos testimonium non esse dicturos. dixit hoc apud uos Sosippus, & Hismenias, homines

ACTIONIS. V.

nobilissimæ, & principes Tyndaritane ciuitatis. Quid Agrigento? non ne eiusdem P. Scipionis monumentum, signum Apollinis pulcherrimum, cuius in femine literulis minutis argenteis nomen Myronis erat inscriptum, ex Aeculapij religiosissimo fano sustulisti? quod iste, iudices, cum clam fecisset, cum ad suum scelus illud, furtumq; nefarios quosdam homines improbos duces, atque adiutores adhibuisset; uehementer commota ciuitas est. uno eodem tempore Agrigentini beneficium Africani, religionem domesticam, ornamentum urbis, indicium uictoriae, testimonium societatis requirebant. itaque ab illis, qui principes in ea ciuitate erant, precipitur, & negotium datur quaestoribus, & aedilibus, ut noctu uigilias agerent ad aedes sacras. etenim iste Agrigenti (credo propter multitudinem illorum hominum, atque uirtutem, & quod ciues R. uiri fortes, ac strenui, & honesti permulti in illo opido, coniunctissimo animo cum ipsis Agrigentinis uiuunt, ac negotiantur) non audebat palam tollere, aut poscere, quae placebant. Herculis templum est apud Agrigentinos, non longe a foro sane sanctum apud illos, & religiosum. ibi est ex aere simulacrum ipsius Herculis: quo non facile quidquam dixerim me uidisse pulchrius, (tamen si non tam multum in istis rebus intelligo, quam multa uidi) usque eo iudices, ut ritus eius, ac mentem paullo sit acerrimus, quod in precibus, & gratulationibus non solum id uenerari, uerum etiam osculari solent. ad hoc templum, cum esset iste Agrigenti, duce Timarchide, repente, nocte intempesta, seruatorum armatorum sit concursus, atque impetus. clamor a uigilibus, faniq; custodibus tollitur. qui primo cum obistere, ac defendere conarentur, male multati clauis, ac

fustibus rep-
natu, dem-
tur. interea e-
ri deos patri-
donum im-
num fugiti-
Agrigenti
firmis suis
xerit, tel-
rit. itaq;
eur. hor-
mes molli-
alij, uel
ligatum
Agrige-
in fugat-
tamen f-
stum pr-
male est
uelut in-
imman-
ebium n-
imitati f-
quaquam
sas est an-
los habet
est in ag-
in eo C-
id iste p-
ligionem

fustibus repelluntur. postea, conuulsis repagulis, effractisq; ualuis, demoliri signum, ac uetibus labefactare conantur. interea ex clamore fama tota urbe percrebuit, expugnari deos patrios; non hostium aduentu, neque repentino praedonum impetu, sed ex domo, atque cohorte praetoria manum fugitiuorum instructam, armatamq; uenisse. nemo Agrigenti neque etate tam affecta, neque uiribus tam infirmis fuit, qui non illa nocte, eo nuncio excitatus surrexerit, telumque, quod cuique sors offerebat, arripuerit. itaque breui tempore ad sanum ex urbe tota concurrerunt. hora amplius iam in demoliendo signo permulti homines moliebantur: illud interea nulla lababat ex parte, cum alij, uetibus subiectis, conarentur commouere, alij deligatum omnibus membris rapere ad se funibus. repente Agrigentini concurrunt: fit magna lapidatio: dant sese in fugam istius praecleari imperatoris nocturni milites. duo tamen sigilla per paruula tollunt, ne omnino inanes ad istum praedonem religionum reuenterentur. numquam tam male est sicutis, quin aliquid facere, & commodum dicant, uelut in hac re. aiebant in labores Herculis non minus hunc immanissimum Verrem, quam illam aprum Erymanthium referri oportere. Hanc uirtutem Agrigentiuorum imitati sunt Assorini postea, uiri fortes, & fideles, sed nequaquam ex tam ampla, neque tam ex nobili ciuitate. Chrysas est amnis, qui per Assorinorum agros fluit. is apud illos habetur deus, & religione maxima colitur. sanum eius est in agro, propter ipsam uiam, qua Assoro itur Ennam. in eo Chryse est simulacrum praecclare factum e marmore. id iste poscere Assorinos propter singularem eius fani religionem non ausus est. Ilepolemo dat, Hieronique ne-

gotium. illi noctu facta manu, armatiq; ueniunt: fores
 ædis effringunt: æditum, custodesq; mature sentiunt: signū
 quod erat notum uicinitati, bucina datur: homines ex agris
 concurrunt: eijcitur, fugaturq; Tlepolemus: neque quid-
 quam ex fano Chryse, præter unum per paruulum signum
 ex ære desideratum est. Matris magnæ fanum apud Engui
 nos est. iam enim mihi non modo breuiter de unoquoque
 dicendum est, sed etiam prætereunda uidentur esse per mul-
 ta, ut ad maiora istius, & illustriora in hoc genere furta,
 & scelera ueniamus. in hoc fano loricas, galeasq; æneas ca-
 latas opere Corinthio, hydriasq; grande, simuli in genere,
 atque eadem arte perfectas, idem ille P. Scipio, uir omni-
 bus rebus præcellentiissimus, posuerat, & suum nomen in-
 scripserat. quid iam de isto plura dicam, aut querar? om-
 nia illa, iudices, abstulit: nihil in religiosissimo fano, præ-
 ter uestigia uiolæ religionis, nomenq; P. Scipionis, reliquit:
 hostium spolia, monumenta imperatorum, decora, atque
 ornamenta fanorum, posthac, his præclaris nominibus ami-
 sis, in instrumento, ac suppellectili C. Verris numerabun-
 tur. Tu uidelicet solus uasis Corinthijs delectaris? tu illius
 æris temperationem, tu operum liniamenta solertiissime per-
 spicis? hæc Scipio ille non intelligebat, homo doctissimus,
 atque humanissimus? tu, sine ulla bona arte, sine humani-
 tate, sine ingenio, sine literis, intelligis, & iudicas? ui-
 de, ne ille non solum temperantia, sed etiam intelligentia
 te, atque istos, qui se elegantes dici uolunt, uicerit. nam
 quia, quam pulchra essent, intelligebat, ideo existima-
 bat ea non ad hominum luxuriam, sed ad ornatum fanorū,
 atque opidorum esse facta, ut posteris nostris monumenta
 religiosa esse uideantur. Audite etiam singularem eius, in

dices, cupiditatem, audaciam, amentiam, in ijs præsertim sa-
 cris polluentis, quæ non modo manibus attingi sed ne cogi-
 tatione quidem uiolari fas fuit. Sacrarium Cereris est apud
 Catinenses, eadem religione, qua Romæ, qua in ceteris lo-
 cis, qua prope in toto orbe terrarum. in eo sacrario intimo
 fuit signum Cereris per antiquum: quod uiri, non modo cu-
 iusmodi esset, sed ne esse quidem sciebant. aditus enim in id
 sacrarium non est uiris: sacra per mulieres, ac uirgines con-
 fici solent. hoc signum noctu clam istius serui ex illo religio-
 sissimo, atq; antiquissimo fano sustulerunt. postridie sacer-
 dotes Cereris, atq; illius fani aristæ, maiores nam, probatæ,
 ac nobiles mulieres rem, ad magistratus suos deferunt. om-
 nibus acerbum, indignum, luætuosum denique uidebatur.
 tum iste permotus illa atrocitate negotij, ut ab se sceleris i-
 stius suspicio remoueretur, dat hospiti suo cuidam nego-
 tium, ut aliquem reperiret, quem ea fecisse insimularet; da-
 retq; operam, ut is crimine damneretur, ne ipse esset in cri-
 mine. res non procrastinatur. nam cum iste Catinam profe-
 ctus esset, serui cuiusdam nomen deferitur: is accusatur: fi-
 eli testes in eum dantur: rem cunctus senatus Catinensium
 legibus indicat. sacerdotes uocantur: ex his quæritur secre-
 to in curia, quid esset factum, quemadmodum arbitraren-
 tur signum esse ablatum. respondente illæ. prætoris in illo lo-
 co seruos esse uisos. res, quæ esset antea non obscura, sacer-
 dotum testimonio perspicua esse cœpit. itur in consilium:
 seruus ille innocens omnibus sententijs absoluitur, quo faci-
 lius uos hunc omnibus sententijs condemnare possitis quid
 enim postulas, Verres? quid speras? quid spectas? quem
 tibi aut deorum, aut hominum auxilio putas futurum? eo
 ne tu seruos ad spoliandum fanum immittere ausus es, quo

ACT IONIS. V.

liberos adire ne orandi quidem causa fas erat? his ne rebus manus afferre non dubitasti, a quibus etiam oculos cohibere te religionum iura cogeant? tamen si ne oculis quidem caput in hanc frudem tam sceleratam, ac tam nefariam decidisti: nam id concupisti, quod numquam uideras: id, inquam, adamasti, quod antea non asperas. auribus tu tantam cupiditatem concepisti, ut eam non metus, non religio, non deorum uis, non hominum existimatio contineret. at ex uiro bono, credo, audieras, et bono auctore. qui id potest? qui ne ex uiro quidem audire potueris. audisti igitur ex muliere; quoniam id uiri neque uidisse, neque nosse poterant. qualem porro illam feminam fuisse putatis, in dices, quam pudicam, quae cum Verre loqueretur? quam religiosam, quae sacrarium spoliandi ostenderet rationem? at minime mirum, quae sacra per summam castimoniam uirorum, ac mulierum fiant, eadem per istius stuprum, ac flagitium esse uiolata. quid ergo hoc solum auditione expectare cepit, cum id ipse non uidisset? immo uero alia complura: ex quibus eligam spoliationem nobilissimam, atque antiquissimam fani: de qua priore actione testes dicere audistis. nunc eadem illa, quaeso, audite, et diligenter, sicut adhuc fecistis, attendite. Insula est Melita, iudices, sacis lato ab Sicilia mari, periculofoque disiuncta: in qua est eodem nomine opidum, quo iste numquam accessit: quod tamen isti exercitum per triennium ad muliebre uestem conficiendam fuit. ab eo opido non longe in promontorio fanum est Iunonis antiquum: quod tanta religione semper fuit, ut non modo illis Punicis bellis, quae in his fere locis nauali copia gesta, atque uersata sunt, sed etiam in hac prae donum multitudine semper inuiolatum, sanctumque fuerit, quin etiam

hoc man
giu ad cam
neis incre
fricam por
ma delecta
am certos
reportaren
gem Mass
nendos, r
ris, multa
opere, ac
rer, uno
eius rei
Pro di
bus, ac i
eabellam
templum
reliquiss
ubi pirat
prado u
spoliatur
iste reus,
crimini
cium uoc
riantur.
andirato
bus in r
eur con
net etiam
mhi dicit

hoc memoriae proditum est, classe quondam Massanise regis ad eum locum appulsa, præfectum regium dentes eburneos incredibili magnitudine e fano sustulisse, & eos in Africam portasse, Massanisæq; donasse: regem quidem primo delectatum esse munere: post, ubi audisset unde essent statim certos homines in quinqueremi misisse, qui eos dentes reportarent. itaque in his inscriptum literis Punicis fuit, regem Massiniam imprudentem accepisse, re cognita reponeudos, restituendosq; curasse. Erat præterea magna vis eboris, multa ornamenta, in quibus eburnea victoria, antiquo opere, ac summa arte perfectæ. hæc iste omnia, ne multis morer, uno impetu, atq; uno nuncio, per servos Venerios, quos eius rei causa miserat, tollenda, atque asportanda curavit. Pro dii immortales, quem ego hominem accuso? quem legibus, ac iudiciali iure persequor? de quo vos sententiam per tabellam feretis? dicunt legati Melitenses publice, spoliatum templum esse Iunonis, nihil istum in religiosissimo fano reliquisse; quem in locum classes hostium sæpe acceperant, ubi piratae fere quotannis hic mare solebant, quod neque prædo violaret antea, neque hostis attingeret, id ab uno isto sic spoliatum esse, ut nihil omnino sit relictum. Hic nunc aut iste reus, aut ego accusator, aut hoc iudicium appellabitur? criminibus enim coarguitur, aut suspicionibus in iudicium vocatur? dii ablati, fana vexata, nudatae urbes repertiuntur. earum autem rerum nullam sibi iste neque infitandi rationem, neque defendendi facultatem reliquit: omnibus in rebus coarguitur a me, connincitur a testibus, urgetur confessione sua, manifestis in maleficijs tenetur, & manet etiam, ac tacitus facta mecum sua recognoscit. Nimum mihi diu videor in uno genere versari criminum: sentio,

ACTIONIS. V.

Iudices, occurrendum esse satietati aurium, animorumque
uestrorum: quamobrem multa pratermittam. ad ea autem,
quæ dicturus sum, reficite uos, quæso, iudices, per deos im-
mortales, per eos ipsos, de quorum religione iam diu dici-
mus, dum id eius facinus commemoro, & profero, quo
prouincia tota commota est. de quo si paullo altius ordiri,
ac repetere memoriam religionis uidebor, ignoscite. rei ma-
gnitudo me breuiter perstringere atrocitatem criminis non
sinit. Verus est hæc opinio, iudices, quæ constat ex antiquis-
simis Græcorum literis, atque monumentis, insulem Sici-
liam totam esse Cereri, & Liberæ consecratam. hoc cum ce-
teræ gentes sic arbitrantur, tum ipsis Siculis tam persuasum
est, ut animis eorum insitum, atque innatum esse uidea-
tur. nam & natas esse has in his locis deas, & fruges in ea
terra primum repertas arbitrantur, & raptam esse Libe-
ram, quam eandem Proserpinam uocant, ex Ennensium
nemore; qui locus, quod in media est insula situs, umbi-
licus Sicilia nominatur. quam cum inuestigare, & con-
quirere Ceres uellet, dicitur inflamasse eas ipsas igni-
bus, qui ex Aetnas uertice erumpunt: quas sibi cum ipsa
præferret, orbem omnium peragrasse terrarum. Enna au-
tem, ubi ea, quæ dico, gesta esse memorantur, est loco præ-
celso, atque edito: quo in summo est aquata agri planities,
& aquæ perennes: tota uero omni aditu circumcisa, at-
que dirempta est: quam circa lacus, luciq; sunt plurimi,
& lectissimi flores omni tempore anni: locus ut ipse ra-
ptum illum uirginis, quem iam a pueris accepimus, de-
clarare uideatur. etenim propter est spelunca quædam,
conuersa ad aquilonem, infinita altitudine, qua Ditem pa-
terem ferunt repente cum curru extiisse, abreptamq; ex

CP

eo loco uirginem secum asportasse, & subito non longe a Syracusis penetrasse sub terras, lacumq; in eo loco repente extitisse: ubi usque ad hoc tempus Syracusani festos dies anniuersarios agunt, celeberrimo uirorum, mulierumq; conuentu. propter huius opinionis uetustatem, quod eorum his locis uestigia, ac prope incunabula reperiuntur deorum, mira quædã tota Sicilia priuatim, ac publice religio est Cere ris Ennësis. etenim multa sæpe prodigia uim eius, numenq; declarant; multis sæpe in difficillimis rebus præsens auxilium eius oblatum est: ut hæc insula ab ea non solum diligigi, sed etiam incoli, custodiriq; uideatur. nec solum Siculi, uerũ etiã ceteræ gentes, nationesq; Ennensem Cererem maxime colunt. etenim si Atheniësiũ sacra summa cupiditate expetuntur, ad quos Ceres in illo errore uenisse dicitur, frugesq; attulisse: quantam esse religionem conuenit eorum, apud quos eã natã esse, & fruges inuenisse constat? itaque apud patres nostros, atroci, ac difficili reip. tempore, cum, Ti. Graccho occiso, nagnorum periculorum metus ex ostentis portenderetur, P. Mucio, L. Calpurnio cos. aditum est ad libros sibyllinos in quibus inuentũ est, Cerere antiquissimã placari oportere. tũ ex amplissimo collegio decemuirali sacerdotes populi R. cũ esset in urbe nostro Cererus pulcherrimũ, & magnificentissimum templum, tamen usque Ennam profecti sunt. tanta enim erat auctoritas, & uetustas illius religionis, ut, cum illuc irent, non ad ædem Cere ris, sed ad ipsam Cererem proficisci uiderentur. Non obtĩdam diutius aures uestras: iam dudũ uereor, ne oratio mea aliena ab iudiciorũ ratione, & quotidiana dicendi cõsuetudine esse uideatur. hoc dico, hæc ipsam Cererem antiquissimã, religiosissimã, principem omniũ sacrorum, quæ apud

ACTIONIS. V.

omnes gentes, nationesq; sunt, a C. Verre ex suis templis, as
sedibus esse sublata. Qui accessisti Ennā, uidisti simula-
crum Cereris e marmore, & in altero templo Liberæ. sūa
ea perampla, atque præclara, sed non ita antiqua. ex ære
fuit quoddam modica amplitudine, ac singulari opere, cū
facibus, per antiquū, omniū illorū, quæ sunt in eo fano,
multo antiquissimum. id sustulit: ac tamen eo contentus non
fuit. Ante adē Cereris, in aperto, ac propatulo loco, signa
duo sunt, Cereris unum, alterum Triptolemi, & pulcherri-
ma, & perampla. his pulchritudo periculo, amplitudo salu-
ti fuit, quod eorum demolitio, atque asportatio perdifficilis
uidebatur. insistebat in manu Cereris dextra simulacrum,
pulcherrime factum, Victoriæ. hoc iste e signo Cereris auel-
lendum, asportandumq; curauit. Qui tandem istius ani-
mus est nunc in recognitione scelerum suorum, cum ego ip-
se in cōmemoratione eorū non solum animo commouear,
uerum etiam corpore perhorrescam? uenit enim mihi fani,
loci, religionis illius in mentem: uersantur ante oculos om-
nia: dies ille, quo ego Ennam cū uenissem, præsto mihi sacer-
dotes Cereris cū insulis, ac uerbenis fuerunt; cōcio, conuen-
tusq; ciuium, in quo ego cum loquerer, tanti fletus, gēmi-
tusq; fiebant, ut acerbissimus tota urbe luctus uersari uide-
retur. non illi decumarum imperia, non bonorum direptio-
nes non iniqua iudicia, non importunissimas istius libidi-
nes, nō uim, nō contumelias, quibus operi, oppressiq; erāt,
conquererentur: Cereris numen, sacrorū uetustas, fani reli-
gionē, istius sceleratissimi, atque audacissimi, supplicio ex-
piari uolebant: omnia se cetera pari, ac negligere dicebant:
hic dolor erat tantus ut Verres alter Orcus uenisse Ennā,
es nō Proserpinā asportasse, sed ipsam abipuisse Cererem

videretur. etenim urbis illa, nō urbs uidetur, sed fanū Cere-
 ris esse: habitare apud sese Cererē Ennenses arbitrantur: ut
 mihi nō ciues illius ciuitatis, sed omnes sacerdotes, omnes ac-
 cola, atque antistites Cereris esse uideātur. Ennā tu simu-
 lacrum Cereris tollere audebas? Ennā tu de manu Cereris
 Victoriā diripere, & deam deā detrahēre conatus es?
 quorum nihil uiolare, nihil attingere ausi sunt, in quibus
 erant omnia, quæ sceleris propiora sunt, quam religioni. re-
 nuerunt enim P. Popillio P. Rupilio cos illum locum serui
 fugitiui, barbari, hostes. sed neque tam serui illi dominorū,
 quam tu libidinum: neque tam fugitiui illi a dominis, quā
 tu a iure & a legibus: neque tam barbari lingua, & natio-
 ne illi, quā tu natura, & moribus: neque illi tam hostes ho-
 minibus, quam tu dijs immortalibus. quæ deprecatio est
 igitur ei reliqua, qui indignitate seruus, temeritate fugiti-
 uos, scelere barbaros, crudelitate hostes uicerit? audisti
 Theodorum, & Numinium, & Nicasionem, legatos En-
 nenses, publice dicere, sese a suis ciuibus hæc habere manda-
 ta, ut ad Verrem adirent, et eum simulacrum Cereris, &
 Victoriæ reposcerēt. id si impetrassent, tum ut morem uite
 rem Ennensium conseruarent, publice in eum, tamen si ue-
 xasset Siciliam: tamen, quoniam hæc a maioribus constituta
 accepissent, testimonium ne quod dicerent: sin autem ea non
 reddidisset, tum ut iudicio adessent, tum uti de eius iniurijs
 iudices docerēt, sed multo maxime de religione quererētur.
 Quas illorū querimoneas nolite, per deos immortales, asper-
 nari, nolite contemnere, ac negligere, iudices aguntur iniu-
 riæ sociorum: agitur uis legum: agitur existimatio, ueritasq;
 iudiciorum. quæ sunt omnia permagna, uerum illud maxi-
 mum: tanta religione obstricta tota prouincia, est tanta su-

ACTIONIS. V.

perstitio ex istius facto mentes omnium Siculorum occupa-
uit, ut, quaecunque accidunt publice, uel priuatim incom-
moda, propter eam causam, scelere istius, euenire uideantur.
Audistis Centuripinos, Agrinenses, Catinenses, Herbiten-
ses, Ennenses, complures alios publice dicere, quæ solitudo es-
set in agris, quæ uastitas, quæ fuga aratorum, quam deser-
ta, quæ inculta, quam relicta omnia, ea tamen si istius multis
et uarijs iniurijs acciderunt; tamen hæc una causa in opi-
nionem Siculorum plurimum ualeat, quod, Cerere uiolata,
omnes cultus, fructusq; Cereris in his locis interijisse arbi-
trantur. Medemini religioni sociorum, iudices: conseruate ue-
stram auctoritatem. neque enim hæc externa nodis est reli-
gio, neque aliena. quod si esset; si suscipere eam nolletis, tamē
in eo, qui uiolasset, sancire uos uelle oporteret. nunc uero in
communi omnium gentium religione, inq; his sacris, quæ
maiores nostri ab exteris nationibus adscita, atque accersi-
ta coluerunt; quæ sacra, ut erant re uera, sic appellari Græ-
ci uoluerunt; negligentes, ac dissoluti si cupiamus esse, qui
possumus? Vnius etiā urbis omnium pulcherrimæ, atq; orna-
tissimæ, Syracusarum direptionem commemorabo, et in
medium proferam, iudices; ut aliquando totam huius ge-
neris orationem concludam, ac definiam. Nemo fere ue-
strum est, quin, quemadmodum capta sint a M. Marcello
Syracusæ, sæpe audierit, non numquam etiam in annali-
bus legerit. conferte hanc pacem cum illo bello, huius præ-
toris aduentum cum illius imperatoris uictoria, huius co-
hortem impuram cū illius exercitu inuicta, huius libidines
cum illius cōtinentia: ab illo, qui cepit, cōditas, ab hoc, qui
cōstitutus accepit, captas dicetis Syracusas. ac iā illa omitto,
quæ disperse a me multis locis dicentur, ac dicta sunt, forum

Syracusarum, quod introitu Marcelli purum a cæde seruatum est, id aduentu Verris Siculorum innocentium sanguine redundasse: portum Syracusarum, qui tum & nostris classibus, & Carthaginiensium clausis fuisset, eum isto prætoris Cilicæ myoparoni, prædonibusque patuisse. multo adhibitam vim ingenuis, matres familias uiolatas, quæ tum, urbe capta, commissæ non sunt neque odio hostili, neque licentia militari, neque more belli, neque iure uictoria: mitto, inquam, hæc omnia, quæ ab isto per triennium perfecta sunt: ea, quæ coniuncta cum illis rebus sunt, de quibus antea dixi, cognoscite. Urbem Syracusas maximam esse Græcarum urbium, pulcherrimamque omnium, sæpe audistis. est, iudices, ita, ut dicitur. nam & situ est cum munito, tum ex omni aditu uel terra, uel mari præclaro ad aspectum: & portus habet prope in ædificatione, ad spectumque urbis inclusos: qui cum diuersos inter se aditus habeant, in exitu coniunguntur, & conflunt. eorum coniunctio pars opidi, quæ appellatur insula, mari disiuncta angusto, ponte rursus adiungitur, & continetur. ea tanta est urbs, ut ex quatuor urbibus maximis constare dicatur. quarum una est ea, quam dixi, insula: quæ duobus portibus cinctæ, in utriusque portus ostium, aditumque proiecta est: in qua domus est, quæ regis Hieronis fuit, quæ prætores uti solent. in ea sunt ædes sacræ complures, sed duæ, quæ longe ceteris antecellunt, Dianæ una, & altera, quæ fuit ante istius aduentum ornatissima, Minervæ. in hac insula extrema est fons aquæ dulcis, cui nomen Arethusa est. incredibili magnitudine, plenissimus piscium: qui fluctu totus operiretur, nisi munitione, ac mole lapidum a mari disiunctus esset. altera autem est urbs Syracusis, cui nomen Acradina est: in qua forum maxi-

ACTIONIS. V.

nam, pulcherrimæ porticus, ornatissimum Prytaneum, amplissima est curia, templumq; egregium Iouis Olympi ceteraq; urbis partes una lata uia perpetua, multiq; transversis diuisa, priuatis, ædificijs continentur. Tertia est urbs, quæ, quod in ea parte Fortune sanum antiquum fuit, Tyche nominata est: in qua & gymnasium amplissimum est, & complures ædes sacræ: coliturq; ea pars, & habitatur frequentissime. Quarta autem est urbs, quæ, quia postrema ædificata est, Neapolis nominatur: quam ad summam theatrum est maximû: præterea duo templa sunt egregia, Cereris unum, alterum Liberæ; signumq; Apollinis, qui Æsculæpius uocatur, pulcherrimum, et maximû: quod iste si portare potuisset, non dubitasset auferre. Nunc ad Marcellum reuertar, ne hæc a me sine causâ commemorata esse uideantur. qui cum tam præclaram urbem uis, contempsisset, non putauit ad laudem populi R. hoc pertinere, hanc pulchritudinem, ex qua præsertim nihil periculi ostenderetur, delere, & extinguere. itaque ædificijs omnibus, publicis & priuatis, sacris, & profanis sic pepercit, quasi ad ea defendenda cum exercitu, non expugnanda, uenisset. in ornatu urbis habuit uictoriæ rationem, habuit humanitatis. uictoriæ putabat esse, multa Romam deportare, quæ ornamento urbi esse possent: humanitatis, non plane spoliaré urbem, præsertim quam conseruare uoluisset. in hac partitione ornatus non plus uictoria Marcelli populo R. appetiuit, quam humanitas Syracusanis reseruauit. Romam quæ asportata sunt, ad ædem Honoris atque Virtutis, itemq; alijs in locis uidemus. nihil ædibus, nihil in hortis posuit, nihil in suburbano. putauit, si urbis ornamenta domum suam non contulisset, domum suam ur-

bi ornamento futuram. Syracusis autem permulsa, atque egregia reliquit, deum uero nullum uolauit, nullum attigit. Conferte Verrem: non ut hominem cum homine comparetis, ne quæ tali uiro mortuo fiat iniuria; sed ut pacem cum bello, leges cum ui, forum, & iurisdictionem cum ferro, & armis, aduentum, & comitatum cum exercitu, et uictoria conferatis. Aedes Mineræ est in insula, de qua ante dixi: quam Marcellus non attigit, quam plenam, atque ornata[m] reliquit; quæ ab isto sic spoliata, atque direpta est, non ut ab hoste aliquo, qui tamen in bello religionum, & consuetudinis iura retineret, sed ut a barbaris prædonibus uexata esse uideatur. Pugna erat equestris Agatheris regis, in tabulis picta præclare, his autem tabulis interiores templi parietes uestiebantur: nihil erat ea pietura nobilius; nihil Syracusis, quod magis uisendum putaretur. has tabulas M. Marcellus, cum omnia illa uictoria sua profana fecisset, tamen religione impeditus non attigit. iste, cum illa iam propter diuurnam pacem, fidelitatemque populi Syracusani sacra, religiosaque accepisset; omnes eas tabulas abstulit; parietes, quorum ornatus tot sæcula manserat, tot bella effugerat, nudos, ac deformatos reliquit. & Marcellus, qui, si Syracusas cepisset, duo templa se Romæ dedicaturum uouerat, quod erat ædificaturus, ijs rebus ornare, quas ceperat, noluit: Verres, qui non Honori, neque Viriuti, ut ille, sed Veneri, & Cupidini nota deberet, is Mineræ templum spoliare conatus est. ille deos deorum spolijs ornare noluit: hic ornamenta Mineræ uirginis in meretriciam domum transtulit. uiginti & septem præterea tabulas, pulcherrime pictas, ex eadem æde sustulit: in quibus erant imagines Siciliæ,

ACTIONIS. V.

regum, ac tyrannorum: quæ non solum pictorum artificio delectabant, sed etiam commemoratione hominum, & cognitione formarum. Ac uidete, quanto tetrior hic tyrannus Syracusanus fuerit, quam quisquam superiorum; cum illi tamen ornarint templa deorum immortalium, hic etiã deorũ monumenta, atque ornamenta sustulerit. Iam uero quid ego de ualuis illius templi commemorem? uereor, ne hæc qui non uiderunt, omnia me nimis augere, atque ornare arbitrentur. quod Amen nemo suspicari debet, tam esse me cupidum, ut tot uiros primarios uelim, præsertim ex iudicum numero, qui Syracusis fuerint, qui hæc uiderint, esse temeritati, & mendacio meo conscios. confirmare hoc liquido, iudices possum, ualuas magnificentiores ex auro, atque ebore perfectiores nullas umquam ullo tempore fuisse. incredibile dictu est, quam multi Græci de ualuarum harum pulchritudine scriptum reliquerint. nimirum forsitan hæc illi mirentur, atque efferant. esto: uerumtamen honestius est reip. nostræ, iudices, ea, quæ illis pulchra esse uideantur, imperatorem nostrum in bello reliquisse, quã prætorem in pace abstulisse. ex ebore diligentissime perfecta argumenta erant in ualuis: ea deprehensa curauit omnia. Gorgonis os pulcherrimum, crinitum anguibus, reuellit, atque abstulit: & tamen indicauit, se non solum artificio, sed etiam pretio, quæstusque duci: nam bullas omnes aureas ex his ualuis, quæ erant & multæ, & graues, non dubitauit auferre: quarum iste non opere delectabatur, sed pondere: itaque eiusmodi ualuas reliquit, ut, quæ olim ad ornandum templum erant maxime, nunc tantum ad claudendum factæ esse uideantur. Etiam ne fraxineas hastas? uidi enim uos in hoc non minime, cum testes di-

cerent, commoueri: quod erant huiusmodi, ut semel uidisse satis esset: in quibus neque manu factum quidquam, neque pulchritudo erat ulla, sed tantum magnitudo incredibilis: de qua uel audire satis esset? nimium, uidere plus quam semel. etiam ne id concupisti? nam Sappho, quæ sublatæ de Prytaneo est, dat tibi iustam excusationem, prope ut concedendumq; atq; ignoscendum esse uideatur. an Syllanionis opus, tam perfectum, tam elegans, tam elaboratum, quisquam non modo priuatus, sed populus potius haberet, quam homo elegantissimus, atque eruditissimus Verres? nimirum contra dici nihil potest. nostrum enim unusquisque, qui tam beati, quam iste est, non sumus, tam delicati esse non possumus. si quando quis aliquid istiusmodi uidere uolet, eat ad ædem Felicitatis, ad monumentum Catuli, in porticum Metelli: det operam, ut admittatur in alicuius istorum Tusculanum: spectet forum ornatum, si quid iste suorum ædilibus accommodauit: Verres hæc habeat domi: Verres ornamentis sanorum, atque opidorum habeat plenam domum, uillas refertas. Etiam ne huius operarum studia, ac delicias, iudices, perferetis? qui ita natus est, ita educatus, ita factus et animo, et corpore, ut multo appositior ad deferenda, quam ad auferenda signa esse uideantur. Atque hæc Sappho sublatæ quantum desiderium sui reliquerit, dici uix potest. nam tum ipsa fuit egregie facta, tum epigramma Græcum pernobile incisum habuit in basi: quod iste, eruditus homo, et Græculus, qui hæc subtiliter iudicat, qui solus intelligit, si unam literam Græcam scisset, certe non sustulisset. nunc enim, quod inscriptum est inani in basi, declarat quid fuerit, et id ablatum indicat. Quid? signum Pæanis ex æde Aesculapij, præclare factum, sacrum, et

ACTIONIS. V.

religiosum, non sustulisti? quod omnes propter pulchritudinem uisere, propter religionem colere solebant. Quid? ex æde Liberi simulacrum Aristei non tuo imperio palam ablatum est? Quid? ex æde Iouis religiosissimum simulacrum Iouis imperatoris, quæ Græci οὐριον nominant, pulcherrime factum, non ne abstulisti? Quid? ex æde Liberi paruum illud caput pulcherrimum, quod uisera solebamus, num dubitasti tollere? Atque ille Pæan sacrificijs anniuersarijs simul cum Aesculapio apud illos collebatur: Aristæus, qui, ut Græci ferunt, Liberi filius, inuentor olei esse dicitur, una cum Libero patre, apud illos eodem erat in templo consecratus. Iouem autem imperatorem quanto honori in suo templo fuisse arbitramini? hinc colligere potestis, si recordari uolueritis, quanta religione fuerit eadem specie, atq; forma signum illud quod ex Macedonia captum, in Capitolio posuerat Flaminius. etenim tria ferebantur in orbe terrarum signa Iouis imperatoris, uno in genere pulcherrime facta; unum, illud Macedonicum, quod in Capitolio uidemus; alterum in Ponti ore, et angustius; tertium, quod Syracusis ante Verrem prætorē fuit illud Flaminius ita ex æde sua sustulit, ut in Capitolio, hoc est in terrestri domicilio Iouis, poneret. quod autem est ad introitum Ponti, id, cum tam multa ex illo mari bella emerferint, tam multa porro in Pontum inuecta sint, usque ad hanc diem integrum, inuiolatumq; seruatum est. hoc tertium, quod erat Syracusis, quod M. Marcellus armatus, et uictor uiderat, quod religioni concesserat, quod cives, atque incolæ Syracusani colere aduenæ non solum uisere, uerum etiam uenerari solebant, id Verres ex templo Iouis sustulit. Vis sapius ad M. Marcellum reuertar, indices, sic habetote, plures esse a Syracusanis i-

flius aduentu deos, quam uictoria Marcelli homines deside-
 ratos. etenim ille requisisse dicitur etiam Archimede[m] illu[m],
 summo ingenio hominem, ac disciplina, eumq[ue] cum audis-
 set interfectum, permoleste tulisse. iste omnia, quæ requi-
 siuit, non, ut seruaret, uerum, ut asportaret, requisit. Iam
 illa, quia leuiora uidebuntur, si hoc loco dicerentur, ideo
 prateribo, quod iste mensas Delphicas marmore, crateras
 ex ære pulcherrimas, uim maximam uasorum Corinthio-
 rum ex omnibus ædibus sacris Syracusis abstulit. itaq[ue], iu-
 dices, ij, qui hospites, ad ea, quæ uisenda sunt, ducere solent,
 et unumquidque ostendere, quos illi *παραγωγὸς* uocant,
 conuersam iam habent demonstrationem suam: nam ut an-
 te demonstrabant, quid ubique esset; ita nunc, quid undi-
 que ablatum sit, ostendunt. Quid tum? mediocri ne tan-
 dem dolore eos affectos esse arbitramini? non ita est, iudi-
 ces: primum, quod omnes religione mouentur, et deos
 patrios, quos a maioribus acceperunt, colendos sibi diligen-
 ter, et retinendos esse arbitrantur: deinde hic ornatus,
 hæc opera, atque artificia, signa, tabule pietæ Græcos homi-
 nes nimio opere delectant. itaque ex illorum querimonijs
 intelligere possumus, hæc illis acerbissima uideri, quæ forsi-
 tan nobis leuia, et contemnenda esse uideantur. mihi cre-
 dite, iudices: (tamen si uosmet ipsos hæc eadem audire certo
 scio) cum multas acceperint per hosce annos socij, atque exte-
 ra nationes calamitates, et iniurias, nullas Græci homines
 grauius tulerunt, nec ferunt, quam huiusmodi spoliatio-
 nes sanctorum, atque opidorum licet iste dicat, emisisse se, sicut
 et solet dicere: credite mihi, iudices, nulla umquā ciuitas to-
 ta Asia, et Græcia signum ullū, tabulā pietam, ullū deni-
 que ornamentū urbis sua uoluntate cuiquam uendidit. nisi

ACTIONIS. V.

forte existimatis, postea quam iudicia seuera Romæ fieri de
fierint, Græcos homines hæc uendere cœpisse; quæ tum non
modo non uendebant, cum iudicia fiebant, uerum etiam coe
mebant. nisi arbitramini L. Crasso, Q. Scæuolæ, C. Claudio
potentissimis hominibus, quorum ædilitates ornatissimas ui
dimus, commercium istarum rerum cum Græcis homini
bus non fuisse; his, qui post iudiciorum dissolutiones ædiles
facti sunt, fuisse. acerbiores etiam scitote esse ciuitatibus
falsam istam, & simulatam emptionem, quam si quis clam
surripiat, aut eripiat palam, atque auferat. nam turpitudi
nem summam esse arbitrantur, referri in literas publicas,
pretio adductam ciuitatem, & pretio paruo, ea, quæ acce
pisset a maioribus, uendidisse, atque alienasse. etenim mi
randum in modum Græci rebus istis, quas nos contemni
mus, delectantur. itaque maiores nostri facile patiebantur,
hæc esse quamplurima apud socios, ut imperio nostro quā
ornatissimi, florentissimiq; essent: apud eos autem, quos
uestigales, aut stipendiarios fecerant, tamen hæc relinque
bant, ut illi, quibus ea iucunda sunt, quæ nobis leuia uide
bantur, haberent hæc oblectamenta, & solatia seruitutis.
Quid arbitramini Rheginos, qui iam ciues R. sunt, mereri
uelle, ut ab ijs marmorea Venus illa ne auferatur? quid
Tarentinos, ut ne Europam in Tauro sedentem amittant?
ut Satyrum, qui apud illos in æde Vestæ est? ut cetera? quid
Tespenses, ut Cupidinis signum, propter quod unum ui
suntur Thespiæ? quid Gnidios, ut Venerem marmoream?
quid ut pictam, Coos? quid Ephesios, ut Alexandrum? quid
Cyzicenos, ut Aiace, aut Medeam? quid Rhodios, ut Ialy
sum? quid Athenienses, ut ex marmore Iacchum, aut Pa
rtholum pictum, aut ex ære Myronis buculam? longum est,

Et non necessarium commemorare, quæ apud quosque ui-
 senda sunt tota Asia, Et Græcia. uerum illud est, quamo-
 brem hæc commemorarim, quod existinare uos hoc uolo,
 mirum quendam dolorem accidere ijs, ex quorum urbibus
 hæc auferantur. atque ut ceteros omittamus, de ipsis Syracu-
 sanis cognoscite: ad quos ego cum uenissem, sic primo existi-
 mabam, ut Romæ ex istius amicis acceperam, ciuitatem Sy-
 racusanam propter Heraclij hereditatem non minus esse isti-
 amicam, quam Mamertinam propter prædaram, ac furto-
 rum omnium societatem: simul Et uerebar, ne mulierum no-
 bilium, Et formosarum gratia, quarum iste arbitrio prætu-
 ram per triennium gesserat, uirorumq; quibuscum illæ nu-
 ptæ erant, nimia in istum non lenitudine, sed etiam liberali-
 tate oppugnarer, siquid ex literis Syracusanorum conquire-
 rem: itaque Syracusis cum ciuibus R. eram: eorum tabulas
 exscribebam, iniurias cognoscebam: cum diutius in negotio,
 curaq; fueram; ut requiescerem, curamq; animi remittere,
 ad Carpinatij præclaras tabulas reuertebam: ubi cum equi-
 tibus R. ex illo cōuentu honestissimis illos Verrucios, de quib;
 ante dixi, explicabam, Syracusanis prorsus nihil adiu-
 menti neque publice, neque priuatim expectabam, neque
 erat in animo postulare. cum hæc agerem, repente ad me ue-
 nit Heraclius, is, qui tum magistratum Syracusis habebat,
 homo nobilis, qui sacerdos Iouis fuisset: qui honos apud Sy-
 racusanos est amplissimus. agit mecum, et cum fratre meo,
 ut, si nobis uideretur, adiremus ad eorum senatum: frequen-
 tes esse in curia: se iussu senatus a nobis petere, ut ueniremus,
 primo nobis fuit dubium, quid ageremus: deinde cito uenit
 in mentem, non esse uitandum nobis illum conuentum, Et lo-
 cum: itaq; in curiam uenimus. honorifice sane cōsurgitur.

ACTIONIS. V.

nos rogatu magistratus affedimus. incipit is loqui, qui et au-
 floritate, & etate, et, ut mihi uisum est, usu reru antecede-
 bat, Diodorus Timarchides: cuius omnis oratio hanc habuit
 primo sententiam: Senatum, populumq; Syracusanum mo-
 leste, grauiterq; ferre, quod ego, cum in ceteris Sicilia ci-
 uitatibus senatum, populumq; docuissem, quid eis militatis,
 quid salutis afferrem, & cum ab omnibus mandata, lega-
 tos, literas, testimoniaq; sumpsissem, in illa ciuitate nihil
 eiusmodi facerem. Respondi, neque Romae in conuentu Sa-
 calorum, cum a me auxilium communi omnium legatio-
 num consilio petebatur, caussa; totius ad me Sicilia de-
 ferbatur, legatos Syracusanorum affuisse; neque me postu-
 lare, ut quidquam contra C. Verrem decerneretur in ea ci-
 uita, in qua inauratam C. Verris statuam uiderem. Quod
 postea quam dixi, tantus est gemitus factus adpectu sta-
 tue, & commemoratione, ut illud incuria positum mo-
 numentum scelerum, non beneficiorum uideretur. cum
 pro se quisque, quantum dicendo assequi poterat, docere
 me cepit ea, quae paulo ante commemorauit: spoliata ur-
 bem, fana direpta, de Heraclii hereditate, quam palaestritis
 concessisset, multo maximam partem ipsum abstulisse: neq;
 postulandum fuisse, ut ille palaestritas diligeret, qui etiam
 inuentorem olei deum sustulisset: neque illam statuam esse
 ex pecunia publica, neque publice datam; sed eos qui heredi-
 tatis diripienda participes fuissent, faciendam statuendaq;
 curasse: eosdem Romae fuisse legatos, illius adiutores impro-
 bitatis, socios furtorum, conscios flagitiorum: eo minus mi-
 rari me oportere si illi communi legatorum uoluntati, &
 saluti Siciliae defuissent. Vbi eorum dolorem ex illius iniu-
 rijs non modo minorem, sed prope maiorem, quam cetero-

rum Siculorum, esse cognoui; Tum ego meum animum in illos, cum mei cōsiliij, negotijq; totius suscepti causam rationemq; proposuimus eos hortatus sum, ut causae communi, salutiq; ne deessent, ut ei illam laudationem, quam se ui, ac meum coactos paucis illis diebus decreuisse dicebant, tollerent. itaque iudices, Syracusani hac faciunt, istius clientes, atque amici: primum mihi literas publicas, quas in arario sanctio re cōditas habebant, proferunt: in quibus ostendunt omnia, quae dixi ablata esse, perscripta, & plura etiam, quam ego potui dicere: perscripta autem hoc modo, quod ex aede Mineruae hoc & illud abesset, quod ex aede Iouis, quod ex aede Liberi. ut quisq; eis rebus euendis, conseruandisq; praesuerat, ita perscriptum erat, cum rationem ex lege redderet, et, quae acceperat, de beret tradere, petisse, ut sibi, quod haeres abesset, ignoscereetur: itaque omnes liberatos discessisse, & esse ignotum omnibus. quas ego literas obsignandas publico signo, deportandasq; curavi. De laudatione autem ratio sic reddita est: primum, cū a Verre literae aliquāto ante aduentum meum de laudatione uenissent, nihil esse decretum: de inde, cum quidam ex illius amicis commonerent, oportere decerni, maximo esse clamore, & conuicio repudiatos; & postea quam meus aduentus appropinquaret, imperasse eum, qui summam potestatem haberet, ut decernerent: decretum ita esse, ut multo plus illi laudatio mali, quam boni possit afferre. id adeo, iudices, ut mihi ab illis demonstratum est, sic uos ex me cognoscite. Mos est Syracusis, ut, si qua de re ad senatum referatur, dicat sententiā, qui uelit: nominatim nemo rogatur. & tamē, ut quisq; honore, & aetate antecedit, ita primus solet sua sponne dicere; idq; a ceteris ei cōceditur: si quādo taceāt omnes, tunc sortito coguntur dicere.

ACTIONIS. V.

cum hic mos esset, refertur ad senatum de laudatione Ver-
rus. in quo primum, ut aliquid esset moræ, multi interpel-
lant: de Sex. Peducaeo, qui de illa ciuitate, tota q; provincia
optime meritus esset, sese antea, cum audissent ei negotium
faceßitum, cumq; eum publice pro plurimis eius, & maxi-
mus meritis laudare cuperent, a C. Verre prohibitos esse: ini-
quum esse, tamen si Peducaeus eorum laudatione iam nõ ute-
retur, tamen non id prius decernere, quod aliquando uo-
luissent, quam quod tum cogerentur. conclamant omnes,
& approbant ita fieri oportere. refertur de Peducaeo. ut
quisque ætate, & honore antecederet, ita sententiam di-
xit ex ordine. id adeo ex ipso S. C. cognoscite: nam princi-
pium sententiæ perscribi solet. Recita. QVOD VER-
BA FACTA SVNT DE SEX. PEDVCAEO. Di-
cit, qui primi suaserint, decernitur. refertur deinde de
Verre. dic, queso. QVOD. quo modo? QVOD
VERBA FACTA SVNT DE C. VERRE. Quid
postea scriptum est? CVM SVRGERET NEMO,
NEQVE SENTENTIAM DICERET. Quid hoc
est? SORS DVCITVR. Quamobrem? nemo erat uo-
luntarius laudator præturæ tuæ, defensor periculorum tuo-
rum? præsertim cum inire a prætore gratiam posset? ne-
mo. ipsi illi tui conuiuæ, consiliarij, & conscij, uerbū fa-
cere non audebant. in qua curia statua tua stabat, & nu-
da filij, in ea nemo fuit, quem ne nudus quidem filius in
nuda provincia commoueret. Atque etiam hoc me docet,
eiusmodi S. C. sese fecisse laudationem, ut omnes intelli-
re possent, non laudationem, sed potius irrisiõnem esse il-
lam, quæ commune faceret istius turpem, calamitosamq;
præturam: etenim scriptum esse ita; QVOD iste uir-

gi

gis neminem cecidisset, a quo cognoscitis nobilissimos homines atque innocentissimos securi esse percussos: QVOD uigilanter provinciam administrasset; cuius omnes uigilias in stupris constat, adulterijsq; esse consumptas. hoc autem scriptum etiam, quod proferre non auderet reus, accusator recitare non desineret; QVOD prædones procul ab insula sicilia prohibuisset Verres; quos etiam intra Syracusanam insulam recepisset. Quæ postea quam ex illis cognoui, discessi cum fratre e curia; ut nobis absentibus, si quid uellent. decernerent. decernunt statim: primum, ut Lucio fratri hospitium publice fieret, quod is eandem uoluntatem erga Syracusanos suscepisset, quam ego semper habuissem. id non modo tum scripserunt, uerum etiam in ære incisum nobis tradiderunt. ualde hercle te Syracusani tui, quos crebro commemorare soles, diligunt; qui cum accusatore tuo satis iustam causam coniungenda necessitudinis putant, quod te accusaturus sit, & quod ad inquirendum in te uenerit. Postea decernitur, ac non uarie, sed prope cunctis sententijs, ut laudatio, quæ C. Verri decreta esset, tolleretur. At uero, cum iam non solum discessio facta esset, sed etiam per scriptum, atque in tabulas relatum, prætor appellatur. æ quis appellat? magistratus aliquis? nemo. senator? ne id quidem. Syracusanorum aliquis? minime. quis igitur prætorem appellat? qui quæstor istius fuerat, Cæcilius. o rem ridiculam: o desertum hominem: o desperatum, ac relictum. a magistratu siculo. ne S. C. Siculi homines facere possent, ne suum ius suis moribus, suis legibus obtinere possent, non amicus istius, non hospes, non denique aliquis Sículus, sed quæstor prætorem appellat. quis hoc uidit? aut quis audiuit? prætor æquus, & sapiens dimitti

C C

ACTIONIS. V.

iubet senatum. cōcurrit ad me maxima multitudo. primam
senatores clamare, eripi sibi ius, eripi libertatem: populus se
natum laudare, gratias agere: ciues R. a me nusquam disce
dere. quo quidem die nihil ægrius factum est multo labore
meo, quam ut manus ab illo appellatore abstineren-
tur. cum ad prætorem in ius adissemus, exegit sane dili-
genter, & caute, quid decernat: nam ante quam uerbum
facerem, de sella surrexit, atque abiit. ita que tum de foro,
cum iam ad uesperasceret, discessimus. postridie mane ab eo
postulo, ut Syracusanis liceret S. C. quod pridie fecissent,
mihi reddere. ille enim uero negat: & ait indignum faci-
nus esse, quod ego in senatu Græco uerba fecissem: quod qui-
dem apud Græcos græce locutus essem, ferri nullo modo
posse. Respondi homini, ut potui, ut uolui, ut debui: eum
multa, eum etiam hoc me meminisse dicere: facile esse perspi-
cium, quantum inter hunc, & illum Numidicum, uerū,
& germanum Metellum interesset: illum noluisse sua lau-
datione iunare L. Lucillum, sororis uirum, qui cum opti-
me conuenisset; hunc homini alienissimo a ciuitatibus lau-
dationes per uim, & metū comparare. quod ubi intellexi,
multum apud illum recentes nuncios, multum tabulas nō
commendaticias, sed tributarias ualuisse; admonitu ipsius
Syracusanorum impetum in eas tabulas facio, in quibus
singula perscripta erant. Ecce autem noua turba, atque ri-
xa: ne tamen istum omnino Syracusus sine amicis, sine hospi-
tibus plane nudum esse, ac desertum putet. retinere cœ-
pit tabulas Theomnastus quidam, homo ridicule insanus:
quem Syracusani Theoraetum uocant: qui illic eiusmodi
est, ut cum pueri se stentur, ut omnes, cum loqui cœperit,
irrideant. huius tamen insania, quæ redicula est alijs, mē-

hi tum molesta sane fuit. nam cum stumas ageret in ore;
 arderent oculi; uoce maxima: uim me sibi afferre, clamaret:
 copulati in ius peruenimus. hic ego postulare cœpi, ut mihi
 tabulas obsignare, ac deportare liceret. ille contra. instare
 ego, omnium mihi tabularum, & literarum fieri potestatem
 oportere: contra. ille furiosus urgere, nihil ad se nostras
 leges pertinere. prætor intelligens, negare sibi placere,
 quod S. C. ratum esse non deberet, id me Romam deporta-
 re. quid multa? nisi uehementius homini minatus essem, ni-
 si legum sanctionem, pœnamq: recitassim; tabularum mi-
 hi potestas facta non esset. ille autem insanus. qui pro isto cō-
 tra me uehementissime declamasset, postquam non impe-
 trauit, credo, ut in gratiam mecum rediret, libellum mihi
 dat, in quo istius furta Syracusana perscripta erant:
 quæ ego antea iam ab illis cognoram, & acceperam. Lau-
 dent te sane iam Mamertini: qui ex tanta prouincia solt
 sunt, qui te saluum uelint: ita tamen laudent, ut Heius, qui
 eius princeps legationis est, adsit: ita laudent, ut ea,
 quæ rogati erunt, mihi parati sint respondere. ac ne
 subito a me opprimantur, hæc sum rogaturus: na-
 uem debeant ne? faciebuntur: præbuerint ne prætor
 C. Verre? negabunt: edificauerint ne nauem onera-
 riam maximam publicæ, quam Verri dederunt? negare
 non poterunt: frumentum ne ab his sumpserit Verres,
 quod populo R. mitteret, sicuti superiores? negabunt. quid
 militum, aut nauarum per triennium dederunt? nul-
 lum datum dicent. fuisse Messanam omnium istius fur-
 torum, ac prædarum recepticem? negare non poterunt.
 permulta multis nauibus illuc exportata? hanc denique
 nauem maximam a Mamertinis datam, onustam, cum

ACTIONIS. V.

Isto pratore profecta? fatebuntur. Quamobrem tibi
 habe sane istam laudationem Mamertinam: Syracusanam
 quidem civitatem, ut abs te affecta est, ita in te esse anima-
 tum videmus: apud quos etiam Verrea illa flagitiosa sub-
 lata sunt. etenim minime conveniebat, ei deorum honores
 haberi, qui simulacra deorum sustulisset. etiam meher-
 cule illud in Syracusanis merito reprehenderetur, si, cum
 diem festum ludorum de factis suis sustulisset celeberrim-
 um, et sanctissimum, quod eo ipso die Syracusæ a Mar-
 cello capta esse dicuntur, iidem diem festum Verris nomi-
 ne agerent; cum iste Syracusanis, quæ ille calamitosus dies
 reliquerit, ademisset. at videte hominis impudentiam, at-
 que arrogantiam, iudices, qui non solum Verrea hæc, tur-
 pta, ac ridicula, ex Heraclij pecunia constituerit, verum
 etiam Marcellea tolli imperavit; ut ei sacra facerent
 quotannis, cuius opera omnium annorum sa-
 cra, deosq; patrios amiserant; eius
 autem familiae dies festos tolle-
 rent, per quam ceteros
 quoque festos dies
 recupera-
 rant.

ACTIONIS. VI. IN. C. VERREM

L I B. V.

O R A T I O X.

N E M I N I uideo dubium esse, iudices,
 quin apertissime C. Verris in sicilia sa-
 cra, profanaq; omnia & priuatim, &
 publice spoliari, uersatusq; sit sine ulla
 non modo religione, uerum etiam dissi-
 mulatione in omni genere furandi, atque praedandi. sed
 quaedam mihi magnifica, & praeclara eius defensio osten-
 ditur: cui quemadmodum resistam, multo mihi antea est,
 iudices, providendum, ita enim caussa constitur, pro-
 uinciam siciliam uirtute eius, & uigilantia singulari,
 dubijs formidolosiq; temporibus, a fugitiuis, atque a
 belli periculis tutam esse seruata. quid agam, iudices?
 quo accusationis meae rationem conferam? quo me uer-
 tam? ad omnes enim meos impetus, quasi murus quidam,
 boni nomen imperatoris opponitur. noui locum: uideo, ubi
 se iactaturus sit Hortensius. belli pericula. tempora reip. im-
 peratorum penuriam commemorabit. tum deprecabitur a
 uobis, tum etiam pro suo iure contendet, ne patiamini ta-
 lem imperatorem populo R. Siculorum testimonijs eripi,
 ne ue obteri laudem imperatoriam criminibus auaritia ue-
 litis. Non possum dissimulare, iudices. timeo, ne C. Ver-
 res, propter hanc uirtutem eximiam in re militari, omnia,
 quae fecit, impune fecerit: uenit enim mihi in mentem, in
 iudicio M. Aquillij quantum auctoritatis, quantum mo-
 menti oratio M. Antonij habuisse existimata sit: qui, ut

C C iij

ACTIONIS. VI.

erat in dicendo non solum sapiens, sed etiam fortis, causa prope perorata, ipse arripuit M'. Aquillium, constituitque in conspectu omnium, tunicamque eius a petlore abscidit, ut cicatrices populus R. iudicesque aspicerent aduerso corpore exceptas. simul et de illo uulnere, quod ille in capite ab hostium dace acceperat, multa dixit: eoque adduxit eos, qui erant iudicaturi, uehementer ut uererentur, ne quem uirum fortuna ex hostium telis eripuisset, cum sibi ipse non pepercisset, hic non ad populi R. laudem sed ad iudicum crudelitatem uideretur esse seruatus. Hac eadem nunc ab illis defensionis ratio, uiatentatur: idem queritur. sit fur, sit sacrilegus, sit flagitiorum omnium, uitiorumque princeps: at est bonus imperator, et felix, et ad dubia reip. tempora reseruandus. Non agam summo iure tecum: non dicam id, quod debeam forsitan obtinere; cum iudicium certa lege sit constitutum, non quid in re militari fortiter feceris, sed quemadmodum manus ab alienis pecuniis abstineris, abs te doceri oportere. non, inquam, sic agam: sed ita quero, quemadmodum te uelle intelligo, quae tua opera, et quanta fuerit in bello. quid dices? an bello fugitiuorum Siciliam uirtute tua liberatam? magna laus, honesta oratio: sed tamen quo bello? nos enim post id bellum, quod M'. Aquilius confecit, sic accepimus, nullam in Sicilia fugitiuorum bellum fuisse. at in Italia fuit. fateor: et magnum quidem, ac uehemens. num igitur ex eo bello partem aliquam laudis appetere conaris? num tibi illius uictoriae gloriam cum M. Crasso, aut Cn. Pompeio communicandam putas? non arbitror hoc etiam deesse tuae impudentiae, ut quidquam eius modi dicere audeas. Obstinisti uidelicet, ne ex Italia tran-

sire in Siciliam fugitiuorum copia possent. ubi? quando?
 qua ex parte? cum aut nauibus, aut ratibus conarentur ac-
 cedere? nos enim nihil umquam prorsus audiuius: & il-
 lud audiuius, M. Craſſi, fortissimi uiri, uirtute, consilioq;
 factū, ne ratibus coniunctis freto fugitui ad Messanā trā-
 sire possent, a quo illi conatu non tantopere prohibendū fuis-
 sent, si ulla in Sicilia praesidia ad illorum aduentum oppo-
 sita putarentur. At, cum in Italia bellum tam prope a Sici-
 lia, tamen in Sicilia non fuit. quid mirum? ne cum in Sici-
 lia quidem fuit, eodem intervallo pars eius belli in Italiam
 ulla peruasit. etenim propinquitas ad utram partem hoc lo-
 co profertur? utrum, aditum facilem hostibus, an conta-
 gionem imitandi eius belli periculosam fuisse? aditus
 omnis hominibus sine ulla facultate nauium non modo di-
 siunctus, sed etiam clausus fuit: ut illis, quibus Siciliam pro-
 pinquam fuisse dicis, facilius fuerit ad Oceanum perueni-
 re, quam ad Peloridem accedere. Contagio autem ista serui-
 lis belli cur abs te potius, quam ab ijs omnibus, qui ceteras
 prouincias obtinuerunt, praedicatur? an quod in Sicilia
 iam ante bella fugitiuorum fuerunt? at ea ipsa causa
 est, cur ipsa prouincia minimo in periculo sit, &
 fuerit: nā postea quam illinc M. Aquilius decessit, omniū
 instituta, atque edicta praetorum fuerunt eiusmodi, ut ne
 quis cum reſto seruus esset. uetus est, quod dicam. & pro-
 pter seueritatem exempli nemini fortasse uestrum inaudi-
 tum: L. Domitium praetorem in Sicilia cum aper ingens
 ad eum allatus esset, admiratum requisisse, quis eum per-
 cussisset: cum audisset, pastorem cuiusdam fuisse, eum ad
 se uocari iussisse: illum cupide ad praetorem, quasi ad
 laudem, atque ad praemium, accurrisse: quaesisse Do-

C C ilij

ACTIONIS. VI.

mitium, qui tantam bestiam percussisset? illum respondisse, uenabulo. statim deinde iussu pratoris in crucē esse sublatum. durum hoc fortasse uideatur: neque ego ullā in partem disputo: tantum intelligo, maluisse Domitium crudelem in animaduertendo, quam in pratermittendo dissolutum uideri. Ergo his institutis provinciae, iam tum, cum bello fugitiuorum tota Italia arderet, homo non acerrimus, nec fortissimus, Cn. Normanus in summo otio fuit: persacile enim sese Sicilia tuebatur, ne quod in ipsa bellum posset existere. etenim cum nihil iam coniunctum sit, quam negotiatores nostri cum Siculis usu, re, ratione, concordia; & cum ipsi Siculis res suas ita constitutas habeant, ut his pacem expediat esse; imperium autem populi R. sic diligant, ut id imminui; ac commutari minime uelint; cumq; haec ab seruorum bello pericula & pratorum institutis, & dominorum disciplina prouisa sint: nullum est malum domesticum, quod ex ipsa provincia nasci possit. Quid igitur nulli? ne motus in Sicilia seruorum Verre pratore? nulla ne consensiones factae esse dicuntur? nihil sane, quod ad senatum populumq; R. perueniret: nihil, quod iste Romā publice conscripserit. & tamen coeptum esse in Sicilia moueri aliquot locis seruitium suspicor. id adeo non tam ex re, quam ex istius factis, decretisq; cognosco. ac uidete, quam non inimico animo sim acturus. ego ipse haec, quae ille quaerit, quae adhuc numquam audistis, commemorabo, & proferam. In Triochalino, quam locum fugitiui iam ante tenuerunt, Leonidae cuiusdam Siculi familia in suspicionem uocata est coniurationis. res delata ad istum. statim, ut par fuit, iussu eius homines, qui nominati erant, comprehensi sunt, adductiq; Lily-

beum domino denunciatum est, ut adesset: caussa, dicta da-
 nati sunt. Quid deinde? quid censeatis? furtum fortasse, aut
 praedam expectatis aliquam? nolite usquequaque eadem
 querere. in metu belli, furandi qui locus potest esse? etiam
 si qua hic fuit in hac re occasio, praetermissa est. tum po-
 tuit a Leonida nummorum aliquid auferre, cum de-
 nunciavit, ut adesset. fuit nundinatio aliqua, & isti
 non nova, ne caussam diceret. etiam alter locus, ut absolue-
 rentur. damnatis quidem servis, quae praedandi potest esse
 ratio? produci ad supplicium necesse est, testes enim sunt,
 qui in consilio fuerunt: testes publica tabula: testes splendi-
 dissima ciuitas Lilybetana: testis honestissimus, maximusq;
 conuentus ciuium R. nihil potest. producendi sunt: ita-
 que producuntur, & ad palam alligantur. Etiam num
 mihi expectare uidemini, iudices, quid deinde factum sit:
 quid iste nihil umquam fecit sine aliquo quaestu, atque pra-
 da. quid in eiusmodi re fieri potuit? quod commodum
 est? expectate facinus quam uultis improbum: uincam
 tamen expectationem omnium. Nomine sceleris, coniura-
 tionisq; damnati, ad supplicium traditi, ad palum alliga-
 ti, repente, multis millibus hominum inspectantibus, soluti
 sunt, & Leonida illi domino redditi. Quid hoc loco po-
 tes dicere, homo amentissime? nisi id, quod ego non que-
 ro, quod denique in re tam nefaria. tamen si dubitari non po-
 test, tamen, ne si dubitetur quidem, quaeri oporteat; quid,
 aut quantum, aut quo modo acceperis. remitto tibi hoc to-
 tum, atque ista te cura libero: neque enim metuo, ne hoc cui
 quam persuadeatur, ut, ad quod facinus nemo, praeter
 te, ulla pecunia adduci potuerit, id tu gratis suscipere
 conatus sis. uerum de ista furandi, praedandiq; ratione nihil

ACTIONIS. VI.

dico: de hac imperatoria iam tua laude disputo. Quid ais
 bone castos, defensorq; provinciae? u, quos seruos arma ca-
 pere, ac bellum facere in Sicilia uoluisse cognoras, & de con-
 silij sententia iudicaras, hos ad supplicium iam more maio-
 rum traditos, & ad palum alligatos, ex media morte eripe-
 re, ac liberare ausus es, ut, quam damnatis seruis crucem fi-
 xeras, hanc indemnatis ciuibus R. reseruares? perdita ciui-
 tates, desperatis omnibus rebus, hos solent exitus exitiales ha-
 bere, ut damnati in integrum restituantur, uincti soluan-
 tur, exsules reducantur, res iudicatae rescindantur. quae cu-
 accidunt, nemo est, quin intelligat ruere illam remp. hac
 ubi eueniunt, nemo est, qui ullam spem salutis reliquam es-
 se arbitretur. atque haec sicubi facta sunt, facta sunt, ut ho-
 mines populares, aut nobiles supplicio, aut exsilio leuaren-
 tur; at non ab ijs ipsis, qui iudicassent; at non statim, at non
 eorum facinorum damnati, quae ad uitam, & fortunas om-
 nium pertinerent. hoc uero nouum, & eiusmodi est, ut ma-
 gis propter reum, quam propter rem ipsam credibile esse ui-
 deatur, ut homines seruos, ut ipse, qui iudicarat, ut statim,
 e medio supplicio dimiserit; ut eius facinoris damnatos ser-
 uos, quod ad omnium liberorum caput, & sanguinem per-
 tineret. O praeclarum imperatorem, nec iam cum M. Aquil-
 lio, fortissimo uiro, sed uero cum Paullis, Scipionibus, Ma-
 riijs conferendum. Taneu ne uidisse in metu, periculoq; pro-
 uinciae? cum seruitiorum animos in Sicilia suspensos pro-
 pter bellum Italiae fugitiuorum uideret; ne quis se com-
 mouere auderet, quantum terroris iniecit? comprehen-
 di iussit: quis non pertimescat? causam dicere dominos:
 quid seruis tam formidolosum? fecisse uideri, pronuncia-
 uit, exortam uidetur flammam paucorum dolore, ac mor-

te vestinxisse. quid deinde sequitur? uerbera, atque ignes,
 & illa extrema ad supplicium damnatorum, metum cere
 rorum, cruciatus, & crux. hisce omnibus supplicijs sunt
 liberati, quis dubitet, quin seruorum animos summa for
 midine oppresserit, cum uiderent ea facilitate prætorem,
 ut ab eo sceleris, coniurationisq; damnatorum uita, uel
 ipso carnifice internuncio, redimeretur? Quid? hoc in
 Apolloniensi Aristodamo? quid? in Leone Megarense
 non idem fecisti? quid? iste motus seruorum, belliq; subi
 ta suspicio utrum tibi tandem diligentiam custodiendæ pro
 uinciæ, an nouam rationem improbißimi quæstus attu
 lit? Hælyciensis Eumenida, nobilis hominis, & honesti.
 magnæ pecuniæ uillicus cum impulsu tuo insimulatus es
 set, HS LX a domino accepisti. quod, nuper ipse iura
 tus docuit, quemadmodum gestum esset. Ab equite R. C.
 Matrino absente, cum is esset Romæ, quod eius uillicos,
 pastoresq; tibi in suspicionem uenisse dixeras, HS C abstul
 isti. dixit hoc L. Flauius, qui tibi eam pecuniam numerauit,
 procurator C. Marini: dixit ipse C. Matrinus: dicit cla
 rißimus uir, Cn. Lentulus censor, qui, Matrini honore
 causa, recenti negotio ad te literas misit, mittendasq; cu
 rant. Quid? de Apollonio, Dioclis filio, Panormitano, cui
 Geminio cognomen est, præteriri potest? ecquid hoc tota Si
 cilia clarius? ecquid indignius? ecquid manifestius profer
 ri potest? quem is, uti Panormum uenit, ad se uocari, &
 de tribunali citari iussit, concursu magno, frequentiaq;
 conuentus. homines statim loqui, mirari, quod Apollo
 nius, homo pecuniosus, tamdiu ab isto maneret integer:
 excogitauit: nescio quid attulit: profecto homo diues repen
 te a Verre non sine causa citatur: expectatio summa om

ACTIONIS. VI.

num, quidnam id esset: cum examinatus subito ipse accurrere cum adolescente filio: nam pater grandis natu iam diu leto tenebatur. nominat iste servum, quem magistrum pecoris esse diceret: eum dicit coniurasse, & alias familias concitasse. is omnino servus in familia non erat. eum statim exhiberi iubet. Apollonius affirmat servum se omnino illo nomine habere neminem. iste hominem arripit a tribunali, & in carcerem conijci iubet. ille clamare, cum raperetur, nihil se miserum fecisse, nihil commississe, pecuniam sibi esse innumunibus, numeratam in praesentia non habere. haec cum maxime summa hominum frequentia testificaretur, ut quis intelligere posset eum, quod pecuniam non dedisset, ideo illa tam acerba iniuria affici; cum maxime, ut dico, hoc de pecunia clamaret, in vincla coniectus est. videte constantiam praetoris, & eius praetoris, qui nunc reus non ita defendatur, ut mediocris praetor, sed ita laudetur, ut optimus imperator. cum servorum bellum metueretur; quo supplicio dominos indemnatos afficiebat, hoc servos damnatos liberabat. Apollonium, locupletissimum hominem, qui si fugitivi bellum in Sicilia facerent, amplissimas fortunas amitteret, belli fugitivorum nomine, indicta causa, in vincla coniecit: servos, quos ipse cum consilio belli faciendi causa consensisse iudicavit, eos sine consilii sententia sua sponte, omni supplicio liberavit. quid, si ab Apollonio aliquid commissum est, quam obrem iure in eum animadverteretur: tamen ne hanc rem sic agamus, ut crimini, aut invidia reo putemus esse oportere, si quo de homine seuerius iudicavit? non agam tam acerbe: non utar ista accusatoria consuetudine, si quod est factum clementer, ut dissolute factum criminer; si quid vindicatum severe est, ut ex eo crudelitatis insidiam colligam.

non agam ista ratione : tua sequar iudicia : tuam defendam auctoritatem, quoad tu uoles. simul ac tute coeperis tua iudicia rescindere. mihi succensere de finito: meo enim iure contendam, eum, qui suo iudicio cōdemnatus sit, iuratorum iudicum sententijs damnari oportere, non defendam Apollonij causam, amici, atque hostitis mei; ne tuum iudicium uidear rescindere. nihil de hominis frugalitate, uirtute, diligentia dicam. pratermittam illud etiam, de quo antea dixi, fortunas eius ita constitutas fuisse, familia, pecore, uillis, pecunijs creditis, ut nemini minus expediret, ullum in Sicilia tumulum, aut bellum commouerit. non dicam ne illud quidē; si maxime in culpa fuerit Apollonius, tamē in hominem honestissimum, ciuitatis honestissimæ, tam grauius animaduerti, causa indicta, non oportuisse. nullam inuidiam in te ne ex illis quidem rebus concitabo, cum esset talis uir in carcere, in tenebris, in squalore, in sordibus, tyrannicis interditijs tuis, patri exacta ætate, adolescenti filio adeundi ad illum miserū potestatem numquam esse factam. etiam illud prateribo; quotiescunque Panormum ueneris illo anno, & sex mensibus, (nam tamdiu fuit in carcere Apollonius) toties ad te senatum Panormitanum adisse supplicem cū magistratibus, sacerdotibusq; publicis, orantem, atque obsecrantem, ut aliquando ille miser, atque innocens calamitate illa liberaretur. relinquam hæc omnia : quæ si uelim persequi, facile ostēdam, tua crudelitate in alios, omnes tibi aditus misericordiæ iudicum iam pridem esse præclusos. omnia igitur ista concedam, & remittam : prævideo enim, quid sit defensurus Hortensius. fatebitur, apud istum neque senectutem patris, neq; adolescentiam filij, neq; lacrymas utrisque plus ualuisse, quam utilitatem, salutemq; provinciae. dicet, remp.

ACTIONIS. VI.

administrari sine metu, ac seueritate non posse, quæret, quæ obrem fasces prætoribus præferantur, cur secures datæ, cur carcer ædificatus, cur tot supplicia sint in improbos more maiorum constituta. quæ cum omnia grauitèr, seuerèq; dixerit; quæram, cur hunc eundem Apollonium Verres idē, repente, nulla noua re allata, nulla defensione, sine causa, de carcere emitti iusserit: tantūq; in hoc crimine suspitionis esse affirmabo, ut iam ipsis iudiciis sine mea argumentatione coniecturam facere permittam, quod hoc genus prædandi, quam improbum, quam indignum, quamque ad magnitudinem quaestus immensum, infinitumq; esse uideatur. nam quæ iste in Apollonio fecit, ea, primum breuiter cognoscite, quorū, & quanta sint: deinde hæc expendite, atque æstimate pecunia: reperietis, iccirco hæc in uno peccamento toti constituta, ut ceteris formidines similium incommodorum, atque exempla periculorum proponerentur. Primum insinulatio repentina, capitalis, atque inuidiosa & imminis. statuite, quanti hoc putetis, & quam multos redemisse. deinde crimen sine accusatore, sententia sine consilio, damnatio sine defensione æstimate harum rerum omnium pretia: & cogitate, in his iniquitatibus unum hæsisse Apollonium, ceteros profecto multos ex his incommodis pecunia se liberaffe. postremo tenebræ, uincla, carcer, inclusum supplicium, atque a conspectu parentum, ac liberum, deniq; a libero spiritu, & communi luce seclusum. hæc uero, quæ uel uita redimi recte possunt, æstimare pecunia non queo. hæc omnia sero redemit Apollonius, iam mærore, ac miseris perditus: sed tamen ceteros docuit, ante istius auaritiæ, ac sceleris occurrere nisi uero existimatis, hominem pecuniosissimum, sine aliqua causa quaestus, iniectum ad

tam incredibile crimen, aut sine eadem causa repente e car-
 cere emissum, aut hoc prædandi genus ab isto in illo uno ad-
 hibitum, ac tentatum, & non per illum omnibus pecunio-
 sis Siculis metum propositum, & iniectum. Cupio mihi, iu-
 dices, ab illo subijci, quoniam de militari eius gloria dico, si
 quid forte prætereo. nam mihi uideor de omnibus iam re-
 bus eius gestis, dixisse, quæ quidem ad belli fugitivorum
 pertinerent suspicionem: certe nihil sciens prætermisi. Habe-
 tis hominis consilia, diligentiam, uigilantiam, custodiam,
 defensionemq; provincie. summa illuc pertinet, ut sciatis,
 quoniam plura genera sunt imperatorum, ex quo genere
 iste sit, ne diuinus, in tanta penuria uirorum fortium, ta-
 lem imperatorem ignorare possitis, non ad Q. Maximi sa-
 pientiam, neque ad illius superioris Africani in re geren-
 da celeritatem, neque ad huius, qui postea fuit, singulare
 consilium, neque ad P. aulli rationem, ac disciplinam, neq;
 ad C. Marij uim, atque uirtutem, sed ad aliud genus impe-
 ratorum, sane diligenter retinendum, & conseruandum,
 quæso, cognoscite. Teinerum primum laborem, qui uel ma-
 ximus est in remilitari, iudices, et in Sicilia maxime neces-
 sarius, accipite, quam facilem sibi iste, & iucundum ratio-
 ne, consilioq; reddiderit. primum temporibus hibernis ad ma-
 gnitudinem frigorum, & ad tempestatum uim, ac imbriũ
 præclarum sibi hoc remedium comparat. urbem syracusas
 elegerat: cuius hic situs, atque hac natura esse loci, caliq; di-
 citur, ut nullus umquam dies tam magna, turbulentaq;
 tempestate fuerit, quin aliquo tempore solem eius diei ho-
 mines uiderent. hic ita uiuebat iste bonus imperator hi-
 bernis mensibus, ut eum non facile non modo extra te-
 ctum, sed ne extra lectum quidem quisquam uideret. ita

ACTIONIS. VI.

diei breuitas conuiuijs, noctis longitudo stupris, & flagitijs conterebatur. cum autem uer esse cœperat, cuius initium iste non a Fauonio, neque ab aliquo astro notabat, sed cum rosam uiderat, tunc incipere uer arbitrabatur; dabat se labori, atque itineribus: in quibus usque eo se præbebat patientem, atque impigrum, ut eum nemo umquam in æquo sedentem uideret. nam, ut mos fuit Bithyniæ regibus, lectica octophoro ferebatur: in qua puluinus erat perlucidus, Melitensi rosa factus. ipse autem coronam habebat unam in capite. alteram in collo: reticulumque ad nares sibi admovebat tenuissimo lino, minutisque maculis, plenum rosæ. sic confecto itinere, cum ad aliquod opidum uenerat, eadem lectica usque in cubiculum deferabatur. eo ueniebant Sicularum magistratus, ueniebant equites. R. id quod ex multis iuratis audistis: conuersiæ secreto deferabantur: paullo post palam decreta auferabantur. deinde, ubi paullisper in cubiculo, pretio, non æquitate iura descripserat; Veneri iam, & Libero reliquum tempus deberi arbitrabatur. Quo loco mihi non prætermittenda uidetur præclari imperatoris egregia, ac singulis diligentia. nam scitote esse opidum in Sicilia nullum, ex ijs opidis, in quibus prætores consistere, & conueniunt agere solent, quo in opido non isti ex aliqua familia nō ignobili delecta ad libidinē mulier esset. itaque non nullæ ex eo numero in conuiuium adhibebantur palam: si quæ castiores erant, ad tempus ueniebant, lucem, conueniuntq; uitabant. erant autem conuiuia non illo silentio prætorum, atque imperatorum, neque eo pudore, qui in magistratuum conuiuijs uersari solet, sed cum maximo clamore, atque conuicio, non nunquam etiam res ad

ad manus, atque ad pugnam ueniebat. iste enim, prætor se-
 uerus, ac diligens, qui populi R. legibus nunquam paruif-
 set, illis diligenter legibus, quæ in poculis ponebantur, ob-
 temperabat. itaque erant exitus eiusmodi, ut alius inter ma-
 nus e conuiuio, tamquam e prælio, auferretur, alius
 tamquam occisus relinqueretur, plerique fusi sine mente, ac
 sine ullo sensu iacerent; quibus ut, cum aspexisset, non se præ-
 toris conuiuium, sed ut Canensem pugnam nequitie uide-
 re arbitraretur. Cum uero ætas summa esse iam cœperat;
 quod tempus omnes Sicilia semper prætores in itineri-
 bus consumere consueuerunt; propterea quod eum pu-
 tant ob eundam esse maxime provinciam, cum in æris
 frumenta sunt; quod & familiae congregantur, &
 magnitudo seruitij perspicitur, & labor operis maxime of-
 fenditur; & frumenti copia cōmonet, tempus anni nō im-
 pedire; cum, inquam, cum concursant ceteri prætores, iste
 nouo quodam ex genere imperator, pulcherrimo sy-
 racusarum luco statua sibi castra faciebat. nam in ipso
 aditu, atque ore portus, ubi primum ex alto sinus ad ur-
 bem ab liore inflectitur, tabernacula carbascis intentata ue-
 lis collocabat. huc ex illa domo prætoris, quæ regis
 Hieronis fuit, sic emigrabat, ut per eos dies nemo istum
 exera illum locum uidere posset. in eum autem ipsum locū
 aditus erat nemini, nisi qui aut socius, aut minister libidi-
 nis esse posset. huc omnes mulieres, quibus cum iste consueue-
 rat, conueniebant: quarum, incredibile est, quanta
 multitudo fuerit Syracusis. huc homines digni istius ami-
 cicia, digni uita illa, conuiujsq; ueniebant. inter
 eiusmodi uiros, ac mulieres adulta ætate filius uersa-
 batur: ut cum, etiam si natura a parentis similitudi-

ACTIONIS. VI.

ne abriperet, consuetudo tamen, ac disciplina patri similem esse cogeret. huc Tertia illa, perducta perdolum, atque insidiis ab Rhodio tibicine, maximas in istius castris effecisse turbas dicitur; cum indigne pateretur uxor Cleomenis Sy-
cusani, nobilis mulier, itemq; Aeschryonis honesto loco na-
ta, in conuentum suum mimi Isiodori filiam uenisse. iste au-
tem Annibal, qui in suis castris uirtute putaret oportere, non genere certari, sic hanc Tertiā dilexi, ut eam secum
ex prouincia exportaret. Ac per eos dies, cum iste cum pal-
lio purpureo, talarique tunica uersaretur in conuiujs mulie-
bribus, non offendebantur homines in eo, neque moleste fe-
rebant, abesse a foro magistratum, non ius dici, non iudi-
cia fieri: lucum illum litoris percrepare totum mulierum
uocibus, cantuque symphoniae, in foro silentium esse sum-
mum caussarum, atque iurus, non ferebant homines mole-
ste, non enim ius abesse uidebatur a foro, neque iudicia, sed
uis, et crudelitas, et bonorum acerba, atque indigna dire-
ptio. Hunc tu igitur imperatorem esse defendis, Hortensi? huius furta, rapinas, cupiditatem, crudelitatem, superbiam,
scelus, audaciam, rerum gestarum magnitudine, atque im-
peratorijs laudibus regere conaris? hic scilicet est me-
tuendum, ne ad exitum defensionis tuae uetus illa Anto-
niana dicendi ratio, atque auctoritas proferatur: ne exci-
teur Verres, ne denudetur a pectore, ne cicatrices populus
R. adspiciat, ex mulierum morsu uestigia libidinis, atque ne-
quitiae. dii faciant, ut rei militaris, ut belli mentionē facere
audeas: cognoscantur enim omnia istius aera illa uetera:
ut, non solum in imperio, uerum etiam in stipendijs qua-
lis fuerit, intelligatis. renouabitur prima illa militia, cum
iste e foro abduci, non, ut ipse praedicat, perduci sole-

bar. aleatoris Placentini castra commemorabuntur: in qui-
 bus cum frequens fuisset, tamen ære dirutus est mulier eius
 in stipendijs damna proferentur: quæ ab isto ætatis fructu
 dissoluta, & compensata sunt. Iam uero, cum in eiusmodi
 patientia turpitudinis, aliena, non sua satietate, obduruif-
 set, qui uir fuerit, quot præsidia, quam munita, pudoris,
 & pudicitie, ui, & audacia ceperit, quid me atti-
 net dicere, aut coniungere cum istius flagitio cuiusquam
 præterea dedecus? non faciam, iudices: omnia uete-
 ra prætermittam: duo sola recentia sine cuiusquam infam-
 ia ponam, ex quibus coniecturam facere de omnibus pos-
 sitis: unum illud, quod ita fuit illustre, notumque omnibus, ut ne-
 mo tam rusticanus homo L. Lucullo, & M. Cotta cos. Ro-
 mæ ex ullo municipio uadimonij causa uenerit, quin sciret
 iura omnia populi R. metu, atque arbitrio Chelidonis me-
 retriculæ gubernari: alterum, quod, cum paludatus exis-
 set, uotaque pro imperio suo communi que populi R. nuncupas-
 set, noctu, stupri causa, lectica in urbem introferri solitus
 est ad mulierem, nuptam uni propositam omnibus, contra
 fas, contra auspicia, contra omnes diuinas, atque huma-
 nas religiones. O dii immortales, quid interest inter men-
 tes hominum, & cogitationes. ita mihi meam uolunta-
 tem, spemque reliquæ uitæ uestra, populi que R. existimatio cõ-
 probeat, ut ego, quos adhuc mihi magistratus populo R. mæn-
 dauit, sic eos accepi, ut me omnium officiorum obstringi
 religione arbitrarer. ita quæstor sum factus, ut mi-
 hi honorem illum cum non solum datum, sed etiam cre-
 ditum, ac commissum putarẽ. sic obtinui quæsturam in pro-
 uincia Sicilia. ut omnium oculos in me unum coniectos ar-
 bitrarer; ut me, quæsturamque meam quasi in aliquo orbis ter-

HH ij

ACTIONIS. VI.

te theatro uersari existimarem; ut omnia semper, quae iucunda uidentur esse, non modo his extraordinarijs cupiditatibus, sed etiam ipsi naturae, ac necessitati denegarem. nunc sum designatus edilis: habeo rationem, quid a populo R. acceperim: mihi ludos sanctissimos maxima cum carimonia Cereri, Libero, Liberæq; faciendos, mihi Floram matrem populo, plebiq; R. ludorum celebritate placendam, mihi ludos antiquissimos, qui primi Romani sunt nominati, maxima cum dignitate, ac religione Ioui, Iunoni, Minervæq; esse faciendos, mihi sacrarum ædium procurationem, mihi totam urbem tuendam esse commissam: ob earum rerum laborem, et sollicitudinem fructus illos datos, antiquiorem in senatu sententia dicenda locum, togam prætextam, sellam curulem, ius imaginis ad memoriam, posteritatemq; prodendam. ex his ego rebus omnibus, iudices, ita mihi deos omnes propitios esse uelim, ut tamen si mihi iucundissimus est honos populi, tamen nequaquam tantum capio uoluptatis, quantum sollicitudinis, et laboris, ut hæc ipsa ædilitas, non quia necesse fuerit, alicui candidato data. sed, quia sic oportuerit, recte collocata, et iudicio populi digno in loco posita esse uideatur. Tu, cum esses prætor renunciatus, quoquo modo, (mitto enim, et prætereo, quid tum sit actum) sed cum esses renunciatus, ut dixi, non ipsa præconis uoce excitatus es, qui te toties seniorum, iuniorumq; centurijs illo honore affici pronunciauit, ut hoc putares, aliquam reip. partem tibi creditam? annum tibi illum unum domo carendum esse meretricis? cum tibi sorte obtigisset, ut ius diceres, quantum negotij, quid oneris haberes, numquam cogitasti; neque illud rationis habuisti si forte ex perge facere te posses, eam provinciam,

quam tueri singulari sapientia, atque integritate difficile
 esset, ad summam stultitiam, nequitiamq; uenisse. itaque nō
 modo domo tua Chelidonem in pratura extrudere noluit,
 sed in Chelidonis domum praturam tuam totam detulisti. Se-
 cuta prouincia est in qua tibi numquam uenit in mentem,
 non tibi iccirco fasces, & secures, & tantam imperij uim,
 tantamq; ornamentorum omnium dignitatem datam,
 ut earum rerum ui, & auctoritate omnia repagula iu-
 ris, pudoris, & officij perfringeres; ut omnium bona prae-
 dam tuam duceres; nullius res tuta, nullius domus clausa,
 nullius uita septa, nullius pudicitia munia contra tuam cu-
 piditatem, & audaciam posset esse: in qua tu te ita gessi-
 sti, ut, cum omnibus tenere rebus, ad bellum fugitiuorum
 confugas: ex quo iam intelliges, non modo tibi nullam de-
 fensionem, sed maximam uim criminum exortam. nisi for-
 te Italici belli fugitiuorum reliquias, atque illud Thempsa-
 num incommodum proferes: ad quod recens cum te pero-
 portune fortuna obtulisset, si quid in te uirtutis, atque indu-
 striae fuisset; idem, qui semper fueras, inuētus es. Cum ad te
 Valentini uenissent, & pro his, homo discretus, & nobilis
 M. Marius loqueretur, ut negotium susciperes; ut, cum pe-
 nes te pratorium imperium, ac nomen esset, ad illam par-
 uam manum extinguendam, ducem te, principemq;
 praberet: non modo id re fugisti, sed eo ipso tempore, cum es-
 ses in litore, Tertia illa tua, quam tecum deportabas, eras
 in omnium conspectu. ipsis autem Valentinis, ex tam illu-
 stri, nobiliq; municipio, tantis de rebus responsum nullum
 dedisti; cum esses tunica pulla, & pallio. Quid hunc pro-
 ficiscentem, quid in ipsa prouincia fecisse existimas,
 qui, cum iam ex prouincia non ad triumphum, sed ad in-

ACTIONIS. VI.

dictum decederet, ne illam quidem infamiam fugerit, quā sine uoluptate capiebat? O diuina senatus frequentis in æde Bellona ad muratio. memoria tenetis, iudices; cum ad uespera sceret, et paullo ante esset de hoc Thempsano in commodo nunciatum, cum inueniretur nemo, qui in illa loca cum imperio mitteretur, dixisse quendam, Verrem esse non longe a Thempsa; quam ualde uniuersi ad murmurarini, quam palam principes contra dixerint. Et is, tot criminibus, testimonijsq; conuictus, in eorum tabellis spem sibi aliquam ponit quorum omnium palam, causa incognita, uoce damnatus est? Esto: nihil ex fugitiuorum bello, aut suspitione belli laudis adeptus est, quod neque bellum eiusmodi, neque belli periculum fuit in Sicilia, neque ab isto prouisum est, ne quod esset: ac uero contra bellum prædonum classem habuit ornata, diligentiaq; in ea singularem: itaque isto prætoris præclare defensa prouincia est. Sic de bello prædonum, sic de classe Siciliensi, iudices, dicam, ut hoc iam ante confirmem, in hoc uno genere omnes inesse culpas istius maximas, auaritiæ, maiestatis, demetiæ, libidinis, crudelitatis. hæc dum breuiter expono, quaeso, ut fecistis adhuc, diligenter attendite. Rem naualem primum ita dico esse administratam, non uti prouincia defenderetur, sed ut classis nomine pecunia quaereretur. Superiorum prætorum consuetudo cum hæc fuisset, ut naues ciuitatibus, certusq; numerus nautarum, militumq; imperaretur, maxima, et locupletissima ciuitati Mamertinae nihil horum imperaui, ob quā rē quid tibi Mamertini clā dederint pecunie, post uidebitur: ex ipsorum literis, et testibus quaeremus. nauem uero Cybeam maximam, triremis instar, pulcherrimam, atque ornatissimam, palam adificatā sumptu publi-

eo, sciente Sicilia, per magistratum, senatūq; Mamertinū ,
 tibi datā, donatāq; esse dico. hęc nauis onusta praeda Sici-
 liensi, cum ipsa quoque esset ex praeda, simul cum iste dece-
 deret, appulsa Veliam est cum plurimis rebus, & ijs, quas
 ante Romam mittere cum ceteris furtis noluit, quod erant
 carissimæ, maximeq; eū delectabant. eam nauem nuper
 egomet uidi Velia, multiq; alij uiderūt, pulcherrimā, atque
 ornatissimā, iudices. quæ quidē omnibus, qui eā aspexerāt,
 prospectare iam exsilium, atque explorare fugam domini
 uidebatur. Quid mihi hoc loco respondebis? nisi forte id,
 quod tamen si probari nullo modo potest, tamen dici quidem
 in iudicio de pecunijs repetundis necesse est, de tua pecunia
 constare ædificatam esse eam nauem. aude hoc saltem dice-
 re, quod necesse est. noli metuere, Hortensi, ne quærā, qui li-
 tuerit ædificare nauem senatori. antiquæ sunt istæ leges, &
 mortuæ, quemadmodum tu soles dicere, quæ uetāt. fuit ista
 reprehensio quōdam, fuit ista seueritas in iudicijs, ut istam
 rem accusator in magnis criminibus obijciendā putaret.
 quid enim tibi naue opus fuit? qui si quo publice proficisce-
 reris, & præsidij, et ueluturæ caussa, sūptu publico nauigia
 præberētur. priuatim autē nec proficisci quoquā potes, nec
 accersere res trāsmarinas ex ijs locis, in quibus tibi habere,
 mercari nihil licet. deinde cur quidquam contra leges pa-
 rastis? ualeret hoc crimen in illa ueteri seueritate, ac dignita-
 te reip. nunc non modo te hoc crimine non arguo, sed ne il-
 la quidem communi uituperatione reprehēdo. postremo tu
 tibi hoc numquam criminofum numquam inuidiosum fo-
 re putasti, celeberrimo loco palā tibi ædificari onerariam na-
 uē in ea prouincia, quam tu cum imperio obtinebas? quid
 eos loqui, qui uidebant, quid existimare eos, qui audiebant,

KK iiij

ACTIONIS. V.

arbitrabare? inanem te nauem esse in Italiam deducturū?
 nauiculariam te, cum Romam uenisses, esse facturum? ne
 illud quidem quisquam poterat suspicari. te habere in Ita-
 lia maritimum fundum, & ad fructus deportandos onera-
 riam nauem comparare. eiusmodi de te uoluisti sermo-
 nem esse omnium, palam ut loquerentur, te illā nauē para-
 re, quæ prædam ex Sicilia deportaret, & quæ ad ea furtæ,
 quæ reliquisses, commearet: uerum hæc omnia, si doctes na-
 uem de tua pecunia ædificatam, remitto, atque concedo. sed
 hoc, homo amentissime, non intelligis, priore actione ab ip-
 sis Mamertinis, tuis laudatoribus, esse sublatam. nam dixit
 Heius, princeps ciuitatis, princeps istius legationis, quæ ad
 tuam laudationem missa est, nauem tibi operis publici Ma-
 mertinorum esse ædificatam, eiq; faciendæ senatorem Ma-
 mertinum publicæ præfuisse. Reliqua est materies: hæc Rhe-
 ginis, ut ipsi dicunt, (tamen si tu negare non potes) publicæ,
 quod Mamertini materiem non habent, imperauisti. Si, &
 ex quo fit nauis, & qui faciunt, imperio tibi tuo, non pre-
 tio præsto fuerunt: ubi tandem istuc latet, quod tu de tua
 pecunia dicis impensum? At Mamertini in tabulis ni-
 hil habent. Primum uideo potuisse fieri, ut ex ærario ni-
 hil darent: (etenim uel Capitolium, sicut apud maiores no-
 stros factum est, publicæ gratis coactis fabris, operuq; impe-
 ratis ex ædificari, atque effici potuit) deinde id quoque per-
 spicio, quod & ostendam, cum istos produxero, ipsorum
 ex literis, multas pecunias isti, erogatas in operum lo-
 cationes falsas, atque inanes, esse perscriptas. nam illud mi-
 nime mirum est, Mamertinos, a quo summum beneficium
 acceperant, quem sibi amiciores, quam populo R. esse
 cognouerant, eius capiti literis suis pepercisse. sed se

argumento
 scriptum na-
 uem, quia
 re non pote-
 rasti, quod
 in specialia
 hinc religio-
 nes. qui d-
 quod ipsi n-
 tamen tu
 federati
 sa populat-
 cionem fu-
 populorum
 eorum,
 Mamerti-
 mei nauem
 Tauronin-
 cui dubia
 rinis Cybe-
 Recitatio
 dicas, bene-
 si maiesta-
 pia maior
 imperij, ex
 federe ip-
 sumperu-
 buerunt;
 ne sua ma-
 ri, & im-

argumento est, Mamertinos pecunias tibi non dedisse, quia
 scriptum non habent: sit argumento, tibi gratis constare na-
 uem, quia, quid emeris, aut quid locaueris, scriptum profer-
 re non potes. At enim iccirco nauem Mamertinis non impe-
 rasti, quod sunt fœderati. Dū approbent, habemus hominē
 in fœcialium manibus educat, unum præter ceteros in pu-
 blicis religionibus fœderum sanctum, & diligentem. om-
 nes. qui ante te prætores fuerunt, dedantur Mamertinis,
 quod ijs nauem contra pactionem fœderis imperarint: sed
 tamen tu, sancte homo, ac religioso, cur Taurominitanis, itē
 fœderatis, nauem imperasti? an hoc probabis, in aqua caus-
 sa populorum, sine pretio uarium ius, & disparem condi-
 tionem fuisse? quid, si eiusmodi esse hæc duo fœdera duorū
 populorum, iudices, doceo, ut Taurominitanis nominatim
 cautum, & exceptum sit fœdere, ne nauem dare debeant;
 Mamertinis in ipso fœdere sanctum, atque perscriptum sit,
 uti nauem dare necesse sit; istum autem, contra fœdus, &
 Taurominitanis imperasse, & Mamertinis remisisse: num
 cui dubium poterit esse, quin, Verre prætor, plus Mamer-
 tinis Cybea, quam Taurominitanis fœdus opitulatum sit?
 Recitentur fœdera. Isto igitur tuo, quemadmodū ipse præ-
 dicas, beneficio, ut res indicat, pretio, atque mercede, minu-
 sti maiestatem reip. minuisti auxilia populi R. minuisti co-
 pias maiorum uirtute, ac sapientia comparatas: sustulisti tus
 imperij, condicionem sociorum, memoriam fœderis. qui ex
 fœdere ipso nauem uel usq; ad Oceanum, si imperassemus,
 sumptu, periculoq; suo armatam, atque ornata mittere de-
 buerunt; hi, ne in freto, ante sua recta, et domos nauigarēt,
 ne sua mœnia, portusq; defenderent, pretio abs te ius fœde-
 ris, & imperij condicionem emerunt, quid censetis in hoc

ACTIONIS. VI.

fœdere faciundo uoluisse Mamertinos impedere laboris opera, pecunia, ne hæc biremis adscriberetur, si id ullo modo possent a nostris maioribus impetrare? nam cum hoc munus imperaretur tam graue ciuitati, inerat nescio quo modo in illo fœdere societatis quasi quadam nota seruitutis. quod tum recentibus suis officijs, integra re, nullis populi R. difficultatibus, a maioribus nostris fœdere assequi non potuerunt, id nunc, nullo nouo officio suo, tot annis post, iure imperij nostri quotannis usurpato, ac semper retento, summa in difficultate nauium, a C. Verre pretio affecti sunt. At non hoc solum affecti, ne nauem darent: ecquem nauem, ecquem militem, qui aut in classe, aut in prasidio esset, te prætor, per triennium Mamertini dederunt? Denique cum ex S. C. itemque ex lege Terentia, et Cassia frumentum æquabiliter emi ab omnibus sicilia ciuitatibus oporteret, id quoque munus leue, atque commune Mamertinis remisisti. Dies, frumentum Mamertinos non debere. Quo modo non debere? an, ut ne uenderent? non enim erat hoc genus frumenti ex eo genere, quod exigeretur, sed ex eo, quod emeretur. te igitur auctore, et interprete, ne foro quidem, et comæatu Mamertini populum R. iuuare debuerunt. quæ tandem ciuitas fuit, quæ deberet, qui publicos agros arant, certum est, quid ex lege censoria dare debeant. cur ijs quidquam præterea ex alio genere imperauisti? quid decumani? numquid præter singulas decumas ex lege Hieronica debent? cur ijs quoque statuisti, quantum ex hoc genere frumenti empti darent? qui sunt immunes, ij certe nihil debent. at ijs non modo imperasti, uerum etiam, quo plus darent, quam poterant, hæc sexagena millia modiorum, quæ Mamertinis remiseras, addidisti, nec hoc dico, ceteris non recte imperatum esse: Ma-

martinis, qui erant in eadem causa, & quibus superiores
 omnes praetores, item ut ceteris, imperant pecuniam, qui ex
 S. C. & ex lege dissoluerant, his dico non recte remissum. At,
 ut hoc beneficium, quemadmodum dicitur, trabali clauo fe-
 geret, cum consilio causam Mamertinorum, cognoscat, &
 de consilij sententia. Mamertinis. se frumentum non impe-
 rare, pronunciat. Audite decretum mercenarij praetoris ex
 ipsius commentario; & cognoscite, quanta in scribendo gra-
 uitas, quanta in constituendo iure sit auctoritas. Recita. COM-
 MENTARIUM. Libenter ais se facere: itaq; perscribit.
 quid, si hoc uerbo non esses usus libenter: nos uidelicet inui-
 tum te questum facere putaremus. AC. DE CONSILII.
 SENTENTIA. Praclarum recitari consilium, iudices, au-
 distis. utrum uobis consilium recitari tandem praetoris uide-
 batur, cum audiebatis nomina, an praedonis improbißimæ
 societates, atque comitatus? En foederum interpretes, socie-
 tatis pactores, religionis auctores. numquam in Sicilia frumē-
 tum publice est emptum, quin Mamertinis proportionē im-
 peraretur, ante quam hoc delectum, praclarumq; consiliū
 iste dedit, ut ab his nummos acciperet, ac sui similis esset. ita
 que tantū ualuit istius decreti auctoritas, quātū debuit eius
 hominis, qui, a quibus frumentū emere debuisset, ijs decre-
 tū uēdidisset. nam statim L. Metellus, ut isti successi, ex C.
 Sacerdotis & Sex. Peducaei instituto, ac literis, frumentum
 Mamertinis imperauit. tū illi intellexerūt, se id, quod a ma-
 lo auctore emissere, diutius obtinere nō posse. Age porro, tu
 qui te ita religiosum existimari uoluisti interpretē foederū,
 cur taurominitanis frumētū, cur Netinis imperasti? quarū
 ciuitatū utraq; foederata est. ac Neuiū quidē sibi nō defue-
 rit, nā, simul ac pronūciasti, libenter te Mamertinis quidem

ACTIONIS. VI.

remittere; te adierunt, & eandem suam causam fœderis esse docuerunt. tu aliter decernere in eadem causa non potuisti: pronuncias, Netinos frumentum dare non oportere: & ab his tamen exigis. Cedo mihi eiusdem prætoris literas & rerum decretarum, & frumenti imperati, & rerum decretarum critici empti. Quid potius in hac tanta, ac tam turpi inconstantia suspicari possumus, iudices, quam id, quod necesse est, aut isti a Netinis pecuniam, cum posceret, non dare, aut id esse actum, ut intelligerent Mamertini, bene se apud istum tam multam pretia, ac munera collocasse, cum idem alij iuris ex eadem causa non obtinerent? Hic mihi etiam audebit mentionem facere Mamertinae laudationis, in qua quam multa sint uulnera, quis est uester iudex, quin intelligat? primum, in iudicijs. qui decem laudatores dare non potest, honestius est ei nullum dare, quam illum quasi legitimum numerum consuetudinis non explere. tot in Sicilia ciuitates sunt, quibus tu per triennium præfuisi: arguunt cetera: pauca, & parua, metu repressa, silent: una laudas. hoc quid est, nisi intelligere, quid habeat utilitatis uera laudatio? sed tamen ita, Verres, prouincia præfuisi, ut hac utilitate necessario tibi sit carendum. deinde, id quod alio loco ante dixi, quæ est ista tandem laudatio, cuius laudationis legati principes & publice tibi nauem adificatam, & priuam se ipsos ab te spoliatos, expilatosq; esse dixerunt? postremo quid aliud isti faciunt, cum te soli ex Sicilia laudant, nisi testimonio nobis sunt, te omnia sibi esse largitum, quæ tu de rep. nostra detraxeris? Quæ colonia est in Italia tam bono iure, quod tam immune municipium, quod per hos annos tam commoda uacatione sit usum omnium rerum, quàm Mamertina ciuitas per triennium? soli, ex fœdere, quod de-

IN
buerunt, non
munes fuerunt
runt, ut pop
verum ne ad
cepisti a Ma
ra fœdera
misti, qu
nigere te op
cum præda
retur, non
tibi et urbe
exportares,
de fuit: ill
locum fuit
que ne tuum
perdidisti,
pore, in tu
cia, etiam si
retur. repri
di conatum
prætori dom
ris, consuet
auxilium, et
nam præda
prum omni
nauarcho se
ut accusaret
rationem re
labore, sed
facturum

buerunt, non dederunt: soli, isto prætorè, omnium rerum im-
 munes fuerunt: soli, istius imperio, ea conditione uitæ fue-
 runt, ut populo R. nihil darent, Verri, nihil denegarent.
 Verum ut ad classem, quo ex loco sum digressus, reuer-
 tar: accepisti a Mamertinis nauem contra legem, remisisti con-
 tra fœdera. ita in una ciuitate bis improbus fuisti; cum &
 remisisti, quod non oportebat, & accepisti, quod nō licebat.
 exigere te oportuit nauem, quæ contra prædones, non quæ
 cum præda nauigaret; quæ defenderet, ne prouincia spolia-
 retur, non quæ noua prouinciæ spolia portaret. Mamertini
 tibi et urbem, quo furta undique portares; & nauem, quæ
 exportares, præbuerūt. illud tibi opidum receptaculum præ-
 dae fuit: illi homines testes, custodesq; furtorum: illi tibi &
 locum furis, & furtorum uehiculum comparauerunt ita
 quæ ne tum quidem, cum classem aua iitia, ac nequitia tua
 perdidisti, nauem Mamertinis imperare ausus es. quo tem-
 pore, in tanta inopia nauium, tantaq; calamitate prouin-
 ciæ, etiam si precario essent rogandi, tamen ab ijs impetra-
 retur. reprimebat enim tibi & imperandi uim. & rogan-
 di conatum præclara illa non populo R. reddita biremis, sed
 prætori donata Cybea. ea fuit merces imperij, auxilium iu-
 ris, consuetudinis, fœderis. habetis unius ciuitatis firmum
 auxilium, amissum, ac uenditum pretio: cognoscite nunc no-
 uam prædandi rationem, ab hoc primum excogitatam. Si
 primum omnem in classem frumento stipendio, ceterisq; rebus
 nauarcho suo quæque ciuitas semper dare solebat. is neque,
 ut accusaretur a nautis, committere audebat, et ciuibus suis
 rationem referre debebat: in illo omni negotio non modo
 labore, sed etiam periculo suo uersabatur. erat hoc, ut dico,
 factitatum semper, nec solum in Sicilia, sed in omnibus præ-

ACTIONIS. VI.

uincijs, etiam in sociorum, & Latinorum stipendio, ac sum-
ptu, cum cum illorum auxilijs uiri solebamus. Verres, post
imperium constitutum, primus imperauit, ut ea pecunia
omnis a ciuitatibus sibi adnumeraretur, ut is eam pecuniã
erectaret, quem ipse praefecisset. Cui potest esse dubiũ, quã
obrem & omnium consuetudinem ueterem primus im-
mutari, & tantam utilitatem per alios tractandã pecunia
neglexerit? & tantã difficultatẽ cũ crimine, molestiã cũ su-
spicione susceperit? Deinde aliquastus instituuntur, ex uno
genere nauali, uidete quã multi? accipere a ciuitatib. pecu-
nias ne nauas darent; pretio certo misso, facere nauas; mis-
sorum omne stipendium lucrari; reliquis, quod deberet, nõ
dare. hæc omnia ex ciuitatum testimonijs cognoscite.
RECITA. TESTIMONIA. CIVITATVM.
Huncine hominem? huncine impudentiam, iudices?
huncine audaciam? ciuitatibus pro numero militum pecu-
niarum summas describere; certum pretium, sexcenos num-
mos, nauarum missione constituere. quos qui dederat,
commeatum totius aestatis abstulerat. iste, quod & nau-
te nomine pro stipendio, frumentoq; acceperat, lucrabatur.
ita quaestus duplex unius missione fiebat. atque hæc homo
amentissimus in tanto prædonum impetu, tantoq; periculo
prouincia sic palam faciebat, ut & ipsi prædones scirent,
& tota prouincia testis esset. Cum, propter istius hæc tantã
auaritiam, nomine classis essent in Sicilia, re quidẽ uera na-
ues, inanes, quæ prædã prætori, nõ quæ prædonibus metu
afferrent; tamen, cũ P. Cescius, & P. Talius decem nau-
bus his semiplenis nauigarent, nauem quadam piratarũ,
præda refertam, non ceperunt, sed abduxerunt, onere suo
plane captam, atque depressam, erat ea nauis. plena iu-

I
uenerunt form
mala cum st
capit est, sed
a Syracusis, q
militariis in
questori, lega
integra quã
rucas: ex
uui putatur
captis, si qu
mero ducit
abducit om
buit: sympl
misit: nox i
tam ipsum
hodieq; om
sectura que
archipirata
bonus ne ma
nem nostis;
prædonum
ante oculor
conuenit S
ratam capim
rerent, quare
pere iste hom
quam aspici
istius ducit
crucians,
tate uell

uentutis formosissima, plena argenti facti, atque signati,
 multa cum stragula ueste. hac una nauis a classe nostra non
 capta est. sed inuenta ad Megaridē qui locus est non longe
 a Syracusis. quod ubi isti nunciatum est; tamen si noctu cum
 mulierculis iacebat ebrius, crexit se tamen, & statim
 quæstori, legatoq; suo custodes misit complures, ut omnia sibi
 integra quamprimum exhiberentur. appellitur nauis Sy-
 racusas: expectatur ab omnibus supplicium summi de capti-
 uis putatur. iste, quasi præda sibi aduecta non prædonibus
 captis, si qui senes, aut deformes erant, eos in hostium nu-
 mero ducit: qui aliquid formæ, ætatis, artificijq; habebant,
 abducit omnes: non nullos scribis suis, filio, cohortiq; distri-
 buit: symphoniacos sex cuidam amico suo Romam muneri
 misit: nox illa tota exinanienda naui consumitur. archipira-
 tam ipsum uidet nemo; de quo supplicium summi oportuit:
 hodieq; omnes sic habent persuasum, (quid eius sit, uos con-
 iectura quoque assequi debetis) istum clam a piratis ob hunc
 archipiratam pecuniam accepisse. coniectura est: iudex esse
 bonus nemo potest, qui suspitione certa non mouetur. homi-
 nem nostis; consuetudinemq; omnium tenetis; qui ducem
 prædonum, aut hostium ceperit, quam libenter eum palam
 ante oculos omnium esse patitur. hominem in tanto
 conuentu Syracusis uidi neminem, iudices, qui archipi-
 ratam captum uidisse diceret, cum omnes, ut mos est, concur-
 rerent, quærerent, uidere cuperent. quid accidit, cur tanto-
 pere iste homo occultaretur, ut eum ne casu quidem quis-
 quam aspicere posset: homines maritimi Syracusis, qui sæpe
 istius ducis nomen audissent, sæpe tenuissent, cum eius
 cruciati, atque supplicio pascere oculos, animumq; . exa-
 eurare uellent; potestas aspiciendi uemini facta est.

ACTIONIS. VI.

Vnus plures prædonum duces uiuos cepit P. Seruilius ,
 quam omnes antea. ecquando igitur isto fructu quisquam
 caruit , ut uidere piratam captum non liceret ? at contra ,
 quacumque iter fecit , hoc iucundissimum spectaculum
 omnibus uinctorum , captorumq; hostium præbebat : ita-
 que ei concursus undique fiebant , ut non modo ex ijs opti-
 dis , qua ducebantur , sed etiam ex finitimis uisendi causa
 conuenirent . Ipse autem triumphus quamobrem omnium
 triumphorum gratissimus populo R. fuit , atque iucundis-
 simus ? quia nihil est uictoria dulcius : nullum est autem te-
 stimonium uictoriae certius , quam , quos sæpe metueris ,
 eos te uinctos ad supplicium duci uidere . Hoc tu quamobrem
 non fecisti ? quamobrem ita iste pirata calatus est , quasi
 eum afficere nefas esset ? quamobrem supplicium non sum-
 psisti ? quam ob causam hominem seruastis ? ecquem au-
 disti in Sicilia ante captum archipiratam . qui non securi
 percussus sit ? unum cedo auctorem tui facti : unius profer
 exemplum . uiuum tu archipiratam seruabas , quem per
 triumphum , credo quem ante currum tuum duceres . ne-
 que enim quidquam erat iam reliquum , nisi , ut , classe
 populi R. pulcherrima emissâ , provinciaq; lacerata , trium-
 phus navalis tibi decerneretur . Age porro , custodiri du-
 cem prædonum nouo more , quam securi feriri omnium
 exemplo , magis placuit . quæ sunt istæ custodie ? apud quos
 homines ? quemadmodum est asseruatus ? Lautumnias sy-
 racusanas omnes audistis , plerique nostris . opus est ingens ,
 magnificum , regum , ac tyrannorum : totum est ex saxo
 in mirandam altitudinem depresso , & multorum operis
 penitus exciso . nihil tam clausum ad exitus , nihil tam se-
 curum undiq; nihil tam tenebrosum ad custodias nec fieri , nec cogi
 cari

tari potest. in has Lautumnias, si qui publicæ custodiendæ sunt, etiam ex ceteris opidis Sicilia deduci imperantur. eo quod multos captiuos ciues R. coniecerat, & quod eodem ceteros piratas contrudi imperarat; intellexit, si hunc subditiciu archipirata in eandem custodiam dedisset, fore, ut a multis, illis in Lautumijs, uerus ille dux quæreretur. itaque hominem huic optimæ, tutissimæq; custodiæ non audet committere: denique Syracusas totas timet: amandat hominem, quo? Lilybæum fortasse? uideo: tamen homines maritimos non plane reformidat. minime, in dices. Panormum igitur? audio: quamquam Syracusis, quoniam in Syracusano captus erat, maxime, si minus supplicio affici, at custodiri oportebat. ne Panormum quidem. quid igitur? quo putatis? ad homines a Piratarum metu, & suspitione alienissimos, a nauigando, rebusq; maritimis remotissimos, ad Centuripinos, homines maxime mediterraneos, summos aratores, qui nomen numquā timuissent maritimi prædonis, unum te prætor horruissent Apronium terrestrem archipirata. &, ut quibus facile perspiceret, id ab isto actum esse, ut ille suppositus facile & libenter se illum, qui non erat, esse simularet; imperat Centuripinus, ut is uictu, ceterisq; rebus quamliberalissime, commodissimeq; habeatur. Interea Syracusani, homines periti, & humani, qui non modo ea, quæ perspicua essent, uidere, uerum etiam occulta suspicari possent, habebant rationem omnes quotidie piratarum, qui securi ferirentur; quam multos esse oporteret, ex ipso nauigio, quod erat factum sex remorum numero, coniiciebant. iste, quod omnes, qui artificij aliquid habuerant, eue forme, remouerat, atque abduxerat; reliquos si, ut

ACTIONIS. VI.

consuetudo est, uniuersos ad palum alligasset, clamorē populi fore suspicabatur; cū tanto plures adducti essent, quā relictī propter hanc causam cum instituisset alios alio tempore producere; tamen in tanto conuentu nemo erat, quin rationem, numeroq; haberet, & reliquos non desideraret solum, sed etiam posceret, & flagitaret. cum maximus numerus deesset; tum iste, homo nefarius, in eorum locum, quos domum suam de piratis abduxerat, substituere, & supponere cœpit ciues R. quos in carcerem antea coniecerat. quorum alios Sertorianos milites fuisse insinabat, & ex Hispania fugientes ad Siciliam appulsos esse dicebat: alios, qui a prædonibus erāt capti, cum mercaturas facerent, aut aliam ob causam nauigarent; sua uoluntate cum piratis fuisse arguebat. itaque alijs ciues R. ne cognoscerentur, capitibus obuolutis e carcere ad palum, atque ad necem rapiiebantur: alijs, cum a multis ciuibus R. recognoscerentur, ab omnibus defenderentur, securi feriebantur. quorum ego de acerbissima morte crudelissimoq; cruciatu dicam, cū eū locū tractare cœpero; & ita dicam, ut, si me in ea querimonia, quam sum habiturus de istius crudelitate, & de ciuium R. indignissima morte, non modo uires, uerum etiam uita deficiat, id mihi præclarum, & iucundū putem. hæc igitur est gesta res, hæc uictoria præclara: myoparone piratico capto, dux liberatus: symphoniaci Romam missi: formosi homines, & adolescentes, & artifices, domum abducti; in eorum locum, & ad eorum numerum ciues R. hostilem in modum cruciati, & necati: omnis uestis ablata: omne aurum, & argentum & ablatum, & auersum. At quemadmodum ipse se se induit priore actione? qui tot dies tacuisset, repente in M. Annij, hominis

splendidiſſimi, teſtimonio, cum in ciues R. dixiſſet, & archipirata negaſſet ſecuri eſſe percuſſum, exiit, conſcien-
 tia ſcleris, & furore ex maleficijs concep- to excitatus: dixit ſe quod ſci-
 ret ſibi crimini datum iri, pecuniã accepiſſe, ne-
 que de uero archipirata ſumpſiſſe ſupplicij, ideo ſecuri nõ
 percuſſiſſe: domi eſſe apud ſeſe archipiratas dixit duos. O
 clementiam populi R. ſeu potius patientiam miram, de ſin-
 gularem. ciuem R. ſecuri eſſe percuſſum, Annius eques R.
 dicit: taces. archipirata negat: fateris. fit in eo gemitus om-
 nium, & clamor, cum tamen a præſenti ſupplicio tuo ſe cõ-
 tinnit populus Rom. & reperiſit, & ſalutis tuæ rationem
 iudicij ſeueritati reſeruauit. Qui ſciebas tibi crimini datũ
 iri? quamobrem ſciebas? quamobrem etiam ſuſpicabare? ini-
 micũ habebas neminem. ſi haberes, tamen non ita uiueras,
 ut necum iudicij proſiſſum habere deberes. an te, id quod
 fieri ſolet, conſcientia timidum, ſuſpicioſumq; faciebat? qui
 igitur, cum eſſes in imperio, iam tum iudicium, & crimen
 horrebas; reus. cum tot teſtibus coarguare, poteſ de damna-
 tione dubitare? Verum ſi crimen hoc metuebas, ne quis abs-
 te ſuppoſitum eſſe diceret, qui pro archipirata ſecuri ferire
 tur: utrum tandem tibi ad deſenſionem firmis fore putalli,
 in iudicio, coactũ, atque efflagitatu meo, producere ad
 ignotos, tanto poſt, eum, quem archipirata eſſe diceres, an
 recenti re, Syracuſis apud notos, inſpectante Sicilia pene to-
 ta, ſecuri ferire? uide, quid interſit, utrum faciendum fue-
 rit. in illo reprehenſio nulla eſſe potuit: hic deſenſio nul-
 la eſt. itaque illud ſemper omnes fecerunt: hoc quis ante te,
 quis præter te fecerit, quæro. Piratam uiuum tenuiſti:
 quem ad finem? dum cum imperio fuiſſi quamobrem? quã
 ob cauſſam? quo exemplo? cur tam diu? cur, inquam cõ-

ACTIONIS. VI.

uibus R. quos piratæ ceperant, securi statim percussis, ip-
 sis piratis lucis usuram tam diuturnam dedisti? Verum
 esto: sit tibi illud liberum omne tempus, quod cum impe-
 rio fuisti: etiam ne priuatus? etiam ne reus? etiam ne pæ-
 ne damnatus hostium duces priuata in domo retinuis-
 ti? unum, alterum mensem, prope annum denique domi tuæ
 piratæ, a quo tempore capti sunt, quoad per me licitum est,
 fuerunt, hoc est quoad per M^r. Acilium Glabionem lici-
 tum est; qui, postulante me, produci, atque in carcerem
 condi imperauit. quod est huiusce rei ius? quæ consuetu-
 do? quod exemplum? hostem acerrimum, atque infestis-
 simum populi R. seu potius communem hostem gentium,
 nationumq; omnium quisquam omnium mortalium, pri-
 uatus, intra mœnia, domi suæ, retinere poterit? Quid,
 si pridie, quam a me tu coactus es confiteri, ciuibus R. se-
 curi percussis, prædonum ducem uiuere, apud te habi-
 tare; si inquam, pridie domo tua profugisset; si aliquam
 manum contra populum R. facere potuisset; quid dice-
 res? apud me habitauit: mecum fuit: ego illum ad iudi-
 cium meum, quo facilius crimen inimicorum diluere pos-
 sem, uiuum, atque incolumem reseruauit. Ita ne uero?
 tu tua pericula communi periculo defendes? tu supplicia,
 quæ debentur hostibus uictis, ad tuum, non ad populi R.
 tempus conferres? populi R. hostis priuatis custodijs as-
 seruabitur? at etiam qui triumphant, & eoq; diutius u-
 uos hostium duces seruant, ut, his per triumphum du-
 ctis, pulcherrimum spectaculum, fructumq; uictoriæ
 populus R. perspicere possit; tamen, cum de foro in Ca-
 pitolium currum flectere incipiunt, illos duci in carcerem
 iubent; idemq; dies & uictoribus imperij, & uictis ui-

te frum fac
 commissari
 tibi causam
 securi feriri
 tuo periculo
 ais te meum
 ractis ab
 deratum
 ratus est
 locum,
 ses, te is
 mortui
 quem p
 fer, si u
 fugit, e
 chpera
 rus ar
 non ha
 non est
 ra dixi
 quæ ce
 si, si uo
 rus loc
 Hac te
 cuplet
 lites re
 lum q
 nam
 uinct
 prad

te finem facit. Est nunc, credo, cuiquam dubium, quin tu id commissurus non fueris: praesertim cum statuisses, ut ais, tibi causam esse dicendam; ut ille archipirata non potius securi feriretur, quam, quod erat ante oculos positum tuo periculo uineret. si enim esset mortuus; tu, qui crimen ais te metuisse, quaero, cui probares? cum constaret istum Syracusis ab nullo uisum esse archipiratum, ab omnibus desideratum; cum dubitaret nemo, quin abs te pecunia liberatus esset; cum uulgo loquerentur, suppositum in eius locum, quem pro illo probare uelles; cum eute fassus esses, te id crimen tanto ante metuisse: si eum diceret esse mortuum, quis te audiret? nunc, cum uiuum istum nescio quem produces, tamen ne id credi uoles? quid, si aufugisset, si uincla rupisset, ita ut Nico ille nobilissimus pirata fugit, quem P. Seruilius, qua felicitate ceperat, eadem re ceperauit; quid diceret? Verum hoc erat: si ille semel uerus archipirata securi percussus esset, pecuniam illam non haberes: si hic falsus esset mortuus, aut profugisset, non esset difficile alium in suppositi locum supponere. Plura dixi, quam uolui, de illo archipirata: & tamen ea, quae certissima sunt huius criminis argumenta, praetermissi. si uolo enim mihi totum esse crimen hoc integrum, est certus locus, certa lex, certum tribunal, quo hoc reseruetur. Hac tanta prado auetus, mancipijs, argento, ueste locupletatus, nihilo diligentior ad classem ornandam, milites reuocandos, alendosque esse coepit; cum ea res non solum provinciae saluti, uerum etiam ipsi praedae esse posset. nam aestate summa, quo tempore ceteri praetores obire provinciam, & concursare consueuerunt, aut etiam in tanto praedonum metu, & periculo ipsi nauigare, eo tempore

ACTIONIS. VI.

ad luxuriam, libidinesq; suas domo sua regia, quæ regis Hieronis fuit, qua prætores uti solent, contemptius nō fuit: tabernacula, quemadmodū consueverat temporibus æstiuis, quod antea iam demonstravi, carbaseis intenta uelis collocari iussit in litore: quod est litus in insula Syracusis post Arethuse fontem, propter ipsum introitum atque ostium portus, amœno sane, & arbitris remoto loco, hic dies æstiuos sexaginta prætor populi R. custos, defensorq; prouinciæ sic uixit, ut muliebria quotidie conuiuia essent, uir accumberet nemo, præter ipsum, & prætextatum filiū. tametsi recte sine exceptione dixeram, uirum, cum isti essent, neminem fuisse. non numquā etiam libertus Timarchides adhibebatur: mulieres autē nuptæ nobiles, præter unā mimi Isidori filiam, quam iste, propter amorem ab Rhodio ribicine abduxerat; Pippa quædam, uxor Aschryonis Syracusani: de qua muliere plurimi uersus, qui in istius cupiditatem facti sunt, tota Sicilia per celebratur. erat Nice, facie eximia, ut prædicatur, uxor Cleomenis Syracusani. hanc Cleomenes uir amabat, uerumtamen huius libidini aduersari nec poterat, nec audebat: & simul ab isto donis, beneficijq; plurimis deuinciebatur. illo autem tempore iste, tametsi ea est hominis impudentia, quam nostis, ipse tamē, cū uir esset Syracusis, uxorem eius parum poterat animo soluto, ac libero, tot in æta noctes ac dies secum habere. itaque excogitat rem singularē. naues, quibus legatus præfuerat, Cleomeni tradit: classi populi R. Cleomenem Syracusanum præse inbet, atque imperat. hoc eo facit. ut ille non solum abesset a domo, tum cum nauigare; sed etiam libenter cum magno honore, beneficioq; abesset; ipse autem, remoto, atque ablegato uiro, non liberius, quam ante, (quis enim um-

quam istius libidini obstitit? sed paullo solutior tamen animo secum illam haberet. si non tamquam virum, at tamquam amulum remouisset. Accipit nauem sociorum, atque amicorum Cleomenes Syracusanus. quid primum aut accusam, aut querar, iudices? Siculo ne homini legati, quaestoris, praetoris denique potestatem, honorem, auctoritatem dari? si te impediabat ista conuiuiorum, mulierumque occupatio, ubi quaestores? ubi legati? ubi ternis denarijs aestimatum frumentum? ubi muli? ubi tabernacula? ubi tot, tantaque ornamenta magistratibus, et legis a senatu, populoque R. permissa et data? denique ubi praefecti, et tribuni tui? si ciuis R. dignus isto negotio nemo fuit; quid ciuitates, quae in amicitia, fideque populi R. perpetuo manserant? ubi Segestana; ubi Centuripina ciuitas? quae tui officijs, fide, uetustate, tum etiam cognatione populi R. nome attingunt. O dii immortales, quid, si harum ipsarum ciuitatum militibus, nauibus, nauarchis Syracusanus Cleomenes iussus est imperare? non omnis honos ab isto dignitatis, aequitatis, officij sublatu est? Ecquod in Sicilia bellum gessimus, quin Centuripinis socijs, Syracusanis hostibus uteremur? atque haec omnia, ad memoriam uetustatis, non ad contumeliam ciuitatis referri uolo. itaque ille, uir clarissimus, summusque imperator M. Marcellus, cuius uirtute captae, misericordia conseruatae sunt Syracusae, habitare in ea parte urbis, quae insula est, Syracusanum neminem uoluit. hodie, inquam, Syracusanum in ea parte habitare non licet. est enim locus, quem uel pauci possunt defendere. committere igitur eum non fidelissimis hominibus noluit: simul quod ab illa parte urbis nauibus aditus ex alto est quamobrem qui nostros exercitus saepe excluderant, ijs claustra loci committenda non existi-

ACTIONIS. VI.

mauit. Vide, quid intersit inter tuam libidinem, maior uq;
auctoritatem; inter amorem, furoremq; tuum, & illorum
consilium, atque prudentiam. illi aditum litoris Syracusa-
nis admerunt: tu maritimum imperium concessisti. illi ha-
bitare in eo loco Syracusanu, quo naues accedere possent,
noluerunt: tu classi, & nauibus Syracusanum praesse uo-
luisti, quibus illi urbis suae parte ademerunt, is tu nostri im-
perii parte dedisti: & quorum sociorum opera Syracu-
sani nobis dicto audientes sunt, eos Syracusanis dicto au-
dientes esse iussisti. Egreditur Centuripina quadrirems
Cleomenes e portu: sequitur Segestana nauis, Tyndari-
tana, Herbitensis, Heracliensis, Apolloniensis, Haluntina,
praecleara classis in specie, sed inops, & infirma propter di-
missionem propugnatoru, atque remigu. tãdiu imperio
suo classem iste praetor diligens uidit, quãdiu conuiuui eius
fugitiosissimum praeteruecta est. ipse autem, qui uisus mul-
tis diebus non esset, eum se tamen in conspectum nauis
paullisper dedit. stetit soleatus praetor populi R. cum pallio
purpureo, tunicaq; talari, muliercula nixus, in litore. iã hoc
ipso istum uestitu Siculi, ciuesq; R. permulti saepe uiderunt.
postea quam paullum prouecta classis est, & Pachy-
num quinto die denique appulsa est; nauis famae coacti,
radices palmarum agrestium, quarum erat in illis locis, si-
cut in magna parte Siciliae, multitudo, colligebant, & his
miseri, perditiq; alebantur. Cleomenes autem, qui alteru se
Verrem cum luxuria, atque nequitia, eum etiam imperio
putaret, similiter totos dies, in litore tabernaculo posito, per-
potabat. ecce autem repente, ebrio Cleomene, esurientibus
ceteris, nunciatur piratarum naues esse in portu Edissae.
nam ita u locus nominatur. nostra autem classis erat in por

tu Pachyni. Cleomenes autem, quod ibi erat terrestre praesidium non re, sed nomine, sperabat ijs militibus, quos ex eo loco deduxisset, explere se numerum nauarum, & remigum posse. reperta est eadem istius hominis auarissimi ratio in praesidijs, quae in classibus. nam erant per pauci reliqui, ceteri q; dimissi princeps Cleomenes in quadriremi Cēturipina malū erigi, uela fieri, praecidi anchoras imperauit, & simul, ut se ceteri sequerentur, signum dari iussit. hac Centuripina nauis erat incredibili celeritate uelis: nam scire isto praetore nemo poterat, quid quaque nauis remis facere posset: & si in hac quadriremi propter honorē, & gratiā Cleomenis, minime multi remiges, & milites deerāt. euolarat iam e conspectu fere fugiens quadriremis, cum etiam tunc ceterae naues suo in loco moliebantur. erat animus in reliquis: quamquam erant pauci, quoquo modo sese res habebat, pugnare tamen se uelle clamabāt, & quod reliquum uitae, uirium q; fames fecerat, id ferro potissimum reddere uolebant. quod si Cleomenes non tanto ante fugisset, aliqua tamen ad resistendū ratio fuisset. erat enim sola illa nauis constrata, & ita magna, ut propugnaculo ceteris posset esse: quae, si in praedonum pugna uersaretur, urbis instar habere inter illos piraticos myoparones uideretur. sed tūc inopes reliēti a duce, praefecto q; classis, eundem necessario cursum tenere coeperunt. Pelorum uersus, ut ipse Cleomenes, ita ceteri nauigabant. neque ita tamen tam praedonum fugiebant impetum, quam imperatorē sequebantur. tum ut quisque in fuga postremus, ita in periculo princeps erat. postremam enim quamque nauem piratae primā adoriebantur. ita prima Haluntinorum nauis capitur: cui praerat Haluntinus, homo nobilis, Philarchus,

ACTIÖNIS. VI.

quem ab illis prædonibus Locrenses postea publice redemerunt : ex quo uos priore actione iurato rem omnem , causamq; cognostis deinde . Apolloniensis nauis capitur , et eius præfectus Anthropinus occiditur . hæc dū aguntur , interea Cleomenes iam ad Pelori litus peruenerat , iam sese in terram e nauī eiecerat , quadrirememq; in salo fluctuantem reliquerat . reliqui præfecti nauium , cum in terram imperator exisset cum ipsi neque repugnare , neque mari effugere ullo modo possent , appulsis ad Pelorū nauibus Cleomenē persecuti sunt tunc prædonū dux Heracleo , repente , præter spē , non sua uirtute , sed istius auaritiæ , nequitiaq; uictor , classē pulcherrimā populi R. in litus expulsam , & eiecit , cum primum aduersperāsceret , inflammari , incendiq; iussit . O tempus miserum , atque acerbū provincie Sialie : o casum illum multis innocentibus calamitosum , atque funestum : o istius nequitiam , ac turpitudinem singularem . una atque eadem nox erat , qua prætor amoris turpissimi flamma , ac classis populi R. prædonum incendio conflagrabat . Afferitur nocte intempesta grauis huiusce mali nunciū Syracusas : curritur ad prætorium , quo istum e conuiuiō illo præclaro reducerant paullo ante mulieres cum cantu , atque symphonia . Cleomenes , quamquam nox erat , tamen in publico esse non audebat : includit se domi : neque aderat uxor , quæ consolari hominem in malis posset . huius autem præclari imperatoris ita erat seuerā domi disciplina , ut , in re tanta , in tam graui nuncio , ne mo admittētur , nemo esset , qui auderet aut dormiētem excitare , aut interpellare uigilantem . iam uero , re ab omnibus cognita , concursabat urbe tota maxima multitudo . nō enim , sicut antea consuetudo erat , prædonum aduētum significabat ignis

e specula sublati, aut tumulto; sed flamma ex ipso incendio
 nauium & calamitatem acceptam, & periculum reliquū
 nunciabat, cū prator quæreretur, & constaret ei neminē
 nunciassē; sit ad domū eius cū clamore cōcursus, atque im-
 petus. tū iste excitatus exit: audit rem omnē ex Timarchi-
 de: sagum sumit. lucebat iam fere: procedit in medium,
 uini, somni, stupri plenus. excipitur ab omnibus eiusmo-
 di clamore. ut ei Lampsaceni periculi similitudo uersare-
 tur ante oculos. hoc etiam maius hoc uidebatur, quod in o-
 dio simili multitudo hominum hæc erat maxima. tum istius
 acta commemorabantur, tum flagitiosa illa conuiuia: tum
 appellabantur a multitudine mulieres nominatim: tū quæ-
 rebatur ex ipso palam, tot dies continuos, per quos nunquā
 uisus esset, ubi fuisset? quid egisset? tum imperator ab isto
 præpositus Cleomenes flagitabatur: neque quidquam pro-
 pius est factum, quam ut illud Viicēse exemplū de Adria-
 no transferretur Syracusas, ut duo sepulcra duorum præ-
 torum improborum, duabusq; in provincijs constitueren-
 tur. uerum habita est a multitudine ratio temporis, habita
 est tumultus, habita etiam dignitatis, existimationisq; com-
 munis; quod is est conuentus Syracusis ciuium R. ut nō mo-
 do illa provincia, uerum etiam hac rep. dignissimus existi-
 metur. confirmant ipsi se, cum is etiam tum semisomnis stu-
 peret: arma capiunt: totum forum, atque insulam, quæ est
 urbis magna pars, complent. uiam illā solā noctem prædo-
 nes ad Pelorū cōmorati, cū fumantes etiā nostras naues re-
 liquissent, accedere incipiunt ad Syracusas. qui uidelicet sæ-
 pe audissent, nihil esse pulchrius, quā Syracusarū mœnia,
 ac portus; stauerant sese. si ea Verre prætorē non uidissent,
 nunquam esse uisuros. ac primo ad illa æstina prætoris

ACT IONIS. VI.

accedunt, ipsam illam ad partem litoris, ubi iste per eos dies, tabernaculis positis, castra luxuria collocat. quem postea quam inanem locum offenderunt, & pratorē commouisse ex eo loco castra senserunt; statim sine ullo metu in portum ipsum penetrare cœperunt. cum in portum dico, iudices, (explanandum est enim diligentius eorum causa, qui locum ignorant) in urbem dico, atque in urbis intimam partem uenisse piratas. non enim portum illud opidum clauditur, sed urbe portus ipse cingitur, & concluditur; non ut alluantur a mari mœnia extrema, sed influat in urbis sinum portus. Hic te pratorē Heracleo archipirata cum quatuor myoparonibus paruis ad arbitrium suum nauigauit. Pro dii immortales, piraticus myoparō, cum imperium populi R. nomen, ac fasces essent Syracusis, usque ad forum, & ad omnes urbis crepidines accessit: quo neque Carthaginensium gloriosissimæ classes cum mari plurimum poterant, multis bellis sæpe conatæ, umquam aspirare potuerunt; neque populi R. inuicta ante te pratorē gloria illa naualis, umquam tot Punicis, Siciliensibusq; bellis penetrare potuit: qui locus eiusmodi est, ut ante Syracusani in mœnibus suis, in urbe, in foro hostem armatum, ac uictorem, quam in portu ullam hostium nauem uiderent. hic te pratorē prædonum nauicula peruagata sunt, quo Atheniensium classis sola post hominum memoriam CCC nauibus uī, ac multitudine inuasit: quæ in eo ipso portu, loci ipsius, portusq; natura uicta, atque superata est. hic primum opes illius ciuitatis uictæ, comminutæ, depressoq; sunt: in hoc portu Atheniensium nobilitatis, imperij, gloriæ naufragium factum existimatur. eo ne pirata penetravit, quo simul atque adis

set, non m
urbis reli
est urbis m
quo in loc
quam hab
euerent,
hinc at q
rum agre
bat, ut o
alia poss
liberos,
bane, ut
in insula
cuntur,
que, fr
milites p
batur.
brio esse
uentu, de
Syracus
tam, cum
rum rem
meu aliq
quarere h
omnes, &
milibus,
perditis,
ea ignora
uita per
qui a suis

set, non modo a latere, sed etiam a tergo magnam partem
urbis relinqueret? Insulam totam præteruectus est: qua
est urbis magna pars Syracusis suo nomine, ac mœnibus:
quo in loco maiores, ut ante dixi, Syracusanum quem-
quam habitare uetuerunt, quod, qui illam partem urbis
tenerent, in eorum potestatem portum futurum intelligen-
bant. at quemadmodum est peruagatus? radices palma-
rum agrestium, quas in nostris nauibus inuenerat, iacie-
bat, ut omnes istius improbitatem, & calamitatem Si-
ciliæ possent cognoscere. Siculos ne milites, aratorum ne
liberos, quorum patres tantum labore suo frumenti exara-
bant, ut populo R. totiq; Italia suppeditare possent, eos ne,
in insula Cereris natos, ubi primum fruges inuenta esse di-
cuntur, eo cibo esse usos, a quo maiores eorum ceteros quo-
que, frugibus inuentis, remouerunt? te prætor Siculi
milites palmarum stirpibus, prædones Siculo frumento ale-
bantur. O spectaculum miserum, atque acerbum: ludi-
brio esse urbis gloriam, populi R. nomen; hominum con-
uentu, atque multitudine, piratico myoparone, in portu
Syracusano, de classe populi R. triumphum agere pira-
tam, cum prætoris nequissimi, inertissimiq; oculos prædo-
rum remi respergerent. Postea quam e portu pirate, non
meu aliquo affectu, sed societate exierant, cum cœperunt
querere homines causam illius tantæ calamitatis: dicere
omnes, & palam disputare, minime esse mirandum, si,
militibus, remigibusq; dimissis, relinquis egestate, & fame
perditis, prætoræ tot dies cum mulierculis perpotante, tan-
ta ignominia, & calamitas esset accepta. hæc autem istius
uituperatio, atque infamia confirmabatur eorū sermone,
qui a suis ciuitatibus illis nauibus præpositi fuerant: qui

ACTIONIS. VI.

ex illo numero reliqui Siracusas, classe amissa, refugerant. dicebant, quos ex sua quisque naui missos sciret esse. res erat clara: neque solum argumentis, sed etiam certis testibus istius audacia tenebatur. homo certior fit, agi nihil in foro, & conuentu, toto die, nisi hoc queri a nauarchis, quemadmodum classis esset amissa: illos respondere, & docere unumquemque, missione remigum, fame reliquorum, Cleomenis timore, & fuga. quod postea quam iste cognouit, hanc rationem habere cepit. causam sibi dicendam esse statuerat iam ante, quam hoc usu ueniret, ita ut ipsum priore actione dicere audistis. uidebat, illis nauarchis testibus, tantum hoc crimen sustinere se nullo modo posse. consilium capie primo stultum, uerum tamen clemens: Cleomenem, & nauarchos ad se uocari iubet: ueniunt. accusat eos, & huiusmodi de se sermones habuerint: rogat, ut id facere desistant, & in sua quisque naui dicat se tantum habuisse nauarum, quantum oportuerit, neque quemquam esse dimissum. illi enim uero se ostendunt, quod uellet, esse facturos. iste non procrastinat: aduocat amicos statim: querit ex his sigillatim, quot quisque nauas habuerit. respondit unusquisque, ut erat praeceptum. iste in tabellas refert: obsignat signis amicorum prouidens homo, ut contra hoc crimen, si quando opus esset, hac uide licet testificatione uteretur. Derisum credo esse hominem amentem a suis consiliariis, & admonitum, hasce ei tabulas nihil profuturas, etiam plus ex nimia praetoris diligentia suspicionis in eo crimine futurum. iam iste erat hac stultitia multis in rebus usus, ut publica quoque, quae uellet, in ciuitatum literis & tolli, & referri iuberet. quae omnia nunc intelligit sibi nihil prodesse, postea quam cer-

tis literis, testibus, auctoritatibusq; conuincitur. Vbi hoc
 uidet, illorum confessionem, testificationem suam, tabel-
 las sibi nullo adiumento futuras; inuit consiliū, nō improbi-
 pratoris, (nam id quidem esset ferendum) sed importu-
 ni, atque amentis tyrāni: statuit, si hoc crimen extenuare
 uellet, (nam omnino tolli posse nō arbitrabatur nauarchos
 omnes testes sui sceleris uita esse priuandos. occurrebat illa
 ratio: quid Cleomeni fiet? potero ne animaduertere in eos,
 quos dicto audientes esse iussi; nūssum facere eum, cui im-
 perium, potestatemq; permisi? potero ne eos afficere suppli-
 cio, qui Cleomenem secuti sunt; ignoscere Cleomeni, qui
 secum fugere, & se consequi iussit? potero ne in eos esse ue-
 hemens, qui naues inanes non modo habuerunt, sed etiam
 apertas; in eum dissolutus, qui solus habuerit constratam
 nauem, & minus exinanitam? pereat Cleomenes una;
 ubi fides? ubi execrationes? ubi dextra, complexusque?
 ubi illud contubernium muliebris militiæ in illo delicatis-
 simo litore? fieri nullo modo poterat, quin Cleomeni par-
 ceretur. Cleomenem uocat: dicit ei, se statuisse animad-
 uertere in omnes nauarchos: ita sui periculi rationes fer-
 re, ac postulare. tibi uni parcam; & totius istius culpa
 crimen, uituperationemq; inconstantiæ potius suscipiam,
 quam aut in te sim crudelis, aut toi, tam graues testes ui-
 uos, incolumesq; esse patiar. agit gratias Cleomenes: ap-
 probat consiliū: dicit, ita fieri oportere: admonet tamen
 illud, quod istum fugerat, Phalargum Centuripinum na-
 uarchum non posse animaduerti, propterea quod secum
 fuisset una in Centuripina quadriremi. quid ergo? iste,
 homo ex eiusmodi ciuitate, adolescens nobilissimus, testis
 relinquetur? in præsencia, inquit Cleomenes: quo-

ACTIONIS. VI.

nam ita necesse est: sed post aliquid uidebitur, ne iste nobis obstare possit. Hæc postea quam acta, & constituta sunt, procedit iste repente e prætorio, inflammatus scelere, furore, crudelitate: in forum uenit: nauarchos uocari iubet. qui nihil metuerent, nihil suspicarentur, statim accurrunt. iste hominibus miseris, innocentibusq; iniici cænas imperat. implorare illi fidem populi R. &, quare id faceret, rogare. tunc iste hoc causæ dicit, quod classem prædonibus prodidissent. fit clamor, & admiratio populi tantam esse in homine impudentiam, atque audaciam, ut aut alijs causam calamitatis attribueret, quæ omnis propter auaritiam ipsis accidisset; aut, cum ipse prædonum socius putaretur, alijs prodicionis crimen inferret: deinde, hoc quindecimo die crimen esse natum, postquam classis esset amissa. tum hæc fierent; quærebatur, ubi esset Cleomenes: non quo illum ipsum, cuiusmodi esset, quisquam supplicio propter illud incommodum dignum putaret. nã quid Cleomenes facere potuit, (non enim possum quemquam insimulare falso) quid, inquam, magnopere potuit Cleomenes facere, istius auaritia nauibus exinanitis? atque eum uident sedere ad latus prætoris, & ad aurem familiariter, ut solitus erat, insusurrare. tum uero omnibus indignissimum uisum est, homines honestissimos, electos ex suis ciuitatibus, in ferrum, atque in uincla coniectos, Cleomenem propter flagitiorum, ac turpitudinis societatem familiarissimam esse prætoris. apponitur his tamen accusator Neuius Turpio quidam, qui C. Sacerdote prætore iniuriarum damnatus est, homo bene appositus ad istius audaciam: quem iste in decumis, in rebus capitalibus, in omni calumniam præcursores habere solebat, & emissarium. Ve

niune

niunt Syracusas parentes, propinquiq; miserorum adolescentium, hoc repentino calamitatis sua commoti nuncio: uictos adspiciunt catenis liberos suos; cum istius auaritie pœnam collo, & ceruicibus suis sustinerent: adsunt, defendunt, proclamant: fidem tuam, quæ nusquam erat, nec umquam fuit, implorant. pater aderat Dexio Tyndaritanus, homo nobilissimus, hospes tuus, cuius tu domi fueras, quem hospitem appellaras. cum cum illa auctoritate, & miseria uideres prædium, non te eius lacrymæ, non senectus, non hospitij ius, atque nomen a scelere aliquam ad partem humanitatis reuocare potuit. Sed quid ego hospitij iura in hac tam immani bellua commemoro? qui Sthenium Ihermitanum, hospitem suum, cuius domum per hospitium exhausit, & exinaniiuit, absentem in reos retulit, caussa indicta capite damnari; ab eo nunc hospitiorum iura, atque officia quæramus? cum homine enim crudeli nobis res est, an cum fera, atque immani bellua? Te patris lacrymæ de innocentis filij periculo non mouebant? cum patrem domi reliquisses, filium tecum haberes; te neque præsens filius de liberorum caritate, neque absens pater de indulgentia patria commonebat? Catenas habebat hospes tuus Aristeus, Dexionis filius. quid ita? prodiderat classem. quod ob præmium? deseruerat exercitum. quid Cleomenes? ignauus fuerat: at eum tu ob uirtutem corona aurea donaras. dimiserat nauas: at ab omnibus tu mercedem missionis acceperas. Alter parens ex altera parte erat Herbitensis Eubulida, homo domi suæ clarus, & nobilis: qui, quia Cleomenem in defendendo filio luserat, nudus pene est destitutus. quid erat autem, quod quisquam diceret, aut defenderet? Cleomenem nomina-

KK

ACTIONIS. VI.

re non licet. at causa cogit. moriere, si appellaris. numquam enim iste est cuiquam mediocriter minatus. at remiges non erant. praetorem tu accusas, frange cervicem. si neque praetorem, neque praetoris amulum appellare licebit, cum in his duobus tota causa sit; quid futurum est? Dicit etiam causam Heraclius Segestanus, homo domi suae summo loco natus. audite, ut uestra humanitas postulat, iudices: audietis enim de magnis incommodis, iniurijsque sociorum. hunc scitote fuisse Heraclium in ea causa, qui propter gravem morbum oculorum tum non navigavit, et iussu eius, qui potestatem habuit, cum comitatu Syracusis remanserit. iste certe neque prodidit classem, neque metu perterritus fugit, neque exercitum deseruit. etenim tunc esset hoc animadversum, cum classis Syracusis proficiscebatur. is tamen in eadem causa fuit, quasi esset in aliquo manifesto scelere deprehensus, in quem ne falso quidem causa conferri criminis potuit. Fuit in illis nauarchis Heracliensis quidam Furius, (nam habent illi non nulla huiusmodi Latina nomina) homo, quam diu vixit, domi suae, non solum post mortem tota Sicilia, clarus, et nobilis. in quo homine tantum animi fuit, non solum ut istum libere laderet, (nam id quidem, quoniam moriendum videbat, sine periculo se facere intelligebat) verum, morte proposita, cum lacrymans in carcere mater noctes diesque assideret, defensionem causae suae scripsit: quam nunc, nemo est in Sicilia, quin habeat, quin legat, quin tui sceleris, et crudelitatis ex illa oratione commonefiat. in qua docet, quot a ciuitate sua nautas acceperit, quot et quanti quemque dimiserit, quot secum habuerit: item de ceteris navibus dicit. quae cum apud te diceret, uirgis oculi uerberabantur: ille, morte proposita, facile dolorem corporis pa-

tiebatur. clamabat, id quod scriptum reliquit, facinus esse
 indignum, plus impudicissimæ mulieris apud te de Cleome-
 nis salute, quam de sua uita lacrymas matris ualere. deinde
 etiam illud uideo esse dictum. quod, si recte uos, populus R.
 cognouit, non falso ille iam in ipsa morte de uobis predica-
 uit: non posse Verrem testes interficiendo crimina sua extin-
 guere: grauiorem apud sapientes iudices se fore ab inferis
 teste; quam si uiuus in iudicium produceretur: tum auari-
 tiæ solum, si uiueret, nunc, cum ita esset necatus sceleris,
 audaciæ, crudelitatis testem fore: iam illa præclara, non te-
 stium modo cateruas. cum tua res ageretur, sed cum a dijs
 manibus innocentium pœnas, sceleratorumq; furias in
 tuum iudicium esse uenturas: sese ideo leuiorem casum
 suum fingere, quod iam ante aciem securium uarum,
 Sextijq; tui carnificis uultum, & manum uidisset, cum
 in conuentu ciuium R. iussu tuo securi ciues R. feriretur.
 Ne multa, iudices; libertatem quam uos socijs dedistis, hac
 ille acerbissimo supplicio miserrimæ seruitutis abusus est,
 condemnat omnes de consilij sententia: tamen neque iste in
 tanta re, tot hominum, totq; ciuium causa, P. Vettium ad se
 accersit, quaestorem suum, cuius consilio ueretur, neque P.
 Ceruium, talem uirum, legatum, qui quia legatus isto præ-
 tore in Sicilia fuit, primus ab isto iudex reiectus est; sed de la-
 tronum, hoc est de comitum suorum sententia condemnat
 omnes. hic cuncti Siculi. fidelissimi, atque antiquissimi so-
 cij, plurimis affecti beneficijs a maioribus nostris, grauius
 commouentur, & de suis periculis, fortunisq; omnibus per-
 timescunt. illā clementiam, mansuetudinē nostri imperij in
 tantam crudelitatem, in humanitatemq; esse conuersam?
 condemnari tot homines uno tempore nullo crimine? defen-

ACTIONIS. VI.

sionem suorum furtorum prætorum improbum ex indignis-
 sima morte innocentium querere? nihil addi iam uidetur,
 iudices, ad hanc improbitatem, amentiam, crudelitatemq;
 posse: & recte nihil uidetur. nam, si cum aliorum improbi-
 tate certe, longe omnes, multumq; superabit: sed secum ipse
 certat: id agit, ut semper superius suum facinus nouo
 scelere uincat. Phalarum Centuripinum dixeram ex-
 ceptum esse a Cleomene, quod in eius quadriga Cleome-
 nes uictus esset: tamen, quia pertimuerat adolescens, quod
 eandem suam causam uidebat esse, quam illorum, qui in-
 nocentes peribant, ad hominem accedit Timarchides:
 a securi negat esse ei periculum: uirgis ne caderetur,
 monet ut caueat. ne multa: ipsum dicere adolescentem
 audistis, se ob hunc uirgarum metum pecuniam Timar-
 chidi numerasse. Leuia sunt hæc in hoc reo crimina. me-
 tum uirgarum nauarchus nobilissimæ ciuitatis pretio rede-
 mit: humanum. alius, ne condemnaretur, pecuniâ dedit: us-
 ratum est. non uult populus R. obsoletis criminibus accusari
 Verrem: noua postulat, inaudita desiderat: non de prætorum
 Sicilia, sed de crudelissimo tyranno fieri iudicium arbitra-
 tur. Includuntur in carcerem condemnati. supplicium con-
 stituitur in illos, sumitur de miseris parentibus nauarcho-
 rum: prohibentur adire ad filios suos: prohibentur liberis
 suis cibum, uestitumq; ferre. patres hi, quos uidetis, iacebāt
 in limine; matresq; miserae pernoctabant ad ostium car-
 ceris, ab extremo complexu liberum exclusæ: quæ ni-
 hil aliud orabant, nisi ut filiorum extremum spiritum ore
 excipere sibi liceret. aderat ianitor carceris, carnifex præ-
 toris, mors terrorq; sociorum, & ciuium, licetor Sextius: cui
 ex omni gemitu, doloreq; certa merces comparabatur.

ut adeas, tantum dabis: ut cibum tibi introferre liceat, tantum: nemo recusabat. quid, ut uno ictu securi afferam mortem filio tuo, quid dabis? ne diu crucietur? ne sapius feriat? ne cum sensu doloris aliquo, aut cruciatu spiritus aufertur? etiam ob hanc causam pecuniam licitori? dabatur. o magnum, atque intolerandum dolorem: o grauem, acerbamq; fortunam, non uitam liberam, sed mortis celeritatem pretio redimere cogebantur parentes. atque ipsi etiam adolefcentes cum Sextio de eadem plaga, & de uno illo ictu loquebantur: idq; postremum parentes suos liberi orabant, ut, leuandi cruciatibus sui gratia, licitori pecunia daretur. multi, & graues dolores inuenti parentibus, & propinquis, multi: uerumtamen mors sit extrema: non erit, est ne aliquid ultra, quo progredi crudelitas possit? reperietur: nam illorum liberi cum erant securi percussi, ac necati, corpora feris obijciuntur. hoc si lucuosum est parenti, redimat pretio sepeliendi potestatem. Onasum Segestanum, hominem nobilem, dicere audistis, se ob sepulturam Heraclij nauarchi pecuniam Timarchidi dinumerasse. hoc (ne possis dicere; patres enim ueniunt, amissis filiis, irati) uir primarius, homo nobilissimus, dicit, neque de filio dicit. iam hoc, quis tum fuit Syracusis, qui non audierit, quin sciat, has per Timarchidem actiones sepultura cum uiuis etiam illis esse factas? non palam cum Timarchide loquebantur? non omnes omnium propinqui adhibebantur? non palam uiuorum funera locabantur? Quibus rebus omnibus actis, atque decisis, producuntur e carcere, & deligantur ad palum. quis tam fuit illo tempore durus, & ferreus, quis tam inhumanus, praeter unum te, qui non illorum aetate, nobilitate, miseria commoueretur? ecquis fuit, quin lacrymaretur? quin ita calamitatem

ACTIONIS. VI.

putaret illorum, ut fortunam tamen non alienam, periculum autem commune agi arbitraretur? Feriuntur securi. letaris tu in omnium gemitu, & triumphas: testes auaritiæ tuæ gaudes esse sublato. errabas, verres, et uehementer errabas, cum te maculas furtorum, & flagitiorum tuorum, sociorum innocentium sanguine eluere arbitrabare: præcepta amicitia ferebare, qui te existimares auaritiæ uulnera crudelitatis remedijs posse sanare. etenim, quamquam illi sunt mortui, sceleris tui testes; tamen eorum propinqui neque tibi, neque illis desunt; tamen ex illo ipso numero nauarchorum aliqui uiunt, & adsunt. quos, ut mihi uidetur, ab illorum innocentium pœna fortuna ad hanc causam reseruauit. adest Philarchus Haluntinus: qui, quia cum Cleomene non fugit, oppressus a prædonibus, & captus est: cui calamitas saluti fuit: qui nisi captus a piratis esset, in hunc prædonem sociorum incidisset: dicet is pro testimonio de missione nauarum, de fame, de Cleomenis fuga. adest Centuripinus Phalargus, in amplissima ciuitate amplissimo loco natus: eadem dicit: nulla in re discrepat. Per deos immortales, iudices, quo tandem animo feretis? aut hæc quemadmodum auditis? uerum ego desipio, & plus, quam satis est, doleo in tanta calamitate, miseriaque sociorum; an uos quoque hic acerbissimus innocentium cruciatus, & maior pari sensu doloris afficit? ego enim cum Herbitensem, cum Heracliensem securi esse percussū dico; uersatur mihi ante oculos indignitas calamitatis. eorum ne populorum ciues, eorum ne agrorum colonos, ex quibus maxima uis frumenti quotannis plebi Romanæ illorum operis, ac laboribus queritur, qui a parentibus spe nostri imperij, nostræque æquitatis suscepti, educatiq; sunt, ad C. Verris nefariam im-

manitatem, & ad eius securem funestam esse seruatos? Cū
 mihi Tyndaritan illius uenit in mentem, cum Segestani,
 cum iura simul ciuitatum, atque officia considero. quas ur-
 bes P. Africanus etiam ornandas esse spolijs hostium arbi-
 tratus est, eas C. Verres non solum illis ornamentis, sed etiā
 uiris nobilissimis nefario scelere priuauit. en quod Tynda-
 ritani libenter pradicent. nos in septemdecim populis Si-
 cilie non eramus: nos semper in omnibus Punicis, Sicilien-
 sibusq; bellis amicitiam fidemq; populi R. secuti sumus: a
 nobis omnia populo R. semper & belli adiumenta, et pacis
 ornamenta administrata sunt. Multum uero hæc his iura
 profuerunt in istius imperio, ac potestate. Vestros quōdam
 nautas contra Carthaginem Scipio duxit? at nunc naues
 contra prædones pene inanes Cleomenes duxit. Vobi-
 scum Africanus hostium spolia, & præmia laudis commu-
 nicauit. at nunc per me spoliati, naue a prædonibus abdu-
 cta, ipsi in hostium numero, locoq; ducemini. Quid uero il-
 la Segestanorum non solum literis tradita, neque commemo-
 rata uerbis, sed multis officijs illorum usurpata & com-
 probata cognatio, quos eadē fructus huiusce necessitudinis
 in istius imperio tulit? nempe hoc fuit iure, iudices, ut
 ex sinu patris nobilissimus adolescens, & è complexu ma-
 tris ereptus innocens filius istius carnifici Sextio dederetur.
 cui ciuitati maiores nostri maximos agros, atque opti-
 mos concesserunt, quam immunem esse uoluerunt. hæc
 tanta apud te cognationis, fidelitatis, uetustatis auctori-
 tate, ne hoc quidem iuris obtinuit, ut unius honestissimi,
 atque innocuissimi ciuis mortem, & sanguinem depre-
 caretur. Quo confugiunt socij? quem implorabūt? qua spe
 denique, ut uinere uelint, tenebuntur, si uos eos deseritis?

ACTIONIS. VI.

ad senatum deueniet, qui de verre supplicium sumat? non est usitatum, non senatorium. ad populum R. confugiunt? facilius est causa populi: legem enim se sociorum causa iussisse, & ei legi uos custodes ac iudices praeposuisse dicit. hic locus est igitur unus, quo perfugiunt: hic portus, haec arx, haec ara sociorum: quo quidem nunc non ita confugiunt, ut antea in suis repetendis rebus solebant: non argentum, non aurum, non uestem, non mancipia repetunt, non ornamenta, quae ex urbibus sanisque erepta sunt: metuunt homines imperitii, ne iam haec populus R. concedat, & iam fieri uelit. patimur enim iam multos annos, & silemus, cum uideamus ad paucos homines omnes omnium nationum pecunias peruenisse. quod eo magis ferre a quo animo, atque concedere uidemur, quia nemo istorum dissimulat, nemo laborat, ut obscura sua cupiditas esse uideatur. in urbe nostra pulcherrima, atque ornatissima quod signum, quae tabula picta est, quae non ab hostibus uictis capta, atque apportata sit? at istorum uillae sociorum fidelissimorum & plurimis, & pulcherrimis spolijs ornatæ, refertæque sunt. ubi pecunias exterarum nationum esse arbitramini, quibus nunc omnes egent, cum Athenas, Pergamum, Cyzicum, Mileum, Chion, Samon, totam denique Asiam, Achaiam, Graciam, Siciliam iam in paucis uillis inclusas esse uidetis? sed haec, ut dico, omnia iam socij uestri relinquunt, & negligunt, iudices: ne publice a populo R. spoliarentur, officijs, ac fide prouiderunt. paucorum cupiditati, tum cum obsistere non poterat, tamen sufficere aliquo modo poterant: nunc uero iam adempta est non modo resistendi, uerum etiam suppeditandi facultas: itaque res suas negligunt: pecunias, quo nomine iudici hoc appellatur, non repetunt, reliquunt, & negligunt: hoc

tam ornatu ad uos confugiunt. aspiciat, aspiciat, iudices, qua-
 lore, sordesque sociorum. Est Sehenius hic Thermitanus,
 cum hoc capillo, atque ueste: domo sua tota expilata, men-
 tionem tuorum furtorum non facit: se se ipsum abs te repe-
 tit, nihil amplius. totum enim tua libidine, et scelere ex sua
 patria, in qua multis uirtutibus et beneficiis princeps flo-
 ruir, sustulisti. Dexio hic, quem uidetis, non quæ publice Tyn-
 dari, non quæ priuatim sibi eripuisti, sed unicum miser. abs
 te filium optimum, atque innocentissimum flagitat. non ex
 litibus æstimatis tuis pecuniam domum, sed ex tua calamitate
 cneri atque osibus filij sui solatium uult aliquod reporta-
 re. Hic iam grandis natus Eubulida hoc tantum, exacta æta-
 te, laboris, itinerisque suscepit, non ut aliquid ex suis bonis re-
 cuperaret, sed ut quibus oculis cruentas ceruices filij sui ui-
 derat, iisdem te condemnatum uideret. Siper L. Metellum
 licitum esset, iudices, matres illorum, uxores, sororesque ue-
 niebant. quarum una, cum ego ad Heracliam noctu acce-
 derem, cum omnibus matronis eius ciuitatis, et cum mul-
 tis facibus mihi obuiam uenit; et ita, me suam salutem ap-
 pellās, te suū carnificem nominans, filij nomen implorans,
 mihi ad pedes misera iacuit, quasi ego excitare filium eius
 ab inferis possem. faciebant hoc idem in ceteris ciuitatibus
 grandes nati matres, et idem paruuli liberi miserorum:
 quorum utrorumque ætas laborem, et industriam meam,
 fidem, et misericordiam uestram requirebat. itaque ad me,
 iudices, præter ceteras, hanc querimoniam Sicilia detulit la-
 crymis. ego ad hoc non gloria inductus acceßi, sed ne falsa
 damnatio, ne carcer, ne catenæ, ne uerbera, ne secures, ne
 cruciatus sociorum, ne sanguis innocentium, ne denique e-
 tiam exanguium corpora mortuorum, ne maior paren-

ACTIONIS. VI.

cum, ac propinquorum magistratibus nostris quaestui posset esse. hunc ego si metum Siciliae, damnatione istius, per uestram fidem, et seueritatē deicero, iudices; satis officio meo, satis illorum uoluntati, qui a me hoc petuerūt, factum esse arbitror. Quapropter si quē forte inueneris, qui hoc nauale crimen conetur defendere; is ita defendat illa communia, quae ad causam nihil pertinent, praeternittat, me culpam fortunae assignare, calamitatem crimini dare, me amissionem classis obijcere, cum multi uiri fortes, in communi, incertoq; periculo belli, et terra, et mari saepe offenderint. nulla tibi obijcio fortunam: nihil est, quod ceterorū res minus cōmode gestas proferas: nihil est, quod multorū naufragia fortunae colligas. ego naues inanes fuisse dico: remiges, nauasq; dimissos: reliquos stirpibus uixisse palmarum: * praefuisse classi populi R. Siculum, perpetuo socijs, atq; amicis Syracusanum: te illo tempore ipso, superioribusq; diebus omnibus, in litore cum mulierculis, perpotasse dico: harum rerum omnium auctores, testesq; produco. num tibi insultare in calamitate, num intercludere perfugium fortunae, num casus bellicos exprobrare, aut obijcere uideor? tu meti solent ij fortunam sibi obijci nolle, qui se fortunae commiserunt, qui in eius periculis sunt, ac uarietate uersati. istius quidem calamitatis tuae fortuna particeps non fuit. homines enim in praelijs, non in conuiuijs, belli fortunam tentare, ac periclitari solent: in illa autem calamitate non Martem fuisse communem, sed Venerem, possumus dicere. quod si fortunam tibi obijci non oportet; cur tu fortunae illorum innocentium ueniam, ac locum non dedisti? Etiam illud praedices licet; quod supplicium more maiorum sumpseris, securiq; percusseris, ideo a me in cri-

men, & inuidiam uocari. non in supplicio crimen meum uertitur: non ego securi nego quemquam feriri debere: non ego metum ex re militari, non securitatem imperij, non penam flagitij tolli dico oportere: fateor, non modo in socios, sed etiam in ciues, militesq; nostros persæpe esse seuerè, ac uehementer uindicatum. quare hæc quoque prætermittas licet. ego culpam non in nauarchis, sed in te fuisse demonstro: pretia milites, renugesq; dimisisse arguo. hoc nauarchi reliqui dicunt: hoc Netinorum fœderata ciuitas publicæ dicit: hoc Herbitenses, hoc Amestratini, hoc Ennenses, hoc Agyrinenses, Tyndaritani, Locrenses publicæ dicunt: tuus denique testis, tuus imperator, tuus hospes Cleomenes hoc dicit, sese in terram esse egressum, ut Pachyno terrestri præsidio milites colligeret, quos in nauibus collocaret. quod certe non fecisset, si suum numerum naues haberent. ea est enim ratio instructarum, ornatarumq; nauium, ut non modo plures, sed ne singuli quidem possint accedere. Dico præterea, illos ipsos reliquos nautas fame, atque inopia rerum omnium confectos fuisse, ac perditos. dico, aut omnes extra culpam fuisse: aut, si uni attribuenda culpa sit, in eo maximam fuisse, qui optimam nauem, plurimos nautas haberet, summum imperium obtineret: aut, si omnes in culpa fuerint, non oportuisse Cleomenem constitui spectatorem illorum mortis, atque cruciatu. dico etiã, in illo supplicio mercedem lacrymarum, mercedem uulneris, atque plagæ, mercedem funeris, ac sepulturæ constitui nefas fuisse. Quapropter si mihi respondere uoles, hæc dicto, classem instructam, atque ornata fuisse, nullum propugnatorem absuisse, nullum uacuum transtrum fuisse, remigi rem frumentariam esse suppeditatam, men-

ACTIONIS. VI.

tiri nauarchos, mentiri tot et tam graues ciuitates, mentiri etiam Siciliam totam: proditum esse te a Cleomene, qui se dixerit exisse in terram, ut Pachyno deduceret milites: animum illis, non copias defuisse: Cleomenem acerrime pugnantem ab his relictum esse, atque desertum: numinum ob sepulturam datum nemini. quæ si dices, tenebre. sin alia dices; quæ a me dicta sunt, non refutabis. Hic tu etiam dicere audebis, Est in iudiciis ille familiaris meus, est paternus amicus ille? non, ut quisque maxime est, qui cum tibi aliquid sit, ita tui huiusmodi criminis maxime eum pudeat paternus amicus est. ipse pater si iudicaret, per deos immortales quid facere posset, cum tibi hac diceret? Tu in provincia populi R. prætor, cum tibi maritimum bellum esset ad ministrandum, Mamertinis, ex fœdere quam deberent nauem, per triennium remisisti: tibi apud eosdem privatim nauis oneraria maxima publice est edificata: tu a ciuitatibus pecunias classis nomine coegisti: tu pretio remiges dimisisti: tu, cum nauis esset a quaestore, et ab legato capta prædonum, archipiratam ab omnium oculis remouisti: tu, qui ciues R. esse dicerentur, qui a multis cognoscerentur, securi ferire potuisti: tu tuam domum piratas abducere, in iudicium archipiratam domo producere ausus es: tu in provincia tam splendida, apud socios fidelissimos, ciues R. honestissimos, in metu periculoque provincie, dies continuos complures in litore, conuiuioque iacuisti: te per eos dies nemo domi tue conuenire, nemo in foro uidere potuit: tu sociorum, atque amicorum ad ea conuiuia matresfamilias adhibuisti: tu inter eiusmodi mulieres prætextatum tuum filium, nepotem meum, collocauisti, ut ætati maxime lubricæ, atque incerte exempla nequitie parentis uita præberet: tu prætor in

provincia cum tunica talari, pallioq; purpureo uisus es: tu, propter amorem libidinemq; tuam, imperium nauium legato populi R. ademisti, Syracusano tradidisti: tui milites in provincia Siciliae frugibus, frumentoq; caruere: tua luxuria, atque auaritia classis populi R. capta, & incensa est: post Syracusas conditas quem in portum numquam hostis accesserat, in eo te prætorum primū piratæ nauigauerunt: neque hæc tot, tantāq; dedecora dissimulatione tua, neque obliuione hominum, ac taciturnitate tegere uoluisti; sed etiam nauium profectos, sine ulla caussa, de complexu patrum suorum, hospitum tuorum, ad mortem cruciatumq; rapuisti; neque in parentum luctu, atq; lacrymis te mei nominis commemoratio mitigauit: tibi hominum innocentium sanguis non modo uoluptati, sed enim quæstui fuit. Hæc si tibi tuus parens diceret, posses ab eo ueniam petere? posses, ut tibi ignosceret, postulare? Satis est factum Siculis, satis officio, ac necessitudini, iudices, satis promisso nostro, ac muneri recepto. reliqua est ea caussa, iudices, quæ non iam recepta, sed innata, neque delata ad me, se in anima, sensuq; meo penitus affixa, atque insita est: quæ non ad sociorum salutem, sed ad ciuium R. hoc est ad uniuscuiusq; nostrum uitam, & sanguinem pertinet. in qua nolite a me, quasi dubium sit aliquid, argumenta, iudices, expectare. omnia, quæ dicam de supplicio ciuium R. sic erunt clara, & illustria, ut ad ea probanda totam Siciliam testem adhibere possim. furor enim quidam, sceleris & audaciæ comes, istius effrenatum animum, importunamq; naturā tanta oppressit amentia, ut numquam dubitaret in conuentu palam supplicia, quæ in conuictos maleficij seruos constituta sunt, ea in ciues R. expromere, uirgis quam multos

ACTIONIS. VI.

ceciderit, quid ego commemorem? tantum breuissime dico,
 iudices: nullum fuit omnino isto prætor in hoc genere di-
 scrimen: itaque iam consuetudine ad corpora ciuium R. e-
 tiam sine istius nutu ferebatur manus ipsa liëtoris. Num
 potes hoc negare Verres, in foro Libybei, maximo conuen-
 tu, C. seruiliũ, ciuem R. e conuentu Panormitano ueterem
 negotiatorem, ad tribunal, ante pedes tuos, ad terram uir-
 gis et uerberibus abiectum? aude hoc primum negare, si po-
 tes. nemo Libybei fuit, quin uiderit; nemo in Sicilia, quin
 audierit. plagis confectum, dico, a liëtoribus tuis ciuem R.
 ante oculos tuos concidisse: ob quam causam, dij immorta-
 les: tamen si iniuriam facio communi causse, & iuri ciuita-
 tis. quasi enim possit esse ulla caussa, cur hoc cuiquam ciui
 R. iure accidat, ita quero, quæ i Seruilio caussa fuerit. igno-
 scite in hoc uno, iudices: in cæteris enim nõ magnopere caus-
 sas requiram. locutus erat liberius de istius improbitate, at
 que nequitia. quod isti simul ac renũciatum est, hominem in-
 bet Lilybeum uadimonium Venerio seruo promittere. pro-
 mittit. Lilybeũ uenitur. cogere eũ cœpit, cũ ageret nemo,
 nemo postularer, HS duobus millibus sponsionem facere cũ
 liëtoe suo, ni furtis quæstũ faceret. recuperatores de cohort
 e sua dicit daturum. Seruilius & recusare, & deprecari,
 ne iniquis iudicibus, nullo aduersario, iudicium capitis in
 se constitueretur. hæc cum maxime loqueretur, sex liëto-
 res circumfissiunt ualentissimi, & ad pulsandos uerberan-
 disq; homines exercitatiissimi: cedunt acerrime uirgis: deni-
 que proximus liëtor, de quo sæpe iam dixi, Sextius, conuer-
 so bacillo oculos misero tundere uehementissime cœpit. itaq;
 illi cum sanguis os, oculosq; compleßet, concidit; cum illi
 nihilominus iacenti latera tunderentur; ut aliquando spon-

dere se diceret. sic ille affectus, illinc cum promortuo sub-
 blatus, breui postea est mortuus. iste autem, homo vene-
 rius, & affluens omni lepore, & uenustate, de bonis illius
 in æde Veneris argentum Cupidinem posuit. etiam for-
 tunis hominum abutebatur ad nocturna uota cupiditatum
 suarum. Nam quid ego de ceteris ciuium R. supplicijs si-
 gillatim potius, quam generatim atque uniuerse, lo-
 quar? carcer ille, qui est a crudelissimo tyranno Dionysio
 factus Syracusis, quæ Lautumia uocantur, in istius im-
 perio domicilium ciuium R. fuit. ut quisque istius animū,
 aut oculos offenderat, in Lautumias statim conijciebatur.
 Indignum hoc uideo uideri omnibus, iudices; & id tam
 priore actione, cum hæc testes dicerent, intellexi. retineri
 enim putatis oportere iura liberatis non modo hic, ubi tri-
 buni pl. sunt, ubi ceteri magistratus, ubi plenum forum iu-
 dicatorum, ubi senatus auctoritas. ubi exilimatio populi R.
 & frequentia; sed, ubicumque terrarum, & gentium uio-
 latum ius ciuium R. sit, statuitis id pertinere ad cōmunem
 causam libertatis, & dignitatis. In externorum hominū,
 & maleficorum, sceleratorumque, in prædonum, hostium
 que custodias tu tantum numerum ciuium R. includere au-
 sus es? numquam ne tibi iudicij, numquam concionis, num-
 quam huius tantæ frequentia, quæ nunc animo te iniquis-
 simo infestissimoq; inuoluitur, uenit in mentem? numquam
 tibi populi R. absentis dignitas, animoq; uersata est? nūquā
 te in horum conspectum rediturū, nūquam in forū populi
 R. uenturum, numquam sub legum & iudiciorum potesta-
 tem casurum esse putasti? At quæ erat ista libido crudelita-
 tis exercenda? quæ tot scelerum suscipiendorum causa? nul-
 la, iudices, præter prædandi nonam singularemq; ratio-

ACTIONIS. VI.

nem . nam ut illi , quos a poetis accepimus , sinus quosdam
 obsedisse maritimos , aut reliqua promontoria , aut præ-
 rupta saxa tenuisse dicuntur , ut eos , qui essent appulsi
 nauigijs , interficere possent : sic iste in omnia maria infe-
 stus ex omnibus Sicilia partibus imminebat . quæcumque
 navis ex Asia , quæ ex Syria , quæ Tyro , quæ Alexandria
 uenerat , statim certis indicibus , & custodibus tenebatur :
 uectores omnes in Lantumias coniiciebantur : onera , at-
 que merces in prætoriam domum deferiebantur . uersaba-
 tur in Sicilia longo intervallo , non Dionysius ille , nec Pha-
 laris , (tulit enim illa quondam insula multos , & crude-
 les tyrannos) sed quoddam nouum monstrum , ex uetere il-
 la immanitate , quæ in ijsdem uersata locis dicitur . non e-
 nim Charybdin tam infestam , neque Scyllam nauis , quã
 istum in eodem freto fuisse arbitror . hoc etiam iste infestior ,
 quod multo se pluribus , & maioribus canibus succinxe-
 rat . Cyclops alter , multo importunior . hic enim totam in-
 sulam obtinebat : ille Aetnam solam , & eam Siciliae partem
 tenuisse dicitur . At quæ causa tum subiiciebatur ab ipso ,
 iudices , huius tam nefariæ crudelitatis ? eadem , quæ nunc
 in defensione commemorabitur . quicumque accesserant ad
 Siciliam paullo pleniores , eos Sertorianos milites esse , atq;
 a Diâmo fugere dicebat . illi ad deprecandum periculû pro-
 ferebant alij purpuram Tyriam , thus alij , atque odores ,
 uestemq; lineam : gemmas alij , & margaritas , uina non nul-
 li Græci , uenalesq; Asiaticos : ut intelligeretur ex mercibus ,
 quibus ex locis nauigarent . non intelligebant , eas ipsas
 sibi causas esse periculi , quibus adiumentis se ad salutem
 uiri arbitrabantur . iste enim hæc eos ex piratarum societa-
 te adeptos esse dicebat : ipsos in Lantumias abduci impe-
 rabat :

rabat: naues eorum atque onera diligenter aſeruanda ci-
 rabat. his inſtitutis, cum completus iam mercatorum carcer
 eſſet, tum illa fiebant, quæ L. Suetium, equitem R. lectiſſi-
 mum uirum, dicere audiſtis, quæ ceteros audietis. ceruices
 in carcere frangebantur indigniſſime ciuium R. ut etiam
 illa uox, & illa imploratio, ciuis R. ſum, quæ ſæpe multis in
 ultimis terris opem inter barbaros, & ſalutem tulit, ea mor-
 tem illis acerbioſiorem, & ſupplicium maturius feret. Quid
 eſt, Verres? quid ad hæc cogitas reſpondere? num mentiri
 me? num fingere aliquid? num augere crimen? num quid
 horum dicere iſtis deſenſoribus tuis audeſ? Cedo mihi,
 quaſo, ex ipſius ſinu literas Syracuſanorum, quas iſte ad arb-
 trii ſummum cōſeſtas eſſe arbitrat. cedo rationē carceris,
 quæ diligentiſſime cōſicitur, quo quiſque die datus in cuſto-
 diā, quo mortuus, quo necatus ſit. LITERAE, SYRACU-
 SANORVM. Videtis ciues R. gregatim conieſtos in Lau-
 rumias: uidetis indigniſſimo loco coaceruatā multitudinē ue-
 ſtorum ciuium. quærite nunc ueſtigia, quibus exitus illo-
 rum ex illo in loco compareant: nulla ſunt. omnes ne mor-
 tui? ſi ita poſſet deſendere, tamen fides huic deſenſioni non
 haberetur. ſed ſcriptum extat in iſdem literis, quod iſte, ho-
 mo barbarus, ac diſſolutus, neque attendere umquā, neque
 intelligere potuit. ἐδὲ μὲν οὕτως, inquit, ut ſiculi loquuntur,
 hoc eſt, ſupplicio affecti, ac necati ſunt, ſiquis rex, ſi qua
 ciuitas exterarum gentium, ſi qua natio feciſſet aliquid in
 ciuem R. eiſmodi, non ne publice uindicaremus? non bello
 perſequeremur? poſſemus hanc iniuriam, ignominiamq; no-
 minus R. inultam, impunitamq; dimittere? quorū bella maio-
 res noſtros, & quāta ſuſcepſiſſe arbitramini, quod ciues R.
 iniuria affecti, p nauiculariū reſecti, quod mercatores ſpo-

L L

liati dicerentur? at ego retentor: nō quoror: spoliatos, ferendū
 puto: nauibus, mancipijs, mercibus ademptis in uincula
 coniectos esse mercatores, & in uinculis ciues R. necatos es
 se, arguo. Si hæc apud Scythas dicerem, nō hic in tanta mul
 tudine ciuium R. non apud senatores lectissimos ciuitatis,
 nō in foro populi R. de toi & tam acerbis supplicijs ciuiū
 Romanorum; tamen animos etiā barbarorū hominum per
 mouere. tanta enim huius imperij amplitudo, tanta nomi
 nis R. dignitas est apud omnes nationes, ut ista in nostros ho
 mines crudelitas nemini concessa uideatur. Num ego tibi ul
 lam salutem, ullum per fugium putem, cum te implicatum
 seueritate iudicium, circum retium frequentia populi R.
 esse uideā? si mehercules, id quod fieri intelligo non posse, ex
 his laqueis te exueris, ac te aliqua ui ac ratione explicaris; in
 illas tibi maiores plagas incidendum est, in quibus te ab eo
 dem me, superiore ex loco confici, & concidi necesse est, cui
 si etiam, id quod defendit, uelim concedere: tamen illa ipsa
 defensio non minus esse ei perniciosa, quam mea uera accu
 satio, debeat. quid enim defendit? ex Hispania fugientes se
 excepisse, & supplicio affecisse dicit. quis tibi id permisit?
 quo id iure fecisti? quis idem fecit? qui tibi id facere licuit?
 forum plenum, & basilicas istorum hominum uidemus,
 & animo æquo uidemus. ciuiliis enim dissensionis, & siue
 amentia, siue fati, seu calamitatis non est iste molestus exi
 tus: in quo reliquos saltem ciues incolumes licet conseruare.
 Verres ille uetus proditor consulis, trāsator quæsturæ, auer
 sor pecuniæ publicæ, tantum sibi auctoritatis in rep.
 suscepit, ut, quibus hominibus per senatum, per po
 pulū R. per omnes magistratus in foro, in suffragijs, in hac
 urbe, in rep. uersari liceret, ijs omnibus mortem acerbā crue

delemq; proponeret, si fortuna eos ad aliquam partem Sici-
 ciliæ detulisset. Ad Cn. Pompeium, clarissimum uirum, &
 fortissimum, permulti, occiso Perperna, ex illo Sertoriano
 numero militum confugerunt. quem nō ille summo cū stu-
 dio saluum, incolumemq; seruauit? cui ciui supplici nō illa
 dextera inuicta & fidem porrexisset, & spem salutis osten-
 dit? Ita ne uero? quibus fuit portus apud eū, contra quē
 arma tulerunt; i; apud te, cuius nullū in rep. umquā mo-
 numentum fuit, mors, et cruciatus erat constitutus? Vide,
 quam commodam defensionem excogitaris malo, malo me
 hercules, id quod tu defendis, his iudicibus, populoq; R. quā
 id, quod ego insimulo, probari malo, inquam, te isti generi
 hominum, quam mehercaritoribus, & nauiculariis, ini-
 micū, atque infestū putari. meū enim crimē auaritiæ te ni-
 miæ coarguit tua defensio furoris cuiusdam, & immanita-
 tis, & inauditiæ crudelitatis, & pæne nouæ proscriptiōis,
 Sed non licet me isto tanto bono, iudices, uti, non licet. ad sunt
 enim Puteoli toti: frequentissimi uenerunt ad hoc iudiciū
 mercatores, homines locupletes, atque honesti; qui partim
 socios suos, partim liberos ab isto spoliatus, in uincla con-
 iectos, partim in uinclis necatos, partim securi percussos es-
 se dicēt. Hic uide, quā me sis usus æquo. cum ego P. Gra-
 niū testē produxero, qui suos liberos a te securi percussos es-
 se dicat, qui a te nauem suam, mercesq; repetat: refellito, si
 poteris: meum testem deferam, tibi fauebo, te, inquam, adiu-
 uabo: ostendito, illos cum Sertorio fugisse, a Dianio fugientes
 ad Siciiliā esse delatos, nihil est, quod te malim probare, nul-
 lum enim facinus, quod maiore supplicio dignum sit reperi-
 ri, neque proferri potest. reducam iterum equitem R. L. Fla-
 uium, si uoles: quoniam priore actionē, ut patroni tui dicta-

ACTIONIS. VI.

tant, noua quadam sapientia; ut omnes intelligunt, cōscien-
tia tua, atque auctoritate meorum testium, testem nullum
interrogasti: interrogetur Flauius, si uoles, quinam fuerit
L. Herennius is, quem ille argentariā Lepti fecisse dicit;
qui cū amplius centum ciues R. haberet ex conuentu Syra-
cusum, qui eū nō solum cognoscerent, sed etiam lacryman-
tes, ac te implorātes defenderent, tamen a te, inspeētantibus
omnibus Syracusanis, securi percussus est. Hunc quoque te-
stem meum refelli, & illum Herennium Sertorianum fuisse,
abs te demonstrari, & probari uolo. quid de illa multitu-
dine dicemus eorum, qui capitibus inuolutis, in piratarum
captiuorūq; numero producebantur, ut securi ferirentur?
Quæ ista noua diligentia? quam ob causam abs te excogi-
tata? ante L. Flauij, ceterorumq; de L. Herennio
uociferatio commouebat? an M. Annij, grauissimi, at-
que honestissimi uiri, summa auctoritas paullo diligentio-
rem, timidioremq; fecerat? qui nuper pro testimonio, non
aduenam nescio quem, nec alienum, sed eū ciuē R. qui om-
nibus in illo conuentu notus, qui Syracusus natus esset, a te
securi percussū esse dixit. post hanc illorū uociferatione,
post hāc cōmunem famam, atque querimoniam non mitior
in supplicio, sed diligentior esse coepit: capitibus inuo-
lutis ciues R. ad necem producere instituit: quos tamen iccir-
co necabat palam, quod homines in conuentu, id quod an-
tea diximus, nimium diligenter prædonum numerū requi-
rebant. Hæcine populi R. te prætoris est constituta condicio?
hæc negotij gerendi spes? hoc capitis, uitæq; discrimen? pa-
rum ne multa mercatoribus sunt necessario pericula sub-
eunda fortunæ, nisi etiam hæc formidines ab nostris
magistratibus, atque in nostris prouincijs impendebunt?

ad eam ne rem fuit hac suburbana ac fidelis prouincia Si-
cilia, plena optimorum sociorum, & honestissimorum ci-
uium R. quæ ciues R. omnes suis ipsa sedibus libentissime
semper accepit, ut, qui usque ex ultima Syria, atque Æ-
gypto nauigarent, qui apud barbaros propter togæ nomen
in honore aliquo fuissent, qui ex prædonū insidijs, qui ex
tempestatū periculis profugissent, in Sicilia securi feriren-
tur, cū se iā domū uenisse arbitrarentur? Nam quid ego de
P. Gaudio, Consano municepe, dicā, iudices? aut qua uinuocis
qua grauitate uerborū, quo dolore animi dicā (tamen si do-
lor me non deficit: ut cetera mihi in dicēdo digna re, digna
dolore meo suppetiāt, magis elaborādū est. quod crimen eius
modi est, ut, cum primū ad me delatū est, usurum me illo nō
putarem: tamen si enim uerissimum esse intelligebam, tamen
credibile forem non arbitrabar. coactus lacrymis omnium
ciuium R. qui in Sicilia negotiantur, adductus Valentino
rū, hominum honestissimorum, testimonijs, omniūq; Rhe-
gynorum, multorum equitum R. qui casu tum Messanæ
fuerūt, dedi tantū priore actione testium, res ut nemini du-
bia esse posset. quid nunc agam? cū iā tot horas de uno gene-
re, ac de istius nefaria crudelitate dicā; cū prope omnē uim
uerborum eiusmodi, quæ scelere istius digna sunt, alijs in re-
bus consumpserim; neque hoc prouiderim, ut uarietate
criminū uos attentos tenerem; quemadmodum de tanta re
dicam? opinor, unus modus; atque una ratio est. rem in me-
dio ponam: quæ tantū habet ipsa grauitatis, ut neque mea,
quæ nulla est, neque cuiusquā ad inflāmandos uestros ani-
mos eloquētia requiratur. Gaudius hic, quē dico, Cōsanus, cū
illo in numero ab isto in uincula coniectus esset, & nescio
qua ratiōe clā e Latonijs profugisset, Messanāq; uenisset;

L L iij

ACTIONIS. VI.

qui prope iam Italiā, & mœnia Rhegynorū uideret, et ex illo metu mortis ac tenebris, quasi luce libertatis, & odore aliquo regū recreatus reuixisset, loqui Messanæ cœpit, & queri, se ciuē R. in uincla esse coniectū, sibi recta inter esse Romā, Verri se præsto aduenienti futurum. nō intelligebat miser, nihil interesse, utrum hæc Messanæ, an apud ipsum in prætorio loqueretur. nam, ut ante uos docui, hanc sibi iste urbem delegerat, quam haberet adiutricem scelerū, furtorum receptricem, flagitiorum omnium sociam. itaque ad magistratum Mamertinum statim deducitur Caius eoq; ipso die casu Messanam Verres uenit. res ad eum defer tur, esse ciuē R. qui se Syracusis in Latomijs fuisse querere tur: quem iam ingredientem nauem, et Verri nimis atrociter minuitatem, a se retractum esse, & asseruatum, ut ipse in eū statueret, quod uideretur. agit hominibus gratias, & eorum erga se beneuolentiam diligentiamq; collaudat. ipse inflammatius scelere, & furore, in forum uenit, ardebant oculi: toto ex ore crudelitas eminebat: exspectabant omnes, quo tandem progressurus, aut quidnam æturus esset: cum repēte hominē proripi, atque in foro medio nudari, ac deligari, & uirgas expediri iubet. clamabat ille miser, se ciuem esse R. municipem Consanum, inuuisse se cum L. Pretio, splendidiſſimo equite R. qui Panormi negotiaretur, ex quo hæc Verres scire posset: tum iste se comperisse ait, eum speculandi causa in Siciliam abducibus fugitiuorum esse missū cuius re neque index, neq; uestigiū aliquod, neque suspicio cuiquā esset ulla: deinde iubet undiq; hominē proripi. uehementiſſimēq; uerberari. Cadebatur uirgis in medio foro Messanæ ciuiū R. iudices, cum interea nullus gemius, nulla uox alia illius miseri inter dolorem, crepi-

eumq; plagarum audiebatur, nisi hac, ciuis R. sum. hac se
 commemoratione ciuitatis omnia uerba depulsurum, cru-
 ciatum a corpore deiecturum arbitrabatur. is non modo
 hoc non perfecit, ut uirgarū uim deprecaretur; sed cū in-
 ploraret sapius, uirparetq; nomen ciuitatis. crux, crux, in-
 quā, infelici, & ærumnoso, qui numquam istam potesta-
 tem uiderat, cōparabatur. O nomen dulce libertatis: o ius
 exim iū nostræ ciuitatis: o lex Porcia, legesq; Sempronie: o
 grauiter desiderata, & aliquando reddita plebi Romanæ
 tribunicia potestas: huccine tandem omnia reciderunt, ut ci-
 uis R. in provincia populi R. in opido fœderatarum, ab eo
 qui beneficio pop. R. fasces et secures haberet, deligatus in
 foro uirgis caderetur? quid, cum ignes, cādentesq; laminæ,
 ceteriq; cruciatus admovebantur? Si te illius acerba im-
 ploratio, & uox miserabilis nō inhibebat; ne ciuium quidē Ro-
 manorum, qui tum aderant, fletu, & gemitu maximo com-
 mouebare? in crucem tu agere ausus es quemquam, qui se
 ciuem R. esse diceret? Noli tã uehemēter agere hoc prima
 aetione, iudices, nolui. uidistis enim, ut animi multitudinis
 in istum dolore, & odio, & communis periculi metu concē-
 tarentur. statui egomet mihi tum modum orationi meæ, &
 C. Numitorio, equiti R. primario homini, testi meo: & Gla-
 brionem id, quod sapientissime feci, facere latatus sum, ut
 repente consilio in medio testem dimitteret. etenim uereba-
 tur, ne populus R. ab isto eas pœnas ui repetisse uideretur,
 quas, ueritus esset, ne iste legibus, & uestro iudicio non ef-
 fet persoluturus. Nunc quoniam iam exploratum est omni-
 bus, quo loco causa tua sit, & quid de te futurum sit, sic te
 cum agam Gauium istum, quem repentinum speculatore
 fuisse dicis, ostendam in Lautumias Syracusis a te esse

ACTIONIS. VI.

coniectum: neque id solum ex literis ostendam Syracusanorum. ne possis dicere me, quia sit aliquis in literis Gaius, hoc fingere & eligere nomen, ut hunc illum esse possim dicere. sed secundum arbitrium tuum testes dabo, qui istum ipsum Syracusis abs te in Lautumias coniectum esse dicant. producam etiam Consanos, nuncipes illius. ac necessarios, qui te nunc sero doceant, iudices non sero, illum P. Gaium, quem tu in crucem egisti, ciuem R. & municipem Consanum, non speculatorem fugitiuorum fuisse. cum hac omnia, quæ polliceor, cumulate tuis proximis plana fecero; tunc istuc ipsum tenebo, quod abs te mihi datur; eo contentum me esse dicam. quid enim nuper tu ipse, cum populi R. clamore atque impetu perturbatus exiluisti, quid, inquam, locutus es? illum, quod moram supplicio quaereret, ideo clamitasse se esse ciuem R. sed speculatorem fuisse. iam mei testes ueri sunt. quid enim dicit aliud C. Numitorius, quid M. et P. Cotij, nobilissimi homines, ex agro Taurominitano? quid Q. Lececius, qui argentariam Rhegij maximam fecit? quid ceteri? adhuc enim testes ex eo genere a me sunt dati, non qui nouisse Gaium sed qui se uidesse dicerent, cum is, qui se ciuem R. esse clamaret, in crucem ageretur. hoc tu, Verres, idem dicis, hoc tu confiteris, illum clamitasse se ciuem esse Romanum; apud te nomen ciuitatis ne tantum quidem ualuisse, ut dilationem aliquam crucis, ut crudelissimi teterrimi; supplicij aliquam paruam moram saltem posset asferre. hoc teneo, hic hæreo, iudices, hoc sum contentus uno: omitto, ac negligo cetera: sua confessione induatur, ac inguletur, necesse est. Qui esset, ignorabas? speculatorem esse suspicabare? non quero, qua suspitione: tua te accuso oratione. ciuem R. se esse dicebat. si tu apud Persas,

aut in extrema India deprehensus Verres, ad supplicium ducere; quid aliud clamitares, nisi te ciuem esse Romanum? Et si tibi ignoto apud ignotos, apud barbaros, apud homines in extremis atque ultimis gentibus positos, nobile et illustre apud omnes nomen tuæ ciuitatis profuisset: ille quisquis erat, quem tu in crucem rapiebas, qui tibi esset ignotus, cum ciuem se R. esse diceret, apud te prætorem si non effugium, ne moram quidem mortis mentione atque usurpatione ciuitatis assequi potuit? homines tenues, obscuro loco nati, nauigant: adeunt ad ea loca, quæ numquam antea uiderunt: ubi neque noti esse ijs, quo uenerunt, neque semper cum cognitoribus esse possunt: hac una tamen fiducia ciuitatis non modo apud nostros magistratus, qui et legum, et existimationis periculo continentur, neque apud ciues solum Romanos, qui et sermonis, et iuris, et multarum rerum societate iuncti sunt, fore se tutos arbitrantur; sed, quocumque uenerint, hanc sibi rem præsidio sperant esse futurum. tolle hanc spem, tolle hoc præsidium ciuibus Romanis: constitue, nihil esse opis in hac uoce, ciuis R. sum; posse impune prætorem, aut alium quemlibet supplicium, quod uelit, in eum constituere, qui se ciuem R. esse dicat: quod quis ignoret: iam omnes prouincias, iam omnia regna, iam omnes liberas ciuitates, iam omnem orbem terrarum, qui semper nostris hominibus maxime patuit, ciuibus R. ista defensione præcluseris. Quid, si L. Pretium, equitem R. qui tum in Sicilia negotiabatur, nominabat? etiam ne id magnum fuit, Panorum literas mittere; asseruisse hominem, custodijs Mamerinorum tuorum uinctum; clausum habuisse, dum Panor-
mo Prælius ueniret? cognosceret hominem: aliquid de sum

ACTIONIS. VI.

mo supplicio remitteres. si ignorares: tum, si ita tibi uidetur, hoc iuris in omnes constitueres, ut, qui neque tibi notus esset, neque cognitorem locupletem daret, quamuis ciuis R. esset, in crucem tolleretur. Sed quid ego plura de Gaio? quasi tu Gaio tum fueris infestus, ac non nomini, generi, iuri ciuium hostis: non illi, inquam, homini, sed causæ communi libertatis inimicus fuisti. quid enim attinuit, cum Mamerтини more atque instituto suo crucem fixissent post urbem, in uia Pompeia, te iubere in ea parte figere, quæ ad fretum spectaret, & hoc addere, quod negare nullo modo potes, quod omnibus audientibus dixisti palam, te iccirco illum locum deligere, ut ille, qui se ciuem R. esse diceret, ex cruce Italiam cernere, ac domum suam prospicere posset? itaque illa crux sola, iudices, post conditam Messanam illo in loco fixa est. Italia conspectus ad eam rem ab isto delectus est, ut ille in dolore cruciatuq; moriens, per angusto fretu diuisa seruitutis ac libertatis iura cognosceret; Italia autem alumnum suum, seruitutis extremo summoq; supplicio affectum uideret? Facinus est, uincire ciuem R. scelus, uerberare: prope parricidium, necare: quid dicam, in crucem tollere? uerbo satis digno tam nefaria res appellari nullo modo potest. non fuit his omnibus iste contentus. spectet, inquit, patriam: in conspectu legum libertatisq; moriatur. Non tu hoc loco Gauium, non unum hominem nescio quem ciuem R. sed communem libertatis, & ciuitatis caussam in illum cruciatum, & crucem egisti iam uero uidete hominis audaciam. nonne eum grauius tulisse arbitramini, quod illam ciuibus R. crucem non posset in foro, non in comitio, non in rostris desigere? quod enim his locis in prouincia sua celebritate simillimum, regione proximum potuit, elegit: monumentum

sceleris audacisq; sua uoluit esse in conspectu Italia, uestibulo Sicilia, prateruectione omnium, qui ultero citroq; nauigarent. Si hæc non ad ciues R. non aliquos amicos nostræ ciuitatis, non ad eos, qui populi R. non audissent, denique, si non ad homines, uerum ad bestias, aut etiam, ut longius progrediar, si in aliqua desertissima solitudine ad saxa, & ad scopulos hæc conqueri, et deplorare uellem: tamen omnia muta, atque inanima, tanta, & tum indigna rerum atrocitate commouerentur. nunc uero, cum loquar apud senatores populi R. legum, iudiciorumque, & iuris auctores, timere non debeo, ne non unus iste ciuis R. illa cruce dignus, ceteri omnes simili periculo indignissimi iudicentur. Paullo ante, iudices, lacrymas in morte misera, atque indignissima nauarchorum non tenebamus, & recte ac merito, sociorum innocentium miseria commouebamur: quid nunc in nostro sanguine tandem facere debemus? nam ciuium R. omnium sanguis coniunctus existimandus est; quoniam id & salutis omnium ratio, & ueritas postulat. omnes hoc loco ciues R. & qui ad sunt, & qui ubicumque sunt, uestram seueritatem desiderant, uestram fidem implorant, uestrum auxilium requirunt: omnia sua iura, comoda, auxilia, totam denique libertatem in uestris sententijs uersari arbitrantur. a me, tamen si satis habent, tamen si res aliter acciderit, plus habebunt fortasse, quam postulant. nam et si qua uis istum de uestra seueritate eripuerit; id quod neque metuo, iudices, neque ullo modo fieri posse uideo: sed si in hoc me ratio fefellerit: siculi ciussam suam perisse querentur, & mecum pariter moleste ferent: populus quidem Romanus breui, quonia mihi potestatem apud se agendi dedit, ius suum, me agente, suis suffragijs ante Kal. Feb. recuperabit. Ac si de mea

ACTIONIS. VI.

gloria & amplitudine quæritis, iudices; non est alienum
meis rationibus, istum mihi ex hoc iudicio ereptum ad il-
lud populi R. iudicium reservari. splendida est illa caus-
sa, probabilis mihi, & facilis, populo grata, atque iucun-
da. denique si uideor hic, id quod ego non quæsiui, de uno
isto uoluisse crescere: isto ab soluto, quod sine multorum scē-
lere fieri non potest, de multis mihi crescere licebit. sed me-
hercule uestra rei; publicæ causa, iudices, nolo in hoc de-
lecto consilio tantum flagitium esse commissum: nolo eos
iudices, quos ego probarim, atque delegerim, sic in hac
urbe notatos isto absoluto ambulare, ut non cera, sed cæno
obliti esse uideantur. Quamobrem te quoque, Hortensi,
quia monendi locus est, ex hoc loco moneo, uideas etiam
atque etiam, & consideres, quid agas, quo progrediare,
quem hominem, & qua ratione defendas. neque de illo
quidquam tibi præfinio, quo minus ingenio mecum atque
omni dicendi facultate contendas: cetera, si qua putas te oc-
culcius extra iudicium, quæ ad iudicium pertinent, face-
re posse; si quid artificio, consilio, potentia, gratia, co-
pulis istius moliri cogitas; magnopere censeo desistas; & il-
la, quæ tentata iam, & cœpta ab isto sunt, a me autem
peruestigata, & cognita, moneo ut extinguas, & lon-
gius progredi ne sinas. magno tuo periculo peccabitur in
hoc iudicio, maiore quam putas. quod enim te liberatum
iam existimationis metu, defunctum honoribus, designa-
tum consulem cogites: mihi crede, ornamenta ista, & be-
neficia populi R. non minore negotio retinentur, quam cō-
parantur. tulit hæc ciuitas, quoad potuit, quoad necesse
fuit, regiam istam uestram dominationem in iudicijs, &
omni republica, tulit: sed, quo die populo R. tribuni pl.

restituti sunt, omnia ista uobis, si ferte nondum intelligi-
tis, adempta, atque erepta sunt. omnium nunc oculi con-
iecti sunt hoc ipso tempore in unumquemque nostrum,
qua fide ego accusem, qua religione hi iudicent, qua tu ra-
tione defendas. de omnibus nobis, si quis tantulum de re-
cta regione deflexerit, non illa tacita existimatio, quam an-
tea contemnere solebatis, sed uehemens ac liberum populi
R. iudicium consequetur. nulla tibi, Quincte, cum isto
cognatio est, nulla necessitudo: quibus excusationibus an-
tea numquam in aliquo iudicio studium tuum defendere so-
lebas, earum habere in hoc homini nullam potes. quæ iste
in provincia palam dictabat, cum ea, quæ faciebat, tua
se fiduci facere dicebat; ea ne uera putentur, tibi maxime
est prouidendum. ego mei iam rationem officij confido es-
se omnibus iniquissimis meis per solutam. nam istum pau-
cis horis primæ actionis omnium mortalium sententijs con-
demnaui. reliquum iudicium non iam de mea fide, quæ
perfecta est; neque de istius uita, quæ damnata est; sed de
iudicibus, et, uere ut dicam, de te futurum est. at quo
tempore futurum est? (nam id maxime prouidendum est:
etenim cum omnibus in rebus, tum in rep. permagni mo-
menti est ratio, atque inclinatio temporum) nempe eo, cum
populus R. aliud genus hominum, atque alium ordinem
ad res iudicandas requirit; nempe ea lege de iudicijs, iu-
dicibusque nouis promulgata, quam nonis promulga-
uit, cuius nomine proscriptionem uidetis, sed hic reus. hic,
inquam, sua spe, atque opinione, quam de uobis habet, le-
gem illam scribendam, promulgandamq; curauit. itaque,
cum primo agere cœpimus, non erat promulgata: cum iste
uestra seueritate permotus, multa signa dederat, quamobrē

ACT IONIS. VI.

responsurus non uideretur, mentio de lege nulla fiebat: postea quam iste recreari, & confirmari uisus est, lex statim promulgata est: cui legi cum uestra dignitas uehementer aduersetur, istius spes falsa, & insignis impudentia maxime suffragatur. Hic si quid erit commissum a quoquam uestro, quod reprehendatur: aut populus Rom. iudicabit de eo homine, quem iam antea iudicijs indignum putauit; aut ij, qui propter offensionem iudiciorum de ueteribus iudicibus lege noua noui iudices erunt constituti. Mihi porro, ut ego non dicam, quis omnium mortalium non intelligit, quam longe progredi sit necesse? potero silere, Horrensi, potero dissimulare, cum tantum resp. uulnus acceperit, ut expilatae prouinciæ, uexati socij, dij immortales spoliati, ciues R. cruciati. & necati impune me aëtores esse uideantur? potero hoc onus tantum aut in hoc iudicio deponere, aut diutius tacitus sustinere? non agitata res erit? nõ in medium proferenda? non populi R. fides imploranda? non omnes, qui tanto se scelere obstrinxerint, ut aut fidem suam corrumpi paterentur, aut iudicium corrumpere. in discrimen, ac iudicium uocandi? Quæret aliquis fortasse: tantum ne igitur laborem, tantas inimicitias, tot hominum, suscepturus es? Non studio quidem mehercule ullo, neque uoluntate: sed non idem mihi licet, quod ijs, qui nobili genere nati sunt; quibus omnia populi R. beneficia dormientibus deferuntur. longe alia mihi lege in hac ciuitate, & conditione uiuendum est. uenit enim mihi in mentem M. Catonis, hominis sapientissimi: qui cum se uirtute, non genere populo R. commendari putaret, cum ipse sui generis initium, ac nominis ab se gigni, & propagari uellet, hominum potentiſsimorum suscepit inimi-

citias, & maximis in laboribus usque ad summam senectutem summa cum gloria uixit. Postea Q. Pompeius, humili atque obscuro loco natus, non ne plurimis inimicijs, maximisq; suis periculis, ac doloribus amplissimos honores est adeptus? Modo L. Fimbriam, C. Marium, C. Caelium uidimus non mediocribus inimicijs, ac laboribus contendere, ut ad istos honores peruenirent, ad quos uos perludum, & per negligentiam peruenistis. Hæc eadem est nostre nationis regio, & uia: horum nos hominum sectam, atque instituta persequimur. uidemus, quanta sit in inuidia, quantoq; in odio apud quosdam homines nobiles nouorum hominum uirtus, & industria; si tantulum oculos deiecerimus, præsto esse insidias; si ullum locum aperuerint us suspicioni aut crimini, accipiendum esse statim uulnus: esse nobis semper uigilandum, semper laborandum uidemus. inimicitie sunt, subeantur: labores, suscipiantur. etenim tacite magis, & occultæ inimiciæ timendæ sunt, quam indictæ, & apertæ. hominum nobilium non fere quisquam nostræ industriæ fauer: nullis nostris officijs beneuolentiam illorum allicere possumus: quasi natura, & genere disuncti sint, ita dissident a nobis animo, ac uoluntate. Quare quid habent eorum inimiciæ periculi, quorum animos iam ante habueris inimicos, & inuidos, quã ullas inimicitias susceperis? Quamobrem mihi, iudices, optandum est illud, in hoc reo finem accusandi facere, cum & populo R. satisfactum, & receptum officium Siculis necessarijs meis. erit per solutum. deliberatum autem est, si res opinionem meam, quam de uobis habeo, sefellere, nō modo eos persequi, ad quos maxime culpa corrumpendi indicij, sed etiam illos, ad quos conscientia contagio pertinebit.

ACTIONIS. VI.

proinde si qui sunt, qui in hoc reo aut potentes, aut audaces, aut artifices ad corrupendum iudicium uelint esse; ita sint parati, ut disceptante populo R. mecum sibi rem uideant futuram. Et si me in hoc reo, quem mihi inimicum sicuti dederunt, satis uehementem, satis perseuerantem, satis uigilantem esse cognorunt; existiment in ijs hominibus, quorum ego inimicitias populi R. salutis causa suscepero multo grauiorem, atque acriorem futurum. Nunc te, Iuppiter Optime Maxime, cuius iste donum regale, dignum tuo pulcherrimo templo, dignum Capitolio, atque ista arce omnium nationum, dignum regio munere, tibi factum ab regibus, tibi dicatum, atque promissum, per nefarium scelus de regijs manibus extorsit; cuiusq; sanctissimum, et pulcherrimum simulacrum Syracusis sustulit: teq; Iuno regina, cuius duo sana duabus in insulis posita sociorum, Melitæ, et Sami, sanctissima, et antiquissima simili scelere idem iste omnibus donis, ornamentisq; nudauit: teque, Minerva, quam item iste duobus in clarissimis, et religiosissimis templis expilauit; Athenis, cum auri grande pondus; Syracusis, cum omnia, prater tectum, et parietes, abstulit: teque, Latona et Apollo, et Diana, quorum iste Delos non sanum, sed, ut hominum opinio, et religio fert, sedem antiquam diuinumq; domicilium nocturno latrocinio, atque impetu compilauit: etiam te Apollo, quem iste Chio sustulit: teq; etiam atque etiam, Diana, quam Pergæ spoliauit, cuius simulacrum sanctissimum Segestæ, bis apud Segestanos consecratum, semel ipsum religionem, iterum P. Africani uictoria, tollendum, asportandumq; curauit: teque, Mercuri, quem Verres in uilla, et in priuata aliqua palæstra posuit, P. Africanus

in

in urbe sociorum, & ingymnasio Tyndaritanorum iuue-
 turis illorum custodem, & praesidem uoluit esse: teque, Her-
 cules, quem iste Agrigenti, nocte intempesta, seruorum in-
 structa et coparata manu conuellere ex suis sedibus, at-
 que auferre conatus est: teque, sanctissima mater Idea,
 quam apud Enguinos augustissimo & religiosissimo in
 templo sic spoliata reliquit, ut nunc nomen modo Africa-
 ni, & uestigia uiolata religionis maneat, monumenta ui-
 Eloria faniq; ornamenta non extent, uosq; omnium rerum fo-
 rensiū, consiliorum maximorum, legum iudiciorumq; arbi-
 tri, & testes, celeberrimo in loco pratorij locati, Castor, &
 Pollux, quorum e templo quaestum sibi iste, & praedam maxi-
 mam in: probissime comparauit: omnesq; dii, qui uehiculari te-
 sarum sollemnes coetus ludorum initis quorum iter iste ad
 suum quaestum, non ad religionum dignitatem faciendum,
 exigendumq; curauit: teque, Ceres, & Libera, quarum sa-
 cra, sicut opiniones hominum, ac religiones ferunt, longe
 maximis, atque occultissimis caerimonijs continentur, a qui-
 bus initia uitae atque uictus, legum, morum, mansuetudi-
 nis, humanitatis exempla hominibus, & ciuitatibus data,
 ac dispersata esse dicuntur. quarum sacra populus R. a
 Graecis adscita, & accepta, tanta religione & publice, &
 priuatim tuetur, non ut ab alijs huc allata, sed ut ceteris
 hinc tradita esse uideantur: quae ab isto uno sic polluta, &
 uiolata sunt, ut simulacrum Cereris unum, quod a uiro
 non modo tangi, sed ne aspicere quidem fas fuit, e sacrario Ca-
 tina conuellendum, auertendumq; curauerit; alterum au-
 rem Enna ex sua sede, ac domo sustulerit; quod erat tale,
 ut homines, uiderent, aut ipsam uidere se Cererem, aut
 effigiem Cereris non humana manu factam esse, sed de

M M

ACTIONIS. VI.

celo delapsam arbitrantur: uos etiam atque etiam implo-
 ro, & appello, sanctissimæ deæ, quæ illos Ennenses lacus, lu-
 cosq; colitis, cunctaq; Sicilia, quæ mihi defendenda tradita
 est præsidetis, a quibus inuentis frugibus, & in orbē terra-
 rum distributis, omnes gentes, ac nationes uestri religione
 numinis continetur: ceteros itē deos, deasq; omnes implo-
 ro, atque obtestor, quorū templis, & religionibus iste nefario
 quodam furore, & audacia instinctus bellum sacrilegum
 semper, impiumq; habuit indictum, ut, si in hoc reo, atque
 in hac causa omnia mea consilia ad salutem sociorum, di-
 gnitatem populi R. fidem meam spectauerunt, si nullam ad
 rem, nisi ad officium; & ueritatem, omnes meæ curæ, uigi-
 liæ, cogitationesq; laborarunt; quæ mea mens in suscipienda
 causa fuit, fides in agenda, eadem uestra in iudicanda
 sit; denique, uti C. Verrem, si eius omnia sunt inaudita,
 & singularia facinora sceleris, audaciæ, perfidiæ, libidinis,
 auaritiæ, crudelitatis, dignus exitus eiusmodi uita, atque fa-
 ctus uestro iudicio consequatur; utq; resp. mea fide, unaq;
 hac accusatione mea contenta sit; mihiq; posthac bonos po-
 tius defendere liceat, quam improbos accusare necesse sit.

PRO. M. FONTEIO

ORATIO XI.

Defunt permulta.

HOC prætor oppressam esse ære alieno Galliam. a quibus uersuras tantarum pecuniarum factas esse dicunt? a Gallis? nihil minus. a quibus igitur? a ciuibus R. qui negotiantur in Gallia? cur eorum uerba non audimus? cur eorum tabulæ nullæ proferuntur? insecutor uliro, atque insto accusatori, iudices: insecutor, inquam, et flagito testes. plus ego in hac causa laboris, et operæ cōsummo in poscendis testibus, quam ceteri defensores in refutandis. audacter hoc dico, iudices, nō temere confirmo. referta Gallia negotiatorum est, plena ciuium R. nemo Gallorum sine ciue R. quidquā negotij gerit: nūmus in Gallia nullus sine ciuium R. tabulis commouetur. uidete, quo descendam, iudices, quā longe uidear a consuetudine mea, et cautione, ac diligētia discedere. unæ tabulæ proferantur, in quibus uestigium sit aliquod, quod significet pecuniam Fonteio datam: unum ex toto negotiatorum, colonorum, publicanorum, aratorum, pecuariorum numero testem producant: uere accusatum esse concedam. pro dii immortales, quæ hac est causa? quæ defensio? prouinciæ Gallie M. Fonteius præfuit, quæ constat ex ijs generibus hominum, et ciuitatum, qui ut uetera mittam, partim nostra memoria bella cū populo R. acerbæ, ac diuturnæ gesserūt; partim, modo ab nostris imperatoribus subacti, modo bello domiti, modo triumphis, ac monumentis notati, modo ab

MM ij

O R A T I O

senatu agris urbibusq; multati sunt; partim, qui cum ipso M. Fonteio ferrum ac manus contulerunt, multoq; eius sudore, ac labore sub populi R. imperium, ditionemq; ceciderunt. Est in eadem provincia Narbo Martius, colonia nostrorum ciuium, specula populi R. ac propugnaculum istis ipsis nationibus oppositum, et obiectum. est ite urbs Massilia, de qua ante dixi, fortissimorum, fidelissimorumq; sociorum, qui Gallicorum bellorum pericula a populo R. copiis, armisq; propulsarunt. est praeterea numerus ciuium R. maximus, atque hominum honestissimorum. Huic provinciae, quae ex hac gentium uarietate constaret, M. Fonteius, ut dixi, praefuit: qui erant hostes, subegit: qui proximi fuerant, eos ex iis agris, quibus erant multati, decedere coegit: ceteris qui in circo magnis saepe erant bellis superati, ut semper populo R. parerent, magnos equitatus ad ea bella, quae tum in toto orbe terrarum a populo R. gerebantur, magnas pecunias ad eorum stipendium, maximum frumenti numerum ad Hispaniense bellum tolerandum imperauit. Haec qui gessit, in iudicium uocatur: uos, qui in re non interfuistis, causam una cum praetore cognoscitis. dicunt contra, quibus inuitissimis imperatum est: dicunt, qui ex agris ex M. Fonteij decreto decedere sunt coacti: dicunt, qui ex bello, cede, et fuga nunc primum audent contra M. Fonteium inermem consistere. Quid coloni Narbonenses, quid uolunt? quid existimant? hunc per uos uolunt, se per hunc incolumes existimare esse. Quid Massiliensium ciuitas? hunc praesentem iis affert honoribus, quot habuit amplissimos. uos autem absens orat, atque obsecrat, ut sua religio, laudatio, auctoritas aliquid apud uestros animos momenti habuisse uideatur. Quid? ciuium R. quae uoluntas est? nemo est ex tanto numero,

quin hūc optime de prouinciā, de imperio, de socijs, de ciuibus meritum esse arbitretur. Quoniam igitur uidetis, qui oppugnet M. Fonteium; cognoscitis, qui defensum uelint; stante nunc, quid uestra æquitas, quid populi R. dignitas postulet: utrū colonis uestris, negotiatoribus uestris, amicissimis atque antiquissimis socijs & credere, & cōsulere malitis; an ijs, quibus neque propter iracundiam fidem, neque propter infidelitatem honorē habere debetis. Quid si maiorem etiam hominum honestissimorum copiam affero, qui huius uirtuti, atque innocentie testimonio possint esse? tamen ne plus Gallorum consensio ualebit, quam summa auaritas omnium? Cum Gallia Fonteius præfesset scitis, iudices, maximos populi R. exercitus in duabus Hispanijs, clarissimosq; imperatores fuisse. quam multi equites R. quā multi tribuni militū, quales, & quot, & quoties legati ad eos? exercitus præterea Cn. Pompeius, maximus, atque ornatus, hiemauit in Gallia, M. Fonteio imperante. Satis ne uobis multos, satis idoneos testes, & conscios uidetur ipsa fortuna esse uoluisse earum rerum, quæ, M. Fonteio prætoris, gererentur in Gallia? quem ex tanto hominum numero testem in hac causa producere potestis? quis est ex eo numero, qui uobis auctor placeat? eo nos iam laudatore, & testes utemur. Dubitabitis etiam diutius, iudices, quin illud, quod initio uobis proposui, uerissimum sit? aliud per hoc iudicium nihil agi, nisi ut, M. Fonteio oppresso, testimonijs eorum, quibus multa, reip. causa, inuicissimis imperati sunt segniores posthac ad imperandum ceteri sint, cum uideant eos oppugnari, quibus oppressis populi R. imperiū incolume esse non possit. Obiectū est etiam, quæstam M. Fonteium ex uiarum munitio-

ORATIO

ne fecisse: ut aut ne cogeret munire, aut id, quod munitum esset, ne improbaret. Si & coacti sunt munire omnes, & multorum opera improbata sunt: certe utrumque falsum est, et ob uacationem pretium datum, cum immunis nemo fuerit; & ob probationem, cum multa improbata sint. Quid, si hoc crimen optimis hominibus delegare possimus, & ita, ut non culpam in alios transferamus, sed uti doceamus, eos iste munitioni praeuisse, qui facile officium suum & praestare, & probare possunt: tamen ne uos omnia in M. Fonteium, iratis testibus freti, conferetis? cum maioribus reip. negotiis M. Fonteius impediretur; & cum ad remp. pertineret, uiam Domitiam munire: legatis suis primariis uiris, C. Annio Bellieno, & C. Fonteio negotium dedit. itaque praeuerunt, imperauerunt pro dignitate sua, quod uisum est, & probauerunt. quod uos, si nulla alia ex re, ex literis quidem uestris, quas scripsistis, & missis, & allatis, certe sciri potuistis: quas si antea non legistis, nunc ex nobis, quid de ijs rebus Fonteius ad legatos suos scripserit, quid ad eum illi rescripserint, cognoscite. L. M. AD. C. ANNIVM. LEG. AD. C. FONTEIVM. LEG. L. A. C. ANNIO. LEG. AB. C. FONTEIO. LEG. Satis opinor esse perspicuum, iudices, hanc rationem mutationis neque ad M. Fonteium pertinere, & ab ijs esse tractatam, quos nemo possit reprehendere, cognoscite nunc de crimine utinario, quod illi inuidiosissimum, & maximum esse uoluerunt. Crimen a Platorio, iudices, ita constitutum est; Fonteio non in Gallia primum uenisse in mentem, ut portorium uini institueret, sed in Italia, hac proposita ratione, Roma profectum: itaque Titurium Tolosa quaternos denarios in singulas uini amphoras portorii nomine

* exegisse, Cordum Porcium, & Munium ternos uictoriatos, Vulchalone seruæ umbinos et uictoriatos mille. atque
 * in his locis se Croduni & Vulchalone ab his portorium esse exactum, si qui Cohiomacho, qui uicus inter Tolosam &
 * Narbonem est, diuerterentur, neque Tolosam ire uellent: Elefiodolus tantum senos denarios ab ijs, qui ab hostem portarent, exegisset. Video, iudices, esse crimen, & genere ipso magnum: uetigal enim esse impositum fructibus nostris dicitur: & pecuniam permagnam rationem ista cogi potuisse confiteor, & inuidiam: uel maxime enim inimici hanc rem sermonibus diuulgare uoluerunt. sed ego ita existimo; quo maius crimen sit id, quod ostendatur, esse falsum, hoc maiorem ab eo iniuriam fieri, qui id confingat. uult enim magnitudine rei sic occupare animos eorum, qui audiunt, ut difficilis aditus ueritati relinquatur.

Desiderantur, que de crimine uinario erat reliqua, nec non quæ ad bellum Vocontiorum, & dispositionem hibernorum pertinebant.

At hoc Galli negant. actio rerum, & uis argumentorum coarguit. potest igitur testibus iudex non credere? cupidis, & iratis, & coniuratis, & ab religione remotis non solum potest, sed etiam debet. etenim si, quia Galli dicunt, iccirco M. Fonteius nocens existimandus est: quid mihi opus est sapiente iudice? quid æquo quæsitore? quid oratore non stulto? dicunt enim Galli: negare non possumus. hic si ingeniosi, & periti, & æqui iudicis has partes esse existimalis, ut, quoniam, quidem testes dunt, sine ulla dubitatione credendum sit: Salus ipsa uiro

MM iij

ORATIO

rum fortium innocentiam iueri non potest. sin autem in re-
bus iudicandis non minima n partem ad una n quamque
rem existimandam, momentoq; suo ponderandam sapien-
tia iudicis teneat: ne multo uestre maiores, grauioreq; par-
tes sunt ad cogitandum quam ad dicendum mea. mihi enim
semper unaquique de re testis non solum semel uerum, etiā
breuiter interrogandus, & sepe etiam non interrogan-
dus, ne aut irato facilius ad dicendum dati, aut cupido au-
toritas attributa esse uideatur. uos & sepius eandem rem
animis agitare, & diutius unoquoque de teste cogitare po-
testis & si quem nos interrogare nolimus; quæ causa no-
bis tacendi fuerit, existinare debetis. quā obrem si hoc iu-
dici præscriptum lege, aut officio putatis, testibus credere:
nihil est, cur alius alio iudice melior, aut sapientior exi-
stimetur: unum est enim, et simplex aurium iudicium, &
promiscue, & communiter stultis, ac sapientibus ab natura
datum. quid est igitur: ubi elucere possit prudentia? ubi di-
scerni stultus auditor, & credulus ab religioso, & sapiēt
iudice? nimirum illud, in quo ea, quæ dicuntur a testibus, cō-
iectura, & cogitationi traduntur, quā auctoritate, quā
ea animi æquitate, quanto pudore, quanta fide, quanta
religione, quanto studio estimationis bonæ, quanta cura,
quāto timore dicantur. an uero uos id in testimonijs homi-
nū barbarorū dubitabitis, quod per sepe & nostra, & pa-
trum memoria sapientissimi iudices de clarissimis nostræ
ciuitatis uiris dubitandum non putauerunt? qui Cn. &
Q. Cæpionibus, L. & Q. Metellis testibus in Q. Pom-
peiū, hominē nouum, nō crediderunt: quorum uirtuti, ge-
neri, rebus gestis fide, & auctoritatem in testimonio cupidit-
atis atque inimicitiarum suspicio derogauit. ecquem homi-

nem uidimus, Equem uere commemorare possumus parē
consilio, grauitate, constantia, ceteris uirtutibus, honoris, in
genij, rerum gestarum ornamentis M. Aemilio Scauro fuis
seētamen huius, cuius iniuriati nutu prope terrarum orbis
regebatur, iurati testimonio neque in C. Fimbriam, neque
in C. Memmium creditum est. noluerunt ij, qui iudicabāt,
hanc patere inimicitij uiam; quem quisque odisset, ut eum
testimonio posset tollere. Quantus in L. Crasso pudor fue
rit, quod ingenium, quanta auctoritas, quis ignorat? ta
men is, cuius etiam sermo testimonij auctoritatem habebat,
testimonio ipso, quæ in M. Marcellum inimico animo di
xit, probare non potuit. Fuit, fuit illis iudicibus diuinum, ac
singulare, iudices, consilium, qui se non solum de reo, sed e
tiā de accusatore, de teste iudicare arbitrabātur, quid fictū,
quid fortuna ac tēpore allatū, quid pretio corruptū, quid
spe, aut metu deprauatum, quid a cupiditate aliqua aut ini
micitij profectum uideretur. quæ si iudex non amplecte
tur omnia consilio, non animo, ac mente circumspiciet; si,
ut quidque ex illo loco, dicetur, ex oraculo aliquo dici ar
bitrabitur: profecto satis erit id, quod dixi antea, non sur
dum iudicem huic muneri, atque officio præesse: nihil e
rit, quamobrem ille nescio quis, sapiēs homo, ac multarum
rerum peritus, ad res iudicandas requiratur. an uero illi
equites R. quos nos uidimus, qui nuper in rep. iudicijꝯq;
maximis floruerunt, habuerunt tantum animi, tantum
roboris, ut M. Scauro testi non crederent: uos Belgarum,
atque Allobrogum testimoniꝯ non credere timeris? Si ini
mico testi credi non oportuit: inimiciꝯ Marcello Crassus,
aut Fimbriæ Scaurusex ciuilibus studiꝯ, atque obrecta
tione domestica, quam huic Galli? quorum, qui optima

O R A T I O

in caussa sunt, equites, frumentum, pecuniam semel, atque iterum, ac saepius inuitissimè dare coacti sunt: ceteri, partim ex ueteribus bellis agro multati, partim ab hoc ipso bello superati, & oppressi. Si, qui ob aliquod emolumentum suum cupidius aliquid dicere uidentur, ijs credi non conuenit: credo, maius emolumentum Capionibus, & Metellis propositum fuisse ex Q. Pompeij damnatione, cum studiorum suorum obrectatorem sustulissent, quam cuncta Galliae ex M. Fontej calamitate, in qua illa prouincia prope suam immunitatem, ac libertatem positam esse arbitrat. An, si homines ipsos spectare conuenit, id quod in teste profecto ualere plurimum debet, non modo cum summis ciuitatis nostrae uiris, sed cum infimo ciue R. quisquam amplissimus Galliae comparandus est? scit Induciomarus, quid sit testimonium dicere? mouetur eo timore, quo nostrum unusquisque, cum in eum locum productus est? recordamini, iudices, quantopere laborare soleatis, non modo quid dicatis pro testimonio, sed etiam quibus uerbis utamini, ne quod minus moderate positum, ne quod ab aliqua cupiditate prolapsum uerbum esse uideatur. uultu denique laboratis, ne qua significari possit suspicio cupiditatis: ut &, cum proditis, existimatio sit quaedam tacita de uobis pudoris, ac religionis; &, cum disceditis, ea diligenter conseruata, ac retenta uideatur. credo hæc eadem Induciomarum in testimonio timuisse, aut cogitasse: qui primum illud uerbum consideratissimum nostrae consuetudinis, Arbitror, quo nos etiam tunc utimur, cum ea dicimus iurati, quæ comperta habemus, quæ ipsi uidimus, ex toto testimonio suo sustulit, atque omnia se scire dixit. uerebatur enim uidelicet, ne quid apud uos, populumq; R. de

existimatione sua deperderet; ne qua fama consequeretur eiusmodi, Induciomarum, talem uirum, tam cupide, tam temere dixisse: non intelligebat, se in testimonio nihil præter uocem, & os, & audaciam neque ciuibus suis, neque accusatoribus nostris præstare debere. An uero istas nationes religione iurisiurandi, ac metu deorum immortalium in testimonijs dicendis commoueri arbitramini? quæ tantum a ceterarum gentium more ac natura dissentiuunt, quod ceteræ pro religionibus suis bella suscipiunt, istæ contra omnium religiones: illæ in bellis gerendis ab dijs immortalibus pacem, ac ueniam petunt, istæ cum ipsius dijs immortalibus bella gesserunt. hæc sunt nationes, quæ quodam tam longe ab suis sedibus Delphos usque ad Apollinem Pythium, atque ad oraculum orbis terræ uexandum, ac spoliandum profectæ sunt. ab iisdem gentibus, sanctis, & in testimonio religiosi, obsessum Capitolium est, atque ille Iupiter, cuius nomine maiores nostri sanctam testimoniorum fidem esse uoluerunt. postremo, ijs quidquam sanctum ac religiosum uideri potest, qui, etiam si quando aliquo metu adducti deos placandos esse arbitrantur, humanis hostijs eorum aras, ac templa funestant? uene religionem quidem colere possint, nisi eam ipsam prius scelere uiolarint. quis enim ignorat, eos usque ad hanc diem retinere illam immanem ac barbaram consuetudinem hominum immolatorum? quamobrem, quali fide, quali pietate existimatis esse eos, qui etiam deos immortales arbitrentur hominum scelere, & sanguine facillime posse placari? Cum his uos testibus uestram religionem coniungitis? ab his quidquam sancte, aut moderate dictum putabitis? hoc uestre mentes, tam castæ, tam integræ, sibi susci-

ORATIO

pient, ut, cum omnes legati nostri, qui illo triennio in
 Galliam uenerunt; omnes equites R. qui in illa provincia
 fuerunt: omnes negotiatores eius provinciae, denique om-
 nes in Gallia, qui sunt socij populi R. atque amici, M. Fon-
 teium incolumen esse cupiant, iurati priuatim & publice
 laudent; uos tamen Gallis credere malitis? quid ut secuti es-
 se uideamini? uoluntatem ne hominum? grauior igitur erit
 hostium uoluntas, quam ciuium? an dignitatem testium? po-
 testis igitur ignotos notis: iniquos aequis, alienigenas dome-
 sticu, cupidos moderatis, mercenarios gratuitis, impios re-
 ligiosis, inimicissimos huic imperio, ac nomini, bonis, ac
 fidelibus & socijs, & ciuibus anteferre? An uero dubita-
 tis, iudices, quin insuas inimicitias istae gentes omnes & ha-
 beant, & gerant cum populi R. nomine? sic existimatis eos
 hic sagittos, brachatosq; uersari animo demisso, atque hu-
 mili, ut solent ij, qui affecti iniurijs, ad opem iudicum
 supplices inferioresq; confugiunt? nihil uero minus. hi con-
 tra uagantur laeti, atque erecti passim toto foro, cum qui-
 busdam minis, & barbaro atque immuni terrore uerbo-
 rum. quod ego profecto non crederem nisi aliquoties ex ip-
 sis accusatoribus uobiscum simul, iudices, audissem; cum
 praeiperent, ut caueretis, ne, hoc absoluto, nouum aliquod
 bellum Gallicum concitaretur. S. M. Fonteium, iudices, in
 causa deficerent omnia; si turpi adolescentiae, uita infä-
 mi, magistratibus, quos ante oculos uestros gessit, conui-
 ctis uirorum bonorum testimonijs, legationibus flagitiose
 obitis, inuisus suis omnibus in iudicium uocaretur, si
 in eo iudicio colonorum populi Rom. Narbonensium,
 fidelissimorum sociorum Massiliensium, ciuium R. omniu
 testimonijs tabulisq; premeretur: tamen esset uobis magno

pere providendum, ne quos ita afflictos a uestris patribus maioribusq; accepissetis, ut contemnendi essent, eos pertinuisse, & eorum minis & terrore commoti esse uideremini. nunc uero, cum lædæ nemo bonus, laudent omnes uestri ciues, atque socij, oppugnent ij, qui sæpißime hanc urbem, & hoc imperium oppugnarunt; cumq; inimici M. Fonteij uobis, ac populo R. minentur, amici, ac propinqui supplicem uobis: dubitabitis non modo uestris ciuibus, qui maxime gloria, ac laude ducuntur, uerum etiam exteris nationibus, ac gentibus ostendere, uos in sententijs ferendis ciui parcere, quam hosti cedere, maluisse? Magna mehercule causa, iudices, absolutionis cum ceteris causis hæc est, ne qua insignis huic imperio macula, atque ignomina suscipiatur, si hoc ita perlatum erit in Galliam, senatum, equitesq; populi R. non testimonijs Gallorum, sed minis commotos, rem ad illorum libidinem iudicasse. ita uero, si illi bellum facere conabuntur, excitandus nobis erit ab inferis C. Marius, qui Induciomaro isti minaci, atque arroganti par in belligerando esse possit: excitandus Cn. Domitius, & Q. Maximus, qui nationem Allobrogum, & reliquias suis uerum armis conficiat, atque opprimat: aut, quoniam id quidem non potest, orandus erit nobis amicus meus M. Platorius, ut suos nouos cliēs a bello faciendo deterreat, ut eorum iratos animos, atque horribiles impetus deprecetur: aut, si non poterit. M. Fabium subscriptorem eius rogabimus, ut Allobrogum animos mitiget, quoniam apud illos Fabiorum nomen amplissimum: ut uelint isti aut quiescere, id quod uicti ac subacti solent, aut, cum minantur, intelligere, se populo R. non merum belli, sed spem triumphi ostendere. quod si in turpi reo pa-

O R A T I O

tiendum non esset, ut quidquam isti se minis profecisse ar-
 bitrarentur: quid faciendum uobis in M. Fontio arbitra-
 mini? de quo homine, iudices, (iam enim mihi uideor hoc,
 prope causa duabus actionibus perorata, debere dicere) de
 quo uos homine, iudices, ne ab inimicis quidem ullum fi-
 ctum probrosum non modo crimen, sed ne maledictum qui-
 dem audistis. ecquis unquam reus, praesertim in hac uita
 ratione uersatus, in honoribus petendis, in potestatibus, in
 imperijs gerendis, sic accusatus est, ut nullum probrum,
 nullum facinus, nulla turpitudine, quae a libidine, aut a petu-
 lantia, aut ab audacia nata esset, ab accusatore obijceretur,
 si non uera, attamen ficta, cum aliqua ratione, ac suspicio-
 ne? M. Aemilium Scaurum, summum nostrae ciuitatis ui-
 rum, scimus accusatum a M. Bruto. extant orationes, ex qui-
 bus intelligi potest, multa in illu ipsum Scaurum esse dicta,
 falso, quis negat? uerumtamen ab inimico dicta, et obiecta.
 Quam multa M. Aquilius audiuit in suo iudicio? quam
 multa L. Cotta? denique P. Rutilius? qui etsi damnatus est,
 mihi uidetur, tamen inter uiros optimos, atque innocentissi-
 mos esse numerandus. ille igitur ipse, homo sanctissimus,
 ac temperantissimus, multa audiuit in sua causa, quae ad
 suspicionem stuproru, ac libidinem pertinerent. Extat ora-
 tio hominis, ut opinio mea fert, nostrorum hominum lon-
 ge ingeniosissimi, atque eloquentissimi, C. Gracchi: qua in
 oratione permulta in L. Pisonem turpia, ac flagitiosa dicen-
 tur: at in quem uirum? qui tanta uirtute, atque integrita-
 te fuit, ut etiam illis optimis temporibus, cum hominem in-
 ueniri nequam neminem posses, solus tamen Frugi nomina-
 retur. quem cum in concionem Gracchus uocari iuberet; et
 uiator quereret, quem Pisonem? quod erant plures: cogis

me, inquit, dicere inimicum meum Frugi. is igitur uir, quē ne inimicus quidē satis in appellando significare poterat, nisi ante laudasset; qui uno cognomine declarabatur, non modo quis esset, sed etiam qualis esset; tamē in falsam, atque iniquam probrorum insimulationem uocabatur. M. Fonteius ita duabus actionibus accusatus est, ut obiectum nihil sit, quo significari uestigium libidinis, petulantiae, crudelitatis, audaciae possit. non modo nullum facinus huius probrulerunt, sed ne dictum quidem aliquod reprehenderunt. quod si aut quantam uoluntatem habent ad hunc opprimendum, aut quantam ad maledicendum licentiam tantum haberent aut ad ementiendum animi, aut ad fingendum ingenij non meliore fortuna ad probra nunc audiēda Fonteius, quam illi, de quibus antea commemorauī, fuisset. Frugi igitur hominem, iudices, frugi, inquam, & in omnibus uitae partibus moderatum, ac temperantem, plenum pudoris, plenum officij, plenum religionis, uidetis positum in uestra fide, ac potestate, atque ita, ut commissus sit fidei, permissus potestati. uidete igitur, utrum sit æquius; hominem honestissimum, uirum fortissimum, ciuem optimum dedi inimicissimis, atque immanissimis nationibus, an reddi amicis; praesertim cum tot res sint, quae uestris animis pro huius innocentis salute supplicent; primum generis antiquitas; quam Tusculo, ex clarissimo municipio, profectam, in monumentis rerum gestarum incisam, ac notatam uidemus; tum autem continua praetura, quae & ceteris ornamentis, & existimatione innocentiae maximae floruerunt; deinde recens memoria parentis, cuius sanguine non solum Asculanorum manus, a qua interfectus est, sed totum illud sociale bellum macula sceleris imbutum

O R A T I O

est ; postremo ipse , cum in omnibus uitæ partibus honestus , atque integer , tum in re militari cum summi consilij , & maximi animi , tum uero usu quoque bellorum gerendorum in primis eorum hominum , qui nunc sunt , exercitatus . Quare si etiam monendi estis a me , iudices , quod non estis ; uideor hoc leuiter pro mea auctoritate uobis præcipere posse , ut ex eo genere homines , quorum cognita uirtus , industria , felicitas in re militari sit , diligenter uobis retinendos existimetis . fuit enim maior talium uirorum in hac rep. copia : quæ cum esset , tamen eorum non modo salutis , sed etiam honori consulebatur . quid nunc uobis faciendum est , studiis militaribus apud iuuentutem obsoletis , hominibus autem ac summis ducibus partim ætate , partim ciuitatis discordijs hac reip. calamitate consumptis , cum tot bella aut a nobis necessario suscipiantur , aut subito atque improuisa nascentur . non ne & hominem ipsum ad dubia reip. tempora reseruandum , & ceteros studio laudis , ac uirtutis inflammandos putatis ? recordamini , quos legatos nuper in bello L. Iulius , quos P. Rutilius , quos L. Cato , quos Cn. Pompeius habuerit : scietis fuisse tum M. Cornutium , L. Cinnam , L. Sullam , prætorios homines , belli gerendi peritissimos , præterea C. Marium , P. Didium , Q. Catulum , P. Crassum , non literis homines ad rei militaris scientiam , sed rebus gestis ac uictorijs eruditos . age uero nunc inferte oculos in curiam , introspicite penitus in omnes reip. partes : utrum uidetis , nihil posse accidere , ut tales uiri desiderandi sint ; an , si acciderit , eorum hominum copia populum R. abundare ? quæ si diligenter attendetis , profecto , iudices , uirum ad labores belli impigrum , ad pericula fortem , ad usum ac disciplinam

sciplinam peritum, ad consilia prudentem, ad casum fortu-
 namq; felicem, domi uobis ac liberis uestris retinere, quam
 inimicissimis pop. R. nationibus, & crudelissimis tradere,
 & condemnare, maletis. At infestis prope signis inferun-
 tur Galli in Fonteium, & instant, atque urgent summo cū
 studio, summa cū audacia: nos uero, iudices, non & multis,
 & firmis praesidijs, uobis adiutoribus, isti immani, atque
 intolerandae barbariae resistemus? Primum obijatur contra
 istorū impetus Macedonia, fidelis & amica populo R. pro-
 uincia: quae cum se, ac suas urbes nō solum consilio, sed etiā
 manu Fōteij conseruatā esse dicat; ut illa per hūc a Thraciū
 aduentu, ac depopulatione defensa est, sic ab huius nunc ca-
 pite Gallorum impetus, terroresq; depellit. Constituitur ex
 altera parte ulterior Hispania: quae profecto non modo re-
 ligione sua resistere istorum cupiditati potest, sed etiam
 sceleratorum hominum perturia testimonijs, ac laudatio-
 nibus suis refutare. Atque ex ipsa etiam Gallia, fidelissima,
 & grauissima, auxilia sumuntur. uenit huic subsidio mise-
 ro, atque innocenti Massiliensium cuncta ciuitas: quae non
 solū ob eā causam laborat, ut huic, a quo ipsa seruata est,
 parē gratiā referre uideatur, sed etiam, quod ea condicione,
 atque coacto se in ijs terris collocatam esse arbitrat, ne
 quid nostris hominibus ista gentes nocere possint. Pugnat
 pariter pro salute M. Fonteij Narbonensis colonia: quae per
 hunc ipsa nuper obsidione hostium liberata, nunc eiusdem
 miserijs, ac periculis cōmouetur. Denique, ut oportet bello
 Gallico, ut maiorum iura, moresq; praescribūt, nemo est ci-
 uis R. qui sibi ulla excusatiōe uedū putet. omnes illius pro-
 uinciā publicani, agricolae, pecuarij, ceteri negotiatores
 uno animo M. Fonteium, atque una uoce defendunt. Quod

N N

O R A T I O

si tantas auxiliorum nostrorum copias induciomarus ipse
 despexerit, dux Allobrogum ceterorumque, Gallorum:
 num etiam de matris hunc complexu lectissimæ, miserrimaq;
 femina, uobis inspectantibus auellet, acque ab-
 strahet? præsertim cum uirgo Vestaris ex altera parte
 germanum fratrem complexa teneat uestramq; iudices, ac
 populi R. fidem imploret: quæ pro uobis liberisq; uestris
 tot annos in dijs immortalibus placandis occupata est, ut ea
 nunc pro salute sua, fratrisq; sui animos uestros placare
 possit. cui miseræ quod præsidium, quod solatium reliquū
 est, hoc amisso? nam ceteræ feminae gignere ipsæ sibi præsi-
 dia, & habere domi fortunarum omnium socium partici-
 pemq. possunt: huic uero uirgini quid est, præter fratrem,
 quod aut iucundum, aut carum esse possit? nolite pati, iu-
 dices, aras deorum immortalium, Vestæq; matris, quoti-
 dianis uirginis lamentationibus de uestro iudicio commo-
 neri. prospicite, ne ille ignis æternus nocturnis Fonteia
 laboribus uigilijsq. seruatus, sacerdotis. Vestæ lacrymis ex-
 tinctus esse dicatur. tendit ad uos uirgo Vestalis manus
 supplices easdem, quas pro uobis dijs immortalibus tende-
 re consuevit. cauete, ne periculosum, superbumq; sit, eius
 uos obsecrationem repudiare, cuius præces si dii asperna-
 rentur, hæc salua esse non possent. Videtis ne subito, iudices,
 uirum fortissimum, M. Fonteium parentis, & sororis com-
 memoracione lacrymas profudisse? qui namquam in acie
 pertimuerit, qui se armatus sæpe in hostium manum im-
 miserit, cum in eiusmodi periculis eadem se solatia su-
 is relinquere arbitraretur, quæ suus pater sibi reliquis-
 set; idem nunc perturbato animo pertimescit, ne non
 modo ornamento, & adiumento non sit suis, sed etiam cum

acerbissimo luctu dedecus æternum miseris, atque ignominiam relinquat. O fortunam longe disparem, M. Fonteius, si diligere potuisses, ut potius telis tibi Gallorum, quam periculis inter eundem esset. tum enim vitæ sociæ virtus, mortis comes gloria fuisset: nunc uero qui est dolor? uictoriæ te, atque imperij pœnas ad eorum arbitrium sufferre, qui aut uicti armis sunt, aut inuitissimi paruerunt? a quo periculo defendite, iudices, ciuem fortem, atque innocentem: curate, ut nostris testibus plus, quam alienigenis credidisse uideamini; plus saluti ciuium, quam hostium libidini consuluisse; grauiorem duxisse eius obsecrationem, quæ uestris sacris præsit, quam eorum audaciam, qui cū omnium sacris, delubrisq. bella gesserunt. postremo prospicite, iudices, id quod ad dignitatem populi R. maxime pertinet, ut plus apud nos preces uirginis Vestalis, quam minæ Gallorum ualuisse uideantur.

PRO. A. CAECINA

ORATIO. XII.

SI, quantum in agro, locūq; desertis audacia potest, tantū in foro, atque in iudicijs impudentia ualeret; non minus nunc in causa cederet A. Caecina Sex. Aebutij impudentiae, quam tum in ui facienda cessit audaciae. uerum & illud considerati hominis esse putauit, qua de re iure decertari oporteret, armis non contendere; & hoc constantis, quicum ui & armis certare noluiisset, eum iure iudicioq; superare. Ac mihi quidem cum audax praecipue fuisse uideatur Aebutius in conuocandis hominibus, et armandis, tū impudēs in iudicio; non solū, quod in iudicium uenire ausus est; (nā id quidē, tametsi improbe sit in aperta re, tamen malitia est iam usitatum) sed quod non dubitauit id ipsum, quod arguitur, confiteri. nisi forte hoc rationis habuit, quoniam, si facta uis esset moribus, superior in possessione retinenda non fuisset: quia contra ius morēq; facta sit, A. Caecinam cū amicis metu perterritū profugisse: nūc quoque in iudicio, si causa more institutoq; omniū defendatur, nos inferiores in agendo non futuros: sine consuetudine recedatur, se quo impudentius egerit, hoc superiorem discessurum. quasi uero aut in iudicio possit idem improbitas, quod in ui confidentia: aut non eo libentius tū audaciae cesserimus, quo nūc impudentiae facilius obistere mus. itaque longe alia ratione, Recuperatores, ad agendam causam hac actione uenio, atque initio ueneram. tum enim nostrae causae spes erat posita in defensione mea,

nunc in confessione aduersarij; tum in nostris, nunc uero in illorum testibus. de quibus ego antea laborabam, ne, si improbi essent, falsi aliquid dicerent; si probi existimarentur, quod dixissent, probarent. nunc sum animo equissimo. si enim sunt uiri boni, me adiuuant, cū id iurati, dicūt quod ego iniuratus insimulo: sin autem minus idonei, me non laedunt, cum, siue creditur ijs hoc ipsum, quod nos arguimus, confitentur. siue fides non habetur, de aduersarij testimonij fide derogatur. uerumtamen cum illorum causa actionem considero; non uideo, quid impudentius dici possit: cum autem uestrā in iudicando dubitationē; uereor, ne id, quod uidentur impudenter fecisse, astute, & callide fecerint. nam si negassent uim hominibus armatis esse factam, facile honestissimis testibus in re perspicua tenerentur: sin confessi essent, & id, quod nullo tempore iure fieri potest; tum ab se iure factum esse defenderent. sperarunt id, quod assecuti sūt, se iniecturos uobis causam deliberandi, & iudicandi iustam morā, ac religionem. simul illud, quod indinissimum est, futurum arbitrati sunt, ut in hac causa non de improbitate Sex. Acutij, sed de iure ciuili iudicium fieri uideretur. Quia in re si mihi esset unius A. Caecinae causa agenda, profiterer satis idoneum esse me defensorem; propterea quod fidem meam diligentiamq; prestarem: quae cū sunt in actore causa, nihil est, in re praesertim aperta ac simplici, quod excellens ingenium requiratur. sed cum de eo iure mihi dicendū, sit quod pertineat ad omnes, quod constitutum sit a maioribus, conseruatum usque ad hoc tempus, quo sublato non solum pars aliqua iuris diminuta, sed etiam uis ea, quae iuri maxime est aduersaria, iudicio confirmata esse uideatur; uideo summi ingenij causam

NN ii

O R A T I O

esse; nō uti demonstretur, quod ante oculos est; sed ne, si quis
uobis error in tāta re sit obiectus, oēs potius me arbitrentur
caussā, quā uos religioni uestre defuisse. Quamquā ego mā
hi sic persuadeo, Recuperatores, non uos tam propter iuris
obscuram dubiamq; rationem bis iam de eadem causā du-
bitasse, quam, quod uidetur ad summam illius existima-
tionem hoc iudicium pertinere, moram ad condemnandum
acquisisse, simul & illi spatium ad sese colligendum dedis-
se, quod quoniam iam in consuetudinem uenit, & id uiri
boni uestri similes in iudicando faciunt; reprehendendum
fortasse minus, querendum uero magis etiam uidetur: ideo
quod omnia iudicia ad distrahendarum controuersiarum,
aut puniendorū malefactorum causā reperta sunt: quorū
alterum leuius est, propterea quod & minus ledit, & per
sepe disceptatore domestico diiudicatur: alterum est uehe-
mentissimum, quod & ad grauiores res pertinet, & non
honorariam operam amici, sed seueritatem iudicis, ac uim
requirit. quod est grauius, & cuius rei causā maxime iu-
dicia constituta sunt, id iam mala consuetudine dissolutum
est. nam ut quaeque res est turpisima, sic maxime, & matu-
rius iudicanda est: at ea, in qua existimationis periculum
est, tardissime iudicatur. qui igitur cōuenit, quae causā fue-
rit ad cōstituendū iudicium, eandē morā esse ad iudicandū?
si quis, quod sponpondit, quā in re uerbo se uno obligauit,
id non facit; maturo iudicio, sine ulla religione iudicis con-
demnatur: qui per tutelam, aut societatem, aut rem man-
datam, aut fiducia rationem fraudauit quempiam, in eo,
quo delictum maius est, eo poena est tardior. est enim turpe
iudicium, & factum quidem turpe, uidete igitur, quam

iniquae accidat, quia res in digna sit, ideo turpem existimationem sequi; quia turpis existimatio sequatur, ideo rem indignam non iudicari. At si quis mihi hoc iudex, Recuperator uel dicat: potuisti enim in leuiore actione conflagere: potuisti ad tuum ius faciliore et commodiore iudicio peruenire: quare aut muta actionem; aut noli mihi instare, ut iudicem: tamen is aut timidior uideatur, quam fortis, aut cupidior, quam sapientem iudicem esse, æquum est, si aut mihi præscribat, quemadmodum meum ius persequar, aut ipse id, quod ad se delatum sit, non audeat iudicare. etenim si prætor, is, qui iudicia dat, numquam petitori præstituit, qua actione illum uti uelit: uidete, quam iniquum sit, constituta iam re, iudicem, quid agi potuerit, aut quid possit, non quid actum sit, querere. ueruntamen nimis uestre benignitati pareremus, si alia ratione ius nostrum recuperare possemus: nunc uero quis est, qui aut uim, armatis hominibus factam, relinqui putet oportere, aut eius rei leuiorem actionem nobis aliquam demonstrare possit? ex quo genere peccati, ut illi clamitant, uel iniuriarum, uel capitis iudicia constituta sunt, in eo potestis atrocitatem nostram reprehendere? cum uideatur nihil aliud actum, nisi possessionem per interdictum esse repetitam? uerum siue uos existimationis illius periculum, siue iuris dubitatio tardiores fecit adhuc ad iudicandum; alterius rei causam uosmet ipsi iam uobis, sæpius prolato iudicio sustulistis; alterius ego uobis hodierno die causam profecto auferam, ne diutius de controversia nostra, ac de communi iure dubitetis. Et si forte uidebor alius initium rei demonstranda petisse, quam me ratio iuris, et ius de quo iudicium est, et natura causæ coegerit; quaeso, ut ignoscatis: non enim minus la-

NN iiij

ORATIO

borat A. Cæcina, ne summo iure egisse, quam ne certum
ius non obtinuisse videatur. M. Fulcinius fuit, Recuperato
res, e municipio Tarquiniensi: qui & domi suæ cum primis
honestis existimatus est, et Romæ argentiariā nō ignobilē fecit
is habuit in matrimonio Cæsenniam, eodē e municipio, sum
mo loco natam, & probatissimā feminam, sicut & uiuus
multis ipse rebus ostendit, & in morte sua testamento
declarauit. huic Cæsenniae fundum in agro Tarquiniensi
uendidit temporibus illis difficillimis solutionis cum utere-
tur dote uxoris numerata, quo mulieri esset res cautior, cura
rauit ut in eo fundo dos collocaretur. aliquādo post, iā arge
ntaria dissoluta, Fulcinius huic fundo uxoris continen-
tia quædā prædia, atque adiuncta mercatur. moritur Ful-
cinius: (multa enim, quæ sunt in re, quia remota sunt a
caussa, prætermittam) testamento facit heredem, quem
habebat e Cæsennia, filium: usumfructum omnium bono-
rum suorum Cæsenniae legat, ut frueretur una cum filio.
magnus bonos uiri iucundus mulieri fuisset, si diuturnum
esse licuisset. frueretur enim bonis cum eo, quem suis bonis
heredem esse cupiebat, & ex quo maximum fructum
ipsa capiebat: sed hunc fructum matura fortuna ademit:
nam breui tempore M. Fulcinius adolescens mortuus est:
heredem P. Cæsennium fecit: uxori grande pondus ar-
genti, matriq; partem bonorum maiorem legauit: itaque in
partem mulieres uocatae sunt. cum esset hac auctio heredita-
ria constituta, Aebutius iste, qui iam diu Cæsenniae uidui
tate, ac solitudine aleretur, ac se eius in familiaritatem insi-
nuasset hac ratione, ut cum aliquo suo compendio nego-
tia mulieris, si qua acciderent, controuersiasq; susciperet,
uersabatur quoque eo tempore in his rationibus auctio-

nis, & partitionis, atque etiam se ipse inferebat, & intrudebat; & in eam opinionem Cæsenniam adducebat, ut mulier imperita nihil putaret agi callide posse, ubi non adesset Aebutius. quam personam iam ex quotidiana cognoscitis uita Recuperatores, mulierum assentatoris, cognitoris uiduarum, defensoris nimium litigiosi, conciti ad rixam, inepti ac stulti inter uiros, inter mulieres periti iuris, & callidi; hanc personam imponite Aebutio: is enim Cæsennia fuit Aebutius. ne forte quærais, num propinquus? nihil alienius. amicus aut a patre, aut a uiro traditus nihil minus. quis igitur? ille, quem supra deformauimus, uoluntarius amicus mulieris, non necessitudine aliqua, sed ficto officio, simulataq; sedulitate conuinctus, magis oportuna opera non numquam, quam aliquando fidelis. Cum esset, ut dicere institueram, constituta auctio Romæ; suadebant amici cognatiq; Cæsennia id, quod ipsi quoque mulieri in mentem ueniebat: quoniam potestas esset emendi fundum illum Fulcinianum, qui fundo eius antiquo continens esset nullam esse rationem, amittere eiusmodi occasionem, cum præsertim pecunia ex partitione deberetur: nusquam eam posse melius collocari. itaque mulier facere constituit. mandat, ut fundum sibi emat. cui tandem? cui putatis? an non in mentem uenit hominis illius ad hoc munus, & ad omnia mulieris negotia parati, sine quo nihil satis caute, nihil satis callide agi posset? recte attenditis. Aebutio negotium datur. adest ad tabulam, licetur Aebutius: deterrentur emptores multi, partim gratia Cæsennia, partim etiam pretio: fundus addicitur Aebutio: pecuniam argentario promittit Aebutius. quo testimonio nunc uir optimus uisitur, sibi emptum esse, quasi uero

O R A T I O

aut nos ei negetur additum; aut tum quisquam fuerit, qui dubitaret, quin emeretur Cesenniae, cum id plerique scirent, omnes fere audissent, hi coniectura assequi posset; cum pecunia Cesenniae ex illa hereditate deberetur; eam porro in praedijs collocari maxime expediret; essent autem praedia, quae mulieri maxime conuenirent; ea uenirent; liceret is, quem Cesenniae dare operam nemo miraretur, sibi emere nemo posset suspicari. hac emptione facta, pecunia soluitur a Cesennia. cuius rei putat iste rationem reddi non posse: quod ipse tabulas auerterit: se autem habere argentarii tabulas, in quibus sibi expensa pecunia lata sit, acceptaq. relata: quasi id aliter fieri oportuerit, cum omnia ita facta essent, quemadmodum nos defendimus, Cesennia fundum possedit, locauitque, neque ita multo post A. Caecinae nupsit. ut in pauca conferam, testamento facto mulier moritur. facit heredem ex deinceps, et semunciam Caecinam, ex duabus sextulis M. Fulanium, libertum superioris uiri, Aebutio sextulam aspergit. hanc sextulam illa mercedem isti esse uoluit assiduitatis, et molestiae, si quam susceperat. iste autem hac sextula se ansam retinere omnium controuersiarum putat. iam principio ausus est dicere, non posse heredem esse Cesenniae Caecinam, quod is deteriore iure esset, quam ceteri ciues, propter incommodum Volaterranorum, calamitatemque civilem. itaque homo timidus, imperitusque, qui neque animi, neque consilij satis haberet, non putauit esse tanti hereditatem, ut de ciuitate in dubium ueniret: concessit, credo, Aebutio, quantum uellet de Cesenniae bonis ut haberet, imo, ut uiro forti, ac sapienti dignum fuit, ita calumniam stultitiamque obtrivit, ac con-

rudis. in possessione bonorum cum esset, & cum ipse sexu-
lam suā nimium exaggeraret, nomine heredis arbitrum
familiae circisdixit postulauit. atque illis paucis diebus, po-
stea quam uidet nihil se ab A. Caecina posse litium terro-
re abraderi, homini Romanae in foro denunciae, fundum
illum, de quo ante dixi, cuius istum emptorem demonstraui
fuisse mandato Cefenniae, suum esse, seque sibi emisse. quid
ais? tuus ille fundus est, quem sine ulla controuersia qua-
driennium, hoc est, ex quo tempore fundus uenit, quoad-
uixit, possedit Cefennia? Vsus enim, inquit, eius, et fructus
fundi testamento uiri fuerat Cefenniae. Cum hoc nouae li-
tis genus tam malitiose intenderet, placuit Caecinae de ami-
corum sententia constituere, quo die in rem praesentem ue-
niretur, & de fundo Caecina moribus deduceretur. collo-
quuntur: dies ex utriusque commodo sumitur. Caecina cum
amicis ad diem uenit in castellum Axiam: ex quo loco fun-
dus is, de quo agitur, non longe abest, ibi certior fit a pluri-
bus, homines permultos liberos, atque seruos coegisse, &
armasse Aebutium. cum id partim mirarentur, partim non
crederent, ecce ipse Aebutius in castellum uenit, denunciae
Caecinae se armatos habere, abiturum eum non esse, si accessis-
set. Caecinae placuit, & amicis, quoad uideretur saluo capi-
te fieri posse, experiri. tum de castello descendunt, in fun-
dum proficiscuntur. uidetur temere commissum. uerum,
ut opinor, hoc fuit causa: tam temere istum re commissu-
rum, quam uerbis nunciabatur, nemo putauit. atque iste
ad omnes introitus, qua adiri poterat non modo in eum
fundum, de quo controuersia fuerat, sed etiam in il-
lum proximum, de quo nihil ambigebatur, armatos
homines opponit, itaque primo cum in antiquum fun-

O R A T I O

dum ingredi uellet, quod ea proxime accedi poterat, frequentes armati obstitērunt. quo loco depulsus Cæcina, tamen qua potuit, ad eum fundum profectus est, ex quo ex conuentu uim fieri oportebat. eius autem fundi extremam partem oleæ directo ordine definiunt. ad eas cum accederetur, iste cum omnibus copijs præsto fuit, seruumq; suum nomine Antiochum ad se uocauit, & clara uoce imperauit, ut eum, qui illum olearum ordinem intrasset, occideret. homo mea sententia prudentissimus, Cæcina, tamen in hac re plus mihi animi, quam consilij, uidetur habuisse. nam cum & armatorum multitudinem uideret; & eam uocem Aebutij, quam commemorauit, audisset; tamen accessit propius; & iam ingrediens intra finem eius loci, quem oleæ terminabant, impetum armati Antiochi, ceterorumq; tela, atque incursus refugit. eodem tempore se in fugam conferunt una amici, aduocatiq; eius metu perterriti; quemadmodum illorum testem dicere audistis. His rebus ita gestis, P. Dolabella prætor interdixit, ut est consueudo, de uis hominibus armatis, sine ulla exceptione, tantum, ut, unde deiecisset, restitueret. restituisse se dixit. sponsio facta est hac de sponsione uobis iudicandum est. Maxime fuit optandum Cæcinæ, Recuperatores, ut controuersia nihil haberet; secundo loco, ut ne cum tam improbo homine; tertio, ut cum tam stulto haberet. etenim non minus nos stulticia illius subleuat, quam ladic improbitas. improbus fuit, quod homines coegit, armauit, coactis, armatisq; uim fecit. laesit in eo Cæcinam: subleuauit ibidem: nam in eas ipsas res, quas improbiissime fecit, testimonia sumpsit, & eis in causâ testimonijs utitur. itaque mihi certum est, Recuperatores, ante quam ad meam de-

fensionem, meosq; testes uenio, illius uti confessione, & testimonijs. quid confitetur? atque ita libenter confitetur, ut non solum fateri, sed etiam profiteri uideatur, Recuperatores? conuocati homines, coegi, armaui: terrore mortis, ac periculo capitis, ne accederes, obstiti. ferro, inquit ferro (& hoc dicit in iudicio) te reieci, atque perterritui. Quid? testes quid aiunt? P. Vertilius propinquus Aebutij, se Aebutio cum armatis seruis uenisse aduocatum: quid praterea? fuisse complures armatos. quid aliud? minatum esse Aebutium Caecinae. Quid ego de hoc teste dicam, nisi hoc, Recuperatores? ut iccirco non minus ei credatis, quod homo minus idoneus habetur, sed ideo credatis, quod ex illa parte id dicit, quod illi creuisse maxime est alienum. A. Terentius, alter testis, non modo Aebutium, sed etiam se ipsum arguit. in Aebutium hoc dicit, armatos, homines fuisse: de se autem hoc praedicat, Antiocho, Aebutij seruo, imperasse, ut in Caecinam aduenientem cum ferro inuaderet. quid loquar amplius hoc de homine? in quem ego dicere, cum rogarer a Caecina. numquam uolui, ne arguere illum rei capitalis uiderer: de eo dubito nunc, quo modo aut loquar, aut taceream, cum ipse hoc de se iuratus praedicat. Deinde L. Coelius non solum Aebutium cum armatis dixit fuisse compluribus, uerum etiam cum aduocatis perpaucis eo uenisse Caecinam. de hoc ego teste detraham, cui, aequaeque meo testi, ut credatis, postulo? P. Memmius secutus est, qui suum non paruum beneficium commemorauit in amicos Caecinae, quibus sese uiam per fratris sui fundum dedisse dixit, qua effugere possent, cum essent metu omnes perterriti, huic ego testi gratias agam, quod &

O R A T I O

in re misericordem se præbuit, et in testimonio religiosum.
A. Atilius, & eius filius **L.** Atilius, & armatos ibi fuisse, & se suos armatos adduxisse, dixerunt; etiam hoc amplius: cum Aebutius Cacinæ malum minaretur, ibi tum Cacinam postulasse, ut moribus deductio fieret. Hoc idem **P.** Rutilius dixit, & eolibentius dixit, ut aliquo in iudicio eius testimonio creditum putaretur. Duo præterea testes nihil de ui, sed de ipsa emptione fundi dixerunt, **P.** Cessennius, auctor fundi, non tam auctoritate graui, quam corpore, & argentarius **Sex.** Clodius, cui nomen est **Phormio**, nec minus niger, nec minus confidens, quam ille **Terentianus** est **Phormio**: nihil de ui dixerunt, nihil præterea, quod ad uestrum iudicium pertineret. Decimo uero loco testis expectatus, & ad extremum reseruatus dixit senator **populi R.** splendor ordinis, decus atque ornamentum iudiciorum, exemplar antiquæ religionis, **Fidiculanus** **Falcula**: qui cum ita uehemens, acerbq; uenisset, ut non modo Cacinam perturio suo læderet, sed etiam mihi uideretur irasci; ita eum placidum, mollemque reddidi, ut non auderet, sicut meministis, iterum dicere, quot millia fundus suus abesset ab urbe. nam cum dixisset, minus ab esse **L I I I**, populus cum risu acclamauit ipsa esse: meminérant enim omnes, quantum in **Albiano** iudicio accepisset. In eum quid dicam, nisi id, quod negare non possit? uenisset in consilium publicæ quæstionis, cum eius consilij iudex non esset; & in eo consilio, cum crassam non audisset, & potestas esset ampliandi, dixisse, sibi liquere; dum incognitare, iudicare uoluisset, maluisse condemnare, quam absolvere: cum, si uno minus damnarent, condemnari reus

non posset, non ad cognoscendam causam, sed ad explendam damnationem praesto fuisse. uerum grauius aliquid in quempiam dici potest, quam ad hominem condemnandum, quem numquam uidisset, neque audisset; adductum pretio esse? an certius quidquam obijci potest, quam quod is, cui obijcitur, ne nutu quidem infirmare conatur? uerumtamen is testis, (ut facile intelligeretur cum non affuisse animo, cum ab illis causa ageretur, testesque dicerent, sed tamisper de aliquo reo cogitasse) cum omnes ante eum dixissent testes, armatos cum Aebutio fuisse complures; solus dixit, non fuisse. uisus est mihi primo ueterator intelligere praclare, quid causa optaret; et tantummodo errare, quod omnes testes infirmaret, qui ante eum dixissent: cum subito ecce idem qui solet, suos solos seruos armatos fuisse dixit. Quid huic tu homini facias? nonne concedas interdum, ut excusatione summae stultitiae, summae improbitatis odium deprecetur? Verum, Recuperatores, his testibus non credidistis, cum, quid liqueret, non habuistis? At controuersia non erat, quin uerum dicerent. An in coacta multitudine, in armis, in telis, in praesenti metu, mortis perspicuo periculo cadis, dubium uobis fuit, an esse uis aliqua uideretur, nec ne? quibus igitur in rebus uis intelligi potest, si in his non intelligitur? An uero illa defensio uobis praclara uisa est? non deiecti, sed obstiti: non enim te sum passus in fundum ingredi, sed armatos homines opposui: ut intelligeres, si in fundo pedem posuisses, statim tibi esse pereundum. Quid ais? is, qui armis perterritus, fugatus, pulsus est, non uidetur esse deiectus? posterius de uerbo uidebimus: nunc rem ipsam ponamus, quam illi non negant; et eius rei ius,

O R A T I O

actionemq; quaramus. Est hæc res, posita, quæ ab aduersario non negatur; Cæcinam, cum ad constitutam diem, tempusq; uenisset, ut ius ac deductio moribus fieret, pulsus prohibitumq; esse ui coactis hominibus, & armatis. cum hoc constet, ego homo imperitus, iuris, ignarus negotiorum, ac litium, hanc puto me habere actionem, ut per interdictum, meum ius teneam, atque iniuriam tuam persequar. fac in hoc errare me, nec ullo modo posse per hoc interdictum id assequi, quod uelim: te uti in hac re magistro uolo. quæro, sit ne aliqua huius rei actio, an nulla? conuocari homines propter possessionis controuersiam non oportet: armari multitudinem iuris reuocandi causa non conuenit: nec iuri quidquam tam inimicum, quamuis; nec æquitati quidquam tam infestum est, quam conuocati homines, & armati. Quod cum ita sit, resq; eiusmodi sit, ut in primis a magistratibus animaduertenda esse uideatur; iterum quæro, sit ne ius rei aliqua actio, an nulla? nullam esse dices? audire cupio, qui in pace & otio cum manum fecerit, copias pararit, multitudinem hominum coegerit, armarit, instruxerit, homines inermes, qui ad constitutum, experiri iuris gratia, uenissent, armis, uiris, terrore, periculoq; mortis repulerit, fugarit, auerterit, hoc dicat: Feci equidem, quæ dices, omnia, & ea sunt & turbulenta, & remota, & periculosa: quid ergo est? impune feci: nam, quid agas mecum ex iure civili, ac pratorio, non habes. Ita ne uero, Recuperatores? hoc uos audieris? & apud uos dici pariemini sapius? cum maiores nostri tanta diligentia, prudenti q; fuerint, ut omnia omnium non modo tantarum rerum, sed etiam tenuissimarum iura statuerint,

rint, persecutiq; sint, ut hoc genus unum uel maximum pratermitterent, ut, si qui me exire domo mea coegisset armis, haberē actionem; si qui introire prohibuisset, non haberem? Nondum de Caecinae causa disputo: non dum de iure possessionis nostrae loquor: tantum de tua defensione, C. Piso, quaeror. Quando ita dicis, & ita constituis; Si Caecina cum in fundo esset, inde deiectus esset, tum per hoc interdictum eum restitui oportuisse; nunc uero deiectum nullo modo esse inde, ubi non fuerit; hoc interdicto nihil nos affectos esse: quaero, si te hodie domum tuam redeuntem coacti homines & armati non modo limine tectoq; adium tuarum, sed primo aditu uestibuloq; prohibuerint, quid acturus sis? monet amicus meus te L. Calpurnius, ut idem dicas, quod ipse antea dixit, iniuriarum. quid ad causam possessionis? quid ad restituendum eum, quem oportet restitui? quid denique ad ius civile, aut ad actoris animaduersionem ages actionem, & ad iniuriarum? plus tibi ego largiar, non solum egeris, uerum etiam condemnaris licet: nunquid magis possidebis? actio enim iniuriarum non ius possessionis assequitur, sed dolorem imminuta libertatis iudicio poenaq; mitigat. praetor interea Fiso tanta de re tacebit? quemadmodum te restituat in aedes tuas, non habebit? qui dies totos aut uim fieri uetat, aut restitui factam iubet, qui de fossis, de cloacis, de minimis aquarum itinerumq; controuersis interdicat, is repente obmutescet? in atrocissima re quid faciat. non habebit? & C. Pisone domo tectisq; suis prohibito, prohibito, inquam, per homines coactos, & armatos, praetor, quemadmodum more & exemplo opiculari possit, non habebit? quid enim dicat? aut quid tu, tam insigni accepta iniuria, postulabis? unde ui prohibitus sis, ne-

ORATIO

mo unquam interdixit. nouum est, non dico inusitatum, ue-
rum omnino inauditum. Vnde deiectus? quid proficies,
cum illi hoc respondebunt tibi, quod tu nunc mihi? arma-
tos se tibi obtinuisse, ne in aedes accederes: deiici porro nullo
modo potuisse, qui non accesserit. Deijciior ego, inquis, si
quis meorum deiicitur. omnino iam bene agis: a uerbis
enim recedis, & aequitate uteris. nam uerba ipsa si sequi
uolumus, quo modo tu deiiceris, cum seruus tuus deiici-
tur? uerum ita est, uti dicis: te deiectum dobeo intelligere,
etiam si tactus non fueris: non ne? Age nunc, si ne quidem
eorum quisquam loco motus erit, atque omnes in adi-
bus adseruati, ac retenti, tu solus prohibitus, & a tuis adi-
bus ui atque armis perterritus: utrum hanc actionem ha-
bebis, qua nos uși sumus, an aliam quampiam, an omnino
nullam? nullam esse actionem dicere in re tam insigni,
tamq; atroci, neque prudentiæ, neque auctoritatis tuæ
est. alia si qua forte est, quæ nos fugerit, dic quæ sit: cupio
discere. hæc si est, qua nos uși sumus: te iudice uincamus,
necesse est. non enim uereor, ne hoc dicas, in eadem caus-
sa eodem interdicto te oportere restitui, Cacinam non oport-
ere. etenim cui perspicuum non sit, ad incertum reuoca-
ri bona, fortunas, possessiones omnium, si ulla ex parte sen-
tentia huius interdicti diminuta, aut infirmata sit? si au-
thoritate uirorum talium, uis armatorum hominum iu-
dicio approbata uideatur, in quo iudicio non de armis du-
bitatum, sed de uerbis quaesitam esse dicatur? Is ne apud
uos obtinebit causam suam, qui se ita defenderit: Eieci ego
te armatus hominibus, non deieci: ut tantum facinus non in
æquitate defensionis, sed in una littera latuisse uideatur?
huiusce rei nos statueris nullam esse actionem, nulli expe-

rlandi ius constitutum, quod obstiterit armatis homini-
 bus. qui, multitudine coacta, non introitu, sed omnino adi-
 tu quempiam prohibuerit? quid ergo? hoc quam habet
 uim? ut illa res aliquid aliqua ex parte differre uideatur,
 utrum, pedem cum inuulero, atque in possessionem ue-
 stigium fecero, tum expellar, atque deijciar; an in eadem ui,
 atque iisdem armis mihi ante occurratur, ne non modo in-
 trare, uerum etiam aspicere, aut aspirare possim. qui hoc
 ab illo differt? ut ille cogatur restituere, qui ingressum ex-
 pulerit; ille, qui ingredientem repulerit, non cogatur? uide-
 te, per deos immortales, quod ius nobis, quam condicionem
 uobismet ipsis, quam denique ciuitati legem constituere ue-
 litis. huiusce generis una est actio, per hoc interdictum,
 quo uos usi sumus, constituta. ea si nihil ualet, aut si ad
 hanc rem non pertinet, quid negligentius, aut quid stul-
 tius maioribus nostris dici potest, qui aut tanta rei prae-
 termiserint actionem, aut eam constituerint, quae nequa-
 quam satis uerbis causam et rationem iuris amplectere-
 tur? periculosum est, dissolui hoc interdictum: capiosum
 est omnibus, rem nullam constitui eiusmodi, quae cum ar-
 mis gesta sit, rescindi iure non possit: uerumtamen est tur-
 pisimum illud, tanta stultitia prudentissimos homines con-
 demnari, ut uos iudicetis, huius rei interdictum, atque
 actionem in mentem maioribus nostris non uenisse. Qua-
 ramur, inquit, licet: tamen hoc interdicto Aebutius non
 teneatur. Quid ita? quod uis Caecina facta non est. di-
 ci in hac causa potest, ubi arma fuerint, ubi coacta homi-
 num multitudo, ubi instructi et certis locis cum ferro ho-
 mines collocati, ubi minae, pericula, terroresque mortis, ibi
 uim non fuisse? Nemo, inquit, occisus est, neque saucius.

O R A T I O

Quid ais? cum de possessionis controuersia, & de priuato-
 rum hominum contentione iuris loquamur, tu uim ne-
 gabis esse factam, si cades, & occisio facta non erit? ego exer-
 citus maximos saepe pulsos & fugatos esse dico terrore ipso,
 imperuq; hostium, sine cuiusquam non modo morte, uerum
 etiam uulnere. etenim, Recuperatores, non ea sola uis est,
 qua ad corpus nostrum, uitamq; peruenit, sed etiam multo
 maior ea, qua, periculo mortis iniecto, formidine animum
 perterritum loco saepe, & certo de statu dimouet: itaque sau-
 cij saepe homines, cum corpore debilitantur, animo tamen
 non cedunt, neque eum relinquunt locum, quem statuerint
 defendere: at alij pelluntur integri: ut non dubium sit, quin
 maior adhibita uis ei sit, cuius animus sit perterritus, qua
 illi, cuius corpus uulneratum sit. quod si ui pulsos dicimus
 exercitus esse eos, qui metu, ac tenui saepe suspitione periculi
 fugerunt; & si non solum impulsu scutorum, neque con-
 flictu corporum, neque ictu comminus, neque coniectione
 telorum, sed saepe clamore ipso militum, aut instructione,
 aspectuq; signorum magnas copias pulsas esse et uidimus,
 & audiuius: qua uis in bello appellatur, ea in otio non
 appellabitur? & quod uehemens in re militari putatur, id
 leue in iure civili iudicabitur? & quod exercitus armatos
 mouet, id aduocationem togatorum non uidebitur mouisse?
 & uulnus corporis magis istam uim, quam error animi
 declarabit? & sauciatio quaeretur, cum fugam factam esse
 constabit: tuus enim testis hoc dixit, metu perterritus nostris
 aduocatis, locum, qua effugerent, demonstrasse. qui non mo-
 do ut fugerent, sed etiam ipsius fugae tutam uiam quae-
 runt, his uis adhibita non uidebitur? quid igitur fugiebant?
 propter metum. quid metuebant? uim uidelicet. potest igitur

tur principia negare, cum extrema conceditis? fugisse per-
 terrios confitemini: causam fugæ dicitis eandem, quam om-
 nes intelligimus, arma, multitudinem hominum, incurso-
 nem, atque impetum armorum. hæc ubi conceduntur esse
 facta ibi uis facta negabitur? At uero hoc quidem iam ue-
 rus est, & maiorum exemplo multis in rebus usitatum; cum
 ad uim faciendam ueniretur, si quos armatos quamuis pro-
 cul conspexissent, ut statim restituti discederent, optime
 sponsionem facere possent, ni aduersus edictum prætoris uis
 facta esset. Ita ne uero? scire esse armatos, satis est ut uim fa-
 ctam probes: in manus eorum incidere, non est satis? aspe-
 ctus armatorum ad uim probandam ualebit, incursum &
 impetus non ualebit? qui abierit, facilius sibi uim factam
 probabit, quam qui effugerit? at ego dico hoc: si, ut primo in
 castello Cæcinæ dixit Aebutius, se homines coegisse, & ar-
 masse, neque illum, si eo accessisset, abiturum, statim Cæci-
 na discessisset; dubitare uos non debuisse, quin Cæcinæ fa-
 cta uis esset. si uero simul ac procul conspexit armatos, reces-
 sisset: eo minus dubitaretis: omnis enim uis est, quæ periculo
 aut decedere nos alicunde cogit, aut prohibet accedere. quod
 si aliter statueris; uidete, ne hoc uos statuatis, qui uiuus di-
 scesserit, ei uim non esse factam, ne hoc omnibus in posses-
 sionum controuersijs præscribatis, ut confligendum sibi, &
 armis decertandum putent; ne, quemadmodum in bello pœ-
 na ignauis ab imperatoribus constituitur, sic in iudijs de-
 terior causa sit eorum, qui fugerint, quam qui ad extre-
 mum usque contenderint. Cum de iure, & legitimis homi-
 num controuersijs loquimur, & in rebus uim nomina-
 mus, peruenis uis intelligi debet. uidi armatos, quamuis
 paucos: magna uis est. decessi, unius hominis telo perterri-

ORATIO

rus: deiectus, detrususq; sum. hoc si ita statueris, non modo
 non erit cur depugnare quisquam posthac possessionis caus
 sa uelit, sed ne illud quidem, cur repugnare. sin autem uim
 sine cade, sine uulneratione, sine sanguine nullam intelli
 geas, statueris, homines possessionis cupidiores, quam uita, esse
 oportere. Age uero, de ui te ipsum habebis iudicem, Aebutius
 responde, si tibi uidetur: in fundum Cacia uirum noluit
 tandem, an non potuit accedere? cum te obstiteris, & repu
 diasse dicis, certe hunc uoluisse concedis. potes igitur dicere,
 non ei uim fuisse impedimento, cui, cum cuperet, eoq; consi
 lio uenisset, per homines coactos non sit licitum accedere? si
 enim id, quod maxime uoluit, nullo modo potuit: uis profe
 cto quaedam obstiterit, necesse est: aut tu dic, quamobrem,
 cum uellet accedere, non accesserit. Iam uim factam nega
 re non potes: deiectus quemadmodum sit, qui non acce
 ssit, id queritur: dimoueri enim, & depelli de loco necesse
 est eum, qui deiciatur. id autem accidere ei, qui potest, qui
 omnino in eo loco, unde se deiectum esse dicit, numquam
 fuit? qui si fuisset, & ex eo loco, metu per motus, fugisset,
 cum armatos uidisset; diceret ne esse deiectum? opinor. at
 tu, qui tam diligenter, & tam callide uerbis controuersias,
 non æquitate diiudicas, & iura non utilitate communi, sed
 literis exprimis, poteris ne dicere deiectum esse eum, qui ta
 ctus nō erit? quid detrusum dices? nam eo uerbo antea præ
 rores hoc interdicto uti solebant. quid ais? potest ne detrudi
 quisquam, qui non attingitur? non ne, si uerbum se qui uo
 lumus, hoc intelligamus necesse est, eum detrudi, cui manus
 asserantur? necesse est, inquam, si ad uerbum rem uolumus
 adstringere, neminem statuere detrusum, qui non adhibi
 ta ui, manu demoritur, & actus præceptis intelligatur, deie

Etus uero qui potest esse quisquam, nisi in inferiorem locum de superiore motus? potest pulsus, fugatus, eiectus denique; illud uero nullo modo potest, deiectus esse quisquā, non modo qui tactus non sit, sed ne a quo quidem, & plano loco. quid ergo? hoc interdictum putamus eorum esse causa compositum, qui se precipitatos ex locis superioribus dicerent? eos enim uere possumus dicere esse deiectos. an non, cum uoluntas, & consilium, & sententia interdicti intelligatur, impudentiam summam, aut stultitiam singularem putabimus, in uerborum errore uersari, rem, & causam, & utilitatem communem non relinquere solum, sed etiam prodere? an dubium est, quin neque uerborum tanta copia sit, non modo in nostra lingua, quæ dicitur esse inops, sed ne in alia quidem ulla, res ut omnes suis certis, ac proprijs uocabulis nominentur; neque uero quidquā opus sit uerbis, cum ea res, cuius causa uerba quæ sita sint, intelligatur? quæ lex, quod senatusconsultum, quod magistratus edictum, quod fœdus, aut pæctio, quod (ut ad priuatas res redeam) testamentum, quæ iudicia, aut stipulationes, aut pæcti, & conueni formula non infirmari, aut conuelli potest, si ad uerba rem deflectere uelimus, consilium autem eorum, qui scripserunt, & rationem, & auctoritatem relinquamus? sermo, hercule, et familiaris, & quotidianus non coherere, si uerba inter nos aucupabimur. denique imperium domesticum nullum erit, si seruulis hoc nostris concesserimus, ut ad uerba nobis obediant, non ad id, quod ex uerbis intelligi possit, obtemperent. exemplis nunc uti uidelicet mihi necesse est harum rerum omnium. non occurrit unicuique uestrum aliud alijs in omni genere exemplum, quod testimonio sit, non ex uestris totum pen-

O R A T I O

dere ius, sed uerba seruire hominum consilijs, & auctori-
 tatibus ornate, & copiose L. Crassus, homo longe eloquen-
 tissimus, paulo ante, quam nos in forum uenimus, iudicio
 centumuirali hanc sententiam defendit; & facile, cum con-
 tra eum prudentissimus homo Q. Mucius diceret, proba-
 uit omnibus, M. Curium, qui hæres institutus esset ita, mor-
 tuo. Posthumo filio, cum filius non modo non mortuus,
 sed ne natus quidem esset, hæredem esse oportere. quid? uer-
 bis satis hoc cautum erat? minime. quæ res igitur ualuit? uo-
 luntas. quæ si tacitis nobis, intelligi posset, uerbis omnino
 non uteremur: quia nō potest, uerba reperta sunt, non quæ
 impedirent, sed quæ indicarent uoluntatem. Lex usum fun-
 di iubet esse biennium. at utimur eodem iure in ædibus,
 quæ in lege non appellantur. si uia sit immunita, iubet, qua
 uelit, agere iumentum. potest hoc ex uerbis intelligi, licere, si
 uia sit in Brutijs immunita, agere, si uelit, iumentum per
 M. Scauri Tusculanum. actio est in auctorem præsentem
 his uerbis: Quandoquidem te in iure conspicio. hac actione
 Appius illæ cæcus uti non posset, si tam uere homines uerba
 consēctarentur, quam rem, cuius causa uerba sunt, non
 considerarent. Testamento si recitatus hæres esset pupillus
 Cornelius; isq; iam annos xx. haberet; uobis interpretibus
 amitteret hereditatem? Veniunt in mentem mihi permul-
 ta, uobis plura certo scio. uerum ne nimium multa comple-
 ctamur, atque ab eo, quod propositum est, longius aberret
 oratio; hoc ipsum interdictum, de quo agitur, consideremus.
 intelligetis enim in eo ipso, si in uerbis ius constituamus,
 omnem utilitatem nos huius interdicti, dum uersuti & cal-
 lidi uolumus esse, amissuros. VNDE. TV. AVT.
 FAMILIA, AVT, PROCVRATOR.

TVVS. Si me uillicus tuus solum deiecisset; non fami-
lia deiecisset, ut opinor, sed aliquis de familia; recte igitur di-
ceres te restituisse? quippe: quid enim facilius est, quā proba-
ri ijs, qui latine sciunt, in uno seruuulo familiae nomen non
ualere? si uero ne habeas quidem seruum praeter eum, qui
me deiecerit; clames uidelicet, si habeo familiam, a familia
mea fateor te esse deiectum. neque dubium est, quin, si ad
rem iudicandam uerbo ducimur, non re, familiam intelli-
gamus, quae constet ex seruis pluribus; quin unus homo fa-
milia non sit. uerbum certe hoc non modo postulat, sed etiam
cogit. At uero ratio iuris, interdictūq; uis, et praetorum uo-
luntas, et hominum prudentium consilium, et auctori-
tas respiciat hanc defensionem, et pro nihilo putet. Quid er-
go? isti homines latine non loquuntur? immo uero tantum
loquuntur, quantum est satis ad intelligendam uolunta-
tem: cum sibi hoc proposuerint, ut, siue me tu deieceris, siue
tuorum quispiam, siue seruorum, siue amicorum, ut seruos
non numero distinguant, sed appellent uno familiae nomi-
ne; de liberis autem, quisquis est, procuratoris nomine ap-
pellatur: non quo omnes sint, aut appellentur procuratores,
qui negotij nostri aliquid gerant: sed in hac re, cognita senten-
tia interdicti, uerba exquiri omnia noluerunt. nō enim alia
caussa est aequitatis in uno seruo, et in pluribus: nō alia ra-
tio iuris in hoc genere dūtaxat, uirū me tuus procurator de-
iecerit is, qui legitime procurator dicitur omnium rerū eius,
qui in Italia non sit, absit ue reip. causa, quasi quidam pœ-
nae dominus, hoc est alieni iuris uicarius; an tuus colonus,
aut uicinus, aut cliens, aut libertus, aut quiuis, qui illam
uim, deiectionemq; tuo rogatu, aut tuo nomine fecerit. qua-
re si ad eum restituendum, qui ui deiectus est, eandem uim

ORATIO

habet æquitatis ratio: ea intellecta, certe nihil ad rem per-
tinet, quæ uerborum uis sit, ac nominum. tam restitues, si
tuus me libertus deiecerit, nulli tuo præpositus negotio, quæ
si procurator deiecerit: non quo omnes sint procuratores, qui
aliquid nostri negotij gerunt: sed quod in hac re quæri ni-
hil attinet. tam restitues, si unus seruulus, quam si familia de-
iecerit uniuersa: non quo idem sit seruulus, quod fami-
lia: uerum quia, non quibus uerbis quidque dicatur, quæ-
ritur, sed quæ res agatur. Etiam ut iam longius a uerbo de-
cedamus, ab æquitate ne tantulum quidem: si tuus seruus
nullus fuerit, & omnes alieni ac mercenarij, tamen & ip-
si tuæ familiæ & genere, & nomine continebuntur. Per-
ge porro hoc idem interdictum sequi. **HOMINIBVS.**
COACTIS. Neminem coegeris, ipsi conuenerint sua
sponte: certe cogitis, qui congregat homines, & conuocatis
coacti sunt ij, qui ab aliquo sunt unum in locum congre-
gati. si non modo conuocati non sunt, sed ne conuenerint
quidem, sed ij modo fuerunt, qui etiam antea, non uis ue-
fieret, uerum colendi, aut pasceudi causa esse in agro con-
sueuerant: defendes, homines coactos non fuisse; & uer-
bo quidem superabis, me ipso iudice; re autem ne consistes
quidem ullo iudice. uim enim multitudinis restitui uolue-
runt, non solum conuocata multitudinis; sed, quia plerun-
que, ubi multitudine opus est, homines cogi solent, ideo de
coactis compositum interdictum est? quod etiam si uerbo
differre uidebitur, re tamen erit unum, & omnibus in
caussis idem ualebit, in quibus perspicitur una atque ea-
dem causa æquitatis. **ARMATIS. V E.** Quid di-
cemus? armatos, si latine loqui uolumus, quos appellare ue-
re possumus? opinor eos, qui scutis, telisq; parati, ornatique

funt. quid igitur? si glebis, aut saxis, aut fustibus aliquem de fundo præcipitem egeris; iussusq; sis, quem hominibus armatis deieceris, restituere: restituisse te dicēs? uerba si ualent, si caussa non ratione, sed uocibus ponderantur: me aut Elore dicito. uinces profecto non fuisse armatos eos, qui saxa iacerent, quæ de terra ipsi tollerent; non esse arma cespites, neque glebas; non fuisse armatos eos, qui prætereuntes ramum de fringerent arboris; arma esse suis nominibus, alia ad regendum, alia ad nocendum; quæ qui non habuerint, eos inermes fuisse uinces: uerum, si quidem erit armorum iudicium, tum ista dicito: iuris iudicium cum erit, & æquitatis, caue in ista tam frigida, tam ieiuna calumniâ delitescas. non enim reperies quemquam iudicem, aut Recuperatorem, qui, tamquam si arma militis inspicunda sint; ita probeat armatum: sed perinde ualebit, quasi armatissimè fuerint, si reperientur ita parati fuisse, ut uim uitæ, aut corpori potuerint afferre. Atque ut magis intelligas, quam uerba nihil ualeant si tu solus, aut quiuis unus cum scuto, cum gladio impetum in me fecisset, atque ego ita deiectus essem; auderes ne dicere, interdictum esse de armatis hominibus, hic autem hominem armatū unum fuisse non, opinor, tam impudens esses. at qui uide, ne multo nunc sis impudentior: nā cum quidē omnes mortales implorare posses, quod homines in tuo negotio latine loqui obliuiscerentur; quod inermes armati indicarentur; quod, cum interdictum esset de pluribus, commissā res esset ab uno, unus homo plures esse homines iudicarentur. uerum in his causis non uerba ueniunt in iudicium. sed ea res, cuius caussa uerba hæc in interdictum coniecta sunt. uim, quæ ad caput, & ad uitam pertinet, restitui sine ulla exceptione uoluerunt, ea fit ple-

ORATIO

rumque homines coactos, armatosque. quæ si alio consilio, eodem periculo facta sit, eodem iure esse uoluerunt. non enim maior est iniuria, si tua familia, quam si tuus uillicus; non si tui serui, quam si alieni, ac mercenarii; non si tuus procurator, quam si uicinus, aut libertus tuus; non si coactis hominibus, quam si uoluntariis, aut etiam assiduis, ac domesticis; non si armatis, quam si inerimibus, qui uisum haberent armatorum ad nocendum; non si pluribus, quam si uno armato: quibus enim rebus plerumque uis fit, eiusmodi hæres appellantur interdicto. si per alias res eadem facta uis est, ea, tamen si uerbis interdicti non concluditur, tamen sententia iuris, atque auctoritate retinetur. Venio nunc ad illud tuum: Non deici, si non siui accedere. puto te ipsum, Piso, perspicere, quanto ista sit angustior iniquiorque defensio, quam si illa uerere: Non fuerunt armati, cum fustibus & saxis fuerunt. Si mehercule mihi, non copioso homini ad dicendum, optio detur, utrum malim defendere, non esse deiectum eum, cui uis & armis ingrediendi sit occursum; an armatos non fuisse eos, qui sine scutis ac sine ferro fuerint: omnino ad probandum utramque rem uideam infirmam, nugatoriamque; esse ad dicendum autem, in altera uidear mihi aliquid reperire posse, non fuisse armatos eos, qui neque ferri quidquam, neque scutum ullum habuerint: hic uero hæream, si mihi defendendum sit, eum, qui pulsus, fugatusque sit, non esse deiectum. Atque illud in tota defensione tua mihi maxime mirum uidebatur, te dicere, iurisperitorum auctoritati obtemperari non oportere. quod ego, tamen si non nunc primum, neque in hac causa solum audio, tamen admodum mirabar abs te quamobrem diceretur, nam ceteri tum ad istam orationem decurrunt, cum se

in caussa putant habere aequum & bonum, quod defendant si contra uerbis & litteris, & ut dici solet, summo iure contenditur; solent eiusmodi iniquitati boni & æqui nomen, dignitatemque opponere. tum illud, quod dicitur, si ueni be, irridem: tum aucupia uerborum, & litterarum tendiculas in inuidiam uocant: tum uociferantur, ex æquo & bono, non ex callido uersutoq; iure, rem iudicari oportere: scriptum sequi calumniatoris esse; boni iudicis, uoluntatem scriptoris, auctoritatemq; defendere. in ista uero caussa, cum tu sis is, qui te uerbo, litteraq; defendas; cum tuæ sint eæ partes; unde deiectus es? an inde, quo prohibitus es accedere? eiectus es, non deiectus: cum tua sit hæc oratio, fateor me homines coegisse, fateor armasse, fateor tibi mortem esse minitatum, fateor hoc interdicto pratoris uindicari, si uoluntas & æquitas ualeat. sed ego inuenio in interdicto uerbum unum, ubi delitescam; Non deieci te ex eo loco, quem in locum prohibui ne uenires. In ista defensione accusas eos, qui consuluntur, quod æquitatis censeant rationem, non uerbi haberi oportere. & hoc loco Scauolam dixisti caussam apud æneuiuiros non tenuisse: quem ego antea commemoravi, cum idem faceret, quod tu nunc; tamen si ille in aliqua caussa faciebat, tu in nulla facis; tamen probasse nemini, quod defendit, quia uerbis oppugnare æquitatem uidebatur. cum id miror, te hoc in hac re alieno tempore, & contra quam ista caussa postulasset, defendisse: tum illud uulgo in iudicijs, & non nunquam ab ingeniosis hominibus defendi mihi mirum uideri solet, nec iuriconsultis concedi, nec ius ciuile in caussis semper ualere oportere. nam qui hoc disputant, si id dicunt, non recte aliquid statuere eos, qui consulantur, non hoc debent dicere, iuri ciui-

ORATIO

lis, sed hominibus stultis obtemperari non oportere: sin illos recte respondere concedunt, & aliter iudicari dicunt oportere, male iudicari oportere dicunt. neque enim fieri potest, ut aliud iudicari de iure, aliud responderi oporteat; nec ne quisquam iuris numeretur peritus, qui id statuatur esse ius, quod non oporteat iudicari. At est aliquando contra iudicatum. Primum utrum recte, an perperam? si recte, id fuit ius, quod iudicatum est: sin aliter; non dubium est, utrum iudices, an iuriscōsulti vituperandi sint. Deinde; si de iure uario quipiam iudicatum est; non potius contra iuriscōsultos statuunt, si aliter pronunciatum est ac Mucio placuit, quam ex eorum auctoritate, si, ut Manilius statuebat, sic est iudicatum. etenim ipse Crassus non ita causam apud Centum uiros egit, ut contra iuriscōsultos diceret, sed ut hoc doceret, illud, quod Scauola defendebat, non esse iuris; & in eam rem non solum rationes afferret, sed etiam Q. Mucio, focero suo, multisq; peritissimis hominibus auctoribus uteretur. nam qui ius civile contemnendum putat, is uincula reuellit non modo iudiciorum, sed etiam utilitatis, uitaeq; communis. qui autem interpretes iuris vituperat, si imperitios esse dicit, de hominibus, non de iure civili detrahit: sin peritis non putat esse obtemperandum, non homines laedit, sed leges, ac iura labefactat. quod uobis uenire in mentem profecto necesse est. nihil enim in ciuitate tam diligenter, quam ius civile, retinendum. etenim, hoc sublato, nihil est, quare exploratum cuiquam possit esse, quid suum, aut quid alienum sit; nihil est, quod æquabile inter omnes, atque unum omnibus esse possit. itaque inter ceteros controuersis, atque iudicijs, cum quaeritur, aliquid factum, nec ne, sit uerum, an falsum, proferatur, & si ceterus testis subor-

nari solet, & imponi falsæ tabulæ, non numquam honesto ac probabili nomine bono uiro iudici error obijci, improbo facultas dari, ut, cum sciens perperam iudicari, testimonium, aut tabulas secutus esse uideatur. in iure nihil est eiusmodi, Recuperatores, non tabulæ falsæ, non testis improbus. denique nimia ista, quæ dominatur in ciuitate, potentia in hoc solo genere quiescit; quid agat quo modo aggrediatur iudicem, quæ denique digitorum proferat, non habet. illud enim potest dici iudici ab aliquo non tam uerecundo homine, quam gratiofo: iudici hoc factum esse, aut numquam esse factum, uel cogitatum: crede huic testi: has cõproba tabulas: hoc non potest: Cui filius agnatos sit, eius testamentum non esse ruptum, iudici; quod mulier sine tutore auctore promiserit, deberi. non est aditus ad huiuscemodi res neque potentia cuiusquam, neque gratia. Denique, quo maius hoc, sanctiusque uideatur; ne pretio quidem corrumpi iudex in eiusmodi caussa potest. iste uester testis, qui ausus est dicere, fecisse uideri eum, de quo ne cuius rei argueretur quidem scire potuisset. ipse numquam auderet iudicare, deberi uiro dotem, quam mulier nullo auctore dixisset. O rem præclaram, uobisq; ob hoc retinendam, Recuperatores. quod enim est ius ciuile? quod neque inflecti gratia, neque perfringi potentia, neque adulterari pecunia possit. quod si non modo oppressum, sed etiam desertum, aut negligentius adseruatum erit; nihil est, quod quisquam sese habere certum, aut a patre accepturum, aut relicturum liberis arbitretur. quid enim refert, ædes, aut fundum relictum a patre, aut aliqua ratione habere bene partum, si incertum sit, quæ lumina tua iure mancipij sint, ea possis ne retinere? si parietum commu-

*giurare ista
so.*

O R A T I O

nium ius? si civili ac publica lege contra alicuius gratiam teneri non potest? quid, inquam, prodest fundum habere, si, quæ decentissime descripta a maioribus iura finium, possessionum, aquarum, itinerūq; sunt, hæc perturbari aliqua ratione, commutariq; possunt? mihi credite, maior hæreditas uenit unicuique nostrum in ijsdem bonis a iure, & a legibus, quam ab ijs, a quibus illa ipsa bona relieta sunt. nam ut perueniat ad me fundus, testamento alicuius fieri potest: ut retineam quod meum factum sit, sine iure civili non potest. fundus a patre relinqui potest: at usucapio fundi, hoc est finis sollicitudinis, ac periculi litium, non a patre relinquitur, sed a legibus. aquæ ductus haustus, iter, actus, a patre, sed rata auctoritas harum rerum omnium a iure civili sumitur. Quapropter non minus diligenter ea, quæ a maioribus accepistis, publica patrimonia iuris, quam priuata rei uestre retinere debetis; non solum, quod hæc iure civili septa sunt; sed etiam, quod patrimonium unius incommodo dimittitur, ius amitti non potest sine magno incommodo ciuitatis. In hac ipsa causa, Recuperatores, si hoc nos non obtinebimus. u. armatis hominibus deiectum esse eū, quem u. armatis hominibus pulsum, fugatumq; esse constet: Cæcina rem non amitteret, quam ipsam animo forti, si tempus ita ferret, amitteret: in possessionem in præsentia non restitueretur, nihil amplius: populi R. causa, ciuitatis ius, bona, fortuna, possessionesq; in dubium, incertumq; reuocabuntur: uestra auctoritate hoc constitueretur, hoc præscriberetur; quicum tu posthac de possessione contendes, eum si ingressum modo deieceris, in prædium restituas oportebit; sin autem ingredienti, cum armata multitudine obuius fueris, & ita uenientem repuleris, fugaris, auerteris, non restitues. cum
statueritis

statueritis uim in cæde solum, non in animo libidinis: nisi cruor appareat, uim non esse factam; iniuriarum delictum esse: qui prohibitus sit, nisi ex eo loco, ubi uestigiū impresserit, deiici neminem posse; iuris retinere sententiam, & æquitatem plurimum ualere oportere, an uerbo ac litera ius omne torqueri. Vos statuite, Recuperatores, uerum uilius esse uideatur. Hoc loco percommodè accidit, quod non adestis, qui paullo ante affuit, & adesse nobis frequenter in hac causa solet, uir ornatissimus, C. Aquillius. nam, ipso præsentē, de uirtute eius, & prudentia timidius dicerem; quod & ipse pudore quodam afficeretur ex sua laude; & me similis ratio pudoris a præsentis laude tardaret. cuius auctoritati, dictum est, ab illa causa concedi nimium non oportere. non uereor, de tali uiro ne plus dicam, quam uos aut sentiat, apud uos commemorari uelitis: quapropter hoc dicam, numquam eius auctoritatem nimium ualere, cuius prudentiam populus R. in cauendo, non in decipiendo perspexerit: qui iuris civilis rationem numquam ab æquitate seiunxerit: qui tot annos ingenium, laborem, fidem suam populo R. promptam, expositamq; præbuerit: qui ita iustus, & bonus uir est, ut natura, non disciplina consultus esse uideatur; ita peritus, ac prudens, ut ex iure civili non scientia solum quædam, uerum etiam bonitas nata uideatur: cuius tantum est ingenium, ita prompta fides, ut quidquid inde haurias, purum, liquidumq; te haurire sentias. Quare permagnam initis a nobis gratiam, cum eum auctorem nostræ defensionis esse dicitis. illud autem miror, cur uos aliquid contra me sentire dicatis, cum eum auctorem uos pro me appelletis, nostrum nominetis. uerumtamen quid ais

PP

ORATIO

iste noster auctor? Omnibus quidquid uerbis actum pronun-
 ciatumq; sit. Conueni ego ex isto genere consultorum
 non neminem, ut opinor, istum ipsum, quo nos auctore re
 istam agere, & defensionem causae constituere dicitis: qui
 cum istam disputationem mecum ingressus esset, non pos-
 se probari, quemquam esse deiectum, nisi ex eo loco, in quo
 fuisset; rem, & sententiam interdicti mecum facere fate-
 batur, uerbo me excludi dicebat, a uerbo autem posse rece-
 di non arbitrabatur. cum exemplis uterer multis, etiam illa
 materia aequitatis, ab uerbo, & ab scripto plurimis saepe in
 rebus aequi boniq; rationem esse seiunctam, semperq; id ua-
 luisse plurimum, quod in se auctoritatis habuisset aequita-
 tisq; plurimum: consulatus est me, & ostendit, in hac ipsa
 causa nihil esse quod laborarem: nam uerba ipsa sponsio-
 nis facere mecum, si uellem diligenter attendere. quonam,
 inquam, modo? quia certe, inquit, deiectus est Caccina ui-
 hominibus armatis aliquo ex loco: si non ex eo loco, quem
 in locum uenire uoluit, at ex eo certe, unde fugit. quid tum?
 praetor, inquit, interdixit, ut, unde deiectus esset, eo resti-
 tueretur, hoc est, quicumque is locus esset, unde deiectus
 est. Aebuius autem, qui fatetur aliquo ex loco deiectum
 esse Caccinam, is, quo modo se restituisse dixit, necesse est
 male fecerit sponsionem. Quid est, Piso? placet tibi pugnare
 uerbis? placet causam iuris, & aequitatis, & non nostrae
 possessionis, sed omnino possessionum omnium constituere in
 uerbo? ego, quod mihi uideretur, quod a maioribus facti-
 tatum, quod horum auctoritate, quibus iudicandum est,
 dignum esset, ostendi, id uerum, id aequum, id utile omni-
 bus esse; spectari, quo consilio & qua sententia, non qui-
 bus quidque uerbis esset actum. Tu me ad uerbum uo-

cas? Non ante uenio, quam recusaro. nego oportere, nego obtineri posse, nego ullam rem esse, quae aut comprehendi satis, aut caueri, aut excipi possit, si aut praeterito aliquo uerbo, aut ambigue posito, sententia & re cognita, non id, quod intelligitur, sed id, quod dicitur, ualebit. Quoniam satis recusauit, uenio iam quo uocas. Quaro abs te, sim ne deiectus, non de Fulciniano fundo: neque enim praetor, si ex eo fundo essem deiectus, ita me restitui iussit, sed eo, unde deiectus essem. sum ex proximo uicini fundo deiectus, qua adibam ad istum fundum: sum de uia, sum certe alicunde, siue de privato, siue de publico: eo restitui sum iussus. restituisse te dixisti: nego me ex decreto praetoris restitutum esse. quid ad haec dicimus? aut tuo, quemadmodum dicitur, gladio, aut nostro defensio tua conficiatur, necesse est. si ad interdicti sententiam confugis, & de quo fundo actum sit tuum, cum Aebutius restituere iubebatur, id querendum esse dicis, neque aequitatem rei uerbi laqueo capi putas oportere: in meis castris, praesidijsque uersaris: mea, mea est ista defensio: ego hoc uociferor, ego omnes homines deosque testor, cum maiores uim armatam nulla iuris defensione texerint, non uestigium eius, qui deiectus sit, sed factum illius, qui deiecerit, in iudicium uenire, deiectum esse, qui fugatus sit; uim esse factam, cui periculum mortis sit iniectum. Istum locum fugis, & reformidas: & me ex hoc, ut ita dicam, campo aequitatis ad istas uerborum angustias, & ad omnes literarum angulos reuocas. in ijs ipsis intercludere insidijs, quas mihi conaris opponere. Non deieci, sed eieci. Peracutum hoc tibi uidetur: hic est mucro defensionis tuae: in eum ipsum causa tua incurrat, necesse est. ego enim tibi refero. Si non sum ex eo loca

O R A T I O

deiectus, quo prohibitus sum accedere; at ex eo sum deie-
ctus, quo acceſſi, unde fugi. ſi prator non diſtinxit locum,
quo me reſtitui iuberet, & reſtitui iuſſit; non ſum ex edi-
cto reſtitutus. Velim, Recuperatores, hoc totum ſi uobis
uerſutius, quam mea conſuetudo defendendi fert, uidebi-
tur, ſic exiſtmetis; primum, alium non me excogitaſſe;
deinde, huius rationis non modo non inuentorem, ſed ne
probatorem quidem eſſe me; idq; me uon ad meam defen-
ſionem attuliſſe; ſed illorum defenſioni retuliſſe: me pro
meo poſſe iure dicere? neque in hac re, quam ego protuli,
quæri oportere, quibus uerbis prætor interdixit, ſed de quo
loco ſit actum, cum interdixit, neque in ui armatorum
ſpectari oportere, in quo loco ſit facta uis, uerum ſit ne
facta: te uero nullo modo poſſe defendere; in qua re tu ue-
lis, uerba ſpectari oportere; in qua re nolis, non oportere.
Verumtamen ecquid mihi reſponderetur ad illud, quod
antea dixi, non ſolum re, & ſententia, ſed uerbis quo-
que hoc interdictum ita eſſe compoſitum, ut nihil commu-
tandum uideretur? Attendite diligenter, quaſo, Recupe-
ratores: eſt enim ueſtri ingenij, non meam, ſed maiorum
prudenciam cognoscere. non enim ſum id dicturus, quod
ego inuenerim, ſed quod illos non fugerit. cum de ui in-
terdicitur, duo genera cauſarum eſſe intelligebant, ad
qua interdictum pertineret; unum, ſi qui ex eo loco, in
quo eſſet; alterum, ſi ab eo loco, quo ueniret, ui deiectus ef-
ſet. & horum utrumque, neque præterea quidquam,
poſteſt accidere, Recuperatores. id adeo, ſi placet, conſide-
rate. ſi qui meam familiam de meo fundo deiecerit, ex
eo me loco deiecerit. ſi qui mihi præſto fuerit cum arma-
tis hominibus extra meum fundum, & me introire pro-

hibuerit, non ex eo, sed ab eo loco me deiecerit. ad hæc duo genera rerum, unum uerbum, quod satis declararet utrasque res, inuenerunt, ut, siue ex fundo, siue a fundo deiectus essem, uno atque eodem interdicto restituerer, V N D E. V I. hoc uerbum, Vnde, utrumque declarat, & ex quo loco, & a quo loco. unde deiectus est Cinna? ex urbe. unde deiectus Carbo? ab urbe. unde deiecti Galli? a Capitolio. unde qui cum Graccho fuerunt? ex Capitolio. uidetis igitur hoc uno uerbo significari res duas, & ex quo, & a quo loco. Cum autem eo restitui iubet, ita iubet; ut, si Galli a maioribus nostris postularent, ut eo restituerentur, unde deiecti essent, & aliqua ui hoc assequi possent; non, opinor, eos in cuniculum, qua aggressi erant, sed in Capitolium restitui oporteret. hoc enim intelligitur: unde deiecasti, siue ex quo loco, siue a quo loco, eo restituas. hoc iam simplex est, in eum locum restituas: siue ex hoc loco deiecasti, restitue in hunc locum: siue ab hoc loco, restitue in eum locum, non ex quo, sed a quo deiectus. ut si qui ex alto, cum ad patriam accessisset, tempestate subito reiectus optaret, ut, unde esset deiectus, eo restitueretur; hoc, opinor, optaret, ut, a quo loco depulsus esset, in eum se fortuna restitueret, non in solum, sed in ipsam urbem, quam petebat: sic (quoniam uim uerborum necessario similitudine rerum aucupamur) qui postulat, ut a quo loco deiectus est, eo restituatur, hoc postulat, ut, unde deiectus est, eo restituatur. cum uerba nos eo ducunt, tu res ipsa hoc sentire, atque intelligere cogit. Etenim, Piso, (redeo nunc ad illa principia defensionis meae) si quis te ex aedibus tuis ui hominibus armatis deiecerit, quid ages? opinor, hoc interdicto, quo nos usi sumus, persequere-

O R A T I O

re, quid? si qui iam de foro redeuntem armatis hominibus domum tuam te introire prohibuerit, quid ages? utere eodem interdicto. cum igitur prator interdixerit, unde deiectus es, ut eo restituaris; tu hoc idem, quod ego dico, et quod perspicuum est, interpretabere, cum illud uerbum, Unde in utramque rem ualeat, eoq; tu restitui sis iussus, tam te in aedes tua restitui oportere, si e uestibulo, quam si ex interiore adium parte deiectus sis. Ut uero iam, Recuperatores, nulla dubitatio sit, siue rem, siue uerba spectare uultis, quin secundum nos iudicetis; exoritur hic, iam obrutis rebus omnibus et perditis, illa defensio, eum deici posse, qui tu possideat; qui non possideat, nullo modo posse; itaque, si ego sum a tuis aedibus deiectus, restitui non oportere; si ipse sis, oportere. Numera, quam multa in ista defensione falsa sint, Piso. Ac primum illud atende, te iam ex illa ratione esse depulsum, quod negabas quemquam deici posse, nisi qui in eo loco esset: nunc iam posse concedis: eum, qui non possideat, negas deici posse. cur ergo aut in illud quotidianum interdictum, Unde ille me ui deiecit, additur, Cum ego posiderem, si deici nemo potest, qui non possidet: aut in hoc interdictum, De hominibus armatis, non additur, Si oportet queri, possederit, nec ne? Negas deici, nisi qui possideat. ostendo, si sine armatis, coactis uel hominibus deiectus quisquam sit, eum, qui fateatur se deieciisse, uincere sponsonem, si ostendat eum non possedisse. Negas deici, nisi qui possideat. ostendo, ex hoc interdicto, De armatis hominibus, qui possit ostendere non possedisse eum, qui deiectus sit, condemnari tamen sponsonis necesse esse, si fateatur esse deiectum. Dupliciter homines deiciuntur, aut sine coactis, armatis uel hominibus, aut per eiusmodi rationem, ac uim, ad duas

disimiles res duo deuincta interdicta sunt. in illa ui quotidiana non satis est posse docere se deiectum, nisi ostendere possit, cum possideret, tum deiectum. ne id quidem satis est, nisi docet ita se possedisse, ut nec ui, nec clam, nec precario possederit. itaque is, qui se restituisse dicit, magna uoce saepe confiteri solet, se ui deiecisse: uerum illud addit, non possidebat: uel etiam, cum hoc ipsum concessit, uincit tamen sponsionem, si planum facit, ab se illum aut ui, aut clam, aut precario possedisse. uidetis ne, quot defensionibus eum, qui sine armis ac multitudine uim fecerit, uti posse maiores uoluerunt? hunc uero, qui ab iure, officio, bonis moribus ad ferrum, ad arma, ad caedem confugierit, nudum in caussa destitutumq; uidetis: ut, qui armatus de possessione contendiſset, inermis plane de sponsione certaret. Ecquid igitur interest, Piso, inter hac interdicta? ecquid interest, utrum hoc additum, cum A. Caecina possideret, nec ne? ecquid te ratio iuris, ecquid interdictorum dissimilitudo, ecquid auctoritas maiorum commouet? si esset additum, de eo quari oporteret: additum non est, tamen oportebit? Atque ego in hoc Caecinam non defendo. possedit enim Caecina, Recuperatores: & id, tamen si extra causam est, percurram tamen breui, ut non minus hominem ipsum, quam ius commune defensum uelitis. Cesenniam possedisse propter usumfructum non negas. qui colonus habuit conductum de Cesennia fundum, cum idem ex eadem conductione, fuerit in fundo, dubium est, quin, si Cesennia tum possidebat, cum erat colonus in fundo, post eius mortem heres eodem iure possederit? Deinde, ipse Caecina, cum circuiret praedia, uenit in istum fundum, rationes a colono accepit, sunt in eam rem testimonia,

O R A T I O

Postea, cur Aebutii de isto potius fundo, quam de alio, si quem habes, Cæcina denunciabas, si Cæcina non possidebat? Ipse porro Cæcina cur se moribus deduci volebat, idque tibi de amicorum, etiam de ipsius C. Aquillii sententia responderat? At enim Sylla legem tulit. Ut nihil de illo tempore, nihil de calamitate reip. querar; hoc tibi respondeo, adscripsisse eundem Syllam in eandem legem, si quid ius non esset rogari, eius ea lege nihilum rogatum. quid est, quod ius non sit, quod populus iubere, aut vetare non possit? ut ne longius abeam, declarat ista adscriptio esse aliquid: nam nisi esset: hoc in omnibus legibus non adscriberetur. sed quæro abs te, putes ne, si populus iusserit me tuum, aut item te meum servum esse, * id iussum ratum atque firmum futurum? perspicis hoc nihil esse, ut in ceteris, quæ rogavi. primum illud concedis, non quidquid populus iusserit, ratum esse oportere. deinde nihil rationis affers, quamobrem, si libertas adimi nullo modo possit, ciuitas possit. nam & eodem modo de utraque re traditum nobis est: & si semel ciuitas adimi potest, retineri libertas non potest. qui enim potest iure Quiritum liber esse is, qui in numero Quiritum non est? atque ego hanc adolescentulus causam cum agerem contra hominem disertissimum nostræ ciuitatis Cottam, probavi. Cum Arretinæ mulieris libertatem defenderem; & Cotta decemviris religionem iniiecisset, non posse sacramentum nostrum iustum iudicari; quod Arretinis ademptæ ciuitas esset; & ego uehementius contendissem, ciuitatem adimi non potuisse, decemviri prima actione non iudicauerunt; postea, re quæsita, & deliberata, sacramentum nostrum iustum iudicauerunt. atque hoc & contra

dicente Cotta, & Sylla uiuo iudicatum est. Iam uero in ceteris, ut omnes, qui in eadem causa sunt, & lege agant; & suum ius persequantur; & omnes iure civili sine cuiusquam aut magistratus, aut iudicis, aut periti hominis, aut imperiti dubitatione utantur; quid ego commemorem? dubium nemini uestrum est. certe, quæ ri hoc scelere, me non præterit,) ut ex me ea, quæ tibi in mentem non ueniunt, audias) quemadmodum, si ciuitas adimi non possit, in colonias Latinas sæpe nostri ciues profecti sint. aut sua uoluntate, aut legis multa profecti sunt: quam multam si sufferre uoluissent, tamen manere in ciuitate potuissent. Quid? quem pater patratus dedit, aut suus pater, populus ue uendit, quo iure amittit ciuitatem? ut religione ciuitas soluatur, ciuis R. traditur: qui cum est acceptus, est eorum, quibus est deditus, si non accipiunt, ut Mancinum Numantini, retinet integram causam, & ius ciuitatis. Si pater uendit, eum, quem in suam potestatem susceperat, ex potestate dimittit. Iam populus cum eum uendit, quæ miles factus non est, non adimit ei libertatem, sed iudicat non esse eum liberum, qui, ut liber sit, adire periculum noluit. cum autem incensum uendit, hoc iudicat; cum ij, qui in seruitute iusta fuerint, censu liberentur, eum, qui, cum liber esset, censeretur noluerit, ipsum sibi libertatem abiudicasse. quod si maxime ijse rebus adimi libertas, aut ciuitas potest; non intelligunt, qui hæc commemorant, si per has rationes adimi maiores posse uoluerunt, alio mudo noluisse. nam ut hæc ex iure civili protulerunt, sic afferant uelim, quibus lege aut Romana ciuitas, aut libertas erepta sit, nam quod ad

ORATIO

exsilium attinet, perspicue intelligi potest quale sit. exsilium enim non supplicium est, sed profugium, portusque supplicij. nam qui uolunt poenam aliquam subterfugere, aut calamitatem, eo solum uertunt, hoc est sedem, ac locum mutant. itaque nulla in lege nostra reperietur, ut apud ceteras ciuitates, maleficium ullum exsilio esse multatum. sed cum homines uincula, necesse, ignominiasque uitant, quae sunt legibus constitutae, confugiunt, quasi ad aram, in exsilium: qui si in ciuitate legis uim subire uellent, non prius ciuitatem, quam uitam amitterent; quia nolunt, non adimitur his ciuitas, sed ab his relinquitur, atque deponitur. nam cum ex nostro iure duarum ciuitatum nemo esse possit, tum amittitur hac ciuitas denique, cum is, qui profugit, receptus est in exsilium, hoc est in aliam ciuitatem. Non me praeterit, Recuperatores, tamen si de hoc iure multa praeterco, tamen me longius prolapsus esse, quam ratio uestri iudicij postularit: uerum id feci, non quod uos in hac causa hanc defensionem desiderare arbitrarer, sed ut omnes intelligerent, nec ademptam cuiquam ciuitatem esse, nec adimi posse. hoc cum eos scire uolui, quibus Sylla uoluit iniuriam facere, tum omnes ceteros nouos, ueteresque ciues. neque enim ratio afferri potest, cur, si cuiquam nouo ciui potuerit adimi ciuitas non omnibus antiquissimis ciuibus possit. nam ad hanc quidem causam nihil hoc pertinuisse, primum ex eo intelligi potest, quod uos ea de re iudicare non debetis; deinde, quod Sylla ipse ita tulit de ciuitate, ut non sustulerit horum nexa, atque hereditates: iubet enim eodem iure esse, quo fuerint Ariminenses: quos quis ignorat duodecim coloniarum fuisse, & a populo Rom. here

ditates capere potuisse? quod si adimi ciuitas A. Caecinae lege potuisset, magis illam rationem tamen omnes boni quæreremus, quemadmodum spectatissimum, prudentissimumq; hominem, summo consilio, summa uirtute, summa auctoritate domestica praeditum, leuatum iniuria, ciuem retinere possemus, quam uti nunc cum de iure ciuitatis nihil potuerit deperdere, quisquam existat, nisi tui, Sexte, similis & stultitia, & impudentia, qui huic ciuitatem ademptam esse dicat. qui quoniam, Recuperatores, suum ius non deseruit, neque quidquam illius audaciae, perulantiaq; concessit; derelinquo communem causam; populiq; R. ius in uestra fide ac religione depono. is homo ita se probatum uobis uestriq; similibus semper uoluit, ut id non minus in hac causa laborarit; nec contenderit aliud, quam ne ius suum dissolute relinquere uideretur; nec minus uereretur, ne contemnere Aebutium, quam ne ab eo contemptus esse existimaretur. Quapropter, si quid extra iudicium est, quod homini tribuendum sit, habetis hominem singulari pudore, uirtute cognita, & spectata fide, amplissimum Etruria totius, in utraque fortuna cognitum multis signis & uirtutis, & humanitatis. si quid in contraria parte in homine offendendum sit, habet eum, ut nihil dicam amplius, qui se homines coegisse fateatur. sin hominibus remotis de causa quaeritis; cum iudicium de ui sit, is, qui arguitur, uim se hominibus armatis fecisse fateatur; uerbo se, non aequitate defendere conetur, id quoque ei uerbum ipsum ereptum esse uideatis; auctoritatem; sapientissimorum hominum facere nobiscum; in iudicium non uenire, utrum Caecina possederit,

ORATIO

nec ne ; tamen doceri possedisse ; multo etiam minus,
quæri, A. Cæcinæ fundus sit, nec ne ; me tamen id ip-
sum docuisse, fundum esse Cæcinæ: cum hæc ita sint,
statuite, quid uos tempora reip. de armatis homi-
nibus, quid illius confessio de ui, quid no-
stra decisio de æquitate, quid ratio
interdicti de iure admo-
neant, ut indi-
cetis.

F I N I S.

DIONYSII LAMBINI

ANNOT. SEV EMENDAT.

RATIONES IN ORATIONEM

PRO P. QVINCTIO.

P. 5. L. 5.

LOQVENTIA Q. Hortensii]

E

Hortensij nomen scribendum uidetur in
 secunda syllaba per e, solum, sine, n. Hor
 tensij. Neque est quod nos moneant aut
 uetusti codices, aut antiqui lapides: nam

fuit error temporis, natus ex consuetudine scribendi, qua
 utebantur antiquissimi Romani. notabant enim interdū
 e uocalem, si longa esset, linea tenui, & non ita longa, hoc
 modo, quoties, toties, decies, uicies, & Hortensius. inde
 factum est, ut indocti script. librarij, cum existimarent li-
 neolam illam, uicem litteræ n. obtinere, ita descriperint,
 toties, uel totiens, quoties, deciens, &c. quæ script. iam pri-
 dem tacito omniū consensu eiecta, & explosa est. ὀστῆσιος
 autem à Græcis semper scribitur per n. solum, non ὀστῆ-
 σιος: quomodo scriberetur, si Latine scribendum esset
 Hortensius. l. 14. illud quoque nobis accedit] Docti
 quidam legendum putant, accidit.

P. 5: L. 26. Ornatissimos] libri manuscrip. duo
 habent, horrentissimos. unde suspicabatur Rancōne-
 tus legendum, potentissimos.

P. 6. L. 8. Et si qua in re id, quod parati sunt
 facere, uenenatum aliquod telum, &c.] Verba hæc,

S C O L I A

que fuerant ex annotatiuncula nata, & in contextum orationis ex ora libri translata, falsum crimen, quasi, ego certissima coniectura ductus, funditus deleui. uisitur enim hic M. Tull. allegoria, quæ est continuata translatio. per uenenatum telum autem falsum crimen significatur: per tela depellere, & uulneribus mederi, diluere argumenta aduersariorum, & crimina illata refellere. per id quod est tela iacere, crimen inferre siue uera, siue falsa. Quid multa? totus locus allegoria mera constat. Quod si legatur, ut uulgo; falsum crimen quasi, &c. iecerint, minus apte sequetur, medicinæ faciendæ locus non erit. debebit enim potius hoc sequi: refellendi locus non erit. Quod qui non uideat, cæcum eum in litteris esse arbitrer.

P. 6. L. 2. Sanè ceterarum rerum paterf. & pr. & att.] semper hic locus mihi suspectus fuit. nam quò pertinet illud, ceterarum rerum? aut quò referendum est? si quis dicat referri ad nomen prudens: primum durum genus est, & prope insolens, quamuis Horatius dixerit oda IX. est animus ibi Rerumque prudens, & secundis Temporibus, dubiisque rectus. Deinde etiam si demus ita dici posse, ceterarum rerum prudens, tamen non uideo quomodo ferri possit hæc locutio, ceterarum rerum paterfamilias & prudens, & attentus. nam nomen attentus, quod deinceps sequitur, eundem casum regere debet atque uox prudens, si lex bene Latine loquendi seruetur. Dico igitur hic legendum esse, sanè cetera paterfa. & prudens, & attentus. cetera autem dictum, ut illud à Virg. Georg. 3. Cetera nec faturæ habilis, nec fortis aratio. Et Acneid. 3. consertum

tegmen spinis : at cetera Graius. & ab Horatio episto. ad Arist. Excepto quæ non simul esses, cetera lætus. & oda. 2. lib. 4. Quæ notam duxit niuens uideri, Cetera Fuluius. & à Liuiolib. 4. annal. XXVII. Hæc est pugna clade Cannensi nobilitata : par cetera Allienſi. & à Sallustio. Mauris omnibus Bocchus imperabat, præter nomen cetera pop. Rom. ignarus. Sumtum est autem hoc genus à Græcis : quod leuiter, docti non intelligentes, hunc locum corruperunt. l. 8. Neque inhumanus præco] Memmius, & Auratus putant legendum, neque inurbanas præco. quibus propemodum assentior. l. 29. Arbitrio pro socio] sic legendum uidetur Hotomano, arbitrio pro socio autem, id est iudicio pro socio. Iam uero iudicium pro socio, ut & cetera bonæ fidei iudicia, id est iudicia omnia, quibus additur, EX FIDE BONA, idcirco appellatur arbitrium, quia in hoc iudex non sequitur summum ius, sed æquitatem. Rancornetus autem legendum putabat, ad arbitrium, id est apud arbitrium. Sic enim sæpe loquitur Cicero.

P. 7: L. 5. Nisi à Quæstoribus quæsisset] Non displicet mihi Hotomani sententia, qui legendum censet, quæsisset. uerum tamen nihil muto. nam hac lectione seruata, licet eadem atque ille elicit, ex his uerbis sententiam elicere : nisi quod negari non potest, alteram lectionem faciliorem & planiorem esse. C. Aquilius enim sumus fuit arbiter. is igitur quæsiuit à Quæstoribus urbanis, propter æariam rationem, id est propter dissimilitudinem pecuniam Ro. à Gallicana, quantum scapulis solueretur. Ad denarium autem, id est ad

S C O L I A

rationem pecuniæ Ro. Atque hæc omnia doctissime sunt ab Hotomano explicata. l. 11. Simul atque sibi hic innuisset] sic legendum censeo reclamantibus libris omnibus, in quibus legitur, annuisset. nam annuere est alteri nutu assentiri & approbare nutu, quod alter dicat auctuat. innuere autem est alteri significare quod fieri velit. Ter. Adelp. ne mora sit, si innuerim, quam pugnus continuo in mala hæreat. l. 27. Quàm si, cum in auctuone uenderet] subintellige bona. Sic audem uidetur legendum, non, ut uulgo, cum auctuonem uenderet: mendum fortasse natum ex præposuione, in, à librario deprauata, cum, m, pro, in, scripsisset: deinde ab aliquo plus satis ingenioso m, esset ultimæ uocali nominis auctuone adiectum. Licet tamen legere cum auctuone uenderet, ut placet Hotomano. sed Adr. Turnebus tueretur lectionem receptam cum auctuonem uenderet. aitq; eadem ratione dictum, auctuonem uendere, quæ à Cæsare sectionem uendere. Ego sectionem uendere puto esse Latinis usitatum, & ita M. Tull. quoque locutus est lib. de inu. Cuius prædæ sectio non uenierit: auctuonem uendere nusquam alibi me legere memini. quin alibi M. Tull. sic loquitur: bona constituta auctuone uenderet. Vnde colligere licet, uendere auctuonem non dici à Latinis, sed uendere bona auctuone, seu in auctuone. Verumtamen iudicent eruditiores. Præterea paullo post putabat Memmius legendum, cuiuspiam promississet.

P. 8. L. 4. Dat iste amicum, Trebellium] subaudiendum, arbitrium. Sanè in quibusdam uulgatis legitur, dat iste arbitrium, Trebel. l. 12. Neque quicquam perfectum esset] legendum fortasse est, neque quicquam profectum,

profectū, esset. l. 26. Roma egreditur ante diē 11. Kal. Feb.] sic legēdū, ut recte putat Hotomanus. ante diē 11. Kal. autē, id est pridie kal. quomodo loquitur infra. Inuenitur dies profectionis pridie Kal. Febr. Ante diem 11. Cal. autē, et pridie Cal. eundem diem esse argumento est, quod ante diem 111. Cal. & die tertio Cal. idem ualent. hoc igitur sic ostendo. Gell. lib. XV. cap. XXV LII, Scribit M. Tull. natum esse a. d. 111. id est ante diem tertium nonas Ianuar. sic enim ipse lib. 7. ad Attic. Tercio nonas natali meo. & Plutar. τεχθῆναι δὲ κικέρωνα λέγῃσι αἰωδίως καὶ αἰπότηως λοχευθείσης αὐτοῦ τῆς μητρὸς ἡμέρα τρίτη τῶν νέων καλαιδῶν. ἐν ἧν οἱ ἄρχοντες εὐχονται καὶ δύνουσιν ὑπερ τοῦ ἡγέμονος. id est, editum esse in lucem Ciceronem dicunt sine ullo matris in partu dolore ac labore die tertio post Cal. Ianuarias, in quo magistratus uota faciunt, & sacrificant pro salute principis. Adde his cap. CCXXXII. de uerborum significatione. Post Kal. (inquit Caius) Ianuarias die tertio pro salute principis uota suscipiuntur. Ex quibus locis inter se comparatis perspicuum est hæc tria, ante diem tertium nonas Ian. & die tertio nonas Ianuarias, & post diem tertium Cal. Ian. eundem diem esse. Nam cum dicimus, ante diem tertium Cal. non significantur, neque continentur dies quatuor, sed tres dumtaxat. hoc præterea ἐν παρῶδῳ sciat lector in his litteras tiro, ubicumque reperitur ita scriptum in libris uulgatis, ad quartum, ad quintum, sextum, &c. Calend. menses id script. esse, & ita legendum, a. d. id est ante diem.

P. 8: L. 28. Atque imbiberit eiusmodi rationi-

22

S C O L I A

bus, &c.] sic habent libri manuscr. atque ita emendauit
 & edidit Paulus Manutius: ita denique legendum. im-
 biberit autem ualeat, in animum induxerit: ita constitutum
 in animo habuerit, ut sententiam mutare nolit. Sic Lcur.
 lib. 3. Qui petere a populo fasceis, saxasque secureis
 imbibit, & semper uictus, tristisque recedit. Idem
 lib. 6. Ut ex ira pœnas petere imbibat acreis. Qua
 de re Muretus lib. uariarum lect. 1. cap. VI. plura. l. 28.
 Contra ius, consuetudinem, edicta prætorum] Sic
 habent cod. ueteres, atque ita eorum fidem secutus, emen-
 dauit Holom.

P. 9. L. 10. Ille postulat, ut procurator] uide-
 tur legendum postulabat, &c. & mox negabat &c. uel
 his retentis, legendum satisfacet. l. 15. Venit Romam
 Quinctius ad Vadimonium, &c.] Hunc locum ita om-
 nibus libris uitiosa interpunctio deprauatum. restitui re-
 cta interpunctio praeclare emendauit. Legebatur autem
 sic. uadimonium siltit. quod genus locutionis, Latine
 loquendi consuetudo non patitur, aures Latine doctorum
 respuunt. Sic igitur emendauit. Venit Romam Quin-
 ctius ad uadimonium. siltit se. Loquitur autem by hoc
 eodem modo infra. Ad uadimonium non uenit Quis?
 focius? & infra. Horæ duæ fuerunt. Quinctius ad
 uadimonium non uenit. quid ago? l. 23 Quin ita sa-
 tisfare iuberet.] Iuberetur legendum uel in uitis libris
 omnibus. quod & Holom. uidetur, sed ita, si modo repe-
 riatur in lib. manuscr. l. 27. Iubet P. Quinctium aut
 satisfacere] Deerant hac, aut satisfacere, in lib. uulg. quæ
 necess. hic scribenda sunt, & in uno cod. manuscr. scripta
 reperi. l. 29. Ni bona sua ex edicto P. Burrieni pr. dies

xxx possessa non essent] sic est legendum. nam primum sic concipiebantur sponsones per ni: deinde concipiebantur ex parte eius, qui sponsonem laceffere coactus erat, hoc modo: ni mea bona ex edicto pratoris dies xxx possessa non sunt, centum, uerbi gratia, dare spondes Naui? praterea loquitur sic infra sponso quæ in uerba facta est: ni ex edicto pr. bona P. Quinctii possessa non sunt. Exempla autem sponsonum complura sunt apud scrip. ex quibus hæc pauca Carpanus M. Tull. off. 3. Fimbriam consularem audiebam de patre nostro puer, iudicem M. Lutatius Pinthia fuisse, equiti R. sane honesto; cum is sponsonem fecisset, in uir bonus esset. Idem pro Cæcin. Ut statim testificati discederent, optime sponsonem facere possent, in aduersus edictum præt. uis facta esset. Idem lib. 2. accus. Ver. 3. Sponso est uitæ Apronius in decumis socium esse dicat. Idem pro Pison. Cum ego Cælimontana porca introisse dixissem, sponsonem me, in Esquilina introisset, homo promptissimus laceffsiuit.

P. 10. L. 15. Certis nominibus] Quid sit, certis nominibus, non satis mihi quidem expl. est. Quamuis enim legatur apud Horat. epist. ad Augustum: cautos nominibus certis expendere nummos: tamen & Porphyrio legit rectis, et in quibusdam manu sc. Itidem legitur rectis: quemadmodum admonuimus in nostris commentarijs. l. 21. Ab eo, quicum contraxisset] sic reperi scriptum in codic. manu sc. & ita legi debet. l. 25. Quod uiri optimi faciunt] Nihil mutandum. recta enim & incorrupta est lectio: Viri autem optimi, qui scilicet non sunt auari, nepe sexti Nauij similes, tantum mox legendum, et si qui. deinde infra

℞ ij

SCHOLIA

claros & honestos: ut & Horom. censuit. Quod autem idem uult legi, iure opt. pro uiri optimi, non placet.

P. 11. L. 16. Si non paullo, & aliquanto] sic reperi script. in lib. manuscr. atque ita legi debet. si non paullo (inquit) at aliquanto. post subint.

P. 11. L. 19. Et eum cum perorarit] Assentior Horomano, qui ita legendum existimat.

P. 12. L. 15. Inueniri ratio] legendum fortasse est iniri ratio, &c. l. 24. Qui postea quàm uadimonium. Mendose legitur in omnibus lib. uulg. postea quoque.

P. 13. L. 4. Alterius opes, id quod] Falluntur, qui hic aliquid mutandum censent. hæc enim lectio est integra, & incorrupta, & emendata, mirorq; à doctis quibusdam non esse satis intellectam. Comparat enim eum, qui ex diuite pauper factus sit salua existimatione, cum eo, qui ignominia affectus sit, saluis & integris fortunis. & postquam ostendit, utrumque miserum quidem esse, sed habere tamen aliquod suæ miseriæ solatium: colligit, eum esse egregie calamitosum, qui famam cum omnibus bonis amisit: qualis est is, cuius bona ex edicto prætor. uoci præconis subijciuntur, & publicæ ueneant. Aliquis (inquit) ex pecunioso, & diuite pauper & egens factus est. graue hoc quidem est: Verumtamen dum existimatio, & fama salua est, habet unde egestatem suam consolari possit: alius est, qui ignominia affectus est, omnemque honestatem suam perdidit: attamen bona eius salua sunt, neque ex alterius opibus uita sua rationes suspensas habet, idest non cogitur propemodum mendica-

re, & aliunde circumpetere. hæc est huius loci sententia: quampluribus uerbis expeſuimus, ne quis auctoritatem quorundam secutus, sanæ parti scalpellum adhibere conetur.

P. 13. L. 9. Etenim mors honesta sæpe uitam] Ita impeditus & obscurus est hic locus, ut doctissimi homines eum esse mendosum existimarint. Omnino sententiam præ se fert dicam, secum pugnantem, & ut Græci dicunt, ἀσύναντον. Verumtamen nullum in eo mendum subest, quod illi putauerunt: neque quicquam est mutandum. Sic igitur eum explico: mors honesta sæpe uitam quoque, &c. id est si quando euenerit, ut is, qui turpiter uiixerit, honeste moriatur, puta pro patria, pro aris & focis, & pro libertate mortem oppetat. talis mors uitam, etiam turpem exornat. Sed uita turpis ne morti quidem, &c. id est, sed non est credibile, neque sperandum, eum, qui turpiter uiuat, honeste moriturum. nam uitam turpem non nisi mors turpis consequi potest. Si tamen fors ita ferat, ut, qui turpiter uiixerit, honeste moriatur, hæc mors honesta uitam antea actam alioqui turpem honestabit. Vita autem Quinctij turpis futura est, si eius bona uoci subiiciantur præconis: atque hoc modo ne morti quidem honestæ locum relictura, cum ei uiuo, et uidenti funus ducatur.

P. 13: L. 13. Si dupondius unus ageretur, &c.] Hæc est uera, & sincera script. quam & in codic. manuſcr. reperi; & Budæus noster multis ante annis coniectura ductus restituerat, nisi quod tuus non unus, ut legi debet, legi doſſe existiماuerar. Quomodo & apud Rufinianum libris de figuris legiur, dupondius autem ual-

iiij

S C O L I A

let duos asseis, seu duas libras æris. *as enim libram æris pen-
debat. l. 18. Tu non modo C. Aquillium] sic legendum,
non ad C. Aquillium, nam præpositio, ad, superuaca-
nea est, nec reperitur in duobus libris manuscr. l. 29. Ego
pro te nunc hos consulo] sic restitui, cum in omnibus
libris & vulg. & manuscr. legatur, hoc consulo, pla-
nè mendose: quemadmodum & paullo post, ubi est quod,
reposui, quos. quæ script. ita recta & plana est, ut non
egeat neque confirmatione, neque explicatione. Quid
enim? Ea que statim sequuntur, deliquint ita esse le-
gendum: hæc, inquam, quæro abs te C. Aquilli, &c.
En tibi. C. Aquillium, L. Lentulum, P. Quimillium, M.
Marcellum consulit M. Tull. in aliena re, id est non sua,
quos Næuius in sua re consulere neglexit.*

P. 14. L. 13. Quam ad hanc rationem extre-
mam ac necessariam] sic est legendum, non ut est in li-
bris vulgatis, extremam necessariam sine copulatione, nec,
ut uolunt quidam extremam, nec necessariam. Nam ra-
tionem extremam ac necessariam intelligit, rationem po-
stulandi à prætoribus, ut bona possidere liceat. sic infra. Ad
hæc extr. & necessaria iura tam cupide decurrebas,
ut tibi nihil in posterum, quod grauius faceres, re-
seruares? & paullo ante, timide tamen & pede-
tentim istuc descendunt, ui ac necessitate coa-
cti, &c.

P. 14: L. 3. Malitiosum? non negas] hunc locum
sanè feliciter sola coniectura ductus restitui, qui sic le-
gitur in libris vulgatis. Num malitiosum? negas.
qua lætione quid ineptius, atque adeo à sensu Cic. alie-
nius. uult enim Cic. Næuium esse impudenter & im-

prudenter & improbe, & sine ulla dissimulatione mali-
tiosum ac fraudulentum. Inter, VERTERIT, &
QVO TEMPORE EXISTIMAS, Lam-
binus posuit. Dicit hoc de P. Quinctio non potest. QVI
ABSENS IUDICIO DEFENSUS NON
FVERIT. Hæc & quæ deinceps sequuntur usque
ad illa uerba, quo tempore, desiderantur in omnibus
libris vulgatis. restituiimus autem in manuscr. reperta:
neque tamen reperimus ea Cic. uerba, quæ testatur Ho-
roman. se unâ cum uerbis edicti reperisse, ne hoc qui-
dem. neque uero sunt necessaria.

P. 15. L. 19. Quod prætor fieri non ex edi-
cto, &c.] Mirum in modum hic locus deprauatus est
in cod. vulgatis. in manuscr. paullo integr. reperitur.
vulgati enim partim sic habent: quod prætor, sed ex
edicto suo iubebat: partim sic. quod prætor non mo-
do fieri, sed ex edicto suo fieri iubebat: partim sic,
quod prætor fieri, sed non ex edicto suo fieri iube-
bat: quibuscum consensiant aliquot manuscr. Alij qui-
dam manuscr. habent non ita mendose: quod prætor
non fieri, sed ex edicto suo fieri iubebat. Hanc igitur
script. sic in integrum restituo: quod prætor fieri,
non ex edicto suo iubebat. natum primo men-
dum est ex traiectione uerborum, cum librarius for-
tasse, qui sibi sapere uideretur, inuerso ordine scri-
psisset, quod prætor non fieri, pro fieri non: ex qua
deinde scriptura, hæc nata est, quod prætor non
fieri, sed ex edicto, &c. Ita hic locus misera-
bilem in modum deprauatus est posteaquam semel
a uero, & recto deerratum est, ut temeritate

Q iij

SCOLIA

hominum & stultitia, solent propagari falsa, & pra-
ua. hunc igitur locum sic à me restitutum, ita declaro.
hæc erat edicti uerba: QVI FRAVDATIONIS
CAUSA LATITARIT, CUI HERES NON EX
TABIT: QVI EXVLII CAUSA SOLVM VER
TERIT: QVI ABSENS IVDICIO DEFEN
SVS NON FVERIT, EIVS BONA POSSIDE
RI IVBEBO. At *Quinctius* non latitavit: *Quin-*
ctio heres exiit. *Quinctius* non exsulavit: *Quinctius*
absens à procuratore suo *Alpheno* iudicio defensus est. Cū
igitur prætor *Quinctij* bona postideri iubebat, seu decer-
nebat: non ex edicto suo, sed contra edictum suum decer-
nebat: neque quisquam diuinare poterat, cum hoc decretu
rum. non igitur attinebat hoc recusare: idest non erat opus
hoc recusare, præsertim cum paratum esset aut à collega,
aut à trib. pl. auxilium aduersus iniquum decretum præ
toris. operæ male hic imprefferunt, non ex edicto fieri
suo, cum ego eis præscripsissem uerba hoc ordine, non ex
edicto suo fieri, &c.

P. 15: L. 12. Ita iubebare] Approbata *Hotoma*
ni coniectura sic edendum curauimus. l. 22. Quæ *Ne-*
uius edebat, non recusasse] Hic ommissa sunt à scrip.
librario uerba aliquot: nempe hæc: cum satisfacere iube-
retur, recusasse. occasionem huius errati & ei præbuit
uerbum recusasse bis à *Marco Tullio* positum: cum ille
minus attendens, ab hoc loco non recusasse, ad alterum
recusasse, quod sequebatur, oculis transuolasset. Ommissa
autem esse hæc uerba ex eo intelligere licet, quod qui non
recusabat, quin iudicium acciperet, tribunorum auxilio
non egebat: sed is tribunos appellabat, qui se iudicium ic-

circo accipere nolle iurabat, quod sibi æquo iure cum aduersario contendere non liceret. Cum igitur Alphenus iudicium accipiebat, non appellabat tribunos. sed cum satisfacere à prætore, à quo aduersarius omnia iniqua impetrabat, ipse nihil æqui obtinere poterat, iuebatur: tum, inquam, ad tribunos confugiebat. l. 26. Cuius procurator omnia] sic legendum, non ut in alijs libris uulgaris omnibus, non omnia: quod uidit Hotomanus. Idem paullo post recte iudicat, tollendam esse præpositionem, ad, ante uocem tribunos: idq; ex auctoritate libr. manuscrip.

P. 16. L. 8. Non more, sed auxilii causa?] sic est legendum, quicquid alij dicant: Et ita scriptum est in duobus libris manuscr. Et in quibusdam uulgaris. Sed contemnimus sanè librorum ueterum, aliorumque auctoritatem, Et consensum, nisi ueritas ipsa hanc scrip. postulet. hoc igitur ipsum ostendamus. hoc obijciebat Alphenus, tribunos plebis ne auduisse quidem Alphenum, nedum intercessisse: atque ita tribunos plebis appellatos esse morandi Et prolatandi iudicij, non auxilij obtinendi causa. hoc falsum esse sic probat Cic. Brutus tribunus plebis intercessurum se dixit palam, nisi &c. Intercessit ergo appellatio tribunorum non moræ, id est non morandi iudicij, sed auxilij causa. Quod autem aiunt illi, id quod à magistratu fit inique, hoc fieri dici non more, Et nouo exemplo, esto. Sed quid hoc ad rem? hac de re non agit Cic. neque hæc eius sententia est: sed hoc uult ostendere, falsum esse, quod arguebat Næuius, appellationem tribunorum fuisse interpositam ad eludendum, aut morandum iudicium, non ad auxilium implorandum. Ita igitur hoc

S C O L I A

hoc ostendit uidetur ne intercessisse appellatio tribunorum non moræ, ut tu dicis Næui. sed auxilij causa, quod licuit moræ maiorum, cum Alphenus à prat. nihil æqui impetrare posset, & potentia gratiæq; Næui opprimeretur? certe uidetur. Sic loquitur M. Antonius apud M. Tull. lib. 2. de orati. Sentin' senem tactum esse triginta minis? & item locis innumera- bilibus. Lucr. Iamne' uides, &c. & Ter. in prolo- go, faciunt ne intelligendo, ut nihil intelligant? id est non ne faciunt intelligendo, &c.

P. 16. L. 17. Se iudicium in id, quod edat] *primum libri omnes manuscr. habent, iudicium, non ut uul- gati, iudicio: deinde ego consuetudinem Latine loquentiū, & ipsius Cic. morem secutus præpositione, in, addita, in id quod edat, reposui. in id quod edat autem, id est in ea uerba ipsa, quæ Næuius edebat, non recusasse.*

P. 16. L. 9. Ut nobili ne gladiatori quidem cederet] *sic restituit Horom. & recte. nam quis non uideat mendosam esse lectionem uulgatam? quam tamen doctissim quidam uiri tueniunt, & sic explicant. Ut ne cum gladiatore quidem nobili umquam uersaretur. ego à me impetrare non possum, ut probem. quis enim unquam bonus Latinitatis auctor ita locutus est? hæere ali- cui, pro uersari cum aliquo? omnino genus est loquendi, mihi quidem inaudium. l. 15. An omnes tu istos, &c.] Quidam legi uolunt, uincere nolebas? Ego nihil muto. Vincere autem, id est superiores & uictores esse. l. 23. Neque enim inter studium u. q. ut op. interfuit.] Quidam l. gi uolunt aliud interfuit. Ego nihil addo. nã reuera nihil interfuit. inter studium Næui & Alpheni.*

earundem enim partium studio tenebantur, nempe Marianarum. Ingenio, uetustate, artificio aliquid interfuit. Næuius enim his Alphenus superabat.

P. 17. L. 11. Iudex ipse arcessetur] Duo libri manuscr. habent, arcebitur. Ego nihil muto.

P. 17: L. 3. Qui cum ipsi nihil deberetur ultro quasi, &c.] secutus sum quorundam doctorum uirorum coniecturam. quæ, ut speciosa sit, non est tamen mihi quidē plane certa, aut à scrupulo uacua. Nā uulgata ferri nō potest. Primum enim Næuius nihil Quintiis debebat: deinde fac aliquid debuisse, si hoc sentiret Cic. non ita loqueretur: Cum ipse ultro deberet sed ita potius, cum ipse ei deberet. postremo quid hic ualet uox ultro? Omnino hæc lectio non est ferenda. Horom. putat deesse uerbū defendere, ut sic legi uelit, qui cum eū ipse ultro defendere deberet, ego &c. propius accedens ad scripturæ ueteris uestigia sic putarim potius legendū: qui cum ipse ei ultro cōsulere deberet: &c. Vltro autē idest nō rogatus, αὐτεπαγγελτος.

P. 18: L. 2. Nimirum, inquit, in eo &c.] Alij libri habent, Nimum, inquit. in eo causa cōsistit. nimum autem, interpretantur ualde. Ego hanc lectionem magis probo. l. 13. Ante diem quintum Cal.] idest ipso die quinto ante Cal. intercalatum. qui dies est mensis Feb. ordine uicesimus: quātumuis alij aliter dicant. ferebat enim intercalatio inter uicesimum tertium, & uicesimum quartū diem Febr. A' die igitur uicesimo mensis Feb. usque ad diē intercalatum seu usque ad Calend. intercalareis priores numerantur dies quinque, quibus continetur dies ille uicesimus, & dies intercalatus: deinde a' Calend. secundis usque ad Cal. Mart. intercedunt dies totidem

S C O L I A

in quibus non numerantur Cal. Martia. Ita colligere licet diem quintum Cal. intercalareis esse uicesimum diem Febr. præter omnium ferè sententiam. Pridie Cal. intercesserit, id est uicesimo tertio die Feb.

P. 19. L. 19. Si nemo recusaret, quin &c.] Sic est legendū etiam in uitis libris omnibus. hanc enim scriptura postulat Latini sermonis consuetudo: atque ita locutus est supra ibi: Non recusabat Quinctius, quin ita satisficeret, &c. Velim tamen hic legi, & iudicium acciperet. non, ut uulgo, accipere uellet. quod natum esse potest ex simili loco, qui paullo post sequitur, ibi, tibi tum satisficeret, & iudicium accipere uellet.

P. 19: L. 9. Prætor te quemadmodum possidere iussit, &c.] Ante hæc uerba, iussi spatium inane tempus relinqui, ut lector minus attentus intelligat aliquid deesse. Deest autem, nisi fallor, principium tertij membri conclusionis, cum breui commonitione iudicis, hoc modo, Docui C. Aquilli, quod secundo loco pollicitus sum, ex edicto Prætoris bona P. Quinctij Næuium possidere nullo modo potuisse, quod neque fraudationis causa latitaret, neque exsulij causa solum uerteret, neque absens iudicio defensio non fuerit, neque bona eius uenerint: ex quibus etiam id quod erat tertium, intelligere licet. Næuium bona Quinctij non possedisse. quod tamen mihi per facile est ex ipsius edicti uerbis ostendere. Prætor te quemadmodum &c.

P. 20. L. 7. Hoc dico] Hic desiderantur ea omnia, quæ ad tertium diuisionis membrum, nempe Næuium non possedisse, pertinebant: & præterea pauca quadam ex principio epilogi. l. 20. Cum desertum esse dicat ua-

dimonium, omnino &c.] Legendum fortasse est, tum omnium, &c. l. 26. Neque exsulii causa latitasset] legendum fortasse est latitasse.

P. 21. L. 26. Non ad uoluntatem loqui posse.] legēdum fortasse, non ad uoluptatem loqui posse. quod Græci dicunt πρὸς χάριν, & πρὸς ἡδονήν.

EIVSDEM ANNOT. IN ORAT.

M. T. CIC. PRO SEXT.

ROSC. AMERINO.

HANC pro Sexto Roscio Amerino orationem ante orationem pro P. Quintio locandam puto: quoniam ante est habita, quam oratio pro Quintio. Quod ita esse cum pluribus argumentis demonstrare, hoc uno ero contentus. Oratio pro Sex. Roscio habitata est L. Sylla etiam cum dictaturam gerente. idque perspicuum esse potest cum ex ea ipsa oratione, tum ex ijs, quæ scribit lib. 2. de off. Adolescentes contra L. Syllæ dominantis opes pro Sex. Roscio Amerino diximus. At oratio pro P. Quintio habitata est uel Sylla mortuo, uel certe post depositam ab eo dictaturam. idq; intelligere licet ex eo, quod in ea dicit M. Tull. Emisti bona Sex. Alpheni L. Sylla Dictatore uendente. non dixisset hoc, ut recte censet Seb. Conradus, Sylla aut dictatore, aut etiam si non dictatore, attamen uiuo. uereretur enim ne illum de nouo offenderet.

P. 23: L. 13. Quamobrem uideantur illi non-

SCOLIA

nihil] sic omnes quidem libri habent: sed Io. Passeratius, homo summo ingenio, & summa doctrina præditus, arbitrat^{ur} legendum quam rem uideantur illi secuti, &c. deleta uoce, non nihil. cui plane assentior.

P. 24. L. 27. De manifestis maleficiis ante dimissis, &c.] sic habent libri complures uulgati: de manifestis maleficiis, quotidianoque sanguine haud remissius, &c. quidam, quotidianoque sanguine, aut remissius, omnino mendose. mendum natum est ex perturbatione ordinis, cum à librario ita script. esset, de manifestis maleficiis, quotidianoque sanguine ante dimissis, &c. Ex hac peruersa & præpostera script. nata sunt uariae lectiones deprauatæ. nos coniectura ducti hunc locum in integrum restituiamus.

P. 25: L. 31. Et ea, quæ præterita sunt, reparer] Verbum reparer, quod deerat in uulgatis, restitui ex uno cod. manuscr. longe optimo.

P. 26: L. 8. Et homines nobiles allegat, ab iis, qui peterent] omnes libri uulgati sic habent, allegat iis, qui peterent, plane mendose. nos cū in uno cod. manuscr. script. reperissemus, allegabat, pro allegat: sciremus autem, allegat iis, non dici à Latinis, coniecturā fecimus ex illo allegabat, hanc esse uerā lectionem, quam reposuimus: allegat, ab iis, qui peterent. id est qui ab iis peterent.

P. 26. L. 26. Bonorū emptio, flagitiosa possessio] Legendū ut habet codex manuscr. Mem. bonorum mentio flagitiosa, flagitiosa possessio. omissum scilicet à librario fuerat uno loco flagitiosa, cum bis à Cic. positum esset.

P. 26: L. 24. Ad Cæciliam Nepotis filiam, &c.]

Assentior Io. Passeratius, *consenti* uel *legendum*, Nepotis sororem: uel has duas uoces, Nepolis filiam, esse delendas. Erat enim Cælia Balearici filia, Nepotis soror, ut intelligere licet ex illis uerbis, quæ sunt in epilogo. Quasi uero nescias hunc & ali & uestiri à Cæcilia Balearici filia, Nepotis sorore.

P. 27. L. 8. Tempore ipso pugnaret.] *Hotomanus* legendum putat, tempore ipsum oppugnaret] l. 24. Filii uita infesta, sæpe ferro] fortasse sic interpretatio facienda est, filii uita infesta sæpe ferro, atque insidiis appetita. Sic enim loquuntur Latini. mare prædonibus infestum. uia latrocinii infesta. supra proxime, ubi libri omnes habent, bona adempta, possessio direpta. cui assentior. l. 29. An insutus in culeum, per sumum dedecus, &c.] sic erat in libris uulgaris, an insutus in culeum, supplicium patricidarum, seu, parricidarum. annotatiunculam esse puto in contextu orationis à librario relatum. quare eam funditus deleui.

P. 28. L. 4. Hoc quia fit à Chrylogono, non est ferendum] sic habent omnes libri & uulgari & manuscr. Neque uideo quamobrem hæc lectio quemquam offendere debeat. quidam tamen tollendam negationem censent. alij legunt, num est ferendum? sed errant utrique. Nam & ex ijs uerbis, quæ sunt in hac pagina, hominum eiusmodi perniciosam atque intolerandam potentiam primo quoque tempore extinguere, atque opprimere debetis. Et ex alijs, quæ multis post paginis leguntur, nimiam gratiam, potentiamque Chrylogoni dicimus & nobis obstare, & perferri nullam modo posse, intelligere licet significari à Cic. iamam

S C O L I A

berti potentiam non esse ferendam.

P. 28. L. 16. De hisce omnibus rebus me dicere oport. intell.] Io. Passer. hic putat ordinem esse perturbatum, & sic legendum. De hisce or. me. d. o. int. non eod. m. d. o. ideoq; p. 1. r. ad. m. o. p. d. a. r. u. p. R. 1. Quid igitur est? Ego cr. &c.

P. 29. l. 20. Ut omnibus commodis careret] Hotom. legendum putat, & commodis omnibus careret.

P. 29: L. 25. Expressamque imaginem nostram uitam] sic legendum, non in libris vulgatis, imaginem nostram &c. Quod ita perspicuum est, ut mirum sit tantum diu hoc mendum in libris hæsisse. Ego quidem duodecim ante annis sine cod. manuscr. adiumento sic in meo libro emendaram.

P. 31: L. 16. litteram illam, cui uos, &c.] Litteram. c. significari putat Hotom. quæ esset calumnia nota, seu quæ significaret accusatorem esse calumniatum. Inurebatur autem frons calumniatorum certa aliqua nota, ignominia causa: ut docet Adr. Turnebus lib. aduersariorum 8. cap. 22.

P. 31: L. 16. Ut etiam alias omnes] sic edendum curavi. quorundam doctorum coniecturam secutus significat autem, eos esse à literis alienos, & illiteratos. Alij vulgatam lectionem retinent: ut etiam illas omnes oderitis, eadem loci sententia probata.

P. 32. L. 16. Quid eum pupugisset] libri ueteres habent, pepugisset.

P. 33. L. 15. Neque consistere usquam] libri manuscr. habent, neque consistere unquam.

P. 33: L. 29. Maleficio summonerentur] sic habent

bent omnes libri & manuscr. & uulg. sed Erasmus legi uolebat, maleficio summo arcerentur.

P. 35. L. 7. Quod in tali crimine innocenti, &c.] Passerat. legendum putat nocenti. l. 18. Dubitare etiam nunc, iudices] Quidam sic legi malunt, dubitare etiam nunc iudices potestis à quo &c. l. 28. Ne tandiu quidem dominus erit in suos, &c.] licet hæc legere per interrogat.

P. 36. L. 19. Certum crimen quam multis suspicionibus, &c.] legendum fortasse est, incertum.

P. 36: L. 6. Quam implicatus ad seueritatem] Nihil mutandum, & recta lectio est. opponitur enim hoc implicatus ad seueritatem, id est quasi per uim inflexus, illi superiori propensus ad misericordiam. l. 15. Sed & perspicuum crimen] Assentior Hotomano, qui ita legendum putat. nam uulgati habebant. sed eo Passer. mauult legi, sed adeo perspic. crimen. quod non probo. l. 22. Auaritiam præfers] Præfers, id est, prætefers. aut legendum prætefers.

P. 37. L. 18. Sed ad Seruilium.] Quamquam non est mei instituti locos obscuros declarare, hunc locum tamen iubet aliquanto planiorem facere ex Adriano Iunio, qui in libris animaduersionum duos locos profert, unum ex Iulio Firmico, alterum ex Seneca, multum huic loco lucis afferenteis. Sic igitur Firmicus lib. 1. Matheos. Visne aliquid tibi, quia in Syllanis temporibus uersamur, de lacu Seruilio referam? in quo multorum senatorum capita ad ostentationem immanissimi facinoris sectis ceruicibus pependerunt? Seneca lib. singulari de diuina providentia. Videant, inquit,

R R

SCOLIA

largum in foro sanguinem, & supra Seruiliū lacum, (id enim proscriptionis spoliarium est) senatorum capita, & passim uaganteis per urbem percussorum greges, & multa millia ciuium Ro. uno loco post fidem, imo pro fidem ipsam, trucidata.

P. 37. L. 31. Qui summam rerum administrabat.] *Malim legi, qui summam rem.*

P. 39. L. 10. Multas esse infameis palmas] *legendum puto, multas esse eius infameis palmas.*

P. 39: L. 15. Multa audaciter, multa improbe, &c.] *Sic legit Prisc. lib. XV. non, ut uulgo, audacter. l. 17. Non opus fuit te istic sedere] sic est sine dubio legendum. atque ita emendam in meo codice annis ante quindecim: idque animaduverteram & ex quatuor locis, quos iam iam proferam, & ex hoc ipso loco, qui nisi ita legatur, nulla ex eo sententia probabilis elici potest. Quatuor igitur locis T. Roscio Magno obijcit, quod sedeat in accusatorum subsellijs: quorum primus est pagina 19. Erant ei ueteres inimicitiae cum duobus Rosciis Amerinis: quorum alterum sedere in accusatorum subsellijs uideo: alterum tria huiusce praedia possidere audio. Alter locus est pag. 28. Tecum enim mihi res est T. Rosci, quoniam istic sedes, ac te palam aduersarium esse profiteris. Tertius eadem pagina. Solus tu inuentus es, qui cum accusatoribus sederes. Quartus pagina 29. Te ne, cum ceteri socii tui fugerent, ac se occultarent, ut hoc iudicium non de illorum praeda, sed de huius maleficio fieri uideretur, potissimum tibi par-*

reis istas depoposcisse, ut in iudicio uersarere, & sederes cum accusatore? Conferantur nunc loci illi cum hoc. nihil opus fuit, te istic sedere. neque enim accusatore muto, neque teste quisquam utitur eo, qui de accusatoris subsellio surgit. nihil prefecto uideat in litteris, qui ita legendum esse neget. Atque eo mihi magis hæc mea coniectura placet, quod idem Hotomano uenit in mentem, idemque probatur. l. 23. A' uobis contra uos metiplos] legendum, à nobis contra uosmetiplos, &c.

P. 41. L. 11. Ignominia mortuum affecerit, &c.] Assenior Hotomano, qui existimat hoc loco inter uerbum affecerit, & ea quæ deinceps sequuntur, is inter, &c. Aliquid deesse, nempe tale quidam, fortunis uiuum euerterit: uel bonis uiuum spoliari. nam superiori illi, quod dixit, cui fama mortui, hoc membrum responde, ignominia mortuum affecerit: alteri autem, quo proxime sequitur, fortunæ uiui comendatæ sunt atque coner. nihil est, quod respondeat; hic igitur lacunam, & spatium uacuum relinqui iussi, ut si forte aliquando ex antiquo aliquo cod. expleri possit, expleatur. sin minus, hinc tamen cognoscat lector minus attentus aliquid tale desiderari, quale exposuit Hotomanus: quod utrumque quamuis mihi ualde probetur, existima-ueram tamen tale quiddam potius à Cicer. scriptum fuisse: ad egestatem, seu ad mendicitatem uiuum redegerit: ut, quemadmodum famæ ignominia, sic fortunis egestas seu medicitas opponatur. l. 13. In crimen mandati, iudiciūque infamie uocatur.]

R R ij

SCOLIA

Sic restitui coniectura haud dubia ductus. iudicium autē infame est, quod alibi turpe appellatur, ut pro Cacia. Est enim turpe iudicium: & factum quidem turpe. & poulo ante. Itaque mandati constitutum est iudicium non minus turpe, quàm furti. turpia ante iudicia sunt, quæ infamiam ei irrogant, qui ijs iudicijs damnatus sit, qualia sunt mandati, pro socio, tutela fiducia, furti, & si qua sunt eiusmodi. malim tamen sic legi: In minimis priuatisque rebus etiam negligentia mandari in crimen, iudiciumque. &c. l. 14. Propterea quòd si recte fiat] Nihil mutandum. neque uero si positum pro an, quod putauit Horomanus, sed pro particula conditionali ut proprie poni solet: ut sit Ciceronis sensus: negligentia (inquit) M. Tull. eius, cui negotium mandatum est; negligenter negotium illud administrauerit, age cum eo mandati iudicio is, qui madauit: et si probarit iudicibus illum rem mandatam negligenter administrasse, demnatus ille ignominia afficiatur. Quid ita? quia si recte fiat, id est, si is, cui res mandata est, officium faciat, & munere fungatur boni uiri, oporteat eum, qui mandauit, negligere rem, quam illi mandauit, & quod ad eam rem attinet, in utranque aurem dormire: in illius denique cura, diligentia ac fide acquiescere.

P. 42: L. 7. Non est ita pfecto iudices. non est uerisimile] Maneo in sententia, ut putem legendum, iudices, non est ut, &c. non, ut est in libris uulgatis, non est uerisimile ut. non enim ita loquuntur Latini: uerisimile est, aut uerisimile non est, ut hoc uel illud factum sit: sed uerisimile est, aut non est factum esse. Contra hoc accidere potest, aut non potest, ut, eoq; & Lucr.

¶ Horat. sæpe utuntur, ut indicauimus in nostris commentarijs. quod cum indocti non intelligerent, uocem uerisimile inuenerunt. Itaaamen est locus lib. 4. accus. non longe à principio: uerisimile non est, ut ille homo tam locuples, tam honestus, religioni suæ monumentisque maiorum pecuniam anteponeret. nisi dicamus etiam in illo loco uerisimile esse alienum. quod mihi uidetur.

P. 43: L. 14. Nulla redierunt] sic legendum: ¶ ita scrip. est in libris manuscr. Nulla redierunt auium, id est non redierunt, nempe bona. l. 19. Rediuuiam currem] Sic scribitur apud Festum, non reduuiam. Rediuuiam inquit ille; alii reluium appellant, cum circa unguis cutis se resoluit: quia luere est soluere.

P. 44. L. 3. Occisus, neque proscrip- tus est] Nō est dubium, quin, ut acute uidit, & recte iudicauit Hor- manus, desideretur in libris uulgatis hoc membrum neque proscrip- tus est. l. 16. Quorum nihil pernicii causa] Sic legendum, si Gellio credimus, ut credimus Per- nicii autem patrius casus est antiquus à nomine perni- cies, sic enim nomina quincta inflectebant ueteres per- nicies gignendi cas. & perniciē, & pernicii, & perni- ciei. Carisius tamen uidetur legisse perniciēs causa, lib. 1. l. 31. Cuius honoris causa] Multa hic desiderantur. Primum totus ille locus, in quo ostendit, bona Sex. Rosciū uenire non debuisse. deinde amplificationis principium, per quam inuidiam constat Chrysogono, ut omnium Syl- læ libertorum abundantissimo, copiosissimo & potenti- simo. finge igitur talia quædam à Cic. dicta esse, ut uideas quò pertineant hæc, quæ sequuntur ἀνέφαλα, & ἰτυν-

R R ii

SCOLIA

car. Alij item Syllæ liberti non mediocres rei familiaris copias repente consecuti sunt, qui antea erant egentissimi: ædeis amplissimas coemerunt, qui antea retum, quo imbris causa succederent, non habebant, fundos, prædia, uillas possident; quibus nuper, pedem in suo ubi ponerent, non arat. Sed quid ad Chrysogonum? Fundis illi & uillas remotis & denijs, neque ita fructuosos contenti sunt. ille uillas habet suburbanas opportunissimas, instructissimas, ac fructuosissimas; hi domum aptam & ratione, &c.

P. 47. L. 5. Quanto honore ipsa, &c.] Fortasse legendum, quantocumque honore, &c.] Et infra mox legendum fortasse quod summa Resp. seu summa res, simpliciter.

EIVSDEM IN ORAT. PRO ROSCIO AMERINO.

P. 49. L. 3. Paulo ante C. Piso. M. Perperna P. Saturii tabulas] Assentior Hotomano in eo quod hic M. Perpernam (sic aut cognomento dicebatur, non Perperna) & C. Pisonem appellari arbitratur. in hoc non sum cum secutus, quod P. Saturij, qui dicebat pro Faunio, nomen non putat esse à Cic. positum, sed ita esse script. paullo ante M. Perperna, Cai Pisonis argentarij tabulas, &c.

P. 49: L. 4. secundum eas his detur] Quidā legendum putant, his decidatur. sed Memmius indicauit mihi sic locutos esse ueteres. Val. Max. secundum te litem do.

P. 50. L. 8. Si paret.] ΗΣΙΔΔΔ. DARI OP. sic legendum est, non, si peteret, ut est in uulgatis, neque

si peteret, ut quidam uolunt. Erat enim hæc formula:
SI PARET TITIVM DARE OPORTERE. At-
 que in Verrinis ubicunque legitur, in ijs, quæ ad hanc for-
 mulam pertinent, si pateret, &c. legendum, si pareret. pa-
 ret autem idest apparet. Patere porro locum habet in ijs,
 quæ sunt in tabulis, aut aduersarijs perscripta. l. 17. Da-
 ri, repromittitue, si pareret] sic legi debet, non, si pe-
 teres. Est enim hæc lectio inepta, & ridicula, uel si pa-
 teret. si pateret autem, uidelicet in tabulis: idest si esset in
 tabulas relatum. Sic supra loquitur. sed in aduersariis
 patere contendit. Sic & Catullus. Ecquidnam in ta-
 bulis patet lucelli expensum? l. 31. Indicaui, sibi pe-
 cuniam] libri scripti manu habent, iudicaui: quam
 script. quamuis ualde probem, indicaui tamen non rei-
 cio. ita enim sæpe loquitur infra ibi. nam quo tu tempo-
 re illa formula uti maluisti, nihil hunc in societatem
 fraudis fecisse ostendisti.

P. 51: L. 8. Qui utrumque nostis] sic emendat
 Hotomanus, & recte.

P. 52: L. 4. Quicquam per suam benignitatem.
 sic sine dubio legi debet, quod & Hotomanus censet, &
 mihi iam pridem in mentem uenerat. l. 27. Et, si hoc quæ-
 rus reficere posses, non, &c. Sic legendum est, hu-
 iusque lectionis uestigia extant non leuiter impressa in
 libris antiquis. Dicimus autem Latine reficere, & face-
 re quæsum, non recipere.

P. 52: L. 7. Cur non arbitrio pro socio adege-
 ris, &c.] idest, cur non Roscium ad arbitrum pro socio ad-
 egeris. Arbitr pro socio autem, idest arbitr qui datur duo-
 bus socijs inter se iudicio, seu arbitro pro socio contem-

R R. iiij

S C O L I A

dentibus arbitrum porro non arbitrium esse legendum per
uincunt complures loci, in quibus ita loquitur M. Tull.
uerbi gratia in Topicis, in tertio de off. l. 19. In tabulis
habet, an non?] Sic legi debet: atque huius lectionis
impressa sunt in ueteribus libris uestigia non obscura. de-
inde: ut sic legatur, sententia & ueritas postulant. fecit
pactionem. uerba Faunij de Roscio, fecit (inquit Fau-
nius) pactionem Roscius; Respondet Cic. habet ne in ta-
bulis hanc pactionem Roscius, an non? &c. l. 19. O so-
cietatem captiosam, & iniquam] sic est sine dubio le-
gendum, non, ut in lib. uulgatus, indignam. iniquam au-
tem, idest iniquabilem.

P. 54. L. 2. Si sit hoc uero] Nihil muto. recta e-
nim & incorrupta est lectio. Est autem tempus praesens
pro praeterito, hoc modo: si uero hoc sit, idest, si uero hoc
factum est, &c. Hotomanus autem legit. Si sit hoc ue-
rum. à quo dissentio. l. 23. quid ita?] Hoc totum di-
citur à Cic. Quid ita? idest, quamobrem dicis, seu quo ar-
gumento istuc probas, Roscium non de sua, sed de totius so-
cietatis lite pactionem fecisse? nam si istuc uerum esset, sa-
tis dedisset Flauio, neminem amplius ab eo petiturum. Nunc
autem non satisfecit. Ergo de sua lite duntaxat, pactionem
fecit. l. 26. Quid ita Flauio sibi cauere, &c. Quam-
obrem non ita uenit in mentem Flauio sponsores à Roscio
postulare, quibus sibi cautum esset, neminem amplius
eo nomine à se petiturum?

P. 54. L. 10. Abhinc annis IV. idem quod IIII.
atque ex ea credibile est mendum esse natum. l. 27.] Ut
Faunio daret HS CCCI D D I D D.] Sic est emendan-
dum, non enim, ut uidit etiam Hotomanus, credi-

bile est Roscium integram summam Flauio pro opera & labore dedisse, nempe centum millia sesterium, sed potius CCIDDIID. id est quindecim millia.

P. 55. L. 8. Illudere uiri optimi] existimatio ni audebit. sic est legendum, deletis his uerbis, Q. Roscij, quæ ex ora libri in contextum orationis translatae fuerant: ut recte iudicat Hotomanus.

P. 55: L. 5. Homo clarissimus est] legendum fortasse est, homo castissimus est.

P. 57. L. 20. Inter eum, qui per se litigat] legendum uidetur pro se litigat. & item mox: qui pro se litem contestatur. opponit enim inter se eum, qui pro altero litigat, nempe cognitorem, & eum, qui pro se litem contestatur, l. 24. Cum suo uomine petit] sic legendum est, & ita emendaram in meo cod. multis abhinc annis. Meo autem iudicio hoc magis delector, quod idem Hotomano probari uideo, hoc tantum inter meam, & illius coniecturam interest, quod addo aduerbium, temporis, cum, ibi, cum suo nomine, &c.

P. 57: L. 20. Quæ (malum) stultitia fuit Roscij, qui, &c.] Sic emendauimus, ut ita legi debet, non ut in uulgaris, stultiia fuit? Roscius, &c.

ANNOTATIONES IN DIVI-
NATIONEM DE ACCVSATORE
IN C. VERREM CON-
STITVENDO.

P. 58. L. 6.

D Accusandum descenderim] sic
habent omnes libri manuscri. & ita ha-
buit in suo libro etiam Afcenius Pedia-
nus, ut ex eius uerbis intelligere licet. at
autem hoc toto capite speciem solacismi
contineri, nisi addas, & aut idem: ut sit, & subito. Qua-
re, inquit, multi legunt, descendere, quomodo habent
hodie multa exempla. Sed Io. Passeratius, uir doctus ad-
monuit me, descenderim, nulla re subintellecta legi
posse, & debere. itaque miratur me, legendum esse
conuinctim. l. 7. Auxilium expectassent] libri ma-
nuscr. habent, petiissent. ego tamen nihil muto. l. 25. in
instituto meo uideor] Quidam libri manuscripti ha-
bent. Video me.

P. 59. L. 4. Quis tandem esset, &c.] Hotoma-
nus legit, quis tamen esset.

P. 59: L. 6. Et quem minime uelit] libri manu-
scrip. habent, & quem maxime. unde suspicor legen-
dum, & quem maxime nolitis, &c. l. 13. Per trien-
nium depopulatus esse] legendum putant quidam, de-
peculatus esse.

P. 60. L. 23. Me potissimum esse delectum] libri ueteres ferè omnes habent dilectum. de quo sepe ad moneo lectorem, ut meminerit, dilectum militum à dilego dixisse ueteres, non dilectum.

P. 60: L. 18. Senatui, populiq[ue], &c.] sic reposui Carisij auctoritate fretus, qui ita legit lib. 1.

P. 61. L. 15. At enim solidum id est, ut me] secutus sum libros aliquot manuscr. & quorundam doctorum uirorum auctoritatem, qui sic legi uolunt. solidum autem interpretantur firmum, & stabile, & quod infirmari non possit. Verum, ut dicam, quod sentio, ne hæc quidem lectio satis tuta est. primum enim hoc loquendi genus Ciceroni est inusitatum: deinde codices alij manuscr. in his Memmiani, habent, solum, & multi item uulgati. Neque tamen eam scripturam magis, quam hanc probare possum. est enim, ut ego quidem arbitror, mutilata, & imperfecta: & fortasse deest uox perpicuum: ut sit ita legendum. At enim solum id perpicuum est, ut me ficuli maxime uelint. Quamquam uellem ita à Cicero ne scriptum esset. At enim solum id perpicuum est, ficulos me maxime uelle. & cur me ficuli maxime uelint: alterum illud &c. l. 27. Et amicus eius tibi suffragatur] uox Hostensius abest ab omnibus libris manuscriptis.

P. 64: L. 28. Et oratione exponere] quidam libri manuscripti habent, expromere.

P. 64: L. 22. Poteris ne eius orationis subire inuidiæ] sic reperi scriptum in codicibus antiquis Memmianis. Verumtamen non est dissimulandum Asconium legere subire inuidiæ: Nonius autem, subire orationem

S C O L I A

tanta fuit etiam temporibus illis scripturae uarietas. l. 26. praestinguat aciem ingenii] praestinguat, id est, ut Nonius interpretatur, obtenebret, obscuret. sed de hoc uerbo, quod propè inter mortuum linguae Latinae restitui mus, plura diximus in Commentarijs Lucr. l. 29. Quem tibi magister ludi nescio quis] sic legit Nonius in uerbo componere, non, ut uulgo, nescio quis.

P. 65. L. 3. In hac praelusione] legendum pro lusione, ut est in omnibus libris manuscr. & plerisque uulgatis: & ita edi iusseram. Varro lib. 5. de lingua Lat. pro idem ualeat quod ante, ut in proludo, pronuntio. Praelusione autem, amici cuiusdam mei coniectura est, quam neque nunc probo, neque unquam probavi, sed tamen eam annotaram è regione huius loci, ut de ea amplius cogitarem.

P. 65. L. 30. Ex illo grege moratorum] libri scripti alij habebant, meritorum, alij mercatorum, alij meatorum, alij morcutorum, nos moratorum reposuimus, quod antea Cuiatius.

P. 66: L. 2. Si pareret, eam se] legendum fortasse est, auertit, quoniam supra dixit factum esse Verrem, & ad se redisse, atque ad mores suos.

P. 67: L. 7. Atque amicorum pop. R. causa comparata est] non displicet mihi scriptura in antiquo libro reperta, atque amicorum pop. R. patrona. Verum tamen non putavi mihi uulgatam reiiciendam, praefertim, & probabilem, & librorum quorundam manuscr. auctoritate confirmatam.

P. 68. L. 18. In amicitiam pop. R. ditionemque essent.] Quidam legunt, uenissent. l. 20. M. Si-

lano diem dixisse.] sic est legendum, quemadmodum recte existimat Hotomanus. non, ut est in libris vulgatis, Decimo Silano.

P. 71. L. 3. Quod pr. R. idest quod prætor Ro. sic autem legit Aconius, & in nonnullis libris manuscr. scriptum reperi. l. 8. Tot uitiis, flagitiisque conuicta] quidam lib. manuscr. habent conuinctam. ego tamen nihil muto. l. 17. Omnia fana depeculatus est] quidam libri calamo exarati habent, depopulatus est, quemadmodum, & non multis post uersibus ibi, sanctissimus religionibus consecrata depeculatus est. habent idem libri depopulatus est.

P. 72. L. 18. Et ei uoce maxima uictoriam gratulatur] à quibusdam manuscr. abest uox uictorium. ego censeo retinendam: nec tamen, si tollatur, multum de sententia huius loci detrahatur.

P. 73. L. 16. Illis ipsis dicebus] Acon. legit, his paucis diebus.

P. 75. L. 18. Inimicum, odiosum accusat.] sic restituit Memmius, in quo nihil præter ordinem uerborum immutatum est.

P. 76. L. 9. nullo iudice equite Rom.] Quidam legendum putant, nulla iudice equite Ro. iudicante, &c. Ego nihil mutandum censeo. Quod si quis probaret illorum sententiam, aut essent alia quoque mutanda aut aliquid esset addendum. Nam uel ita legendum esset, nulla iudicibus equitibus Ro. iudicantibus. uel ita, nulla ullo iudice equite Ro. iudicante. liceret etiam demere utrobique uoces iudicibus, & iudice: hoc modo: nulla equitibus Rom. iudicantibus: & nulla

SCOLIA

ullo equite Rom. iudicante. l. 13. minoris tricies HS sic
restituimus ex Asconio. alioqui legendum sic esset HS
CCCCIJJJJ CCCCCIJJJJ CCCCCIJJJJ. quod idem
ualet. nam ha nota significat tricies etiam millia sester-
tium nummum, quæ summa, cum XVI. iudices essent
corrumpendi (tot autem essent corrumpendi ad reum no-
centem absoluendum, si xxx iudices sederent) si distribue-
retur in singulos iudices peruenirent ad singulos circi-
ter centum nonaginta sestertium nummum millia. l. 22.
Verre prætor Urbano sortiente] recte Hotomanus
putat uel subfortiente legendum esse, uel sortiente po-
situm pro subfortiente. significat enim subfortitionem
iudicij Iuniani, de qua fit mentio in Cluentiana.

P. 77: L. 30. Vnum hominum uel tenuissi-
mum] sic restitui ex Asconio.

P. 77. L. 10. Non aliis recte factis.] gratia e-
nim, & cognatio non sunt facta, nedum recte facta.
successu autem esset saltem esse facta, si aliis legeretur. nisi
dicamus recte facta referri ad uitia: quod est supra: id
quod est tutius. l. 28. hoc idem, iudices, opto] sic
habent codices manuscripti. quos secutus sum potius quàm
uulgatos, in quibus legitur peto. opto autem idem fe-
rè ualet, quod εὐχομαι. εὐχομαι autem duo significat, &
precari, & optare, quorum utrumque huic loco con-
uenit.

P. 78: L. 6. In obliuionem diuturnitatis addu-
cta sit] lege, diuturnitate adducta sit. l. 16. ut crimen
totum interrogando explicem] Hotomani coniectu-
ram, quæ ita nobis certa uisa est, ut nihil dici possit, pro-
bauimus, & secuti sumus. Omnino sic esse legendum

declarat hic locus, quem ille profert, ex primo accusationis libro. Etenim sic me ipsum egisse memoria tenetis, ut in testibus interrogandis omnia proponerem, & explicarem.

ANNOTATIONES IN
ACTIONIS SECVNDAE,
SEV ACCVSATIONIS IN
C. VERREM.
LIBRVM PRIMVM.

P. 79. L. 24.

T, VT cum hæc res pro uoluntate pop. Rom. esset iudicata, finis, Sec.]
E Neque potui, neque debui Rotomani sententiam, siue εὐσοχίαν potius in hoc loco restituendo, qui perturbatione ordinis erat deprauatus, aspernari. nam uel Cicero hic non fuit Cicero: uel eo ordine, quo ille uoluit, hæc uerba sunt legenda.

P. 81: L. 29. deuerti potius] libri omnes manuscripti sic habent, non diuerti.

P. 82: L. 1. Quis tam inimicus] aliquot lib. manusc. habent. quis tam iniquus. & proximo uersu, qui non aspectu. ubi uulgati, qui non conspectu.

P. 84. L. 1. Dis simulamus, Hortensi. videntur hæc esse legenda per interrogationem. l. 14. Veneris.

S C O L I A

Erycinæ comm. esse.] hunc locum profert Nonius in uerbo comitto.

P. 85: L. 29. Accepi (inquit) uicies ducenta] totus hic locus magna ex parte corruptus erat in libris omnibus manu, & uulgatis, minus tamen in uulgatis, quā in his manuscrip. quibus usus sum. Ego, autem eum emendaui, primis cum medijs, & medijs cum ultimis comparatus. Acceperat igitur Verres uicies centum millia sestertium. & ducenta triginta quinquamillia, quadringentos XV II. nummos: dedit stipendio, frumento, legatus pro Quæstoribus, coheri prætoris HS decies centum millia, & sexaginta triginta quinque millia, quadringentos XV II. nummos. Reliquit Arimini HS sexcenta millia. subduc nunc rationes, & confer summas singulas cum uniuersa. reperiēs pares esse. Non Archimedes melius describat.

P. 86: totam uitam periculosam, insidiosam, &c. Sic restitui, cum reperiissem in libris manuscr. periculosam, inuidiosam, &c.

P. 87. L. 20. Eosque ambo] quamobrem ueterem scripturam, eosque ambos reiicerem, nulla causa uisa est. sic enim etiam loquebantur Latini, eos ambo pro eos ambos duo pro duos. exempla notissima sunt.

P. 87: L. 21. Ad hanc istius cupiditatem demonstrandam seruatus] libri tres manuscr. habent. cup. dem. separatus. ego nihil muto, & uulgatam lectionem tueor, quamquam alteram non damno. l. 24. confugisse Delum. sic habent tres libri manuscr. Memmii quo modo tamen esse legendum, sine libris manuscriptis

pris coniecerat Hotomanus: tanta est eius sagacitas, atque evsōxia.

P. 88, L. 9. Tenem ipsum, qui apud ipsos] Seruius in libro. I. Aeneid. hunc locum profert ad illum locum Tenedos notissima fama, Cicero Verr. Tenem ipsum, cuius ex nomine Tenedos nominatur. ubi uidemus multa à Seruio esse pratermissa: unde quidam suspicantur, hæc omnia, qui apud eos sanctissimus deus habetur, qui urbem illam dicitur condidisse non esse Ciceronis. Sed errant. proferunt enim grammatici ex auctoribus ea, quæ ad rem pertinent, cetera omittunt. Sic Carisius lib. 2. ex Milone. Ut sustinuit? immo uero ut contempsit?

P. 88: L. 25. Quos in horum locum subfortiturus erat:] sic est necessario legendum: idq; præterquam ratio hanc lectionem postulat, etiam ex Pediano intelligere licet.

P. 89: Adest; de te sententiam laturus est: duo libri manuscr. habent, adest de te sententiam laturus: quæ admodum et deinceps proxime Olynthum, non Olympum: et item tertio post uersu.

P. 90. L. 8. Notata, atque descripta] libri duo manuscr. habent, notata, atque perscripta. Verum siue descripta siue perscripta legi placeat, legendum uidetur, notatam, atque descriptam, seu perscriptam, ut cohareat, cum uoce, prædam. atque ita scribenda erit distinctionis nota post uocem furta. l. II. forum, comitiumq; adomatum. uox adomatum uidetur mihi superuacanea. Credibile quidem est eam ex annotatiuncula esse natam, cum lector aliquis interpretari uellet illud, ad speciem.

SCOLIA

P. 90: L. 3. Cum imperio, & securibus] hoc totum neque ego reperi in codicibus Memmianis manuscriptis. neque Hotomannus in suis. Atque ut reperiantur, delenda est tamē. legatus enim neque imperium, neque securis habebat, ut recte admonet Hotomannus. Nequid in se offendent] alij aliter. ego sic hunc locum restituendum censeo. nam ipso quod est in vulgatis, aliunde irrepsit nempe uel ex declaratione ad oram libri adscrip. uel supra pronomen se scripta natum. offenderis autem, uidelicet Verres: in se. nempe in Philodano.

P. 91: L. 9. Parum laute diuersari.] libri manuscripti omnes habent diuersari: & ita sine uarietate, ubicumque uulgati habent diuersari. l. 10. tametsi erat ignarus. sic est legendum, non ut est in libris uulgatis, non ignarus. atque ita legitur apud Nonium in uerbo constituere. quod iam pridem admonuit. P. Victorius. l. 24. quos ei commodum sit, inuitet. Nonius uidetur legisse, quos ei commodum fiet.

P. 92. L. 9. enim uero ferendum] profert hunc locum Donatus in Andria.

P. 92: L. 26. Quamobrem commiserit, aut quid euenierit] nihil mutandum: nam quod quidam ita legi uolunt, quamobrem euenierit, aut quid commiserit, &c. falluntur. sequi enim deberet, cur in tantum, &c. sic potius legendum putarem. quod commiserit, aut quid euenierit, quamobrem, &c.

P. 94. L. 18. Iam iam Dolabella me neque-

tui, &c.] sic restituit partim ex Asconio, qui hunc locum profert in Diuinatione: partim ex codicibus Memmianis. Apud Ascon. autem legitur miseret: in codicibus uero manuscriptis miserere potest. Hoc tantum inter Ascon. & libros illos interest. Miserere potest autem sic dictum, ut si quis dicat, poenitere potest, pigere, aut pudere debet; est enim infinitiuis ab impersonali uerbo miseret.

P. 94: L. 6. Cupiditatiq[ue] paruerit] legendum fortasse est patuerit. Recita ex Verris literis.] Hac uidit Hotomanus desiderari: cui qui non in hac re assentiatur, eum uel maleuolum, uel indoctum putarim.

P. 75. L. 30. Quid Milesiis lanæ publicæ. Forasse legendum. publicè.

P. 96: L. 10. Usque ab Diano, quod in Hispan.] possit aliquis suspicari & hæc uerba. quod in Hispania est. & hæc, quæ in Ponto est. è libri crepidine in contextum uerborum esse translata. Quis enim tum nesciebat Dianium esse in Hispania, sinopam in Ponto? Quadringenta millia expensa] sic restitui hunc locum ex Asconio: quem miror à doctis quibusdam non satis esse intellectum, cum alioquin non obscure eam scripturam, quam ego restitui, sequatur, & referat. Quin ut huius nulla scripturam esset apud Asconium argumenta, aut uestigia, tamen ratio ipsa, quæ multo plus ualere debuit, uinceret ita legendum. Verres igitur dixerat se pecuniæ pupilli HS decies, idest sextertiū decies centum millia deportasse. Cū hæc pecūna esset reddenda pupillo, ait se Verres HS qua-

ss ij

SCOLIA

dringenta millia Chrysogono, Malleoli quaestoris seruo expensa tulisse, sexcenta pupillo accepta referre. En tibi illa decies centum millia expleta atque æquata, nempe, & quadringenta millia, se expensa tulisse dicit Chrysogono, & sexcenta se pupillo debere fateatur. quadringenta millia, & sexcenta millia efficiunt summam illam decies centum millia. hoc illud est, quod dicit, sexcenta millia reliqua facta, cum quadrigentis expensis Chrysogono lais, quadravisse ad explendam summam illam integrā HS decies.

P. 97: L. II. Quomodo ex decies HS] sexcenta millia reliqua sine facta locus est, mea sententia, facilis, ac planus. significat enim hoc tantum, Verrem pecuniam Malleoli manifesto furatum esse, qui cum se decies HS ei debere fastus esset, primum falso HS quadringenta millia Chrysogono eius seruo expensa tulerit: deinde sexcenta millia, quæ reliqua essent facta ex HS decies, pupillo tota non soluerit, sed multo maximam partem auerterit, si quidam quinquaginta millia duntaxat ei soluerit. Quod si legamus quingenta millia soluta non sunt, ut uult Hotomanus, intelligentur centum millia à Verre esse auersa, & detracta de pecunia pupillo debita. supra autem in rationibus quaestura, & pecuniae publicae referendis cum Carboni quaestor fuisset, sic scripserat Verres. reliqui Armini HS sexcenta millia. & hoc est quod hic dicit, ut illa de Cn. Carbonis pecunia reliqua HS sexcenta sunt acta. ita hic locus est intelligendum. nam alij hic mire uaticinantur, & somniant.

P. 98. L. 20. En memoria; &c.] libri duo manu sc. habent, en memoriam mort. fod. en. metum, &c. lin.

l. 28. quæ miseræ, flentes] liber unus manuscr. habet,
quæ miseræ, flentes. quæ scriptura non est reicienda.

P. 98. L. 22. Consistam in uno nomine] quidam
legi uolunt in uno crimine, quæ assentior ijs, qui legi uo-
lunt. Quis potius, etiam si adiuuentur à codicibus ue-
teribus. Per hæc uerba significat Cicero nihil potius aut
à Verre, aut ab alio fieri posse, quàm cupiditati hominū
obuiam ire præsertim his temporibus (inquit) corruptis
scilicet, & luxuriæ perditis.

P. 100. L. 18. Testamentaria, nummaria, &c.]
Vocem Cornelia, quæ ex annotatione nata in contextum
uerborum ab indocto librario coniecta erat, deleui. nam
(quod & Hotomanus uidit) testamentaria, & numma-
ria. ambæ erat Cornelia. l. 19. ad prætorem perti-
neat] Cum in libris duobus manuscr. ita scriptum repe-
risssem ad p. R. ego facile conieci ita legendum, ad præto-
rem, seu ad prætorem Ro. non, ut est, in uulgatis, ad pop.
Rom. sola enim perduellionis quæstio populo relicta fuit,
ceteræ ad prætores urbanos, qui & quæstiores diceban-
tur, translatae sunt. Sic paullo post uocem Fuffias, seu
Fufias sustuli, ut natam ex religione librarij, qui cum ad
oram libr. annotatam uideret ab aliquo lectore uocem Fuf-
fias, seu Sufias, eam putans deesse, coniecero in contex-
tum, & ordinem uerborum. nam planè nulla lex est Fu-
fia. Furia autem de testamentis ne quis supra mille asseis
legare posset, lata est à C. Furio Tribuno pl.

P. 101. L. 3. Ei, qui census nos sit, &c.] Sic ha-
bent libri omnes manuscr. & ita legendum puto, quamuis
dissentiant docti quidam, in quibus est Hotomanus. Sed
ego eos falli arbitror, nam primum ex sententia legis Vo-

S C O L I A

sconiæ licet intelligere, quemadmodum lex illa uetuerat
 eum, qui census esset, mulierem suis bonis heredem per-
 ueniret. Rursus autem, ut ei, qui census non esset, per
 eandem legem licebat mulierem heredem instituere, ita
 et mulieri, plus quàm ad heredem peruenturum esset,
 legare per eandem legem poterat, qui non census esset.
 At si hic legeretur qui census sit, non ualuisse eadem
 ratio in legato, atque in hereditate, cum ei, qui census
 esset, instituere quidem heredem mulierem liceret, lega-
 re autem mulieri plus quam ad heredem peruenturum
 esset, liceret. Præterea ex rebus M. Tullij, quæ sunt
 supra in principio huius narrationis, cognoscere licet, le-
 gendum esse, census non sit. sic enim ille. is cum
 haberet unicam filiam, neque census esset; quod
 cum natura hortabatur, lex nulla prohibebat, fecit,
 ut filiam bonis suis heredem institueret; Verres in eo
 non secutus legem Voconiam, quòd mulieribus ad-
 uersabatur; in eo non secutus, quòd etiam cum, qui
 non census esset, uetabat heredem mulierem institu-
 re; idque etiam in præteritum: de legato nihil edi-
 xerat. in quo eadem ratio ualebat. Quo factò satis
 signi dederat, se dedita opera, et precio acce-
 pto edictum suum composuisse, ut ab Annij filia ad
 secundos heredes hereditatem transferret. Cum hæc
 iam scripsissem, cognoui Hotomanum sententiam mu-
 tasse.

P. 101: L. 25. Esse oporteret, ita secun-
 dum, &c.] Hoc totum, quod erat ex Asconij uer-
 bis natum, atque adeo ad uerbum ab eo hæc transla-

enim, si is intestatus mortuus esset, deleui. Valens enim hac quidem uerba ad illa declaranda, uti proximum quemque potissimum heredem esse oporteret: se non ideo sunt in contextum orationis recipienda, immo ut aliena, reijcienda. quod & Hotomanus uidit. Aut pro præde uindictarum] Dissentio ab Hotomano, qui putat hoc loco nocem licis esse supernascanam, & aliunde illatam. quamquam uideo eum postea sententiam mutasse: existimare hoc tantum, & pro ut, reponendum. Tantum quod hominem non nominat.] sic legendum, neque quicquam mutandum. tantum quod autem, id est, hoc tantum quod: commodum, tantummodo, nihil nisi. sic accusas. Tantum quod oratoribus Metellus obsides non dedit.] Idem lib. 7. epist. fam. Tantum quod ex Arpinati ueneram) Lucr. lib. 2. Tantum quod nomen mutatum dicere possis.] In prospectu. pop. Rom. produxit] quidam legendum hic putant, in aspectum, ut infra eadem oratione, in oculis, quotidianoque aspectu populi Romani, à quibus dissentio.

P. 109. L. 9. L. Sylla, Q. Metello Cos. sic legendum est, non censoribus, quantumvis liceat reclamet Hotomanus. Equidem hoc assensior, quod paucis post uersibus legendum putat, tum uero cum esset, pro ueruntamen. l. 27. In quo moliri, prædarique possit.] legendum fortasse est, in quo aliquid moliri.

P. 107. L. 5. Neque edicta die] legendum fortasse est, neque prodita die] l. 12. improbe; uerum callide] sic legendum, quamuis reclamant docti quidam. Est enim $\mu\phi\mu\sigma\iota\varsigma$ uerborum cuiuslibet, qui ita de Verris facto loqueretur: improbe est hoc à Verre factum, sed tamen callide, & astute; negat hoc quemquam de Verre dicere posse Cicero, quia Verres perspicue, et aperte, & callide audacter, & impudenter, et sine fuce improbus fuerit.

P. 108. L. 10. prætor debuit] malim legi, debuisti, & deinceps: cui tutoribus defendentibus; &c. l. 27. Qui etiam ad extremum ascripserit] sic restitui pri-
seiani fidem ac testimonium secutus. lib. 18. Cum in alijs libris legatur, conscripserit. Ibidem idem ubi paullo ante legitur tectorium uetus delitum sit, legit deletum sit.

P. 108: L. 11. quod eum codicem obsignassem] legendum fortasse est, quod suum codicem obsignassem. l. 16. Ut uno minus teste haberet Rabonius?] sic omnes quidam habent libri, atque ita legit Asconius, & illa explicat, ut de tot, qui contra se sunt, testibus, unum Rabonium detraheret. Verum ego malim legi, haberem; magis proprie enim, & conuenientius, dicat accusator se habet: testis in reum, quam reus in se. l. 17. diem operi dixerat] legendum putauerim, edixerat. lin. eadem hac condicione si quis de pupillo redemptor accessisset, &c.] locus hic mire corruptus est in libro uulgaris, neque multo integrior in manuscr. quod cum uiderent quidam uiri docti, conati sunt eum in integrum restituere: sed inanem operam sumserunt. itaque in eius refellendis neque diutius lectorem morabor, neque frustra tempus conteram. Tantum asseuero, me ex Prisciano, qui hunc locum cum multis alijs

profert lib. XVII. emendasse, aberant autem hæc uerba; non esset usus, à libris omnibus: quæ huic loco magnam lucem afferunt, imo uero sine quibus intelligi non potest. Quis autem non uidet immerito Asconium ab Hotomano reprehendi? significat enim hoc M. Tull. ut recte explicat Asconius, ceteros de populo cum exclusi essent tempore, non accessisse ad illud opus redimendum, neque uoluisse Merire in potestatem Rabirij, qui sibi prædam à Verre ereptam arbitraretur.

P. 109. L. 2. Et stetit eum cum patruo] Memmij coniectura probata sic edendum curauit, cum in omnibus libris legatur, Et testes secum, planè mendose.

P. 109. L. 20. De auaritia tua commoneretur? sic legendum; non commoueretur? Commonere autem, quempiam, seu commune facere, est ei memoriam refricare, redigere in memoriam. l. 23. quam populus R. quotidie, iudices, etiam] Priscianus etiam lib. legit, populi Rom. quotidie iudices.

P. 100. L. 5. Cuius mihi copiam quam largissimam fieri oportebat.] l. 7. Cum eos, quibus innuerat] Sic legendum potius, quam ut quidam coniiciunt, cum iis, quos iste annuerat, &c. neque me mouet Asconius, qui ut multis alijs locis sic, & hoc loco corruptus est.

ANNOTATIONES IN ACCVSATIONIS.

LIB. III.

P. 114. L. 23. *Ad euerrendam pecuniam] sic legendum, & ita multis ante annis emendarat Rinius. l. 2. HS undecies numeratum esse] id est sestertium undecies centum millia : oratio enim precisa est, HS undecies subintelligendumq; est, centum millia. quo fit, ut mirer, non dici, numerata esse, potius quam numeratum esse. Quid si loci omnes, in quibus tale loquendi genus usurpatur, corrupti sunt?*

P. 115. L. 24. *iplos XX annos] scio apud Asconium sic legi, ipso uicesimo anno : uerumtamen nihilo muto : quin Asconium hoc loco, ut & multis alijs, corruptum esse puto. iplos autem interpretor, totos, integros.*

P. 116. L. 24. *Cum hos sibi quæstus constituisset, &c] forte sic legendum, &c. Cum hos sibi quæstus instituisset] atque lib. ex iis cau. q. ipse constituerat, &c.*

P. 116: L. 6. *Vt uel Octavius Balbus iudex, homo.] hæc uerba sunt Ciceronis, non exempla uerborum, in quæ uerba iudicium dare fingit Cic. improbum prætorem : quamuis ita scriptum sit apud Asconium. Nam uel ab Asconio non est ita scriptum, uel*

non suo loco scriptum, uel errauit Asconius. praeterea
 uox iudex, post nomen Balbus, mea quidem sententia,
 delenda est, ut ex annotatiuncula nata; satis enim
 intelligitur fingi Octavianum Balbum datum esse iudi-
 cem à pratore; ut omitam quòd hic Octavius in can-
 sa Verris iudex sedebat. Postremo mendum manife-
 stum sustulimus, quòd habebas in his uerbis, sic eius-
 modi: atque ita emendauimus: in eiusmodi, nempe
 uerba. quidam tamen legi malunt, sint eiusmodi,
 à quibus dissentio. nam hic locus responderet illi su-
 periori, ut prator in ea uerba iudicium det, &c.
 l. 20. Qui ciues Rom. erant, &c.] sic natus in
 Phorm. ad illum locum: Hic in noxia est: ille, ad de-
 fendendam causam adest. atq; subaudi ad qui Ci-
 ues Ro. erant, iudices dabantur: ad si siculi essent;
 subau. rei. Sed ego mihi persuadere non possum ita lo-
 cutum esse Ciceronem; ita potius loqueretur. Daban-
 tur iudices, qui ciues Rom. erant, si siculi rei es-
 sent, cum siculos eorum legibus dari oporteret. da-
 bantur siculi, si ciues Rom. rei essent, dicerent po-
 tius, si à siculis peterent. & pro hoc, si ci-
 ues Rom. essent, si à ciuibus Rom. peterent,
 quamquam ream scio cum esse, cuius de re discepta-
 tur.

P. 117. L. 27. Lege Hieronica iudaica, &c.
 Distinctionis nota scribenda est pro uocem contro-
 uersiam, & subintelligendum constituta: ut sit,
 iudicia lege Hieronica constituta: uel, ut uide-
 tur Hotomano, hac ipsa uox constituta desideratur

S C O L I A

¶ abscribenda est.

P. 118: l. 30. Quid hoc nomine facias?] Alij libri habent. Quid huic homini facias? mox autem ubi legitur libidini, uidetur legendum libidine. Prator ex legatorum sententia) legendum fortasse est, de X. legatorum sententia. l. 25. Interea sanè perturbatus est ipse, &c.) Carisius hunc locum profert lib. 2. in aduerbio sanè.

P. 121. L. 23. Quoquam si accessisti, quò non, &c.] Varia est huius loci scriptura, & lectio. Alij enim libri sic habent, ut nos edendum curauimus: alij, quò quæso accessisti, quò non, &c. alij, quò quasi accessisti quæso, quò non, &c. alij, quasi quoquam accesseris, quò non; quæ omnes probabiles sunt, præter eam, quæ ordine secunda est. est enim plane inepta, nata ex dubitatione librarij, qui incertus uerum scriberet quasi, an, quæso, utrumque scripserit. Hotomanus autem sic legendum putat: quonam accessisti, &c. lin. 27. sed ex manibus, naturaq; tua) Io. Lucanius legendum arbitrat, ut refert Hotomanus, sed ex moribus, &c.

P. 121. L. 17. Qui statim cum præsensisset] Hotomanus existimat hic aliquid deesse: non ego. nam hæc uerba, qui statim cum præsensisset, ad illa superiora referenda sunt, Epicratis inimicos Verris auaritiæ, & iniquitate fretos sperasse se Epicratem bonis euertere posse, si palæstritæ Bidentis peterent ab Epicrate hereditatem. Cum igitur Verres statim præsensisset illorum consilium, iubet Volcatio numerari HS LXXX. Hoc tantum uelim, pro qui, legi quæ, quel quod. Verumtamen nihil sine auctoritate codicum manuscr. mutare ausus sum.

P. 122. L. 8. Refert se ad illam suam rationem] sic legendum puto potius quam , refert illam suam rat Syrac.] uulgata autem lectio plane corrupta est. Rationem Siracusanam porrò intellige , per quā in alium culpam conferret : quemadmodum in re Heraclij Syracusani , de quo paullo ante , culpam in generum suum contulerat .

P. 124. L. 26. Ab Heraclio duci iubebat.] Ita duci scilicet , ut iudicati ducuntur ab ijs , qui iudicio superiores fuerunt . l. 20. ex multis millibus) sic habent libri quidam ueteres , quod ego ascripseram ad oram eius libri , unde hanc editionem effingi uolui : non tamen eo animo , ut id operæ sequerentur , sed ut postea iudicarem ; illæ tamen me non consilio millibus excuderunt . quod moleste tuli ; nam omnino malo legi , ex multis similibus , ut est in omnibus libris uulgatis .

P. 126: L. 19. Consiliumque dimittat) sic reposui , cum in libris omnibus Consilio legatur . ita autem esse legendum uincunt innumerabilia exempla , ex quibus illud esto ; supra ab hinc non longe : causam esse dimisso , atque ablegato consilio defensurum negauit . & paullo altius non dubitabat Minucius , qui Sopatrum defendebat , quin iste , quoniam consilium dimisisset , &c. & infra paucis post uersibus : aut nunc negabis te consilio tuo dimisso , uiris primariis , &c.

P. 128. L. 128. Nihil pretio posset auferre) tres libri manuscripti habent , nihil precario posset auferre . ego tamen nihil muto .

P. 129: L. 30. Quo die iste ut Syracusis Sthenius.) Vocem die , quæ deerat in omnibus libris uulga-

SCOLIA

vis, quos quidem uiderim, in uno codice manuscripto, re-
pertam restitui.

P. 130. L. 1. Ab incepto furore reuocetur.]
lego, ab incepto reuocetur. deleta uoce furore.

P. 131: L. 13. Hoc probabilis] sic legen-
dum, & ita edidit Manutius. Probabis autem, id est in
dicibus persuadebis?

P. 132. L. 16. Probabis Dubitare etiam num
potestis, &c] nihil muto, quamuis in alijs libris ita
scriptum sit, dubitate etiam nunc, si potestis, &c.
scilicet sine interrogatione: quomodo loquuntur infra
pagina.

P. 135. L. 11. Ex ueterum Agrigentinarum]
sic restituit Hotomanus, atque ita sine dubio legendum,
non, ut in alijs libris, uetere. l. 23. Omnibus re-
cusantibus, & improbantibus] sic restitui libris om-
nibus inuicis, ratione flagitante. nam primum im-
plorantibus, quod est in alijs libris, non potest esse si-
ne accusandi casu. praeterea non dicit M. Tullius Ce-
phalea ditanos implorasse Verrem cum idibus Ianuarijs
Calendas Martias proscriberet. frustra enim se sciebans
imploratuos, & absurdum esset eius ipsius opem im-
plorare, qui contra leges faceret: sed factum Verri non
probasse, & recusasse ne faceret.

P. 136. L. 17. Quae res euertendae reip. &c.]
sic omnes quidem libri habent, neque ego quicquam au-
sim pro meo iure immutare: sed tamen non celabo lecto-
rem quod hic mihi uenit in mentem. sufficor tamen cau-
sa esse aliunde profectum, neque esse τοῦ ποικτοῦ. ita
cum loquebantur ueteres. haec sunt reip. euertendae:

Id est haec res ad remp. euertendam ualens. Sic Liuius lib. XXX. annal. lectis rerum summis cum animaduertisset pleraque dissoluendarum religionum esse L. Peillio dixit, sese eos libros in ignem contecturum esse.

P. 138. L. 22. Tamen si animo xquo prouincia tul.] sic quidem legi uult Hotomanus, & ita habent nonnulli libri uulgati, & manuscripti: sed ego, tamen si animo, &c. legendum censeo. & sic edi iusseram.

P. 139. l. 12. Non ut magistratibus morem accipiendi, &c. Ita sine dubio legendum est, non, ut est in libris quibusdam uulgatis, moram accip. hoc enim significat, hoc iudices agere debere, ut magistratibus accipiendi morem, non socijs dandi causam auferre uideantur: quod facturi sunt, si iudicent, turpiter. accipi pecuniam statuarum nomine. Est autem hoc loco Ironia nisi forte id agimus: id est non agimus seu agere non debemus, ut socijs causam dandi, sed ut magistratibus morem accipiendi auferre uideamur.

P. 142. L. 18. Partim etiam in aedibus sacris] Quidam putant alterum partim desiderari: & ita legendum, partim in locis publicis positæ, partim etiam, &c. Ego autem nihil muto. Nam partim semel positum esse non hic tantum, sed etiam alibi, neque solum apud M. Tull. sed et apud alios scriptores animaduerti.

P. 142: L. 22. Sed & aliorum commune] sic legendum non ut in libris uulgatis, sed & illorum, &c.

P. 145. L. 25. Arbitrantur res iudicare oportere] sic restitueram in meo codice, coniectura ductus quindecim abhinc annis. Nam uulgata lectio, ireos

iudicare. inepta, & inanis est.

P. 132: L. 8. Ergo equites R. te suo iudicio condem uoluer.] *Locus est mutilatus, & corruptus, at que ita in integrum restituendus: Ergo equites Romani, qui te suo iudicio condemnarant, horum iudicio condemnari uoluerunt. quo quidem modo etiam in nonnullis libris uulgatis impressum est. l. 4. Istius, qui legem promulgauit] malim legi, ipsius, seu eius.*

P. 146: L. 30. Erant hæc ex eo genere) duo libri manuscr. habent, nec erant: quod & Hotomanus admonuit. uerumtamen lectionem uulgatam retineo. hoc enim significat M. Tull. libellos illos ex eo genere fuisse, quod maxime quærebat: sed paucos fuisse, nempe duos; eosq; pusillos: tantum denique fuisse, quantum exempli causa proferre posset.

P. 147: L. 30. In ius ad Metellum) uidetur hoc, ad Metellum, esse aliunde natum: Nam in ius ualet ad prætorem, nisi forte ad Metellum addidit, ut significaret quis esset prætor. Sed erat hoc satis notum. quare suspicio eadem manet, ad Metellum ex aliqua annotatione mansisse.

P. 148. L. 17. Itaque illum in iure metu, consc.) sic restitui, cum in omnibus libris legatur, iniuriæ, plane mendose. legendum enim est sine dubio, in iure, id est apud tribunal prætoris, seu apud prætorem.

P. 148: L. 16. Nemo ita in manifesto peccatū) sic restatur esse scriptum in uno atque altero libro Tironiano antiquissimam fidei A. Gell. lib. XII, cap. XIX.

P. 149:

EIVSDEM ANNOTATIONES

IN ACCVSATIONIS.

LIB. IIII.

P. 149: L. 13.

TQVE hoc ego plus oneris subeo]
 sic est legendum, non, habeo. ~~Nam~~ hoc,
 habeo, natum ex errore librarij, qui scri-
 psisset oneris habeo, omisso, s. deinde
 ab alio factum est ex ubeo, abeo, &

habeo.

P. 152. L. I. Quæ ipsis uideretur, edicerent]
 malim legi, dicerent.

P. 153: L. 5. In cubiculo socius] sic habent li-
 bri ueteres, uulgati autem, In cubiculo solus. l. 14.
 Oratorem sibi decumæ dare oportere] legendum ui-
 detur, sibi decumæ, seu decumarum nomine dare
 oportere.

P. 154. L. 10. Ipsius Italiæ, quæ uectigalis sit.]
 sic legi debet, non, ut est in libris uulgatis, quæ uectiga-
 lia sunt. hæc enim uerba aut nihil hoc loco significant,
 aut sententiam corrumpunt. nam omnis Italia erat uecti-
 galis. ideo ita dixit, In uectigalibus Italiæ, quæ uecti-
 gal sit.

P. 155. L. 9. De commissatione] pluribus uer-
 bis ostendi in commentarijs Horatianis commissaris, &
 commissarionem esse dicendum, non commessarij, &
 commessationem: idq; ex Varrone. l. 21. Petitorem
 ipsum Apronio condonarent.] Alias permetterent,

II

S C O L I A

alias condemnarent l 28. Homo Luteus, etiam cal-
lidus, &c.] sic reposui securus codices emendatiores, in his
Aldinos Luteus autem, id est hebes, & stultus, & nullius
iudicij. atque ita Hotomanius quoque emendavit.

P. 156. L. 3. Tuos istos recuperatores num-
quid uolet?] securus sum libros ferè omneis vulgatos, qui
cum congruam duo manuscr. sed in exemplis Caroli
Stephani impressum est, numquam uolet quod si sine
nota interrogationis legatur, non est reiiciendum. l 18.
Ne tollam] errant, qui hic legi uolunt, Non tollam.
Respond. t enim hic Ne tollam uerbis edicti, Ne tollat.
quidam grammatici ueteres ne pro non possum posuim
esse uolunt.

P. 156: L. 14. Sed causa erat iudicii pertime-
scendi] sic legendum est, non, ut in libris vulgatis, po-
stulandi, iudicij, inquit, de professione iugerum metus ma-
gni frumenti numerus abieus, magnæq; pecunia coactæ
sunt: non quòd esset difficile numerum iugerum profi-
teri, sed quòd ex edicto professus non esset, propterea quòd
fuit longior oratio interposita, ab illo loco, Cuius iudicii
metu, alijs uerbis, ut memoria auditoris consulat, ean-
dem sententiam exprimes, sed causa, (inquit) erat iudi-
cii pertimescendi, &c.

P. 164 L. 27. Si magno emerat] sic legendum est,
& ita habet codex longe optimus. plebei autem patrius
et sus antiquus M. Tullio, & T. Siluio, & alijs in hoc no-
mine non inusitatus l. 16. Tritici medimnum XV III.
milibus] sic esse legendum ostēdit similis locus infra pag.
seq. tertio uersu, Multa autem hic sunt emendata in his, &
modiorum, & medimnorum, & sesteruorum numeris:

quæ diligens, & attentus lector facile etiam nobis tacentibus animadueriet.

P. 165. L. 25. In redimiculum habeat] sic legendum censet Hotomanus: ego tamen scripturam receptam magis probō: et ita excudi iusserā, nempe redimiculum prebeat, sine præpos. in l. 28. Qui se Regem siculorum esse dicebat.] Quidā lib. vulg. habent, esse ducebat, ego nihil nuto. l. 9. Addicūtur medimnū CCIC CCIC CCIC CCIC CII CCCC.] id est pro medimnum XXXV. millibus referri XXX. millia, & mille quadringenta. nemo est, qui non facile uideat ita legendum, & has summas quadrare. de me enim de medimnum XXXV. millibus, eria millia & sexcenta, restabunt XXX. millia. unum mille, & quadringenta.

P. 166: L. 8. Ab ipso partarum, quæsitumque.] sic omnino legendum, ab ipso, inquam, non à populo, quemadmodum recte emendauit Hotomanus. præterea partarum reposui pro illo corrupto factarum. ita locus totus restitutus est. atque hanc restitutionem confirmant uerba illa, quæ paullo post sequuntur, Quod ex ea pecunia remiserit, quam ipse quæsierat. l. 11. De quo po. Ro. iusserat.] Voam lege, quæ fuerat inculcata, sustuli: erat enim superuacanea. nam quod po. Rem. iussit, lex est. l. 19. Quas cum addixisset eidem illi De cimo tritici medimnum IC] sic est legendū. nā uerba illa, hoc est tritici medimni quinque millibus. primū ascripta fuerūt ab eo, qui hanc notā IC. declarare uellet: deinde à librario omiſſis Ciceronis uerbis, in contextū orationis translata. quod si quis uolet ita legi, medimnū IC, seu quinque millibus, id est morbum XXX millibus, non

S C O L I A

repugnabo . nam cum medimnum sex modios contineat,
non est incredibile Ciceronem medimnorum rationem ad mo-
dios redegisſe .

P. 167. L. 4. Sed ſi eripuerit] legendum fortas-
ſe eſt: ſed eripuerit : non intelligis , & ut ſit conceſſio,
hoc modo, ſed demus tantum apud iudices pecuniam , aue-
gratiam ualeturam, ut abſoluare: non intelligis, & c. l. 22.
Hoc eſt tritici modium I I millia] ſic eſt legendum, nō
medimnum . Nam ſi decumæ medimnis ſexcentis dunta-
xat uenierunt: quomodo medimnorum duo millia lucri ab
illa ciuitate addi potuerunt? nunc autem cum medimnum
ſex modios contineat, atque ita ſexcenta medimna tria mo-
dium millia, & ſexcentos conſtituant, lucrum illud fuit
quidem improbum atque impudens . ſed tamen Verriſ
mores id tulerunt . Iam modius lege ſeſtertijſ nummiſ
tribus erat æſtimatus , interdum tamen duobus duntaxat
æſtimabatur . Ita duo modium millia , ſeſtertium quin-
que millibus, aut paullo pluris æſtimarentur , atque hac
eadem ratione ſexcenta medimna, id eſt tria millia modio-
rum, & ſexcenti, decem millibus ſeſtertiorum eſſent æſti-
mandi . Porro quod ait Hotomannus, hic lucri nomine ca-
pui , & lucrum contineri, probare non poſſum .

P. 167: L. 17. Tercio anno C I D C I D medim-
num erit.] Duo millia medimnum tritici, id eſt xxx ſe-
ſtertium millia . ſic autem legendum, non duo millia
modium .

P. 168: L. 15. Cum decumæ modium XV mil-
libus , &c.] Hæc eſt uera huius loci reſtitutio ex codici-
bus partim uulgatis, partim manuſc. ſumta . ſummā au-
tem ualde inter ſe quadrant . Venierant decumæ Petriſno

sum modium XV millibus, seu medimnum duobus milli-
bus, & quingentis (medimnum enim sex modios con-
tinet, ut saepe diximus) hoc est HS XXXVII. millibus,
& quingentis. nam singula medimna quinque, denis se-
stertijs erant ferè aestimata. Verres coegerat Petrinos da-
re lucri decumano sex modium millia, & octingentos: id
est HS XV II. millia. si quidem singulis modij binis se-
stertijs, & dimidio erant aestimati. Aut igitur male decu-
mas uendiderat, aut Petrinis iniustissime, & improbi-
sime pecuniam eripuerat.

P. 170. L. 7. Apronio coacti sunt dare tritici
modium I D D D C C I D D D C I D D] hæ notæ signi-
ficant LXX millia.

P. 171: L. 28. Meæ diligentiae pensum magis]
Hunc locum in libris & uulgatis & manuscr. sola uitio-
sa interpunctione deprauatum, emendata interpunctione
correxì. meæ autem diligentiae pensum, id est meæ
diligentiae partes, & munus, & quasi opus.

P. 172: L. 17. Ager efficit cum octauo] sic pu-
to distinguendum. ager efficit cum octauo, bene ut aga-
tur, id est effere seu reddit cum octauo, bene ut agatur.

P. 173. L. 6. Neminem dedisse decumæ] legen-
dum uidetur, decumarum nomine.

P. 173: L. 2. Hæc sunt ad tritici medimnum.]
Ut tres decumæ in singula iugera darentur: id est pro sin-
gulis decumis, ternæ decumæ darentur; legendum autem
medimnum .l. 4. Adde totius summæ DXL. mil-
lium modium, treis quinquages.] Hanc rationem sic
subductio quinquages. quingent. millium modium, sunt
decem millia: hæc decem millia triplicata constituunt xxx

S C O L I A

millia quinquagesima XL. millium sunt octingenti modij his triplicatis fiunt bis mille quadringenti: extat hoc summa, XXXII millia CCCC. modij.

P. 174. L. 24. Qui HS dena meritasset id est HS decem millia. alij libri habent. Cui HS denum millium merces esset. alij, cui HS dena merces esset.

P. 175. L. 11. Minores remansisse] mendum aliquod subest in uoce minores. Hotomannus legendum putat timore remansisse. Ego dubito, putauerim potius aliquid praterea deesse, ut familia, aut minus multis iugis, minore familia.

P. 176. L. 16. Tamen oratorum interitio] sic legit Nonius Marcellus: quem quamobrem non sequeretur, nulla causa uisa est.

P. 177. L. 27. Quantum ille bonis suis omnibus efficere non posset] Fortasse legendum, reficere non posset. uerum tamen nihil mutato.

P. 178. L. 21. Non aliqua se simulatione existimationi hominum uindicasset? Alij libri habent, existimationi po. Ro. uindicasset? Alij, existimationi, hominum uenditasset? quod posterius non probo.

P. 278. L. 2. Quicquid dixisses, te deterius esse facturum] nihil mutandum: errantque qui legendum censent, quicquid dixissent. Hoc enim dicit M. Tull. numquam tacitus tantam plagam accepisses, numquam rem tantam tacitam tulisses nisi ita hoc statuisses, te, quicquid dixisses, ad id, quod tibi, et Apronio obiectum esset, id ipsum, quod esset obiectum, tua oratione deterius esse facturum, nihilque umquam dicturum, quo id, quod tibi obiectum esset, diluere, aut refellere posses. Quod si quid esset hic mutandum.

tandum, ita potius legendum putarem, deteriore esse facturum: ut deteriore referatur ad plagam.

P. 179: L. 2. Et tamen urget atque onerat.] sic re posui, cum in omnibus libris legatur, & tamen auget plane mendose. l. 11. Sponsione acceptam facere] nihil mutò. nam acceptum facere est uerbu liberare debitorē: idēq; propemodum uolet quod acceptum ferre. Vlpianus lib. XLVI. digestorum, titulo de acceptilationibus. Si Stichum acceptum fecerit, & pendente conditione Stichus decesserit: decem in obligatione manebunt, proinde ac si ea acceptilatio interposita non fuisset. Iulianus. Qui hominē, aut decē stipulatus est, si quinque accepto fecerit, partem stipulationis peremit, & petere quinque, aut partem hominis potest. Hotomanus tamen legendū putat, acceptam missam facere.

P. 180. L. 10. Sed uetus, exagitatū iam.] sic emendaui, cum in alijs libris legatur, excogitatum, in alijs excogitatum, plane mendose. Quod autem Hotomanus reponendum censeat cognitum, non placet. Exagitatum autem, seu agitatum, perspicue re-ctum, & uerum est: & facilis fuit deprauatio, facilisq; lapsus ex exagitatum in excogitatum: seu ex agitatum in cogitatum. l. 14. Quod ex hoc quoque intelligere potestis] sic emendaui lectionem uulgatam, quæ est, quod hoc quoque, &c. nam de erat præpositio ex, &c. & quod iam non coniunctio est, sed pronomen, seu nomen.

P. 181. L. 1. Res manifestas quæris] sic restituit Hotomanus, & recte. l. 24 sic legendum, & ita scriptum est in duobus libris manuscr. l. 26. Age uero,

S C O L I A

agri Leontini, qui plurimum efficit, &c.] *Hic locus miserum in modum lacer, & nullus erat: nunc ex auctoritate ueteris codicis in integrum est restitutus.*

P. 182: L. 20. Iam hoc quidem non reprehendo, quod alcripsit, accensus] *Hoc significat, cum accensorum officium non sit magistratus, aut honos illius, aut administratio honorata, sed ministerium humile, & contemptum, inepte, & insolenter ascribi, accensus. Nam qui est imperator, consul, praetor, censor, hac ipsa honoris nomina suo nomini ascribit: uerbi gratia. M. Cicero Imperator, M. Cicero Consul, illi aut illi s. d. & idem de ceteris sentiendum: sed Timarchidem ita scribere, Timarchides Verris accensus Apronio. s. d. ridiculum est, quamuis scriba hoc usurpent ut, L. Papirius scriba. aequè ineptum, & ridiculum, si quis lictor aut uiator, ita scribat, ille lictor illi. s. d. ille uiator illi. s. d. Hæc est huius loci sententia. Nam alij quidam hic mera narrare somnia.*

P. 184. L. 10. Sermone puro atque improbo] *secutus sum hoc loco exempla Caroli Stephani. Nam alij libri habent, sermone incauto atque improbo. quam lectionem si quis probabit, incautus sermo erit intelligendus, qui caueri non possit. l. 26. Materiem, atque indolem] Hoc materiem mihi suspectum est. quid si legamus naturam, atque indolem?*

P. 185. L. 10. Vnam, alterarum decumarum] *sic habent duo libri manuscr. & ita legendum, ut recte indicauit Hotomanus. Alteras enim decumas dicit, quæ præter primas à siculis pop. Rom. dari debebant acceptæ à Prælore pecunia: sic infra. Decumarum nomine tan*

tum erat ablatum, quantum uoluntas Apronii tulerat. pro alteris decumis, emtoque frumento aut nihil datum, aut tantum datum, quantum reliqui scriba fecerat, &c. l. 13. Huius critici modii millia] Huius nempe frumenti æqualiter ciuitatibus descripti, & distributi, & imperati: ut infra. Nam, ut illud missum faciam, permultos aratores in alteras decumas & in hac 1555 millia modium, quod emptum populo Ro. darent non habuisse, &c. l. 15. Ita frumentum imperatum bis, & tricies HS in annos singulos, &c. sic hunc locum emendauit Horomannus & recte. nam quater octingenta sestertium millia efficiunt bis, & tricies sestertium centum millia. l. 18. prope centies & uicies erogatum.] sic est legendum: nam nonaginta & triginta efficiunt centum triginti. Intellige autem hanc summam centies & uicies per triennium de publico Verri esse erogatam.

P. 186. L. 13. Iudicaturum se ac patefacturum minatur.] Hæc erant adscripta ad oram libri cuiusdam manuscr. è regione lacunæ. quæ, sine M. Tullij, nec ne sint, nescio. ad sententiam quidem huius loci ualde quadrant.

P. 186: L. 19. Dederat publice causam] nihil mutandum. Dederat causam autem, id est dederat totam controuersiam literis perscriptam, ut eam me doceret.

P. 187. L. 8. Progredi ipse non possim] sic necessario legendum est, ut recte iudicauit Horomannus. l. 18. Quid accedit, tandem cur? sic legendum est; atque, ut ita legatur, ratio, & consuetudo Latine loquentium postulat, ita enim loquimur, nihil accedit, quamobrem, seu qua-

S C O L I A

re, seu cur hoc facere, debeam. licet & hoc modo legeret.
Qui accidit, ut horum, &c.

P. 188. L. 1. Non interpolatis] sic restitui, atq; ita legendū. Interpolata autē lura intelligūtur, in quibus vestigia sunt mendarū correctarū, multa q; litura, quae significet ab initio non esse recte neq; emendate scriptas, postea autē correctas l. 3. Ordine relata, atque confecta] Quidā legēdū putāt, in ordinem relata, atque coniecta sunt.

P. 189. L. 16. Certis nominib.] Nōdū cōstitui utrū sit scribēdū, certis nominib. an rectis nominibus. quae de re annotat. in orat. pro Quinctio nonnihil diximus.

P. 189: L. 5. Atque oppugnari iniuria dicit.] Quidam libri vulgati habent, oppugnari iura. l. 19. Mulio, qui aduexerit.] sic reperi scriptum in codice manuscr. atque ita sine dubio legendum est.

P. 190. L. 10. Tu ex pecunia publica HS quatuor decies, &c.] sic est legendum, neque dubitandum quin ita à Cicerone sit scriptum, quamvis in Aldinis libris legitur tredecies. Nam binæ quinquages. totius illius summa, quae Verri triennio fuerat erogata ex arario, quae erat f. re HS trecentis sexagies, efficiunt quattuordecies sesterium & paullo plus, nempe quadraginta millia, quorum Cicero rationem non habet. l. 15. HS CCICCC ICIC ICIC ICIC.] id est sesterium XVIII. millibus.

P. 191: L. 6. Instituerunt semper ad ult. &c.] corruptus erat hic locus vitiosa interpunctione: sic. n. legitur in lib. vulg. ac rationē defensionis instituerūt. sēper, &c. Ego interpunctionis notam locavi post vocē defensionis: ut verbū instituerunt, id ea, quae sequuntur, pertineant.

P. 193: L. 28. Quos non aratro ac manu quærit]

Quidam
non
prode
P. 19
ro fructu
du suo
fructu
P. alij co
P. 19
volunt
sic legem
in vulg
signific
probi
aut ad
fecisse
barit a
vulgo ex
rū cont
possis. I
officiu
P. 19
manus ex
P. 19
Quidam
P. 19
deni, atq
tio, prae
P. 19
non videt
uis aut

Quidam lib. vulg. habent: quos non exarat: qua lectio non est fortasse reicienda. l. 19. Cum primis ciuitatis prudens] Alibi legitur. cum primis ciuitatis pudens.

P. 194. L. 2. Hoc arator assequi per triennium certo fructu suo nō potuit. Quid sibi uelint hac, certo fructu suo, non satis perspicio; quidā legendū putant, certē fructu suo non potuit. nōnulli profecto fructu suo n. p. alij toto fructu suo, &c. quidam, cetero fructu suo.

P. 196. L. 14. significasse, & annuisse] quidam legi uolunt, innuisse. l. 20. Quam possit defendere, &c.] sic legendum est, &c. non, ut uulgo, quam se possit, neq; ut uult Horomanus, quā si posset. sententia est aperta. significat enim perniciosius esse Verri dicere, se in re, improbiſſima Antonij factum imitari uoluisse, quā facile aut aduocorū, probare nihil se in uita M. Antonio simile fecisse. l. 24. Sed quid probarit] sic emendauī, quid probarit autem, id est quid huiusmodi fecerit, ut recte factū uulgo existimeretur. sic M. Tull. ep. lib. 1. ad Lentulum. Tantū contendere in Rep. quantum probare tuis ciuib. possis. Idē in diuinatione in Cæcil. si in hac causa nostrū officium ac diligentiam po. Ro probauerimus.

P. 196: L. 24. Neque simili fecit annona] sic Horomanus emendauit: cui assentior.

P. 197: L. 12. In quo primum iniuriæ gradu] Quidam legendū putant in quoto.

P. 198. L. 17. Præclaros uero existimas.] sic emendauī, atque ita sine dubio legendum est. uulgata autem lectio, præclaros uiros reijciēda, & damnāda, ut inepta.

P. 199. L. 7. Vix ipsæ decumæ relictæ sunt] Quis non uidet ita esse legendum uel in uicis libris omnibus non, ut in uulgātis, uix ipsis?

ANNOTATIONES

EIVSDEM IN ACCVSAT.

LIBRVM V.

P. 200. L. 5. Vos eam suo, non nominis pon-
dere perditote.) *Sic habent omnes libri manuscr. l. 28.*
Quoad oculos, animumque acciderit. *sic habent*
quatuor lib. manuscr. quos secutus sum. nam uulg habent,
quod oculos, animumque acciderit. *quā lect. reteci ut su-*
positā ab eo, qui uerā & Cic. dignā non intelligeret ita. n.
sape loquitur accidit ad aureis, ad oculos, ad animum,
& item Lucretius.

P. 201. L. 2. Erant arulæ, quæ cuius.) *sic est*
emendatum in codice Memm. ex duobus libris manuscr.
& in Cuiatiano ex uno. --- l. 21. Quatridui causa
per simulationem libri manuscr. habent quatridui cau-
sam, &c. unde coniecturam facio legendum, per cau-
sam, & simulationem ædilitatis. Omnino uox quatridui
mibi suspecta est. tum quatridui causa genus loquen-
di inusitatum.

P. 201: L. 1. Tot homines cuiusquemodi) *li-*
bri manuscr. habent,) tot homines eiuscemodi. ego ni-
hil muto. Quod si mutandum sit, malim legi cuicui-
modi, seu cuiusmodi. l. 29. Verisimile non est) su-
spectus mihi hic locus est, quemadmodum & ille, qui
est in orat. pro Roscio Amerino. non est uerisimile, ut
Chrysogonus horum litteras adamaret. ubi dixi uo-
cem uerisimile uideri ab aliquo intertextam.

P. 202: L. 10. Cupidinem Praxiteli) *sic legen-*
dum, & ita habent libri ueteres. Praxiteli autem patrij

casus est. l. 22. MS C. XX. millibus) libri *manuscr.* habent, MS XL millibus.

P. 203. L. 9. Ne forte dum publicis mandatis, &c.) *videtur legendum*, ne forte dum priuatis in iuriis seruit, de publicis mandatis reticeat.

P. 203: L. 7. Qua iudicium est communis, &c.) *secutus sum libros uulgatos. nam manuscr. plane mendosi sunt, in quibus ita scriptum est: qua iudicium est munia arce lociorum. ex qua scriptura conycere quis possit legendum esse, hac lege tanquam communi acie sociorum.*

P. 203: L. 12. Res illum diuinis apud se) *sic emendavi, cum libri omnes habeant, partim apud eos, partim apud deos. l. 13. Propè quotidie facere uidiisti.) libri manuscr. habent, prope quotidiano. Unde quis suspicari possit legendum quotidianas. ut cohereret cum res diuinis. l. 15. Tibi habe Cenephoras) libri *manusc.* habent Canephoras: & ita legendum puto.*

P. 204: L. 7. Ita: C. Cato, &c.) *Nihil deest. tantum subauditur, aut repetitur ἀπὸ κεινοῦ condemnatus est. quasi ita diceret. Ita, (inquam) C. Cato condemnatus est. quod loquendi genus alibi notauimus. l. 9. Tum cum seuera iudicia fiebant) libri ueteres plerique non habent uocem seuera. l. 12. In Timarchide prandium.) *sic legi debet, & ita scriptum in libris antiquis. Timarchidi autem patrius casus est, quo lubenter utebantur ueteres, quemadmodum supra admonuimus. Infra autem proximo uersu, ubi libri uulgati habent, undique deportabantur: manuscr. habent deferebantur.**

P. 205. Quemadmodum reuertissent.) *sic est*

SCOLIA

emendatum in codice Memmiano, & Cuiaciano, & uet-
ribus. nam uulgati habent, an domum reuertissent.

P. 206. L. 8. Te minus habiturum] sic habet unus
lib. manusc. & item quidem uulg. alij, te minus inuidia
habiturum.

P. 206: L. 2. Vbi quicquid esset. id est ubi quic-
que esset: quomodo saepe usurpat Lucretius. l. 28. Vnde
digressa est, oratio reuertatur] libri duo manusc. ha-
bent, unde degressa est oratio, reuertamur.

P. 207: L. 27. Tu C. Cacurii] legendum for-
tasse est C. Curii.

P. 208. L. 11. Apud quem deuersatus es.] libri
scripti omnes habent, deuersatus es, ut edi iussimus: &
supra ubi uulgati habent diuertisti, illi deuertisti.

P. 209. l. 3. Res clara Scicilia tota] secutus sum li-
bros manscriptos. nam uulgati habent, Reclamat Sici-
lia tota, &c. infra proximo uersu ijdem manusc. ubi
uulgati habent, praesentes reos fieri, non habent prae-
senteis. Quos item secutus sum.

P. 210. L. 18. Patella grandis] legendum for-
tasse est patina grandis] & ita alijs in locis.

P. 210: L. 1. Omnium cupidissimorum secuti su-
mus lib. manusc. nam uulg. habet, omniū auarissimorū.

P. 211. L. 26. Illa uero optima] subint. iudi-
cia & exempla: sed legendum fortasse est. Illa uero no-
tissima. l. 27. Ipse in oppidum ascendere noluit. sic
reposui. neque uero dubium est, quin ita legendum sit. nā
primum accedere in urbem, non dicunt Latini: deinde
si maxime sit Latinus usitatū, tamen accedere in urbem,
non esset intrare in urbem, postremo apparet, hanc urbem

fuisse in monte sitam. itaque ascendere convenit: & ita
mox, loquitur: accedere nullo modo, ut pote qui iam ad
urbem accesserat, nempe longe ab urbe aberat, ad mare in
fra oppidum.

P. 211: L. 26. Ut ego met mihi detrahā.] ni-
hil muto. Verumtamen non celabo lectorem me in nonnul-
lis libris manuscr. reperisse scriptum, ut ipse de me de-
traham.

P. 212. L. 14. Quanti testeis ficulos, negotia-
toresque fecerit.] libri manuscr. habent, quanti testeis
ficulos, negotiatores fecerit. l. 15. Instituit officium Sy-
raculis in regia maximam. Hunc locum emendavi, po-
suita hic interpunctione post nomen maximam: & ex re-
giam detracta litera m. idq; ex auctoritate duorum libro-
rum manuscr. l. 19. Eò conducit magnam, &c. libri duo
manuscr. habent eò concludit, &c.

P. 212: L. 3. Sunt uestrum iudices, aliquam mul-
ti.] sic restitui, cum esset scriptum in libris manuscr. alii
quam multi in vulgatis autem, quàm multi, plane men-
dose. l. 17. Non laboravit quid non modo in Sicilia,
iis etiam R. in iudices audiret. Hoc manus uult legi,
non laboravit quin, &c. audiretur in libris manuscr. ni-
hil est uarietatis in uerbo audiret: sed in particula quin.
illi enim habent, non laboravit quid, &c. audiret Quae
scriptura sine dubio recta est, & iam ante à Mureto lib.
3. uar. lect. comprobata.

P. 213. L. 13. Nec unus è uulgo.] liber unus
manuscr. habet netyliso cuius scriptura rationem ex-
putare non possum. alij ferè omnes uulgati habent partim
nec è uulgo, partim, nec uulgo. locus est mendosus. legēdū

SCOLIA

fortasse est, Aulalus homo pecuniosus, Neti: Lyso Lily-
bæi. Netini Siciliae populi.

P. 213: L. 16. De his decumis.) *liber manuscr.*
unus habet, de suis decumis. l. 17. Exponit suas co-
pias omnes. Profert hunc locum Nonius in uerbo ex-
ponere, quod interpretatur hic ostendere.

P. 214. L. 15. Neque ponere potuerunt.)
Verbum potuerunt, quod desideratur in libris uulga-
tis, restitui ex fide codicum manuscr. quamuis apud No-
nium in uerbo offendere, legitur potuere.

P. 214: L. 25. Quam precibus permoueri) In
libris manuscr. scrip. est remoueri: quod magis probo.
l. 30. Atque affingere aliquid suspicioni hominum.)
sic reposui leuiter immutata uulgata scriptura, & e, ini,
conuerso in uoce suspicione.

P. 217. L. 8. Quasi illa ipsa face percussus esset.)
Nihil muto: neque quicquam uarietatis reperi in libris ma-
nuscr. ueruntamen quidam uiri docti putant legendum,
perustus esset. Agrecius in libello de orthographia legit,
percussus esset, de quo me admonuit Petrus Daniel Au-
relianensis.

P. 218. L. 21. Qui non obtruiuit aliqua ex par-
te, &c.) sic emendauit Hotomanus coniectura ductus.
nam & uulgati, qui partim habent obtrusit, partim
obruit, & manuscripti qui habent, obstruxit, mendosi
sunt.

P. 219. L. 10. Nomen inuictissimi imperato-
ris) *liber unus manuscr. habet*, nomen inuicti impe-
ratoris. l. 11. Carthagine capta] sic restitui, recta
scrip. uestigia cod. manuscr. obscure apparentia, & fe-
re obsoleta

re obsoleta securus. ita enim in duobus scrip. est, cap-
tum recaptum: unde legendum conieci capta recu-
peratum: que lectio & Hotomano uenerat in men-
tem.

P. 219: L. 20. Ita tum ex illo oppido profici-
scitur] libri manuscr. habent, & statim ex illo oppi-
do proficiscitur.

P. 221. L. 9. Astrictumque dedamus] legendū
fortasse est, astrictumque uideamus.

P. 221: L. 23. Vriētum eius ac mentem] sic
legit Nonius Marcellus, & ita scriptum est in libris
manuscr. non, ut in uulgatis, rictus. rictum autem in
neutro genere usurpauit & Lucretius lib. I. Mollia ri-
cta tremunt duros nudantia denteis. & VI. frigi-
da pellis, Durāq; : inhorrescens rictum frons terna
minebat. seu, ut quidam legunt, inhorrebat rictum, &c.

P. 222. L. 4. Non hostium aduentu nec opi-
nato] sic habent duo libri manuscr. quorum auctorita-
tem quamobrem non sequeremur, nulla causa uisa est.
l. 9. Quod cuique fas offerebat] sic est legendum,
& ita script. est in libris antiquis. mendose autem habent
uulgati, fors offerebat.

P. 222: L. 2. Aeditimi, custodesque] Aeditimi,
legendum, & ita est in libris manuscr. idem autem ualeat
Aeditimi, quod Aeditui. de qua uoce lege Gell. lib. XII.
cap. 2.

P. 223: L. 9. Qui id potes? libri manuscr. ha-
bent. Qui id potes? quomodo excudendum curauim-
us. legendum fortasse est. Qui id pote est? pote au-
tem id est δύναται, aut scriptura antiqua retinenda, &

SCOLIA

ita explicanda, qui id potes audisse ex viro bono?

P. 223: L. 25. In promotorio Fanum est Iu-
nonis] libri ueteres habent promuntorio per, u, scrip-
in secunda syllaba.

P. 224. L. 14. Quem legibus ac iudiciali iure
persequor?] Hoc iudiciali iure mihi suspectum est: ui-
deturq; uox iudiciali delenda, aut transferenda in alium
locū inferiorem, ut legamus, per iudicalem tabellam.
hic autem sic, legibus ac iure persequor?

P. 225: L. 15. Nunc in recognitione scelerum
suorum] libri duo manuscr. quorum alter Memmianus,
alter Cuiactianus est habent, nunc in recordatione, &c.

P. 226. L. 5. De manu Cereris uictoriam deri-
pere] sic legendum puto, non diripere. deripere autem
idest de aliquo loco rapere: de quo nos alias scriptum. in
manuscr. libris script. reperi, eripere, ut magis credas à
M. Tullio scriptum esse deripere. l. 22. A maioribus
instituta] sic emendaram iam pridē in meo cod. sola conie-
ctura ductus. idē nunc in sententia maneo postea quā insti-
tuta reperi sine ulla litura, aut uarietate in cod. manuscr.

P. 226: L. 3. Propter eam causam, scelusque
istius] libri uulgati habent, propter eam causam, sce-
lere istius. manuscr. propter eam causam scelere
istius. quidam reposuerunt, causam, scelusque quos se-
cui sumus. uerum tamen scelere, & sceleris puto esse ab
aliquo adiecta, & sic legendū, propter eam causam eue-
nire uideantur. l. 11. Conseruate uestram] sic legen-
dum, & ita script. est in lib. manuscr. sine uoce auctorita-
tem, quæ sine dubio ab aliquo arrogante, & stolido adie-
cta est, qui non uideret subintelligi religionem.

P. 227. L. 1. Purum à cæde seruatum est] sic habent libri manuscr. & ita sine dubio est legendum, non, ut in uulgato, à plurima cæde. est enim lectio illa inconcinna, et inepta. hæc concinna, & elegans, & Cic. digna.

P. 227: L. 12. Qui Temenites uocatur] Tam uaria est huius loci scriptura, ut facile appareat, eum esse corruptum. alij enim habent Thesmotēs, alij Themictēs, alij Themistes, alij Themnites, alij Themites. adde quod docti quidam legi uolunt Thesmothes. ego Temenites excudendum curauī proxime accedens ad script. ueterem. Temnites enim scrip. reperi in duobus libris manuscr. Temenites autem dictus est Apollo à loco, qui τέμενος dictus est, de quo sic Stephanus. τέμενος τόπος Σικολίας ὑπὸ τὰς ἐπιπολάς πρὸς ταῖς Συρακούσας, οὗ οἰκίτης τεμενίτης. idest Temenos locus Sicilia sub Epipoli iuxta Syracusas: cuius incola Temenites appellatur. Cum hæc scripsissem, ita que emendassē, exierunt in lucem lib. XII. priores. Adversariorum Adr. Turneb. iuri singulari doctrina præditi: in quorum lib. VIII. cap. XII. hoc idem ei uenisse in mentē uidere licet.

P. 228. L. 1. Domui suæ ornamēto] sic reposui, ueritatem et rationem secutus. quomodo enim domus Marcelli urbi poterat, esse ornamēto. l. 13. Agatocli regis] sic est legendum, & ita in libris manuscr. Agatholici autē pro Agathoclis positū, ut sapius à uobis dictū est.

P. 228: L. 10. Tam esse me cupidum] locus suspectus: quid enim hæc sibi uolunt? cuius rei cupidum? ita que putarem legendum esse, tam esse me criminandi cupidum, aut alio simili loco. l. 29. Etiam'ne gramineas hastas?] Omnes libri ueteres, præter Manuium,

SCOLIA

Et Hotomannum, qui habent fraxineas, habent gramineas, nam etiam seruius ad illum Virgilij locum lib. Aeneid. v. Gramineum in campum, hanc lectionem probat: interpretatumq; gramineum graminosum.

P. 229. L. 7. Syllanionis opus] in libris manuscr. neque est prænomen Marci, neque Aunei l. 16. Spectet suum ornatum] secutus sum libros duos manuscr. Et aliquot uulg. Nam alij uulg. habent, Spectat eorum ornatum, &c. Adde quod Hotomannus uult legi ædilibus pro ædilibus, sed idem habebat in suo codice, eorum ornatum.

P. 229: L. 13. Hinc coniecere potestis.] libri uulgati habent hinc colligere potestis. l. 27. Grauius tulerunt, nec ferunt.] Duo libri manuscr. habent, grauius fleuerunt, ac tulerunt.

P. 230: L. 2. Hæc uenditare cæpisse] sic habent libri manuscr. quos quamobrem hic improbarem, nulla causa uisa est. non uenditare nihil est aliud quàm uendere uelle: quod huic loco ualde conuenit.

P. 231. L. 4. Mirum quendam dolorem accidere, &c.) Duo libri manuscr. habent, mirum quendam dolorem accipere eos, &c. quæ lectio mihi ualde probatur. l. 12. Nimirum in istum non modo lenitudine, &c.) nihil muto: sed tamen non celabo lectorem amici cuiusdam mei coniecturam, qui putat legendum lenitudine: quam ego ualde probo, planeq; ita legendum puto.

P. 232. L. 12. Conseruandisque præfuerat.) Conseruandisque; abest ab uno cod. manuscr. l. 25. Mos est Syracusis ut si qua de re ad senatum referatur)

Duo libri
P. 23
scribi so
um, na
ne inept
cipio se
P. 2

Duo libri scripti habent, ad senatum referant.

P. 232: L. 12. Nam principum sententiæ perscribi solent) sic habent libri duo manuscr. vulgati autem, nam principium sententiæ perscribi solet, planè ineptè. Rotomanus autem legendum existimat, principio sententiæ perscribi solent: quod reiicio.

P. 234. L. 7. In quo pr. appellatus esset) sic restitui ex codicibus antiquis pr. autem, id est prator: unde tamen scriptores librarij fecerant populus Rom.

l. 28. Præclarum receptricem.)

Quidam legi uolunt receptatricem.

V V : iij

ANNOTATIONES

IN ACCUSATIONIS.

LIB. VII.

P. 235. L. 30. Oratio M. Antonii] *Quidam legendum censent, ratio.*

P. 235. L. 28. Pastorem cuiusdam fuisse] *legendum fortasse est, pastorem cuiusdam fecisse] l. 28. Qui tantam bestiam percussisset] Alij libri habent, quo tantam bestiam] l. 9. Ne quod in ipsa bellum possit ex] Vnde suspicari possit aliquis legendum, ut nequod.*

P. 237. L. 1. Domino denunciaturum est.] *In duobus libris manuscr. deest hoc totum, ut adesset.*

P. 237: L. 15. At non ab iis ipsis, qui iudic. &c.] *Secutus sum cod. manuscr. qui habent. Hic tribus in locis proximis at pro ut, quod est in vulgatis neque dubium est, quin ita sit legendum. l. 29. Causam dicere] Vox dominos, quæ est in codicibus vulgatis, & quibusdam manuscr. delenda est. non enim domini causam dixerunt, sed servi soli, ij. qui in suspicionem coniurationis vocati essent.*

P. 238. L. 8. In Leonte Megarensi.] *libri manuscr. habent in Leonida Acharensi.*

P. 228: L. 7. Abripi ab tribunali.] *sic legi debet, & ita scriptum est in libris manuscr.*

P. 240. L. 17. Sed ad aliud genus imperatorum esse referendum, saneque, &c.] *Hunc locum in omnibus libri vulgatis corruptum nō sine ope veterum codicum sanè feliciter restitui. l. 28. Quin aliquo tempore, eius dici.] Hunc locum ordo necum perturbatus*

corrumpebat: qua perturbatione sublata, & uocibus in suum ordinem restituis in suam integritatem totus quoque locus restituitur.

P. 240: L. 9. Puluinus erat pellucidus, Meliten sis, rosa fartus] etiam hic locus uitiosa interpunctione, & unius litterae iactura corruptus erat. ita enim legitur in libris uulgatis, Melitensi rosa fartus; cum igitur sic emendauit Memmius. Pellucidus Melitensis, rosa fartus. non n. (inquit) ille rosa Melitensis, sed linum Melitense fuit in delicijs, ut pote tenuissimum, & subtilissimum. atque eius coniecturam libri ueteres adiuuant. l. 11. Ad nareis sibi admonebat.] sic legit Nonius Marcell. & ita script. est in libris manuscr. uulgati autem habent, ad nareis sibi apponebat, minus eleganter. l. 25. Delecta ad libidinem mulier.] libri manuscr. habent. dilecta ad lib m. neque uero dubium quin ita legendum sit. dilecta autem hic à uerbo dilego, quod est inter multos lego: unde dilectus militum.

P. 241. L. 14. Et labor operis maxime offenditur.] libri ueteres habent, maxime offendit. ego nihil mutato, quamuis locus mihi suspectus sit, doctus quidam legendum putat, ostenditur toto.

P. 241. L. 18. Alij legunt & hic luco, & item infra. sed codices manuscr. habent loco. significat autē eñ litteris locū, (opinor) quem Syracusani aetam appellabāt.

P. 241: L. 13. Locum illius littoris] libri fere omnes uulgati habent, lucum, sed manuscr. locum. ibidem ubi primū ex alto) libri ueteres habent, ut primum, & recte. Nam ut pro ubi saepe usurpant boni scriptores. l. 30. Perduci solebat] videtur legendum reduci.

SCOLIA

P. 242. L. 14. Iura omnia Præt. Urbani] uel sic legendum, quo modo reperi scriptum in duobus cod. manuscr. uel ita sic ut in alios, iura omnia prætoris po. Ro. licet & ita legere, iura omnia prætor. Ro. nam in uulgatis mendose, iura omnia populi Ro. l. 17. Communique pop. Ro] licet manuscr. habent, communique rep. unde quidam suspicantur legendum, communique reip. l. 28. Non solum datum, sed etiam creditum] Placet mihi Memmij mihi coniectura, ut legatur, honorem illum non tam datum, quam creditum, &c. l. 30. In aliquo orbis terræ theatro.] lege, ut habent libri manuscr. orbis terrarum.

P. 242: L. 14. Ad memoriam posteritatis prodendam.] Approbata Memmij coniectura sic restitui. neque uero me monit, quod apud Nonium hic locus ita legitur, ut in libris uulgatis. mendosus enim est illo loco Nonius, ut ex ijs, quæ mox subiicit, intelligere licet. Sic Nonius, prodere etiam protendere est, uel edere. Virg. Aeneid. lib. 4. Italiam regeret genus alto à sanguine; Teucris proderet. M. Tullius de supplicijs in Verrem. Iussi magnis ad memoriam, posteritatemque prodendam. ubi legendum: ius, imagines, ad memoriam posteritati prodendam. legendum autem esse posteritati prodendam (nam de superiore mendo non est dubium) apparet ex altero exemplo, quod subiungitur. Idem de senectute. Non accipere modo hæc à maioribus uoluerunt, sed etiam posteris prodere. Hactenus Nonius. Quis non uidet, eandem esse rationem huius locutionis, posteris prodere, atque illius posteritati prodendam? l. 23. Digno in loco po-

fit] In libris manuscr. non est uox digno. l. 29. Quid honeris haberes.] legendum fortasse est, quid honoris subires. nam haberes natum ex peccatum librarij, qui, oneris ubi res scripserit, omisso, s, præterea post uocem negotii, fortasse deest uerbum susciperes, seu potius reciperes.

P. 243. L. 3. Excludere noluiti.] sic habent libri manuscr. uulgati autem, extrudere. Vtraque lectio probabilis est. Hoc tantum interest, quod extrudere dicimur eos, qui iam domi nostræ sunt, excludere, qui domum nostram introire uolunt. Ter. Eunuc. Exclusit, reuocat. redeam? uon si me obsecret. l. 17. Tempfanum incommodum] lege Temsanum. & infra Temsa, sine p.

P. 243: L. 19. Auaritiæ, maiestatis, deminuti] sic emendauit Hotomanus. neque uero dubium est, quin ita legendum sit. supra autem paucis ante uersibus uerbum adhibuit, quod deerat, ex uno libro manuscr. restituiimus, ibi, diligentiamque adhibuit in eo singularem.

P. 244. L. 16. Fuit ista reprehensio quondam] libri manuscr. duo sic habent. fuit ista reip. religio, uel reip. ratio quondam. ego ex simili quodam loco, qui est infra septimo fere ab hinc uersu legendum putarim. Fuit ista reip. dignitas quondam. Omissa est scilicet uox dignitas ab aliud agente librario. Codex Cuiacianus tamen habet. fuit ista resp. quondam. l. 23. In quibus tibi mercari nihil licet.] libri uulgati habent, in quibus tibi habere, nihil mercari licet, mendose opinor, libri manuscr. peruerse, & præpostere, in quibus te

habere nihil licet.

P. 244: Nam illud minime mirum est] *libri manuscr. habent.* Iam illud, &c. l. 15. In fetialium manibus educatum] *Quidam legi putant, oportere, in fetialium moribus, &c.*

P. 245: L. 3. Nam cum hoc munus imponebatur] *sic habent libri manuscr. duo vulgati, imperabatur.*

P. 246: L. 14. Primum, ut in iudiciis, &c.] *Pri- scianus lib. XV 111. hunc locum profert; & quod ad eius principium attinet, ait ut positum esse pro stri reliquam partem longe aliter legit, quam vulgo legitur. nisi ibi mendosus est. sic enim ille. Primum ut in iudiciis qui. d. l. d. n. p. honestius nullum daret, quam. illi. q. l. n. conf. non expleret. Ego assentior Hotomano, iudicanti ut particulam esse superuacaneam. l. 20. Sed tamen ita pro uinciae praefuisse] sic habent omnes libri manuscr.*

P. 247: L. 21. Auxilii, iuris, consuetudinis, &c.] *sic est script. in cod. manuscr. & ita legendum. l. 19. Iste quod militis & nautae nomine] cum in libris manuscr. reperissem, quod eius nautae nomine. in vulgatis autem legeretur, quod & nautae nomine, saepeq; me in hoc loco haerere meminissim. ego sic reposui, iste quod militis & nautae nomine, &c. Erant enim alij remiges, à militibus. infra, remigibus, militibusque dimissis. l. 26. Nomine; clasfis esset in Sicilia, re quidem, &c. sic habent libri manuscr. & ita tamen emendauerat Hotomanus coniectura ductus, idemq; mihi nondum consultis uteribus libris uenerat in mentem. l. 30. Non ceperunt. sed abduxerunt] profert hunc locum Nonius in uerbo capere.*

P. 248. L. 4. Tametsi in acta cum mulierculis, &c. sic restitui ex auctoritate codicum manuscr. in acta autem, id est in littore Syracusano: in loco littoris Syracusanus, qui hoc nomine commune appellabatur, uelut proprio; sic infra; uxorem eius parum poterat animo soluto ac libero tot in acta dies secum habere. & inferius. tum istius acta commemorabatur. ubi uulgo legitur, commemorabantur, plane mendose, ut suo loco ostendemus. Quamuis autem in acta reposuerim lib. manuscr. secutus: tamen uocem noctu, quæ est in uulgatis, retinendum putauerit aliquis alius; nam ex ijs, quæ post se quuntur, apparet nauim illam noctu appulsam esse Syracusas. Neque incredibile est librarium script. cum in acta scripsisset, uocem noctu per imprudentiam prætermisisse. sed hac de re iudicat lector. nos libros ueteres secuti sumus hoc tantum. si quis tamen sententiam meam exquisitat, eam uocem delendam existimo. l. 8. Expectatur ab omnibus, &c.] Hic locus sine dubio corruptus est. nam primum, supplicium de captiuis sumi putatur, genus loquendi duriusculum, & propè insolens. deinde hoc tantum, sumi de captiuis putatur, abest à libris manuscr. Memmius putat legendum, spectatur ab omnibus. nempe nauis. cui difficile est non assentiri restat uox supplicii de captiuis. consideret lector. l. 16. sic habent persuasum] lib. uet. nō habent uocē persuasum ea uero fortasse delenda est. sic enim loquuntur Latini. sic habeto, sic habetote.

P. 249. L. 26. Latomias Syracusanas] Non uno modo scribitur hoc nomen. Nam apud Festum Latumia scriptū reperio. Omnino Latomia efferebant Syracusani: à quib. Lanni mutati sūt. Verūtamen, cū Latomia dictū sit

S C O L I A

pro Laotomia, &c. saepe uertant Latini in a. credibile est eos Lautumia dixisse. Ego tamen libros uulgatos secutus sum, non repugnaturus si quis Lautumias, seu Laotomias malet.

P. 249. L. 24. Commodissimeque habeatur.] libri ueteris habent partim adhibeatur, partim adhiberetur.

P. 250. L. 17. Qui igitur cum esses, &c.] Mendose legiur in libris uulgatis. Quid igitur, &c. Ego lib. manuscr. sequutus, Qui igitur, &c. reposui. sententia autem huius loci nunc est apertissima, quae antea nulla erat. Tu igitur, qui cum esses, &c. potes de damnatione dubitare. lin. 22. Producere ad ignotos] uerum accipiendum, ut & alibi, quod supra notauimus: uidest qui non eum cognoscebant.

P. 250: L. 25. Priuatis custodiis] libri ueteres habent priuati hominis custodiis. l. 26. Eodemque diutius uiuos hostium duces] libri manuscr. duo habent, eò quod diutius uiuos hostium duces reseruant. quos in eo secuti sumus, quòd reseruant edendum curauimus: in illo superiore improbauimus.

P. 251. L. 13. Nescio quem produces, tamen ne, &c.] libri ueteres duo habent, producis, tamen te derideri uides.

P. 251: L. 17. Erat & Nice, facie] Quidam legi uolunt Berenice] l. 25. Tot in acta dies] In acta, & à κττ, id est in litore falluntur autem qui hic quicquam mutandum putant. Atqui etiam Virg. hac uoce usus est lib. V. Aene. At procul in sola secretæ Troades. acta Amisum Anchisem flebant, &c. l. 28. Præesse iu-

bet. atque imperat] *Duo libri manuscr. habent. præesse iubet atque imperare. quod probō. sic enim infra. quid si harum ipsarum ciuitatum militibus, nauibus, nauarchis Syracusanis Cleomenes iussus est imperare?*

P. 252: L. 5. Quā naues accedere possent] *Mendose habent libri uulgari, quō naues, &c. l. 7. Urbis suæ partem ademerunt.] Quidam legendum putant, urbis suæ portam, seu portum. ego nihil muto.*

P. 254. L. 16. Tum istius acta commemorabatur] *sic legendum, quamuis, commemorabantur scripserit in libris manuscr. Atque huius loci restitutio debetur Errico Memmio uiro clarissimo omniq; laude dignissimo qui non solum libris suis impressis, ad quorum oras erant adscriptæ multorum librorum manuscr. scripturæ uariæ, hoc negotium, quod ipso hortatore atque impulsore suscepimus, uerum etiam ingenio & doctrina sua adiunxit. significatur autem etiam hic locus ille in litore, ubi Verres cum mulierculis æstatem tabernaculis positis conterebat. acta enim nomen Græcum est ἀκτῆ.*

P. 255. L. 18. Hominum conuentum, atque multitudinem] *sic hunc locum emendauimus codicum manuscr. auctoritate freti.*

P. 256. L. 31. In præsentia (inquit) Cleomedes.] *legendum fortasse est, in præsenti, inquit, Cleomedes.*

P. 256: L. 9. Fit clamor & admiratio populi.] *Docti quidam legendum putant, & ad murmuratio populi. l. 12. Cum ipse prædonum socius putaretur] libri manuscr. habent, socius arbitraretur. quod si proba*

SCOLIA

binus, arbitraretur, accipiendum erit παρρησιας. quod neque nouum, nempe mirum, neque in hoc uerbo, neque in similibus, uideri debet.

P. 257. L. 8. Eum cum illa auctoritate, ætate, miseria iud. præd.] sic reposui coniectura ductus. nã cū uiderem in uulgatis libris & nonnullis manuscr. ita legi, auctoritate, & miseria, &c. in alijs non esse copulationem, & facile suspicatus sum ætate, omissam esse ab aliquo librario propter similitudinem syllabarum uiciniam: rante: ab alio, &, duntaxat, ex uoce ætate propter eandem causam esse scriptum.

P. 257: L. 18. Homo quam diu uixit, domi suæ, &c.] Quamuis hic locus uideatur integer & emendatus, neque quicquam uarietatis in codicibus manuscr. repperim, præterquam quod uot tota, ab eis abest, & Siciliam in eisdem legatur, non prætermittenda: tamen neque dissimulanda est ingeniosa Memmij coniectura. sic igitur coniiciebat ille potius legendum: Homo quandiu uixit non solum domi suæ, sed per omnem Siciliam clarus & nobilis. qua lectione nihil excogitari potest concinnius, nihil rotundius.

P. 258. L. 12. sceleratorumque furias.] legendū fortasse est, scelerumque tuorum furias. sed etiam à Diis manibus innocentium, pœnas scelerum, atque furias in tuum iudicium esse uenturas. l. 17. Hac ille in acerbissimo] libri ueteres habent, hanc ille, &c. l. 28. Et de suis periculis.) Quidam legendum putant, de suis pecuniis.

P. 258: L. 4. Et recte uidetur.] sic edendū curauim, delecta uoce nihil superuacanea. Quin Memm. hoc totū, ni-

hil uidetur, delendum putat, ut ex annotatione natū. l. 16. Homo nobilissimus suæ ciuitatis.) sic restitui, approbata Memmij coniectura. nā lect. uulg. nauarchus nobilissimæ ciuitatis, inepta est. Neque uero huius ampliss. & doctiss. uiri coniectura librorum ueterum auctoritate caret. sic enim in eis legitur, homo nobiliss summæ ciuitatis. l. 22. Sumitur de miseris parentibus) Assensus sum Memmio, qui putat uocē, nauarchorum, quæ in lib. uulg. sequitur deinceps uocem parentibus, esse superuacaneam, et ex annotat. natam. l. 28. Nisi ut filiorum extremi spiritum sibi ore excipere liceret.

P. 261. L. 6. In qua multis uirtutibus & beneficiis princeps fuit) Alij libri habent princeps floruit. Hanc ab Errico Memmlo non dicā coniecturam, sed uerā, & germanā Cic. scrip. singulari sagacitate iudicioq; prolata si non probasse, quis mediocriter eruditus mihi iudiciū defuisse nō dixisset? quis. n. non uidet, lect. uulgatā, detulit lachrymis, esse ineptam, atque adeo uix Latinam?

P. 261: L. 7. Me tibi culpam fortunæ asis.) lib. omnibus inuitis, in quibus ita legitur, me culpā fortunæ assignare, reponendum censeo uel culpæ fortunam assignare: uel addendum tibi uulgatæ lectioni, ut ita legamus, me culpam fortunæ tibi assignare, calamitatem criminari dare: quomodo edendum curauit.

P. 262. L. 14 Te pretio milites, remigesque, &c.] Te, quod hic deerat in libris uulgatis ex manuscr. restitui. quemadmodum & supra. l. 30. Nullum propugnatorem abfuisse.) sic legendum; & ita habent libri manuscr. nisi quod in uno est affuisse. affuisse aut. in ual. lez multis argumentis probare possum.

S C O L I A

P. 262. L. 9. Non ut quisque maxime est, &c. In quibusdam libris manuscr. sic legitur sine interrogacionis nota: Immo uero ut quisque. &c.] l. 11. Quid facere possecum, &c.] vulgari habent quid facere posset, &c. mox ubi est. Tu in prouincia pop. Ro. prætor: in iisdem libris non est uox prætor. ego manuscriptos securus sum l. 21. In tuam domum pietas abducere] Quidam libri manuscr. habent adducere. supra autem proxime *Hotomanus* legendum censet, feriri uoluisti, seu, iussisti: ubi uulgo legitur, ferire potuisti.

P. 263. L. 10. De complexu parentum] *Priscianus* lib. 7. sic legit, parentium suorum, hospitum tuorum, & *Carisius* lib. 1. testatur ita sæpe dici à *Cicerone* sic & *Hor.* Oda. 24. lib. 3. Das est magna parentium uirtus, &c. l. 17. Satis promisso muneri ac recepto] liber unus manuscr. habet, promisso nostro, ac recepto: alij, promisso nostro ac muneri recepto: quam posteriorem lectionem esse ueram puto, neque tamen priorem damno.

P. 264. L. Intercipere possent.] sic reposui coniectura ductus. nam, interficere, quod est in omnibus libris, hic ineptum est. l. 5. Quæcunque naus ex Asia quæ ex Syria] libri duo manuscr. hic nusquam habent, quæ. l. 10. Versabatur in Sicilia longo intervallo, &c. In hoc excudendo *Quintilianum* securus sum, qui eum profert lib. 8. cap. ult. l. 16. Pluribus & immanioribus] Cum scr. reperissemus in libris manuscr. pluribus, & in maioribus canibus, *Memmius* certissima coniectura ductus restituit immanioribus. seu, ut quidam scribi malunt, in maioribus canibus. l. 18. To-
cam

tam Insulam obtinebat.) liber unus manuscr. habet ob
sidebat. l. 26. Vestemque lineam.] Quidam hic legi
uolunt, uestemque lineam. alij, uestemque Meliteam.

P. 265. L. 24. ἐδικάωθον; inquit.) legendum for
tasse est ἐδικαίωθον.

P. 266. L. 8. Nullum in rep. unquam momen
tum fuit] sic restitui. nam lectio uulgata, momen-
tum fuit, sine dubio mendosa est.

P. 267. L. 30. Partim in uinclis necatos. Hæc
totum abest ab uno libro manuscripto. l. 27. Neque
mea, quæ nulla est] Quidam legendum putant, quæ
non nulla est.

P. 267: L. 9. Furtorum receptatricem.] sic e-
mendat Memmius, cui assentior. l. 18. Crudelitas emi-
cabat] sic legitur apud Quintil. ubi uulgati libri habent
crudelitas eminebat. l. 20. Cum repente hominem
proripi] profert hæc Nonius, in uerbo expedire.

P. 268. L. 16. Et uox miserabilis non leniebat]
sic reposui Cellium secutus, apud quem ita legitur hic lo-
cus. Quod autem apud eundem, arduentesque lami-
næ, in eo uulgatos libros sequi malui. Apud eundem
præterea ita legitur, ut uirgarum uim cruciatumque
deprecaretur, quomodo, & in nonnullis libris manu-
scr. cum uulgati non habeant, cruciatumque. l. 21. Sta-
tui egomet mihi tum.] videtur hic aliquid deesse, at-
que ita legendum, statui egomet mihi tum modum
orationi meæ faciendum, &c. Numitorio, &c.

P. 268: L. 10. Cumulate tuis proximis] Locus
meo iudicio corruptus est, in quo mihi aqua hæret.

P. 269. L. 15. Hanc sibi rem præsidio sperant

"X X"

S C O L I A

futurum.] Si quis miretur cur ita ediderimus, legat Gell. lib. 1. cap. 7. ubi hic locus profertur. l. 17. Quod quis ignorat? Nihil mutato, & lego hac tamquam interpositio- nis notis inclusa Horomannus autem sic: qui se ciuem Ro. esse dicat: quis ignorat quin iam omneis, &c. præclu- seris?] à quo dissenio.

P. 269: L. 16. Perangustoque fretu diuisa) sic legunt Gellius, & Priscianus. sic Lucretius lib. 1. An- gustoq; fretu rapidum mare diluit undis. l. 30. Quem enim locum in prouincia.) libris omnibus inuiis sic edendum curauimus. neque uero dubium, quin ita sit le- gendum lectioque uulgata, quod enim his locis, sit mendosa.

P. 270. L. 8. Tanta & tam indigna rerum atro- citate) libri manuscr. nonnulli habent, rerum acerbità- rate. l. 18. Et ueritas postulat) Cod. aliquot uulg. ha- bent, & ueritas omnium: sed uox omnium abest à scri- ptis l. 22. In uestris sententiis uersari arbitrantur) le- gendum fortasse est, uerti arbitrantur.

P. 270: L. 13. Quia monendi locus est) libri manuscr. habent duo, si qui monendi, &c.) l. 19. Oc- cultius extra iudicium) uox, iudicium, abest à duobus manuscr. nihil mutandum censeo.

P. 271. L. 15. Omnibus iniquissimis meis persolutam) Vel inimicissimis legendum, uel iniquissi- mis dixit pro inimicissimis. l. 25. Iudicibusque nonis promulgata) sic legendum etiam libris omnibus reclamantibus, non iudicibusque nobis prom. l. 26. Cuius nomine proscriptam] Quidam legi uolunt per- scriptam. ego nihil mutandum censeo.

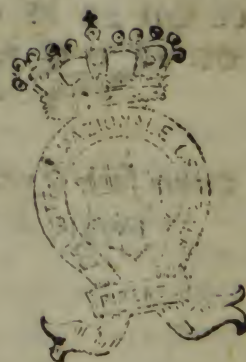

P. 271: L. 7. De eo homine, quem iam antea) sic habent omnes libri vulgati, & aliquot manuscr. Ver- res autem, qui senator erat, significatur. Sed quid si lega- mus, de eodem ordine? adiuvant hanc lectionem libri nonnulli manuscr. in quibus scrip. est, de eodem homi- ne. nam hoc, eodem, natum videtur ex voce ordine. Iam quis non videt, si ita legamus, ordinem senatorium si significari, qui rebus iudicandis praeerat, quem Cicero, ter- rorem et injiciens ad severe iudicandum excitat? Verum- tamen nihil hic mutandum censeo sine librorum manu- scr. auctoritate.

F I N I S.

R E C I S T R U M.

A B C D E F G H I K L M N O P Q R S T V X Y Z,
 A A B B C C D D E E F F G G H H I I K K L L
 M M N N O O P P Q Q R R S S T T V V X X.

Omnes sunt Quaterniones,
 excepto, X X.

00 5880612

